НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА
ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ІМ. М.С. ГРУШЕВСЬКОГО

monumenta ruthеniae heraldica
volumen 1

Олег Однороженко

Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст.

ХАРКІВ
2009

УДК 929.6 (477) "14-16"
ББК 63.2 (2Ук) 51

Однороженко О.А. Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст.- Харків, 2009.- 312 с.

Рецензенти: д.і.н. В.А.Брехуненко, д.і.н. Ю.А.Мицик, д.і.н. Н.М.Яковенко.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України.

Підготовлено за підтримки Kasy im. Józefa Mianowskiego Fundacji Popierania Nauki.

ББК 63.2 (2Ук) 51

ISBN 966-7409-52-X

Присвячую моїм батькам
Анатолію Івановичу та
Катерині Михайлівні

Вступ

Свого часу Людвик Виростек назвав руську геральдику темною спорудою з ледь прочиненими дверима.[1] За час, що минув відтоді ці двері, здається, зачинилися зовсім, а стежки, що ведуть до цієї середньовічної твердині стали ще менш помітними. Причина останнього криється в перманентній втраті джерел (особливо значних за часів ІІ світової війни), які лише і здатні прояснити всі хитросплетіння такого надскладного явища, якою була середньовічна руська геральдика.

Втім, як виявилося, остання являла собою доволі опрацьовану систему з імпонуючою кількістю зразків герботворення, які мали лишити по-собі численні сліди. Складність у їх пошуку полягала лише в неодноцільності джерельної бази. Не раз зразки руського герботворення трапляються в найнесподіваніших джерелах, належне опрацювання яких потребує залучення надзвичайно широкого матеріалу з суміжних галузей історичної науки.

Як і в разі з дослідженням геральдичної спадщини інших руських земель доби середньовіччя,[2] в основі наших студій над родовою геральдикою Руських земель, які було інкорпоровано до складу Корони Польської 1434 р. (Перемиська, Сяноцька, Львівська, Галицька, Холмська та Подільська землі) та 1462 р. (Белзька земля),[3] лежить опрацювання відповідного сфрагістичного матеріалу. Саме печатки приносять нам зображення найдавніших руських родових гербів від XIV ст.[4]

Пошуки в Центральному державному історичному архіві України у місті Львові принесли відомості про значну кількість печаток руської шляхти з XV ст., більшість з яких було свого часу опубліковано Ф.Пекосінським[5] та М.Гайсігом,[6] щоправда з не надто якісними фотокопіями та прорисами гербів. Найбільше число збережених до сьогодні сфрагістичних пам'яток доби середньовіччя з Руських земель Корони Польської знаходиться при акті Львівської конфедерації проти Одровосів 13 грудня 1464 р. – з 65 учасників (Nos Georgius Strumilo de Dimoszyn succamerarius Leopoliensis, Iohannes Swynka de Pomorzany vexillifer, Iohannes de Iaczimyrz dapifer, Iohannes Chodorowsky de Brozdowcze subdapifer, Petrus de Brancze iudex terre Leopoliensis, Iohannes et Dobeslaus de Olyesko, Andreas de Szenno, Iohannes de Kulykow, Iurscha de Chodorostaw, Stanko de Dawydow, Iohannes de ibidem, Paulus et Stano de Charthorie, Petrus Czebrowsky de Stoky, Dmitr Lahodowsky de Pohorelcze, Iohannes de Czemyerzincze, Iohannes de Niesluchow, Raphael de Streptow, Michael Kay de Drewlyani, Martinus de Mylathin, Stanislaus de Lyesky, Nicolaus Semp de Zelyechow, Martinus Calyenyk de Podhaycze, Iohannes de Mylathin, Nicolaus Wiprothek de Pyeczichwosty, Michno et Paschko de Borschow, Iurgy de Malczicze, Iohannes et Petrus de Zymnawoda, Iohannes de Malyeczkowycze, Wlodek de Cuczani, Iohannes et Stanislaus de Banunyn, Blazek de Sroky, Michael de Myrisczow, Syenko Halka de Elgyschow, Syenko de Nahorecz, Olyechno de Drohoschow, Marko et Lyenko de

---

[1] Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej.- Kraków, 1932.- C.122.
[2] Однороженко О.А. Князівська геральдика Волині середини XIV – XVIII ст.- Харків, 2008.- 180 с.; Однороженко О.А. Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV – XVI ст.- Харків, 2008.- 156 с.
[3] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том V.- К., 1994.- С.313-314; Szczur S. Historia Polski. Średniowiecze.- Kraków, 2002.- C.540-543; Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII wieku.- Warszawa, 1991- C.12.
[4] AGAD, Perg.8486; APK, ASang, Perg.28; BCz, Perg.224; MNK, Rkps 1713, karta 173.
[5] Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich.- Kraków, 1899.
[6] Haisig M. Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliow lwowskich.- Lwów, 1938; Haisig M. Herb Kierdeja w świetle zabytków sfragistyki średniowiecznej // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XV.- Lwów, 1936.- C.121-122; Haisig M. Ciekawa pieczęć Stanisława z Dawidowa z połowy XV wieku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XVII.- Lwów, 1938.- C.41.

ibidem, Petrus Wolczko de Clodzyencze, Steczko et Onysko et Steczko Ilko de Czerkas, Dmitr de Huniatycz, Michael de Strzelczicze, Fyedko de Cholhancze, Fyedko et Steczko de Mlynyscze, Dmitr et Iaczko de Dedoschycze, Iaczko de Rosznytow, Andreyko de Swariczow, Iwaschko de Dulyebi, Iwan de Koschawa, Alexa de Wyethwycze, Luczka de ibidem, Danko et Myka de Balycz, Prothassy de Sulyeyathicze, Nicolaus de Czernow, Iaczko de Nowosyelcze et Syenko de Balicz significamus tenore presencium) 47 залишили при акті власні печатки,[1] що дає можливість скласти загальне уявлення про геральдичну ситуацію в Львівській та Жидачівській землях станом на середину XV ст. (див. фотокопію акта 1464 р. на титульній стороні обкладинки).

Відомості про значну кількість печаток руської шляхти Корони з XVI ст. подано в роботі В.Віттига та С.Дзядулевича, щоправда лише з не надто точними прорисами гербів з відповідних печаток.[2] Наші розвідки в архівосховищах Києва,[3] Варшави[4] та Кракова[5] дозволили суттєво розширити ці відомості про сфрагістичні пам'ятки Руських земель Корони Польської XVI ст., хоч слід зазначити сфрагістичний матеріал не є критично важливим для реконструкції системи родової геральдики Руського, Подільського та Белзького воєводств XVI ст. Натомість, він є надважливим в разі з дослідженням руського герботворення Корони XV ст., більшість відомостей щодо якого походять з доволі специфічного й водночас унікального джерела, яким є інвентар Коронного архіву (Inventarium documentorum), п'ять томів якого було укладено Яном Замойським впродовж 1567 – 1569 р.р.[6] В першу чергу це стосується окремої праці "Adnotationes spectantes ad familias" заміщеної в IV томі інвентаря,[7] в якій майбутній коронний канцлер подав інформацію про зміст печаток, що скріплювали різноманітні документи з Коронного архіву.

В разі зі сфрагістичними пам'ятками руської шляхти, на яких було зображено відповідні родові герби незнані польському герботворенню, Замойський зазвичай подавав їхні прориси. Власне ці перемальовки, що стосувалися в основному геральдичних сюжетів з печаток 1-ї пол. XV ст., становлять собою основу наших знань про родову геральдику Руського королівства та Руських земель Корони Польської доби середньовіччя.

Скажімо, автор "Adnotationes spectantes ad familias" подає відомості про зміст печаток, які знаходилися при перемиському документі від 19 жовтня 1404 р.,[8] оригінал якого зберігся до сьогодні. Втім, число печаток, які знаходяться при акті тепер, є значно меншим від того, що було описано Замойським. Нотатки останнього дозволяють реконструювати зміст більше половини печаток тих осіб, які засвідчили цей документ (**Мы бискупи Мацѣи Премыскыи и Ѡфанасеѣи владыка Премыскии, пан Ѧнъ дѣдич Тарновскии староста Рускии, панъ Кмита воєвода Судомирскии, пан Петръ воєвода Мазовескии, пан Миколаи Воиницкии, нан Твориѧнъ подчашии, Ѧшко Решевскии, Бѣнко Жѧбокрицкии, Гнѣвош подкомории, Ѧшекъ Мазовшѧнин, Мичко Куликовскии, Клюсъ Вѣжнѧнскии, Миколаи Пстрозкии, Ѧнъ Фортуна, Крщенъ Мартиновскии, Иванъ Клецки, Данило Задеревецкии, Михаило Процевич, Драгуин Волошин, Костко Слонечкович, Ходко Чемеръ, Юрьии Мошончич, брат єго Васко, Волчко Кузмич, Иван Данславич, Михаило Сенкович, Костко судьѧ Премыскии, Ѧцко судьѧ Саноцкии, Ѡлешко Грудкович, Васко Чорткович, Глѣбъ Дѧдкович чинимъ симъ нашимъ листомъ**).[9]

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190; Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233 – 1799.- К., 1972.- С.113-115; Prochaska A. Konfederacya lwowska 1464 roku // Kwartalnik historyczny.- Rocznik VI.- Lwów, 1892.- С.728-780.

[2] Wittyg W., Dziadulewicz S. Nieznana szlachta polska i jej herby.- Kraków, 1908.

[3] В Центральному державному історичному архіві України у місті Києві та Інституті рукописів Національної бібліотеки України Національної академії наук України ім. Вернадського.

[4] В Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie та Muzeum Narodowym w Warszawie.

[5] В Archiwum Państwowym w Krakowie, Bibliotecie Książąt Czartoryskich w Krakowie та Muzeum Narodowym w Krakowie.

[6] AGAD, AZ, Sygn.30 (Vol.I), Sygn.31 (Vol.II), Sygn.32 (Vol.III), Sygn.33 (Vol.IV), Sygn.34 (Vol.V).

[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.647-706.

[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691-692.

[9] BCz, Perg.272.

Але найбільш значний масив інформації, щодо руської геральдики XV ст., було подано Яном Замойським при описі печаток, якими було скріплено присяжні листи руської шляхти королю Володиславу-Ягайлові 1427 р., оригінали яких до сьогодні не збереглися. Всього автором "Adnotationes spectantes ad familias" було занотовано відомості про дев'ять таких листів[1] з 407 печатками при них:

n.I: Присяжний лист шляхти Львівської землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Litterae boiarorum, procerum, nobilium, vasallorum, feudalium et incolarum terrae Leopoliensis etc., quibus nato Vladislai regis filio Vladislao promittunt, quod fideles erunt ipsi Vladislao filio nato et regno Poloniae, eos contra quemlibet hominem iuvabunt, nunquam contra ipsos publice vel occulte stabunt aut ipsis se opponent vel alios principes quaerent aut ab oboedientia Coronae se subtrahent vel in consilio contra illum erunt et de omnibus, quae sciverint, ipsum praemonebunt. In Halycz sabbato in vigilia Petri et Pauli sub titulis et sigillis);[2] в "Adnotationes spectantes ad familias" подано відомості про 51 печатку (§ 1427. Observatio sigillorum Russiae, n.4);[3]

n.II: Присяжний лист шляхти Перемиської землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Similes litterae baronum, procerum, nobilium etc. terrae Russiae districtuum Leopoliensis, Haliciensis et Praemisliensis, anno, die, loco, quo supra, sub titulis et sigillis);[4] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 43 печатки (§ 1427. Observatio sigillorum Russiae n.5);[5]

n.III: Присяжний лист шляхти Галицької землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Similes litterae nobilium, terrigenarum, vasallorum, feudalium et incolarum terrae Haliciensis, anno, die, loco, quibus supra. Sub titulis et sigillis);[6] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 7 печаток (§ 1427. palatinatus Russiae n.6);[7]

n.IV: Присяжний лист шляхти Галицької землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Litterae similes boiarorum, procerum, nobilium, feudalium etc. terrae Haliciensis. Anno, loco, die, quo supra. Sub titulis et sigillis);[8] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 46 печаток (§ 1427. palat. Russiae n.7);[9]

n.V: Присяжний лист шляхти Сяноцької землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Similes litterae baronum, procerum, nobilium, terrigenarum, vasallorum et incolarum districtus Sanocensis etc. Anno, die, loco, quo supra. Sub titulis et sigillis);[10] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 81 печатка (§ 1427. Palatinatus Russiae n.8 (Litterae terrigenarum Sanocensium). Nomina sunt appensis adscripta);[11]

n.VI: Присяжний лист шляхти Теребовельського повіту Галицької землі від 28 червня 1427 р. в Галичі (Similes litterae baronum, procerum, nobilium, terrigenarum, vasallorum et incolarum terrae Trembowliensis etc. Anno, loco, die, quibus supra. Sub titulis et sigillis);[12] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 27 печаток (§ 1427. Literae baronum, procerum, nobillium, terrigenarum, vasalorum et incolarum terrae Trembowliensis palatinatus Russiae n.9);[13]

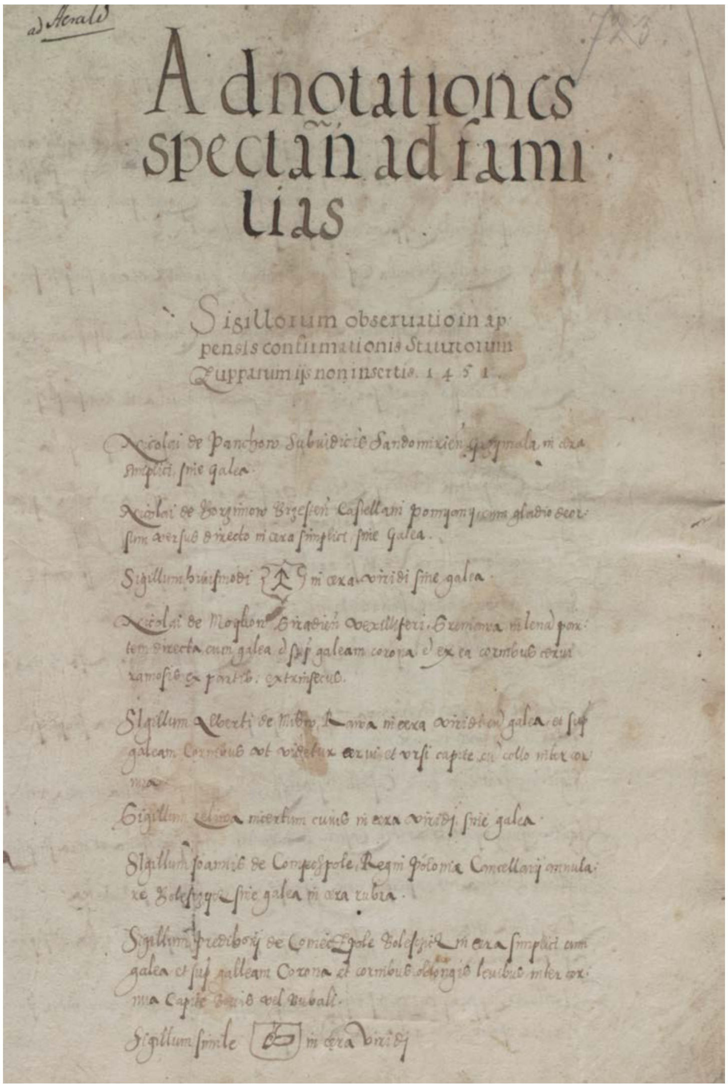
n.VII: Присяжний лист шляхти Руської землі від 29 червня 1427 р. в Галичі (Litterae similes nobilium, terrigenarum et incolarum terrae Russiae, Leopoliensis, Praemisliensis et aliorum districtuum etc. In Halycz ipso die S. Petri et Pauli Apostolorum. Anno quo supra. Sub titulis et sigillis);[14] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 75 печаток (§ 1427. Litterae nobillium,

[1] Halecki O. Z Jana Zamoyskiego Inwentarza Archiwum Koronnego. Materyały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku // Archiwum Komisji Historycznej.- Tom XII.- Część I.- Kraków, 1919.- C.168-193.
[2] AGAD, AZ, Sygn.32, st.2-3, 54.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700-701.
[4] AGAD, AZ, Sygn.32, st.3-4, 55.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655, 702.
[6] AGAD, AZ, Sygn.32, st.4, 55.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655.
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.4-5, 55-56.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656, 703.
[10] AGAD, AZ, Sygn.32, st.5-6, 56-57.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704-706.
[12] AGAD, AZ, Sygn.32, st.6, 57.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686.
[14] AGAD, AZ, Sygn.32, st.7, 58.

terrigenarum et incolarum terrae Eussiae et Leopoliensis, Premisliensis et aliorum districtuum. Palat. Russiae n.10);[1]

n.VIII: Присяжний лист шляхти Руської землі від 29 червня 1427 р. в Галичі (Similes litterae nobilium. terrigenarum et incolarum terrarum Russiae et Snyatinensis ac Haliciensis districtuum etc. In Halycz ipso die Petri et Pauli, anno, quo supra, sub titulis et sigillis);[2] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 63 печатки (§ 1427. Literae nobilium, terrigenarum et incolarum terrarum Russiae et Sniatynensis et Haliciensis districtuum palat. Russiae n.11);[3]

n.IX: Присяжний лист шляхти Коломийського повіту Галицької землі від 29 червня 1427 р. в Галичі (Litterae similes nobelium, terrigenarum et incolarum terrae et districtus Colomiensis etc. In Halicz ipso die Petri et Pauli Apostolorum. Anno eodem, quo supra. Sub titulis et sigillis);[4] в "Adnotationes spectantes ad familias" – 14 печаток (§ 1427. Palat. Russiae n.12 (Literae nobilium districtus Colomiensis). In his omnibus sigillorum appensis nihil est scriptum).[5]

мал.1: перша сторінка "Adnotationes spectantes ad familias"

Аналогічний характер мають відомості про печатки руської шляхти (всього – 264 печатки), які було привішено до різноманітних актів впродовж наступних 12 років: документ

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687-689.
[2] AGAD, AZ, Sygn.32, st.8, 59.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665, 689-690.
[4] AGAD, AZ, Sygn.32, st.8-9, 60.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665.

шляхти Перемиської землі від 1436 р. (24 печатки),[1] два документи шляхти Руського воєводства від 1436 р. (69[2] та 98 печаток[3]), акт урядовців Руського воєводства від 1436 р. (дві печатки),[4] документ шляхти Подільського воєводства від 1439 р. (24 печатки)[5] та документ шляхти Руського воєводства від 1439 р. (47 печаток).[6]

На думку Л.Виростека,[7] як геральдично-сфрагістичне джерело, записки Яна Замойського потребують обережного до себе ставлення, з огляду на меншу, в порівнянні з польською геральдикою, обізнаність їх автора зі специфікою руської геральдики. Зокрема, Л.Виростек вказує на непоодинокі випадки "роздавання" Замойським польських гербів щиро руським родам, які, імовірно, користувалися власними родовими гербами, які лише віддалено і, очевидно суто випадково, могли нагадувати сюжети присутні в польській родовій геральдиці, що втім послужило Я.Замойському, як і пізніше Ф.Пєкосінському, підставою для їх ототожнення.

Разом з тим, хоч "Adnotationes spectantes ad familias" і вимагає певної обережності в ставленні до себе, годі заперечити його цінність як історико-геральдичного джерела. У нас немає поважних підстав підозрювати Яна Замойського в недостовірності поданої ним інформації, оскільки в тих випадках, коли є змога порівняти перемальовки останнього з автентичними печатками, що збереглися при відповідних документах до сьогодні, ми мусимо констатувати доволі високий рівень точності геральдичних нотаток майбутнього канцлера. Справу ж з "роздаванням" польських гербів руським родам варто віднести швидше на рахунок невірних інтерпретацій окремих фігур, ніж на зумисне спотворення інформації.

Окремим питанням джерелознавчого характеру, пов'язаним з "Adnotationes spectantes ad familias", є наявність в геральдичних виписах Яна Замойського постійних посилань, при описі значної кількості печаток, на невідомий рукописний гербовник під невизначеною назвою "Libellum Cracouiensi". Аналіз цих нотаток дозволяє частково реконструювати зміст цього загадкового джерела середньовічної руської геральдики.

Згідно із записами Замойського "Libellum Cracouiensi" складався щонайменше зі 186 сторінок, на кожній з яких було вміщено малюнок певного герба. Всього в "Adnotationes spectantes ad familias" вміщено інформацію про 99 гербів – на сторінках: 1, 3-10, 12, 46, 54-56, 60, 61, 64-66, 68-71, 74, 78-79, 86-89, 92, 94-100, 102-104, 106-108, 110, 112-117, 119, 120, 123, 125, 127-130, 133, 134, 136-140, 143-149, 151, 153-156, 158-163, 166-170, 174-177, 180-183, 185, 186. В більшості випадків це коротке посилання – "ut est in libello Cracoviensi pag.[...]", що не дає жодного уявлення про зміст відповідного герба. І лише в окремих записах Замойський поряд з відсилкою до краківського гербовника подає опис відповідного герба або його назву, в разі якщо мова йде про польський герб.

Подібна лаконічність, очевидно, не залишала б шансів, на хоча б приблизну реконструкцію цього джерела, якби Ян Замойський був послідовним у своїй практиці посилань. Натомість, в "Adnotationes spectantes ad familias" відсилання до "Libellum Cracouiensi" становить лише певну частину геральдичної інформації, в більшості ж випадків майбутній коронний канцлер нотуючи зображення на печатках подає малюнки відповідних гербів. Оскільки автор геральдичних нотаток робив записи про герб однієї й тієї ж самої родини (а не раз і однієї й тієї ж самої особи, що прикладала власну печатку до різних документів), як з посиланням на краківський гербовник, так і з прорисом відповідного гербового зображення, то це дає ключ до реконструкції значної кількості гербів, що свого часу були відображені в "Libellum Cracouiensi". Загальний огляд реконструйованих гербів дозволяє зробити припущення, що за своєю структурою гербовник складався з двох частин,

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657-658.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.st.683-686.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692-693.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665-666.
[7] Wyrostek L.- C.119.

які умовно можна назвати “польською” та “руською”. Перша, імовірно, обіймала собою сторінки від 3 до 53, друга – від 54 до 186. Умовність цих назв стосується в першу чергу “польської” частини, оскільки її виокремлення грунтується не так на присутності гербів Наленч (pag.3) та Венява (pag.12) (варто зазначити, що окремі польські герби були розкидані й по “руській” частині гербовника, а в першій частині знаходимо не лише польські герби), як на тому припущенні, що рідкість посилань, які Ян Замойський робив на першу частину “Libellum Cracouiensi”, пов’язана власне з наявністю на цих сторінках щиро-польських гербів, що очевидно були добре знайомі автору “Adnotationes spectantes ad familias”, тож у своїх виписах він не потребував відсилок до краківського гербовника, а просто зазначав назву відповідного польського герба.

До речі, розміщення гербів Наленч та Венява в початковій частині краківського рукопису дозволяє зробити ще одне вірогідне припущення. А саме, щодо імовірного джерела польської частини “Libellum Cracouiensi”, яким міг бути один зі списків середньовічного польського гербовника “Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc”, авторство якого приписують польському історикові XV ст. Янові Длугошу.[1] В першу чергу, звертає на себе увагу та обставина, що як і в краківському гербовнику, майже всі списки “Insignorum clenodiorum” розміщують герб Наленч на третьому місці серед родових гербів Корони Польської.[2] Натомість, герб Венява, 12-й в “Libellum Cracouiensi”, в гербовнику Длугоша також перебуває в початковій частині списку родових гербів.

Постає питання, чому на відміну від різних списків “Insignorum clenodiorum” (в яких знаходимо родові герби числом від 61[3] до 145[4]) краківський гербовник містить таку незначну кількість польських гербів. Відповідь, на нашу думку, криється в самому змісті “Libellum Cracouiensi”, який подає в основному інформацію про руські герби. Очевидно “Libellum Cracouiensi” являв собою гербовник власне Руських земель Корони Польської, з огляду на що включив до свого складу лише незначну частину польських гербів – власне ті, чиї носії мали землеволодіння або обіймали уряди в Руських землях.

Наше припущення, щодо руського походження краківського гербовника, підтверджується також змістом його першої сторінки, на якій вміщено герб Дідушицьких панів з Дідушиць – руського роду з Львівської землі, які очевидно мали певну причетність до створення “Libellum Cracouiensi”. Ян Замойський, описуючи печатку Петра з Дідушиць, яку той приклав до документу від 28 червня 1427 р., зробив в “Adnotationes spectantes ad familias” щодо цього наступний запис: “sigillum Petri de Dziedoticze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.1.”[5] Як мав би виглядати цей герб можна дізнатися з прорису печатки Микити з Дідушиць від 29 червня 1427 р., який подано в іншому місці нотаток Замойського.[6] Він складається з готичного щита, в якому розташовано знак у вигляді стріли вістрям вгору з потрійним розгалуженням здолу, яка перетинає півмісяць, що лежить рогами догори, здолу півколо, що лежить кінцями догори.

Щодо зображення на другій сторінці краківського рукопису, то відомостей про це в “Adnotationes spectantes ad familias” не знаходимо, натомість на третій сторінці, як вже зазначалося вище, було розташовано герб Наленч (sigillum Nalecz cruce superimposita, vt est in libello Cracouiensi pag.3).[7] Відомості про герби зі сторінок 4-10 та 12 Ян Замойський подав при описі документу від 1382 р. (Vniuersalium regni n.2), який засвідчили своїми печатками найвищі достойники Польського королівства. Отже, четвертим гербом в “Libellum Cracouiensi” було зображення оленя з мечем між рогами (sigillum cerui inter cornua gladium

[1] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.1-3.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom X.- Lwów, 1930.- C.57-58, 108-109.
[3] Kłodziński A. Rękopismo Długosza o herbach polskich // Biblioteka Naukowego Zakładu im.Ossolińskich.- Tom V.- Lwów, 1843.
[4] БЛНУ, ВР, Рукопис III, 995.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1171; Halecki O.- n.5[8], 40.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.812; Halecki O.- n.8[11], 44.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.274.

habentis, vt est pictum in libello Cracouiensi pag.3 [4]).[1] П'ята сторінка містила герб з зображенням голови оленя (sigillum caput cervi, vt est in libello Cracouiensi).[2]

В шостому гербі знаходимо поле щита складеного з ромбів (sigillum Rambi reticulati, vt est in libello Cracouiensi pag.6 pictum).[3] В сьомому – оленя, що лежить (sigillum cerui iacentis, vt est in libello Cracouiensi pag.7 pictum).[4] У восьмому – дві палиці (sigillum tale, quale est in libello Cracouiensi pag.8 pictum, duorum scilitet ramorum).[5] Щодо останнього, то, очевидно, саме цей герб було зображено у двох фламандських гербовниках 2-ї пол. XIV ст. – "Wapenboek Gelre"[6] та "Armorial Bellenville".[7] На дев'ятій сторінці краківського кодексу зображено герб з короною в щиті (sigillum coronae, vt est in libello Cracouiensi pag.9 pictum).[8] На десятій – герб з лілією (sigillum auis in lilio, vt est in libello Cracouiensi pag.10 pictum).[9] На дванадцятій – польський герб Венява (sigillum Vienyawa vt est in libello Cracouiensi pag.12 pictum, cum cruce).[10]

Про герби на наступних 33 сторінках "Libellum Cracouiensi" в записах Яна Замойського жодної інформації немає. Останній подає відомості допіру про герб на 46 сторінці (sigillum [...] Borsnicz tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.46),[11] з чого слідує, що в даному разі маємо перед собою герб чесько-сілезького роду Боршничів, багатьох представників якого знаходимо в Руських землях вже від зламу XIV – XV ст.[12] Родовий герб Боршничів являв собою срібно-блакитну шахівницю з гонтоподібними клітинами.[13]

Остання велика лакуна, щодо змісту краківського рукопису в "Adnotationes spectantes ad familias", стосується сторінок 47 – 53, на підставі чого можемо зробити припущення, що саме ці сторінки замикають собою "польську" частину гербовника. А вже від 54 сторінки й до кінця "Libellum Cracouiensi" складається майже виключно з руських гербів. Починається "руська" частина від герба, яким згідно з нотатками Замойського користувався львівський суддя Олешко Крукотович з Чижикова (sigillum Oleskonis Hrukotouicz iudicis Leopoliensis tale, ut est pictum in libello Cracouiensi, pagina 54).[14] В іншому місці автор "Adnotationes spectantes ad familias" робить запис про використання Данком Станімирським того ж самого герба що й у Олешка Крукотовича (sigillum Dankonis de Stanimir simile sigillo Oleskonis Hrukutouicz.[15] А по тому занотовує, що родовим гербом Станімирських було зображення трьох шестипроменевих зірок.[16] Видозміна цього герба була присутня, очевидно, також на 151 сторінці краківського кодексу, оскільки в різних місцях своїх нотаток Замойський робить запис про використання Петром з Чижикова герба, аналогічного до зображень на 54 та 151 сторінках "Libellum Cracouiensi" (sigillum Petri de Czizikow tale, vt in libello Cracouiensi

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.275. В даному випадку Замойський, очевидно, помилково вказує на третю сторінку, як місце розташування цього герба, хоч більш вірогідним є його розміщення на четвертій сторінці, оскільки попередня вже мала б бути зайнятою гербом Наленч.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.270.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.277.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.278.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.664; Zamoyski J.- n.280.
[6] На золотому полі перехрещено дві чорні палиці з квадратними навершями зі срібними трикутними гостряками на кінцях (Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.116, n.41).
[7] На срібному полі перехрещено дві чорні палиці з квадратними навершями із золотими трикутними гостряками на кінцях (Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.118, n.18).
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.664; Zamoyski J.- n.276, 281.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.664; Zamoyski J.- n.283.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.664; Zamoyski J.- n.284.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.135, 136, 149, 157.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656, 692; BCz, Perg.272.
[13] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120 v; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.86, n.20; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.38; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.373-374, n.42; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.150-151; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.340, 363, n.42.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1065; Halecki O.- n.1[4], 1.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1084; Halecki O.- n.1[4], 42.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1085; Halecki O.- n.1[4], 43.

pag.151;[1] sigillum Petri de Czizikow tale, vt est pictum in libello Cracouiensi pag.54, ad dextram tamen partem directo animali).[2]

На сторінці 55, згідно з відомостями Яна Замойського (sigillum Michaelis et Andreae fratrum de Maliechouo: equi, ut est pictus in libello Cracouiensi pag.55),[3] розміщувалося зображення коня. Герб 56 належав роду панів Давидовських (sigillum Stanislai Dauidowski tale, ut est in libello Cracouiensi pictum pag.56),[4] і являв собою знак у вигляді перетнутих і перехрещених вгорі двох півкіл з гаками на долішніх кінцях.[5]

Зображення герба на сторінці 60 належало роду з Лединичів (sigillum Filkonis de Ledeuicze tale, ut est in libello Cracouiensi n.60),[6] малюнок якого подає в своїх нотатках Ян Замойський: в іспанському щиті знак у вигляді перехрещеної літери **S**.[7] Гринько Телешович з Волкова мав за герб зображення зі сторінки 64 (sigillum Hrinkonis de Volkow, ut est, in libello Cracoviensi folio 64).[8] Інший представник роду користувався в цей же час гербом, на якому була присутня восьмипроменева зірка в колі.[9]

На сторінці 65 було, очевидно, зображено польський герб Яструб, яким користувався рід Белзецьких,[10] щодо одного з представників якого (Альберта з Белзця) залишився запис в "Adnotationes spectantes ad familias" (sigillum Alberti de Belzecz, ut est in libello Cracoviensi folio 65).[11] 66 герб, роду Сочевчичів (sigillum Minkonis Soczewicz tale, ut est in libello Cracouiensi pag.66),[12] мав вигляд кола з півкруглим розширенням здолу.[13] На 69 сторінці гербовника було імовірно зображено польський герб Гриф, що ним користувався рід Щуковських[14] (sigillum Martini de Sczinouicze, ut est in libello Cracoviensi pag.69).[15]

Про герб на стрінці 70 в нотатках Замойського є запис при описі печатки Миколи з Челятичів від 1427 р. (sigillum Nicolai de Selaticz, ut est in libello Cracoviensi, fol.70),[16] який при іншому акті від 1436 р. використав печатку з гербом у вигляді косого хреста, що обтяжено п'ятьма колами з шестипроменевими зірками всередині (можливо – квітками).[17] Рід Добеславських мав у гербі знак у вигляді літери **П** під хрестиком.[18] Саме це зображення перебувало на 71 сторінці краківського рукопису (sigillum Sandronis Dobeslawski tale, vt est scriptum in libello Cracouiensi, pag.71).[19]

На 73 сторінці знаходилося, імовірно, зображення герба Траска (sigillum Ioannis Michalouicz tale, ut est in libello Cracoviensi pag.73),[20] яким користувався рід Михаловських.[21] А на сторінці 78 – герб Наленч (sigillum Petri de Rudniki, ut est in libello Cracoviensi n.78),[22] роду Рудницьких (можливо малася на увазі певна видозміна цього герба, оскільки звичне

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.732; Halecki O.- n.7[10], 32.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.188.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1066; Halecki O.- n.1[4], 2-3.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1070; Halecki O.- n.1[4], 10.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.99, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 12; Haisig M.- C.45, мал.112; Haisig M. Ciekawa pieczęć.- C.41; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.177-178, мал.298.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1086; Halecki O.- n.1[4], 41.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.649.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1100; Halecki O.- n.1[4], 33.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1099; Halecki O.- n.1[4], 34.
[10] Gajl T.- C.259.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1102; Halecki O.- n.1[4], 29.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1087; Halecki O.- n.1[4], 32.
[13] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.109, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 293; Haisig M.- C.62, мал.159; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.263, мал.436.- C.299, мал.510.
[14] Gajl T.- C.314.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1107; Halecki O., Nr.2[5], 2.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1109; Halecki O., Nr.2[5], 4.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.207.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.808; Halecki O.- n.8[11], 33.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.146; Halecki O.- n.4[7], 54.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1113; Halecki O., Nr.2[5], 9.
[21] AGZ-XVIII, c.XIV.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1121; Halecki O., Nr.2[5], 17.

його зображення містилося на третій сторінці цього гербовника).[1] Герб Дубно був присутній на 79 сторінці (sigillum Kozarzin de Olesko, ut est in libello Cracoviensi n.79),[2] очевидно, як герб роду Олеських.[3]

87 герб краківського кодексу (sigillum Ioannis de Michalowicze tale, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.87)[4] мав вигляд подвійної стріли в стовп під замкненим півколом, що слідує з використання саме цього зображення родом Подмихальських.[5] А на 89 сторінці (sigillum Czithkonis Arlowenczicz tale, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.89)[6] знаходився герб у вигляді такого ж замкненого півкола, яке перетинає стовп, на горішньому кінці якого півколо, що лежить кінцями додолу. Останнім користувалися галицькі земяни Прероські – галузь роду Коморовських.[7]

Герб роду Growing Мединських – півколо кінцями додолу над хрестом,[8] розміщувався на 95 сторінці (sigillum Demetrii de Medni tale, ut est in libello Cracoviensi pag.95).[9] А на сторінках 96 (sigillum Sienkonis Luczinski tale, ut est in libello Cracoviensi pag.96)[10] та 99 (sigillum Danylo Luczinski tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.99)[11] розміщувалися герби, які в якості родових використовували галицькі земяни Лучинські, в першому випадку це був очевидно знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору,[12] а в другому – такаж стріла, але над півколом, що лежить кінцями догори.[13]

Схожі між собою геральдичні конструкції знаходилися, очевидно, на сторінках 100 (sigillum Andreae de Bibla tale, ut est in libello Cracoviensi pag.100)[14] і 181 (sigillum Zankonis de Cornelowicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.181),[15] оскільки пани Бибельські та перемиські земяни Корнеловські користувалися подібними родовими гербами (знак у вигляді пов'язки з кінцями додолу у вигляді кос під хрестом),[16] імовірно, з незначними лише відмінностями. 102 сторінка краківського кодексу презентувала герб Побог (sigillum Nicolai de Pella: Pobodze),[17] як це слідує з записів Яна Замойського про використання печатки Миколи з Пели при кількох документах від 1427 р. (sigillum Nicolai de Pella, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.102).[18]

Руський герб, в основі якого лежало зображення знака у вигляді хреста над піколом, що лежить кінцями догори, імовірно, знаходився на сторінці 106 (sigillum Mikitae de Olsanycze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.106),[19] оскільки Замойський в своїх нотатках робить непевний запис, щодо герба роду Ольшанських (sigillum Olssi alias Lisz: Seliga vel Jastrzembiecz),[20] очевидно вказуючи лише на певну зовнішню подібність до відповідних польських гербів, що тим більше вірогідно, з огляду на те, що зображення герба Яструб, імовірно, перебувало на іншій (65) сторінці гербовника.[21] На сторінці 108 було зображено, імовірно, одну з тих видозмін родового герба, яким користувалися перемиські

[1] AGZ-XVIII, c.XXI.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1122; Halecki O., Nr.2[5], 18.
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.19, мал.18.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.138; Halecki O.- n.4[7], 41.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1144; Halecki O.- n.4[7], 42.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.143; Halecki O.- n.4[7], 28.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.798; Halecki O.- n.8[11], 11.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.599.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1133; Halecki O.- n.4[7], 51.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1134; Halecki O.- n.4[7], 34.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1146; Halecki O.- n.4[7], 56.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.752; Halecki O.- n.7[10], 67.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.122; Halecki O.- n.3[6], 3.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1148; Halecki O.- n.5[8], 22.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.794; Halecki O.- n.7[10], 53.
[16] AGZ.- Tom XIII.- C.81, n.1116.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1204; Halecki O.- n.5[8], 15.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1155; Halecki O.- n.5[8], 89.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1163; Halecki O.- n.5[8], 35.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1206; Halecki O.- n.5[8], 71.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1102.

земяни Хлопчицькі (sigillum Fedori de Chlopczicz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.108),[1] а саме – шестипроменеву зірку з півмісяцем,[2] або – стрілу вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори.[3] Герб з зображенням барана, був присутній на 110 сторінці (sigillum Petri de Kormanicz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.110),[4] що випливає з його наявності в герботворенні роду панів з Корманиць.[5]

114 герб являв собою зображення знака у вигляді літери **П** з загнутими в бік кінцями під хрестом. Робимо цей висновок зважаючи на те, що саме цим гербом користувався 1436 р. Волчко з Боратина,[6] щодо якого є також запис про його наявність в краківському рукописі (sigillum Volczkonis de Boiatin tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.114).[7] Аналогічно виглядає справа також з гербом 120 (два півкола кінцями додолу, які з'єднано стовпом), який в "Adnotationes spectantes ad familias" згадано двічи – з прорисом (sigillum Iwanko de Dobrzan huiusmodi)[8] та посиланням на краківський список (sigillum Min de Dobrzan tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.120).[9]

Герб на сторінці 123 (sigillum Cziessik de Tiraua tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.123)[10] швидше за все мав вигляд півкола кінцями догори, в середині якого знаходився хрестик, оскільки саме цей герб відомий з пізніших джерел, як герб роду Тирявських.[11] На сторінці 128 (sigillum Clementis de Pobiedna tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.128)[12] очевидно розміщувався малюнок герба Гриф, яким користувався рід з Побідна.[13] Оригінальне зображення герба знаходилося на 129 сторінці (sigillum Leb de Romanow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.129)[14] – розтятий щит, в першій частині якого виходить два вруба. Цим гербом, згідно з іншим записом Замойського, користався рід Романовських.[15]

На сторінці 133 (sigillum Fridrici de Jaczimirsz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.133, simile nimirum),[16] розміщувався герб Сулима роду Яцимирських.[17] Герб у вигляді орлиного крила роду Копичинських[18] було зображено на 137 сторінці (sigillum Simek Kopiczienski tale, vt est pictum in libello Cracoviensi, pag.137).[19] Родовий герб Баворовських (знак у вигляді напівперехрещеного ліворуч піввістря стріли з подвійним розгалуженням здолу над числом 8)[20] був 143 гербом (sigillum Stanislai de Bauorkouo tale, vt in libello Cracouiensi pag.143),[21] а герб Помян роду з Личковців[22] – 144 гербом краківського кодексу (sigillum Zegotae de Luzkouicz tale, vt in libello Cracouiensi pag.144).[23]

На сторінці 146 (sigillum Dinisco, vt est in libello Cracouiensi pag.146)[24] знаходилося зображення родового герба роду Динисків-Макосіїчів – знак у вигляді хреста без правого

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1175; Halecki O.- n.5[8], 44.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1183; Halecki O.- n.5[8], 52.
[3] AGZ.- Tom XIII.- C.81, n.1116.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1173; Halecki O.- n.5[8], 42.
[5] AGZ-XVIII, c.XIII, XV, XX.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.201.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1185; Halecki O.- n.5[8], 54.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.761; Halecki O.- n.7[10], 45.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1198.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1207; Halecki O.- n.5[8], 72.
[11] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.220-221, n.1274.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1216; Halecki O.- n.5[8], 78.
[13] AGZ.- Tom XI.- C.333, n.2666.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1217; Halecki O.- n.5[8], 79.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1069; Halecki O.- n.1[4], 9.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1225; Halecki O.- n.5[8], 12.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.583; ŻD-XVIII-II, c.308.
[18] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.698; Halecki O.- n.6[9], 5.
[20] Paprocki B. Panosza.- C.J 1v.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.711; Halecki O.- n.6[9], 19.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.717; Halecki O.- n.6[9], 25.
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.709; Halecki O.- n.6[9], 15.
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.718; Halecki O.- n.6[9], 27.

рамена в супроводі двох півмісяців, що лежать в стовп рогами один до одного, здолу три вруба.[1] В свою чергу на 153 сторінці (sigillum Leb de Czisikow tale, vt in libello Cracouiensi pag.153)[2] розміщувався герб у вигляді стріли вістрям додолу під півколом з загнутими додолу та в бік кінцями, яким користувався рід Цуциловських.[3] Гербом зі сторінки 155 (sigillum Iacobi, alias Gissa de Martino ... tale, vt in libello Cracouiensi pag.155)[4] користувався рід з Мартинова.[5]

На сторінках 161 (sigillum Stephani de Klodnicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.161)[6] та 162 (sigillum Nicolai de Lubienie tale, vt in libello Cracouiensi pag.162)[7] було зображено герби, якими користувалися різні галузі роду Тустановських – Колодницькі (роздвоєна сдолу стріла вістрям вгору, що перетинає півмісяць, який лежить рогами догори) та Любинецькі (роздвоєна сдолу стріла вістрям вгору, що перетинає півмісяць, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки).[8] Інший герб роду Любинецьких – знак у вигляді трикутника вістрям додолу над колом[9] було зображено на 177 сторінці краківського гербовника (sigillum Bienko de Lubiena tale, vt in libello Cracouiensi pag.177).[10]

На сторінці 163 (sigillum Masz de Ortinicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.163)[11] було, імовірно зображено герб у вигляді хреста над півмісяцем, що лежить рогами догори. Даний висновок робимо з огляду на те, що в іншому місці своїх геральдичних виписів Ян Замойський говорить про використання Ортинськими герба Шелига (sigillum Demetrii de Ortenicze, ut videbatur: Seliga).[12] Герб з зображенням лілії, очевидно, прикрашав 167 сторінку (sigillum Josii de Missaniecz fratris vladicae tale, vt in libello Cracouiensi pag.167),[13] оскільки, крім цього посилання на “Libellum Cracouiensi”, Замойський вказує на використання перемиськими земянами з Міжинця герба Гоздава (sigillum Ioannis de Mieznicze Gosdoua).[14]

Герб 168 (sigillum Ihnath de Nouosielcze tale, vt in libello Cracouiensi pag.168)[15] мав вигляд стріли вістрям вгору над півколом (або півмісяцем), що лежить рогами догори, оскільки саме це зображення, згідно з тим же “Adnotationes spectantes ad familias”, мали в своєму гербі Новоселецькі.[16] На 174 сторінці (sigillum ... de Chodnowicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.174)[17] було зображено герб з однорогом, оскільки рід Ходновських, яких згадано в цьому контексті, користувався пізніше гербом Бонча.[18] Герб зі сторінки 175 (sigillum ... de Orzech tale, vt in libello Cracouiensi pag.175)[19] мав вигляд літери **N**, що є імовірним з огляду на використання подібного герба іншими представниками роду з Оріху (sigillum Hindrzich de Orzech: Suiersczik).[20]

На 180 сторінці (sigillum Stanislai de Ritarowicz tale, vt in libello Cracouiensi pag.180)[21] розміщувався родовий знак подібний до герба Топор, яким користувався рід

---

[1] Kojałowicz W. Compendium.- C.86; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.336; Том VI.- C.451, 587.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.734; Halecki O.- n.7[10], 35.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1142; Halecki O.- n.4[7], 39.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.738; Halecki O.- n.7[10], 46.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.175.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.745; Halecki O.- n.7[10], 63.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.746; Halecki O.- n.7[10], 68.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684, 690; Zamoyski J.- n.643, 832, 836.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.824; Halecki O.- n.8[11], 16.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.791; Halecki O.- n.7[10], 43.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.747; Halecki O.- n.7[10], 3.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1164; Halecki O.- n.5[8], 34.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.785; Halecki O.- n.7[10], 13.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.597.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.780; Halecki O.- n.7[10], 64.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.826; Halecki O.- n.8[11], 24.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687, 688; Zamoyski J.- n.749, 776.
[18] Gajl T.- C.264.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.759, 777.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683, 704; Zamoyski J.- n.598, 1156.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.751; Halecki O.- n.7[10], 48.

Ритаровських.[1] На 182 (sigillum Iosko de Malabonowicz [Maschko de Kalokonowycz][2] tale, vt in libello Cracouiensi pag.182)[3] – знак у вигляді перехрещеного хреста під дугою над колом, що був гербом роду Калениковичів.[4] На 183 (sigillum Cristini de Harborth ... tale, vt in libello Cracouiensi pag.183)[5] – герб чеського роду Гербуртів (три меча в зірку, що пронизують яблуко).[6] А на 185 – родовий знак схожий на три мисливських ріжка в зірку (sigillum Charz de Baranczicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.185),[7] використання якого родом перемиських землянин з Баранчиців нотує Замойський в іншому місці своїх нотаток (sigillum Mathiae: Trambki).[8] Врешті, 186 сторінку оздоблював герб у вигляді довгого хреста над колом з загнутими догори та в бік кінцями, щодо якого в "Adnotationes spectantes ad familias" є як посилання на краківський гербовник, так і прорис з відповідної печатки (sigillum Gregorii de Bartossow tale, vt in libello Cracouiensi pag.186).[9]

Щодо цілого ряду гербів, наявність яких в "Libellum Cracouiensi" констатував Ян Замойський, можемо висловити лише припущення про їх зміст. Так, в "Adnotationes spectantes ad familias" є відомості про використання гербів з краківського кодексу родами, які пізніше користувалися гербом Сас (стріла вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки). Оскільки, на різних сторінках гербовника, очевидно, знаходилися різні герби, то варто припустити, що ці герби складалися з різноманітних комбінацій стріл, півкіл або півмісяців та зірок, які не раз зустрічалися й на інших сторінках рукопису. Характерно, що автор "Libellum Cracouiensi" не вважав ці герби видозмінами одного герба (Драго-Саса) і тому подавав їх не підряд, а розкидано по всьому гербовнику.

Чому все це геральдичне розмаїття було згодом уніфіковано в єдину гербову форму (герб Сас) – тема окремої розмови, зараз же можемо констатувати, що і невідомий автор краківського гербовника і Ян Замойський числили всі ці герби за окремі геральдичні витвори, з огляду на що можемо лише робити здогадки, щодо їхнього справжнього наповнення. Остання обставина може до певної міри вказувати також на датування "Libellum Cracouiensi" – щонайпізніше злам XV – XVI ст. Тобто – до того часу коли було розпочато процес уніфікації різноманітних родових гербів руської шляхти Корони в нечисленні геральдичні знаки руських гербових спільнот (Корчак, Драго-Сас, Салава). Очевидно, створення краківського гербовника мало припадати на раніші часи, оскільки в зворотньому випадку, його автор навряд чи зміг би зафіксувати всі ці оригінальні руські герби, які приблизно в 2-й третині XVI ст. було поступово поховано під шаром зуніфікованої, під впливом польської геральдики, системи родових гербів Руських земель Корони.

Отже, можемо констатувати наявність гербів, що складалися з поєднання стріли, півкола-півмісяця та зірок на наступних сторінках "Libellum Cracouiensi": 61 (sigillum Ioannis Vinniczki tale, ut est in libello Cracoviensi n.61),[10] 88 (sigillum Andreae de Kundeyouicz tale, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.88),[11] 92 (sigillum Petri Svistilinski tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.92),[12] 93 (sigillum Vlad. Kressowski tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.93),[13] 104 (sigillum Clementis de Morochow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.104),[14] 117

[1] AGZ-XVIII, с.XXI.
[2] Halecki O.- n.7[10], 57.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.762.
[4] AGAD, Perg.7931; APK, ASang, Teka XV, Plik 25 Teka XIX, Plik 52.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.764; Halecki O.- n.7[10], 60.
[6] AGZ-XVIII, с.XIII.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.781; Halecki O.- n.7[10], 65.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683, 705; Zamoyski J.- n.600, 1187.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.765; Halecki O.- n.7[10], 66.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1094; Halecki O.- n.1[4], 11.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.142; Halecki O.- n.4[7], 49.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.148; Halecki O.- n.4[7], 30.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.152; Halecki O.- n.4[7], 55.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1162; Halecki O.- n.5[8], 33.

(sigillum Vaskonis de Bielina tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.117),[1] 125 (sigillum Mathiae de Bogisko tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.125),[2] 127 (sigillum Ivan de Sczanie tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.127),[3] 130 (sigillum Ihnat de Dubrowlani tale, ust est pictum in libello Cracoviensi pag.130),[4] 148 (sigillum Petri de Cruszelnicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.148),[5] 159 (sigillum Hriczkonis de Raliczno tale, vt in libello Cracouiensi pag.159),[6] 169 (sigillum Vasko de Blazou, vt in libello Cracouiensi pag.169)[7] та 170 (sigillum Hriczkonis Wolcziczowski tale, vt in libello Cracouiensi pag.170).[8]

Різноманітні комбінації трьох врубів були присутні в гербах 119 (sigillum Petri de Prochnik tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.119),[9] 138 (sigillum Michaelis Scowroczicz tale, vt est pietum in libello Cracouiensi pag.138),[10] 166 (sigillum Hriczkonis de Sielcze tale, vt in libello Cracouiensi pag.166)[11] та імовірно 68 (sigillum Jurkonis de Strzizeuicze, ut est in libello Cracoviensi fol.68),[12] оскільки про родини, яким належали ці герби (пани Порохницькі,[13] зі Скоморохів,[14] з Сільця[15] та зі Струсовичів[16]), в пізніших джерелах наявна інформація про використання ними герба Корчак або Вруби.

І зовсім не вдалося реконструювати зміст сторінок: 74 (sigillum Iuani de Pakoscz, ut est in libello Cracoviensi pag.74),[17] 86 (sigillum Bieniassij do Iwanczepole, vt est in libello Cracouiensi, pag.86),[18] 94 (sigillum Conradi de Cunaszow tale, vt est in libello Cracouiensi pag.94),[19] 97 (sigillum Zankonicz Kuropatuicz tale, ut est in libello Cracoviensi pag.97),[20] 103 (sigillum Sienkonis de Marchouicze tale, ut est in libello Cracoviensi pag.103),[21] 107 (sigillum Miskonis de Holhocz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.107),[22] 112 (sigillum Kunath de Tuliglovi tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.112),[23] 113 (sigillum incerti, quia nomen appenso non sit adscriptum, tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.113),[24] 115 (sigillum Chodori de Chroczeuicz ... tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.115),[25] 116 (sigillum Przemisl Dobestal tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.116),[26] 134 (sigillum Janussii Zanssanski tale, vt est pictum in libello Cracouiensi pag.134),[27] 136 (sigillum Casper de Orzechowicze tale, vt pictum in libello Cracouiensi, pag.136),[28] 139 (sigillum Ioannis Munda tale,

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1191; Halecki O.- n.5[8], 59.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1205; Halecki O.- n.5[8], 13.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1210; Halecki O.- n.5[8], 74.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1219; Halecki O.- n.5[8], 81.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.722; Halecki O.- n.7[10], 2.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.741; Halecki O.- n.7[10], 54.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.790; Halecki O.- n.7[10], 39.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.772; Halecki O.- n.7[10], 22.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1193; Halecki O.- n.5[8], 61.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.699; Halecki O.- n.6[9], 6.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.767; Halecki O.- n.7[10], 8.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1106; Halecki O., Nr.2[5], 1.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.498; ŻD-XVIII-II, c.290, 293, 341.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.629.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.845; Halecki O.- n.8[11], 14.
[16] Gajl T.- C.312.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1114; Halecki O., Nr.2[5], 10.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.107; Halecki O.- n.2[5], 32.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.155; Halecki O.- n.4[7], 22.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1137; Halecki O.- n.4[7], 36.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1157; Halecki O.- n.5[8], 28.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1168; Halecki O.- n.5[8], 38.
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1181; Halecki O.- n.5[8], 51.
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1182.
[25] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1188; Halecki O.- n.5[8], 57.
[26] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1190.
[27] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.694; Halecki O.- n.6[9], 1.
[28] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.697; Halecki O.- n.6[9], 4.

ut in libello Cracouiensi pag.139),[1] 140 (sigillum Stanislai de Miskowiecz tale, vt est in libello Cracouiensi pag.140),[2] 145 (sigillum Nicolai de Iablonow tale, vt in libello Cracouiensi pag.145),[3] 147 (sigillum Maleczka de Msonissmy tale, vt in libello Cracouiensi pag.147),[4] 149 (sigillum Francisci de Milowanie tale, vt in libello Cracouiensi pag.149),[5] 154 (sigillum Ostasii de Mlodzieczicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.154),[6] 156 (sigillum Ioannis de Zelechow tale, vt in libello Cracouiensi pag.156),[7] 158 (sigillum Pauli de Strzelkouo tale, vt in libello Cracouiensi pag.158),[8] 160 (sigillum Ioannis de Iassienow tale, vt in libello Cracouiensi pag.160)[9] та 176 (sigillum San de Pocharzecz tale, vt in libello Cracouiensi pag.176),[10] оскільки герби цих родів, про які робив запис Ян Замойський з посиланням на "Libellum Cracouiensi", залишаються наразі невідомими, або такими, відомості щодо яких не можна визнати за надійні. Втім, можемо зробити припущення про наявність на цих сторінках в основному щиро-руських гербів, з огляду на те, що наявність польського герба на відповідній печатці Ян Замойський як правило віднотував подаючи його назву.

Таким чином, з 99 гербів "Libellum Cracouiensi" згадки про які вміщено в "Adnotationes spectantes ad familias" більш-менш надійну реконструкцію маємо для 60 гербів (що становить майже третину від загального числа гербів в цьому гербовнику), ще 17 гербів підлягають реконструкції лише почасти і 22 – не підлягають їй зовсім. Втім, і подібні результати дозволяють скласти загальне уявлення про цей найдавніший руський гербовник, а також використати його імовірне відтворення в наших студіях над середньовічною руською геральдикою.

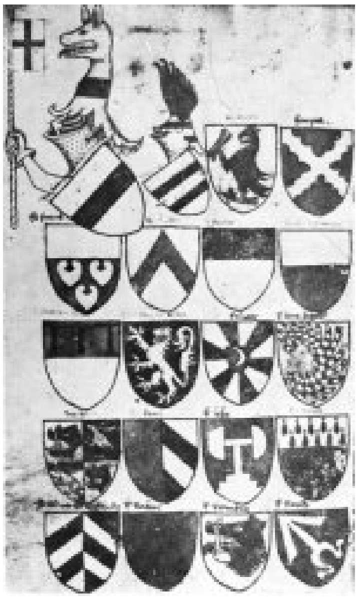
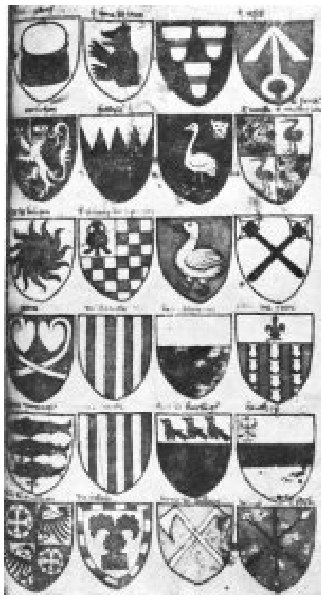
Реконструйований нами гербовник "Libellum Cracouiensi" є не єдиним джерелом подібного роду. Власне гербовники становлять другий за значенням, після сфрагістичних пам'яток, комплекс джерел, що дозволяє реконструювати систему родової геральдики Руських земель Корони Польської доби середньовіччя. Для нашої теми найбільше значення має дві групи гербовників – західно-європейські XIV – XV ст. та польські XV – XVI ст.

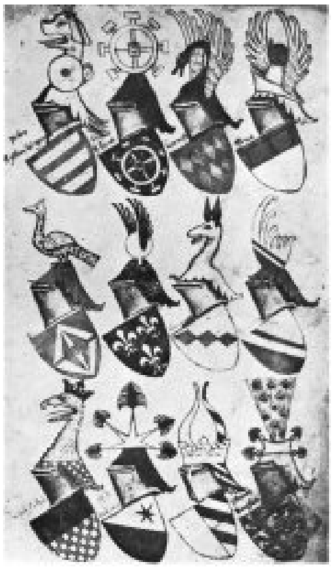
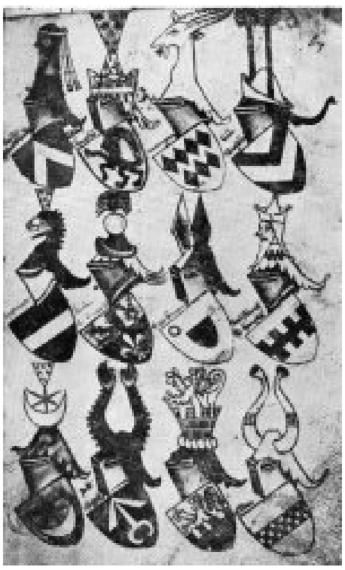
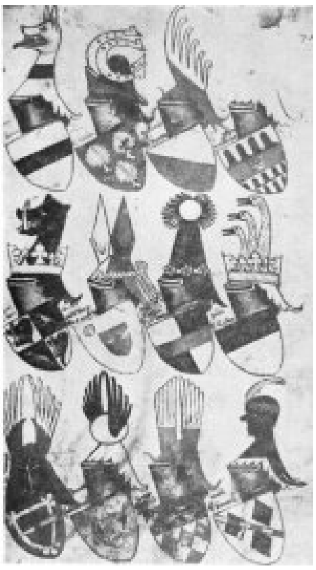
мал.2-4: Wapenboek Gelre, f.53r, f.53v, f.54r

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.705; Halecki O.- n.6[9], 16.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.707; Halecki O.- n.6[9], 13.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.716; Halecki O.- n.6[9], 24.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.720.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.726; Halecki O.- n.7[10], 14.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.737; Halecki O.- n.7[10], 44.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.739; Halecki O.- n.7[10], 49.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.740; Halecki O.- n.7[10], 50.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.743; Halecki O.- n.7[10], 69.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.750; Halecki O.- n.7[10], 36.

Найдавнішим західно-європейським гербовником, в якому знаходимо відомості про руську родову геральдику є знаменитий Гербовник Гелре (Wapenboek Gelre) останньої третини XIV ст., автором якого був герольд гелдернського герцога Клаес Гайнен.[1] Цінність цього твору полягає в першу чергу в наявності інформації про забарвлення родових гербів, яке годі відтворити спираючись лише на сфрагістичний матеріал. Руські родові герби заміщено на картці 53 та її звороті,[2] в сусідстві з польськими родовими гербами, які бачимо також на двох наступних картках.

мал.5-7: Armorial Bellenville, f.60v, f.61r, f.66v

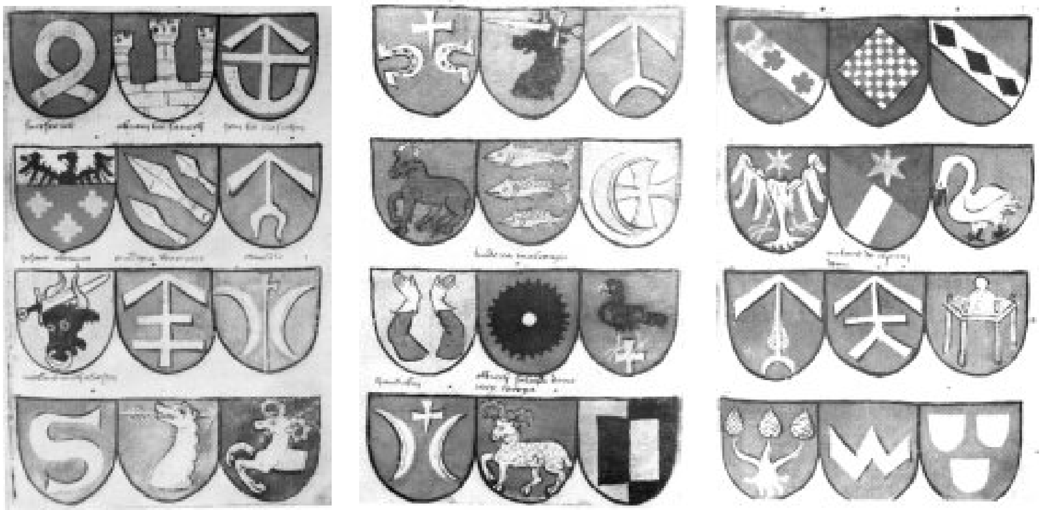

мал.8-10: Armorial Bellenville, f.67r, f.67v, f.71r

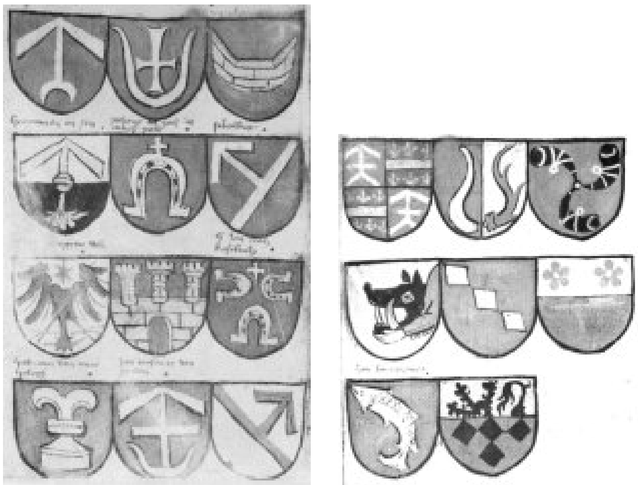
[1] Wapenboek ou Armorial de 1334 á 1372 par Gelre, Héraut d'armes, publié pour la premiére fois par M.Victor Bouton, peintre héraldique et paléographe.- Vol.I – VII.- Paris – Bruxelles, 1881 – 1902; L'armorial du héraut Gelre (1370 – 1395). Claes Heinen, roi d'armes des Ruyers // Archives Héraldiques Suisses.- Tom LXXV.- Basel, 1961; Polaczkówna H. Geneza herbów polskich w herbarzu flamandzkim.- Lwów, 1925; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- Lwów, 1924; Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego // Studia Żródłoznawcze.- Tom III.- Warszawa, 1958; Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego. Cześć II // Prace z dziejów Polski feudalnej ofirowane R.Grodeckiemu w LXX rocznice urodzin.- Warszawa, 1960.

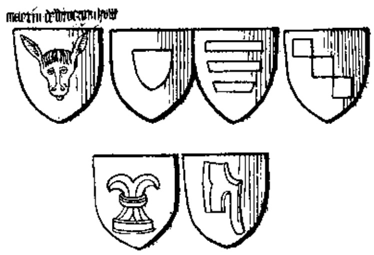
[2] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.110-114.

Спорідненим з Wapenboek Gelre є інший фламандський збірник гербів другої половини XIV ст. – Гербовник Беленвіле (Armorial Bellenville), що зберігається в паризькій Bibliothèque Nationale.[1] Цей універсальний гербовник (rôle universal) містить інформацію про родові герби Русі на картках 60v, 66v-67v, 71r.[2]

мал.11-13: Armorial Lyncenich, f.106-108

мал.14-15: Armorial Lyncenich, f.109-110
мал.16: Armorial equestre de la Toison d'Or, f.121r

Від середини 30-х років XV ст. походить бургундський Гербовник ордену Золотого Руна (Armorial équestre de la Toison d'Or), в якому маємо чотири картки (119v – 121r) з польськими і руськими родовими гербами (див.: мал.I-III, 16).[3] В цей же приблизно час постав фламандський Гербовник Линцених (Armorial Lyncenich), в якому герби шляхетських

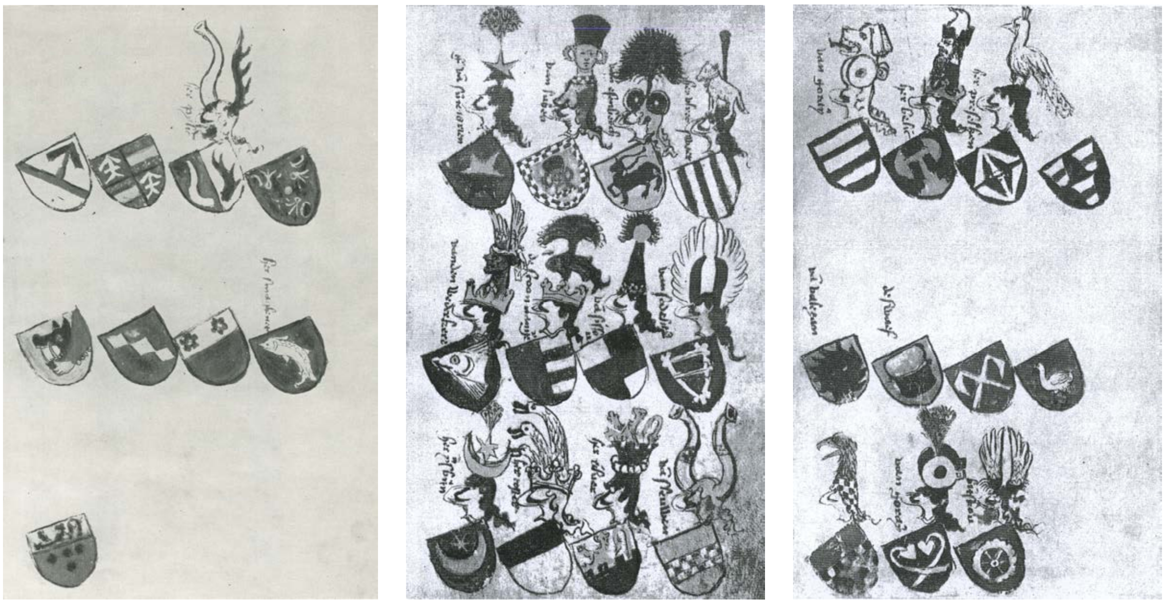
[1] Jequier L. L'armorial Bellenville et l'armorial du héraut Gelre.- Liége, 1972; Jequier L. L'armorial Bellenville // Cahiers d'heraldique.- Tom V.- Paris, 1983; Heymowski A. Les chevaliers polonais de l'epoque de Louis le Grand représentés dans l'armorial Bellenville // Louis the Great, King of Hungary.- New York, 1986.- C.155-174; Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.113-127.

[2] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.116-123.

[3] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or et de l'Europe au XV siécle. Facsimilé par L.Larchey.- Paris, 1890; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold Polski.- Kraków, 1897; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej // Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B. A European Armorial. An armorial of the Golden Fleece and XV Century Europe.- London, 1971.

родів з Руських земель Корони знаходимо на картках 106 – 109.[1] На цей останній (а також частково на Wapenboek Gelre) спирався автор ще одного фламандського гербовника 30-х років XV ст., що відомий під назвою Кодекс Бергсхамар (Codex Bergshammar), і який містив родові герби Русі на картках 147 – 149 та 214 (див.: мал.IV-IX, 17-19).[2]

До числа гербовників XV ст., з певними застереженнями, можемо долучити також ілюстровану "Хроніку Констанцького собору 1414 – 1418 р.р." Ульриха Рихенталя, що містить надзвичайно багатий (не раз унікальний, хоч і не завжди достовірний) матеріал з руського герботворення. Оригінал цього твору не зберігся, натомість відомими є дев'ять пізніших списків – Олендорфський (з бібліотеки графа Густава цу Кьонігсег) 1438 – 1450 р.р., Празький (з Університетської бібліотеки в Празі) 1464 р., Констанцький (з Росгартенського музею в Констанці) 60-х р.р. XV ст., Віденський (з Віденської придворної бібліотеки) 1465 – 1470 р.р., Петербурзький (з колишньої Бібліотеки імператорського Російського археологічного товариства в Санкт-Петербурзі) 1470 р., Етінгем-мюнстерський (з Карлсруе), Штутгартський, Вінтертурський та Вольфенбютельський.[3] Крім того, наприкінці XV – XVI ст. "Хроніку" тричі було надруковано за найбільш повним, незнаним на сьогодні, списком цього твору – 1483 р. в Аугсбурзі,[4] 1536 р. там же таки,[5] і нарешті 1575 р. у Франкфурті.[6]

мал.17-19: Codex Bergshammar, f.149v, f.214r, f.214v

[1] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985.- C.95-123.

[2] Raneke J. Bergshammarvapenboken: en medeltidshistorisk studie.- Lund, 1975; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Żródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968.- C.73-110.

[3] Ulrich Richental. Concilium zu Costenz 1414 – 1418. Facsimilé. Imp. De L.Baeckmann, publié par le dr. Hermann Sevin d'apres un manuscrit appartenant au comte Gustave de Königsegg.- Karlsruhe, 1881; Ulrich von Richental. Chronik des Constanzer Concils // Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart.- Band 158.- Tübingen, 1882; Chronik des Concils zu Constanz von Ulrich von Richental 1414 – 1418.- Constanz, 1869; Констанцкий собор 1414 – 1418. Concilium Constantiense 1414 – 1418. Издание императорского русского археологического общества.- СПб., 1874; Sokołowski M. Ścibor ze Ściborzyc i Pippo Spano, tudyież kilka słów o Kronice Ulricha von Richental.- Kraków, 1907.- C.14-15.

[4] Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom XXXVII.- Kraków, 1899; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.

[5] Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1536.

[6] Handlund des Conciliums zu Costenz.- Frankfurt, 1575.

В XV ст. постало і найбільш давнє геральдичне джерело з теренів Корони Польської – "Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc" Яна Длугоша. Під такою назвою відомий найдавніший, від XV ст., список (так званий – Курницький) цього гербовника (оригінал рукопису зберігається в Bibliotecie w Kórniku, Sygn. D1, karta 124v – 128r).[1] Всього відомо сім списків „Клейнодів Длугоша", з яких три проілюстровано кольоровими зображеннями територіальних та родових гербів Корони Польської та Великого князівства Литовського і Руського.[2]

Найдавнішим після Курницького є рукопис Оссолінських (Omnium domorum sive clenodiorum Polonice gentis descripcio) кінця XV – початку XVI ст. (оригінал – в Bibliotecie Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu, Zbiór rękopisów, Sygn.16/II).[3] З початку XVI ст. походить Римський рукопис – „Insigniorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio feliciter incipit",[4] а від 2-ї пол. XVI ст. рукопис Лентовського – „Insignia seu clenodia regni Polonie".[5] Ілюстрованими списками длугошового гербовника є рукопис Бібліотеки Арсеналу в Парижі – „Stemmata Polonica" (оригінал в Bibliothéque de l'Arsenal, Sygn.1114)[6] і рукопис Еразма Каміна – „Liber insigniorum regionum atque clenodiorum Regni Poloniae summa cum diligencia elaboratus 1575" (Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, Відділ рукописів, Рукопис III, 995). Крім останнього існує ще один примірник рукопису Еразма Каміна під назвою „Arma baronum regni Poloniae", щоправда неповний, в якому відсутні описи і малюнки земельних гербів (Muzeum Narodowe w Warszawie, inw.210963).

Від 2-ї пол. XVI ст. походять також найдавніші друковані гербовники Корони Польської. Першим серед них варто назвати Гербовник Марка Амброзія з Ниси "Arma Regni Poloniae" 1562 р., який в загальних рисах наслідував "Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc".[7] Один з примірників цього стародруку має кольорове вирішення, в тому числі й руських родових гербів.[8] Першими ж друкованими на теренах Корони Польської виданнями, що містили зображення родових гербів, були твори Миколи Рея – "Zwierzyniec" (у виданні 1561/1562 р. – 54 герба,[9] у виданні 1573/1574 р. – 71 герб[10]) та "Zwierczadło" 1567/1568 р.[11]

---

[1] Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae. Z kodeksu kórnickiego wydał Z.Celichowski.- Poznań, 1885; Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom X.- Lwów, 1930.

[2] Dymmel P. Pierwsza redakcja najstarszego herbarza polskiego // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- C.89-113.

[3] Kłodziński A. Rękopismo Długosza o herbach polskich // Biblioteka Naukowego Zakładu im.Ossolińskich.- Tom V.- Lwów, 1843.

[4] Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.I.- Cracovia, 1887.- C.559-573.

[5] Muczkowski J. Wiadomość o rękopismach historji Długosza, jego Banderia Prutenorum tudzież Insignia seu clenodia regni Poloniae.- Kraków, 1851.- C.123-157.

[6] Polaczkówna H. Stemmata Polonica. Rękopis n.1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenału w Paryżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowe.- Tom I.- Lwów, 1927.

[7] Amrosius M. Arma Regni Poloniae.- Antwerpiae, 1562; Amrosius M. Arma Regni Poloniae.- Cracoviae, 1882; Wdowiszewski Z. Marek Ambroży z Nysy i jego "Arma Regni Poloniae" z 1562 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XIII.- Lwów, 1934; Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- C.117; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- C.IX.

[8] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.138-141.

[9] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1561; Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Tom X.- Wrocław, 1975.- Il.160-260; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.IX-X.

[10] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1573; Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Tom XI.- Wrocław, 1975.- Il.316-332; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.IX-X.

[11] Rej M. Zwierczadło.- Kraków, 1567; Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Tom X.- Wrocław, 1975.- Il.264, 272, 287, 303; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.X.

Втім, найвизначнішими творами з родової геральдики Корони Польської XVI ст. є гербовники Бартоша Папроцького, які було видано в останній чверті XVI ст. Перший з них – оздоблена віршами "Panosza" від 1575 р., має суто руський зміст, оскільки присвячений геральдиці шляхетських родів Руського та Подільського воєводств.[1] Власне цей твір можемо з повним правом вважати першим друкованим руським гербовником, мимо того, що писано його польською мовою. Цінність цього твору полягає в першу чергу в тому, що на відміну від попередніх гербовників, "Panosza" Папроцького подає відомості щодо гербів неодмінно у прив'язці до конкретного роду, що тим гербом користався. В ньому також знаходимо цінні відомості про руські герби, які не знані нам з раніших джерел.[2]

Подібний характер, але цього разу в стосунку до герботворення всіх земель Корони Польської та Великого князівства Литовського, мав наступний гербовник Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.,[3] в якому представлено імпонуючий почет гербів руської шляхти, як з теренів старих Руських земель Корони, так і з новоприлучених до останньої у 1569 р. Але найвизначнішою працею Папроцького став його писаний прозою славетний гербовник "Herby rycerstwa polskiego" 1584 р.[4], багато сторінок якого присвячено руським гербам та генеалогії відповідних родів, що мали в своєму розпорядженні ті герби. Останній з цих творів широко використав у своїй праці "Kronika polska" 1597 р. Йоахим Бєльський,[5] подаючи відомості про родові герби в контексті історії Корони Польської.[6]

Певне значення для наших студій мають також пізніші річпосполитські гербовники та історичні твори з XVII – XVIII ст., які не раз містять відомості про герботворення Руських земель Корони з доби середньвіччя. Серед найважливіших з цього ряду джерел варто вказати на тритомний латиномовний твір Шимона Окольського "Orbis Polonus"[7] та чотиритомну працю Каспера Несецького "Korona Polska",[8] що її вже в XIX ст. було перевидано в десяти томах під назвою "Herbarz Polski".[9] Перший з цих творів вимагає, втім, обережного до себе ставлення, з огляду на непевність деяких відомостей, що їх подавав Окольський.

В цей же час було видано доволі значну кількість менших гербовників компілятивного характеру, як то – С.Германського,[10] А.Горчина,[11] В.Потоцького,[12] А.Сваха[13] та ін. Серед значних праць, що з'явилися вже після "Korony Polskiej" є гербовники Станіслава Юзефа Дунчевського,[14] Андрія Евариста Куропатницького,[1] Петра Наленча-

---

[1] Paprocki B. Panosza, to jest wystawienie panow i paniąt ziem ruskich i podolskich.- Kraków, 1575.

[2] Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- C.119; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- C.XI.

[3] Paprocki B. Gniazdo cnoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych panstw początek swoy maia.- Kraków, 1578.

[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- Kraków, 1584.

[5] Kronika polska Marcina Bielskiego nowo przez Joachima Bielskiego, syna jego, wydana.- Kraków, 1597.

[6] Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku.- C.121; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.XII.

[7] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I – III.- Cracoviae, 1641 – 1645.

[8] Niesiecki K. Korona Polska przy złotej wolności starożytnymi rycerstwa polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego klejnotami, najwyższymi honorami, heroicznym męstwem i odwagą, wytworną nauką a najpierwej cnotą, pobożnośią i świątobliwością ozdobiona, potomnym zaś wiekom na zaszczyt i nieśmiertelną sławnę pamiętnych w tej ojczyźnie synów podana.- Том I – IV.- Lwów, 1728 – 1743.

[9] Niesiecki K. Herbarz Polski, powiększony dodatkami poźniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nepomucena Bobrowicza.- Том I – X.- Lipsk, 1839 – 1845.

[10] Giermański S. Summaryusz Kleynotów albo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiey y Wielkiego Księstwa Litewskiego, z różnych authorów: A mianowicie z Bielskiego, z Paprockiego y scriptów S.S.Jagodyńskiego zebrany. A dla snadnieyszego nalezienia czytelnikowi, wedle obiecadla sporządzony i wydany.- Kraków, 1621.

[11] Gorczyn J.A. Herby Królestwa polskiego.- Kraków, 1653.

[12] Potocki W. Poczet Herbow Szlachty Polskiey y Wielkiego Xięstwa Litewskiego.- Kraków, 1696.

[13] Swach A. Herby Polskie z Marcina Bielskiego, Jana Lwa Herbulta, W.O.Szymona Okolskiego Zakonu Kaznodzieyskiego S.T.B. etc. y inszych Authorow.- Poznań, 1705.

[14] Duńczewski S.J. Herbarz wielu domów Korony Polskiej y Wielkiego Księstwa Litewskiego dla niezupełnego opisinia, albo opuszczenia, y wielu odmienności nieprzyzwoitych, za dawnych y pozniejszych autorów, herby z rodowitością wyrazaiących, nie mało dotąt ukrzywdzonych, zebraniem wielu familii we dwa tomy, częściami rzeczone.- Kraków, 1757.

Малаховського[2] та Войцеха Вельондка,[3] на підставі яких власне і зроблено численні додатки в "Herbarzu Polskiem".[4] Втім, твори ці не можуть рівнятися, ні обсягом інформації, ні критичністю в її поданні, з роботою Несецького.

У XIX – на початку XX ст. у вигляді гербовників укладалися вже цілком наукові твори з генеалогії та геральдики, що спиралися на різнорідний джерельний матеріал з доби середньовіччя та раннього модерну. До числа таких належать роботи І.Капіци-Мілевського,[5] Т.Жихлінського,[6] В.Руліковського,[7] С.Уруського,[8] О.Хржонського,[9] Ю.Островського,[10] Е.Жерницького-Шелиги,[11] і нарешті, найвизначніший генеалогічно-геральдичний твір польської історіографії – Гербовник Бонецького.[12]

Своєрідні геральдично-генеалогічні зведення інформації про походження та використання гербів шляхтою Руських земель Корони Польської знаходимо в роботах О.Яблоновського (щодо земель Руського та Белзького воєводства станом на XVI ст.),[13] Л.Бялковського (щодо Подільського воєводства XVI ст.),[14] А.Виростека (щодо Прикарпаття XV – XVI ст.),[15] А.Янечека (щодо Белзької землі XV ст.).[16]

Якщо оцінювати джерельну базу наших теперішніх студій вцілому, то слід зазначити що родове герботворення Руського королівства та Руських земель Корони Польської представлено джерелами значно краще ніж відповідні геральдичні комплекси інших руських земель (можливо, за винятком Волині). Геральдику галицько-руських земель репрезентовано як найбільш різноманітною та найбільш значною кількістю пам'яток, так і найбільш ранніми зразками руського родового герботворення. Все це дозволяє визнати за родовою геральдикою Руського королівства та Руських земель Корони Польської ключове місце в системі середньовічного руського герботворення, і відповідно вимагає щонайгрунтовнішого розгляду в контексті руської історії доби пізнього середньовіччя.

---

[1] Kuropatnicki A.E. Wiadomość o klejnocie szlacheckim, oraz herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiey i Wielkim Księstwie Litewskim, Tudzież w przyległych Prowincjach z Ksiąg Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Rzączyńskiego, Niesieckiego, Dunczewskiego, Chmielowskiego, oraz z Aktu Elekcyi króla JMCi polskiego Stanisława Augusta, Jako tez z Aktów Konfederacyi na Seymie Convocationis 1764 zaczęty, a w roku 1766 rozwiązaney, tudzież z Konstytucji innych Seymów za teraźniejszego Panowania odprawionych.- Część I – IV.- Warszawa, 1789.

[2] Nałęcz-Małachowski P. Zbiór nazwisk szlachty z opisem Herbow własnych familiom zostaiącym w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim.- Tom I – II.- Łuck, 1790.

[3] Wielądko W.W. Heraldyka Czyli Opisanie Herbow, W Iakim Który Iest Kształcie. Oraz Familie rodowitey Szlachty Polskiey, i Wielkiego Księstwa Litewskiego, z ich herbami. Przytym: Wsławieni męstwiem i odwagą, wytworną nauką, cnotą, gorliwością i innemi zasługami w Oyczyznie, dawnieyszego i teraznieyszego wieku Polacy.- Tom I – V.- Warszawa, 1792 – 1798.

[4] Dacka I.M. "Korona Polska" Kaspra Niesieckiego: pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego.- Warszawa, 2004.- C.119-202.

[5] Herbarz Ignacego Kapicy Milewskiego (Dopełnienie Niesieckiego). Wydanie z rękopisu.- Kraków, 1870.

[6] Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej.- Tom I – XXXI.- Poznań, 1879 – 1908.

[7] Львівська наукова бібліотека Національної академії наук України ім. В.Стефаника, Відділ рукописів, ф.5, оп.2, спр.7444-7445; Однороженко О.А. Гербовник Вацлава Руліковського: Геральдичні виписи. Zbior notat genealogiczno-heraldycznych Wacława Rulikowskiego: Notaty heraldyczny.- Харків, 2008.- 96 с.

[8] Uruski S., Kosiński A., Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej.- Tom I – XXI.- Warszawa, 1904 – 1938.

[9] Chrząński A. Tablice odmian herbowych.- Warszawa, 1909.

[10] Ostrowski J. Księga herbowa rodów polskich.- Część I – II.- Warszawa, 1897 – 1906.

[11] Żernicki-Szeliga E. Die polnischen Stammwappen, ihre Geschichte und ihre Sagan.- Hamburg, 1904.

[12] Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom I – XVI.- Warszawa, 1901 – 1913.

[13] Żródła dziejowe.- Tom XVIII.- Część II: Polsca XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VII.- Część II: Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona.- Warszawa, 1903.- C.272-353.

[14] Białkowski L. Podole w XVI wieku: Rysy społeczne i gospodarcze.- Warszawa, 1920.- C.134-172.

[15] Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej.- Kraków, 1932.- C.31-103, 110-129.

[16] Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII wieku.- Warszawa, 1991.- C.328-370

Глава I: “Heraldica in Regnum nostrum Russiae”: Родова геральдика Руського королівства XIV ст. та витоки системи родових гербів Руських земель Корони Польської

I. Родова геральдика Руського королівства XIV ст.

Традиції родової геральдики **Regnum Rusiae** (Руського королівства – державного утворення, за яким в історіографічній традиції закріпилася штучна назва – Галицько-Волинська держава) є, очевидно, найбільш давніми з-посеред всіх державних утворень середньовічної Русі. Якщо для більшості руських земель наявність родового герботворення можна констатувати починаючи від другої половини XIV ст., то для галицько-руських теренів вірогідним є посунення часу виникнення родових гербів принаймні на першу половину цього сторіччя. Остання дата є до певної міри гіпотетичною, оскільки в нашому розпорядженні перебувають не надто надійні джерела, щодо цього питання. Очевидно, геральдичне зображення на основі родового знаку перебувало вже на печатці (круглої форми розміром 45 мм) найближчого соратника князя Болеслава-Юрія II Тройденовича пана[1] Дмитра Дядька від 1335 р.[2] Втім, незадовільний стан збереження цього відбитка не дозволяє належним чином реконструювати малюнок в полі печатки.

Разом з тим, варто зазначити, що на пізнішій печатці Дмитра Дядька, на той час руського старости, від 1341 р. знаходимо зображення яке не носить геральдичного характеру. Наявність в полі цієї печатки (овальної форми розміром 39х36 мм) погруддя людини (імовірно тезоіменного святого), в супроводі довколового напису: **+ ДМИТРА ДѦДЬКА ПЄЧАТЬ**,[3] може свідчити про тривання в сфрагістиці галицько-руських земель київо-руської (русько-візантійської) традиції, для якої характерним було зображення в полі печатки образів тезоіменних святих.[4]

Водночас, не слід забувати, що ця печатка є найбільш пізнім зразком негербової печатки на галицько-руських землях. Всі наступні сфрагістичні пам’ятки з цього краю мають в своєму полі виключно геральдичні зображення. Очевидно, 1-а пол. XIV ст. була тією добою в історії руської сфрагістики, впродовж якої відбулися зміни типологічного характеру, що поклали край функціонуванню печаток з зображенням тезоіменних святих та відкрили нову епоху – гербової печатки. Підтвердження цьому знаходимо також в сфрагістиці інших руських земель (Волині,[5] Сівера,[6] Русо-Влахії,[7] Смоленської[8] та Київської[9] земель) 2-ї пол. XIV ст.: печатки світських осіб цього періоду мають в своєму полі виключно гербові зображення. В будь-якому разі, варто погодитися, що питання про родову геральдику Руських земель 1-ї пол. XIV ст., ще далеке від свого розв’язання. Для його вирішення

---

[1] cum nostris baronibus (Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.- С.179).

[2] GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 81, n.5; Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907.- С.297, табл.9; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.- С.183, табл.12, мал.4.

[3] GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 88, n.13; Лаппо-Данилевский А.- С.300, табл.3; Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства.- С.197, табл.14; табл.16, мал.б.

[4] Див.: Янин В. Актовые печати древней Руси.- Том I: Печати X – начала XIII веков.- М., 1970; Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- М., 1998.

[5] Однороженко О.А. Князівська геральдика Волині середини XIV – XVIII ст.- Харків, 2008.- 180 с.

[6] Однороженко О. Родова геральдика Сіверської та Смоленської земель доби середньовіччя (друга половина XIV – XV ст.) // Сіверянський літопис.- Чернігів, 2008.- №3.- С.12-22.

[7] Однороженко О.А. Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV – XVI ст.- Харків, 2008.- 156 с.

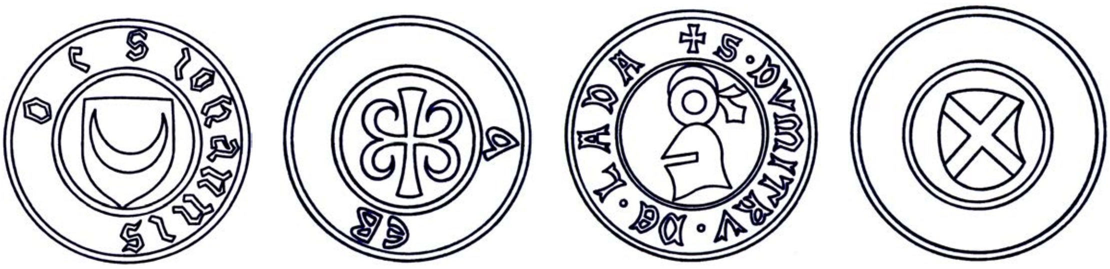
[8] Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- С.74, 108-110.

[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.679; Gumowski M. Pieczęcie książąt litewskich // Ateneum Wileńskie.- Rok VII.- Wilno, 1930.- C.723.

необхідним є виявлення нових джерел. Можна навіть вказати орієнтовний шлях цих пошуків – західно- та центрально-європейські архіви, потенціал яких для вивчення історії середньовічної Русі є далеко не вичерпаним. Скажімо, нещодавно нам пощастило відшукати документ від 1326 р., який було видано в Римі трьома католицькими біскупами (Iacobus Mottonensis, Angelus Sulcitanus et Stephanus Verriensis) на прохання Миколи Русина (Nicolaus Rutheni). Як випливає з короборації, документ було засвідчено печатками всіх названих вище осіб, в тому числі й Миколи Русина, яка, втім, до сьогодні не збереглася.[1]

Очевидно, це не єдиний представник Русі, який міг залишити свій слід в західно-європейській історії доби пізнього середньовіччя. Вихідців з Руських земель не раз можемо бачити також серед нобілітету інших, особливо центрально-європейських, країн. Їхня геральдична спадщина має безсумнівне значення для вивчення руської геральдики. Як один з таких прикладів можемо навести гербову печатку чеського земянина Івана Руса з Жельце та Крашовіц від 1437 р., в полі якої було зображено готичний щит з півмісяцем, що лежить рогами догори[2] (сюжет надзвичайно поширений в середньовічному руському герботворенні).

З 2-ї пол. XIV ст. маємо більш надійні відомості про герботворення галицько-руських родів. Так, на печатці Чурила Бродовського (**Чюрило Бродовьскии**) від 8 квітня 1385 р. (кругла розміром 21 мм) зображено родовий знак у вигляді хреста з подвійними розгалуженнями на кінцях поземого рамена в супроводі довколового напису: **... Λ ... ЄВ ....**[3] Оригінальний геральдичний сюжет присутній на печатці (кругла розміром 25 мм) королівського підскарбія (1368 – 1370, 1377 – 1390) та королівського маршалка (1390 – 1398) Дмитра пана з Гораю, Лади і Божегодару, дідича Гораю і Щебрешина від 28 червня 1390 р. В її полі бачимо шолом з двома колами (імовірно – лещатами) з пов'язкою (імовірно – наметом) в нашоломнику в оточенні напису: **+ S · DVMITRV · DE · LADA**.[4]

мал.20: печатка Івана Руса з Жельце та Крашовіц 1437 р.
мал.21: печатка Чурила Бродовського 1385 р.
мал.22: печатка Дмитра пана з Гораю 1390 р.
мал.23: печатка Конрада пана з Кушеничів 1402 р.

Дана конструкція є частковим відтворенням родового герба панів Горайських, який представлено в західно-європейських гербовниках 2-ї пол. XIV ст. Зокрема, в Wapenboek Gelre на картці 53v (першим в третьому ряді) зображено герб брата пана Дмитра – Івана пана з Гораю: три срібних вруба на червоному полі щита, над яким розсташовано золотий шолом зі срібним наметом та двома срібними колами (лещатами) з червоними серединами, з яких виникає срібний пес з червоним язиком в нашоломнику, в супроводі напису: **her ytw an van goray**.[5]

[1] APK, AADMK, Perg.11.
[2] Sedláček A. Atlasy erbu a pečeti české a moravské středověké šlechty.- Svazek V.- Praha, 2003.- С.69, табл.217, мал.8 (кругла, 35 мм; напис по колу: s iohannis …).
[3] APK, ASang, Perg.28.
[4] BCz, Perg.224; MNK, Rkps 1713, karta 173; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.78, 224, мал.375.
[5] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- С.113-114, п.26.

Автор гербовника Клаес Гайнен очевидно зафіксував цей герб під час свого побуту в Прусії, де пан Іван Горайський приймав участь в хрестових походах Німецького Ордену проти Литви, і навіть був учасником почесного рицарського столу в Кьонігсберзі 1385 р.[1] – взяти участь в якому могли лише найвизначніші іноземні рицарі – союзники Ордену. В іншому тогочасному гербовнику Armorial Bellenville герб Івана пана з Гораю представлено першим на картці 67r з підписом: polen h ywan va gor. Єдиною відміною цього зображення від того варіанта, який бачимо в Гербовнику Гелре є забарвлення намета в чорно-срібні кольори.[2]

Гайненівська видозміна герба Івана пана з Гораю відтворена також в пізнішому фламандському гербовнику 30-х років XV ст. Codex Bergshammar (на першому місці картки 214v) в супроводі напису: van goray.[3] Інший представник роду Горайських – Олександр також відзначився військовими заслугами, але цього разу провадячи боротьбу з Орденом. Його участь в знаменитій Грюнвальдській битві, в складі третьої коронної хоругви, зафіксував у своєму творі "Ordinum, vexillorum et insignium terrarum Regni, ac virorum, que bello Pruthenico interfuerunt, enumeratio" Ян Длугош.[4]

Герб Горайських є не єдиним руським гербом, який зафіксовано в західно-європейських гербовниках XIV – XV ст. В Wapenboek Gelre на картці 53v (третім в третьому ряді) знаходимо приміром герб Яська Білика, який в пізніших джерелах фігурує під назвою Корнич: на трьох золотих врубах золотий **Т**-подібний хрест, на кінцях якого два золотих півкола на червоному полі щита, який прикрашено срібним шоломом з червоним наметом під золотою шоломовою короною та нашоломником, в якому виникає чоловік в червоних шатах під срібним капелюхом з червоними вилогами, з довгою бородою та волоссям заплетеним в косу. Поруч з гербом подано напис: her belic.[5] Armorial Bellenville (на третьому місці четвертого ряду картки 60v, з написом: h belic)[6] та Codex Bergshammar (на другому місці першого ряду картки 214v, з написом: her belic)[7] розміщують на своїх сторінках подібне зображення. Але в першому з них герб не має позащитових елементів.

Герб незнаного ближче руського земянина "her staesken van der w id erkere" (можливо, що ім'я цієї особи звучало як "Стецько"), який в пізніших джерелах відомий як Голобок, знаходимо на картці 53r (на третьому місці третього ряду) Wapenboek Gelre: срібна голова риби в перев'яз на червоному полі щита зі срібним шоломом під чорним наметом та золотою шоломовою короною, в нашоломнику виникає погруддя мавра, на голові у якого золота пов'язка, що підтримує два золотих крила.[8] Аналогічне зображення подає Codex Bergshammar (на першому місці другого ряду картки 214r, з написом: van den w ed erkere), але з наметом червоного забарвлення та срібною пов'язкою на голові мавра.[9]

Одного з найближчих сподвижників Володислава Опольського, господаря та самодержеця Руського (1372 – 1379, 1385 – 1387), пана Яська Кустру представлено в Wapenboek Gelre (на першому місці другого ряду картки 53v, з написом: her co ester) гербом, що складався з перетятого щита, першу частину якого було забарвлено в чорний колір, а другу – в срібний, а також – золотого шолома зі срібним наметом під золотою шоломовою короною та нашоломника, в якому виникають три срібні гусячі шиї з чорними дзьобами.[10]

В Armorial Bellenville це зображення було повторено тричі – на третьому місці другого ряду картки 60v, з написом: ko ester (щоправда, цього разу без позащитових

[1] Codex diplomaticus Prussicus.- Vol.IV.- C.37 (Her Ywan von Gorow).
[2] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.121, n.33.
[3] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.102, n.24.
[4] Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.XIII.- Cracoviae, 1877.- C.38; Длугош Я. Грюнвальдская битва.- М., 1962.- С.88.
[5] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.114, n.28.
[6] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.116, n.9.
[7] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.102, n.25.
[8] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.110, n.13.
[9] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.100, n.16.
[10] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.112, n.21.

елементів);[1] на четвертому місці першого ряду картки 66v, з написом: **h cooste**[2] та на четвертому місці другого ряду картки 71r, з написом: **polen h coster**.[3] А в Codex Bergshammar аналогічний малюнок розміщувався на другому місці третього ряду картки 214r, з написом: **her coster**.[4]

Від самого початку XV ст. походить цілий ряд відбитків печаток руських панів та земян, які, втім, очевидно мали з'явитися ще наприкінці XIV ст. (зважаючи на доволі тривалий термін використання матриць печаток в ті часи). Першою з них є печатка Конрада Кушеницького пана з Кушеничів[5] від 1402 р., що мала в своєму полі зображення косого хреста в щиті іспанської геральдичної форми.[6] Аналогічний герб було вміщено також на його пізнішій печатці при присяжному листі шляхти Перемиської землі від 28 червня 1427 р. (sigillum Gonradi de Cuzmicze).[7] Натомість при документі від 1436 р. Конрад пан з Кушеничів приклав печатку з дещо видозміненим зображенням герба – з п'ятьма кульками, якими обтяжено косий хрест (sigillum Cunrati de Kuschmicze).[8] При іншому документі від 1436 р. два незнаних ближче представника роду панів з Кушеничів приклали печатки, одна з яких повторювала зображення герба пана Конрада від 1436 р. (sigillum item huiusmodi),[9] а інша мала замість кульок шестипелюсткові квітки (sigillum sequens eiusmodi).[10]

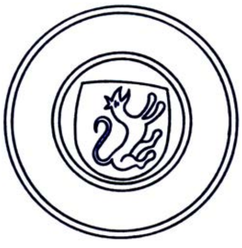
мал.24: герб з печатки Конрада пана з Кушеничів 1427 р.
мал.25: герб з печатки Конрада пана з Кушеничів 1436 р.
мал.26: герб з печатки пана з Кушеничів 1436 р.
мал.27: герб з печатки пана з Кушеничів 1436 р.

Найбільшу кількість руських печаток, що постали наприкінці XIV ст. маємо при згадуваному вже вище акті від 19 жовтня 1404 р.[11] Печатка перемиського судді Костка Болестрашицького[12] є однією з небагатьох, що заховалася при документі до сьогодні, в її полі в іспанському щиті зображено неідентифікованого хижого звіра.[13] Прорис герба з цієї печатки, щоправда не надто докладний вмістив у своїх виписах Ян Замойський (in eiusdem sigilli appenso aliud).[14] Герб з печатки іншого судді, цього разу сяноцького – Яцка Русина з Гочви[15] (1400 – 1407), відомий лише завдяки "Adnotationes spectantes ad familias", оскільки автентичний відбиток печатки знаходиться у вкрай незадовільному стані.[16] Замойський

---

[1] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.116, n.8.
[2] Там же.- C.119, n.26.
[3] Там же.- C.123, n.44.
[4] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.101, n.21.
[5] Nos Conradus heres de Cussenicze.
[6] AGAD, Perg.8486 (кругла розміром 22 мм, з пошкодженим довколовим написом, від якого зберігся лише розділовий хрестик)..
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.110; Halecki O.- n.2[5], 35.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.602.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.877.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.861.
[11] BCz, Perg.272.
[12] **Костко судьѧ Премыскии**, Costhco Premisliensis (BCz, Perg.272); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.236-237.
[13] BCz, Perg.272; MNK, Rkps 1713, karta 192 (кругла розміром 21 мм).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.900.
[15] **Ѧцко судьѧ Саноцкии**, Iaczko Sanocensis (BCz, Perg.272).
[16] BCz, Perg.272 (кругла розміром 23 мм).

подає в щиті іспанської геральдичної форми зображення знака у вигляді потрійного хреста з колом всередині та квадратами на кінцях (sigillum sequitur tale).[1]

мал.28: герб з печатки Костка Болестрашицького 1404 р.
мал.29: печатка Костка Болестрашицького 1404 р.
мал.30: герб з печатки Яцка Русина з Гочви 1404 р.

З автентичного відбитка 1404 р. знаємо печатку Олешка Грудковича,[2] на якій в готичному щиті було зображено родовий знак у вигляді двох кіл в стовп, горішнє з яких менше, в супроводі довколового напису: **+ ПЄЧАТЬ ... ЛШЫКА**.[3] Нотатки Замойського подають доволі вірне відтворення цього герба (in eiusdem sigilli appenso aliud).[4] В цьому ж джерелі знаходимо також прорис герба Юрія Мошончича,[5] в основі якого теж перебувало зображення кола, але цього разу з трьома хрестами всередині, в іспанському щиті (sigillum sequitur).[6] Пізніша печатка Васька Мошончича при присяжному листі від 1427 р. вже за часів Яна Замойського була втрачена (sigillum, quod sequebatur, Vaskonis de Massenczicze, periit).[7]

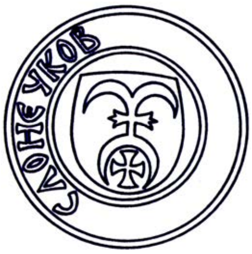
мал.31: герб з печатки Олешка Грудковича 1404 р.
мал.32: печатка Олешка Грудковича 1404 р.
мал.33: герб з печатки Юрія Мошончича 1404 р.

Третя печатка, автентичний відбиток якої маємо при документі від 1404 р., належала Косткові Слонечковичу.[8] В її полі (круглої форми розміром 17 мм) в іспанському щиті перебувало зображення родового знака у вигляді хрестика з подвійним розгалуженням вгорі над півмісяцем, що лежить рогами додолу над лапчастим хрестиком, який оточував частково збережений довколовий напис: **... СЛОНЄЧКОВ ...**.[9] Замойський подає цілком вірний прорис цього зображення (sigillum sequitur huiusmodi).[10] Ще одна печатка, Михайла Сеньковича,[11]

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.902.
[2] **Шлєшко Грудкович**, Oleschco Hrudcouicz (BCz, Perg.272).
[3] BCz, Perg.272; MNK, Rkps 1713, karta 191; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.297, мал.503 (кругла, 20 мм).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.903.
[5] **Юрьи Мошончич**, Georgius Moschonczicz (BCz, Perg.272).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.896.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.733; Halecki O.- n.7[10], 33.
[8] **Костко Солнечкович**, Kostco Sloneczkouicz (BCz, Perg.272).
[9] BCz, Perg.272; MNK, Rkps 1713, karta 190; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.297, мал.504.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.894.
[11] **Михаило Сенкович**, Michaelo Syencouicz (BCz, Perg.272).

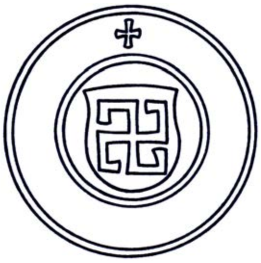
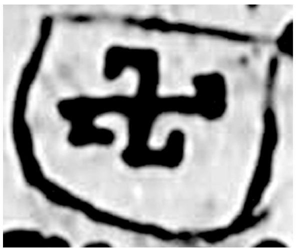
збереглася при документі 1404 р. лише частково – видно частину довколового напису: **... НКОВИЧА**.[1] Зображення в її полі відтворюємо за “Adnotationes spectantes ad familias”: в іспанському щиті родовий знак у вигляді двораменного хреста на основі з навскісним долішнім раменом (sigillum sequitur tale).[2]

мал.34: герб з печатки Костка Слонечковича 1404 р.
мал.35: печатка Костка Слонечковича 1404 р.
мал.36: герб з печатки Михайла Сеньковича 1404 р.

Печатка Михайла Процевича[3] при акті 1404 р. не збереглася, натомість маємо її прорис в геральдичних виписах Замойського (in eiusdem sigilli appenso aliud),[4] а також автентичний відбиток при документі від 1411 року. В її полі в іспанському щиті зображено родовий знак у вигляді свастики – хреста з загнутими кінцями.[5] Цей же герб було зображено на печатці іншого представника роду Процевичів – Сенька Процевича з Рудників від 1427 р. (sigillum Sienkonis Proczouicz de Rudnik huiusmodi).[6]

мал.37: герб з печатки Михайла Процевича 1404 р.
мал.38: печатка Михайла Процевича 1411 р.
мал.39: герб з печатки Сенька Процевича з Рудників 1427 р.

Подібну ситуацію маємо також в разі з печаткою Волчка Преслужича пана з Рогатина,[7] відбиток якої при документі 1404 р. не зберігся, натомість в нашому розпорядженні наявні два добре захованих відбитка при документах від 14 серпня 1415 р.[8] та 27 травня 1419 р.[9] В полі печатки (круглої форми розміром 43 мм), оздобленому рослиноподібним візерунком, розміщено іспанський щит з зображенням родового знака у вигляді літери **w** з відгалуженням ліворуч, в супроводі довколового напису: **+ sigillum *~* wolczconis * de * rogatin **~***.

---

[1] BCz, Perg.272; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.297-298, мал.505 (кругла, 25 мм).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- С.87, n.899.
[3] **Михаило Процевич**, Michaelo Proczouicz (BCz, Perg.272).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- С.87, n.897.
[5] APK, ADz, Perg.III/1 (кругла, 24 мм).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.736; Halecki O.- n.7[10], 40.
[7] Nos Wolczko Przesszlussicz dominy et heres de Rohatyn (AGAD, Perg.4686).
[8] AGAD, Perg.4775.
[9] AGAD, Perg.4686.

мал.40: печатка Волчка Преслужича пана з Рогатина 1415 р.
мал.41: герб з печатки пана Данила Задеревецького 1404 р.
мал.42: герб з печатки Ходка Чемера 1404 р.

Інша знана постать руської історії XV ст. – пан Данило Задеревецький,[1] засновник роду панів Даниловичів,[2] користувався 1404 р. печаткою з зображенням родового знака у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над літерою **П**. Зображення це відоме лише за прорисом Замойського (in eiusdem sigilli appenso aliud),[3] натомість, автентичний відбиток дає можлифість говорити лише про наявність розділового хрестика в довколовому написі печатки круглої форми розміром 24 мм.[4]

Одне з найдавніших в руській геральдиці зображення повного герба було розміщено на печатці Ходка Чемера[5] від 1404 р. В її полі бачимо готичний щит з невиразним зображенням схожим на пояс, над щитом розташовано шолом під шоломовою короною, а в нашоломнику – хрест (sigillum, quod sequebatur, fractum, in quo tantum galea videtur).[6] Очевидно, що цю печатку було прикладено також до акту від 1411 р., але й цього разу стан її збереження є цілком незадовільним.[7] Не вдалося встановити також яким гербом користувалися нащадки Ходка Чемера, оскільки печатка Івана з Чемеринців (Iohannes de Czemyerzincze) при документі від 13 грудня 1464 р. не збереглася.[8]

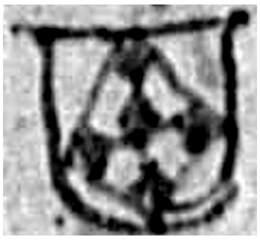
Зображення геральдичних фігур не було поодиноким явищем в руському герботворенні доби середньовіччя. В цьому можна переконатися ознайомившись, скажімо, з гербом Бенька Жабокрицького,[9] в іспанському щиті якого розміщено ромб у вигляді шахівниці (sigillum sequens huiusmodi).[10] Втім, значно поширенішим сюжетом руської геральдики були гербові конструкції на основі родових знаків. Зокрема, на печатці Яшка Мазовшанина[11] від 1404 р. в іспанському щиті знаходимо знак у вигляді літери **N** (sigillum, quod sequebatur, tale).[12]

Ще одна печатка при документі від 19 жовтня 1404 р. належала Мичкові Куликовському.[13] Її прорис залишив у своїх виписах Ян Замойський, зобразивши в щиті іспанської геральдичної форми лілію з потрійним розгалуженням здолу в супроводі двох п'ятипелюсткових троянд (in eiusdem appenso aliud tale).[14] Пізніше, 1427 р., печаткою з подібним зображенням користувався перемиський земянин Мечеслав з Журовичів,[15] що

---

[1] **Данило Задеревецкии**, Danilo Zadreweczski (BCz, Perg.272).
[2] Wyrostek L.- C.77.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.893.
[4] BCz, Perg.272.
[5] **Ходко Чемеръ**, Chodco Czemer (BCz, Perg.272).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.895.
[7] APK, ADz, Perg.III/1.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[9] **Бѣнко Жѧбокрицкии**, Benko de Zabokruk (BCz, Perg.272).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.887.
[11] **Ѩшекъ Мазовшѧнин**, Iaschco Mazouita (BCz, Perg.272).
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.889.
[13] **Мичко Куликовскии**, Nicolaus de Kulikow (BCz, Perg.272).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.890.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.111; Halecki O.- n.2[5], 36.

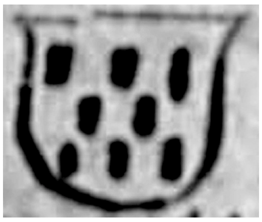
дозволяє з певною часткою вірогідності припустити тотожність цих двох осіб, зважаючи також на подібність їхніх імен.

мал.43: герб з печатки Бенька Жабокрицького 1404 р.
мал.44: герб з печатки Яшка Мазовшанина 1404 р.
мал.45: герб з печатки Мичка Куликовського 1404 р.

Акт 1404 р. було засвідчено також печаткою (кругла розміром 24 мм) представника чесько-сілезького роду Боршничів[1] – Франциска з Буковна,[2] на якій розміщувався іспанський щит усіяний гонтами (sigillum, quod sequitur, tale).[3] Цю ж печатку, очевидно, було прикладено також до присяжного листа від 28 червня 1427 р., про що є запис в нотатках Замойського з посиланням на “Libellum Cracouiensi” – sigillum Francisci de Busnicz simile, tale sci licet, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.46.[4]

мал.46: герб з печатки Франциска Боршнича 1404 р.
мал.47: герб з печатки Януша з Боршниці 1427 р.
мал.48: герб з печатки Готарда Боршнича 1436 р.

Аналогічні записи в “Adnotationes spectantes ad familias” бачимо також щодо Гюнтера Боршнича (sigillum Guntheri tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.46),[5] Урбана Боршнича з Буковна (sigillum Vrbani Borsnicz tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.46)[6] та Готарда Боршнича з Острині (sigillum Gotardi de Ostrwia tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.46).[7] Печатку останнього було прикладено, крім того, до акту від 1436 р. В її полі, згідно з відомостями Замойського, було вміщено все той же іспанський щит з гонтами (sigillum Gocz

---

[1] Втім, цілком можливо, що цей рід мав руське коріння, зважаючи на виразно руське походження їхнього прізвища (Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.89-90), а також – імовірну давність землеволодіння в руських землях роду Боршничів, на що вказує акт розмежування землі між Васьком Мошенчичем та Кіндратом Борсничем від 24 серпня 1401 р. з посиланням на існування відповідної межі ще за часів панування Льва І Даниловича – “**пришедъ перед мѧ Васко Мошенчичь и позвалъ Коундрата Борсничѧ ѡ границю ѡ Вашичиньскоую ... ѡправили єсмы Кундрата оу тои граници поколѧ єму кнѣзь Левъ оуѣхалъ и мы ємоу толѧ оуѣхали по та знамена**” (Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.- C.801-802, n.17).
[2] Franciscus Borsnicz (BCz, Perg.272).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.892.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.136; Halecki O.- n.4[7], 10.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.135; Halecki O.- n.4[7], 4.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.149; Halecki O.- n.4[7], 12.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.157; Halecki O.- n.4[7], 13.

Borsnicz cuiusdam Haliciensis huiusmodi).[1] Подібну конструкцію має герб з печатки Януша з Боршниці від 29 червня 1427 р. (sigillum Janusz de Borsnicz).[2]

Кольорову версію родового герба Боршничів знаходимо в середньовічних гербовниках. В Гербовнику ордена Золотого Руна (на другому місці першого ряду картки 120v) він має вигляд срібно-блакитної шахівниці з гонтоподібними клітинами в три поземі ряди з шістьма полями в кожному. Зображення супроводжує неясний підпис: **scelt**.[3] Відповідно, в Codex Bergshammar (на другому місці третього ряду картки 147r) герб Боршничів подано як блакитно-срібну шахівницю з гонтоподібними клітинами в три поземі ряди з п'ятьма полями в кожному.[4]

Даний перелік пам'яток руського герботворення XIV ст., очевидно, є далеко не повним. Нові архівні пошуки безсумнівно мають принести нові відомості з цього поля. Про те що в розпорядженні багатьох представників тогочасного руського нобілітету були власні печатки та герби свідчить перелік осіб, які приклали власні, втрачені на сьогодні та невіднотовані Замойським, печатки до того ж таки акту від 19 жовтня 1404 р.[5] Зокрема, невідомими залишаються герби Гліба Дядьковича[6] (можливо, нащадка руського старости Дмитра Дядька), Івана Клецького,[7] Волчка Кузьмича[8] (відбиток цієї печатки зберігся до сьогодні, але мав стерте поле вже в часи Яна Замойського,[9] відтворити можна хіба що розмір – 16 мм та розділовий хрестик в довколовому написі), Гринька Соколецького[10] та Яшка Фортуни[11] (відбиток печатки, круглої форми розміром 17 мм з розділовим хрестиком в написі, має цілком стерте поле).[12] Врешті, при згаданому вище документі від 1411 р. було прикладено також, втрачену на сьогодні, печатку жидачівського воєводи Ленька Зарубича (**и пана Ленкова печать Зарубича воеводы зудечовского**).[13]

Але навіть наявний в нашому розпорядженні матеріал з руської родової геральдики XIV ст. дозволяє зробити цілком певний висновок про самобутній характер місцевого родового герботворення. Серед гербів тих родів, що мали безсумнівно руське походження, ми не знаходимо жодних прикладів іноземних геральдичних впливів (зокрема, польських, на яких особливо наголошувано в дотеперішній науковій літературі).[14] Більше того – значне число родових гербів Руського королівства цієї доби складено на основі старих родових знаків, що є найхарактернішою рисою цілого руського герботворення доби середньовіччя.

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.635.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.828; Halecki O.- n.8[11], 28.
[3] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120 v; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.38; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.373-374, n.42; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.150-151; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.340, 363, n.42.
[4] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.86, n.20.
[5] BCz, Perg.272.
[6] **Глѣбъ Дѧдкович**, Hleb Dyathcouicz (BCz, Perg.272).
[7] **Иванъ Клецкии**, Iwo de Kleczicze (BCz, Perg.272).
[8] **Волчко Кузмич**, Wolczco Ciczmicz (BCz, Perg.272).
[9] sigillum sequens obliteratum (AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.898).
[10] Hrinko Sokoleczski (BCz, Perg.272).
[11] **Ѧнъ Фортуна**, Iaschco Fortuna (BCz, Perg.272).
[12] sigilla duo, quae sequebantur, obliterata (AGAD, AZ, Sygn.33, st.692).
[13] APK, ADz, Perg.III/1.
[14] Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- S.185-204; Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- C.96-109.

ІІ. Система польської родової геральдики доби середньовіччя та проблема її впливу на герботворення Руських земель Корони Польської

Чи не найбільш поширеним стереотипом, щодо родового герботворення тих руських земель, які 1434 р. було інкорпоровано до складу Корони Польської, є твердження про визначальний вплив системи польської родової геральдики на появу та розвиток руського герботворення в добу пізнього середньовіччя. На відсутність польських впливів на руську родову геральдику XIV ст. ми наочно вказали в попередньому підрозділі, тому зараз зупинимося на оцінці цих впливів в подальші часи.

Для цього, принаймні коротко, маємо подати загальну оцінку польської родової геральдики. Остання від самого початку свого існування розвивалася у виразно відмінному руслі ніж решта європейської геральдичної традиції. Якщо в інших країнах Європи носієм герба була окрема особа (рицар), а згодом шляхетська родина, то в Польщі герб виступав знаком гербового роду, що складався зі значної кількості (десятків, а то і сотень) родин, як споріднених між собою, так і тих, що мали різне походження.[1]

З огляду на це закономірною була доволі обмежена кількість гербових знаків, якими оперувала польська родова геральдика. За підрахунками Ю.Шиманського число гербів, якими користувалася шляхта на теренах польських земель Корони впродовж XIV – XV ст., дорівнювало 274 (втім, 62 герба було відомо лише за назвами, без жодної інформації в джерелах про їх зображення).[2] Близько половини цих гербів виходить з ужитку вже в XV ст., а згадки про них в джерелах є вкрай малочисельними.

Разом з тим, значне число гербів, що мали сілезьке походження, після втрати Сілезії Короною Польською на користь Чеського королівства в середині XIV ст.,[3] залишилися по-за системою польської родової геральдики. Таким чином в XVI ст. продовжували своє існування лише 162 старих родових герба.[4] Дещо збільшують це число герби, які з'явилися шляхом індигенатів та нобілітацій (нечисленних в XV ст., але доволі поширених вже за королів Жигимонта I та Жигимонта II Августа).[5]

Походження родових гербів, які було включено в специфічну систему польського родового герботворення, є доволі різноманітним. Втім, основу даного комплексу, безумовно, становили герби власне польського походження. Більш-менш чисельними були також групи гербів німецького та італійського, а також угорського, сілезького, чесько-моравського, прусько-поморського та ін. походження.[6]

Для нашої теми найбільше значення має період розвитку польської родової геральдики, що тривав впродовж XV – XVI ст., оскільки твердити про польські впливи на руську геральдику в XIV ст. у нас немає жодних поважних підстав, а від 1569 р. почався процес витворення на основі геральдичних комплексів Корони (польського та руського) та Великого князівства Литовського і Руського єдиної системи річпосполитської родової геральдики,[7] що набула цілого ряду рис не характерних для польської (втім, як і для руської) геральдичної традиції.[8] З огляду на це в нашому подальшому дослідженні ми беремо до уваги лише ті герби, які входили в систему польської родової геральдики, або були

---

[1] Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- Warszawa, 2004.- С.20.

[2] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- С.5.

[3] Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі від найдавніших часів до наших днів.- Львів, 2002.- С.70-71; Szczur S. Historia Polski. Średniowiecze.- Kraków, 2002.- С.371-384.

[4] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- С.V.

[5] Там же.- С.VI; Znamierowski A.- С.18.

[6] Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polske.- Lublin, 1995.- С.115-116; Znamierowski A.- С.87-180.

[7] Варто зазначити, що процес витворення нової, синкретичної за своєю суттю, системи річпосполитської родової геральдики був доволі тривалим, з огляду на що немає підстав обмежувати період існування окремих польської та руської традицій герботворення 1569 р., а слід подовжити його принаймні до кінця XVI ст.

[8] Szymański J. Zmiana formy.- С.115.

адаптовані нею, впродовж окресленого періоду (XV – XVI ст.), залишаючи по-за увагою польські родові герби, що вийшли з ужитку до початку XV ст., або функціонували на землях, що опинилися по-за межами Корони Польської (сілезькі князівства).

Серед найбільш характерних рис польської родової геральдики є наявність у кожного родового герба власної назви, а також клича (zawołania). Подібної практики не зустрічаємо в жодній іншій європейській геральдичній системі. Разом з тим, подібне явище має в польській геральдиці надзвичайно давню традицію, ледве не сучасну самій появі інституту герба на польських землях. Власне подібна практика у поєднанні з закріпленням певного геральдичного зображення за цілою спільнотою як споріднених, так і кровно не пов'язаних між собою родин (система гербових спільнот або брацтв) визначила за польською геральдикою її осібне місце в загальноєвропейському геральдичному просторі.

Як не дивно, але ці надзвичайно специфічні риси польської геральдики всі дотеперішні дослідники руського герботворення сприймали як щось загальноприйняте якщо не у всеєвропейському масштабі, то принаймні для теренів Східної Європи. А між тим руська геральдика, як на теренах Корони, так і в умовах інших державних утворень пізнього середньовіччя, зовсім не знала гербових назв, за тими нечисленними винятками, що потребують окремого розгляду.

Власне набуття окремими руськими гербами певних назв та формування на цій основі руських гербових спільнот є чи не найбільш поважним впливом польського герботворення на руську геральдичну практику. Втім, як буде видно з подальшого розгляду, це явище було доволі пізнім, і до того ж стосувалося лише поодиноких гербів (їм ми присвячуємо наступний підрозділ). Масове роздавання руським гербам назв за польським зразком відбулося в зовсім інший період – в добу річпосполитської геральдики XVII – XVIII ст. З огляду на це ми вважаємо цілком недоцільним використання щодо руських гербів доби середньовіччя назв, які ті одержали в пізніші часи.

В цьому контексті постає ще одне спеціальне питання, що стосується назв гербових спільнот Корони Польської. Польська історична наука має багату літературу,[1] в тому числі й ряд фундаментальних робіт,[2] які з'ясовують питання походження та функціонування цих назв. Натомість українська історіографія не може похвалитися практично жодною роботою з даної теми, незважаючи на те, що назви родових гербів Корони постійно фігурують в наукових працях, присвячених історії руського середньовіччя та ранньомодерної доби.[3] Крім суто наукового інтересу дана тема потребує свого розв'язання також з практичних потреб, оскільки виникає цілий ряд питань, щодо критеріїв передачі сучасною українською мовою польськомовних гербових назв.

В сучасній україномовній науковій літературі застосовується принаймні три основних способи розв'язання даної проблеми. Перший – передавати назви родових гербів Корони польською мовою або шляхом транскрибування. Другий – виходячи з походження відповідної назви, давати дослівний переклад українською мовою. Третій – передавати її шляхом транслітерації. Скажімо назва родового герба Trąby в першому випадку мала б писатися як – Тромби, в другому – Ріжки, в третьому – Траби і т.ін. На нашу думку кожний з цих способів має ряд недоліків, які зумовлені намаганням підпорядкувати мовні реалії середньовічної та ранньомодерної доби вимогам сучасної філології.

На нашу думку в даному питанні необхідно йти іншим шляхом, вихідною точкою якого є опертя на відповідну історичну традицію. А саме – практику передачі гербових назв у руськомовних джерелах (історичних творах, актовій документації, поетичній творчості та ін.) XVI – початку XVII ст. Подібний підхід дає можливість максимально точно відобразити історичні реалії відповідної доби, без ризику впасти у вимушену модернізацію.

---

[1] Див. перелік робіт в: Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- С.8-11, 62-64.

[2] Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom I – II.- Lwów, 1890; Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899; Polaczkówna H. Materiały do heraldyki polskiej // Arhiwum Komisji Historycznej.- Tom XI.- Lwów, 1913.- С.32-115 та ін.

[3] Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України.- К., 2005.- С.116, 118, 224, 290.

Ключем до реконструкції комплексу руських назв родових гербів Корони Польської можуть послужити рукописні пам’ятки руської мови XVI – початку XVII ст. По-перше – руськомовний переклад хроніки Матвія Стрийковського “**Кройника котораꙗ пред тымъ николи Свѣта не видала с полского на рȣский діалектъ преложона. Презъ Матфеꙗ Стрійковъ Σкого достатечне написана, зложена, и на першее Свѣтло с пилностю, правдиве, и доводне Стародавности власнымъ вынайденемъ преважным довтїпωм и накладомъ нововыдвигнена през вси старожитныи вѣки, аж до рокȣ тисѧча пѧтсот ωсмдесꙗтъ второго. А напрωд всих иннихъ естъ людскихъ на Свѣте народовъ кгрȣнтовне превидить. Полскаꙗ, Литовскаѧ, Жмодскаꙗ: и всее Рȣси Киевъское, Московское, Сѣверъское, Волынское, Подолское, Подгоръское, Подлꙗское:** etc”,[1] по-друге – перепис війська Великого князівства Литовського 1528 року “**Ꙋхвала на великомъ соиме Виленскомъ в рокꙋ 1528 месеца мая 1 дня ꙋчиненая з стороны обороны земское, колко хто с Панов Рад, врядников и всих обывателеи Великого Князства Литовского з ыменеи своих кꙋ слꙋжъбе военъной конеи ставити маеть**” (скорочення – **ПЗ**),[2] відомості якого доповнює аналогічний, але дещо пізніший, перепис 1567 року “**Пописъ воиска земъского Великого Князъства Литовъского**” (скорочення – **ПВЗ**).[3]

В першому випадку руські назви родових гербів Корони Польської фігурують в перекладі акту Городельської Унії 1413 р. (скорочення – **AUH**): “**Также в том привилю и постановению Витолдъ так ωпевает надто мы Алеѯандер албо Витолдъ за зезволением наꙗснѣишого кнꙗжати и пана Владислава кролꙗ полского брата нашого наимилшого, выбираем до гербовъ и клеинотов шлꙗхты кролевства Полского шлꙗхте земелъ наших литовских ниже ωписаных, которых самих кролевства Полского шлꙗхте весполок зо всими которые з их поколѣнꙗ народ ведȣт до братерства и кровности стоваришене принꙗли. А напред шлꙗхтичи гербȣ Лелива, принꙗли Монивида воеводȣ виленского, шлꙗхтичи гербȣ Задора Ꙗвꙋна албо Ꙗвнꙋла воеводȣ троцкого, шлꙗхтичи гербȣ Рава Миникгаила каштолꙗна виленского, шлꙗхта гербȣ Лисы Сꙋникгаила кашталꙗна троцкого, Ꙗстребцы албо Лазанки албо Болесты Нагора названыи гербъ Немиромъ, Троꙋбки Гостикови которых тепер Радивилове ȣживают, Топор Бꙋтримови, Лапед албо Скрински Кголибꙋндови, Порае Миколаеви Билиминови, Дȣбно Коревом, Ωдровос Вышекгердови, Вадвец Петрови Монтикгердови, Дриȣ Миколаеви Тавтикгердови, Габданец Ꙗнови Кгаштолтови, Полкозиꙗ Волчконови, Кгримала Іанови Римовидовичꙋ, Заренба Кгинитови Концевичꙋ, Персхала Давѯи, Новина Миколаеви Боинарови, Дꙗлоса Волчкови Бокꙋтовичꙋ, Копач Кгедорвохови, Ролꙗ Данкгелови, Сирокомлꙗ Ꙗкꙋбови Минкгелови, Кот морскии Воиснарови Вилколевичȣ, Повала Юремꙋ Санкгавови, Помꙗн Сакови, Долива Начконови, Саржа Твербꙋтови, Доланкга Монствилови, Богориꙗ Станиславови Висикгинови, Ꙗнина Воисимови Данчиковичꙋ, Бихава Монстолдови, Свинка Андрѣωви Довкнетовичꙋ, Колда Минимꙋндови Сесниковичꙋ, Сꙋлима Бодивилови, Наленчъ Кочанови, Лодꙗ Меѯȣсови, Єлидове Гердȣдови, Корчакове Чꙋппови, Бѣла Воидилонови Кȣсоловечȣ, Вежик Кончанови Сꙋковечȣ, Деꙗленкъ Ꙗнови Євилтови, Годꙗмба Станиславови Бꙋтовтовичꙋ, Ωсморокг албо Кораллове Сꙋркгꙋтове с Ресчкꙋма** etc. **С которых гербовъ и клеинотов превеченые шлꙗхтичи панове и боꙗрове земелъ литовских ωт того часꙋ и**

[1] Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України. Інститут рукописів, ф.1, спр.57487; Ульяновський В., Яковенко Н. Київський літопис першої чверті XVII ст. // Український історичний журнал.- 1989.- №2.- С.107-109; Ульяновський В., Яковенко Н. Український переклад хроніки Стрийковського кінця XVI – початку XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України.- Випуск I.- К., 1993.- С.5-12; Толочко О. Український переклад “Хроніки ...” Мацея Стрийковського з колекції О.Лазаревського та історіографічні пам’ятки XVII століття (Український хронограф і “Синопсис”) // Записки Наукового товариства імені Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.- С.158-160.

[2] Lietuvos Metrika. Knyga Nr.523 (1528). Viešųjų reikalų knyga 1.- Vilnius, 2006.- 280 с.

[3] Русская историческая библиотека.- Том XXXIII: Литовская Метрика. Отдел первый. Часть третья: Книги публичных дел. Переписи войска Литовского.- Пг., 1915.- С.431-1378.

на потом нехаи веселıатсıа, их уживают ıако их пречоные шлıахтичи короны Полскои ꙋживали ...”.[1]

В порівнянні з оригіналом[2] в руському перекладі, що міститься в хроніці Стрийковського, пропущено місце в якому йдеться про герби Гриф, Сренява та Побог: “Grifones Butowdum, Srzenawa Jadath, Pobodze Ralonem”. В іншому – руський переклад більш-менш узгоджується з латиномовним оригіналом. Це дає можливість реконструювати традиційні руські назви 44 родових гербів Корони Польської.

Дещо складніше видається справа з відтворенням руських гербових назв у разі з переписами війська Литовського. Річ в тім, що дані пам'ятки не подають безпосередньої інформації ні про самі герби, ні про їх назви, натомість мають відомості про прізвища шляхти, яка ставала до переписів. Частина цієї шляхти з північно-західних земель Литовсько-Руської держави (Берестейська, Більська, Дорогичинська, Мельницька землі, на теренах яких починаючи від XV ст., широко розселялася шляхта польського походження[3]) користувалася відгербовими прізвищами, які походили від назв відповідних родових гербів Корони Польської.[4]

Оскільки в переписах відгербові прізвища підляської шляхти польського походження подано руською мовою це дає можливість зі значним ступенем вірогідності відтворити також руські назви відповідних гербів. Скажімо, в переліку шляхти Більської землі 1528 року зустрічаємо наступні відгербові прізвища: **Борим, Буйно, Заруба, Кгералт, Кгодıаба, Козел, Костеша, Куча, Любич, Пирхала, Сокиръка, Соколъ, Холева**.[5] Аналогічні відомості знаходимо також в переписі 1567 року: **Белина, Брода, Бѣлина, Годеба, Грабич, Долега, Дрыıа, Загроба, Кгроти, Кораб, Ласка, Лебѣдь, Лис, Люба, Огончик, Прусъ, Пухала, Равич, Рогалıа, Слѣповрон, Траска, Ꙋжъ, Шелига** та ін.[6]

Крім того, певні відомості про руські назви деяких гербів, в основному литовського походження (які, втім, мали певне поширення також на коронних землях), дають нам литовсько-руські літописи. Зокрема, в Літописі Красинського – “**Лѣтописцѣ Великого князьства Литовъского и Жомоицьского**” (скорочення – **ЛВКЛ**) знаходимо наступну інформацію: “**А с тыми шляхты чотыри были рожаи наивышшие, именем Китоврасы, Колюмны, Рожи, Урсы**”.[7] Інші літописи наводять аналогічні відомості: Хроніка Литовська і Жмудська – „**А межи тою шляхтою были четыри домы наивышшии: перший з гербу Катовруса Доспронгус, другий з гербу Колюмнов Просперце Спримнус, Корсинус и Улиянус, и Гектор з гербу Рожей**”,[8] Літопис Рачинського – “**А с тыми шляхты чотыры рожаи, навышшие имены, именем с Китаврус Довспрунъкг, а с Колюмнов Прешпор, а з Руси Ульянус, а з Рож Єкътор**”,[9] Євреїнівський літопис – „**А с тѣми шляхты были четыре роды, навышшии имены, с Китавруч Додепронкг, Прешъпор, а з Урусин Иулиян, а за Рожен Нектор**”,[10] Румянцевський літопис – „**А с тыми шляхты были четыре рожаи, наивышшии имены имѣли: с Китаврус Давспрункг, а с Колюмнув Прешпор, а з Русин Иульянус, а з Рож Єктор**”.[11]

---

[1] НБУ, ІР, ф.1, спр.57487, арк.408 зв.-409.
[2] Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.- С.69-70.
[3] Żródła dziejowe.- Tom XVII. Część II: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VI. Część II: Podlasie (Województwo).- Warszawa, 1909.- С.175-182.
[4] Żródła dziejowe.- Tom XVII. Część III: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VI. Część III: Podlasie (Województwo).- Warszawa, 1910.- С.59-60, 201, 206, 212, 216, 221-224.
[5] Lietuvos Metrika. Knyga Nr.523 (1528).- С.99-131.
[6] Русская историческая библиотека.- Том XXXIII.- С.873-1181.
[7] Полное собрание русских летописей.- Том XXXV: Летописи белорусско-литовские.- М., 1980.- С.128.
[8] Полное собрание русских летописей.- Том XXXII: Хроники: Литовская и Жмойтская и Быховца; Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного.- М., 1975.- С.15.
[9] ПСРЛ.- Том XXXV.- С.145.
[10] ПСРЛ.- Том XXXV.- С.214.
[11] ПСРЛ.- Том XXXV.- С.193.

Певне значення для нашої теми має також актовий матеріал XVI ст., в якому інколи зустрічаються руські назви родових гербів Корони, зокрема, – **Телокъ**,[1] **Зарѹба**,[2] та ін. В окремих випадках необхідну інформацію знаходимо в літературних творах, а саме, – в гербовній поезії. Так, вірш на герб Петра Могили з “**Поученїꙗ аввы Дороѳеꙗ**” від 1628 р. (скорочення – **П**) подає відомості про деякі руські гербові назви:

Крук, голова в коронах, Новина, Остоꙗ,
Єлита знакъ и мечѣ, войны и покоꙗ,
Значатъ твои дѣлности, к тому набоженство,
О цный Петре, з которогось взꙗт на преложенство.[3]

Якщо в цілому оцінювати наявну в джерелах інформацію про руські назви родових гербів Корони Польської, то очевидною є тенденція до максимального наближення польських гербових назв до тогочасної української (руської) вимови. Автори руськомовних творів шукали руські відповідники до існуючих назв гербів, часто вдаючись до прямих перекладів. І лише в окремих випадках (як, наприклад, в разі з гербом **Наленч**) відтворювали на письмі польську вимову герба.

Все це дає підстави для відтворення цілісного комплексу українських назв родових гербів Корони з опертям на традиційні руські гербові назви, що присутні в письмових джерелах XVI – початку XVII ст. Зведену інформацію, щодо цього відображено в таблиці “Гербові спільноти Корони Польської XV – XVI ст.”[4] (п’ята колонка таблиці), в якій, крім того, вміщено інформацію про всі відомі на сьогодні назви (польські – перша колонка та латинські – третя колонка) родових гербів та їх кличі (друга колонка), що їх використовувала рицарська верства на теренах Корони Польської впродовж XV – XVI ст., а також відомості про їх походження (шоста колонка), руськомовні відповідники цих назв з вказівкою на джерело інформації (четверта колонка). Включаємо до цієї таблиці також інформацію про ті нечисленні назви руських гербових спільнот, використання яких зафіксовано джерелами XV – XVI ст.

Крім того, в таблиці подаємо посилання на всі відомі на сьогодні джерела, в яких зустрічаємо інформацію про герби польських та руських гербових спільнот. Зважаючи на різний характер цих джерел ми провели їх групування за типологічним принципом: до першої з цих колонок (сьома колонка таблиці) включено відомості про герби на підставі письмових джерел (в першу чергу судових записок та привілеїв з зазначенням територіальної прив’язки цих згадок), до другої (восьма колонка) – інформацію про наявність відповідних гербів у середньовічних гербовниках та зближених до них джерелах (мініатюри та стінний розпис), до третьої (дев’ята колонка) – відомості про образотворчі пам’ятки (в основному печатки, також із вказанням територіальної приналежності відповідних пам’яток). Зазначимо лише, що з огляду на наявність щодо деяких гербів доволі значного числа згадок в судових записках та великої кількості сфрагістичних пам’яток з відповідними зображеннями, подаємо посилання лише на найбільш давні джерела.

Якщо оглядати родове герботворення Руських земель Корони Польської в цілому, тобто геральдичну спадщину як руських так і польських родів, що мали певний зв’язок з цими землями, то не важко помітити, що найбільш значну групу пам’яток польської герботворення в Руських землях Корони складають герби найвищих урядовців Русі, які в цей період в більшості своїй походили з потужних панських родів Малопольщі – тодішньої аристократичної еліти Корони Польської.

---

[1] Archiwum Państwowe w Krakowie, Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie, Teka XIII, Plik 8.

[2] Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, Dział X, Sygn.18, st.51.

[3] Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- К., 1924.- С.191; Чижевський Д. Українське літературне бароко.- К., 2003.- С.233.

[4] Дану таблицю створено на підставі найбільш грунтовних на сьогодні праць з родової геральдики Корони Польської, що належать перу польського дослідника Ю.Шиманського: Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- 317 с.; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- 360 с.

Таблиця: Гербові спільноти Корони Польської XV – XVI ст.

Польська назва	**Клич (Zawołanie)**	**Латинська назва**	**Руська назва**	**Українська назва**	**Походження**	**Письмові джерела**	**Гербов-ники**	**Печатки**
Abdank Awdaniec Habdank Łąkotka Łękawica Szczedrzyk	**Abdank** Awdaniec Habdank	**Abdank** Awdanecz Habdank Lankotka Lancawicza Sczetryk	**Габданєц-КС**	**Абданк** Габданець Габданк Лакотка Лекавиця Щедрик	**польське**	1402, 1411, 1421, 1428-Маз. 1411-Суд. 1413-AUH	AL, CB IC, SP, LI	1343-Кл. 1405, 1439, 1440, 1474, 1483-Р. 1408-Суд. 1461-Кр.
Amadej Hamadej Orłek	**Hamadej**	**Amadey** Hamadey Orlek	 **Орлик-ПВЗ**	**Амадей** Гамадей Орлик	**угорське**	1402, 1424, 1425-Сір. 1426-Маз.	IC, SP, LI	
Barana Rogi *Roman*	***Baran*** *Roman*	***Barana Rogy*** *Roman*		***Барана Роги*** *Роман*	*сілезьке*	***1398, 1400, 1404, 1424, 1447, 1448***	WG, AB CB	***1305-Сіл.***
Becz		***Becz***		***Беч***	*сілезьке*	*ВП*		***1282-Сіл.***
Belina Bilina Bylina	**Bylina**	**Belina** Bilina Bylina	**Бєлина-ПВЗ**	**Белина** Білина Билина	польське	1431	ATO AL, CB SP, LI	1447, 1473-Кр. 1482-Пл.
Bełcz Bełty	**Bolc**	**Belcz**		**Белч** Белти	польське	1412-ВП	ATO, CB	1318-Сіл.
Bibersztyn Bibersztajn Momot Wibersztyn	**Bibersztyn** Momot	**Biberstin** Bibersteyn Momoth Wibersztyn	 **Момот-ПВЗ**	**Біберштин** Біберштайн Момот Віберштен	**німецьке**	1409-Вісл. 1409-Суд.	IC, SP, LI	1259, 1315-Сіл. 1323 1334-Суд.
Bielina Bialina Konopka	**Bielina**	**Bielina** Bialina Konopky	**Бѣлина-ПВЗ**	**Білина** Бялина Конопка	польське	1388-Лан. 1428, 1434, 1455-Маз.	SP, LI	
Bielina II Koniowaszyja Alabanda Alba Luna	**Bielina**	**Bielina** Alabanda Alba Luna	**Бѣлина-ПВЗ**	**Білина II** Коневашия Алябанда Альбалуна	польське	1403 1448	SP, LI	
Biją w Łeb	***Biją w Łeb***			***Бий в Лоба***	*польське*	***1424-Кр.***		
Bijekaw	**Bijekaw**	**Bijekaw**		**Биєкав**	нобілітація	1457-Пом.		

Bogoryja Boguryja	**Bogoryja**	**Bogoryja** Boguryja	**Богориꙗ-КС**	**Богория** Богурия	**польське**	1408-Суд. 1413-AUH	FHL WG, AB CB, AWG IC, SP, LI	1326, 1334-Кр. 1344, 1359, 1368-ВП
Bojcza Modzelie Modzela Piaseczna		**Bojcza** Modzele Modzella Pyasseczna	 **Модзеле-ПВЗ**	**Бойча** Модзеле Модзела Пясечна	руське	1453-Маз.	SP, LI	
Bonarowa		***Bonerorum***		***Бонарова***	***німецьке***	*1516*	*LI*	
Bończa Jednorożec	**Bończa** Genorozecz Jednorożec	**Boncza** Rinocerus Unicornus	**Бонча-ПВЗ**	**Бонча** Однорожець	**італійське** (угорське)	1396 1413-Суд. 1413-Маз.	IC, SP, LI	1464-Р. 1466 1478-Пл.
Borsznica *Borsnicz*		***Borszchnica*** *Borsznic*		***Боршниця*** *Боршнич*	*сілезьке* *(руське)*	*1449-ВП*	*АТО, CB*	*1295-Сіл.* *1404-Р.*
Boża Wola		**Bosza Wolya**		**Божа Воля**	польське	1428-Маз.		
Boże Zdarz		**Bosze Zdarz**		**Божедар**	**нобілітація**	1442-Кр.	IC, SP, LI	
Broda Brodzic Trzy Krzyże		**Brodi** Brodzicy	**Брода-ПВЗ** **Бродич-ПВЗ**	**Брода** Бродич Три Хреста	польське	1414	IC	
Bużewoj				***Бужевой***	*сілезьке*		*WG, AB,* *LSJ, CB*	
Bybel		***Bibel***		***Бибель***	*руське*	*1439-Р.*		
Bylina	**Bylina**	**Bylina**	**Бѣла-КС**	**Біла**	польське	1405-ВП 1410-Суд. 1414-Вісл.	FHL AL, CB	1352-ВП 1413-AUH
Chmara		***Chmara***	***Хмара-ПВЗ***	***Хмара***	*руське*	*1439-Р.*		
Cholewa		**Cholewa**	**Холєва-ПВЗ**	**Холева**	польське	1408	IC, SP, LI	
Chorąbała *Błożyna* *Włożyna*	***Chorąbała*** *Błożyna*	***Chorambala*** *Blozyni* *Wlozini*		***Хорабала*** *Бложина* *Вложина*	*польське*	*1402, 1415,* *1419, 1421,* *1424-Маз.* *1420-Суд.*		
Chwalne				***Хвальне***	*нобілітація*	*1556*		
Cielątkowa Kucza	**Kucza**	**Czelanthkowye** Kucza	 **Куча-ПВЗ**	**Целяткова** Куча	прусько- поморське	1399-Кр. 1399, 1426	IC, SP, LI	

Cielele	**Cielele**	**Czelele**		**Целеле**	польське	1422		
Cielepała *Pień*		***Czelepoli***		***Целепала*** *Пень*	*сілезьке*	*1412, 1504, 1512, 1518*		*1273-Сіл.* *1286, 1441-Кр.*
Ciołek	**Ciołek** Biała	**Taurus**	**Деталенкъ-КС** **Телокъ**-АРК, ASang, XIII, 8	**Телок**	**німецьке**	1409-ВП 1411, 1413-Суд. 1411, 1413-Маз. 1413-AUH	ATO AL, CB IC, SP, LI	1430-Р.
Cwalina *Karwowski* *Niedźwiedzie Łapy* *Pniejnia*		***Czwalina*** *Karwowsky*		***Цвалина*** *Карвовський* *Лапи ведмедя* *Пнейня*	*сілезьке*	*1411, 1486-Пл.* *1537-М.*		
Czarzyna		***Czarzyna***		***Чарина***	***нобілітація***		*LI*	
Czasza *Karp*	***Czasza***	***Czasza*** *Carpy*		***Чаша*** *Короп*	*сілезьке*	*1399, 1414* *1448-Позн.*	*LSJ*	*1340-Сіл.* *1432-Позн.*
Czewoja Czawuja Czewuja	**Czewoja** Czawuja Czewuja	**Czewoya** Czawoy Czeuya		**Чевоя** Чавуя Чевуя	польське	1409, 1412-Маз. 1412, 1415-Суд. 1415, 1432-Вісл.	AL, CB SP, LI	
Czeluść	***Zawotoł***	***Czeluscz***		***Челюсть***	*польське*	*1420-Маз.*		
Czyrmieński	***Czyrwony szczyt***	***Cirmenscy***		***Чирменський***	*сілезьке*	*1419-ВП*		*1311-Сіл.*
Cwiek		***Czwek***		***Цвек***	*польське*	*1422*		
Dąb				***Дуб***	*нобілітація*	*1542*		
Dąbrowa	**Dąbrowa**	**Dambrowa**	**Дѹброва-ПВЗ** **Домброва-ПВЗ**	**Дуброва**	польське	1421	IC, SP, LI	1343
Dąbrowa II	**Dąbrowa**	**Altera Dambrowa**	**Дѹброва-ПВЗ**	**Дуброва II**	польське	1421	IC, SP, LI	
Dąbrowa III	**Dąbrowa**	**Dambrowa tertia**	**Дѹброва-ПВЗ**	**Дуброва III**	руське		LI	1461-Р.

Denav	***Denav***	***Duae Rosae***		***Денав*** *Дві Ружі*	*сілезьке*	***1414****-Позн.*	*AL, CB*	
Dębno	**Dębno**	**Dabno**	**Дубно-КС**	**Дубно**	**польське**	1410-МП 1413-AUH 1416-Маз.	CB CC IC, SP, LI	1406, 1413, 1421, 1422, 1431-Кр. 1464-Р. 1464, 1479-ВП
<u>Dęborog</u>				***<u>Дуборог</u>***	***<u>нобілітація</u>***	*<u>1564</u>*	*<u>LI</u>*	
Dobruszka	***Dobruszka***	***Dobruszka***		***Добрушка***		***1402****-Маз.*		
Doliwa Doliwczyk Dolwita	**Doliwa**	**Doliwa** Doliwczik Doliwitarum Tres Rosae	**Долива-КС**	**Долива** Доливчик Долвита	**польське**	1383-ВП 1404 1413-AUH 1415-Маз. 1420-Суд.	FHL WA ATO AL, CB IC, SP, LI	1311, 1343 1334, 1343, 1360-Позн. 1411-Суд. 1442, 1443, 1460-Кр.
Dołęga	**Dołęga**	**Dolega**	**Долєга-ПВЗ** **Доланкга-КС**	**Долега**	**польське**	1402-Маз. 1413-AUH	ATO IC, SP, LI	1345, 1435, 1451-Д.
Drogosław	**Drogosławic**	**Drogoszlaw**		**Дрогослав**	сілезьке	1398, 1449-ВП	AL, CB	1398
Drużyna Krzywaśn Krzywaśnic	**Drużyna** Białęga	**Drużyna** Corrulus Curvatura	**Крива-ПВЗ**	**Дружина** Крива	**польське**	1385 1399, 1473, 1475-Маз.	IC, SP, LI	1471-Кр.
Dryja Mutyna		**Drya** Mutyna	**Дриѹ-КС** **Дрыꙗ-ПВЗ**	**Дрия** Мутина	**бургундське**	1395-ВП 1413-AUH	WA, ATO AL, CB, FHL, CC IC, SP, LI	1276 1352-Пом.
Drzewica	**Drzewica**	**Drzewicza**		**Древиця**	польське	1396, 1409, 1416	IC, SP, LI	
Działosza		**Dzaloscha**	**Дꙗлоса-КС**	**Дялоса**	**польське**	1413-AUH	IC, SP, LI	1466-Суд.
<u>Fajerhak</u>				***<u>Фаєргак</u>***	<u>німецьке</u>	*<u>1574</u>*		
Frangebarg	***Frangbark***	***Frangebarg***		***Франгебарг***	*польське*	***1414****-Сір.* ***1417****-Маз.*		
Gąska Paparona		**Ganski**		**Гуска** Папарона	італійське	1402-Сір.	WG, AB CB, LI	

Glaubicz				**Глаубич**	сілезьке	1535, 1573	ATO AL, CB	1326-Сіл.
Glezyna	***Glezyna***	***Glezyn***		***Глезина***	*сілезьке*	*1420, 1448, 1453*		
Godula Bodula	**Mozgawa**	**Godula** Bodula		**Годула** Бодула	польське	1412, 1414, 1424	IC, SP, LI	
Godziemba Godzamba Trzysośnie	**Godziemba**	**Godziemba** Godzamba	**Годꙗмба-КС** **Годеба-ПВЗ** **Кгодꙗба-ПВЗ**	**Годеба** Годяба Три Сосни	**польське**	1403-Сір. 1413-AUH 1441-Лан. 1424, 1487	ATO AL, CB FHL, CC IC, SP, LI	1363-Пл. 1426-Позн. 1487-Р.
Grabie Grabia Grabic Szczuki	**Grabie** Grabia Kocina	**Grabye** Graba Grabycze Rastrum	 **Грабич-ПВЗ**	**Граби** Граба Грабич Щуки	**чеське**	1398 1398, 1410-Суд. 1427-Вісл.	SP, LI	1345-Осв. 1436-Кр.
Groty			***Кгроти-ПВЗ***	**Гроти**	*польське*		*ATO* *AL, CB*	
Gryf	**Świeboda** Swoboda Po trzy na gałąz	**Gryf**		**Гриф**	**данське** (прусько-поморське)	1401 1412, 1437-Вісл. 1412-Суд. 1413-AUH 1447-Р.	ATO CB IC, SP, LI	1366, 1376, 1438-Суд. 1435, 1438, 1447-Р. 1466, 1493-Кр.
Grzyzima Borek Wilk		**Gryzima** Borek Lupus	 **Борек-ПВЗ** **Вовк-ПВЗ**	**Гризима** Борек Вовк	німецьке	1512, 1517, 1523	IC, SP, LI	1386-ВП
Grzymała Grzymalita Ślasa	**Grzymała**	**Grzimala** Grzymalitarum Slassy	**Кгримала-КС** **Гримала-ПВЗ**	**Гримала** Грималита Сляса	**німецьке**	1377, 1430-Позн. 1402, 1415-Суд. 1403, 1415, 1427-Вісл. 1413-AUH 1424-Маз.	LSJ FHL ATO AL, CB CC IC, SP, LI	1268, 1276, 1302, 1390-Сіл. 1343, 1344, 1352, 1381-Позн. 1405-Суд. 1427, 1464-Р.
Habic		***Habicz***		***Габич***	*польське*	*1443-Маз.*		

Hełm		**Helm**		**Хелм**	сілезьке		IC, SP, LI	1298, 1299, 1324-Сіл.
Herburt		**Herburt**		**Гербурт**	**німецьке** (моравське)		SP, LI	1288, 1295-Сіл. 1433-Р.
Herkulea				***Геркулея***	*нобілітація*	*1572*		
Janina Szczyt w Szczycie	**Janina**	**Janina** Clipeus in Clipeum	**Ѧнина-КС**	**Яніна** Щит в Щиті	**польське** (німецьке)	1388-Лан. 1414, 1415- Вісл. 1414-Суд. 1421-Маз.	LSJ ATO IC, SP, LI	1379-Суд. 1413-AUH 1439
Jasiona	**Jasiona**	**Jassona**		**Ясона**	польське	1406-ВП	LI	
Jastrząb Jastrzębiec Bolesta Boleścic Jastrzębek Kamiona Lubrza Łazęka	**Bolesta** Nagody Nagórę Zarazy Kamiona Lubrza Łazęka	**Accipiter** Gestrzabecz Bolesty Boleścic Yastrzambko Camona Lubrza Lazanky	**Ѧстребцы-КС** **Болесты-КС** **Нагорка-ПВЗ** **Зараза-ПВЗ** **Камѣна-ПВЗ** **Лазанки-КС**	**Яструб** Яструбець Болести Болестич Яструбок Каміна Любра Лазанки	**польське**	1335-МП 1407, 1413, 1415-Вісл. 1407, 1413, 1415-Суд. 1416, 1419, 1428, 1445, 1446-Маз.	WG CB CC IC, SP, LI	1319, 1378, 1408-Кр. 1405-ВП 1413-AUH 1436, 1445, 1464-Р. 1448-Зат. 1454-Суд.
Jelenie Rogi				***Оленя Роги***	*польське*	*1420*		
Jeleń Brochwa Brochwicz Czarny Jeleń Jeleń Niałko Niałko	**Opole**	**Cervus** Niger Cervus Gelen Nalko Nalkow	**Олень-ПВЗ**	**Олень** Брохва Брохвич Чорний олень Олень Налко Налко	сілезьке	1400-Позн. 1445, 1446, 1450	LSJ SP, LI	1268, 1282-Сіл. 1310, 1314, 1314-Позн.
Jelita Koźlarogi Koźle Rogi	**Jelita** Nagody	**Gelitha** Hastae Koslarogi Koszle Rogy Tres Hastae	**Єлидове-КС**	**Єліта** Списи Козлароги Козлові роги Три списа	**польське**	1398-Маз. 1415, 1416, 1427-Вісл. 1409, 1415, 1416-Суд.	FHL WG, AB ATO CB IC, SP, LI	1316, 1352, 1372-Кр. 1409-Р. 1413-AUH
Jeziora Jezierza Jezioro	**Jeziora**	**Jezora** Gezora Gezoro		**Озеро**	польське	1408, 1414, 1480-Маз.	AL, CB	

Junosza Baran	**Junosza**	**Junosza** Agnus	**Баран-ПВЗ**	**Юноша** Баран	**польське** (німецьке)	1335-МП 1405-Позн. 1428-Сір.	WA AL, CB IC, SP, LI	1335, 1352
Kiczka Kietlicz		**Kyczka**		**Кичка** Кетлич	німецьке	1480		
Kierdeja		**Kierdeia**		**Кирдея**	**руське**	1436	IC, SP, LI	1427, 1451 1454-Р.
<u>Kizlinek</u>				***<u>Кизлинек</u>***	*<u>нобілітація</u>*	*<u>1613</u>*		
Klepzig				***Клепциг***	*сілезьке*		*ATO* *AL, CB*	*1382-ВП* *1427-Р.*
Kliza	***Kliza***			***Клиза***	*польське*	*1399-Маз.*		
<u>Kłośnik</u>				***<u>Колосник</u>***	*<u>нобілітація</u>*	*<u>1588</u>*		
Kołmasz *Kołomasz*	***Kołmasz***	***Colmasch*** *Kolomasz*		***Колмаш*** *Коломаш*	*польське*	*1409, 1428-Суд.* *1428-Вісл.* *1428-Сір.* *1429-Маз.*		
Kopacz Skrzydło	**Skrzydło**	**Fossor** Scrzidlo	**Копач-КС** **Копач-ПВЗ**	**Копач** Крило	угорсько-сілезьке	1404, 1436 1413-AUH	SP, LI	1254-Сіл. 1446-Кр.
Kopaszyna	**Kopaszyna** Poruba	**Copasszina**		**Копашина**	польське	1386-Суд. 1427-Вісл.	IC, SP, LI	1282-Суд. 1286-Кр. 1432-ВП
Korab	**Korab**	**Corab**	**Кораб-ПВЗ**	**Кораб**	**німецьке** (англійське)	1408-ВП	ATO, CB IC, SP, LI	1299 1382-Кр.
Korczak Karby Trzy Wręby Wrębowie		**Ciffus** Corczacowe Karpye	**Корчак-ПВЗ** **Корчакове-КС**	**Корчак** Корчаки Карби Три Вруби Вруби	**руське**	1413-AUH 1449	WG, AB ATO CB, CC IC, LI	1390, 1464, 1466, 1475-Р.
Kornic Bies Kurnic	**Kornicz** Kurnic	**Cornicz** Byes Curnicz		**Корнич** Біс Курнич	**руське**	1421, 1445, 1446	WG, AB CB IC, SP, LI	1440, 1441, 1443, 1445, 1449, 1454, 1465, 1466, 1477-Осв.

Korczbok Korczbog		**Corczbok** Corczbog		**Корчбок** Корчбог	**німецьке**	1466	WG, ATO AL, CB IC, SP, LI	1322, 1325-Сіл. 1432-Позн.
Korwin Corvus		**Corvinus** Corvus		**Корвин** Корвус	польське	1526	LI	
Kościesza Strzegomia Strzegomita		**Coscziessa** Strzegomia Strzegomita	**Костєша-ПВЗ** **Костєса-ПВЗ**	**Костеша** Стрегомія Стрегоміта	**польське**	1400-Маз.	WG, WA ATO AL, CB IC, SP, LI	1361-Суд. 1387-Маз. 1427-Р. 1432-ВП
Kot Morski		**Cattus Marinus**	**Кот морскии-КС**	**Кіт морський**	руське	1413-AUH	SP, LI	1467-Р.
Kotwica		**Anchora Marina**		**Котвиця**	німецьке		IC, SP, LI	1357, 1494-Куяв.
Kotwic		**Kothwicz**		**Котвич**	сілезьке		SP, LI	1357, 1484-Позн. 1477-Осв.
Kownaty Suche Kownaty Suche Komnaty		**Kownati** Suche Kownati Suche Komnati		**Ковнати** Сухі Ковнати Сухі Кімнати	польське	1416	LI	
Kownia Koprzynia Rownia	**Kownia** Skownia	**Couinia** Koprzynya Rownya		**Ковня** Коприня Ровня	угорське	1391, 1398, 1416, 1450	IC, SP, LI	
Kozieł				***Козел***	*сілезьке*			*1304-Сіл.*
<u>Kroje</u>				***<u>Кроє</u>***	*<u>польське</u>*	*<u>1578</u>*	*<u>GC</u>*	
Kromno				***Кромно***	*польське*	*1511, 1579*		
<u>Krucina</u>				***<u>Круцина</u>***	*<u>нобілітація</u>*	*<u>1571</u>*		
<u>Krzywda</u>				***<u>Кривда</u>***	*<u>польське</u>*	*<u>1578</u>*	*<u>GC</u>*	
Kuczaba Kuszaba Paprzyca	**Ibiczna** Kuszaba	**Cuczaba** Cuszaba		**Кучаба** Кушаба Паприка	**чеське**	1397 1411-Суд. 1411-Маз.	LSJ IC, SP, LI	
Kwasawa	***Kwasawa*** *Kwasowa*	***Quassawa***		***Квасава***	*польське*	*1413-Суд.* *1413-Вісл.*		
Larysza Laryssa	**Borys** Larysza	**Lariszh**		**Лариса**	італійське	1446, 1452	FHL SP, LI	

Laska Brog Leszczyc	**Laska**	**Lassky** Acervus Cerulus Leszczyc	**Ласка-ПВЗ**	**Ласка** Брог Лещиць	**польське**	1397	FHL, AB WA, ATO AL, CB IC, SP, LI	1318, 1343, 1357, 1454- Куяв. 1403-Кр.
Lebel		***Leblow***		***Лебель***	*німецьке*	*1434-ВП*	*WG, AB* *CB*	
Lewart Walny	**Walny** Wali Uszy	**Leopardus** Walny		**Леварт** Вальний	німецьке	1417 1420-Маз.	ATO IC, SP, LI	1434-Д. 1473-Люб.
Leworyb		***Leworyb***		***Леворіб***	*індигенат*	*1590*		
Lis Bzura	**Lis** Orzy Orzy Strzępacz	**Lyssowe** Vulpis Bzuri	**Лисы-КС** **Лис-ПВЗ**	**Лис** Лиси Бзура	**польське**	1413-AUH 1434, 1450	WG ATO AL, CB IC, SP, LI	1226, 1282-Сіл. 1306, 1323, 1410-Кр. 1436-Р.
Luba Lubicz	**Luba** Lubicz	**Luba** Lubicz	**Люба-ПВЗ** **Любич-ПВЗ** **Лѹба-ПВЗ** **Лѹбич-ПВЗ**	**Люба** Любич Луба Лубич	польське	1396, 1418, 1422-Лан. 1419-Суд. 1419, 1425, 1443-Маз. 1450, 1455	WA LI	1348-Куяв. 1434-Д. 1436-Р.
Lubcza *Lubrza*	***Lubcza*** *Lubrza*	***Lubcza*** *Lubrza*		***Любча*** *Любра*	*польське*	*1392-Лан.* *1416-Суд.* *1416-Маз.*		
Lubiądza	***Lubiądza***	***Lubodza***		***Любодза***	*польське*	*1416-Суд.* *1416-Вісл.*		
Lubowla *Ogniwo*	***Ogniwo***	***Lubowla*** *Ignile*		***Любовля*** *Огниво*	*польське*	*1398, 1411,* *1416*		*1352, 1379*
Łabęć Łambęć Skrzynno Skrzyński		**Cygnus** Lambanczi Skrinno Skrzynsczy	**Лебѣдь-ПВЗ** **Лапед-КС** **Скрински-КС**	**Лебідь** Скринно Скринський	**данське**	1406-Сір. 1413-AUH 1447	AB, WA ATO, CB IC, SP, LI	1326, 1412, 1482
Łada Ładzic		**Lada** Ladziczy		**Лада** Ладич	**польське**	1401, 1454- Маз.	IC, SP, LI	1450
Łękna		***Łękna***		***Лекна***		*1484-Сіл.*	*WG, AB* *CB*	*1305-Кл.* *1319-Сіл.*

Łodzia	**Łodzia**	**Lodza** Navis Nawa	**Лодꙗ-КС**	**Лодя**	**польське** (англійське)	1411 1413-AUH 1414, 1415-Суд. 1415-Вісл.	ATO AL, CB IC, SP, LI	1303, 1315-Кл. 1373-Кр. 1358, 1382, 1440-ВП
Machna		***Machna***		***Махна***	*нобілітація*	*1555*		
Mądrostki Śmiara	**Śmiara**	**Mandrostki** Smyara		**Мадроський** Смяра	**польське**	1414-Суд. 1468	ATO AL, CB IC, SP, LI	1302 1353-Суд. 1427-П.
Merawy		***Merawu***		***Мерави***	*нобілітація*	*1499*		
Mieszaniec		***Media Aquilae***		***Мішанець***	*польське*	*1430*	*SP, LI*	
Mory Mora Morawa Murzynowa Głowa		**Mori** Mora Morawa Murzinowo Glowa		**Мори** Мора Морава Мавра голова	німецьке	1412 1434-Д.		
Murdelio		***Murdelio***		***Мурделіо***	*хорватське*	*1584*	*HRP*	
Nabra Kłobuk Stańcowie Waldorf	**Nabra**	**Nabra** Globug Stanczowye Waldorf		**Набрами** Клобук Станцови Вальдорф	руське	1408, 1431, 1432, 1439, 1455	CC IC, SP, LI	1370 – Сір.
Nałęcz Łęczuch	**Nałęcz** Nałęcz Jezioro	**Nalancz** Laczuch	**Наленч-КС**	**Наленч** Лачух	**польське**	1398-ВП 1413-AUH 1413-Суд. 1415-Вісл. 1425-Сір.	WG, AB ATO AL, CB IC, SP, LI	1293, 1343, 1393, 1398, 1413, 1433, 1451, 1466, 1477-ВП
Napiwowie Awstasy	**Napiwowie**	**Napywow** Austaczew		**Напиво** Австасій	польське	1425-ВП	LSJ	1343, 1382-ВП
Newlin		***Newlin***		***Невлин***	*нобілітація*	*1572*		
Nieczuja Cielech Ostrew	**Nieczuja** Cielech	**Neczuya** Czelech Ostrew		**Нечуя** Целех Острев	**польське**	1397, 1418, 1427 1402-Сір. 1419-Суд. 1416, 1419,	IC, SP, LI	1466

						1425-Маз. 1419-Вісл.		
Niemczyk				***Німчик***	*польське*	*1578*	*GC*	
Niesobia Złodzieje		**Nieszobya** Slodzeyow		**Несоба** Злодії	польське	1424	FHL, AL ATO, CB IC, SP, LI	1352, 1357-ВП 1465-Осв.
Niezgoda				***Незгода***	*польське*	*1578*	*GC*	
Nowina	**Nowina**	**Nowina**	**Новина-КС**	**Новина**	польське	1392-Лан. 1408, 1412, 1413-Суд. 1413-Вісл. 1413-AUH 1427-Р.	ATO AL, CB CC IC, SP, LI	1293
Odrowąs		***Odrowans***		***Одровас***	*нобілітація*	*1591*		
Odrowąż	**Odrowąż**	**Odrowansch**	**Ѡдровос-КС**	**Одровос**	**моравське**	1413-AUH 1423 1426-ВП 1473-Маз.	WG, AB ATO AL, CB IC, SP, LI	1350-Д. 1350-Сір. 1364-Люб. 1385, 1441, 1454-Кр. 1427-Суд. 1432, 1439, 1444, 1456, 1457-Р.
Ogon Ogończyk Powała	**Powała** Sudkowicz	**Ogon** Powała	 **Огончик-ПВЗ** **Повала-КС**	**Огон** Огончик Повала	**моравське**	1394-Лан. 1413-AUH 1428-Маз. 1439-Р. 1444-Суд.	FHL WG, AB ATO AL, CB IC, SP, LI	1384, 1440- Люб. 1463, 1466-Р. 1466-Куяв. 1479-Суд. 1483-Лан.
Oksza Bradacica Kołda	**Kołda**	**Oxa** Ascia Bradaczicza Kolda	**Секерка-ПВЗ** **Сокерка-ПВЗ** **Сокиръка-ПВЗ** **Колда-КС**	**Окша** Сокирка Барда Колда	**чеське**	1411-Сір. 1433-Суд. 1432-Вісл. 1448, 1449, 1464	ATO IC, SP, LI	1320, 1352, 1437-Кр. 1413-AUH 1416, 1485-Р.

Oława	**Oława**	**Olaua**		**Олава**	польське	1384, 1414	IC, SP, LI	
Ołobok	**Ołobok**	**Olobok** Medium Salmonis Salmo	**Голобокъ-GC**	**Голобок**	руське	1388	WG, CB IC, SP, LI	1462, 1463, 1464-Р.
Orla Opala Szaszor	**Opala**	**Orla** Opala		**Орля** Опала Шашор	угорське	1400, 1422	ATO AL, CB IC, SP, LI	1343-Позн. 1434-Д.
Osmoróg Ciecierza Gierałt	**Osmoróg** Gierałt	**Osmorog** Czeczerzey Geralt	**Ѡсморокг-КС** **Кораллдове-КС** **Кгеральт-ПВЗ**	**Осморог** Цецера Геральт	польське	1384, 1389, 1424 1398, 1399, 1407, 1412, 1415-Суд. 1398, 1402, 1407, 1415, 1428-Вісл. 1411-Маз.	IC, SP, LI	1384 1385-Пл. 1402-Кр. 1413-AUH
Osoryja Szarza	**Osoryja** Szarza	**Ossoria** Szarza	**Саржа-КС**	**Осория** Саржа	**польське**	1395, 1397-Сір. 1396, 1414-Вісл. 1396, 1397-Суд. 1413-AUH 1425-Маз.	IC, SP, LI	
Ostoja Mościc	**Ostoja**	**Ostoya** Mosczic		**Остоя** Мостич	**польське**	1383 1405, 1411, 1419, 1421, 1422-Маз. 1411, 1414, 1415-Суд. 1414, 1415, 1426-Вісл. 1426-ВП	WG, AB ATO AL, CB CC IC, SP, LI	1358, 1432-Позн. 1433-Куяв. 1460-Кр.

Owad	**Owad**	**Owad**		**Овад**	польське	1415-Суд. 1415, 1445-Маз.	SP, LI	
Pałuki		***Palucensis***		***Палуки***	*польське*			*1292, 1343, 1357-ВП* *1377-Куяв.*
<u>Pelikan</u>				***<u>Пеликан</u>***	*<u>шведське</u>*	*<u>1564</u>*		
Pielgrzym		***Pelgrzymow***		***Пілігрим***	*польське*	*1424*		
<u>Pietyrog</u>				***<u>П'ятирог</u>***	*<u>руське</u>*	*<u>1578</u>*	*<u>GC</u>*	
Piękostki		***Pyakostky***		***Пекосткий***	*польське*	*1312, 1362-МП*		
Pilawa Zet	**Pilawa**	**Pilava** Zet		**Пилява** Зет	**польське**	1386, 1389 1413, 1414, 1428-Вісл. 1415, 1423, 1428-Суд.	IC, SP, LI	1419-Кр.
Pirzchała Roch Trzaski	**Pirzchała**	**Pirzchala** Roch Trzaski	**Персхала-КС** **Перхала-ПВЗ** **Пирхала-ПВЗ**	**Пирхала** Рох Траски	**польське** (італійське)	1409, 1422 1468 1413-AUH 1428-Маз.	ATO AL, CB IC, SP, LI	1392, 1406, 1422, 1473 1344-Пл.
Płonia		***Plonia***		***Плонія***	*польське*	*1412, 1427-Сір.*		
Pobędzie	***Pobędzie***	***Pobandze***		***Побіда***	*прусько-поморське*	*1419*		*1301, 1305, 1308-Пом.*
Pobog Pobodze	**Pobodze**	**Pobog** Pobodze		**Побог**	**польське**	1403, 1415, 1425, 1429 1414-Вісл. 1416-Суд. 1416-Маз.	ATO AL, CB IC, SP, LI	1396, 1434-Д. 1413-AUH 1435-Кр. 1436-Р.
Pogonia		**Pogonya**	**Погоня-ЛВКЛ**	**Погоня**	литовське		*AL, CB* IC, SP, LI	
Pogonia	**Pogonia**	**Pogonya**		**Погоня польська**	**нобілітація**	1434, 1456, 1464, 1468, 1481, 1498	IC, SP, LI	

<u>Pokora</u>				***<u>Покора</u>***	*<u>руське</u>*	*<u>1578</u>*	*<u>GC</u>*	
<u>Polota</u>				***<u>Полота</u>***	*<u>нобілітація</u>*	*<u>1591</u>*		
Połukoza Połkoza Żebro	**Połukoza** Połkoza	**Polukosza** Polcosze Zebrowye	**Полкозиꙗ-КС** **Жєбро-ПВЗ**	**Полукоза** Півкоза Жебро	**польське**	1382, 1416, 1475 1410-Суд. 1413-AUH 1427-Маз.	ATO CB IC, SP, LI	1354, 1398, 1415, 1440, 1442, 1463-Кр. 1430-Р. 1433-Л.
Pomian	**Pomian** Nowiny	**Poman**	**Помꙗн-КС** **Помиꙗн-ПВЗ**	**Помян**	**моравське**	1402, 1426 1413-AUH 1445-Маз.	FHL AB ATO AL, CB IC, SP, LI	1306, 1433, 1435-Куяв. 1427-Р. 1427-Пр. 1479-Сір.
Poraj Róża	**Poraj**	**Poray** Rosa Rosa Alba Una Rosa	**Порає-КС**	**Порай** Ружа Біла Ружа Одна Ружа	**чеське**	1386-ВП 1413-AUH	FHL ATO CC IC, SP, LI	1352, 1365, 1381, 1383, 1387, 1432, 1434-Кр. 1387, 1420, 1428, 1431, 1432-Суд. 1446-Люб. 1451-Вісл. 1463-Куяв. 1496-Р.
Poronia				***Поронія***	*польське*	*1492, 1496-ВП*	*LI*	*1427-Р.*
Powaby	**Powaby**	**Powaby**		**Повабu**	польське	1404-Сір.		
Prawda Prawdzic	**Prawda** Prawdzic	**Prawdi** Prawdzicz		**Правда** Правдич	**німецьке** (прусько-поморське)	1405, 1407 1407, 1427, 1428-Вісл. 1407, 1428-Суд.	WG, AB ATO CB, CC IC, SP, LI	1375-Пл. 1422-Маз. 1452-Сів. 1458-Р.
Promnic		***Promniczew***		***Промнич***	*польське*	*1425-ВП*		
Protwic	***Protwic***	***Protwic***		***Протвич***	*сілезьке*	*1432-Сіл.* *1439-ВП*	*ATO* *AL, CB*	*1300, 1318-Сіл.*

Prus Połtora Krzyża Turzyna Wiskawa Wiszczała	**Turzyna** Wiskała	**Prussy** Polthora Crzirza Turzina Wiskawa Wisczala	**Прꙋсъ-ПВЗ**	**Прус** Півтора хреста Турина Вискава Вищала	**прусько-поморське**	1389, 1401 1407-Сір. 1413, 1415, 1427, 1432, 1437-Вісл. 1413, 1415, 1433-Суд.	IC, SP, LI	1430-Позн. 1450, 1459, 1460-Кр.
Prus II Słubica Wilcza Kosa Wilcze Kosy	**Prus** Nagody Na Pole	**Prussi** Slubicza Lupinorum Falcastrum	**Прꙋсъ-ПВЗ**	**Прус II** Слубиця Вовча коса Вовчі коси	**прусько-поморське**	1401-Маз. 1478-Р.	IC, SP, LI	1402 1434-Д. 1453-Кр.
Prus III	**Napora**	**Prus**	**Прꙋсъ-ПВЗ**	**Прус III**	**прусько-поморське**	1415	LI	
Przeginia	**Przeginia**	**Przeginia**		**Прегина**	польське	1398, 1400 1404-Кр. 1414-Вісл.	IC, SP, LI	1421-ВП
Przerowa Proporzec		**Przyrowa** Proporzec		**Прерова** Прапорець	сілезьке	1436-Маз.	IC, LI	
Przestrzał				**Перестріл**	індигенат	1482-УК 1569		
Przosna	**Przosna**	**Przosna**		**Просна**	польське	1393, 1412-ВП	FHL IC, SP, LI	
Przyjaciel				***Приятель***	*руське*	*1578*	*GC*	
Pskowczyk				***Псковчик***	*нобілітація*	*1581*		
Puchała Sławęcin	**Biała** Sławęcin	**Puchali** Slawanczyn	**Пꙋхала-ПВЗ**	**Пухала** Славецин	польське	1398, 1416 1428-Маз.	LI	
Radwan Wirzbowa	**Radwan** Kaja	**Radwan** Wirzbowa		**Радван** Вирбова	польське	1407, 1413, 1414-Вісл. 1413-Суд. 1425-Маз.	SP, LI	1443-Кр.
Radzic				***Радзич***	*нобілітація*	*1578*	*LI*	
Raj	***Do Raja***	***Ray***		***Рай***	*польське*	*1397-Сір.*		
Ramułt *Stoice*				***Рамулт*** *Стоїце*	*руське*	*1575*	*PP*	

Rarowski				***Раровський***	*нобілітація*	*1581*		
Rasp				***Расп***	*сілезьке*		*ATO* *AL, CB*	
Ratuł				***Ратул***	*польське*	*1433-МП*	*CB*	
Rawa Miedźwiada Niedźwiada Rawicz Rawita	**Rawa**	**Rawa** Medzwyadza Nyeczwyada Rawyczy Rawita	**Рава-КС** **Равич-ПВЗ**	**Рава** Ведмідь Равич Равита	**чеське**	1394-Лан. 1413-Вісл. 1413, 1416, 1420-Суд. 1413, 1415, 1416, 1419, 1423, 1425, 1434-Маз.	ATO CB IC, SP, LI	1306, 1334, 1353, 1451- Суд. 1387-Кр. 1394-Р. 1413-AUH 1466-Люб.
Rąga				***Рага***	*польське*	*1547*		*1576, 1591*
Reszyca	***Reszyca***	***Resicza***		***Решиця***	*польське*	*1446*		*1406, 1441-* *Осв.*
Rogala Jeleni Ząbrz Rogalita	**Rogala**	**Rogala** Jeleny Zambrza Rogalita	**Рогалꙗ-ПВЗ**	**Рогаля** Рогалита	**німецьке** (прусько- поморське)	1400 1418, 1428- Суд. 1418-Маз. 1428-Вісл.	LSJ, FHL WG, AB WA, ATO AL, CB IC, SP, LI	1259, 1296, 1318, 1326-Сіл. 1367-Кр. 1453-Маз.
Rogale *Kolbasz*				***Рогале*** *Колбаш*	*сілезьке*	*1511*		
Rogow	***Rogow***	***Rogow***		***Рогов***	*сілезьке*	*1384-Сіл.*		
Rola Rolicz	**Rola**	**Rola** Agricola	**Ролꙗ-КС**	**Роля** Ролич	**польське**	1335-МП 1428-Маз. 1441-Лан.	ATO IC, SP, LI	1330-Кує. 1413-AUH
Roża			**Рȣжа-ЛВКЛ** **Рожа-ЛВКЛ**	**Ружа** Рожа	литовське			
Saława		**Salawa**		**Салава**	руське	1578	GC	
Samson Watta		**Samson**	**Самсонъ-ПВЗ**	**Самсон** Ватта	італійське	1401, 1435, 1471-ВП	LI	
Sas Drag		**Ssasz** Drag	**Сасъ-ПВЗ** **Драг**	**Сас** Драг	**русько-** **волоське**	1478-Р.	IC, LI	1464-Р.
Siciński	***Gero***	***Syczinsky***		***Сіцинський***	*польське*	*1419-ВП*	*FHL*	

Słońce				***Сонце***	*польське*		*AL, CB*	
Sobol	***Osina***	***Sobol***		***Соболь***	*польське*	*1409-Суд.*		
Sokola Sokoł		**Socola**	**Соколъ-ПВЗ**	**Соколя** Сокіл	польське	1406	IC, SP, LI	1411
Srocza Noga	***Wałdawa***	***Picae Pes***		***Сороча Нога***	*польське*	*1426*		
Srocznik				***Сорочник***	*польське*	*1578*	*GC*	
Starykoń Stary Koń	**Stary Koń**	**Antiquus Equus**		**Старий Кінь**	**польське**	1405 1413-AUH 1427-Вісл.	LSJ ATO, CB IC, SP, LI	1421-Куяв. 1316-Сіл. 1453-Кр.
Strzała	**Strzała**	**Sczala**		**Стріла**	сілезьке	1410-Суд.		
Strzemień Larysza Łapszowa Strepa	**Larysza** Łapszowa	**Strzemen** Larischa Lawschowa Strepa		**Стрім'я** Лариса Лапшова Стрепа	**польське**	1398 1415-Суд. 1415, 1427-Вісл.	IC, SP, LI	1303 1466-Р.
Sulima	**Sulima**	**Sulima**	**Сулима-КС**	**Сулима**	**німецьке**	1397 1413-AUH 1428-Вісл. 1428, 1444-Суд.	WA ATO AL, CB CC IC, SP, LI	1348, 1352, 1416-Кр. 1417-Суд. 1419-Лан. 1479-Куяв. 1508-Р.
Syrokomla	**Syrokomla**	**Sirocomlya**	**Сирокомлѧ-КС**	**Сирокомля**	**польське**	1396 1413-Вісл. 1413-Суд.	ATO CB, CC IC, SP, LI	1354-Кр. 1413-AUH
Szafgocz				***Шафгоч***	*сілезьке*		*WG, AB CB*	*1284-Сіл.*
Szeliga	**Szeliga**	**Szeliga**	**Шелига-ПВЗ**	**Шелига**	**польське**	1395-ВП 1437	ATO IC, SP, LI	1366, 1375, 1385-Кр. 1464-Р.
Sztembark Szternberg	**Sztambark** Sztembart	**Stembark** Sternberg		**Штембарк** Штернберг	**чеське**	1424	IC, SP, LI	1295, 1306-Сіл.
Ślepowron Bojno Bujno Pęsze	**Bojno** Bujno	**Slepowronowe** Boyno Buyno Panshe	**Слѣпоpower** **Буйно-ПВЗ**	**Сліповрон** Бойно Буйно	польське	1398 1415, 1419-Маз. 1418-Суд.	SP, LI	1352-Суд. 1474-Р.

Śrzeniawa Śrzeniawita	**Śrzeniawa** Ocele	**Srzenowa** Srzeniawitarum		**Сренява** Сренявіта	**польське**	1403-Сір. 1413-AUH 1420, 1448, 1453	ATO IC, SP, LI	1371, 1417, 1454-Р. 1379-Кр. 1511-Люб.
Świerczek		**Szwyerczek** Svirczek		**Свирчек**	руське	1427-Р.	IC, SP, LI	
Świnka	**Świnka**	Parvus Sus Porcaria Sus	**Свинка-КС**	**Свинка**	**польське**	1405 1413-AUH	WG, AB ATO AL, CB IC, SP, LI	1352
Taczała Żóraw	**Taczała**	**Taczala** Zoraw		**Тачала** Журавель	чеське	1382, 1410, 1427 1399-Маз.		
Tarnawa	**Tarnawa**	**Tharnawa**		**Тарнава**	**польське** (грецьке)	1406-Вісл. 1406, 1413, 1415-Суд. 1415-Маз.	AL, CB IC, SP, LI	
Tępa Podkowa				***Тупа Підкова***	*руське*	*1516*		
Topor Starza Starża Wścieklica	**Starza**	**Thoppor** Bipenna Starza Wszczyclicze	**Топор-КС**	**Топор** Стража Вщиклиця	**польське**	1408 1413-AUH	WA ATO CB IC, SP, LI	1282, 1293, 1320, 1352, 1376-Кр. 1348, 1382- Позн. 1380-Кл. 1383-Сір.
Trach		***Trachowye***		***Трах***	*польське*	*1408*		
Trąby Trzy Trąby	**Brzezina** Trąba	**Tuba** Tres Tubae	**Трѹбки-КС**	**Трубки** Три трубки	**польське**	1388, 1398, 1411 1413-AUH	ATO AL, CB CC IC, SP, LI	1385 1419, 1431, 1433-Л. 1457-Суд.
Tryumf				***Триумф***	*нобілітація*	*1529*		
Trzaska Lubiewo		**Trzasky** Lubewo	**Траска-ПВЗ** **Трꙗска-ПВЗ** **Любиєво-ПВЗ**	**Траска** Тряска Любієво	**польське**	1396 1404, 1492- Маз.	SP, LI	

Trzy Buławy				***Три Булави***	*нобілітація*	*1590*		
Trzy Karpie	***Krakwic***	***Tres Cassia***		***Три Коропи***	*польське*	*1413*		
Trzy Tarcze				***Три Щита***	*сілезьке*		*AL, CB, SP*	
Trzywdar				**Тривдар**	польське	1425		1444-Маз.
Twardost				***Твердість***	*польське*	*1578*	*GC*	
Ulina	***Ulina***	***Vlina***		***Улина***	*польське*	*1388, 1416, 1447*		
Wadwic	**Wadwic**	**Wadwicz**	**Вадвєц-КС**	**Вадвец** Вадвич	**польське** (німецьке)	1404-Позн. 1413-AUH	IC, SP, LI	1427-Р.
Warna Rak Warnawa	**Warnia** Borowa Warnawa	**Warna** Cancer Warnawa	**Ракъ-ПВЗ**	**Варна** Рак Варнава	польське	1413-Кр. 1428-Вісл. 1428-Суд.	CC IC, SP, LI	
Wczele Szachownica	**Wczele**	**Wczele** Szachownycza		**Вчеле** Шахівниця	сілезьке	1401-ВП 1408, 1409, 1414-Суд.	ATO IC, SP, LI	1368-Сір. 1432-Позн. 1434-Д.
Wezemborg				***Веземборг***	*сілезьке*		*WG, AB CB*	*1279, 1290, 1292-Сіл.*
Wąż Wężyk	**Wężyk** Zachorz	**Vanze** Anguis Serpens	**Ужъ-ПВЗ** **Вежик-КС**	**Вуж** Вужик	**польське** (італійське)	1389, 1409, 1411-Суд. 1411-Маз. 1413-Вісл.	IC, SP, LI	1389 1413-AUH 1461-Осв. 1482-ВП
Wieniawa Bawola Głowa Pierstynia Zubrza Głowa	**Wieniawa**	**Wenawa** Caput Bawola Perstina Caput Bubalum		**Венява** Волова голова Перстина Голова зубра	**моравське**	1398, 1411, 1416, 1418, 1419-Маз. 1405-Позн. 1411, 1414, 1415, 1417, 1418-Суд. 1412-Лан. 1414-Вісл.	IC, SP, LI	1318-Сіл. 1382, 1410-ВП 1421-Р. 1450, 1483, 1500-Кр.
Wierusz Wieruszowa		**Wyerusch** Wyeruschowa		**Віруш** Вірушова	**німецьке** (прусько-поморське)	1425	IC, SP, LI	1395-Вел.

Wierzbno				**Вербно**	сілезьке		AL, CB	1261, 1283-Сіл.
Wierzynkowa Łagoda Połańce	**Łagoda**	**Wierzinkowa** Lagoda Polanczye		**Віринкова** Лагода Поланце	німецьке	1446	IC, SP, LI	1359-Суд.
Włoszek				***Влошек***	*руське*	*1578*	*GC*	*1572*
Wołha	***Wołha***	***Wołha***		***Волга***	*нобілітація*	*1436-Р.*		
Wyskota		**Wiscotij**		**Вискота**	шведське	1411-Маз.		1362
Zabawa		**Zabawa**		**Забава**	**польське** (моравське)	1470	IC, SP, LI	1465-Кр.
Zadora Płomień	**Zadora** Budziszyn	**Zadora** Flamen Flamma	**Задора-КС**	**Задора** Пломінь	**німецьке**	1413-Вісл. 1413-Суд. 1413-AUH	FHL ATO, CB IC, SP, LI	1399, 1410, 1427
Zagroba Zagłoba		**Zagroby**	**Загрова-ПВЗ** **Заглова-ПВЗ**	**Загроба** Заглоба	польське	1420, 1446- Маз.	SP, LI	1466-ВП
Zaranoc		***Saranocz***		***Зараность***	*польське*			*1375-Позн.*
Zaręba		**Zaramba**	**Заренба-КС** **Заремба-ПВЗ** **Зарѹба**-AGAD, AR, X, 18, 51	**Заруба**	**німецьке**	1395-ВП 1412 1474-Маз.	FHL ATO, CC AL, CB, IC, SP, LI	1301, 1352-ВП 1431-Сір. 1433, 1434-Л.
Zarosie *Zarożе*		***Zarosze*** *Zaroze*		***Заросся*** *Зарожe*	*польське*	*1407-Суд.* *1414-Вісл.*		
Zaworze		***Zauorze***		***Заворе***	*польське*	*1385*		
Zerwikaptur		**Zerwikaptur**	**Каптѵр-ПВЗ**	**Зірвикаптур**	польське		IC, SP, LI	
Złota Goleń Borzym Drogomir	**Borzym**	**Slote Goleny**	 **Борим-ПВЗ**	**Золота голінь** Борим Дрогомир	сілезьке	1400		1297-Сіл.
Zwągrody	***Zwągrody***	***Swangrody***		***Звагроди***	*польське*	*1400-Позн.*		*1382-ВП*
Zyrzawa Bersztеn	**Żyrzawa** Rzyrzawa	**Zirowa**		**Зирава** Берштен	німецьке	1414-Суд. 1427-Вісл.		1427, 1436-Р.
Żoławа	***Żoławа*** *Żuławа*	***Zolawy***		***Жолава***	*польське*	*1427, 1432* *1427-ВП*		

Герби, що виходять з ужитку в XV – 1-й пол. XVI ст.

Герби, що з'являються в XVI ст.

Походження гербів, що вказане в "Insignorum clenodiorum"

1370 р. львівський воєвода (1370) Якша Блотишевський пан з Блотишева[1] засвідчив один з документів печаткою (кругла розміром 23 мм), на якій в іспанському щиті було зображено герб Остоя – хрестик між двома півмісяцями, що лежать рогами в різні боки, в супроводі довколового напису виконаного маюскульним шрифтом: **+ S · IACUSSI · DE BLOCISZEWO**.[2] В свою чергу, тогочасний руський генеральний староста (1369 – 1376) Іван Кміта пан з Віснича[3] користувався впродовж 1371 – 1374 р.р. печаткою (кругла розміром 22 мм) з зображенням герба Сренява (хвилястий пояс) в готичному щиті, над яким розміщувався шолом з двома рогами, кожний з яких прикрашено чотирма дзвіночками, в нашоломнику, в супроводі напису: **... D WISNICZE**.[4]

мал.49: печатка Якші Блотишевського пана з Блотишева 1370 р.
мал.50: печатка Івана Кміти пана з Віснича 1371 р.
мал.51: печатка пана Емерика Бебека 1384 р.
мал.52: печатка пана Іогана пана з Капулії 1380 р.

Коротке перебування Руського королівства в політичній орбіті Угорщини (1370 – 1387 р.р.) позначилося присутністю в руському геральдичному просторі певної кількості геральдичних пам’яток угорського походження. Так, при документі від 22 січня 1384 р. зберігся відбиток печатки (круглої форми розміром 30 мм, з пошкодженим довколовим написом) руського генерального старости (1383 – 1385) Емерика Бебека, на якому було зображено двораменний хрест в готичному щиті, над яким знаходився шолом з двома оленячими рогами в нашоломнику.[5] На відбитку печатки (кругла розміром 23 мм) іншого руського генерального старости (1380) Іогана пана з Капулії видно лише готичний щит в супроводі довколового напису: **+ S · IOHANS DE · KAP ... EN**.[6]

Після повернення Руського королівства під політичний вплив польських королів польські пани міцно закріплюються на більшості головних урядів Русі (руський та подільський генеральні старости, воєводи руський та подільський, каштеляни львівський, галицький, перемиський, кам’янецький та ін.). Найвагомішу роль серед них в XV ст. відіграють Бучацькі, Одровоси, Тарновські та Кміти.

Некороновані господарі Поділля пани Бучацькі користувалися гербом Абданк.[7] На печатці галицького каштеляна (1434 – 1437), снятинського і коломийського старости (1436 – 1470) та подільського воєводи (1466 – 1470) Михайла Мужила пана з Бучача[8] від 1439 – 1445 р.р. в іспанському щиті було вміщено втятий ламаний пояс – своєрідний знак у вигляді літери **W**, який в польськомовних джерелах іменується “łękawica”. Зображення супроводжує довколовий напис: **+ muzilo de buczacz**.[9] Ця ж печатка була прикладена, очевидно, і до

[1] с.Блотишево у Великопольщі.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.5, арк.1; Haisig M.- С.41, мал.99.
[3] м.Віснич в Малопольщі.
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.6, арк.1; ф.134, оп.1, спр.539, арк.1; AGZ.- Tom II.- С.4; Haisig M.- С.53, мал.137.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.13, арк.1; AGZ.- Tom II.- С.19; Haisig M.- С.65, мал.164.
[6] AGZ.- Tom III.- С.63; Haisig M.- С.64, мал.163.
[7] Paprocki B.- С.220-221.
[8] м.Бучач Галицької землі.
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.111, арк.1; AGAD, Perg.5374; AGZ.- Tom V.- С.95; Haisig M.- С.15, мал.3 (кругла розміром 24 мм).

іншого документа від 1439 р., про що згадує в своїх геральдичних виписах Ян Замойський: sigillum Musilonis: Audank.[1] На пізнішій печатці пана Михайла від 1458 р. бачимо аналогічне зображення герба, але цього разу без довколового напису.[2]

мал.53: печатка Михайла Мужила пана з Бучача 1439 р.
мал.54: печатка Михайла Мужила пана з Бучача 1458 р.
мал.55: печатка Теодорика пана з Бучача і Язловця 1440 р.

Герб Михайла Мужила Бучацького представлено також в західно-європейських гербовниках 30-х років XV ст. В Armorial Lyncenich (на другому місці четвертого ряду картки 108)[3] та Codex Bergshammar (на другому місці третього ряду картки 148v)[4] на червоному полі зображено срібний втятий ламаний пояс. Дещо іншу конструкцію має цей герб в Armorial équestre de la Toison d'Or (на другому місці п'ятого ряду картки 120r) – на червоному полі срібний втятий ламаний пояс під срібним хрестиком. В подібний спосіб, щоправда зображували інший польський герб – Сирокомлю, але підпис, який супроводжує зображення в Гербовнику ордена Золотого Руна (hebdank) свідчить, що перед нами саме видозміна родового герба Бучацьких.[5]

мал.56: печатка Яна пана з Бучача і Литвинова 1440 р.
мал.57: печатка Бартоша пана з Бучача і Язловця 1445 р.
мал.58: печатка Якуба пана з Бучача і Підгайців 1474 р.

З цього ж приблизно часу походить печатка подільського генерального старости (1431 – 1434, 1442 – 1455), червоноградського старости (1436 – 1443) та кам'янецького каштеляна (1442 – 1455) Теодорика пана з Бучача і Язловця.[6] При документі від 1440 р. зберігся її автентичний відбиток, в полі якого (круглої форми розміром 35 мм), оздобленому трьома дугами з рослиноподібним візерунком, вміщено іспанський щит з гербом Абданк, в оточенні довколового напису: + s theodori de buczcchacz.[7] Натомість в Інвентарі коронного архіву

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.342.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.166, арк.1; AGZ.- Tom VI.- C.40; Haisig M.- C.16, мал.4 (кругла, 20 мм).
[3] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.109, n.51.
[4] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.93, n.56.
[5] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120r; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.152-153; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.37; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.370-372, n.24; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.339, n.38.
[6] с.Язловець Подільської землі.
[7] Haisig M.- C.16, мал.5.

Яна Замойського цю печатку згадано щонайменше п'ять разів: при описі документів від 1432 р. (Theodriczi de Buczacz Capitanei Camenecen ... sigillum Haudaniecz),[1] 1436 р. (Theodorici de Buczacz tenutary Cziruonogrode ... sigillum Audanyecz),[2] 1439 р. (sigillum Theodorici de Buczacz: Audank),[3] при іншому акті від того ж року (sigillum quintum Audank)[4] та від 1444 р. (Theodorici de Buczacz Castellani Camenecz Capitanei terra Podolia generalis ... cum sigillo Habdanyecz).[5]

На печатках теребовельського старости (1439 – 1441) Яна пана з Бучача і Литвинова[6] від 1440 р.[7] та подільського генерального старости (1455 – 1457) Бартоша пана з Бучача і Язловця від 1445 р.[8] бачимо все теж зображення втятого ламаного пояса в щиті іспанської геральдичної форми. Відмінність першої з цих печаток полягає лише в наявності шолома над щитом. Позащитові елементи повного герба присутні також на печатці галицького каштеляна (1472 – 1485) Якуба пана з Бучача і Підгайців від 1474 – 1480 р.р.: над іспанським щитом з втятим ламаним поясом вміщено шолом з наметом і п'ять страусових пер, на яких втятий ламаний пояс, в нашоломнику.[9] Донька Яна з Бучача і Литвинова Анна Бучацька з Литвинова користувалася 1483 р. печаткою з тим же таки гербом Абданк в іспанському щиті.[10] Серед руських урядовців XV ст. гербом Абданк користувалися також львівський воєвода (1405) Іван Нос (печатка від 1405 р., на якій герб Абданк розміщено в іспанському щиті, в супродові довколового напису: + s • iohannis ...)[11] та Ян Скарбек[12] пан з Саранчуків[13] (печатка 1483 р. з гербом Абданком в німецькому щиті та з довколовим написом: + s + iohannis de sarenc).[14]

мал.59: печатка Анни Бучацької з Литвинова 1483 р.
мал.60: печатка пана Івана Носа 1405 р.
мал.61: печатка Яна Скарбка пана з Саранчуків 1483 р.

В Руському воєводстві аналогічну до Бучацьких роль відігравали Одровоси пани зі Спрови. Найдавнішою геральдичною пам'яткою руської галузі цього роду є зображення на печатці руського генерального старости (1379 – 1380) Івана Одровоса від 1380 р.: в готичному щиті герб Одровос – знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, в супроводі маюскульного напису: + S • IOHANNIS ...

[1] AGAD, AZ, Sygn.32, st.917-918.
[2] AGAD, AZ, Sygn.32, st.902.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.331.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.908; AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Theodrici de Buczacz Czirwogroden capitani), st.918 (Theodrici de Buczacz Cyrwogroden capitanei).
[5] AGAD, AZ, Sygn.32, st.902.
[6] с.Литвинів Галицької землі.
[7] Haisig M.- C.16, мал.6 (кругла, 22 мм; напис по колу: s iohannis de buczacze).
[8] AGAD, Perg.5374 (кругла, 25 мм; напис по колу: s bartho ...).
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.227, арк.1; AGZ.- Tom VI.- C.178; Haisig M.- C.16, мал.7 (кругла, 22 мм; напис по колу: + s • iacobi • de • bucza).
[10] AGZ.- Tom III.- C.246; Haisig M.- C.17, мал.9 (кругла, 23 мм; напис по колу: s • anne de lythwinow).
[11] AGZ.- Tom IV.- C.21; Haisig M.- C.15, мал.2 (кругла, 20 мм).
[12] Paprocki B.- C.218: Скарбки з Саранчуків – руська галузь малопольського роду Скарбків гербу Абданк.
[13] с.Саранчуки Львівської землі.
[14] Haisig M.- C.16-17, мал.8 (кругла, 22 мм).

RVSSIE.[1] На першій печатці самбірського (1429 – 1436) і галицького (1436 – 1442) старости, руського генерального старости (1440 – 1450), воєводи подільського (1434 – 1437) і руського (1437 – 1450) Петра Одровоса пана зі Спрови[2] від 1438 – 1449 р.р. герб Одровос зображено в щиті іспанської геральдичної форми в супроводі напису: s • petri de • sprow a.[3] Очевидно, саме цю печатку було двічи прикладено до акту 1439 р., щодо якого зберігся запис в геральдичних виписах Яна Замойського: "sigillum primum Odrowasz in cera rubra"[4] та "sigillum, quod sequebatur: Odrowasz".[5]

При тому ж документі знаходилася інша печатка пана Петра, що мала в своєму полі повний герб з шоломом над щитом та стрілою з подвійним розгалуженням на павичевих перах в нашоломнику: "sigillum Petri palatini Leopoliensis, vt ex inscriptione appensi apparebat, Odrowansz cum galea, et super galeam cauda pauonis et per eam Odrowansz".[6] Її відбитком було, імовірно, засвідчено також інший документ від 1437/1438 р.: "sigillum Petri Odrouansz, palatini Leopoliensis: Odrowansch cum galea et supra galeam alio Odrowansch cum cauda pauonis".[7] На третій печатці Петра Одровоса від 1443 р. над щитом бачимо лише зображення шолома.[8] Кольорову версію герба Петра пана зі Спрови знаходимо в Armorial équestre de la Toison d'Or (на першому місці третього ряду картки 119v) – на червоному полі срібна стріла вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, в супроводі підпису: le sr de czerozny.[9]

мал.62: печатка Петра Одровоса пана зі Спрови 1438 р.
мал.63: печатка Петра Одровоса пана зі Спрови 1443 р.
мал.64: печатка Андрія Одровоса пана зі Спрови 1452 р.
мал.65: печатка Яна Одровоса пана зі Спрови 1465 р.

Видозміну герба Одровос бачимо на печатці руського генерального старости (1450 – 1464) та воєводи (1451 – 1465) Андрія Одровоса пана зі Спрови[10] від 1452 – 1463 р.р.[11] – в іспанському щиті знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу в супроводі двох колечок; навколо зображення напис: s • andrey • odrowans de sprow . На його пізнішій печатці від 1462 р. звичний варіант герба Одровос (без колечок) розміщено в готичному щиті, над яким розташовано шолом з наметом та павичеві пера зі стрілою з

---

[1] AGZ.- Tom III.- C.63; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.107.

[2] **панъ Петръ Ондровошъ воевода рускы посполиты и староста ливовски** (Уляницкий В. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV – XV в.в.- М., 1887.- C.63).

[3] BCz, Perg.427; AGAD, Perg.4727; Perg.4733; ЛНУ, ЗП, п.440; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.124, арк.1; спр.126, арк.1; спр.129, арк.1; спр.148, арк.1; ф.134, оп.1, спр.826, арк.1; Haisig M.- C.38, мал.85 (кругла, 25 мм).

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.316.

[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.326.

[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.318.

[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.697; Zamoyski J.- n.1022.

[8] BN, DZS, Akcesja, Sygn.11225 (кругла, 22 мм).

[9] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.119v; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.148-149; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.36; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.368-369, n.9; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.338, n.17.

[10] **и с паномъ Одровошемъ воеводою рускимъ** (Уляницкий В.- C.83, n.75).

[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.153, арк.1; спр.163, арк.1; спр.166, арк.1; спр.182, арк.1; Haisig M.- C.37, мал.83; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.108 (кругла, 21 мм).

подвійним розгалуженням в нашоломнику, в супроводі напису: s + andree odrowaz + de + spwa.[1] Львівський стольник (1443 – 1462) і каштелян (1463 – 1478) Павло Одровос пан зі Спрови користувався 1466 р. печаткою з зображенням герба Одровос в іспанському щиті, в оточенні напису: s • pauli • de sprowa • dapiferi •.[2] Подібне зображення мав у полі печатки від 1465 – 1480 р.р. руський генеральний староста (1465) та воєвода (1479 – 1485) Ян Одровос пан зі Спрови,[3] а також белзький воєвода (1507 – 1511) Ян Одровос: "sigillum Ioannis palatini Belzensis, vt in appenso scriptum est, Odrouansz in cera rubra".[4]

Герб роду панів Тарновських знаємо з цілого ряду печаток, найдавніша з яких, від 1387 – 1392 р.р., належала руському генеральному старості (1387 – 1404) Янові пану з Тарнова і містила в своєму полі (круглої форми розміром 25 мм) готичний щит з гербом Леліва (шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори), в оточенні маюскульного напису: + S IOHANNIS · HERED · DE TARNOW.[5] Аналогічне зображення бачимо на іншій його печатці (круглої форми розміром 22 мм, з пошкодженим написом: + s ...) від 1397 – 1404 р.р.[6]

мал.66: печатка Яна пана з Тарнова 1387 р.
мал.67: печатка Спитка пана з Тарнова і Ярослава 1417 р.
мал.68: печатка Яна Тарновського пана з Ярослава 1440 р.

Кольорову версію герба Яна Тарновського знаходимо у фламандських гербовниках 2-ї пол. XIV ст. – в Wapenboek Gelre (на п'ятому місці першого ряду картки 53v, в супроводі підпису: her yeskim)[7] та Armorial Bellenville (на першому місці третього ряду картки 67v)[8]: на блакитному полі золота шестипроменева зірка над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори; над щитом срібний шолом, в нашоломнику золота шестипроменева зірка над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, згори павичевий хвіст, навколо щита блакитний намет (герб Леліва). Повторено це зображення також в Codex Bergshammar – на першому місці третього ряду картки 214r, в супроводі напису: her ysbim.[9]

Від 1417 – 1424 р.р. походять відомості про першу печатку руського генерального старости (1422 – 1425) та судомирського старости Спитка пана з Тарнова і Ярослава. В її полі розміщено іспанський щит з гербом Леліва, в оточенні довколового напису: + s + spitkoni + h + de tarnow.[10] На його наступній печатці від 1433 р. бачимо аналогічне зображення з частково збереженим написом: + s + spitco ....[11]

---

[1] MNK, Rkps 1713, karta 344.
[2] AGAD, Perg.1140; Gregorz M.- C.118, n.42, табл.VIII, мал.26 (кругла, 22 мм).
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.191, арк.1; спр.227, арк.1; AGZ.- Tom VI.- C.205; Haisig M.- C.37, мал.83; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.108 (кругла, 17 мм; згори літери: o i).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.681; Zamoyski J.- n.576.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.22, арк.1; AGZ.- Tom III.- C.75; Haisig M.- C.30, мал.54.
[6] BCz, Perg.272 (пан Ѧнъ дѣдич Тарновскии староста рускии, Iohannes de Tarnow Cracouiensis capitaneusque Russie); Piekosiński F. Heraldika polska.- C.90; Zamoyski J.- C.86, n.881; AGAD, AZ, Sygn.33, st.691 (sigillum tertium: Leliwa).
[7] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.112, n.20.
[8] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.120, n.29.
[9] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.101, n.20.
[10] AGZ.- Tom IV.- C.92, 121; Haisig M.- C.31, мал.57 (кругла, 20 мм).
[11] AGAD, Perg.5344 (кругла, 18 мм).

Краківський воєвода (1410 – 1432) Ян з Тарнова пан Ярослава засвідчив мелненську угоду 27 вересня 1422 р. двома різними печатками – більшою та меншою. В полі першої з них, оздобленому трьома дугами з рослиноподібним візерунком, розміщено готичний щит, на якому шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори, навколо якого подано напис: x s • iohannis • de • tarnow • domi • district • iaroslaw ~sis.[1] Менша печатка має подібне зображення в супроводі напису: + s • iohais * hedis de * tarnow .[2]

мал.69: печатка Яна пана з Тарнова 1404 р.
мал.70: печатка Спитка пана з Тарнова і Ярослава 1433 р.
мал.71: мала печатка Яна з Тарнова пан Ярослава 1422 р.

Барвна видозміна герба пана Яна знаходиться на четвертому місці першого ряду картки 120r Гербовника ордену Золотого Руна: на блакитному полі золота восьмипроменева зірка над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, в супроводі підпису: le sr de lyw y.[3] Від 1436 р. походять відомості про печатку руського генерального старости (1440 – 1441) Рафала пана з Тарнова: "sigillum Raphaelis de Tharnow: Leliua".[4] А від 1440 р. маємо печатку Яна Тарновського пана з Ярослава з зображенням Леліви в іспанському щиті та написом: s iohanis d'iaroslaw .[5]

мал.72: печатка Рафала-Якуба Тарновського пана з Ярослава і Переворська 1474 р.
мал.73: печатка Спитка Тарновського пана з Ярослава 1480 р.
мал.74: печатка Спитка Тарновського пана з Ярослава 1494 р.
мал.75: печатка Миколи пана з Пильча 1503 р.

Руський генеральний староста (1465 – 1478) та перемиський підкоморій (1472 – 1477) Рафал-Якуб Тарновський пан з Ярослава і Переворська впродовж 1474 – 1480 р.р. користувався печаткою з зображенням повного герба, що складався з іспанського щита з шестипроменевою зіркою над півмісяцем, що лежить рогами догори, шолома з наметом та нашоломника, в якому знаходиться п'ять страусових пер, на яких розміщено зірку з

[1] GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Nowak P., Pokora P.- C.29, мал.B-12 (кругла, 38 мм).
[2] AGAD, Perg.85; Nowak P., Pokora P.- C.15, мал.A-1 (кругла, 19 мм).
[3] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120r; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.152-153; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.37; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.370-371, n.24; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.337, n.8.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.160.
[5] AGZ.- Tom III.- C.205; Haisig M.- C.31, мал.58 (кругла, 20 мм).

півмісяцем як у щиті. Навколо всього подано напис: s raphael d'iaroslaw.[1] На печатці руського генерального старости (1479 – 1495) та судомирського воєводи Спитка Тарновського пана з Ярослава від 1480 – 1482 р.р. герб Леліва розташовано в іспанському щиті,[2] а на його печатці від 1494 р. – в німецькому щиті в супроводі напису: • s + spitko de + ieroslaw + palati sendo.[3] Останню з них, імовірно, згадує в своїх виписах Ян Замойський – "sigillum Spitkonis de Jaroslaw: Leliwa".[4] В "Adnotationes spectantes ad familias" подано також відомості про ще одну печатку пана Спитка від 1507 р., цього разу з зображенням шолома над щитом – "sigillum Spitkonis de Iaroslaw: Leliua sine galea".[5] Акт панів радних Корони Польської від 3 жовтня 1501 р. було засвідчено печатками руського воєводи (1501 – 1507) Яна-Амора пана з Тарнова[6] та перемиського каштеляна (1501 – 1507) Рафала Тарновського пана з Ярослава[7] з зображенням повних гербів (з щитом, шоломом з наметом, шоломовою короною та нашоломником). Перший з них має в нашоломнику три страусових пера, другий – шестипроменеву зірку над півмісяцем, що лежить рогами догори.

мал.76: печатка Миколи пана з Синяви 1469 р.
мал.77: печатка Миколи пана з Синяви 1475 р.
мал.78: печатка Гунтера пана з Синяви 1478 р.
мал.79: печатка Гунтера пана з Синяви 1484 р.

Серед панських родів Русі польського походження гербом Леліва користувалися також пани Синявські[8] та пани Пилецькі.[9] Так, красноставський староста (1503 – 1515) Микола пан з Пильча 1503 р. користувався печаткою з зображенням шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори в німецькому щиті.[10] А на печатках галицького земського підсудка (1469 – 1471) та судді (1472 – 1479) Миколи пана з Синяви від 1469 р.[11] і 1475 р.[12] та львівського земського судді (1478 – 1493) Гунтера пана з Синяви від 1478 – 1479 р.р.[13] і 1484 – 1486 р.р.[14] родовий герб розташовано в іспанському щиті.

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.227, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 23; AGZ.- Tom VI.- С.178, 206; Haisig M.- С.32, мал.64; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.91 (кругла, 24 мм).
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.227, арк.1; AGZ.- Tom II.- С.226; Tom VI.- С.206; Haisig M.- С.32-33, мал.65 (кругла, 23 мм).
[3] Haisig M.- С.33, мал.66 (кругла, 30 мм).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.699; Zamoyski J.- n.1059.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.680; Zamoyski J.- n.560.
[6] AGAD, Perg.7414; Akta unji.- С.134, n.79, опис n.15 (кругла, 25 мм; напис по колу: s • iohan~is de tarnow).
[7] AGAD, Perg.7414; Akta unji.- С.135, n.79, опис n.22 (восьмикутна, 15x10 мм; обабіч літери: **RDI**).
[8] Paprocki B.- С.487-488.
[9] Paprocki B.- С.486-487.
[10] APK, ASang, Perg.111; Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- С.127-128, n.126, табл.3; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.91 (кругла, 21 мм; напис по колу: sigillum • nicolai • de • pil).
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.209, арк.1; AGZ.- Tom V.- С.160; Haisig M.- С.32, мал.61; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.91 (кругла, 21 мм; напис по колу: * s + nicolai syenyawski).
[12] ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.1074, арк.1 (кругла, 25 мм; напис по колу: : s + micolai + … iudicis : hal).
[13] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.221, арк.1; спр.223, арк.1; AGZ.- Tom VI.- С.190; Haisig M.- С.32, мал.62; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.91 (кругла, 24 мм; напис по колу: … de sinyaw a iudicis).
[14] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.233, арк.1; спр.237, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.146; Haisig M.- С.32, мал.62; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.91 (кругла, 24 мм; напис по колу: s • g • de • syenyaw a • iudicis leo).

Представники згадуваного вище роду панів Кміт користувалися гербом Сренява. Судомирський воєвода Петро Кміта[1] приклав свою печатку до перемиського документа від 19 жовтня 1404 р., в її полі було вміщено хвилястий пояс в готичному щиті, над яким розташовувався шолом з двома рогами в нашоломнику.[2] В свою чергу, львівський каштелян (1449 – 1458) Ян Носик Кміта пан з Віснича, Бахора і Собина 1454 р. користувався печаткою з зображенням хвилястого пояса під хрестиком в іспанському щиті в супроводі довколового напису: **s • io hannis ... w i ....**[3]

мал.80: печатка Яна Носика Кміти пана з Віснича, Бахора і Собина 1454 р.
мал.81: печатка Петра Кміти графа на Вісничу 1518 р.
мал.82: печатка Яна Клюса пана з Вижнян 1404 р.

Белзький воєвода (1501 – 1507) Станіслав Кміта пан з Віснича мав на печатці від 1501 р. зображення хвилястого пояса під хрестиком в німецькому щиті, над яким розміщувався шолом з наметом під шоломовою короною та два рога з дзвіночками в нашоломнику.[4] Очевидно, що цією ж печаткою пан Станіслав користувався також перебуваючи на уряді руського воєводи (1507 – 1511) – “sigillum palatini Russiae Stanislai Cmita: Sreniaua sine galea in cera rubra vt in appenso scriptum”,[5] “sigillum Stanislai Kmita de Wisnicze Srenyawa cum galea et super galeam cornibus cerui cum ramis breuibus in globulos desinentibus, ex corona regali prominentibus”.[6] Коронний маршалок, судомирський каштелян та перемиський староста (1511 – 1553) Петро Кміта граф на Вісничу користувався впродовж 1518 – 1535 р.р. печаткою з зображенням аналогічним до того, яке бачимо на печатці пана Станіслава Кміти, з тим лише, що здолу на стрічці вміщено напис: **PETRVS KMITA C IN WISNICZE CASTEL SANDO … MARSCHALC CRACO SCEPVSI • PREMIS • CAPIT •**.[7]

Герб Сренява перебував також на печатці Яна Клюса[8] пана з Вижнян[9] від 1404 – 1417 р.р. – в іспанському щиті в супроводі довколового напису: **+ ... IO ... KLVS •**.[10] Про зображення на печатці львівського підчашого (1436 – 1446) Миколи Клюса пана з Вижнян і Гологор від 1436 р. є запис “Adnotationes spectantes ad familias” – “sigillum Klussonis: Sreniaua”.[11] При тому ж документі знаходилася печатка незнаного з імені представника роду Стадницьких з зображенням герба Дружина – “sigillum Stadniczki: Druzina”.[12] Останній, хоч і має подібний до герба Сренява вигляд (хвилястий пояс, але без хрестика), є цілком окремим геральдичним знаком.[13]

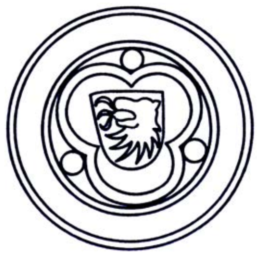
---

[1] **панъ Кмита воєвода Судомирскии**, Petrus Kmithe Sandomiriensis (BCz, Perg.272).
[2] sigillum quartum detersum, cuius medium superest, cum galea et super galeam cornibus non longis bauolinis prominentibus (AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- C.87, n.882).
[3] AGZ.- Tom V.- С.177; Haisig M.- С.54, мал.139 (кругла, 22 мм).
[4] AGAD, Perg.7414; Akta unji.- С.134-135, n.79, опис n.18 (кругла, 25 мм; напис по колу: **stanislai** ...).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.681; Zamoyski J.- n.575.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1064.
[7] APK, ASang, Perg.180; BCz, Perg.725; UJ, Perg.446/360 (кругла, 22 мм).
[8] **Клюсъ Вѣжнѧнскии**, Iaschco Kluss (BCz, Perg.272).
[9] с.Вижняни Львівської землі.
[10] BCz, Perg.272; AGZ.- Tom IV.- С.92; Haisig M.- С.54, мал.138 (кругла, 21 мм).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.168.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.167.
[13] Semkowicz W. Drużyna i Śrzeniawa. Studium heraldyczne // Kwartalnik Historyczny.- Tom XIV.- С.200-220.

Цілий ряд печаток польських панів, що були урядовцями або мали землеволодіння в руських землях походять зі зламу XIV – XV ст. Так, на печатці львівського воєводи (1394) Манцина Конинського[1] від 1394 р. був присутній герб Рава (панна під короною, що сидить на ведмеді) в супроводі маюскульного напису: **+ S · MANCINE KONINSKII**.[2] Пан Крщен Мартиновський[3] користувався 1404 р. печаткою (кругла розміром 16 мм) з зображенням герба Наленч (пов'язка) в іспанському щиті.[4]

Цей герб бачимо також на печатці руського генерального старости (1431 – 1439) та межиріцького каштеляна Вінцентія Свидви пана з Шамотул від 1433 – 1437 р.р. – пов'язка в іспанському щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною та два оленячих рога в нашоломнику, в оточенні напису: **s vincenti de samothuli**.[5] Замойський повідомляє про використання цієї печатки також при документі від 1439 р. – "sigillum Vincentij de Samotuli Nalecz cum galea et super galeam corona regalis, cornibus cerui non longis ex ea prominentibus".[6]

мал.83: печатка пана Манцина Конинського 1394 р.
мал.84: печатка Вінцентія пана з Шамотул 1433 р.
мал.85: печатка Збігнева Лянцкоронського пана з Бжезя 1404 р.

До перемиського акта від 19 жовтня 1404 р. серед інших польських панів свою печатку (круглої форми розміром 24 мм) приклав Збігнев Лянцкоронський пан з Бжезя. В її трилуковому полі знаходився іспанський щит з зображенням герб Задора – голови лева, з пащі у якого виходить полум'я, в супроводі напису: **+ x sigillum x sbignei x de x breze x**.[7] Інший представник цього роду – кам'янецький староста (1510 – 1535) Станіслав Лянцкоронський користувався 1510 р. печаткою з аналогічним зображенням – "sigillum Stanislai Lanczkorunski, capitanei Camenecensis: Zadora in cera viridi, vt in appenso scriptum est".[8] Документ 1404 р. було засвідчено також печаткою мазовецького воєводи Петра Пиличовича,[9] на якій знаходився герб Костеша (знак у вигляді перехрещеної роздвоєної здолу стріли вістрям вгору) в готичному щиті, над яким розміщувався шолом під короною та людська голова в нашоломнику.[10] Гербом Костеша користувався й сяноцький староста (1430 – 1437) Микола пан з Хронстова. Його кольорову версію (на червоному полі срібна перехрещена роздвоєна здолу стріла вістрям вгору) знаходимо в західноєвропейських гербовниках 30-х років XIV ст. – в Armorial équestre de la Toison d'Or (в самому кінці картки

---

[1] м.Конин в Малопольщі.

[2] AGZ.- Tom III.- C.108; Haisig M.- C.47, мал.119; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.138; Piekosiński F. Uzupełnienie II.- C.36, n.751, мал.515 (кругла, 24 мм).

[3] **Крщенъ Мартиновскии**, Cristinus de Marczinouicz (BCz, Perg.272).

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.888 (in eiusdem appensi sigillo aliud sigillum **Nalecz**).

[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.106, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.71; Haisig M.- C.35-36, мал.76; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.102 (кругла, 30 мм).

[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.319.

[7] BCz, Perg.272; MNK, Rkps 1713, karta 193; AGAD, AZ, Sygn.33, st.692 (sigillum sequens: **Zadora**).

[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.681; Zamoyski J.- n.579.

[9] **пан Петръ воевода мазовескии**, Petrus Pylicouicz Mazouie palatini (BCz, Perg.272).

[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.883 (in eodem appenso sigillum Strzegonia cum galea et super galeam corona regali, hominis capite ex ea prominente).

119v),[1] Armorial Lyncenich (на другому місці третього ряду картки 108, з підписом: niclaus de chranzdona)[2] та Codex Bergshammar (на четвертому місці другого ряду картки 148v, з підписом: her hans sew ay).[3] В останньому з цих рукописів герб доповнено позащитовими елементами: срібний шолом з червоним наметом під срібною шоломовою короною, в нашоломнику червоне погруддя жінки зі срібною косою та срібними віслючими вухами.

На печатці галицького старости (1401 – 1405) та руського генерального старости (1425 – 1427) Петра Влодковича з Харбиновичів і Огродзинця від 1405 р. було вміщено одну з видозмін герба Сулима – орел, що виникає над трьома каменями в готичному щиті, в супроводі маюскульного напису: + S PETRESI * D * CHARBINOWICZ.[4] Цей же герб був присутній на печатках львівського підстолія (1435 – 1439) та галицького каштеляна (1439 – 1461) Івана Влодковича пана з Княгиничів і Харбиновичів від 1436 р. (sigillum Ioannis de Knihinicze subdapiferi Leopoliensis: Sulima)[5] та 1451 р. (sigillum Haliciensis castellani, Ioannis de Kniachinicze: Sulima).[6]

мал.86: печатка Петра Влодковича з Харбиновичів і Огродзинця 1405 р.
мал.87: печатка Флоріана пана з Коритниці 1407 р.
мал.88: печатка Флоріана пана з Коритниці 1413 р.

Герб Єліта бачимо на печатках панів Коритницьких.[7] Так, руський генеральний староста (1406 – 1411) та вислицький каштелян (1410 – 1436) Флоріан пан з Коритниці користувався впродовж 1407 – 1411 р.р. печаткою з зображенням трьох списів в зірку в іспанському щиті в супроводі напису: + s florani • de korithn.[8] По-тому, впродовж 1413 – 1422 р.р., на іншій його печатці герб Єліта розміщувався в готичному щиті в оточенні довколового напису: + si x floriani x h x de x coritnicz a.[9]

Про зображення герба Єліта на печатці Станіслава Коритка пана з Трускавця від 1427 р. збереглися відомості в роботах Яна Замойського (sigillum Stanislai Korithko de Paczanowicz: **Jelita**)[10] та Бартоша Папроцького. Останній, крім того, повідомляє про зміст довколового напису: stanislaus koritko de paczaovicz.[11] При документі від 1436 р. залишили відбитки печаток з гербом Єліта Томаш та Ян Коритки – “sigillum Tomkonis et Ioannis Corithkonum fratrum”,[12] “sigillum Tomkonis Coritkonis cum Ioanne fratre: Ielita”.[1]

---

[1] Ancien armorial équestre de la Toison d’Or.- F.119v; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.148-149; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.36; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.368-369, n.20; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.339, n.36.
[2] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.108, n.48.
[3] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.93, n.54.
[4] BCz, Perg.277; MNK, Rkps 1713, karta 194; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.73, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.131; Haisig M.- C.51, мал.130; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.152-153 (кругла, 25 мм).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.166.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.648; Zamoyski J.- n.18.
[7] AGZ-XVIII, c.XIII, XX.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.42, арк.1; спр.46, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.76; Haisig M.- C.25, мал.39; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.68 (кругла, 23 мм).
[9] ЛНУ, ЗП, n.406; GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Nowak P., Pokora P.- C.43, мал.B-31 (кругла, 20 мм).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.755; Halecki O.- n.7[10], 10.
[11] Paprocki B.- C.269.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.180.

На печатках руського генерального старости (1427 – 1431) та воєводи (1432 – 1437) Яна Менжика з Домброви[2] від 1413 р. (в готичному щиті в супроводі напису: + s + iohan + mensik + de + dombrowa),[3] 1427 р. (в іспанському щиті, з написом: s • iohan • d'manzik de dambrow),[4] 1430 р. (в іспанському щиті, з написом: s • iohannis • manczyk de dabro)[5] та 1434 р. (в іспанському щиті, з написом: + s • iohannis • mansik • de • dambrou •)[6] зображено герб Вадвич (дві риби), причому на другій та третій з цих печаток, їх поле оздобленому трьома дугами з рослиноподібним візерунком.

мал.89: печатка Яна Менжика з Домброви 1427 р.
мал.90: печатка Яна Менжика з Домброви 1430 р.
мал.91: печатка Івана Карнинського пана з Обихова і Голухова 1411 р.
мал.92: печатка Рафала Обиховського пана з Соботи 1421 р.

Герб Венява (голова бика з кільцем в носі) присутній на печатках (щоразу в щиті іспанської геральдичної форми) руського генерального старости (1411 – 1421) та сремського каштеляна Івана Карнинського пана з Обихова і Голухова[7] (в супроводі напису: + s + iwani + de + carnow +) від 1411 – 1418 р.р.,[8] Рафала Обиховського пана з Соботи (з написом: + s ra+chval : de : + sobotha) від 1421 р.[9] та львівського бурграбія (1421) Гримка пана з Богуславичів[10] від 1421 р.[11]

На печатці галицького судді Миколи пана з Бовшова[12] від 1419 р. в іспанському щиті було зображено герб Біберштин (оленячий ріг) в супроводі довколового напису: + s • nicolai ... stpiczn.[13] Герб Правда сяноцького старости (1402 – 1410) Стибора з Оглендова знаходимо в гербовниках кінця XIV ст. В Гербовнику Гелре його вміщено на четвертому місці другого ряду картки 53v: червоний мур з чотирма зубцями, з якого виникає золотий лев на срібному полі щита, над яким розташовано срібний шолом з червоним наметом, а в нашоломнику – червоний мур з чотирма зубцями та срібною пов'язкою навколо, з якого виникає золотий лев. з підписом. Поруч подано підпис: her tibier.[14] В Armorial Bellenville на третьому місці третього ряду картки 67v[15] та четвертому місці першого ряду картки 68v[1] присутнє подібне

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.210.
[2] с.Домброва в Сілезії.
[3] AGAD, Perg.43; Akta unji.- C.52, n.49, опис n.35 (кругла, 26 мм).
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.85, арк.1; AGZ.- Tom II.- C.82; Haisig M.- C.55, мал.144; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.168 (кругла, 24 мм).
[5] Haisig M.- C.55, мал.145 (кругла, 24 мм).
[6] AGAD, Perg.8423; Akta unji.- C.95, n.60; опис n.30 (кругла, 29 мм).
[7] **пан Иван пан Срѣмскыи староста рускыи** (AGAD, Perg.7251).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.49, арк.1; AGAD, Perg.7251; APK, ASang, Perg.56; AGZ.- Tom IV.- C.80; Archiwum książat Sanguszków.- Tom I.- C.24, n.25, табл.2; Haisig M.- C.56, мал.146; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.174 (кругла, 21 мм).
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.58, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.111; Haisig M.- C.56, мал.147 (кругла, 22 мм).
[10] с.Богуславичі в Малопольщі.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.60, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.112; Haisig M.- C.57, мал.152 (кругла, 22 мм).
[12] с.Бовшів Галицької землі.
[13] Haisig M.- C.17, мал.10 (кругла, 21 мм).
[14] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.113, n.24.
[15] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.120, n.31.

зображення. Так само, як і в пізнішому Codex Bergshammar – на третьому місці третього ряду картки 214v в супроводі підпису: her tiluer.[2]

мал.93: печатка Гримка пана з Богуславичів 1421 р.
мал.94: печатка Миколи пана з Бовшова 1419 р.
мал.95: герб з печатки Яна Конецьпольського пана з Конецьполя 1436 р.

Західно-європейські гербовники віднотовують, крім того, герб Побог коронного канцлера Яна Конецьпольського пана з Конецьполя, що мав землеволодіння в Руських земель Корони і відповідно приймав активну участь в їх житті. Бургундський Гербовник ордену Золотого Руна (на першому місці четвертого ряду картки 120r)[3] та фламандські Armorial Lyncenich (на другому місці другого ряду картки 109, в супроводі підпису: johans tazah de coneszpole)[4] і Codex Bergshammar (на другому місці другого ряду картки 149r, в супроводі підпису: de coneszpole)[5] подають на червоному полі срібну підкову кінцями додолу під срібним хрестиком. Щоправда, останній на початку картки 147v подає цей герб з дещо іншим забарвленням – на чорному полі золота підкова кінцями додолу під золотим хрестиком, в супроводі напису: de zinreze.[6]

“Adnotationes spectantes ad familias” згадує про засвідчення печатками Яна Конецьпольського двох документів від 1436 р.: “sigillum de Konieczpole regni Polonie incerti”[7] та “sigillum […] de Conieczpole regni Poloniae”.[8] Щоправда, в останньому випадку Ян Замойський подає, очевидно помилково, в якості герба канцлера зображення двічи перехрещеної стріли вістрям вгору в іспанському щиті. Автентичний відбиток печатки Яна пана з Конецьполя від 23 квітня 1438 р. не підтверджує ці відомості Замойського. В її полі в готичному щиті розміщено підкову кінцями додолу під хрестиком.[9] На пізнішій печатці перемиського старости (1461 – 1464) та підкоморія (1463 – 1464) Миколи Конецьпольського пана з Конецьполя від 1464 р. бачимо аналогічне зображення.[10]

Певний стосунок до руських земель мав, імовірно, староста добринський (1425) і ланчицький (1435) та судомирський підстолій (1435) Якуб пан з Баранова, що приклав свою печатку до одного з актів від 1425 р. в Бересті (datum in Brest Ruthenico). В її полі в готичному щиті було зображено мур під трьома вежами (герб Гримала) в супроводі довколового напису: + s + iacobi de : baranow +.[11]

Гербом Телок користувався ланьцутський староста Ян Телятко. Зображення бика в іспанському щиті бачимо на його печатці від 1430 р. в супроводі напису: s • iohanis

---

[1] Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.122, n.38.
[2] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.101, n.22.
[3] Ancien armorial équestre de la Toison d’Or.- F.120r; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.152-153; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.37; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.370-372, n.33; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.339, n.29.
[4] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.110, n.57.
[5] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.95, n.64.
[6] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.87, n.23.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.173.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.603.
[9] BCz, Perg.427 (кругла, 25 мм).
[10] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.123.
[11] AGAD, Perg.610 (кругла, 24 мм).

czelandko.[1] Герб Полукоза був присутній на печатках двох незнаних ближче представників роду панів Ряшівських, які знаходилися при документі від 1436 р. – “sigillum senioris Rzessouiensis Kozicz quatuordecimum”,[2] “sigillum iunioris Rzessouiensis Koszicz quintumdecimum”.[3] Пізніше, 1515 р., печаткою з зображенням голови віслюка в іспанському щиті користувався Станіслав Ряшівський.[4] При акті 1436 р. залишив відбиток печатки з гербом Новина невідомий руський урядовець: “in qua sit corona regalis et ex ea quasi Nouina promineat secundum”.[5]

мал.96: печатка Якуба пана з Баранова 1425 р.
мал.97: печатка пана Яна Телятка 1430 р.
мал.98: печатка пана Станіслава Ряшівського 1515 р.

Серед польських родів коронних земель Русі найбільш помітне місце впродовж 2-ї пол. XV ст. займали пани Коли герба Юноша,[6] пани Паніївські герба Годеба,[7] пани Мишковські герба Яструб[8] та пани Ходецькі герба Огон. Ян Кола пан з Даліїва користувався печаткою з гербом Юноша ще 1427 р. (sigillum Ioannis Kola: Iunossa).[9] Зображення барана бачимо і на пізнішій печатці подільського воєводи (1502 – 1509) Павла Коли пана з Даліїва[10] і Жолтанців – в іспанському щиті, над яким розміщено літери: spc.[11]

мал.99: печатка Павла Коли пана з Даліїва і Жолтанців 1509 р.
мал.100: печатка Фелікса Паніївського пана з Паніїва 1487 р.
мал.101: печатка Петра Мишковського пана з Прецишова і Мирова 1499 р.

На печатці жидачівського старости (1476 – 1488) та львівського каштеляна (1487 – 1488) Фелікса Паніївського пана з Паніїва від 1487 р. зображено сосну з потрійною кроною в іспанському щиті.[12] А на печатці белзького воєводи (1497 – 1501) та руського генерального

[1] AGZ.- Tom V.- C.61; Haisig M.- C.18, мал.12 (кругла, 24 мм).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.162.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.163.
[4] AGAD, Perg.7467 (кругла, 25 мм).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.158.
[6] AGZ-XVIII, c.XX.
[7] Paprocki B.- C.361-362; AGZ-XVIII, c.XIV.
[8] Paprocki B.- C.169-171.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.128; Halecki O.- n.4[7], 1.
[10] с.Даліїв Галицької землі.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.286, арк.1; Haisig M.- C.25, мал.40 (кругла, 20 мм).
[12] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.240, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.161; Haisig M.- C.20, мал.20 (восьмикутна, 14x10 мм).

старости (1499 – 1501) Петра Мишковського пана з Прецишова[1] і Мирова – підкову кінцями догори, в колі якої розширений хрестик, в іспанському щиті.[2]

Герб Огон (стріла вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями додолу) галицького (1452 – 1474), кам’янецького (1464 – 1474) і теребовельського (1471 – 1473) старости, подільського (1462 – 1466) та руського (1465 – 1474) воєводи Станіслава Ходецького пана з Ходча, Хлопів, Любина, Янчина і Комарна було розміщено на печатці 1455 – 1463 р.р. в іспанському щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною, з якої виникає дві руки в нашоломнику.[3] На його другій печатці від 1473 р. бачимо подібне зображення герба, але без позащитових елементів.[4]

мал.102: печатка Станіслава Ходецького пана з Ходча 1455 р.
мал.103: печатка Станіслава Ходецького пана з Ходча 1473 р.
мал.104: печатка Станіслава Станіславовича пана з Ходча 1501 р.
мал.105: печатка Станіслава Станіславовича пана з Ходча 1504 р.

Син останнього – руський генеральний староста (1501 – 1529), староста любачівський (1503 – 1529) та коронний маршалок (1505 – 1529) Станіслав Станіславович пан з Ходча користувався впродовж 1501 – 1504 р.р. печаткою з гербом Огон в німецькому щиті.[5] Інша його печатка від 1504 – 1516 р.р. має зображення повного герба, з позащитовими елементами, як на першій батьківській печатці.[6] Замойський згадує цю печатку при описі документа від 1510 р.: “sigillum Ogon cum galea ac super galeam capite et manibus extensis, in cera viridi, vt in circumferentia scriptum est, Stanislai de Chodecz marsalci”.[7]

Староста галицький (1489 – 1523), коломийський (1489 – 1523), снятинський (1489 – 1523), львівський (1529 – 1534) і любачівський (1530 – 1534), воєвода подільський (1509 – 1515) і краківський, руський генеральний староста (1529 – 1534) Отто Ходецький пан з Ходча користувався подібною парою печаток: 1514 р. – без позащитових елементів (в німецькому щиті герб Огон),[8] 1533 р. – з цими елементами (шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера).[9]

Печатку перемиського каштеляна (1460 – 1475) Добеслава Журавицького пана з Журавиці[10] від 1474 р. прикрашало зображення герба Сліпоcríврон (крук над підковою, що лежить кінцями додолу) в іспанському щиті.[11] А на печатці холмського підкоморія (1467 – 1479) Станіслава Тенчинського пана з Тенчина від 1475 р. в готичному щиті розміщувався

[1] с.Прецишів в Освітимському князівстві.
[2] AGZ.- Tom IX.- С.176; Haisig M.- С.25, мал.38 (кругла, 20 мм).
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.156, арк.1; Haisig M.- С.39, мал.91 (кругла, 21 мм; напис по колу: • stanisla de • cho tecz).
[4] Haisig M.- С.40, мал.93 (восьмикутна, 13х10 мм; згори літери: ss).
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.259, арк.1; спр.270, арк.1; ф.134, оп.1, спр.617, арк.1; Haisig M.- С.40, мал.94 (овальна, 16х12 мм; згори літери: sc).
[6] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.310, арк.1; спр.314, арк.1; AGZ.- Tom IX.- С.217; Haisig M.- С.40, мал.92; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.108 (кругла, 30 мм; напис по колу: s • de chodecz mare • re • po • capi • leo po).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.681; Zamoyski J.- n.578.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.310, арк.1 (овальна, 14х12 мм).
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.382, арк.1 (кругла, 34 мм; напис по колу: **... DE CHODECZ PALATINI CRACOVIE**).
[10] с.Журавиця Перемиської землі.
[11] AGZ.- Tom VI.- С.178; Haisig M.- С.50, мал.126 (восьмикутна, 11х9 мм).

герб Топор в супроводі довколового напису: * stan ... de ' t ....[1] Гербом Топор 1439 р. користувався також незнаний з імені представник роду Тарлів (sigillum Tarlonis: Topor),[2] що наберуть значення в Руських землях Корони лише з початком XVI ст.

мал.106: печатка Отта Ходецького пана з Ходча 1514 р.
мал.107: печатка Добеслава Журавицького пана з Журавиці 1474 р.
мал.108: печатка Станіслава Тенчинського пана з Тенчина 1475 р.

Якщо говорити про герботворення земянських родів польського походження, що мали землеволодіння в Руських землях Корони, то воно в XV ст. було репрезентовано значно слабше за відповідну геральдичну спадщину панських родів. Огляд цих земянських гербів подаємо в наступній главі, як і відомості про поодинокі випадки використання польських гербів особами руського походження. Вцілому, слід зазначити, що масштаби використання зразків польського герботворення на руських теренах Корони в XV ст. і близько не могли рівнятися з герботворенням руським. Зміна ситуації, та й то часткова, відбулася лише в 2-й пол. XVI ст., коли число пам’яток польського герботворення в Руських землях досягло певного паритету з аналогічними пам’ятками руської родової геральдики (розглядаємо ці зміни в третій главі нашої роботи).

[1] AGAD, Perg.6703 (кругла, 20 мм).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.324.

III. Корчаки та Драго-Саси. Проблема існування руських гербових спільнот

Гербові спільноти, як вже зазначалося вище, були специфічним феноменом польського герботворення. З огляду на це, наявність аналогічного інституту в рамках руської родової геральдики викликає цілий ряд питань, без розв'язання яких марно сподіватися на помітний поступ у сфері дослідження руського герботворення доби середньовіччя. Власне в самій наявності руських гербових спільнот сумніватися не доводиться. Їх назви та зображення зустрічаються в письмових джерелах повсюдно. Складнішим є питання щодо причин та часу їх появи, а також щодо їх кількості.

Найбільш знаними руськими гербовими спільнотами є ті, що користувалися зображенням трьох врубів (герб Корчак) та стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки (герб Драго-Сас). Перелік руських родів, які послуговувалися цими гербами в річпосполитський період йшов на сотні, що робило ці гербові спільноти одними з найчисельніших в усій річпосполитській геральдиці.

Цей наявний в ранньомодерну добу стан речей, на нашу думку, неправомірно переносили на часи середньовіччя. Чи не найбільш парадоксальними у цьому плані є висновки до яких дійшов у своїх фундаментальних студіях над генеалогією та геральдикою шляхти Прикарпаття Л.Виростек. Останній грунтовно опрацював весь доступний на той час джерельний матеріал і наочно продемонстрував, що практично всі роди, що потрапили в поле зору його студій, користувалися в XV ст. окремими гербовими знаками.[1] Проте факт використання більшістю з цих родів у річпосполитський період герба Сас змусив автора зробити висновок про існування вже в 2-й пол. XIV – 1-й пол. XVI ст. ефемерної, як на нас, гербової та родової спільноти Драго-Сасів, мимо того, що генеалогічний матеріал не давав жодних підстав говорити про спільне походження всіх цих родів.

Не менш сумнівними є також висновки Виростека про походження всіх пізніших носіїв герба Сас з волоського етнічного середовища. Феномен "волоської" колонізації в добу пізнього середньовіччя охопив розлогі простори Карпатського регіону, що призвело до заснування великого числа поселень на волоському праві та зумовило зрушення значних мас населення.[2] Втім, як свідчить джерельний матеріал, під "волохами" Мармороша, Семигорода та Галицької Русі XIV – XV ст., як правило, розумілося мішане в етнічному плані населення (як власне волоське, так і руське), що складало певну категорію людності зайняту вівчарством.[3] Назва "волох" позначала в першу чергу рід занять, а не етнічну приналежність, з огляду на що в разі відмови "волоської" за родом занять, але руської за етнічним походженням, людності від вівчарства, воно автоматично втрачало "волоські" привілеї та саму цю назву.[4]

Подібно до цього – і у процесі колонізації на "волоському" праві брали участь не лише волохи, але й численні групи руського населення Карпат.[5] Джерела фіксують велику кількість "волоських" поселень, які насправді було заселено переважно або виключно русинами.[6] Якщо в закарпатських столицях (комітатах) Марморош, Угоча і Сатмар етнічні

---

[1] Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej.- Kraków, 1932.- С.110-129.

[2] Kadlec K. Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. S úvodem podávajícím přehled theorií o vzniku rumunského národa.- Praha, 1916.- С.330-331, 437-441; Krandžalov D. Valaši na Moravě. Materiály, problémy, metody.- Praha, 1963; Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI – XVIII століттях: історичні нариси.- Львів, 2004.- С.1-14, 256-265.

[3] Думнич Ю. "Волохи" Закарпатья по даным грамот XIV в. // Славяно-волошские связи.- Кишинёв, 1978.- С.150; Гаджега В. Два найдавніші наші привілеї // Науковий збірник товариства "Просвіта".- Річник VI.- Ужгород, 1929.- С.268.

[4] Думнич Ю. "Волохи" Закарпатья.- С.150; Ставровський О. Словацько-польсько-українське прикордоння до XVIII ст.- Кошиці – Пряшів, 1967.- С.89.

[5] Fastnacht A. Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340 – 1650.- Wrocław, 1962.- С.215-216; Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття.- С.13-14, 260-261.

[6] Дэже Л. Очерки по истории закарпатских говоров. Будапешт, 1967.- С.35-40; Мицюк О. Нариси з соціально-

волохи дійсно складали значну частину “волоського” населення, то в столиці Берег – значно меншу, а в столицях Уж, Землин, Шариш та Спиш – зовсім незначну, цілком поступаючись руській стихії, представники якої, що займалися вівчарством (“Ruthenos seu Valachos”), власне і фігурували в джерелах під назвою “волохи”.[1]

Подібна етнічна ситуація склалася і на Прикарпатті, де села на волоському праві майже суцільно були заселені руською людністю.[2] Скажімо, Виростек вказував на те, що практично кожна нова осада в 2-й пол. XIV – XV ст. на Підкарпатті була пов’язана з волоською колонізацією (що є близьким до істини), в зв’язку з чим стає незрозумілим, яким чином ця суцільно волоська (якщо розуміти це визначення як етнічне) маса могла напрочуд швидко зрущитися. Неясним лишається питання, чому ці волоські (якщо це дійсно були етнічні волохи) переселенці давали новозаснованим поселенням суцільно руські назви[3] і мали в основній своїй масі руські імена.[4]

З іншого боку, якщо Прикарпаття дійсно було б щільно заселене прийшлим елементом з Балкан це не могло б не накласти відбиток на антропологічний склад місцевої людності, з огляду на доволі своєрідні (південно-європеоїдні) антропологічні характеристики етнічних волохів, яких середньовічні джерела іменують “чорними латинянами” або “мавровлахами” (Bulgari ... ceperunt ... totam provinciam Latinorum, qui illo tempore Romani vocabantur, modo vero Morovlachi, hoc est nigri Latini vocantur).[5] Насправді ж населення Прикарпаття антропологічно мало чим різниться від решти українського населення, а втім якщо і має певні локальні відмінності, то такі, що тяжіють в бік центрально-європейських расових груп, а не в сторону Балкан.[6]

Очевидно, що етнічна ситуація, яку бачимо в селянському середовищі “волохів” і взагалі серед населення обох боків Карпат, не повинна була суттєво відрізнятися від етнічного складу знаті, під керівництвом якої провадилася “волоська” колонізація і в руках якої перебувала місцева політична влада. Підтвердження строкатості етнічного походження привілейованої верстви того ж таки Закарпаття можемо знайти, зокрема, в одному з руськомовних документів початку XV ст. (від 1 травня 1404 р.), що походить з Мараморського воєводства, терени якого, як небезпідставно вважається, були базою для подальшої “волоської” колонізації інших просторів Карпатського регіону: “**Се азь пань Радуль вицашпань маромурешскым и жупань Банко и Тодѣрь и Шандрь, Немпиш ѿ Сарвасова, Иванчукь Драгомирь и брать єго Дань, и Лешка Белкович, и Костє Драгушевичь, и Костє Поповь, и Нань ѿ Съпжнкы, даємо вѣдомо симъ нашим листомь ... писано под нашими печатами на столном мѣстѣ оу Сигѣту**”.[7] Як бачимо, принаймні половина названих тут імен має виразно руське коріння. Що вже говорити про

господарської історії Угорської, нині Підкарпатської Русі.- Том I.- Ужгород, 1936.- С.80-83; Инкин В. К вопросу о происхождении и эволюции волошского института “князя” (кнеза) в галицкой деревне XV – XVIII в.в. // Славяно-волошские связи.- Кишинёв, 1978.- С.116.

[1] Ставровський О. Словацько-польсько-українське прикордоння.- С.84-87.

[2] Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття.- С.13-14, 259-261.

[3] Список цих поселень див.: Wyrostek L.- С.150-152.

[4] Fastnacht A. Osadnictwo ziemi sanockiej.- С.215-216.

[5] Литаврин Г. Влахи византийских источников X – XIII в.в. // Юго-Восточная Европа в средние века.- Кишинёв, 1972.- С.132.

[6] Дерябин В. Современные восточнославянские народы // Восточные славяне. Антропология и этническая история.- М., 2002.- С.54-55, 58; Пшеничнов А., Ищук М., Балановский О., Атраментова Л., Виллемс Р., Балановская Е. Генетические взаимоотношения украинцев с другими европейскими этносами по данным о полиморфизме Y-хромосомы // Экология и демография человека в прошлом и настоящем. Третьи Антропологические чтения памяти академика В.П.Алексеева.- М., 2004.- С.276-277; Пшеничнов А., Соловьёва Д., Дибирова Х., Мансуров Р., Ищук М., Балановская Е. Генофонд украинцев: оценка внутри- и межэтнической изменчивости по трём типам ДНК маркеров (мтДНК, Y-хромосомы, аутосомным) // Материалы Международной Конференции “Генетика в России и мире”.- М., 2006.- С.163.

[7] Антошин М. Закарпатская грамота 1404 года // Научные записки Ужгородского государственного университета.- Том XIII.- Львов, 1955.- С.12-13; Русанівський В. Українські грамоти XV ст. // Пам’ятки української мови XV ст. Серія юридичної літератури.- К., 1965.- С.133-134, п.65.

етнічний склад шляхти Прикарпаття, серед якої волоські імена зустічаються хіба що спорадично (їхній огляд ми подаємо в наступній главі при розгляді герботворення окремих родів нобілітету Руських земель Корони).[1]

Втім, цілком вірогідно, що герб, який в пізніших джерелах фігурує під назвою Сас, і справді походив з волоського етнічного середовища. Але початково цим гербом користувався лише один рід, до якого належали перші молдавські (русо-влахійські) воєводи Драг і Сас та їх нащадки в Угорському королівстві – графи Драгфі[2] (волоського або мішаного русько-волоського[3] походження), а також відгалуження цього роду на Русі – пани Риботицькі.[4] І лише значно пізніше поширено його назву та іконографію на цілий ряд інших родових гербів Руських земель Корони Польської, в структурі яких були присутні фігури стріли, півмісяця або зірок.

Навіть найдавніший гербовник, в якому зустрічаємо згадку про герб Сас („Insignia seu clenodia regni Polonie" – рукопис Лентовського 2-ї пол. XVI ст.) недвозначно пов'язує його саме з родом панів Риботицьких, оминаючи інші роди, які згодом зачислено в гербову спільноту Драго-Сасів: "Dragovie alias Sassovie, in campo celestini coloris lunam fulvi aut aurei coloris deferentes, in cuius utroque cornu stella aurea depingitur et ex medio lune sagita cuspide sursum erecta. Genus Valachicum, ex montibus et silvis provinciarum Russie, qui poloniny nuncupantur, ducens originem. Gens sui agrestis mores generis pro maiori parte imutans. Ad potacionem proclivi, quia vidimus unum bene potantem cum optimo magno poculo alias sklienicza. Hec familia post nactam nobilitatem in Riboticze Premisliensi territorio primam sue nobilitatis constituit domum, e quibus vir illustris et egregius Raphael nostris temporibus eloquencia claruit 1570,[5] victor in theatro Bachi".[6]

На пізній час витворення цієї спільноти вказує і те, що в гербовнику "Libellum Cracouiensi", на який постійно посилається Ян Замойський в своїй праці "Adnotationes

---

[1] Для визначення етнічної приналежності того чи іншого роду ми використовуємо методику, яку застосували в одній з попередніх робіт (Однороженко О.А. Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV – XVI ст.- Харків, 2008.- С.8). За-для цього необхідним є аналіз всього комплексу імен, що його використовувавли представники певного роду. Скажімо, спорадичне використання волоських імен на тлі домінування руських імен в певному роді не може бути аргументом на користь волоського походження роду, тим більше за умови коли те чи інше волоське ім'я знаходимо в третьому-четвертому поколінні (що могло бути наслідком мішаних шлюбів або запозичення). Аналогічно виглядає також зворотня ситуація – коли руські імена спорадично використовувалися волоським за походженням родом. З огляду на це, навряд чи мають під собою підстави обчислення Л.Виростека (Wyrostek L.- С.125-126), який зарахував до числа волоських значну кількість родів представники яких спорадично користувалися волоськими іменами (або навіть такими, що побутували як у волоськогму, так і в руському етнічному середовищі). Так само, навряд чи можна числити етнічно волоськими всі ті роди, щодо представників яких в джерелах зустрічаємо означення "Valachos", з огляду на його неоднозначність (в даному випадку мова може йти як про особу етнічно волоського походження, так і про шляхтича іншої етнічної приналежності, що лише провадив осадження на волоському праві). Навіть щодо панів Риботицьких (а разом з тим і графів Драгфі) у нас немає певності, щодо їх суто волоського походження (радше можна говорити про мішаний русько-волоський родовід). На нашу думку, етнічно волоськими можемо вважати лише ті роди, щодо яких маємо відомості про волоські імена їхніх засновників та принаймні непоодиноке використання волоських імен в наступних поколіннях відповідного роду (серед шляхетських родів Прикарпаття не знаходимо прикладів використання в певному роді виключно волоських імен, що вказує на швидкий процес зрущення навіть тих нечисленних родів, які дійсно мали волоське етнічне походження).

[2] Семигородський воєвода Бартоломей Драгфі користувався впродовж 1493 – 1497 р.р. печаткою, в полі якої розміщувався німецький щит з зображенням стріла вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в супроводі літер над щитом: **BDWT** (Wyrostek L.- С.104, мал.1). Кольорову версію герба роду Драгфі баронів Белтек вміщено в привілеї угорського короля Володислава від 1507 р.: на блакитному полі золота стріла вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві золоті шестипроменеві зірки; навколо щита два золотих дракона під коронами з переплетеними шиями та хвостами і полум'ям з пащ, згори золотий шолом, в нашоломнику чорне орлине крило, навколо щита намет (Wyrostek L.- С.105, мал.2).

[3] Дэже Л. Очерки по истории закарпатских говоров.- С.38-39; Думнич Ю. "Волохи" Закарпатья.- С.151.

[4] Wyrostek L.- С.31-39.

[5] На думку Виростека, первісно в гербовнику була позначена дата "1470", яку змінено пізніше під час виготовлення рукопису Лентовського (див.: Wyrostek L.- С.112).

[6] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.86, n.137; Wyrostek L.- С.112.

spectantes ad familias", фігурує більше трьох десятків руських гербів, власників яких в пізніших гербовниках віднесено до гербової спільноти Драго-Сасів. Цілком очевидно, що в часи створення цього гербовника (орієнтовно – на зламі XV – XVI ст.) ніякої спільноти (ні гербової, ні тим більше родової), як і "typu podstawowego", гербу Сас не існувало. Варто зазначити, що автор гербовника "Libellum Cracouiensi" також не вважав герби в основі яких лежали різноманітні комбінації стріли, півкола-півмісяця та зірок видозмінами одного герба (Драго-Саса) і тому подавав їх не підряд, а розкидано по всьому гербовнику. Та і сам Замойський цілком не знає герба Сас і не вживає його назви навіть в тих випадках, коли має справу з зображенням, яке вже невдовзі буде фігурувати в гербовниках під назвою Драг або Сас.

Процес уніфікації всього розмаїття родових гербів Руських земель Корони Польської та об'єднання їх в кілька гербових спільнот (Корчак, Драго-Сас, Салава та ін.) розпочався очевидно під впливом тогочасної судової практики, за якої при виводі шляхетства потрібні були свідчення інших шляхтичів спільного герба з особою, що доводила власне шляхетське походження. Це призводило до фабрикації гербових назв за польським зразком, з яких лише деякі здобули тривале закріплення, інші зустрічаємо лише одномоментно (такі гербові назви, як Хмара, Судкович, Бибель витворювалися, імовірно, лише для разових потреб при конкретних виводах шляхетства і не мали за собою жодної традиції).

Втім, навіть судові записки вказують на пізній початок витворення гербової спільноти Драго-Сасів. Так, 1415 р. під час виводу шляхетства Філа з Літина, нащадки якого (Літинські) користувалися гербом Сас, не було подано жодної згадки про назву родового герба, як це зазвичай бачимо в разі з польськими гербами, що може вказувати на відсутність в цей період назв руських гербів як таких. Дещо пізніше (1431 р.), аналогічну ситуацію спостерігаємо і в разі з оскарженням шляхетства Миколи з Тарнави, нащадки якого також згодом називають свій родовий герб Сасом.[1]

В перемиській судовій записці від 1439 р. представники родів Погорецьких та Хлопчицьких, що згодом користувалися гербом Сас,[2] подають в якості родового герба геральдичний знак у вигляді стріли над півколом під назвою "Судкович" (de clamacione Sudkowicz alias de media rotha cum sagitta),[3] яка в жодному іншому джерелі більше не зустрічається. Як бачимо, в цей час родовий герб панів Риботицьких (майбутній Драго-Сас) ще не розглядався в якості уніфікаційного зразка для інших руських гербів з подібним набором гербових фігур. Назву останнього в судових записках вперше зустрічаємо лише 1478 р. Та й то родовий герб Татомирів ототожнено з гербом Сас лише на тій підставі, що перший являв собою зображення двох зірок (duas stellas deferentem proclamacionis Ssasz),[4] які знаходилися також в гербі Сас. Ще кілька раз назва Сас зустрічається в судових записках середини XVI ст. – 1537 р. (de stirpe et armis ipsorum, quae Sassischi nuncupantur, cuius simbolum est luna semiplena sursum cornibus erecta, quam sagitta transverso mucrone sursum porrecto intersecat, duabus utrinque stellulis circum lucentibus)[5] та 1559 р.[6] Масові ж відомості про використання назви Сас для гербів галицько-руського нобілітету походять від XVII ст.[7]

На уніфікацію руських гербів безумовно впливала також літературна творчість (приміром, хроніка Войтиха Стрепи)[8] та, чи не найбільше, тогочасні польські гербовники, які воліли розглядати зовнішньо подібні між собою руські герби, як відміни одного й того самого герба, якому і надавали назву за польським зразком. Згодом авторитет гербовників

---

[1] Wyrostek L.- C.43, 61, 117.
[2] Wyrostek L.- C.39, 98.
[3] AGZ.- Tom XIII.- C.81, n.1116.
[4] AGZ.- Tom XVIII.- n.1084; Wyrostek L.- C.117.
[5] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce XIV – XVII w. // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom III.- Lwów, 1912.- n.283; Wyrostek L.- C.117.
[6] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.179.
[7] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.229, 230, 235, 243, 247, 260, 261, 263, 264.
[8] Wyrostek L.- C.113-114.

призводив до того, що шляхетські роди користувалися саме поданими в них версіями гербів, а не власними старими гербами.[1]

Втім, навіть ще третя чверть XVI ст. приносить нам численні приклади використання прикарпатським нобілітетом окремих (не тотожніх з Драго-Сасом) родових гербів з фігурами півмісяця та стріли.[2] Разом з тим, варто зазначити, що ці герби іконографічно вже доволі відчутно наближаються до герба панів Риботицьких, що може свідчити про уніфікаційні процеси в шляхетському герботворенні – лише в окремих випадках в цих гербах не зустрічаємо зображень зірок, а також бачимо знакоподібні конструкції у відтворенні стріли. Ф.Пекосінський подає кілька таких гербів третьої чверті XVI ст., що зберігають іконографічну відстань з гербом панів Риботицьких. На першому з них зображено стрілу вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого два вістря. На другому – подібне зображення але без вістрь на кінцях півмісяця та з навскісним перехрестям на стрілі. На третьому гербі наявні і перехрестя і вістря.[3]

мал.109-111: герби з печаток руської шляхти середини XVI ст.

Навіть в середині XVIII ст. не раз можемо зустріти гербові конструкції, що є подібними до герба Сас, але вважаються, тим не менше, за окремі герби. Так, на печатці Войтиха Стрілки Млодильського від 1752 р. було вміщено стрілу з подвійним розгалуженням вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки в овальному щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною (Strzałka przydomek Młodylski. W 1752 r. Wojcich Młodylski Strzałka podczasę Kruszwicki … pieczęc jego).[4]

мал.112: герб з печатки Войтиха Стрілки Млодильського 1752 р.

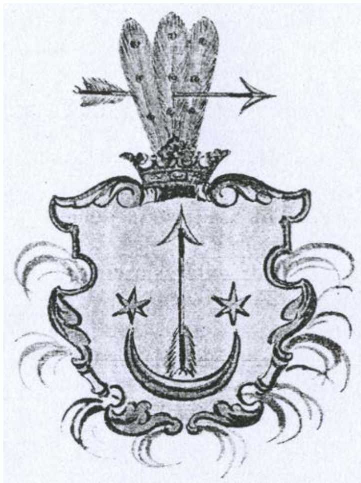
На іконографічну нестабільність навіть того зображення, яке в джерелах іменується Сасом, вказують зокрема різночитання, щодо забарвлення цього герба. Рукопис Еразма Каміна „Liber insigniorum regionum atque clenodiorum Regni Poloniae summa cum diligencia elaboratus 1575” подає наступну кольорову версію герба Сас – на червоному полі срібна стріла вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві золоті шестипроменеві зірки (Sassow Drachow, quorum genus in Russia frequentissimum, lunam

[1] Dacka I. Korona Polska Kaspra Niesieckiego: pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego.- Warszawa, 2004.- С.235.
[2] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.218-219, мал.1259-1269.
[3] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.218-219, мал.1260-1262.
[4] ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.92.

defert defectuosam in campo rubeo, et super cornua sursum elevata sunt duae stellae, in medio vero sagitta erecta consistens).[1]

Подібні відомості знаходимо також в гербовнику Бартоша Папроцького “Gniazdo cnoty” – “Przyszcie z Węger do Polski Rycerza który nośił kleynoth puł Miesiąca, na rogach dwie gwiazdzie, strzała w pośrzodku, w polu czerwonym: a iż ten Rycerz Saskim ięzykiem mowił, tu aż po ten czas to nazwisko niesie ten kleynoth”.[2] Натомість, в пізнішому гербовнику цього автора “Herby rycerstwa polskiego” бачимо дещо відмінну кольористику – на блакитному полі стріла вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки; над щитом шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику павичеві пера, які пронизує стріла вістрям вліво (O klejnocie Sas, który tu przyniesion z Węger, ma być pół miesiąca żołte, dwie gwiazdy na rogach, w pośródku strzała w polu błękitnem).[3] „Zodiak kawalerow sarmackich w polu Marsa krwawego kopią y pałaszem odważnie rysowany Anno 1568”, який було створено близько 1630 – 1640 р.р. також вказує на блакитне забарвлення поля щита.[4]

мал.113: герб Сас в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.114: герб Сас в гербовнику “Zodiak kawalerow sarmackich”

Втім, вже на гербі ієромонаха та ігумена монастиря в Улючі Іоїля Маніовського на його надгробній корогві від 1683 р. (див.: мал.Х) бачимо в червоному полі золоту стрілу вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві золоті шестипроменеві зірки; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику три страусових пера, навколо щита намет (навколо літери: **ИѠМГѸ**).[5] А на гербі Стефана Миколайовича Комарницького з епітафійної ікони від 1697 р. (див.: мал.ХІ) в золотому картуші на срібному полі вміщено червону стрілу з золотим пір’ям вістрям вгору над блакитним півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві блакитні шестипроменеві зірки; над щитом корона, в нашоломнику павичеві пера, на яких червона стріла з золотим пір’ям вістрям вгору над блакитним півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві блакитні шестипроменеві зірки, навколо щита червоно-золотий намет (навколо літери: **SKZK**).[6] Нарешті, на портреті митрополита Київського, Галицького і всієї Малої Росії (1690 – 1707) Варлаама Ясинського від 1707 р. знаходимо герб, на якому в

[1] Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, Відділ рукописів, Рукопис ІІІ, 995; Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.86, п.137; Wyrostek L.- С.113.
[2] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1108.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.695.
[4] Wyrostek L.- С.111, 116, мал.5.
[5] Український портрет.- С.95, п.11.
[6] Український портрет.- С.96-97, п.14.

золотому картуші на червоному полі перебуває золота стріла вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві золоті шестипроменеві зірки, навколо літери: **ВІАБМПАМКГиМР**; над щитом золота митра, за щитом перехрещено золоті хрест та посох (див.: мал.XII).[1]

Таким чином, можна зі значною часткою вірогідності говорити про доволі пізній час утворення гербової спільноти Драго-Сасів – приблизно в 2-й пол. XVI ст. На цей процес вирішальний вплив справила судова практика, а також поява гербовників, що уніфікували руські герби за польським зразком. З огляду на це, на нашу думку, немає жодних підстав розглядати всі ті руські герби XV ст., в яких знаходилися фігури стріли, півмісяця, зірок, а тим більше – ті, які було утворено на основі стріло- та півколо-подібних родових знаків, як видозміни герба Сас, який до середини XVI ст. виконував роль родового герба одного лише роду – панів Риботицьких.[2]

Підсумовуючи, можемо сказати, що еволюція герба Сас пройшла кілька етапів: орієнтовно в 70-х р.р. з’являється його назва, якою позначають родовий герб панів Риботицьких (нащадків воєводи Саса); впродовж XVI ст. (радше, його другої половини) відбувається процес перенесення цієї назви на цілий ряд родових гербів нобілітету Прикарпаття, в основі яких перебували різноманітні сюжети з використанням стріли, півмісяця, зірок або знакоподібні конструкції на основі стріли; паралельно відбувалося поступове зближення іконографії цих гербів з родовим гербом панів Риботицьких (в основному під впливом тогочасних польських гербовників), що завершилося в 2-й пол. XVI ст. утворенням гербової спільноти Драго-Сасів.

Дещо простішим до розв’язання є питання походження геральдичного знаку гербової спільноти Корчак, хоч і воно не позбавлене своїх загадок. Пізніші джерела, зокрема “Gniazdo cnoty” Бартоша Папроцького, знають під назвою Корчак відразу два герба. В першому з них було зображено золоту чашу (корчак), з якої виникає пес на червоному полі щита, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – павичеві пера, на яких три срібних вруба (Herbu Czasza z Węgier przyszcie do Polski … Ten ma być Czasza złota w czerwonym polu, w niey psia głowa, w helmie trzy rzeki białe),[3] в другому – три срібних вруба на червоному полі щита, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – з золотої чаші виникає пес (Ten kleynoth ma być trzy rzeki białłe w czerwonym polu, na wierzchu w helmie w czaszy psia głowa).[4]

---

[1] Український портрет.- С.180, п.163.

[2] Можемо висловити припущення, що причиною використання родового герба панів Риботицьких в якості уніфікаційного зразка для багатьох інших родових гербів Руських земель Корони Польської, стала надзвичайна розгалуженість цього роду (Wyrostek L.- С.31-39), з огляду на що їхній родовий герб міг набути широкої відомості й врешті потрапити до гербовників та інших письмових джерел. Не останню роль в піднесенні герба Риботицьких до рівня уніфікаційного стандарта могло відіграти також походження цього роду від воєводи Саса, нащадки якого в Угорському королівстві (графи Драгфі) здобули можновладний статус. Гадаємо, що для дрібних прикарпатських родів, які щоразу мали доводити в судах свою приналежність до шляхетського стану, подібна декларація гербової єдності з потужним панським родом була не лише престижною, але й мала суто практичне значення – у відстоюванні шляхетських прав. Інші ж панські роди з Прикарпаття (такі як Задеревецькі-Даниловичі та Дідушицькі), що початково користувалися цілком осібними родовими гербами, врешті мали пристати до цього уніфікаційного мейнстриму, очевидно, не в останню чергу через прагнення взяти на себе роль патронів всієї новоутвореної гербової спільноти. Підтвердження, щодо останнього, знаходимо, зокрема, у факті витворення родом Даниловичів родовідної, а заразом і гербової, легенди про їх походження від доньки короля Данила Романовича та комеса Гуйда (comitem Huyd), що мав прибути на Русь близько 1236 р. і який згідно з легендою користувався гербом з зображенням стріли над півмісяцем з двома зірками – “cujus banderium insignitum erat luna defectuosa, et duobus stellis, in medio sagitta accuta” (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- Kraków, 1858.- С.695). Подібний родовід робив походження панів Даниловичів значно престижнішим, ніж його мали пани Риботицькі, а гербова легенда міцно прив’язувала Даниловичів до гербу Сас, і навіть робила їх первісними його власниками, хоч знаємо з вище наведених відомостей, що засновник роду панів Даниловичів – Данило Задеревецький мав за герб знакоподібне зображення мало схоже на герб Сас (AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- С.87, n.893).

[3] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1028.

[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1029.

Як бачимо зображення в щиті та нашоломнику в цих гербах змінено місцями. Пояснення, щодо причини цих змін подав в одній зі своїх робіт Ян Длугош. Згідно з відомостями цього автора герб з корчаком і псом правив за первісний родовий герб королівського підскарбія (1368 – 1370, 1377 – 1390) Дмитра пана з Гораю, Лади і Божегодару, дідича Гораю і Щебрешина, одного з наймогутніших урядовців при дворах королів Казимира III та Людовика Анжуйського. Останній, за Длугошем, відчуваючи відразу до зображення в гербі Дмитра пана з Гораю, удостойнив цей герб, додавши до нього три срібні смуги державного герба Угорського королівства, внаслідок чого корчак з псом мав опинитися в нашоломнику.[1]

мал.115: герб Корчак (Чаша) в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.
мал.116: герб Корчак в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.

Ці відомості повторено в різних списках середньовічного польського гербовника "Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc" – "Corczakowye tres borras in campo rubeo defert. Genus Ruthenicum, hic prisco tempore cifum et in eo canem sedentem deferebat. Id Loduigus Polonie et Vngarie rex abhominatus immutawit et Demetrio de Bozydar regni Polonie vicethezaurario arma regni Vngarie tradidit deferenda. In galea tamen defertur cifus et canis" (Курницький список), "Corczakowye tres barras in campo rubeo defert. Genus Rutenicum, hic prisco tempore ciffum et in eo canem sedentem deferebat. Polonie et Vngarie rex abhominatus immutawit et Demetrio de Bozydar vicethezaurario arma regni Vngarie tradidit deferenda. In galea tamen defertur ciffus et canis" (рукопис Оссолінських), "Korczakowye tres barras in campo rubeo defert. Genus Ruthenicum, hec prisco tempore cifum et in eo canem sedentem deferebat. Id Lodowicus Polonie et Vngarie rex abominatus immutawit et Demetrio de Bozydar regni Polonie vicethezaurario arma regni Vngarie tradidit deferenda. In galea tamen cifus et canis" (Римський рукопис), "Korczakovie, que pro insigni defert tres borias albas in campo rubeo. Genus Rhutenicum, hic prisco tempore deferebat ciphum in eo canem sedentem deferebat. Id Lvdovicus Polonie et Vngarie rex abominatus mutawit et Demetrio de Bozedar vicethezaurio arma regni Hungarie deferenda tradidit. In galea tamen defertur ciphus et canis" (рукопис Лентовського), "Korczakowie, qui pro insigni deferunt tres campos albos in campo rubeo. Genus Ruthenicum, haec prisco tempore cyphum in eo canem sedentem deferebat. Id Ludouicus Poloniae rex abominatus immutawit et Demetrio de Bozedar alias de Brodni regni Poloniae thezaurario arma regni Hunguriae tradidit deferenda. In galea tamen defert cyphum et canem" (гербовник Еразма Каміна),[2] а також в гербовнику Бартоша Папроцького "Herby rycerstwa polskiego", знову таки з посиланням на Длугоша – "O klejnocie starodawnym Korczak. Pisze Długosz temi słowy: Genus ruthenicum, qui prisco tempore ciphum et in eo canem sedentem deferebat, id Ludovicus

[1] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.76-80.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.70, n.81.

Poloniae et Hungariae rex abhominatus immutawit, et Demetrio de Bozidar, regni Poloniae vicethesaurario, arma regni Hungariae deferenda tradidit, in galea tamen defertur ciphus et canis. Z dawnych książąt słowiańskich ma swoj początek ten klejnot … ma być w polu czerwonem trzy rzeki białe. Dwie familie w Polsce, które tego herbu takim kształtem używają, jedni noszą czaszę, w niej psia głowa, w hełmie trzy rzeki, drudzy trzy rzeki na herb, w hełmie w czaszy psia głowa, tak jako obaczysz, a wszystko jeden. O nadaniu tych rzek do czasze, acz Długosz pisze, żeby za Ludowika króla polskiego i węgierskiego, Demetryuszowie który się pisał de Bożydar napierwej miały być przyczynione do czasze”.[1]

На неправдоподібність цієї длугошової оповіді вказав свого часу Ф.Пекосінський. Останній зокрема звернув увагу на ту обставину, що якби король Людовик дійсно відчував відразу до зображення пса в корчаку, то навряд чи наказав би перенести його з одного місця на інше (зі щита в нашоломник).[2] Можна було б думати, що Длугош в своїй оповіді мав на увазі цілковите видалення корчака з псом з герба Дмитра пана з Гораю, але як знаємо з фламандських гербовників останньої чверті XIV ст. (див.: підрозділ присвячений родовим гербам Королівства Руського XIV ст.) пани Горайські й після смерті короля Людовіка все ще розміщували зображення пса в нашоломнику.

Більше того, в нашому розпорядженні є відомості, які вказують на непересічну роль герба з зображенням пса в корчаку в угорському герботворенні на зламі XIV – XV ст. В “Хроніці Констанцького собору 1414 – 1418 р.р.” Ульриха Рихенталя вміщено відомості про герб одного з найближчих сподвижників угорського короля (1387 – 1437) Жигимонта Люксембурзького – Сцибора графа зі Сцибориць герба Остоя воєводи семигородського, наджупана пресбурзького, пана над Вагом на Тренчині та Галичі (**Och zoch in, ain Stieber von Polan, Herr an dem Wag, dem wasser, und zu dem Plunsch, zu Trantsch, zu Galitz und herr in vil stetten an Windenland, und zoch in des Flachenhuss, vor dem kofhus, mit hundert und XX pferden und III wagen**), який почав свою кар’єру при угорському дворі ще за часів правління короля Людовика Анжуйського.

Очевидно, останній з його титулів (**Herr zu Galitz**), був наданий королем Жигимонтом, і є за своєю суттю претензійним, що мав виражати угорські аспірації, щодо Руського королівства.[3] На нашу думку ці претензії знайшли своє вираження також в гербі Сцибора графа зі Сцибориць (див.: мал.XIII), що являв собою чотиридільний щит, в першій та четвертій частинах якого на срібному полі з золотого корчака виникав чорний пес, а в другій та третій частинах – на червоному полі знаходився золотий лапчастий хрестик в супроводі двох золотих півмісяців, що лежать рогами в різні боки, тобто власне родовий герб – Остоя (**Scieber graff zu Scieborcz von Ploncz g vnd Waiden in Sibenburden**).[4]

Можна було б думати, що в даному разі герб з корчаком і псом є гербом незнаної з імені матері Сцибора. Цьому, втім, протирічить розміщення цього герба в першій (найпочеснішій) частині щита, що мало б свідчити про походження цього герба з королівського надання в парі з титулом. Крім того, герб з корчаком і псом був присутній також на гербі сина Сцибора графа зі Сцибориць, також Сцибора (див.: мал.XIV)[5] – єпископа ягерського (від 1410): в чотиридільному щиті в першій та четвертій частинах – на червоному полі золотий лапчастий хрестик в супроводі двох золотих півмісяців, що лежать рогами в різні боки (герб Остоя), в другій та третій частинах – на срібному полі з золотого корчака

---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.677.
[2] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.76.
[3] Sokołowski M. Ścibor ze Ściborzyc i Pippo Spano, tudyież kilka słów o Kronice Ulricha von Richental.- Kraków, 1907.- C.12-13.
[4] Das Concilium Constanz.- F.185 v; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.149; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.289; Polaczkówna H. Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu (Rękopis Archiwum Państwowego w Wiedniu n.473) // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.- C.77; Sokołowski M. Ścibor ze Ściborzyc i Pippo Spano.- C.20.
[5] Das Concilium Constanz.- F.133 v; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.139; Polaczkówna H. Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu (Rękopis Archiwum Państwowego w Wiedniu n.473) // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.- C.77.

виникає чорний пес (Dominus Stibori episcopus Agrinensis in Rome). Якщо наші висновки, щодо зв'язку між гербом з корчаком і псом та наданням "руського" титулу Сцибору графу зі Сциборицi, є вірними, то чи не варто зробити висновок про удостойнення королем Людовиком герба Дмитра пана з Гораю саме зображенням пса в корчаку, яке, виходячи з висновків щодо герба пана на Галичі, мало в угорському герботворенні якусь специфічно руську прив'язку.

В своїх висновках ми виходимо також з того, що зображення пса в корчаку зустрічається в гербах (не лише в щиті, а навіть і в нашоломнику) руської шляхти надзвичайно рідко. Власне це зображення було тривалий час складовою частиною родового герба самих лише панів Горайських та їх відгалужень (панів Липських та Чурил панів зі Стоян), щодо якого в письмових джерелах і фігурує назва "Корчак".[1] Найдавнішим джерелом в якому згадано цю назву (у формі "Corczacowe") є акт Городельської Унії 1413 р.[2] Останній, крім того, було засвідчено печаткою (круглої форми розміром 23 мм) з зображенням трьох врубів в готичному щиті в супроводі довколового напису: + s miw • nu • d l ... ••• (можливо пана Миколи Липського третього сина Івана пана з Гораю).[3]

Найдавніші зображення корчака з псом в гербах руської шляхти (тих родів, які не походили від панів Горайських і які пізніші гербовники відносили до гербової спільноти Корчаків) з'являються лише в 2-й пол. XVI ст. – в основному в нашоломнику,[4] і вкрай зрідка – в щиті.[5] Втім, варто зазначити що навіть в нашоломнику набагато частіше за корчак з псом розміщували зображення страусових пер,[6] що є додатковим аргументом на користь того, що варіант герба з корчаком і псом в нашоломнику принаймні до середини XVI ст. був родовим гербом виключно панів Горайських. Очевидно, що і специфічна гербова назва "Корчак" початково стосувалася лише родового герба Горайських, оскільки навіть "Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc" згадує цю назву виключно у зв'язку з удостойненням родового герба Дмитра пана з Гораю.

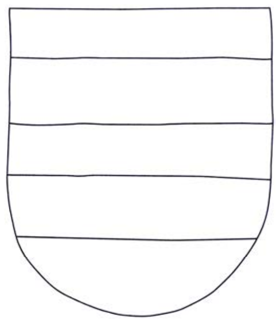
Натомість, герб з зображення трьох врубів інших руських родів фігурує в письмових джерелах XV – XVI ст. під описовою назвою – Вруби або Три вруба (Wrembi, Wraby, Trzechwrabow, Trzech wrabow).[7] В принципі, варто сумніватися чи маємо ми взагалі в даному випадку справу з гербовими назвами, чи перед нами звичайні описи фігур родового герба. Так само, на нашу думку, варто поставити під сумнів зв'язок між зображенням трьох врубів та гербом Угорського королівства, на якому наполягав Длугош.

Геральдичні конструкції в основі яких знаходилося зображення трьох врубів мали без перебільшення всеруський характер. Їх бачимо в родових гербах від Карпат до Сівера і Смоленська та від наддвинських земель до надчорноморських степів. Важко припустити, що всі ті сотні руських родів, які мали в своїх гербах вруби, набули їх внаслідок королівського удостойнення герба Дмитра пана з Гораю. Таке масове прийняття безліччю родів герба одного хоч і потужного роду мало б дійсно винятковий характер, з огляду на те, що в руському герботворенні випадки прийняття чужого герба в добу середньовіччя є практично незнаними (звісно, якщо не брати до уваги герби, що походять з нобілітаційних привілеїв).

[1] Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.XIII.- Cracoviae, 1877.- С.38; Длугош Я. Грюнвальдская битва.- М., 1962.- С.88.
[2] Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.- С.69-70.
[3] AGAD, Perg.43; Akta unji.- С.53, n.49, опис n.47.
[4] НБУ, ІР, ф.2, спр.21991; ф.301, спр.656 Л, арк.1; ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.79, арк.1; ф.236, оп.1, спр.32, арк.19 зв., 21, 22 зв., 26 зв., 30, 32 зв.; APK, ASang, Teka 128, Plik 30, st.7, 43; Teka XIII, Plik 100; Teka XVII a, Plik 74; AGAD, Perg.636; MNK, Rkps 1460, st.9; Akta unji.- С. 338, n.148, опис n.127; Dziwik K. Inwentarz luźnych pieczęci woskowych Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie // Rocznik Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie.- Rok XVII.- Kraków, 1971.- С.252.
[5] Paprocki B. Panosza.- С.D 1; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1028; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.275.
[6] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв.; ф.256, оп.1, спр.3, арк.11; AGAD, Perg.7931; APK, ASang, Teka XVII, Plik 80; Plik 81; Plik 90; Plik 91; Plik 98; Teka XVII a, Plik 69; Plik 73; Teka XVIII a, Plik 5; Teka XX, Plik 13; Plik 14; Plik 43, st.314.
[7] AGZ.- Tom XII.- С.244-245, n.2775, n.2776; Tom XIII.- С.592, n.7207; Tom XIV.- С.5, n.38; Tom XVIII.- С.74-75, n.494; AGAD, AZ, Sygn.33, st.647-706.

Проти угорського впливу на витворення геральдичного сюжету з трьома врубами промовляє також факт хронологічного характеру. Річ в тім, що однією з найдавніших пам’яток, що містить зображення трьох врубів є печатка Анни Святославни (доньки великого князя смоленського Святослава Івановича та дружини великого князя литовського і руського Витовта-Олександра Кейстутовича)[1] від 1392 р., в полі якої було зображено святу Анну з Марією та Ісусом на руках, а здолу – три вруби, в супроводі довколового напису: * s * anna ... ‡ lithw .[2] Очевидно, що дане зображення ніяк не можна зв’язати з угорським удостойненням, тим більше що воно є практично синхронним до часу можливої зміни герба Горайських, а оже цілком виключеною є можливість впливу герба останніх на зображення на печатці княгині в якийсь непрямий спосіб, на реалізацію якого попросту забракло б часу.

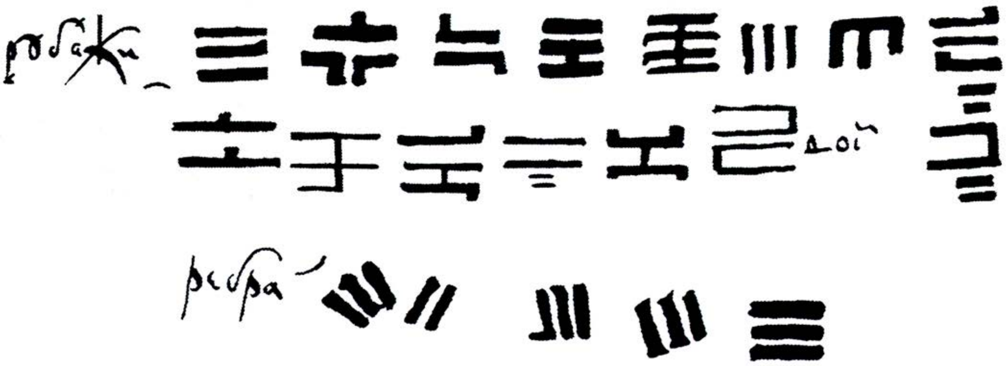
мал.117: печатка княгині Анни Святославни 1392 р.
мал.118: герб на надмогильній плиті Збігнева Олесницького 1495 р.

Варто також взяти до уваги, що на всьому просторі середньовічної Руси (практично в усіх руських землях Корони та Великого князівства) зображення трьох врубів присутньо в численних родових гербах, як самостійно (в різній чисельності та різних способах розташування), так і в поєднанні з найрізноманітнішими гербовими та знакоподібними фігурами.[3] Останнє, до речі, дозволяє зробити припущення про догеральдичне походження врубів від певних родових знаків, як і в разі з більшістю сюжетів середньовічної руської геральдики.

мал.119: вруби в руських родових гербах доби середньовіччя

[1] Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження.- Львів, 2000.- С.341-342.
[2] ЛНУ, ЗП, п.293; AGAD, Perg.4444; BCz, Perg.234 (кругла, 27 мм).
[3] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.80-82.

мал.120: вруби (“рȣбєжи” та “рєбра”) на сіверських бортних знаменах зламу XVI-XVII ст.

Не вдаючись до подробиць вкажемо лише на присутність врубів у догеральдичних знакових комлексах, таких приміром як бортні знамена (сіверські джерела іменують знаки, в яких наявні вруби – “**рȣбєжи**” або “**рєбра**”).[1] Цілком вірогідне походження гербів з трьома врубами з відповідних родових знаків ставить їх в контекст суто руського герботворення та знову ж таки виключає можливість угорських впливів.

мал.121: герб Катерини Горайської в костелі міста Сенна 1438 р.

Останні можемо добачати хіба що в тих випадках, коли родові герби містять замість врубів поземі смуги, як приміром в гербі Катерини Горайської з Гораю і Божегодару в костелі міста Сенна від 1438 р. (три пояса)[2] або на одному з гербів на надмогильній плиті Збігнева Олесницького від 1495 р. (п’ять поземих смуг), що її виконано видатним польським різб’ярем Вітом Ствошем.[3] Але в даному разі наявність смуг (поясів) а не врубів у відповідних гербах імовірно пов’язана зі стилістичними особливостями передачі зображення на монументальних пам’ятках мистецтва, в яких часто трапляються певні спрощення. Варто

---

[1] Анпилогов Г. Бортные знамёна как исторический источник (По Путивльским и Рыльским переписным материалам конца XVI и 20-х годов XVII в.) // Советская археология.- М., 1964.- №4.- С.162-168.

[2] Mrozowski P. Polskie tablice erekcyjne z wieków XIV i XV // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa – Poznań, 1990.- C.93, мал.6; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.79, мал.112.

[3] Skubiszewski P. Rzeźba nagrobna Wita Stwosza.- Warszawa, 1957.- C.69, мал.135.

припустити, що і в разі з цими гербами, в їх основі перебувало не надто точне відтворення врубів, а не спроба наближення до угорського герба. Ще одне представлення герба Корчак не врубами, а поземими смугами знаходимо в кольоровій версії гербовника Марка Амброзія з Ниси "Arma Regni Poloniae" (по три червоні та срібні поземі смуги, в супроводі напису: **KORCZAKOVIE**).[1] Але в даному випадку бузсумнівною є залежність цього зображення від інформації в "Insignorum clenodiorum", на який спирався Марек Амброзій при створенні свого гербовника.

Герб з врубами як найбільш поширений (як в кількісному, так і в територіальному аспектах) сюжет руського родового герботворення, очевидно не міг завдячувати своєю появою такій локальній акції, якою, попри все, було удостойнення герба Дмитра пана з Гораю королем Людовиком Анжуйським. Інша річ, що саме доповнений герб (на нашу думку це доповнення мало стосуватися нашоломника, в якому з'явилося зображення пса) панів Горайських став врешті-решт тим уніфікаційним прототипом, на який з часом почали взоруватися інші власники гербів, в основі яких перебувало зображення врубів.

Очевидно цей уніфікаційний процес відбувався в тому ж напрямі, що і в разі з гербом Драго-Сас. З тією лише відміною, що назва "Корчак" в письмових джерелах фіксується дещо раніше (1413 р.) ніж назва "Сас". Як і останній, Корчак тривалий час був родовим гербом лише однієї родини (панів Горайських та їх молодших відгалужень), і лише з початком 2-ї пол. XVI ст. цю назву почали застосовувати щодо геральдичних знаків інших родів (так само як і специфічний нашоломник герба Горайських лише в цей час вперше з'являється в родових гербах інших родин).[2] Аналогічно і утворення гербової спільноти Корчаків маємо покласти на 2-у пол. XVI ст., визнавши чільну роль у її витворенні за тогочасними гербовниками, які звели все розмаїття руських гербів з врубами до єдиного уніфікованого стандарту під спільною гербовою назвою.

На питання, чому саме герб панів Горайських використано для цієї стандартизації відповісти доволі легко. Серед руських родів Корони Горайські були чи не найпотужнішим кланом, засновник якого (Дмитро пан з Гораю) займав одне з чільних місць в державній ієрархії Корони Польської в останній третині XIV ст. До того ж землеволодіння панів Горайських частково знаходилися в польських землях Корони (Горай), що давало лекший спосіб польським авторам запізнатися саме з цим родовим гербом.

Варто відзначити, що в руських землях, попри те що назва "Корчак" фігурує в джерелах принаймні від 1413 р., при виводах шляхетства XV – 1-ї пол. XVI ст. її жодного разу так і не використано. Маємо, натомість, згадані вже вище описові форми (Wraby, Trzechwrabow), а також таке екзотичне означення як "Хмара" (rotha cum tribus wranby chmara)[3] для родового герба Чижовських, Новоселецьких та Семаковських, в основі якого перебувало зображення трьох врубів.

Більше того, до герба з трьома врубами, як одного з найбільш знаних в Руських землях Корони, під час виводів шляхетства вказують свою приналежність (quod ipse est nobilis et est de clenodio Trzech wramb)[4] навіть ті роди що користувалися геть іншими геральдичними сюжетами, як приміром львівські земяни з Лединичів[5] та Станімирські.[6] Хоч як важливо останнім було подати назву свого герба в умовах судового процесу вони не уживають назви "Корчак", а користають з доволі непевного описового визначення, що може свідчити лише про одне – в Руських землях Корони назва "Корчак" в цей час є мало- або й цілком незнаною.

---

[1] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.140.

[2] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.194; Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.- C.333, n.148.

[3] AGZ.- Tom XIII.- C.81, n.1116.

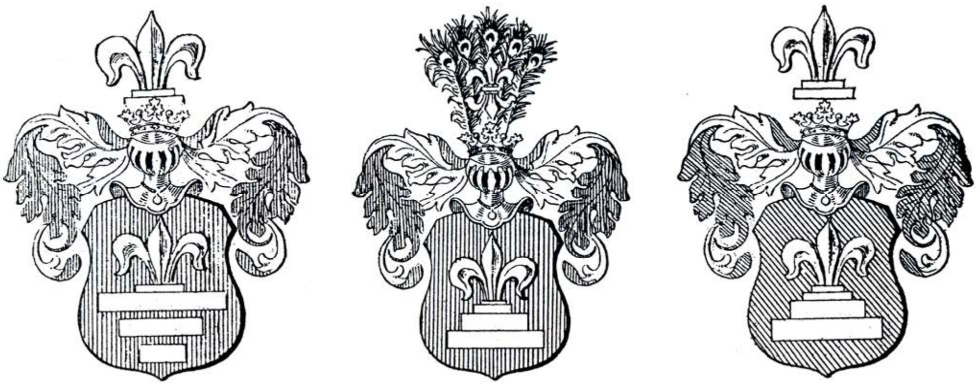
[4] AGZ.- Tom XIV.- C.5, n.38.

[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.649.

[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1085; Halecki O.- n.1[4], 43.

Навіть на польських теренах назви “Корчак” не використовували ще в 2-й чверті XVI ст., про що свідчить краківський привілей на шляхетство та герб з зображенням врубів люблинському міщанину Станіславу Микуличу з Лазиськ, до якого прийняли його кам’янецький біскуп Себастиян Браницький, господарський підскарбій Іван Андрійович Солтанович та господарський писар Михайло Свинюський від 21 липня 1538 р.: “arma et insignia Wrambi videlicet scutum rubeum, in cuius medio tres scissurae albae alias wrambi”.[1] Останній привілей може до певної міри вказувати на кристалізацію уявлень про існування певної геральдичної спільноти, але визначення герба в описовий спосіб вказує на незавершеність цього процесу.

Крім Корчака Горайських уніфікацію руських гербів з трьома врубами здійснювано за допомогою ще кількох гербових назв та геральдичних конструкцій. Деякі з них (як приміром Хмара) зустрічаються лише спорадично, іншим пощастило більше. Приміром герб Рох III (на червоному полі срібна лілія над трьома срібними врубами; над щитом шолом з червоно-срібним наметом під золотою шоломовою короною, в нашоломнику срібна лілія),[2] назву якого запозичено з польської геральдики (герб Рох мав вигляд чорної шахової тури у вигляді лілії на срібному полі,[3] що імовірно і послужило причиною запозичення цієї назви для зовні подібного руського герба), в річпосполитську добу широко використовували руські роди (приміром – Гурки, Карші, Костюшки, Розсудовські та ін.), в основному з Підляшщя та інших руських земель Великого князівства Литовського.[4] Втім, відсутність назви Рох III в середньовічних джерелах виразно свідчить про відсутність даної гербової спільноти в XV – XVI ст. та імовірне використання різними руськими родами в цей час окремих гербів з врубами та ліліями (можливо, лілієподібними знаками), які лише згодом набули уніфікованого вигляду та одержали спільну назву.

мал.122: видозміни герба Рох III в гербовнику Островського

Суттєво відмінною була еволюція ще одного руського герба з подібним сюжетом, який відомий вже в часи середньовіччя (вперше згадано 1408 р.) під назвою Набрами (Вальдорф, Клобук, Станцови – в інших джерелах).[5] Пізніша геральдична традиція пов’язує появу цього герба з відмінюванням герба Корчак. Скажімо, “Gniazdo cnoty” Бартоша Папроцького повідомляє наступне – “Przemienienie Herbu Korczaka, dla występku Rycerza nazwanego Nabram”,[6] а “Herby rycerstwa polskiego” того ж автора – “O klejnocie Nabram alias Waldorf, które ma być trzy pola czarne a trzy białe. Tak to twierdzą, żeby ten klejnot od Wrębów alias Korczak miał mieć początek”.[7]

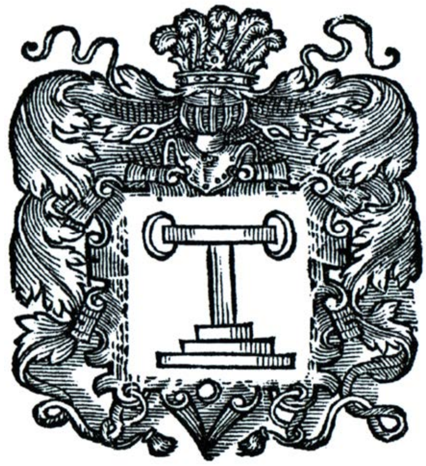
---

[1] Boniecki A. Poczet rodów.- C.330; Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.95, n.151.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.119-120.
[3] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.220-221.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.119-120.
[5] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- C.192.
[6] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1091.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.693.

Середньовічні гербовники зазвичай подають герб Набрами у вигляді трьох чорних та трьох срібних доземих смуг – “Waldorf, cuius insignia in campo albo tres borre nigre, a capite clipei in longum producte” (Курницький список), “Woldorff, cuius insignia in campo albo tres barre nigre, a capite clipei in longum producte” (рукопис Оссолінських), “Valdorf, cuius insignia in campo albo tres barre nigre, a capite clipei in longum producte” (Римський рукопис), “Valdorff alias Vabra, cuius insignia in campo albo tres borre nigre, in capite clipei in longum producte” (рукопис Лентовського),[1] “Waldorff sive Nabram tres campi nigri a sumitate clipei ad imum producti ac extensi” (Арсенальський рукопис),[2] “Waldorff alias Nabram, cuius insignia in campo albo tres boreae nigrae, in longum clypei productae” (гербовник Еразма Каміна).[3]

Лише гербовник Марка Амброзія з Ниси “Arma Regni Poloniae” вміщує в цьому гербі по три чорних та срібних перев’яза (підпис: **VALDORF als NABRAM**).[4] Герб Набрами в дещо зміненій формі (на блакитному полі з золотою главою три срібних стовпа) подає також “Хроніка Констанцького собору” Ульриха Рихенталя,[5] щоправда, з невірною ідентифікацією – “Herr Andres Paliczgi”, “Andreas von Paliczgi, ausz Polan ritter”,[6] оскільки згаданий тут Андрій Балицький пан з Балиць і Оссоліна користувався гербом Топор.[7]

Слід зазначити, що гербом Набрами користувалося лише незначна кількість родів, тож і в даному випадку можемо припустити, що початково він правив за родовий герб якогось одного роду та його відгалужень, і лише згодом кілька подібних гербів могло бути об’єднано в гербову спільноту (значна кількість назв, щодо цього геральдичного сюжету з доземими смугами, виразно вказує на таку можливість), існування якої вперше зафіксували гербовники Папроцького.[8]

мал.123: герб Набрами в “Stemmata Polonica”
мал.124: герб Корнич в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.125: герб Корнич в “Stemmata Polonica”

Значно більше число родів було, натомість, представлено в гербовій спільноті, що користувалася гербом під назвою Корнич (на червоному полі на трьох врубах або триступеневій піраміді **Т**-подібний хрест, на кінцях якого два півкола). На його руське

[1] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60, n.44.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60, n.44; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.67.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60, n.44; C.104, n.116.
[4] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.139.
[5] Das Concilium Constanz.- F.217 v; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.153.
[6] Das Concilium Constanz.- F.226 v; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.155.
[7] Polaczkówna H. Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu (Rękopis Archiwum Państwowego w Wiedniu n.473) // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.- C.74.
[8] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1091; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.693-694.

походження (а також його другої назви – "Біс")[1] однозгідно вказують різні списки "Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc" – "Kornycz alias Byessowye duos panes rotundos in altum defert. Hii ex Russia ducunt genus. Qui, dum cum eorum genere venissent in Slesiam et ex Ruthenica consuetudine frequenter byesz id est sathanam nominarent, vulgo Byessowye appellati sunt" (Римський рукопис), "Kornicz alias Biessovie. Hi ex Rvssia ducunt genus et ortum. Et dum cum eorum genere venissent in Slesiam et ex Ruthenica consuetudine frequenter biess id est satanam nominarent a comuni populo et vulgo Biessovye apellantur, qui pro insigni deferunt duos panes rotundos in altum" (рукопис Лентовського),[2] "Fornicz alias Biessowie. Biessowie hi ex Russia ducunt genus, qui venientes in Slesiam et demonem sua lingua nominarent bies, ab eo Bissowie sunt denominanti. Deferent pro insigni duos panes rotundos in altum. Fornix ut supra dicitur" (Арсенальський рукопис),[3] "Kornic alias Biessowiae. Hi ex Russia dicunt genus et ortum. Et dum quidam ex eorum genere venissent in Silesiam et ex Ruthenica consuetudine frequenter bies id quod sonat sathanam nominarent a communi populo et vulgo Biessowie appellantur, qui pro insigni deferunt duos panes rotundos in altum porrectos" (гербовник Еразма Каміна).[4]

Подібні відомості подано також в гербовниках Бартоша Папроцького – "O klejnocie Kornicz, któremu także od ruskich książąt początek i nadanie liczą … pisze Długosz o przodkach: Genus ruthenicum, dominis suis fidum" (Herby rycerstwa polskiego),[5] "Herb Kornicz nadany od Książąth Ruskich Rycerzowi tak nazwanemu, kthory ma być krzyż białły na skale łamaney w czerwonym polu" (Gniazdo cnoty).[6] Останні вказують на срібне забарвлення фігури герба, так само як і зображення в гербовнику Еразма Каміна,[7] а також опис в судоій записці від 1523 р. – "Biesowie ... duo panes albi rotundi in altum transversaliter extensi in campo rubeo".[8] Натомість, в "Stemmata Polonica" маємо золотий колір гербової фігури,[9] подібно як і в кольоровій версії гербовника Марка Амброзія з Ниси "Arma Regni Poloniae".[10]

Простежуючи шляхи витворення гербової спільноти Корничів, варто звернути увагу на відомості "Insignorum clenodiorum", в яких вказано на переміщення носіїв цього герба з Русі в Сілезію. І справді, більшість родів, що розміщували в своєму гербі **Т**-подібний хрест з півколами на трьох врубах, мали своїм осідком Горішню Сілезію, а саме – Освітимське князівство.[11] Навіть побіжний огляд родової геральдики останнього в XV ст. виразно свідчить про поширеність даного сюжету в цьому локальному регіоні.

Так, при документі освітимської шляхти від 8 січня 1441 р.[12] серед 34 печаток, що засвідчували цей акт, за інформацією Яна Замойського,[13] дев'ять мали в своєму полі зображення **Т**-подібного хреста з півколами над врубами. Зокрема, на печатці освітимського старости Яна з Фридрихович зображено **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях над трьома врубами в готичному щиті, над яким розміщено шолом з наметом та знаний з

---

[1] Остання назва походить, імовірно, від зображення в нашоломнику цього герба (чоловік, що виникає в червоних шатах під срібним капелюхом з червоними вилогами, з довгою бородою та волоссям заплетеним в косу), який бачимо у згадуваному вище гербі Яська Білика (Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- C.114, n.28; Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville.- C.116, n.9; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.102, n.25).
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80-81, n.116.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80-81, n.116; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.75.
[4] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80-81, n.116.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.701.
[6] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1114.
[7] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.106, n.156.
[8] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.161.
[9] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80-81, n.116; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.75.
[10] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.140 (підпис: **KORNICZ als BIESOVIE**).
[11] Руська назва Oświęcimskiego księstwa в середньовічних документах мала саме такий вигляд – "**Ѡсвѣтимское кнѧзство**" (АРК, ASang, Teka XII, Plik 64).
[12] BCz, Perg.451.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661-662.

середньовічних фламандських гербовників нашоломник у вигляді чоловіка, що виникає з довгою бородою та волоссям заплетеним в косу; навколо всього знаходимо довколовий напис: s • iohis • de … owicz.[1]

В свою чергу, на печатці Миколи Порубського в готичному щиті знаходився **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях над трьома врубами, середній з яких довший, в супроводі довколового напису: s • nicolai • cornicz de poraba.[2] Згодом бачимо цю печатку при документі від 19 березня 1454 р.[3] Петро Кара з Глембович мав за герб **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях на узвищщі у вигляді літери **П** в готичному щиті.[4] Георгій з Мальча розміщував на печатці звичне зображення з **Т**-подібним хрестом з півкулями на кінцях над трьома врубами.[5] Подібно, як і Михайло Ласковський, на печатці якого над щитом було розміщено шолом.[6]

мал.126: герб з печатки Яна з Фридрихович 1441 р.
мал.127: печатка Михайла Ласковського 1440 р.
мал.128: печатка Михайла Ласковського 1449 р.

Щодо останнього маємо відомості про використання ним ще двох печаток. На першій з них від 1440 р. в іспанському щиті зображено **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях на узвищщі, над правим раменом – голова чоловіка вліво з довгою бородою та волоссям заплетеним в косу, під капелюхом з вилогами; навколо всього напис: + s • [michae]lis [de] laskowa.[7] На іншій печатці від 1449 р. **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях було розміщено над двома врубами в готичному щиті, який прикрашав шолом з тим же зображенням чоловіка, що виникає в нашоломнику; оточував зображення напис: + s • michael de lascze.[8] Крім того, при документі від 1441 р. знаходилося ще чотири печатки незнаних з імені освітимських земян з зображенням **Т**-подібного хреста з півколами і над трьома врубами.[9]

Варто зазначити, що шляхта Освітимського князівства практично не користувалася гербами, що походили з польських земель Корони, а отже цілком вірогідно поруч з чеськими могла зазнавати також руських геральдичних впливів (в тому числі й у разі з гербом Корнич). Приміром, на печатці Миколи з Руди в іспанському щиті бачимо зображення дельфіна.[10] А на печатці Яна з Гиндрихова в іспанському щиті розміщено липове дерево з

[1] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 304; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.222 (sigillum Ioannis de Fridrichowicze huiusmodi).
[2] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 302; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.230 (Bissowye).
[3] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 337.
[4] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 303; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.231 (Bissowye).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.223 (sigillum Georgij de Malcz: Bissowye).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.227 (sigillum Michaelis de Laskowa: **Bissy** cum galea. Haec huiusque ex ordine sigillorum dicta sunt. Sequuntur sigilla).
[7] Haisig M.- C.28, мал.48 (кругла, 22 мм).
[8] Haisig M.- C.28; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83, мал.112 (кругла, 23 мм).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.232 (Bissowye), n.239 (Bissy), n.241 (Bissy), n.248 (Bissowie).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.221 (sigillum Nicolai de Rudze).

вирваним корінням і двома листками в супроводі напису: sigillum • iohannis • de • gindrichow .[1] Австахій з Гродця (Avstach de Grodzecz) мав у готичному щиті зображення неідентифікованого крилатого звіра.[2] Микола з Радочі користувався печаткою з зображенням трилистника в готичному щиті в оточенні напису: * s * nicolai * de * radocza.[3] Подібний сюжет мали на своїх печатках ще три незнаних з імені оситимських землянина.[4] Завважимо, що аналогічного герба в Галицькій землі уживав руський рід Васючинських.[5]

мал.129: герб з печатки Миколи з Руди 1441 р.
мал.130: герб з печатки Яна з Гиндрихова 1441 р.
мал.131: герб з печатки освітимського землянина Яна 1441 р.
мал.132: герб з печатки перемиського землянина 1439 р.

Це, до речі, не останній приклад використання подібних геральдичних конструкцій землянами Освітимського князівства та Руської землі. Так, освітимський землянин Ян використав при акті 1441 р. печатку з зображенням серпа в іспанському щиті.[6] Ідентичне зображення бачимо також на печатці незнаного з імені перемиського землянина від 1439 р.[7] Дана обставина виразно вказує на геральдичні взаємозв'язки між Руссю та Горішньою Сілезією, що в свою чергу підтверджує вірогідність інформації середньовічних гербовників про перенесення герба Корнич з руських теренів в Сілезію.

мал.133: герб з печатки Станіслава з Вепра 1441 р.
мал.134: герб з печатки освітимського землянина 1441 р.
мал.135: герб з печатки Яна Смолицького 1441 р.
мал.136-137: герби з печаток освітимських землян 1441 р.

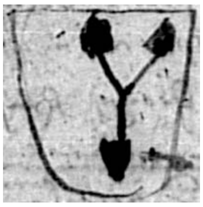
Серед інших освітимських родових гербів, які знаходимо на печатках при документі від 1441 р., бачимо ще декілька оригінальних геральдичних сюжетів. Так, на печатці Станіслава з Вепра в іспанському щиті було зображено дві вежі в супроводі довколового

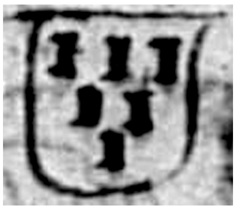
---

[1] BCz, Perg.451. 8.1.1441; MNK, Rkps 1713, karta 298; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.225 (sigillium Iaskonis de Gindrichow).
[2] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 297; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.226 (sigillum Ziemae de Grodecz, vt videbatur: Grifonis).
[3] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 299; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.244 (simile Adam de Pluznicza, quod est Osuieczim n.6 pictum).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661-662; Zamoyski J.- n.245, n.247, n.252 (simile Adam de Pluznicza, quod est Oswiaczim n.6 pictum).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688, 690; Zamoyski J.- n.787, 843; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.146, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.153; Haisig M.- C.58, мал.153.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.228 (sigillum 10 Ioannis cuiusdam).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.360 (sigillum tale).

напису: s • stanislai de w ieprz.[1] Аналогічний герб присутній ще на двох печатках незнаних з імені земян.[2] Інший неідентифікований земянин користувався гербом з косим хрестом в іспанському щиті.[3] На печатці Яна Смолицького в готичному щиті розміщувалася фігура подібна до мисливського ріжка під хрестиком.[4] Сжоже зображення мали на своїх печатках ще два освітимських земянина.[5]

П'ять печаток місцевої шляхти містили зображення гербів з неідентифікованими птахами в іспанському щиті.[6] Ще на одній печатці знаходилося зображення герба Орля або Шашор (орел з шестипроменевою зіркою замість голови), що мав угорське походження.[7] І лише на двох освітимських печатках 1441 р. маємо зображення гербів, які широко вживала польська шляхта на землях Корони: на печатці Добеслава, Пакоша і Добка з Брезниці бачимо герб Радван,[8] а на ще одній печатці вміщено герб Венява.[9]

мал.138: герб з печатки Адама з Плужниці 1438 р.
мал.139: герб з печатки Б[...] з Войська 1438 р.
мал.140: герб з печатки Миколи зі Стальша 1438 р.
мал.141: герб з печатки Гинчі з Вельовесі 1438 р.

Не менше розмаїття самобутніх освітимських гербів бачимо також на печатках при документі від 1438 р. Частина з них має виразні руські паралелі. Ян Порубський користувався в якості герба звичним зображенням **Т**-подібного хреста з півкулями на кінцях над трьома врубами.[10] А на гербах Адама з Плужниці[11] та Жеготи з Дольного[12] бачимо зображення трилистника в іспанському щиті. Незнаний з імені земянин з Войська уживав за герб зображення двох серпів вістрями один до одного.[13] Нарешті, Микола зі Стальша мав у гербі зображення шести гонтів,[14] що до певної міри нагадує герб роду Боршничів,[15] про який було сказано вище. Гинча з Вельовесі користувався повним гербом з зображенням дворamенного хреста (також популярний в руському герботворенні сюжет) в іспанському

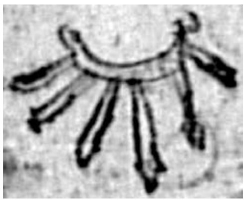
---

[1] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 301; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.240.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.242 (simile 22 duarum turrium), n.243 (simile 22).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.229.
[4] BCz, Perg.451; MNK, Rkps 1713, karta 300; AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.234 (quod videtur esse Srenyawa).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661-662; Zamoyski J.- n.235, n.250 (simile decimo sexto).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661-662; Zamoyski J.- n.236-238, n.249 (auis, vt videbatur, cuiusdam), n.251 (simile trigesimo primo).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.233 (Sassowicz cum galea et super galeam aliud Sassowicz, vt quod in scuto infra, id supra galeam supra sit).
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.224 (sigillum Dobeslai, Pakossij, Dobkonis fratrum de Brzeznicza: Radwany).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.661; Zamoyski J.- n.246 (vt videbatur Wyenawa).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.595 (sigillum Ioannis Porubski **Bissowye**. Haec ex ordine sigillorum dicta sunt).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.585 (sigillum Adami de Pluznicza).
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.586 (sigillum Zegothae de Dolne simile).
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.588 (sigillum Bosnitkil de Woyska).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.589 (sigillum Nicolai de Stalscha).
[15] BCz, Perg.272; AGAD, AZ, Sygn.33, st.656, 684, 690, 692; Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120 v; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.38; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.373-374, n.42; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.150-151; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.340, 363, n.42; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.86, n.20.

щиті, над яким розміщено шолом з вигнутими волов'ячими рогами в нашоломнику.[1] На печатці Ірмана з Котулина знаходилося неясне ближче знакоподібне зображення в іспанському щиті.[2]

Мікош з Вальчеровичів мав у гербі зображення стріли вістрям вгору в супроводі двох лілій,[3] Ян Мнішек із Зироти – видозміну герба Шашор (орлині крила з хвостом),[4] а Микола Смолицький – фігуру химери з козлиною головою та хвостом півня.[5] Нарешті, на печатці Миколи Чола Чеховського з Чехович і Коморович бачимо зображення стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, на кінцях якого дві п'ятипелюсткові квітки, в готичному щиті.[6] Цю ж печатку було прикладено до акту від 1443 р.[7] Останній було засвідчено ще однією печаткою – Яна Собка з Ропич, на якій в готичному щиті розміщувався **Т**-подібний хрест з півкулями на кінцях над трьома врубами.[8]

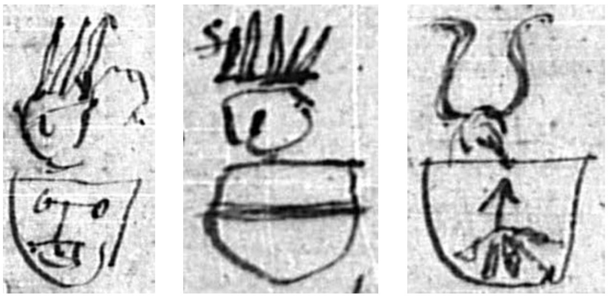

мал.142: герб з печатки Ірмана з Котулина 1438 р.
мал.143: герб з печатки Мікоша з Вальчеровичів 1438 р.
мал.144: герб з печатки Яна Мнішка із Зироти 1438 р.
мал.145: герб з печатки Миколи Смолицького 1438 р.

Три печатки з гербом у вигляді **Т**-подібного хреста з півкулями на кінцях над трьома врубами було прикладено до документу від 19 березня 1454 р. Про печатку Миколи Порубського мова йшла вище, інші дві належали Янові Клоху з Биствини[9] та Миколі Маршалку з Дубовця.[10] Ян Кроп з Райська мав на печатці, при цьому ж акті, зображення птаха вліво, що сидить на камені, в готичному щиті,[11] а Отто з Зебрачі – голову бика.[12] Ще одинадцять печаток документу 1454 р. мали в своєму полі зображення орлиного крила,[13] про що докладніше скажемо згодом. При документі від 1466 р. знаходилося дві печатки, які було оздоблено **Т**-подібним хрестом з півкулями на кінцях над трьома врубами в іспанському щиті, щоправда, з відмінними нашоломниками. На першій з них, над шоломом розміщувалося зображення голови бородатого чоловіка (біса),[14] а на другій – три пера.[15] Тими самими печатками засвідчено акт 1465 р.[16] Третя печатка документа від 1465 р. мала

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.593 (sigillum Hince de Wielawiess, cum cornibus glabris in galea modo inflexis).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.590 (sigillum Irzman de Kotulin).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.591 (sigillum Micossii de Walczerowicz).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.592 (sigillum Ioannis Mnissek de Zirothy, Sassouicz scilicet).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.594 (sigillum Nicolai Smoliczky).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.682; Zamoyski J.- n.587 (sigillum Nicolai Czechowski Lissy).
[7] MNK, Rkps 1713, karta 313.
[8] MNK, Rkps 1713, karta 313; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83.
[9] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 335; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.84 (напис по колу: x s x pau x hvnth x o … aw a).
[10] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 336; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.84 (напис: s ianko n … z e … a …).
[11] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 334 (напис по колу: s : mico lai : de : raysko).
[12] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 332 (напис по колу: sigillu o tha z … b rz acz a).
[13] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 333.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.260 (sigillum Bissy cum galea et super galeam capite humano cum barba et birite).
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.663; Zamoyski J.- n.261 (sigillum idem cum galea et tribus pennis).
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.662; Zamoyski J.- n.256 (sigillum Biessi cum galea et supra galeam Bissi cum corona regali prominentes, ordine quartum), n.258 (sigillum Biess et supra galeam tres pennae).

в своєму полі повний герб, що складався з іспанського щита з поясом та шолома і нашоломника у вигляді крила з п'ятьма перами.[1] На четвертій – розміщувався герб Несоба (стріла над орлиним хвостом) в іспанському щиті під шоломом з волов'ячими рогами в нашоломнику.[2]

мал.146-148: герби з печаток освітимських земян 1465 р.

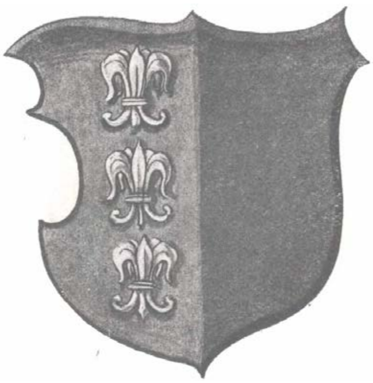
Час складання навколо герба з зображенням **Т**-подібного хреста з півкулями на кінцях над трьома врубами гербової спільноти Корничів (Бісів) наразі невідоме. Доволі рідкісне (особливо на тлі широкого застосування даного зображення на сфрагістичних пам'ятках) та порівняно пізнє (нечисленні судові записки вперше подають цю назву під 1421 р.)[3] використання цієї назви в письмових джерелах може вказувати на її початкове застосування по відношенню лише до одного з родових гербів з даним сюжетом – вірогідно, до герба того роду, що приніс це зображення з Русі в Горішню Сілезію.

На відсутність гербової спільноти Корничів (Бісів) принаймні в XV ст. може вказувати й наявність різних видозмін герба з **Т**-подібним хрестом з півкулями на кінцях над трьома врубами, а також різні форми нашоломників в гербах тих родів, які згодом зачислено до спільноти Корничів (Бісів). Очевидно, що остання назва могла стосуватися лише тих родових гербів, що мали відповідне зображення в нашоломниках. В 1-й пол. XVI ст. судові записки повідомляють про цей герб лише одного разу,[4] а тогочасні списки "Insignorum clenodiorum" незмінно згадують його в прив'язці до гербової легенди про мандрівку з руських теренів у Сілезію первісних власників даного геральдичного сюжету.[5] І лише гербовники 2-ї пол. XVI ст. дають надійні підстави говорити про витворення справжньої гербової спільноти Корничів (Бісів), до якої вже належали представники різних за походженням родів.[6]

Третьою за значенням руською гербовою спільнотою пізніша історіографічна традиція називає носіїв герба Кирдея (в першій частині – на блакитному полі три срібні лілії в стовп, в другій частині – червоне поле).[7] Появу останнього гербова легенда, яку слідом за Длугошем[8] віднотовують всі середньовічні гербовники, також пов'язує з іменем короля Людовика Анжуйського, який нібито удостойнив фігурами з власного герба (анжуйськими ліліями) родовий герб засновника роду Кирдеїв (Кирдеєвичів), що відзначився 1377 р. під час облоги Белза – "Kierdeia genus frequens et munerosum in terris Rvsie regno Polonie subiectis, quod insigni defert tria lilia alba, unum super aliud, in campo caelestino in prima medietate scuti, in

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.662; Zamoyski J.- n.257 (sigillum Larischa cum galea et supra galeam; ordine quintum).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.662; Zamoyski J.- n.259 (sigillum sagitae cum cauda aquilae, cum galea et supra galeam cornibus glabris inflexis, ordine septimum).
[3] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.83; Piekosiński F. Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie // Archiwum Komisji Historycznej.- Tom VIII.- Kraków, 1898.- C.474, n.51.
[4] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.161.
[5] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80-81, n.116; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.75.
[6] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1114; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.701-702.
[7] Див.: приміром кольорову версію гербовника Марка з Ниси "Arma Regni Poloniae" (Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.-Warszawa, 1990.- C.139).
[8] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.70.

altera vero tantummodo rubeum campum. Hoc insigne et talia arma Lvdovicus tunc Polonie et Hungarie rex, obsidens castrum Belsum anno Domini 130 [1377], dignoscitur illis contulisse, ubi tunc prefatum genus nullo insignio nobilitatum fuit" (рукопис Лентовського),[1] "Kierdeya. Kierdeia est frequens in terris Russie hec familia, pro insigni defert tria lilia alba in campo coelestino in prima medietate scuti, in altera vero tantum campum rubeum. Quod insigne Lodovicus, tunc Polonie et Hungarie rex, obsidens castrum Bels anno domini 130 [1377]. dignoscitur illis contulisse, cum antehac hoc genus hominum nullo fuerit stemmate insignitum" (Арсенальський рукопис),[2] "Kierdeiowa genus frequens et numerosum in terris Russiae regno Poloniae subiectis et pro insigni defert tria lilia alba, unum alteri superposita, in campo caelestino in prima medietate scuti, in altera vero tantummodo rubeum campum. Hoc insigne et talia arma Ludouicus tunc Poloniae et Hungariae rex, obsidens castrum Bels anno Domini 1371 [1377], dinoscitur illis contulisse, ubi tunc praefatum genus ante nullo insigni nobilitatum fuit" (гербовник Еразма Каміна).[3]

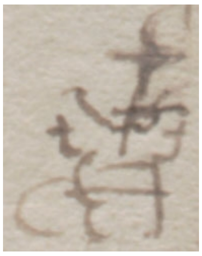
мал.149: герб Кирдея в "Stemmata Polonica"
мал.150: герб Кирдея в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.

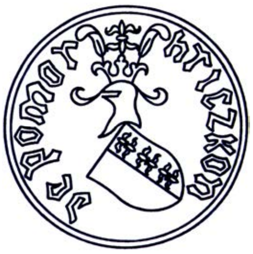
З посиланням на Длугоша повідомляє про герб Кирдеїв також Бартош Папроцький – "Początek Herbu trzech Leliy, kthory zową w tym wieku Kierdeia, ten był nadał Krol Lodwik Rycerzowi tak rzeczonemu, ktorego nazwiskiem aż po ten wiek potomstwo sie zowie. Ten ma być Lelye białłe w polu błękitnym, druga częćś pola czerwonego",[4] "O klejnocie Kierdeja, tamże na Rusi nabytym, co wspomina Długosz temi słowy: Hos insigne et talia arma, Ludovicus tunc Poloniae et Hungariae rex obsedens castrus Bels, illis contulit, genus ruthenicum, viri bellicosi in ea domo; mają być trzy Lilie białłe w pół pola błękitnego, drugie pół pola czerwonego".[5]

Вперше печатку з цим гербом, імовірно, було прикладено до неодноразово згадуваного вище перемиського акту від 19 жовтня 1404 р. Належала вона Грицьку Кирдеєвичу пану з Поморян,[6] майбутньому старості ратненському (1431), холмському (1431 – 1438), красноставському (1433 – 1462) і теребовельському (1449 – 1462), львівському каштелянові (1434 – 1438) та подільському воєводі (1439 – 1462). До сьогодні зображення на цій печатці не збереглося, втім, імовірно, воно було близьким до того, яке знаходимо на пізнішій печатці пана Грицька від 1436 р. – іспанський щит розтято: перша частина порожня, в другій частині – три лілії в стовп, над щитом шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – розширений хрест між двома страусовими перами.[7] Її ж, очевидно, було

[1] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.85, n.134.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.85, n.134; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.43.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.85, n.134; C.105, n.137.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1125.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.700.
[6] Hriczco Kerdeouicz (BCz, Perg.272).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1230 (sigillum Hriczkonis castellani Leopoliensis Kierdeioua cum galea).

прикладено також до подільського акту від 1439 р.[1] Натомість, на печатці від 29 січня 1449 р. (кругла розміром 23 мм) в нашоломнику бачимо дещо інший сюжет – лілію між двома страусовими перами. Зображення повного герба супроводжує довколовий напис: **hriczkon de pomor**.[2] Повторно цією печаткою засвідчено документ від 1451 р.[3]

мал.151: герб з печатки Грицька Кирдеєвича пана з Поморян 1436 р.
мал.152: герб з печатки Грицька Кирдеєвича пана з Поморян 1439 р.
мал.153: печатка Грицька Кирдеєвича пана з Поморян 1449 р.
мал.154: герб з печатки Януша Кирдеєвича пана з Оринина 1439 р.

Сини Грицька Кирдеєвича пана з Поморян користувалися, очевидно, першим варіантом батьківського герба (з хрестом і перами в нашоломнику), про що свідчать відповідні записи Яна Замойського про печатки львівського хоружого (1436 – 1441) Жигимонта Кирдеєвича пана з Хотиня від 1436 р. (sigillum Sigismundi vexilliferi Leopoliensis: Kerdeiowa cum galea et super galeam corona regalis cruce tamen non integra Nouina suprapositis),[4] подільського підкоморія (1436 – 1449) Януша Кирдеєвича пана з Оринина від 1439 р. (sigillum quartum obliteratum, galea superest)[5] та пана Дмитра Кирдеєвича від 28 червня 1427 р. (sigillum Demetrii Kerdeiouicz: Kerdeioua).[6]

Як видається, у випадку з даним гербом переказ Длугоша та пізніших гербовників має під собою певний грунт, оскільки зображення трьох лілій на блакитному полі є надто специфічним сюжетом для геральдики Центрально-Східної Європи, щоб зв’язувати його з чимось іншим ніж гербом Анжуйської династії. На те що зображення трьох лілій в гербі роду Кирдеєвичів пов’язане саме з його удостойненням королем Людовиком вказує і та обставина, що перед 1377 р. (датою імовірного гербового привілею) представники роду Кирдеєвичів користувалися в якості герба геть іншим зображенням – на основі родового знаку (на печатці Васька Кирдеєвича від 1366 р. зображено знак у вигляді хвилястої літери **M** під стовпом з кулькою вгорі).[7]

Пізніше представники різних галузей роду Кирдеєвичів на Волині користувалися як гербом з трьома ліліями[8] так і старим геральдичним сюжетом на основі родового знаку.[9] Свого часу А.Бонецький висловив припущення, що три лілії династичного герба короля Людовика було лише додано до старого родового знаку, який первісно мав розміщуватися в другій частині щита на червоному полі, а згодом зник з нього.[10] Сфрагістичний матеріал,

---

1 AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.905 (sigillum secundum Kierdeiowa cum galea); AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Hryczkonis Kirdey palatini), st.918 (Hriczkonis Kyrdei palatini).
2 ЛНУ, ЗП, п.430; ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.807, арк.1; Haisig M. Herb Kierdeja.- С.122.
3 AGAD, AZ, Sygn.33, st.649; Zamoyski J.- n.30 (sigillum Hryczkonis de Pomorzany, palatini Podoliae: Kerdeyowa cum galea coronata, vt videtur, et eius parte dextra prominente quasi).
4 AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.177.
5 AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.907; AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Ianussy Kierdey de Horynin succamerary), st.918 (Ianussy Kyrdei de Horinyn succamerary).
6 AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1081.
7 BCz, Perg.254; MNK, Rkps 1713, karta 181.
8 Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1125; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.700; Kojałowicz W. Compendium.- С.86; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.81.
9 AGAD, AZ, Sygn.2633, st.37.
10 Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom X.- С.41.

навіть 1-ї пол. XV ст. не підтверджує цієї думки, хоч паралельне використання обох гербів може вказувати на те, що королівський привілей не ставив за мету заміну одного геральдичного сюжету іншим, а передбачав їх певний симбіоз, щоправда не обумовивши форми останнього, що і призвело до певної неунормованості у використанні родового знаку та анжуйських лілій в герботворенні Кирдеєвичів.

Сфрагістичні пам'ятки та відомості гербовників вказують на доволі широке застосування герба з трьома ліліями в добу середньовіччя, але ніщо не свідчить про наявність в цей час гербової спільноти Кирдеїв. Анжуйським наданням користалися в цей час виключно представники роду Кирдеєвичів та його відгалужень, відповідно герб з анжуйськими ліліями був таким же родовим гербом як і геральдична конструкція на основі родового знаку Кирдеєвичів. Що ж стосується назви герба з ліліями то її практично не зустрічаємо в джерелах XV – XVI ст.,[1] і навіть в тих випадках коли її згадано, важко напевно визначити чи перед нами саме гербова назва чи просте позначення прізвища роду, що користувався цим гербом.

Характерно, що навіть в нобілітаційному привілеї дякові Михайлу Василевичу на шляхетство та герб, до якого прийняв його володимирський маршалок та городничий Михайло Тихнович Козинський, від 20 жовтня 1563 р. виданому у Вільно назви герба не згадано, а вміщено лише його опис: "**гербъ три лелие а подле лилий чирвоное поле**".[2] Тож вести мову про наявність гербової спільноти Кирдеїв навіть в 3-й чверті XVI ст. немає жодних поважних підстав. Очевидно, останню зконструйовано, як і в разі з більшістю інших руських гербових спільнот, лише гербовниками Папроцького.

Подібну до герба Кирдея ситуацію маємо також в разі з гербом Бибель, про існування якого повідомляє одна перемиська судова записка від 1439 р. – "proclamacione Bibel et de herbo cossy, luna et crux".[3] З даного опису важко скласти уявлення про зовнішній вигляд цього герба, що породжувало в науковій літературі суттєві різночитання щодо нього.[4] На нашу думку слово "cossy" не можна тлумачити як назву герба, як це зробили видавці перемиських актів, а лише як складову частину опису герба, який, судячи з назви, правив за родовий герб панів Бибельських.[5] Останні засвідчували власними печатками акти від 19 жовтня 1404 р. (Андрій і Грицько Бибельські)[6] та 28 червня 1427 р. (Андрій Волчко Бибельський),[7] які, втім, до сьогодні не збереглися.

мал.155: печатка Нового Міста Бибеля 1533 р.
мал.156: печатка Нового Міста Бибеля 1565 р.

[1] Крім названих вище гербовників 2-ї пол. XVI ст. назва "Kierdeioua" зустрічається лише в двох судових записках 1436 р. (Piekosiński F. Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg wiślickich // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.- C.12, n.30) та 1519 р. (Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- C.57, n.156).
[2] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.147, n.299; Любавский М. Литовско-русский сейм.- C.461.
[3] AGZ.- Tom XIII.- C.81, n.1116.
[4] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.94.
[5] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[6] Andreas et Hriczco fraters germani de Bubel (BCz, Perg.272).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1148; Halecki O.- n.5[8], 22 (sigillum Andreae de Bibla tale, ut est in libello Cracoviensi pag.100).

Герб роду Бибельських відомий натомість за зображеннями на міських печатках Нового Міста Бибеля (право на володіння яким панам Бибельським було підтверджено королем Казимиром III ще 1361 р.)[1] від 1533 – 1534 р.р. і 1565 р.[2] Він являв собою знак у вигляді хреста над пов'язкою з кінцями додолу, що мають вигляд кос або ріжків півмісяця. Це, до речі, пояснює чому в описі герба в судовій записці 1439 р. вжито зворот "cossy, luna et crux". Очевидно, її автор намагався описати родовий знак Бибельських порівнюючи його з косами та півмісяцем.

Як видається, це був не єдиний спосіб, яким намагалися описати цей герб. Зокрема, у львівській судовій записці 1444 р. говориться про використання львівськими земянами Станіславом і Супруном з Чеперова герба подібного до герба Наленч (пов'язка) панів Шамотульських: "Nobiles Stanislaum et Suprom reos de Czeperow ... de quibus armis essent et quid fuerint in terra Russie. Qui dixerunt: sumus heredes et terrigene ab antiquo Rutheni. Et de armis dixit, quod eum homines facerent de armis dom. Vincencii Schamothulski".[3]

Втім герб, яким користувалися пани Бибельські та декілька інших, імовірно споріднених з ними, руських родів, зовні найбільше нагадував польський герб Вовчі коси (Прус II – на червоному полі дві срібні вовчі коси під срібним півторараменним хрестиком),[4] що і призвело врешті-решт (приблизно в середині XVI ст.) до їх ототожнення. Найвідомішим руським родом, який мав у гербі родовий знак подібний до герба панів Бибельських, був рід панів з Давидова.[5] На їхніх печатках XV – початку XVI ст. (впродовж 1425 – 1512 р.р.) знаходимо в щиті родовий знак у вигляді перетнутих і перехрещених вгорі двох півкіл з гаками на долішніх кінцях.[6] Як бачимо, дана геральдична конструкція нагадує Вовчі коси лише віддалено, тим не менше це не завадило польським геральдикам ототожнити ці герби.[7]

Очевидно, родовим гербам Бибельських та Давидовських не пощастило, на відміну від гербів Горайських та Риботицьких, посісти місце геральдичних знаків окремих гербових спільнот в польських гербовниках 2-ї пол. XVI ст. Спроба надати цьому гербу відповідної гербової назви за польським зразком (в судовій записці 1439 р.) не одержала свого продовження в подальшому. Імовірно, на заваді цьому стало незначне число родин, що користувалися подібними геральдичними сюжетами, а Бибельські та Давидовські були надто значними родами, щоб фабрикувати штучні гербові назви для судових потреб. Коли ж прийшла пора уніфікаційних заходів в руській геральдиці в 2-й пол. XVI ст., то пани Давидовські воліли стандартизувати зображення власного герба на взірець Вовчих кос, а Бибельські взагалі стали послуговуватися гербом Корчак.[8]

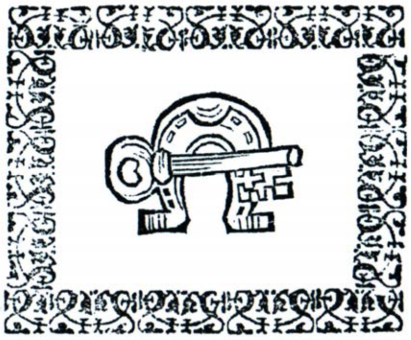
Значне число руських гербових спільнот та гербових назв, вперше з'являється під пером польського геральдика Бартоша Папроцького в останній чверті XVI ст. Ми далекі від думки, що Папроцький штучно фабрикував назви цих гербів, адже на відміну від пізніших авторів він не наважився вигадувати гербові назви, скажімо, для родових гербів Волині та Литви.[9] Але з іншого боку навряд чи можна вважати випадковим, що саме в його гербовниках ми вперше зустрічаємо більшість знаних від XVI ст. руських гербових назв. Більше того, переважна кількість цих назв абсолютно незнана з інших джерел XVI ст.

Пояснення цій обставині, на нашу думку, слід шукати в змісті самих назв цих гербів. Доволі часто вони походять від вміщеної в щиті гербової фігури, або від прізвища власника цього герба. Цілком вірогідно, що Папроцький міг сприймати скорочені описи та пояснення символіки цих гербів або прізвища та придомки їх власників за гербові назви. Що робив це

---

[1] AGZ-XVIII, c.XIII.
[2] MNK, Rkps 1464, karta 21; Rkps 1484, Tom II, karta 281.
[3] AGZ.- Tom XIV.- C.121-122, n.946; Wyrostek L.- C.143.
[4] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.240-241.
[5] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[6] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.99; спр.103; спр.107; спр.266; спр.287; AGAD, AZ, Sygn.33, st.657, 700; MNK, Rkps 1713, karta 12; Haisig M.- C.45-47; Haisig M. Ciekawa pieczęć.- C.41; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.177-178.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.315; ŻD-XVIII-II, c.311.
[8] ŻD-XVIII-II, c.293, 341; AGZ-XVIII, c.XIII.
[9] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1126-1133; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.862-872.

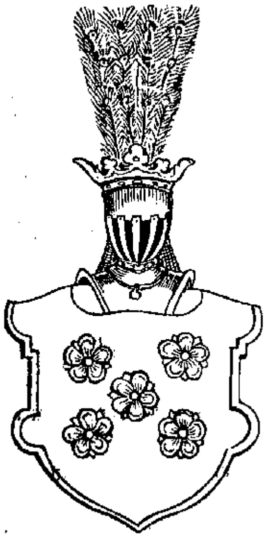
не навмисно підтверджується тим, що здійснив цю операцію лише щодо окремих гербів. До першої з цих груп, цілком вірогідно, можна зарахувати герби П'ятирог (Kleynoth dawny Pietyroh, ktory ma być złoty w polu błękitnym – на блакитному полі золотий знак у вигляді п'ятипроменевої зірки під перехрещеною лілією)[1] та Покора (Kleynot dawny w Polszcze podkowa, klucz przez nię w błękitnym polu, w Rusi go vżywa Rycerstwo – на блакитному полі підкова кінцями додолу на якій лежить поземо ключ).[2]

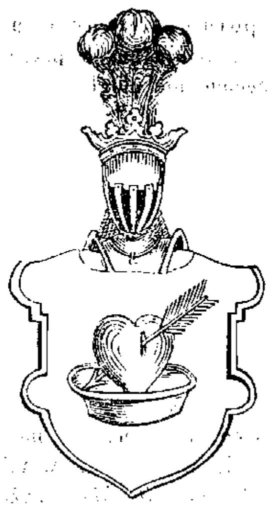

мал.157: герб Покора в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.
мал.158: герб П'ятирог в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.
мал.159: герб Влошек в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.

мал.160: герб Рамулт в гербовнику Папроцького "Herby rycerstwa polskiego"
мал.161: герб Приятель в гербовнику Папроцького "Herby rycerstwa polskiego"

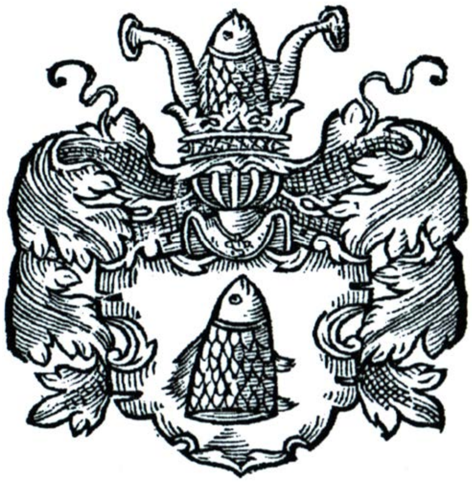
До другої групи імовірно належать герби Рамулт[3] (pięć róż białych w polu czerwonem – на червоному полі п'ять срібних п'ятипелюсткових руж в косий хрест)[4] та Влошек (Kleynot ten dawny na Podlaszu dwa miecza w czerwonym polu, cztery roże miedzy nimi białe – на червоному полі перехрещено два меча вістрями вгору в супроводі чотирьох срібних

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1127; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.862 (подає зображення шестипроменевої зірки).
[2] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1123; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.443.
[3] Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- С.119; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- С.XI.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1121; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.731.

п'ятипелюсткових руж).[1] Характерно, що назву "Влошек" вжито лише в "Herbach rycerstwa polskiego" (O kleynocie starodawnym Włoszek, który ma być dwa miecza w polu czerwonem, cztery róże między niemi białe).[2] Назва герба Приятель[3] (Przyjaciel – на мисці серце, яке пронизує стріла)[4] може стосуватися як імені одного з носіїв цього герба, так і зображення в ньому.[5]

Ще одним руським гербом, назву якого вперше подає Папроцький (попри те що на сфрагістичних пам'ятках подібне до нього зображення бачимо ще від зламу XIV – XV ст.),[6] є герб Салава (O klejnocie Saława, które tak z ruskiego narodu ma początek … mają być trzy krzyże żołte w kole na polu błękitnem – золотий знак у вигляді трьох хрестиків в колі на блакитному полі щита, над яким розміщено шолом з наметом, в нашоломнику – виникає закута в лати рука, що тримає шаблю).[7] "Gniazdo cnoty" подає, крім того, легендарні відомості про надання цього герба руськими князями: "Początek Herbu Szalawa, od Książąth Ruskich nadany Roku Pańskiego według opisania Przywileiu ich 971, ktory ma być trzy krzyże żołte w błękitnym polu".[8]

мал.162: герб Салава в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.
мал.163: герб Голобок в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.

Очевидно, що до Папроцького всі ці герби не мали власних назв і, тим більше, не гуртували навколо себе гербові спільноти. Це були звичні руські герби, що ними послуговувалися одна або декілька споріднених між собою родин, і які лише в силу суто випадкових причин потрапили на сторінки друкованих гербовників останньої чверті XVI ст. з прибраними на польський манер назвами. В подальшому (в XVII – XVIII ст.) ці герби в силу своєї присутності в гербовниках Бартоша Папроцького (найавторитетніших тогочасних джерел з родової геральдики) служили уніфікаційним стандартом для шляхти з руських та литовських земель, що послуговувалися подібними геральдичними сюжетами. Скажімо, використання в певному родовому гербі хреста і кола не раз ставало достатньою підставою для ототожнення цього герба з Салавою,[9] наявність в гербі мечів вело до надання цьому

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1119.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.732.
[3] На імовірно руське походження цього герба вказує пізніше використання цієї геральдичної конструкції в основному родами руського та литовського походження (Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.553-554; Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- Warszawa, 2004.- C.155-156).
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1117; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.743.
[5] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- C.232.
[6] BCz, Perg.272; AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.896.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.698.
[8] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.32; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/І, арк.423 (Ledachowski h. Szaława).

гербу назви Влошек, присутність фігури подібної до серця зі стрілою викликало асоціації з гербом Приятель[1] та ін.

Ще однією групою гербів, на якій варто зупинитися в контексті дослідження руських гербових спільнот, є геральдичні сюжети, щодо яких в старих середньовічних і ранньомодерних гербовниках та пізнішій історіографії є вказівки на їх іноетнічне походження, попри те що непрямі дані свідчать про їх руське коріння або принаймні про широке уживання руським нобілітетом.

Найдавнішим з-посеред них є герб, який в пізніших джерелах знаний під назвою Голобок (на червоному полі половина срібної риби вгору;[2] над щитом шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику між двома мисливськими ріжками виникає риба).[3] Щодо цієї назви Папроцький подає характерну обмовку, яка дає підстави добачати руські витоки цього герба – "Początek y nadanie Herbu Gołobok, ktory z Ruska zową Hołobok … ma być własne puł Losośia świeżo przecięte w czerwonym polu".[4] Зображення цього герба, як вже зазначалося вище, було представлене ще у фламандських гербовниках 2-ї пол. XIV – 1-ї пол. XV ст.[5] (з вказівкою на приналежність до незнаного ближче "her staesken van der widerkere").

В списках "Insignorum clenodiorum" від середини XVI ст. подано лише лаконічні описи герба – "Globek medius salmo, idem ecox et esox Latino vocabulo" (рукопис Лентовського),[6] "Globok. Globok salmo medius in campo rubro" (Арсенальський рукопис),[7] "Holobog medius salmo ore sursum elevato in rubeo campo" (гербовник Еразма Каміна),[8] без вказівок про його походження, що свідчить на користь руської версії, оскільки списки "Insignorum clenodiorum" зазвичай не забували віднотовувати походження того чи іншого герба, якщо останній мав польські витоки.

Виразним свідченням руського походження герба з зображенням риби є також факт використання цього геральдичного сюжета самими лише руськими родами,[9] до того ж паралельно з безсумнівно руськими гербами. Зокрема, руський рід Лятичинських, що користувався на початку XVI ст. гербом з фігурою цілої риби,[10] а згодом (в 2-й пол. XVI ст.) гербом Голобок,[11] уживав паралельно також герб Корчак.[12]

Назва цього герба вперше зустрічається в польських судових записках під 1388 р. у формі "Olobok" (імовірно, з пропущеним початковим м'яким звуком "г", який в латинському написанні не було змоги передати належним чином) поруч з описовою формулою "Medium Salmonis". В подальшому її знаходимо, за незначними винятками, в самих лише гербовниках 2-ї пол. XVI ст.[13] Спорадичність його використання на польських землях може вказувати на непритаманність цього сюжета польському герботворенню, що робить цілком вірогідним здогад про перенесення цього герба з руських теренів, аналогічно до того як це було у разі з гербом Корчак панів Горайських, що одержали земельні надання в Люблинській землі.

Поява назви "Голобок" в такому разі могла бути спробою адаптації родового герба певної руської родини, що опинилася в польських землях Корони, до польських

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.15-16.
[2] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- С.139 (напис: **GLOBOK**).
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.394.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.909.
[5] Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego.- С.110, n.13; Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- С.100, n.16.
[6] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.87, n.138.
[7] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.87, n.138; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- С.46.
[8] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.87, n.138; С.106, n.148.
[9] ŻD-XVIII-II, c.339 (Wyłącznie też [...] staroruskie tylko rody szczycą się herbami: Kierdeja [...], Saława, Hołobok).
[10] AGAD, Perg. Perg.6774; Perg.6776; Perg.6781; Perg.6784; Perg.6794.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.395; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.31; ŻD-XVIII-II, c.315.
[12] Wittyg W. NSP.- С.172.
[13] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- С.208-209; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- С.202-203.

геральдичних традицій. В руських землях цю назву почали використовувати імовірно лише в XVI ст. в якості збірної назви при уніфікації руських гербів, що мали в своїй основі різноманітні зображення риби. Про те що ці герби суттєво відрізнялися один від одного і не творили аж до середини XVI ст. гербової спільноти свідчить герботворення згадуваного вище роду Лятичинських, а також відмінність в нашоломниках та розташуванні піврибини між гербом “her staesken van der widerkere” 2-ї пол. XIV ст. і тими видозмінами, які знаємо з пізніших джерел.

мал.164: герб Голобок в “Stemmata Polonica”
мал.165: герб Бойча в “Stemmata Polonica”
мал.166: герб Модзела в “Stemmata Polonica”

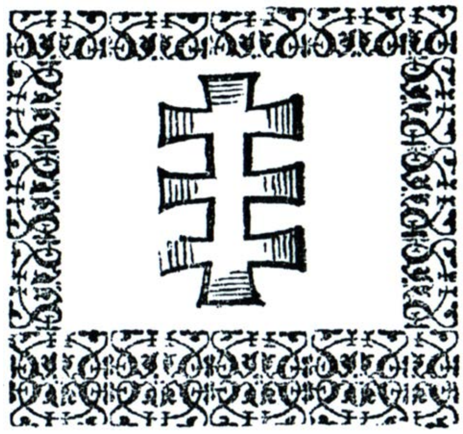
Іншими гербами якими користувалося саме лише руське рицарство були знакоподібні герби, що пізніше виступають під назвами Модзела і Бойча. Гербовники Папроцького ототожнюють їх, подаючи зображення золотого знака у вигляді трираменного хреста на червоному полі одного разу під назвою Модзела – “Modzela kleynoth dawny trzy krzyże złote w czerwonym polu. Thego kleynotu vżywał on Babiński mąż sławny, który był sławnym przywoyczą v Konstantego X. Ostrogskiego”,[1] іншого – під назвою Бойча – “Klejnotu Bojcza używał on sławny mąż Babiński, który przy Konstantynie z Ostroga w potrzebach wszystkich przedniejszym wodzem bywał, mąż sławny i pamięci godny, za tego sprawą wszystkie bitwy z pogany szczęśliwe bywały”.[2]

Причиною подібного ототожнення могла послужити подібність цих гербів, які раніші гербовники знають у формі трираменного та дворaменного хреста відповідно. Герб Бойча, як династичний герб польських королів та великих князів литовських Ягелонів, подає “Stemmata Polonica” у формі срібного дворaменного хреста на зеленій горі на блакитному полі (Bojiucza etiam Regni).[3] В тому ж гербовнику знаходимо герб Модзела – на блакитному полі срібний трираменний хрест (Modzielia).[4] Аналогічне зображення присутнє і в гербовнику Еразма Каміна (Modzella tres cruces una super alteram iunctae in campo caelestino).[5] Подібну до розміщених у “Stemmata Polonica” пару гербів (під назвами “**BOIICZA**” і “**MODZELA**”) подає також кольорова версія гербовника Марка Амброзія з Ниси “Arma Regni Poloniae”.[6]

Назва Модзела відома від 2-ї пол. XV ст. в кількох мазовецьких судових записках,[7] щоправда відсутність в них опису цього герба не дає можливості стверджувати напевно, що під цією назвою вже тоді розуміли зображення трираменного хреста. Цілком вірогідно, що

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1130.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.864.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.57, n.33; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.28.
[4] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.90, n.161; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.74.
[5] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.90, n.161; C.106, n.154.
[6] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.138, 140.
[7] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.190.

під назвою Модзела міг виступати якийсь з польських гербів, скажімо Сліповрон, адже ще в середині XVI ст. цілий ряд родин, що користувалися цим останнім називають у виводах шляхетства своїм гербом “Modzele”.[1] Цілком вірогідно, що цю назву з незнаних ближче причин в тому ж часі перенесено на руський герб з трираменним хрестом. Очевидно що це мало статися в роках, що передували створенню “Stemmata Polonica” (близько середини XVI ст.). А дещо згодом назву ягелонського герба Бойча перенесено на руський геральдичний знак у вигляді двораменного хреста. Нарешті, в гербовниках Папроцького ці герби було ототожнено, що послужило підставою до витворення гербової спільноти, що складалася з кількох руських родів, які до того послуговувалися окремими родовими гербами з зображенням дво- чи трираменного хреста.

мал.167: герб Модзела в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.168: герб Дуброва III в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.

Безсумнівно руське походження мав також герб з зображенням срібної підкови кінцями додолу в супроводі трьох золотих хрестиків на блакитному полі, який гербовник Еразма Каміна іменує Дуброва III (Dambrowa tertia, quae in campo caelestino portat babatum album erectum, in cuius supremo locata una crux consistit, duae vero infernae cruces sub uncis existunt aureae).[2] Назва ця має очевидно доволі пізнє походження (імовірно, одержана внаслідок подібності до польського герба Дуброва II (Dambrowa altera), що мав схоже зображення, але з підковою кінцями догори),[3] оскільки її не зустрічаємо у прив’язці до цього зображення в жодному письмовому джерелі аж до появи гербовників 2-ї пол. XVI ст.[4]

Натомість, на сфрагістичних пам’ятках руських родів бачимо зображення підкови кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків вже від середини XV ст. (печатки львівського підкоморія (1461 – 1476) Юрія Струмила пана з Димосина, Підберезиць і Винників від 1461 – 1464 р.р.[5] та подільського земського судді (1449 – 1487) Жигимонта пана з Новосельців і Ягельниці від 1449 – 1480 р.р.[6] і 1456 р.[7]).

В XVI ст. цим гербом користувався литовсько-руський рід[8] панів радних та хоруговних Кишків панів з Техановця.[1] Використання цього герба таким потужним родом як

[1] Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce.- n.337, 248.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.90, n.163; C.106, n.157.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.84, n.130; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.44.
[4] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.107; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- C.51.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.18, мал.14; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.38, мал.30.
[6] ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.489, арк.1; AGAD, Perg.7306; Perg.7307; Perg.7319.
[7] AGZ.- Tom IV.- C.164; Haisig M.- C.18-19, мал.15; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.143.
[8] ŻD-XVII-II, c.243-244.

пани Кишки, зумовило очевидно ту обставину, що з трьох гербів, які були відомими під назвою Дуброва, саме Дуброва III стала єдиним іконографічним репрезентантом цієї назви, що, імовірно, зумовило перехід інших родів, які послуговувалися іншими зображеннями під назвами Дуброва I та Дуброва II на використання цієї уніфікованої форми. Вже гербовники Папроцького знають під назвою Дуброва саме лише зображення підкови кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків.[2]

Таким чином, в 2-й пол. XVI ст. було витворено гербову спільноту під назвою Дуброва, в якій поєднано всі ті польські роди, що користувалися впродовж середньовіччя відмінами цієї назви ("Dambrowa" та "Dambrowa altera"), а також руські роди, які мали в своїх гербах зображення підкови кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків. Саме це останнє послужило уніфікаційним зразком для гербів з подібним зображенням, а також для польських родів, що користувалися гербами з відмінним сюжетом, але з тією самою назвою.

Поширеним сюжетом руського герботворення виступало й зображення підкови кінцями додолу над хрестиком, який в річпосполитських джерелах фігурував під назвою Тупа Підкова (Tępa Podkowa). Іконографія цього герба є подібною до польських гербів Яструб, Люба, Побог та ін., але його використання в основному руськими та литовськими родами[3] може вказувати на руське походження даного зображення. Додатковим свідченням на користь останнього є пізня поява назви цього герба (не раніше кінця XVI ст.),[4] в той час як польські герби з подібним набором фігур (підкова та хрест) одержують свої назви ще в XIV – на початку XV ст.[5]

На основі родового знака у вигляді літери **N** з півколом на навскісній перекладині було утворено герб Свирчек – родовий герб подільського роду панів Свирчів. Його зображення бачимо на печатках подільського каштеляна (1438 – 1441) Миколи Бедриха Свирча пана з Бедрихович,[6] подільського хоружого (1439 – 1440) Пехна Адамковича пана зі Свирчковичів і Вахновичів[7] та подільського підчашого (1439) Юрка Свирчовича пана зі Свирчковичів[8] від 1439 р. Натомість, його назва, очевидно похідна від назви роду, що користувався цим гербом, з'являється доволі пізно.

Вперше її зустрічаємо в Римському рукописі „Insigniorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio feliciter incipit" 1-ї пол. XVI ст. – "Szwyerczek elementum alphabeti N capitale et versatum, Greco magis quam Latino simile, in campo celestino",[9] а в подальшому також в інших списках цього гербовника – "Svirczek, cuius insignia elementum alphabeti N capitale et versatum, Greco magis quam Latino simile, in campo celestino" (рукопис Лентовського),[10] "Swirczek. Swirczek litera N in campo coelestino, est familie Polonice" (Арсенальський рукопис),[11] "Swierczek, cuius insignia elementum alphabeticum N capitale et versatum, Graeco magis quam Latino simile, in campo caelestino" (гербовник Еразма Каміна).[12]

У двох останніх гербовниках подано зображення герба Свирчек у вигляді срібної літери **N** з півколом на навскісній перекладині на блакитному полі. Натомість в гербовниках Бартоша Папроцького згадано лише про забарвлення поля,[13] а також імовірне грецьке походження цього герба (що є твердженням очевидно помилковим) – "Swierczek kleynoth,

---

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1159-1160; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.846; Kojałowicz W. Compendium.- C.36-37; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.98.
[2] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1104, 1159-1160; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.414-416, 846.
[3] Kojałowicz W. Compendium.- C.161; AGAD, Perg.7441; ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.657, арк.1.
[4] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- C.108.
[5] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.139, 181, 222-223.
[6] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 918; Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.906.
[7] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 918; Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.911.
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 918; Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.912.
[9] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.79, n.114.
[10] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.79, n.114.
[11] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.79, n.114; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.60.
[12] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.79, n.114; C.102, n.76.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.740.

ktory dla nazwiska Rycerza w tym wieku nazwisko nieśie, powiedaią przyść z Grecyey, ktury nośił znak taki w błękitnym polu”.[1] Присутність в гербовниках цього герба стала підставою для уніфікаційних заходів у герботворенні тих родів, що мали схоже зображення, в результаті чого було утворено не надто чисельну гербову спільноту Свирчків.[2]

Необхідно зазначити, що геральдичні конструкції подібні до герба Свирчек було широко представлено в родовому герботворенні різних регіонів Центрально-Східної Європи – в Моравії, Сілезії, Великопольщі.[3] Попри це, вірогідно руське походження роду панів Свирчів (на що вказують специфічно руські імена Пехна та Юрка Свирчів) може промовляти за руське коріння цього герба, тим більше що й “Insignorum clenodiorum” подає його опис шляхом порівняння з літерою (тобто, знакоподібним сюжетом – мало знаним в герботворенні земель Чеської Корони), а не тим чи іншими предметами, скажімо, з залізними якірцями, що їх використовували для чинення перешкод в просуванні ворожої кінноти (на уживання зображень яких в чесько-моравській геральдиці вказував Пильначек).[4]

мал.169: герб Свирчек в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.170: герб Кіт морський в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.

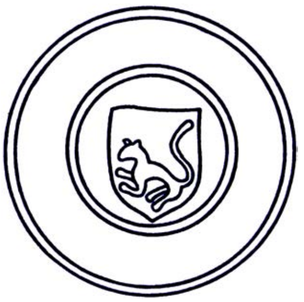
Сфрагістичний матеріал дає підстави висунути припущення щодо руського походження ще одного герба, відомого під назвою Кіт морський. Цей герб відомий з Акту Городельської Унії 1413 р. (Cattus marinus Woyssnar Wylkolewicz)[5] та печатки пана Войснара Верколовича, що прийняв його на свій рід.[6] Залишається невідомим чиїм родовим гербом було це зображення зі сторони коронних учасників Городельського з’їзду, але у польському герботворенні ні цей сюжет ні сама назва не зустрічається жодного разу.[7]

Єдине зображення цього герба з теренів Корони походить з двох відбитків печатки, яку приклав до актів від 1467 р. і 1470 р. холмський земський підсудок (1464 – 1477) Петро Сметанка пан з Трембачова.[8] В її полі (круглої форми розміром 20 мм) в готичному щиті зображено мавпочку, яка власне і являла собою гербову фігуру герба Кіт морський.[9] Пошкоджений стан довколового напису на цих відбитках не дозволяє ідентифікувати

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1085.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.577.
[3] Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom IX.- Lwów, 1930.- C.120-122.
[4] Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek.- C.120-122.
[5] Akta unji.- C.69-70; AGAD, AZ, Sygn.33, st.653; Zamoyski J.- n.68.
[6] AGAD, Perg.43; Akta unji.- C.52, n.49, опис n.30.
[7] Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VII.- Lwów, 1914.- C.219.
[8] AGAD, Perg.6680; Perg.6685.
[9] Heymowski A. Kot czy małpka? Rozważania o herbie Kot Morski // Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.- Tom XIII.- 1995.- C.205-209.

напевно власника цієї печатки, але можемо припустити, що ним не був Петро Сметанка, оскільки останній користувався печаткою з зображенням у гербі однорога.[1] Можливо, печатка з мавпочкою належала одному з його попередників на уряді земського підсудка або комусь з родичів.

Гербовники 2-ї пол. XVI ст. не мають одностайності щодо забарвлення цього герба. Так, “Stemmata Polonica” зображує золоту мавпочку з поясом на червоному полі (Cattus marinus).[2] Натомість, в „Liber insigniorum” Еразма Каміна на червоному полі вміщено срібну мавпочку зі срібним поясом (Cattus marinus in campo rubeo).[3] В кольоровій версії гербовника Марка Амброзія з Ниси “Arma Regni Poloniae” мавпочка має чорне забарвлення та срібний пояс (**CATTVS MARINVS**).[4] В гербовнику Бартоша Папроцького “Gniazdo cnoty” мавпочку також зображено на червоному полі, але цього разу срібну з золотим поясом.[5] В “Herbach rycerstwa polskiego” вміщено аналогічні відомості, з тією лише відміною, що головна фігура має сіре забарвлення.[6]

мал.171: герб Свирчек в “Stemmata Polonica”
мал.172: печатка з гербом Кіт морський 1467-1470 р.р.
мал.173: герб Кіт морський в “Stemmata Polonica”

Появу ще кількох родових гербів Корони середньовічні гербовники пов’язують з теренами Угорського королівства. Подібна прив’язка є цілком вірогідною, але при цьому часто не зважається на ту обставину, що тогочасна Угорщина являла собою доволі складну в етнічному плані структуру. З огляду на це, навряд чи правомірно зв’язувати всі ці герби з угорським етнічним компонентом. Принаймні, щодо деяких з них можемо говорити про імовірно руське походження або про адаптацію руськими родами відповідних геральдичних сюжетів.

До найбільш відомих таких сюжетів належить герб, що зустрічається в письмових джерелах під назвою Бонча (на блакитному полі срібний однорог). У найдавнішому – Курницькому списку “Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc” повідомляється про його італійське походження – “Gednoroszecz Rinocerus, que rinocerum album in campo celestino defert. Genus ex Italia ortum habens, vafrum et versutum, in Poloniam veniens Bonacza id est bonum tempus se nominavit, quod hodie corrupto vocabulo Boniycza nominatur. Cuius primus pater Myrz[on]”. Аналогічні відомості знаходимо і в наступних списках цього гербовника[7] – “Jednorozecz Rinoceruus, que rinocerwm album in campo celestino defert. Genus ex Italia ortum habens, vafrum et versutum, in Poloniam veniens Bonacza id est bonum tempus se nominavit, quod hodie corupto vocabulo Boncza nominatur. Cuius primus pater

[1] AGAD, Perg.6734.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.88, n.151; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.68.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.88, n.151; C.104, n.117.
[4] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.139.
[5] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1092.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.740.
[7] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60-61, n.50.

Myrz” (рукопис Оссолінських), “Jednorozecz Rinoceros, qui rinocerum album in campo celestino defert. Genus ex Italia ortum habens, vafrum et vrsutum, in Poloniam veniens Bonacza id est bonum tempus se nominavit, quod hodie corrupto latino Boncza nominatur. Cuius patrius pater Myrcz” (Римський рукопис), “Rinocervus alias Boyncza, que rinocervum album in campo caelestino pro insigni defert. Genus ex Italia ortum sumens, vafrum et versutum, in Poloniam veniens Bonacza id est bonum tempus se nominant, quod hodie Bovncza corrupto nomine dicunt. Cuius primus pater Myrzs” (рукопис Лентовського).

“Stemmata Polonica” подає кольорове зображення цього герба – на блакитному полі на зеленій землі срібний однорог (Unicornis Boncza seu Boyucza. Unicornis, qui hoc animal album in campo celestino deferunt pro insigni. Genus ortum ex Ithalia in Poloniam veniens Boncza, id bonum tempus se nominant, quod hodie Boyacza corrupto nomine dicitur, cuius viri vaffri et versuti).[1] В свою чергу, гербовник Еразма Каміна визначає кольористику герба в дещо інший спосіб – на червоному полі срібний однорог з золотим рогом (Rinocerus, qui album rinocerum in campo rubeo pro insigni defert. Genus ex Italia ortum sumens, vafrum et versutum, in Poloniam veniens Bonacza a est bonum tempus senominatum, quod hodie a Bonacza corrupto nomine dicitur. Cuius primus pater Mirsu).[2] Натомість, в кольоровій версії гербовника Марка Амброзія з Ниси “Arma Regni Poloniae”[3] та гербовнику Бартоша Папроцького “Herby rycerstwa polskiego”[4] забарвлення є подібним до того, яке знаходимо у Арсенальському рукописі.

В Руські землі Корони цей герб потрапив, очевидно, з Угорської землі разом з родом панів Фредрів (в Угорщині, якщо версія “Insignorum clenodiorum” має під собою грунт, цей герб міг з’явитися разом з прибульцями з Неаполітанського королівства за часів Анжуйської династії). Зображення однорога знаходилося на цілому ряді печаток представників цього роду від 1427 – 1464 р.р.[5] Необхідно зазначити, що це найдавніші сфрагістичні пам’ятки з даним сюжетом з теренів цілої Корони Польської, хоч як знаємо гербом Бонча широко послуговувалися не лише в Руських землях.[6]

Рід Фредрів мав імовірне руське походження, на що вказує як саме їх прізвище, утворенне в поширений на руських землях спосіб від імені Фридерик, так і спорадичне використання прозвища Сас (Sasz)[7] – поширене у русько-волоському середовищі. Нарешті, чи не головним аргументом на користь руського походження панів Фредрів є паралельне використання ними герба з трьома врубами (пізніше – Корчак).[8] Варто зазначити, що одночасне використання гербів Корчак і Бонча одним і тим самим родом не було поодиноким явищем в руському герботворенні XVI (а можливо і XV) ст. Зокрема, цією парою гербів користувалися роди панів Горайських[9] та Сметанок.[10]

Серед щиро руських родів, що мали в своєму гербі однорога вже в 1-й третині XV ст. можемо назвати рід перемиських земян з Ходновичів,[11] а також незнаний ближче рід (імовірно князівського походження, на що вказує наявність князівської корони над щитом), що походив з теренів Литовсько-Руської держави, представник якого був учасником Констанцького собору 1414 – 1418 р.р. В Хроніці Ульриха Рихенталя герб “Von dem

---

[1] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60-61, n.50; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.39.
[2] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.60-61, n.50.
[3] Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.141 (напис: **VNICORNIS**).
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.601.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657-658, 666, 704; Zamoyski J.- n.170, 195, 344, 1150; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.17, мал.11; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.67.
[6] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- C.88-89.
[7] AGZ.- Tom XIII.- n.6615.
[8] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90.
[9] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I.- C.65; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.275 (слідом за Окольським подає інформацію про Івана з Горая герба Бонча, який жив за часів короля Казимира III); Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.680; Kojałowicz W. Compendium.- C.94; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.183; ŻD-XVIII-II, c.284, 288, 302, 341 (Корчак).
[10] AGAD, Perg.6734; AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.618 (Бонча); Białkowski L.-C.166 (Корчак).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687-689; Zamoyski J.- n.749, 776, 789.

durchlewchtigen fursten herczog Wildipold herr zu Sarasie, czwischen Kriechen vnd Littow ” має вигляд золотого однорога на чорному полі (див.: мал.XV).[1]

мал.174: герб Бонча в “Stemmata Polonica”
мал.175: герб Амадей в “Stemmata Polonica”
мал.176: герб Ковня в “Stemmata Polonica”

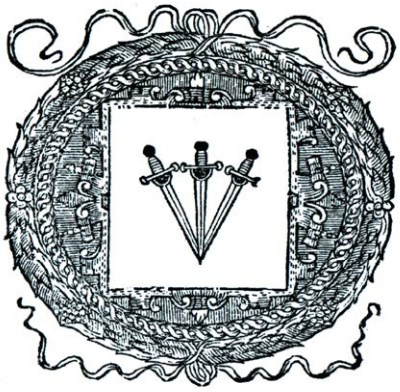
Так само руську “прописку” мав ще один герб угорського-італійського походження – Амадей (на червоному полі срібний орел без хвоста з золотим узброєнням під золотою короною тримає в дзьобі золоте кільце).[2] Списки “Insignorum clenodiorum” однозгідно повідомляють про перенесення цього герба з Угорщини – “Amadayowa alba aquila coronata alas habens extensas, cum pedibus et tenens in ore anulum aureum et sine cauda. Cuius universum genus ex Pannonia” (Римський рукопис), “Amadeiova, cuius insignia alba aquila coronata extensas habens alas, cum pedibus et tenens in ore anullum aureum et sine cauda. Cuius universum genus ex Panonia” (рукопис Лентовського), “Amadeiowa. Amadzieiowa familia hec, quae aquilam albam alas extensas et pedes habentem anullumque in ore gestantem sine cauda in campo rubeo habet. Ex Ungaria est ortum, ex proscriptione eius autorum homicidium perpetrare in rege cogitantium” (Арсенальський рукопис), “Amadeiowa, cuius insignia alba aquila coronata extensas habens alas, cum pedibus et tenens in ore aureum annulum sine cauda. Cuius universum genus ex Panonia” (гербовник Еразма Каміна).[3]

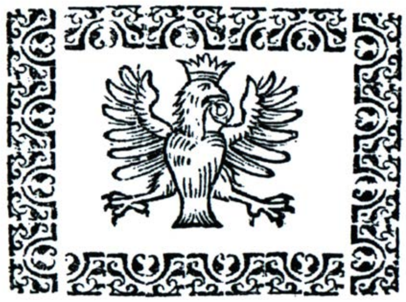
Подібні відомості повторено також в гербовнику Бартоша Папроцького “Gniazdo cnoty” – “Kleynotu Amadey przyszcie z Węger”.[4] В Руських землях Корони Польської герб з зображенням безхвостого орла з кільцем в дзьобі вперше використано на печатці перемиського земянина Івана Мзуровського від 1439 р.[5] Характерно, що водночас з цим рід Мзуровських користувався також гербом з трьома врубами,[6] що дозволяє провести додаткові паралелі з гербом Бонча, а також зробити припущення про руське походження вихідців з Угорського королівства, що принесли з собою в Корону герб Амадей.

Значне число руських родів користувалося ще одним гербом, що імовірно походив з теренів Угорського королівства[7] та мав назву Ковня (на червоному полі три срібні мечі з золотими руків’ями вістрями додолу у вістря).[8] Різні списки “Insignorum clenodiorum”, щоправда не повідомляють про його походження – “Koprzynya tres gladii nudi invicem acuminibus iuncti” (Курницький рукопис), “Komprynya tres gladii nudi invicem accuminibus

[1] Das Concilium Constanz.- F.110; Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim.- C.135; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.392.
[2] Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- C.87; Semkowicz W. O pochodzeniu i rozsiedleniu rodu Amadejów w Polsce // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom V.- Lwów, 1912.- C.139-143.
[3] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.80, n.115; C.102, n.78; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.60.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1087.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.340.
[6] AGZ-XVIII, c.XX.
[7] Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- C.124.
[8] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- C.165; В кольоровій версії гербовника Марка Амброзія з Ниси “Arma Regni Poloniae” мечі зображено з чорними руків’ями (Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku.- C.138 – напис: **ROWNIA**).

iuncti” (рукопис Оссолінських), “Koprinya tres gladii nudi invicem acuminibus iuncti” (Римський рукопис), “Kovmya tres gladii nudi invicem iuncti” (рукопис Лентовського), “Rownya tres gladii evaginati a cuspidibus iuncti in campo rubeo” (Арсенальський рукопис), “Kovinia vel Rownia tres gladii nudi cornibus in fundo clypei iuncti in campo rubeo” (гербовник Еразма Каміна),[1] аналогічно як і “Gniazdo cnoty” Бартоша Папроцького – “Kownia kleynoth w Polszcze dawny, skądby był abo kto go vżywa wiedzieć nie mogę, ten ma być miecze trzy gołe w czerwonym polu: znać iż ludzie Rycerscy tho byli, po tak mężnym znaku w polu krwawym”.[2]

мал.177: герб Ковня в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.178: герб Амадей в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.
мал.179: герб Копач в гербовнику Папроцького “Gniazdo cnoty” 1578 р.

Натомість, у “Herbach rycerstwa polskiego”, щодо походження герба Ковня подано дещо контраверсійну інформацію – “O klejnocie Równia, starodawnym w Polsce. Różna powieść od potomstwa o przodku herbu tego zkądby tu do Polski przyszedł; jedni powiedają z Niemiec, drudzy z Węgier. Nosił trzy miecze gołe w miesiącu, niektórzy go używają w jabłku, biorąc od Herbortów, a mięszają dwie gwiazdy między mieczami, trzecią pod miesiącem w polu czerwonym”.[3] Втім, відомості про німецьке походження цього герба навряд чи є достовірними, оскільки грунтуються лише на суто зовнішній подібності з гербом Гербурт. На сьогодні важко сказати, якого етнічного походження були прибульці з Угорщини до Корони, що принесли з собою герб з зображенням трьох мечів у вістря, але та обставина, що в 2-й пол. XVI ст. (власне коли й складається гербова спільнота під іменем Ковня) цим гербом послуговуються лише руські роди,[4] може свідчити про початкове виникнення цього геральдичного сюжету в середовищі руського нобілітету Угорського королівства.

Дещо складнішим є питання про походження ще одного поширеного серед руської шляхти Корони геральдичного витвору, що відомий в пізніших джерелах під назвою Копач (на червоному полі чорне орлине крило з золотою ногою).[5] Його зображення доволі часто фігурує в герботворенні Угорського королівства. Крім того, про угорське походження цього герба говорить Бартош Папроцький в “Herbach rycerstwa polskiego” з посиланням на Яна Длугоша – “O klejnocie Topacz, którego używali przodkowie sępiego skrzydła czarnego i nogi żółtej na czerwonym polu. Pisze Długosz o przodkach temi słowy: Genus hungaricum, quod

---

[1] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.62, n.56; C.105, n.133; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.42.
[2] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1087.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.668.
[4] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.3, арк.13, 15 зв.; AGAD, AZ, Sygn.2633, st.57; APK, ASang, Teka XIV, Plik 11; Plik 12; Plik 13; Plik 44; Plik 46; Plik 48; Plik 49; Plik 62; Plik 63; Plik 64; Plik 65; Teka XIV a, Plik 12, st.53; Plik 14, st.83; MNK, Rkps 892, Tom I, karta 12; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.668.
[5] Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- C.72 (Ropacz); Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- C.88, n.147; C.102, n.68 (Topacz alis nigra cum pede caerulea in campo rubeo); Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku.- C.140 (напис: **COPACZ**); Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907.

Casimiris Magnus ex Hungaria attraxerat propter corum militiam et virtutes, erant viri robusti, ad bella valentes, a Slavis ortum ducentes”.[1]

мал.180: герб Копач в “Stemmata Polonica”
мал.181: герб на надмогильній плиті Яна з Гавловиць 1458 р.

Разом з тим, цей сюжет широко представлено в чеській та сілезькій геральдиці. Зокрема, його часто зустрічаємо в родовому герботворенні Освітимського князівства. Скажімо, при документі від 19 березня 1454 р. відразу одинадцять освітимських земян приклало печатки з зображенням орлиного крила в іспанському щиті (Микола Рудський зі Старовесі, Микола Чоло Чеховський з Чехович і Коморович, Ян Бойшовський з Брезинки, Георгій з Вилямовичів, Готард (Gothardus de Iwceczeschin), пан з Райська (Jodocus heres de Raysco), Лаврентій Харманський (Laurencius de Charmanzi), Ян Скиденський зі Скиден, Марциш з Явищовичів, Михайло Галчиновський, Ян з Берталовичів).[2]

Найбільш масовано зображення орлиного крила репрезентовано саме в герботворенні Освітимського князівства, а також Руської землі,[3] що дозволяє провести певні паралелі між цим геральдичним сюжетом та гербом з **Т**-подібним хрестом з півкулями на кінцях над трьома врубами (пізніший Корнич), що також мав поширення саме в цих двох регіонах. Цілком імовірно, що герб з орлиним крилом здійснив аналогічну мандрівку, але цього разу набагато важче сказати в якому напрямку йшло переміщення його носіїв.

В інших регіонах Корони Польської герб з орлиним крилом зустрічається доволі спорадично. Найстарша судова записка походить з 1404 р., в якій інформацію про герб подано в описовий спосіб – “Scrzidlo”.[4] Ян Длугош в “Liber beneficiorum” називає цей герб “Fossorum”, що власне і означає – “копач” (також описова формула).[5] Врешті, бачимо цей герб в щиті іспанської геральдичної форми на надмогильній плиті Яна з Гавловиць у францисканському костелі у Кракові від 1458 р.[6]

Наявність в письмових джерелах суто описових форм назви цього герба змушує поставити під сумнів існування гербової спільноти з назвою Копач у XV ст., а також приналежності до неї горішньо-сілезьких та руських родових гербів з зображенням орлиного крила, оскільки саме щодо них, незважаючи на їх чисельність, ці назви впродовж XV ст. не застосовувалися. Очевидно, назвами “Scrzidlo” та “Fossorum” позначали самі лише родові герби з польських теренів Корони. Останні, зважаючи на поширеність даного геральдичного сюжету в центрально-європейському герботворенні, цілком вірогідно, могли мати відмінне від освітимських та руських гербів походження. Хоч з іншого боку, не виключеним є

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729.
[2] BCz, Perg.511; MNK, Rkps 1713, karta 333; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.162.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.698; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[4] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.161; Pokłosie heraldyczne // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom VI.- Lwów, 1923.- C.24.
[5] Dlugossii I. Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis.- Vol.II.- Cracoviae, 1863.- C.229.
[6] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- C.152; Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- C.32.

перенесення цього герба з теренів Русі або Горішньої Сілезії. Врешті, в 2-й пол. XVI ст. всі ці родові герби з орлиним крилом було об'єднано в гербову спільноту під назвою Копач, в якій чисельне домінування безсумнівно належало руській групі.[1]

Отже, підсумовуючи можемо констатувати, що наявність руських гербових спільнот, принаймні до середини XVI ст., слід поставити під великий сумнів. Окремі спроби уніфікації руських родових гербів до певних стандартизованих форм та набуття деякими руськими гербами назв на польський зразок можемо, звичайно, спостерігати і в XV – 1-й пол. XVI ст., але ці випадки носили поодинокий характер, і були пов'язані, в основному, з виробленням назв для гербів тих родів, що переміщувалися з руських земель на польські етнічні терени (як приміром пани Горайські), а також з судовими потребами під час виводу шляхетства дрібними руськими родами, які з метою наочного підкреслення власного шляхетського статусу, надавали в окремих випадках назви своїм гербам за польським зразком – або витворені в самому руському середовищі (значна частина цих назв зустрічається лише в поодиноких випадках і не має продовження в подальшій традиції, що вказує на штучний характер цього процесу називання), або запозичені з польського герботворення (в разі коли руський родовий герб в той чи інший спосіб міг нагадувати певний польський герб). Таким чином, руські герби, в яких перебувало зображення зірок та півмісяця ставали в судових записках, а згодом в гербовниках, Сасом або Лелівою чи Древицею. Герби з трьома врубами називали – Корчак, або Рох III. Герби з хрестом та півколом ставали Побогом, Яструбом чи Остоєю, з хрестом і розгалуженнннями – Нечуєю,[2] з колом і хрестами – Салавою або Осориєю.

Втім, значного поширення та завершених форм це явище набирає лише в 2-й пол. XVI ст., коли в Короні Польській з'являються перші друковані гербовники, що масово тиражують та закріплюють в шляхетській свідомості ті нечисленні уніфіковані форми руського герботворення, яким пощастило, в силу різних причин, потрапити на їх сторінки. Разом з тим, ці гербовники подають відомості про деякі руські герби, назви яких вперше зустрічаємо власне на сторінках цих друкованих творів. Скажімо, гербовники Бартоша Папроцького подають крім Саса, Корчака, Корнича, Кирдеї, Голобока, Свирчка цілий ряд, незнаних досі з письмових джерел, назв руських гербів – Салава, Покора, Незгода, Рамулт, Влошек та ін.[3] Для решти самобутніх руських гербів, як правило, залишався шлях подальшої уніфікації з друкованими зразками та поступового заникнення. Цим процесом власне і завершено добу руської геральдики та відкрито нову – річпосполитської.

Таким чином, руське середньовіччя, очевидно не знало гербових спільнот, появу яких варто датувати останньою чвертю XVI ст., в основному під впливом польських гербовників, що намагалися описати розмаїття руських гербових форм в категоріях польської геральдики (через надання гербових назв та штучне конструювання руських гербових спільнот). Назви гербів, що спорадично з'являються в джерелах XV – 1-ї пол. XVI ст. позначають лише герби окремих родів (Горайських, Риботицьких, Бибельських). Абсолютна ж більшість руських гербів XIV – XVI ст. функціонують в зовсім іншому режимі ніж тогочасна польська геральдика – як герби окремих осіб та родин, а не гербових спільнот, і без такого специфічно польського інституту як гербова назва. Взаємопристосування руських та польських, а разом з ними литовських та пруських, геральдичних форм народило в XVII ст. цілком нове явище – річпосполитську геральдику, яка взяла на озброєння феномен гербових назв та спільнот, але разом з тим поширила його на безліч самобутніх руських геральдичних сюжетів, що чисельно стали однією з найвагоміших складових цієї ранньомодерної системи.

---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.729.

[2] Ще навіть на початку XVII ст. окремі руські земяни продовжували користуватися своєрідними родовими гербами, приміром, на кшталт знаку у виглядім стріли вістрям вгору з двома навскісними відгалуженнями праворуч та трьома – ліворуч, які лише згодом було переоформлено в герб Нечуя (Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.104-105, мал.418).

[3] Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- С.119; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.- С.XI.

Глава II: “Arma baronum, nobilium, terrigenarum, boiarorum, feudalium et incolarum terrae Russiae”: Родова геральдика Руських земель Корони Польської XV ст.

І. Перемиська земля

Серед усіх руських земель доби пізнього середньовіччя Перемиська земля була представлена чи не найбільшою кількістю пам’яток родового герботворення. Розташовна на підкарпатських теренах, між Сяном та горішньою течією Дністра і його допливів – Стриєм і Опором “**Горнаѧ страна Перемишльскаѧ**” була місцем осідку великої кількості родів корінної руської шляхти. Серед останньої знаходимо потужні панські роди, що прагнули утримати своє становище регіональної еліти в умовах поступової інкорпорації до складу Корони Польської, нобілітет середньої заможності, якому по реформі 1430 – 1434 р.р. відкрився шлях до участі в політичній діяльності місцевого рівня, а також дрібну шляхту, що вела тривалу боротьбу за доведення свого привілейованого статуса.

Суспільно-політичні змагання всіх цих прошарків провідної верстви мали своє зовнішнє відображення в широкому використанні родових гербів, що репрезентували своїх власників як членів привілейованого стану. Як і в інших країнах Європи, в Руських землях родові герби мали в першу чергу соціально-ідентифікуюче значення, а в своїй сумі (на рівні регіональних геральдичних комплексів) репрезентували собою корпорацію землевласників відповідних територій.

В комплексі родових гербів Перемиської землі наявні чіткі ознаки регіональної системи герботворення, зі своїми домінуючими сюжетами та закономірностями функціонування геральдичних знаків. Звичайно, ця геральдична сукупність має виразну подібність з аналогічними комплексами інших руських земель, що й не дивно, зважаючи на те що руська середньовічна геральдика являла собою доволі одноцільну знакову систему. Але, поруч з тим, не можна не добачити певних особливостей родового герботворення Перемиської землі XV ст., що знайшли своє відображення у використанні деяких своєрідних сюжетів, які значно слабше представлено в герботворенні інших руських земель, особливо по-за межами Корони.

Йдеться в першу чергу про окремі геральдичні конструкції, що їх утворено на основі старих догеральдичних родових знаків. Масове використання останніх в родовому герботворенні є своєрідною візитною карткою середньовічної руської геральдики. Разом з тим, в різних землях Русі не раз можемо бачити оригінальні сюжети, що додають специфіки місцевому герботворенню. Комплекс родових гербів Перемиської землі, як один з найбільш чисельних на руських теренах, має вдосталь подібних сюжетів.

Чи не найбільш оригінальною гербовою конструкцією родової геральдики на теренах перемиського Підкарпаття був родовий знак, що ним користувалися в своєму герботворенні пани Бибельські (знак у вигляді хреста над пов’язкою з кінцями додолу, що мають вигляд кос або ріжків півмісяця),[1] а також цілий ряд дрібніших перемиських родів. В письмових джерелах цей сюжет описувано в різні, не надто доладні, способи (зазвичай через порівняння його з польськими гербами Вовчі коси та Наленч або з фігурами півмісяця та кос), що вказує на незвичність цієї конструкції вже для тогочасних спостерігачів, а отже і на доволі архаїчне походження.

Зображення колоподібної фігури з загостреними та заокругленими на кінцях розгалуженнями є сталою основою цього родового знаку, натомість зображення хреста в різних родових гербах перемиської шляхти має доволі нестабільний вигляд або й взагалі відсутній. Скажімо, в гербі Тучка і Занка Корнеловських, згідно з описом в судовій записці

[1] BCz, Perg.272; AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1148; MNK, Rkps 1464, karta 21; Rkps 1484, Tom II, karta 281.

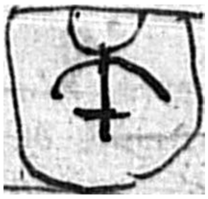
1439 р. (Item de herbo alieno alias zobczich Thuczco Cornelowski et Zanko fratres duo germani de proclamacione Bibel et de herbo cossy, luna et crux) зображено знак у вигляді пов'язки з кінцями додолу у вигляді кос під хрестиком.[1] Останній засвідчив своєю печаткою присяжний лист від 29 червня 1427 р., імовірно, з зображенням такого ж герба (sigillum Zankonis de Cornelowicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.181).[2]

Натомість, родові герби Кузьми з Кальнохвостів, Михайла з Подвисокого та Федька Санницького,[3] відповідно до змісту судової записки 1478 р. (Palatini pro dei hodierna comparentes et testes veros nobiles personaliter statuentes videlicet duos post partem de clenodio et armis Vilcekossy et duabus crucibus et luna proclamationis Napole videlicet Cusma de Calnochwosty et Michaelem de Podwyssokye iterum alios Zaynko et Procop de Zabloczcze),[4] складалися з поєднання двох кос з місяцеподібними кінцями під двораменним хрестиком. Нарешті, в гербах Іванка з Заболоття[5] та Івашка з Пачлав,[6] імовірно, було присутнє саме лише зображення косоподібного знака (clenodio matris videlicet Vilczekossy Iwanko de Zabloczcze et Iwasko de Paczlaw).[7]

Ще одним поширеним сюжетом в перемиському родовому герботворенні є зображення родових знаків в основі яких перебувало поєднання хреста з півколом. Приміром, на печатці Юрка Грошенського від 1427 р. в іспанському щиті бачимо хрест над півколом, що лежить рогами догори (sigillum Jurek Srosenski).[8] Подібну конструкцію, тільки в перевернутому вигляді, мав герб на печатках двох незнаних з імені перемиських земян від 1439 р.[9] Стенько з Дубковичів користувався 1427 р. печаткою з гербом у вигляді двох півкіл, що лежать в стовп кінцями в протилежні боки над хрестом в іспанському щиті (sigillum Stenkonis de Dubkouicze).[10]

мал.182: герб з печатки Юрка Грошенського 1427 р.
мал.183: герб з печаток перемиських земян 1439 р.
мал.184: герб з печатки Стенька з Дубковичів 1427 р.

Також два півкола, але обидва кінцями вгору і з'єднані стовпом, знаходимо на печатці неідентифікованого земянина від 1439 р. (sigillum tale).[11] Іванко з Добрян (представник роду Добрянських, який в 2-й пол. XVI – XVII ст. користувався гербом Сас)[12] мав на своїй печатці від 1427 р. аналогічне зображення, але з півколами спрямованими кінцями додолу (sigillum Iwanko de Dobrzan huiusmodi).[13] Інший представник роду з Добрян – Мишко користувався того ж року печаткою про яку повідомляє Ян Замойський з посиланням на

[1] AGZ-XIII, c.81, n.1116.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.794; Halecki O.- n.7[10], 53.
[3] AGZ-XVIII, c.XXI.
[4] AGZ-XVIII, c.165, n.1084.
[5] AGZ-XVIII, c.XXII.
[6] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; AGZ-XVIII, c.XXI.
[7] AGZ-XVIII, c.74-75, n.494.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.840; Halecki O.- n.8[11], 52.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.357 (sigillum idem), n.358 (sigillum simile).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1123; Halecki O., Nr.2[5], 19.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.361.
[12] ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/І, арк.184; RTH.- Tom III.- n.260; AGZ-XVIII, c.XIX. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.99), представники роду в XV ст. – Іванко, Мишко, Ігнат, Стецько, Яцко, Семашко, Андрій, Гліб, Івашко (Wyrostek L.- C.158).
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.761; Halecki O.- n.7[10], 45.

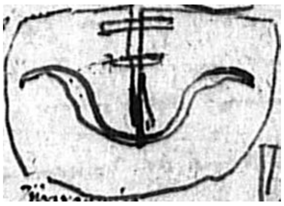
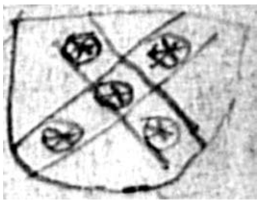
“Libellum Cracouiensi” (sigillum Min de Dobrzan tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.120).[1] На печатці ще одного, невідомого за іменем, перемиського земянина від 1436 р. маємо в іспанському щиті два півкола в стовп кінцями догори, в колі яких розміщено по хрестику (sigillum sequens huiusmodi).[2] При тому ж документі ще один земянин приклав печатку з гербом у вигляді перехрещеного хреста з подвійним півколоподібним розгалуженням згори в іспанському щиті (sigillum tale sequitur).[3]

мал.185: герб з печатки перемиського земянина 1439 р.
мал.186: герб з печатки Іванка з Добрян 1427 р.
мал.187-188: герби з печаток перемиських земян 1436 р.

На гербі Хотка з Хомутова з печатки від 1427 р. (sigillum Choczkonis de Kromow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.102),[4] очевидно, було зображено родовий знак, зовнішній вигляд якого був подібний до польського герба Побог (можливо – хрест над півколом, що лежить кінцями додолу), оскільки саме останній був присутній на 102 сторінці “Libellum Cracouiensi”, згідно з відомостями, що їх подав у своїх нотатках Ян Замойський.[5]

мал.189: герб з печатки Януша Ласковського 1427 р.
мал.190: герб з печатки Івана з Чайковичів 1427 р.
мал.191: герб з печатки Миколи Челятицького 1436 р.

Двораменний хрест, який перетинає півколо кінцями догори знаходився в німецькому щиті на печатці мостиського війта Януша Ласковського від 1427 р. (sigillum Ianussij Laskowski aduocati de Mosczyska).[6] Аналогічне зображення двораменного хреста, але цього разу над півколом з загнутими догори та в бік кінцями в іспанському щиті, знаходимо на печатці Івана з Чайковичів (sigillum Juani de Czaikouicze).[7] Микола Челятицький 1436 р. користувався печаткою з гербом у вигляді косого хреста, який було обтяжено п’ятьма колами з шестипроменевими зірками всередині (sigillum Nicolai Czelaticzki).[8] Очевидно, те саме зображення знаходилося і на його ранішій печатці від 1427 р.[9] (sigillum Nicolai de Selaticz, ut est in libello Cracoviensi, fol.70), а також на печатці Хоми з Челятичів від того ж року

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1198.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.874.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.855.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1223; Halecki O.- n.5[8], 84.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704-705; Zamoyski J.- n.1155 (sigillum Nicolai de Pella, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.102), n.1204 (sigillum Nicolai de Pella: Pobodze).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.108; Halecki O.- n.2[5], 33.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1124; Halecki O., Nr.2[5], 20.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.207.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1109; Halecki O., Nr.2[5], 4.

(sigillum Thomae de Czeczathicz periit).[1] Схожими між собою гербами (з півторараменним хрестом над півколом з загнутими догори та в бік кінцями) користувалися 1427 р. Олесько зі Звротовичів (sigillum Oleskonis de Ziwkowie)[2] та Іван з Оженська (sigillum Ioannis de Ozensko).[3] Відмінність в їхній іконографії полягала лише в різному розташуванні піврамена: на гербі Олеська – вліво, а на гербі Івана – вправо. Хрест на основі в супроводі двох півкіл кінцями в різні боки та двох колечок вміщено в іспанському щиті на печатці Станіслава Дідалицького[4] від 1436 р. (sigillum Stanislai Didaticzki).[5]

мал.192: герб з печатки Олеська зі Звротовичів 1427 р.
мал.193: герб з печатки Івана з Оженська 1427 р.
мал.194: герб з печатки Станіслава Дідалицького 1436 р.

Зображення хреста, часто в поєднанні з іншими знакоподібними конструкціями, зустрічаємо ще в цілому ряді родових гербів перемиського нобілітету. Скажімо, на печатці перемиського земського підсудка Волчка з Боратина (рід якого згодом користувався гербом з трьома врубами)[6] від 1436 р. зображено родовий знак у вигляді літери **П** з загнутими в бік кінцями під хрестом в овальному щиті (sigillum Wolczkonis subiudicis Premislien).[7] Імовірно, цей же герб, з посиланням на "Libellum Cracouiensi", мав на увазі Ян Замойський, описуючи печатку Волчка пана з Боратина від 1427 р. (sigillum Volczkonis de Boiatin tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.114).[8]

мал.195: герб з печатки Волчка пана з Боратина 1436 р.
мал.196: герб з печатки Гринька з Тисарова 1427 р.
мал.197: герб з печатки Андрія з Предан 1436 р.

Знак у вигляді трираменної літери **Т** під хрестом зображено в іспанському щиті на печатці Гринька з Тисарова[9] (sigillum Czimko de Thiczarow).[10] В свою чергу, Андрій з Предан користувався 1436 р. печаткою з зображенням перехрещеного потрійного хреста в

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.797; Halecki O.- n.8[11], 10.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1131; Halecki O., Nr.2[5], 27.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.104; Halecki O.- n.2[5], 29.
[4] Згадується в перемиських актах впродовж 1436 – 1466 р.р. (AGZ-XIII, s.14, 26, 29, 34, 46, 66, 79, 127, 248, 251, 395, 471, 497, 590).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.864.
[6] Перша згадка про рід – 1436 р. (AGZ-XVIII, c.XIII).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.201.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1185; Halecki O.- n.5[8], 54.
[9] В річпосполитський період рід Тисаровських користувався гербом Сас (Wyrostek L.- C.122; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.173).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.809; Halecki O.- n.8[11], 36.

іспанському щиті (sigillum Andreae Przedany).[1] Рід ясновельможних (magnificus)[2] панів Ваповських[3] та їх галузь – Радохонські[4] за родовий герб мали, очевидно, знак у вигляді стовпа з відгалуженнями обабіч під хрестом. Робимо цей висновок з огляду на використання в 2-й пол. XVI ст. цими родами герба Нечуя,[5] що виконав роль стандартизуючого зразка для їхніх родових гербів у часи уніфікації руського родового герботворення.

Представники родів Ортинських і Шехинських (які в 2-й пол. XVI ст. користувалися гербом Сас)[6] – Дмитро з Ортиниці (sigillum Demetrii de Ortenicze, ut videbatur: Seliga),[7] Машко з Ортиниці (sigillum Masz de Ortinicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.163)[8] та Васько з Шехині (sigillum Vaskonis de Slokomia simile: Seliga)[9] мали на своїх печатках від 1427 р. зображенням з гербом у вигляді хреста над півмісяцем, що лежить рогами догори, на що вказує у своїх записках Ян Замойський, порівнюючи їхні родові герби з гербом Шелига.

Зображення родового знака у вигляді хрестика над літерою **S** правило за герб незнаного з імені перемиського земянина на печатці від 1436 р. (sigillum item huiusmodi).[10] Прокіп з Братковців (рід якого[11] в річпосполитську добу користувався гербом Сас[12]) 1427 р. користувався печаткою з зображенням в іспанському щиті хвилястого пояса, що своїм зовнішнім виглядом нагадував літеру **W** (sigillum Procopii de Bradcow).[13] Очевидно, подібне зображення мав за герб рід Рогозинських,[14] який в 2-й пол. XVI ст. зуніфікував свій родовий знак з гербом Абданк.[15] Знаком неясної конструкції (який Замойський порівняв з польським гербом Лодя) користувався Васько Яскорський (sigillum Wosakonis de Jascor ... Lodzia).[16]

мал.198: герб з печатки перемиського земянина 1436 р.
мал.199: герб з печатки Прокопа з Братковців 1427 р.

На печатках Олдриха та Івана зі Стражинця від 1427 р. (sigillum Oldnici et fratris eius Ioannis de Trsczieniecz tale)[17] та 1439 р.[18] в іспанському щиті зображено знак у вигляді літери **N**. Подібну конструкцію мав, очевидно, герб і на печатках Франциска Ката з Оріху від

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.596.
[2] AGZ-XVIII, c.XIV.
[3] Перша згадка про рід – 1436 р. (AGZ-XVIII, c.XIV-XV, XXI; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239).
[4] AGZ-XVIII, c.XXI.
[5] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90; Paprocki B. Panosza.- C.M 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.226; ŻD-XVIII-II, c.288, 294.
[6] Wyrostek L.- C.121-122; AGZ-XVIII, c.XXI; AGZ-XX, n.62.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1164; Halecki O.- n.5[8], 34.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.747; Halecki O.- n.7[10], 3.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1192; Halecki O.- n.5[8], 60.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.858.
[11] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.73-74), перший достеменно відомий представник роду – Івашко, його сини – Василь, Богдан, Сенько та Петро, онуки – Федько, Костко, Михайло, Васько та Івашко Богдановичі (Wyrostek L.- C.121, 155).
[12] AGZ-XVIII, c.XIX; ŻD-XVIII-II, c.307, 331; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.287.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.849.
[14] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244.
[15] ŻD-XVIII-II, c.330; AGZ-XVIII, c.XXI.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.846.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.748; Halecki O.- n.7[10], 25-26.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.347 (sigillum sequitur tale), n.348 (sigillum, quod sequitur, simile).

1427 р. (sigillum Francisci Kat, decani Premisliensis: Suirczek),[1] Андрія з Оріху від 1436 р. (sigillum Hindrzich de Orzech: Suiersczik),[2] а також Бенедикта (sigillum Benedicti de Orzech tale, vt in libello Cracouiensi pag.175)[3] та Генриха з Оріху (sigillum Henrici de Orzech tale, vt in libello Cracouiensi pag.175),[4] описуючи печатки яких при присяжному листі від 29 червня 1427 р. Ян Замойський посилався на герб зі сторінки 175 Краківського кодексу.

мал.200: герб з печатки Івана зі Стражинця 1427 р.
мал.201: герб з печатки Олдриха зі Стражинця 1439 р.
мал.202: герб з печатки перемиського землянина 1436 р.

Незнаний з імені перемиський землянин засвідчив документ від 1436 р. печаткою з зображенням в іспанському щиті родового знака у вигляді літери **Н** з заокругленими в бік долішніми кінцями.[5] Ще один землянин, ім’я якого в “Adnotationes spectantes ad familias” не названо, мав за герб складну знакоподібну конструкцію у вигляді кола з меншим колом в середині, подвійним заокругленим розгалуженням вгорі та в супроводі двох доземих врубів обабіч.[6] Рід Бараницьких (в 2-й пол. XVI ст. користувався гербом Сас)[7] в своєму гербі мав, швидше за все, родовий знак у вигляді трьох півкіл в зірку. На це вказує інформація Яна Замойського, який ототожнив родовий герб з печаток Матвія з Баранчиців від 1427 р. (sigillum Matthiae de Barancz: Trampki)[8] та 1436 р. (sigillum Mathiae: Trambki)[9] з гербом Трубки.[10] Те що в даному випадку мався на увазі саме руський герб, а не польський герб Трубки, випливає з того, що Замойський в іншому місці своїх нотаток при описі герба Харька з Баранчиців робить посилання на “Libellum Cracouiensi” без жодної згадки про герб Трубки (sigillum Charz de Baranczicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.185).[11]

Побібний знак, у вигляді трьох мисливських ріжків, знаходився, імовірно, також в родовому гербі Васька Лютовинського, що випливає з судової записки від 1437 р. – “Waszco Lutowyenski cum fratribus debet suam nobilitatem ostendere fratribus senioribus et testibus sex videlicet duobus de herbo patris videlicet trzechtramb, post matrem luna et in medio lune crux et post awam patris et matris de herbo Wilcze cossy. Et debet ostendere in primus terminis particularibus et debet producere [testes] iuxta statuta iuris terrestris”.[12] Дане припущення

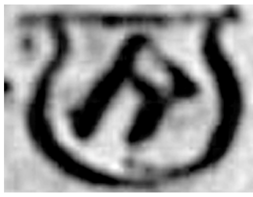
---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1156; Halecki O.- n.5[8], 88.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.598.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.759; Halecki O.- n.7[10], 34.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.777; Halecki O.- n.7[10], 56.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.868 (sigillum sequens tale).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.356 (sigillum tale).
[7] AGZ-XVIII, c.XVI, XVIII; Wyrostek L.- C.121.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1187; Halecki O.- n.5[8], 56.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.600.
[10] Варто зазначити, що в руському герботворенні багатьох середньовічних земель знакоподібні конструкції у вигляді трьох півкіл (часто з розширеннями на кінцях, що надавало особливої подібності з мисливськими ріжками) в зірку мали доволі широке розповсюдження (ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.1, арк.1; APK, ASang, Teka II, Plik 49; AGAD, Perg.5627; Perg.5343; Bogdan I.- n.91; Cernovodeanu D.- C.381; табл.LXXXVII, мал.5); згодом, у річпосполитську добу, деякі з них було зуніфіковано з польськими гербами Трубки або Кроє (Kojałowicz W. Compendium.- C.113; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.355). Ян Замойський, що робив свої нотатки в 2-й пол. XVI ст. (1567 – 1569 р.р.), очевидно, міг сприйняти руський знак з трьома півколами в зірку на печатках 1-ї пол. XV ст. за малюнок герба Трубки.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.781; Halecki O.- n.7[10], 65.
[12] AGZ-XIII, c.592, n.7207.

підтверджується і тією обставиною, що інші свідки цього документу також користувалися руськими гербами (хрестом з півмісяцем та знаком у вигляді кос).

Мікош з Лучичів (рід якого від 2-ї пол. XVI ст. мав за герб Сас)[1] користувався 1427 р. печаткою з зображенням потрійного хреста з неясним візерунком довкола – можливо три мисливських ріжка в зірку з ремінцями (sigillum Miesz de Luczicz).[2] На печатці Якуша з Вишні від 1427 р. родовий знак мав вигляд топора повернутого лезом в лівий долішній кут іспанського щита (sigillum Jacussii de Vis ...).[3] Схоже зображення родового знаку, імовірно, оздоблювало також печатку Станіслава з Ритаровичів від 1427 р. (sigillum Stanislai de Ritarowicz tale, vt in libello Cracouiensi pag.180),[4] рід якого[5] в 2-й пол. XVI ст. перейшов на використання герба Топор.[6]

мал.203: герб з печатки перемиського землянина 1439 р.
мал.204: герб з печатки Мікоша з Лучичів 1427 р.
мал.205: герб з печатки Якуша з Вишні 1427 р.

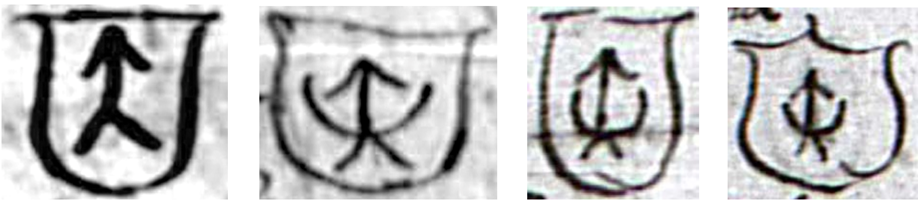
Найбільш поширеним сюжетом руського герботворення в Перемиській землі було зображення в основі якого перебував знак у вигляді стріли, як правило, в поєднанні з півколом або півмісяцем. Хвал з Пелнатичів користувався 1427 р. печаткою з зображенням родового знака у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу (sigillum Chwal de Pelnacz ...).[7]

Подібне зображення стріли, яку перетинає півколо кінцями догори, знаходимо на печатці Костка з Унятичів (засновник родів Унятицьких[8] та Уруських,[9] які від 2-ї пол. XVI ст. користувалися гербом Сас) від 1427 р. (sigilum Coslo de Muya ...).[10] При документі від 13 грудня 1464 р. свого часу перебувала печатка Дмитра з Унятичів (Dmitr de Huniatycz), яка, втім, до сьогодні не збереглася.[11]

Найдавнішою сфрагістичною пам'яткою роду Чолганських[12] була, очевидно, втрачена на сьогодні печатка Драгина Волошина Чолганського, якою було засвідчено перемиський акт від 19 жовтня 1404 р.[13] Натомість є відомим зображення на печатках Федька Чолганського (sigillum Fedkonis Czolhanski) та когось з його синів від 1439 р., що являло собою той таки

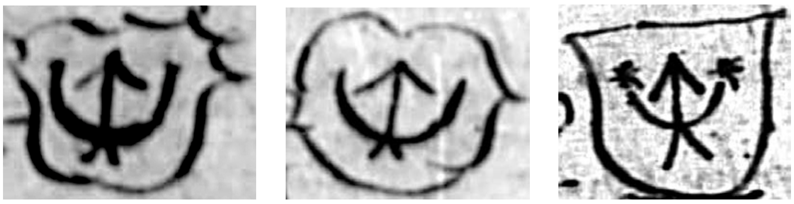
[1] ŻD-XVIII-II, с.334; AGZ-XVIII, c.XX.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1111; Halecki O., Nr.2[5], 7.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.795; Halecki O.- n.7[10], 62.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.751; Halecki O.- n.7[10], 48.
[5] Рід руського походження (Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244).
[6] ŻD-XVIII-II, с.330; AGZ-XVIII, c.XXI.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.771; Halecki O.- n.7[10], 18.
[8] AGZ-XVIII, c.XX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.58-59), представники роду в XV – Костко, Демко, Сенько, Федько, Занко, Микита, Василь, Івашко (Wyrostek L.- C.174).
[9] AGZ-XVIII, c.XXII. Перша згадка про рід – 1437 р. (Wyrostek L.- C.58), засновник роду – Костко, його сини – Костко та Іван, онуки – Андрій, Іван, Олехно, Яцко, правнуки – Гриць, Юрій (Wyrostek L.- C.174).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.814; Halecki O.- n.8[11], 48.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[12] AGZ-XVIII, c.XVI; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237. Перша згадка про рід – 1399 р. (Wyrostek L.- C.75-76), засновник роду – Драгин Волошин (ім'я вказує на волоське походження цієї особи, що є цілком вірогідним; втім, з іншого боку імена всіх його нащадків мають виразно руський характер), його син – Федько, онуки – Івашко, Васько, Андрій (Wyrostek L.- C.157).
[13] **Драгуин Волошин**, Drahin Walachus (BCz, Perg.272).

родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, яку перетинає півколо (або півмісяць) кінцями догори.[1] Інша печатка Федька (Fyedko de Cholhancze), при акті Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р., до сьогодні не збереглася.[2]

мал.206: герб з печатки Хвала з Пелнатичів 1427 р.
мал.207: герб з печатки Костка з Унятичів 1427 р.
мал.208: герб з печатки Федька Чолганського 1439 р.
мал.209: герб з печатки [...] Чолганського 1439 р.

На печатках представників роду Тустановських[3] від 1427 р. – Ілька (sigillum Ilko de Stustanouicze),[4] Пилипа (sigillum Philippi de Stustanouicze simile)[5] та Івана з Тустановичів (sigillum Iwan de Stustanouicze)[6] зображено той самий родовий знак, що і в гербі Чолганських. На пізнішій печатці Пилипа з Тустановичів від 1436 р. зображення герба доповнено двома шестипроменевими зірками на ріжках півмісяця (sigillum Philippi Tustanowski, terrigenae Leopoliensis).[7]

мал.210: герб з печатки Ілька з Тустановичів 1427 р.
мал.211: герб з печатки Івана з Тустановичів 1427 р.
мал.212: герб з печатки Пилипа з Тустановичів 1436 р.

Першою з цих видозмін родового герба (без зірок) користувалися, очевидно, представники молодшої галузі роду Тустановських – Колодницькі.[8] Зокрема – Степан з Колодниці, який приклав свою печатку до присяжного листа 29 червня 1427 р. (sigillum Stephani de Klodnicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.161).[9] Інший відлам Тустановських – рід Любинецьких[10] мав за герб, імовірно, ту видозміну спільного родового герба, яка знаходилася на другій печатці Пилипа з Тустановичів. Принаймні, Ян Замойський в своїх нотатках вказує на розташуванні герба Любинецьких в “Libellum Cracouiensi” відразу за

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.345, n.335 (sigillum, quod sequitur, tale).
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[3] AGZ-XVIII, c.XVIII, XXI. Перша згадка про рід – 1387 р. (Wyrostek L.- C.60-62), представники роду в XV ст. – Юрко, Даміан, Гриць, Яцко, Пилип-Лачко, Іван, Ілько, Каленик, Дашко, Машко, Філь, Машко, Дробиш, Станко, Климко, Юрій, Андрій, Леонард, Сидір, Кузьма, Гнат, Івашко, Васько, Костко, Сенько, Федько, Станко, Андрій, Ілько, Гринь, Стецько, Олешко, Лук’ян, Михайло та ін. (Wyrostek L.- C.173).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.832; Halecki O.- n.8[11], 37.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.833; Halecki O.- n.8[11], 39.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.836; Halecki O.- n.8[11], 43.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.643.
[8] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1391 р. (Wyrostek L.- C.63, 121).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.745; Halecki O.- n.7[10], 63.
[10] Wyrostek L.- C.62, 121-122; AGZ-XVIII, c.XX.

гербом Колодницьких – “sigillum Nicolai de Lubienie (Микола з Любинця) tale, vt in libello Cracouiensi pag.162”.[1]

Інший герб роду Любинецьких – знак у вигляді трикутника вістрям додолу над колом в іспанському щиті, було вміщено на печатці Юрія з Любинця від 1427 р. (sigillum Jurgii de Lub ...).[2] Те саме зображення знаходилося, очевидно, й на печатці Сенька з Любинця (sigillum Bienko de Lubiena tale, vt in libello Cracouiensi pag.177).[3] Щодо герботворення інших галузей роду Тустановських – Літинських,[4] Кропивницьких[5] і Бориславських,[6] впродовж XV ст., у нас достеменних відомостей немає, але можемо припустити, що вони користувались тими самим гербом, що й Тустановські.

мал.213: герб з печатки Юрія з Любинця 1427 р.
мал.214: герб з печатки Клемента з Тропичина 1427 р.
мал.215: герб з печатки перемиського землянина 1439 р.

До останнього є подібним також герб, який знаходився на печатці Клемента з Тропичина[7] від 1427 р., що являв собою родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, яку перетинає півколо з перехрещеними та загнутими догори і в бік кінцями (sigillum Clementis de Trop).[8] Обернений додолу знак у вигляді перехрещеної стріли під півколом перебував на печатці невідомого з імені землянина від 1439 р.[9] Засновник роду Гошовських[10] – Іван з Гошова користувався 1427 р. печаткою з зображенням в іспанському щиті родового знака у вигляді перехрещеної ламаним поясом стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори (sigillum Iwan de Szassow).[11]

мал.216: герб з печатки Івана з Гошова 1427 р.
мал.217: герб з печатки Ігната з Ролева 1427 р.
мал.218: герб з печатки Івашка Телятка 1427 р.

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.746; Halecki O.- n.7[10], 68.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.824; Halecki O.- n.8[11], 16.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.791; Halecki O.- n.7[10], 43.
[4] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1415 р. (Wyrostek L.- C.65).
[5] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1447 р. (Wyrostek L.- C.63).
[6] Перша згадка про рід – 1460 р. (Wyrostek L.- C.63).
[7] Wyrostek L.- C.128.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.847; Halecki O.- n.8[11], 19.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.352 (sigillum sequens eiusmodi).
[10] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1420 р. (Wyrostek L.- C.52), засновник роду – Іван Влашин (в даному випадку навряд чи малася на увазі етнічна приналежність, оскільки і саме ім’я цієї особи, й імена його нащадків видають суто руське походження цього роду, швидше могла йти мова про соціальне походження цього прозвища, як вказівка на роль у заснуванні нової осади на волоському праві), син – Сенько, онуки – Петро та Юрко, правнук – Івашко (Wyrostek L.- C.160).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.852; Halecki O.- n.8[11], 51.

Просте поєднання стріли та півкола обернених вгору знаходимо на печатках Ігната з Ролева (sigillum Ihnat de Rolow),[1] Івашка Телятка (sigillum Iwaskonis de Czielathko),[2] Сенька з Чижовичів (sigillum Szen de Czissowicze)[3] від 1427 р., неідентифікованого землянина від 1436 р.[4] та Павла з Новосельців від 1427 р. (sigillum Pauli de Nouosiedlecz).[5] Інший представник роду Новоселецьких (Волчків-Новоселецьких) – Ігнат з Новосельців користувався, очевидно, тим же зображенням родового герба (sigillum Ihnath de Nouosielcze tale, vt in libello Cracouiensi pag.168).[6]

мал.219: герб з печатки Сенька з Чижовичів 1427 р.
мал.220: герб з печатки перемиського землянина 1436 р.
мал.221: герб з печатки Павла з Новосельців 1427 р.

З огляду на інформацію Яна Замойського про розміщення 1427 р. Даміаном з Шептиць на своїй печатці герба подібного до того, який було зображено на 168 сторінці "Libellum Cracouiensi" (sigillum Damiani de Sep tale, vt in libello Cracouiensi pag.168)[7] можемо припустити тотожність гербів Шептицьких та Новоселецьких в цей період. Пізніше, згідно з відомостями судової записки 1469 р. про герб батька і матері Федора з Шептиць, гербом Шептицьких було зображення півмісяця з двома зірками – "Nobil. Fedor de Szepticze expurgavit suam nobilitatem sex testibus post patrem et matrem et duobus extraneis alias obczimi ex clenodio patris luna cum duobus stellis et ex clenodio matris babatum cum cruce, qui testes iuraverunt in hunc modum: ita nos deus adiuvet et s. crux, quia Fedor de Szepticze est verus nobilis et frater noster clenodialis et consangwineus progenitus et procreatus ex nostris predecessoribus parentibus. Super quo ipse Fedor memoriale posuit et iudicium recepit".[8]

В іншій судовій записці, від 1439 р., подано опис родового герба Стецька Бреговича Чайковського з Погорців та Станка з Хлопчичів, що являв собою родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори (Item Steczko Brechowicz de Pochorcze et Stanko de Chlopczicze de clenodio matris videlicet de clamacione Sudkowicz alias de media rotha cum sagitta).[9] Назва герба "Судкович", яку подає записка, походить очевидно від назви села Судковичі, яке від 1427 р. належало Хлопицьким.[10]

Останні,[11] крім того, користувалися в якості герба зображенням зірки над півмісяцем, про що свідчить запис Яна Замойського, щодо іконографії печатки Станіслава з Хлопчичів від 1427 р. (sigillum Stanislai de Chlopczicz: Leliua).[12] Зображення на печатці Машка з Хлопичів вже за часів Замойського було втрачене (sigillum Moskonis de Cholopiecz obliteratum).[13] Натомість, на печатках Федора з Хлопчичів (sigillum Fedori de Chlopczicz tale,

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.792; Halecki O.- n.7[10], 47; Wyrostek L.- C.128.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.835; Halecki O.- n.8[11], 42; Wyrostek L.- C.128.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.788; Halecki O.- n.7[10], 28; Wyrostek L.- C.128.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.862 (sigillum, quod sequitur).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.826; Halecki O.- n.8[11], 24; Wyrostek L.- C.128; AGZ-XVIII, c.XXII.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.780; Halecki O.- n.7[10], 64; Wyrostek L.- C.121.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.786; Halecki O.- n.7[10], 17; Wyrostek L.- C.121.
[8] AGZ-XVIII, c.3, n.17; Wyrostek L.- C.117.
[9] AGZ-XIII, c.81, n.1116; Wyrostek L.- C.98.
[10] Wyrostek L.- C.151, n.50.
[11] AGZ-XVIII, c.XIX. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.39), представники роду в XV ст. – Машко, Іванко, Федір-Занко, Станко, Станіслав, Машко, Сидір, Сенько, Ясько, Андрій та Якуб (Wyrostek L.- C.156).
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1183; Halecki O.- n.5[8], 52; Wyrostek L.- C.39.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1166; Halecki O.- n.5[8], 37; Wyrostek L.- C.39, 121.

ut est pictum in libello Cracoviensi pag.108)[1] і Олександра та Івашка з Бирчі (sigillum Alexandri et Iuaskonis de Biercz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.108)[2] була зображена якась одна з видозмін герба Хлопчицьких – стріла з півколом або зірка з півмісяцем.

Стріла в якості гербової фігури, а не частини родового знаку, безсумнівно присутня лише на кількох гербах руської шляхти Перемиської землі. Зокрема, Панас з Хлібичина мав на печатці від 1427 р. в іспанському щиті малюнок напнутого лука зі стрілою вістрям додолу (sigillum Panasz de Czelebenie huiusmodi).[3] В свою чергу, представник роду Подгородецьких[4] – Ходор з Подгородців користувався 1427 р. печаткою з зображенням в німецькому щиті стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого розміщено дві шестипроменеві зірки (sigillum Hodor de Podchroczcze).[5]

мал.222: герб з печатки Панаса з Хлібичина 1427 р.
мал.223: герб з печатки Ходора з Подгородців 1427 р.
мал.224: герб з печатки Яцка з Замостя 1427 р.
мал.225: герб з печатки Олеська з Радиничів 1427 р.

Використання фігур півмісяця та зірок також бачимо на кількох родових гербах перемиських землян, що пізніше (в річпосполитську добу) користувалися гербом Сас. Так, на печатці Яцка з Замостя від 1427 р. зображено герб у вигляді півмісяця рогами догори в супроводі двох шестипроменевих зірок (sigillum Iaczkonis de Zamosczicze: Drzewicza, itidem duarum stellarum luna interiecta).[6] Подібне зображення, очевидно, знаходилося також на печатках Сенька (sigillum Senkonis de Zamosczicze Drzewicza),[7] Андрія (sigillum Andreae de Zamosczicze: Drzewicza)[8] і Петра з Замостя (Petri de Zamosczicze)[9] та Юрія (Jurgi de Wlothicze)[10] і Хоми (Хоця) з Волощі (sigillum Godz de Wloticze: Drzewicza, stellarum scilicet duarum et lunae interiectae)[11] від 1427 р. Олесько з Радиничів мав на печатці від 1427 р. зображення півмісяця рогами додолу над семипроменевою зіркою в іспанському щиті (sigillum Oleskonis de Radinicze).[12] Подібний сюжет знаходився, очевидно, й на печатці Івана зі Світичів від 1427 р. (sigillum Ioannis de Swanczicz: Leliua).[13] Зображення двох зірок, згідно з відомостями судової записки 1478 р., правило за герб представника роду Татомирів[14] – Федька (Fyedor Thathumyr de Stronne, duas stellas deferentem proclamacionis Ssasz).[15]

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1175; Halecki O.- n.5[8], 44; Wyrostek L.- C.39.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1170; Halecki O.- n.5[8], 18-19.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.807; Halecki O.- n.8[11], 31; Wyrostek L.- C.128.
[4] AGZ-XVIII, c.XXI. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.71-72), представники роду в XV ст. – Ходор, Федір, Онисим, Іван, Андрій, Лавр, Борис, Нестор, Машко, Іван, Юрко, Стецько, Гриць, Дорош, Федько (Wyrostek L.- C.161).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.301; Halecki O.- n.8[11], 60.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.116; Halecki O.- n.2[5], 43; Wyrostek L.- C.122.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.118; Halecki O.- n.2[5], 44; Wyrostek L.- C.122.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.119; Halecki O.- n.2[5], 46; Wyrostek L.- C.122.
[9] Halecki O., Nr.2[5], 42; Wyrostek L.- C.122.
[10] Halecki O.- n.2[5], 41.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.115; Halecki O.- n.2[5], 40; Wyrostek L.- C.66, 122.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1108; Halecki O., Nr.2[5], 3.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.112; Halecki O.- n.2[5], 37.
[14] AGZ-XVIII, c.XXII. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.67), засновник роду – Татомир, його син – Федько, онук – Олехно, правнуки – Роман, Стецько, Іван, Яцко (Wyrostek L.- C.171).
[15] AGZ-XVIII, c.165, n.1084; Wyrostek L.- C.117.

Ще цілий ряд перемиських землян користувалися 1427 р. в якості гербів родовими знаками на основі поєднання стріли, півкола (півмісяця) та зірок: Яцко з Билинки (sigillum Jaczkonis de Bilinka tale, ut est pictum (in libello Cracoviensi) pag.117),[1] Васько з Білини (sigillum Vaskonis de Bielina tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.117),[2] Васько з Блажова[3] (sigillum Vasko de Blazou ..., vt in libello Cracouiensi pag.169),[4] Іван Вінницький[5] (sigillum Ioannis Vinniczki tale, ut est in libello Cracoviensi n.61),[6] Грицько (sigillum Hriczkonis Wolcziczowski tale, vt in libello Cracouiensi pag.170)[7] та Андрій з Волчищовичів[8] (sigillum Andreae de Volcziczouicz obliteratum),[9] Павло (sigillum Pauli de Dubrowlani periit)[10] та Ігнат з Дубровлян (sigillum Ihnat de Dubrowlani tale, ust est pictum in libello Cracoviensi pag.130),[11] Петро з Крушельниці[12] (sigillum Petri de Cruszelnicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.148),[13] Іван (sigillum Ioannis Michalouicz tale, ut est in libello Cracoviensi pag.73)[14] та Федурко з Михаловичів (sigillum Fedinkonis de Michalouicze obliteratum),[15] представник[16] роду Попелів[17] Грицько з Ратична (sigillum Hriczkonis de Raliczno tale, vt in libello Cracouiensi pag.159),[18] Олександр з Чирхави (sigillum Alexandri de Czirchawi simile)[19] та Іван з Созання[20] (sigillum Ivan de Sczanie tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.127).[21]

Даний висновок робимо, на підставі того, що в подальшому (від 2-ї пол. XVI ст.) всі ці роди зуніфікували свої герби з гербом Сас (очевидно, виходячи з подібності з останнім); разом з тим Ян Замойський, кожного разу з посиланням на “Libellum Cracouiensi”, повідомляє про використання цими родами власних родових гербів (отже, не тотожніх з іконографією герба Драго-Сас).

Щодо деяких перемиських землян в “Adnotationes spectantes ad familias” є лише згадки про використання ними власних печаток 1427 р. Такими є – Грицько з Копистна (sigillum Hriczkonis de Kopishno obliteratum),[22] Степан з Корчина[1] (sigillum Stephani de Corczino

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1208; AGZ-XVIII, c.XIX; Wyrostek L.- C.121.

[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1191; Halecki O.- n.5[8], 59; AGZ-XVIII, c.XIX; Wyrostek L.- C.122.

[3] AGZ-XVIII, c.XIX. Перша згадка про рід – 1424 р. (Wyrostek L.- C.53), засновник роду – Бота (ім’я, очевидно, волоського походження; разом з тим всі імена його нащадків мають виразно руський характер, що може вказувати на мішане русько-волоське коріння роду), його син – Кость (та імовірно – Васько), онуки – Іван Ченський, Іван Чорний та Яцко (Wyrostek L.- C.155).

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.790; Halecki O.- n.7[10], 39; Wyrostek L.- C.54, 121.

[5] Перша згадка про рід – 1378 р. (Wyrostek L.- C.57), представники роду наприкінці XIV ст. – на початку XVI ст. – Петро, Радко, Гліб, Василь, Іван, Василь, Ілько, Андрій, Ванько, Ленько, Івашко, Стефан, Тарас, Гриць, Дашко, Михно, Клиш, Івашко, Федір (Wyrostek L.- C.175).

[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1094; Halecki O.- n.1[4], 11.

[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.772; Halecki O.- n.7[10], 22; Wyrostek L.- C.121.

[8] Галузь роду Холовських (Wyrostek L.- C.121); перша згадка про рід – 1424 р. (AGZ-XVIII, c.XVIII-XIX).

[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1221; Halecki O.- n.5[8], 83; Wyrostek L.- C.121.

[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.793; Halecki O.- n.7[10], 52.

[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1219; Halecki O.- n.5[8], 81; Wyrostek L.- C.99, 121.

[12] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1395 р. (Wyrostek L.- C.70), представники роду в XV ст. – Іван, Даміан, Петро, Гриць, Прокоп, Стецько, Івашко, Федько (Wyrostek L.- C.162).

[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.722; Halecki O.- n.7[10], 2; Wyrostek L.- C.71, 121.

[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1113; Halecki O., Nr.2[5], 9.

[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1178; Halecki O.- n.5[8], 47; Wyrostek L.- C.121.

[16] Wyrostek L.- C.49-50, 121.

[17] AGZ-XVIII, c.XXI. Перша згадка про рід – 1424 р. (Wyrostek L.- C.48-51), засновник роду – Попель, його сини – Іванко, Яків, Ходор, Філь, онуки – Тишко, Михалко, Дмитро-Деш, Трухан, Луць, Труш, Грицько, Іванко, Михалко, Дмитро, Кузьма, правнуки – Кунаш-Кузьма, Попель-Колодруб, Рад, Матвій, Дешко, Климко, Василь, Андрій, Павло Чех, Федько, Хома (Хоць) (Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- C.101, табл.II; Wyrostek L.- C.165).

[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.741; Halecki O.- n.7[10], 54.

[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.742; Halecki O.- n.7[10], 55; Wyrostek L.- C.121.

[20] Перша згадка про рід – 1392 р. (Wyrostek L.- C.53), засновник роду – Сенько, його син – Іван, онуки – Васько, Станко, Дмитро, правнуки – Іван, Петро Полупан, Івашко, Петро (Wyrostek L.- C.167).

[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1210; Halecki O.- n.5[8], 74; Wyrostek L.- C.53.

[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.757; Halecki O.- n.7[10], 21; AGZ-XVIII, c.XX; Wyrostek L.- C.121; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240, 244.

obliteratum),[2] Шандро з Криниці[3] (sigillum Sandro de Crinicze obliteratum),[4] Федір з Розгорча (sigillum Fedor de Ross ... obliteratum)[5] та Іван зі Ступниці[6] (Iwan de Stupnica).[7] Використання ними в річпосполитську добу герба Сас дає підстави зробити припущення про наявність в їхніх гербах XV ст. родових знаків на основі стріли, півкола (півмісяця) та зірок. Як, втім, і щодо тих земянських родів Перемиської землі, які від 2-ї пол. XVI ст. також зуніфікували свої старі родові герби (відомості про які від XV ст. до нашого часу не дійшли) з гербом Драго-Сас – Вачевські,[8] Гординські,[9] Дверницькі,[10] Долинські,[11] Долуські,[12] Дубравські,[13] Ільницькі,[14] Комарницькі[15] та їх галузь – Височанські,[16] Кульчицькі,[17] Лодинські,[18] Лопушанські,[19] Лукавицькі,[20] Монастирські,[21] Ніговські,[22] Прусиновські,[23] Радиловські,[24] Семигиновські,[25] Сідлецькі (Селицькі),[26] Скольські,[27] Терлецькі,[28] Топольницькі,[1] Турецькі,[2] Туринські,[3] Холовські,[4] Яворські[5] та Ясеницькі.[6]

---

[1] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.52, 71), представники роду в XV ст. – Стефан, Івашко, Каленик, Гриць, Федько, Петро, Мелен, Герман (Wyrostek L.- C.161).

[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.848; Halecki O.- n.8[11], 25; Wyrostek L.- C.71, 121.

[3] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1402 р. (Wyrostek L.- C.60), засновник роду – Шандро, його сини – Гриць та Шимко, онуки – Климко, Івашко, Федько, правнуки – Івашко, Василь, Ілько, Роман (Wyrostek L.- C.163).

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.813; Halecki O.- n.8[11], 45; Wyrostek L.- C.60, 121.

[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.830; Halecki O.- n.8[11], 34; Wyrostek L.- C.121.

[6] AGZ-XVIII, c.XVII. Перша згадка про рід – 1378 р. (Wyrostek L.- C.56), засновник роду – Журж, його сини – Іван, Климашко, онук – Гриць, правнуки – Сенько, Андрій, Процко-Анфал, Яцко (Wyrostek L.- C.168).

[7] Halecki O., Nr.2[5], 30; Wyrostek L.- C.57, 122.

[8] Перша згадка про рід – 1437 р. (Wyrostek L.- C.59), представники роду в XV ст. – Іванко, Гнат, Юрій, Павло, Флоріан (Wyrostek L.- C.175).

[9] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.12; AGZ-XVIII, c.XX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244.

[10] Перша згадка про рід – 1469 р. (Wyrostek L.- C.68), представники роду в 2-й пол. XV – на початку XVI ст. – Яцко, Мелько, Костянтин, Івашко, Гриць, Юрій, Іван, Михайло (Wyrostek L.- C.159).

[11] AGZ-XVIII, c.XIX.

[12] AGZ-XVIII, c.XVI.

[13] Перші відомості про рід походять від середина XV ст. (Wyrostek L.- C.87), засновник роду – Трушко, його син – Богдан, онуки – Федько та Станіслав (Wyrostek L.- C.158; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240).

[14] Перша згадка про рід – 1431 р. (Wyrostek L.- C.68), засновник роду – Іванко, його онуки – Іван, Міклош, Гнат, правнук – Іван (Wyrostek L.- C.171).

[15] Перша згадка про рід – 1493 р. (Wyrostek L.- C.70), представники роду наприкінці XV – на початку XVI ст. – Федько, Яцко, Дмитро, Іван, Лесько, Онуфрій (Wyrostek L.- C.161; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240).

[16] Перша згадка про рід – 1505 р. (Wyrostek L.- C.70), представники роду наприкінці XV – на початку XVI ст. – Демко, Гриць, Ігнат, Івашко, Васько, Верига, Михайло (Wyrostek L.- C.161; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240).

[17] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1425 р. (Wyrostek L.- C.55), представники роду в XV ст. – Андрій, Гриць Сметанка, Петро, Занко, Гриць, Федір, Процко, Михно, Федько, Андрій, Іван (Wyrostek L.- C.163).

[18] AGZ-XVIII, c.XX.

[19] AGZ-XVIII, c.XX.

[20] AGZ-XVIII, c.XX.

[21] AGZ-XVIII, c.XX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244.

[22] AGZ-XVIII, c.XX-XXI.

[23] AGZ-XVIII, c.XXII.

[24] Перша згадка про рід – 1464 р. (Wyrostek L.- C.54), представники роду в XV – XVI ст. – Климашко, Іван, Костко, Станіслав, Юрга, Михайло, Федько, Яцко, Іван (Wyrostek L.- C.166).

[25] AGZ-XVIII, c.XXI. Перша згадка про рід – 1460 р. (Wyrostek L.- C.73), засновник роду – Іван, його сини – Васько, Міклош, Яцко, онук – Ілляш (Wyrostek L.- C.166).

[26] AGZ-XVIII, c.XXI.

[27] Перша згадка про рід – 1397 р. (Wyrostek L.- C.72), представники роду в XIV – XV ст. – Мик, Іванко, Занко, Петро, Давид, Дума, Данило, Яцко (Wyrostek L.- C.167); імена можуть вказувати на мішане русько-волоське походження роду.

[28] Перша згадка про рід – 1415 р. (Wyrostek L.- C.51), засновник роду – Михайло, його нащадки – Михайло, Сенько, Грицько, Сенько (Wyrostek L.- C.171).

мал.226: печатка Петра з Берестян 1510 р.
мал.227: герб з печатки пана з Риботичів 1436 р.

Роди, щодо яких можемо, з певною часткою вірогідності, говорити про їх волоське походження – пани Риботицькі[7] та їх відгалуження – Берестянські,[8] Бісковицькі,[9] Буховські,[10] Волосицькі[11] та Губицькі,[12] користувалися своїм родовим гербом, щодо якого в письмових джерелах, власне, і застосовували назву Драго-Сас (Сас). Останню, зокрема, використано при описі герба Єлізавета з Бісковиць в судовій записці від 1537 р. – "de stirpe et armis ipsorum, quae Sassischi nuncupantur, cuius simbolum est luna semiplena sursum cornibus erecta, quam sagitta transverso mucrone sursum porrecto intersecat, duabus utrinque stellulis circum lucentibus".[13] Зображення стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого розміщено дві шестипроменеві зірки бачимо також в німецькому щиті на печатці Петра з Берестян[14] від 1510 р.[15] Можливо, що саме це зображення оздоблювало печатку (втрачену вже за часів Яна Замойського) Радка пана з Риботичів від 1427 р. (Rathko de Rubothycze).[16] Також цілком вірогідно, що комусь з представників роду Риботицьких належала й неідентифікована печатка від 1436 р.[17]

Про використання герба Драго-Сас (на блакитному полі золота стріла вістрям вгору над золотим півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві золоті шестипроменеві зірки) паном Рафалом Васьковичем Риботицьким[18] повідомляється в рукописі Лентовського „Insignia seu clenodia regni Polonie" 2-ї пол. XVI ст. – "Dragovie alias Sassovie, in campo celestini coloris lunam fulvi aut aurei coloris deferentes, in cuius utroque cornu

---

[1] AGZ-XVIII, c.XXI.

[2] AGZ-XVIII, c.XXI. Перша згадка про рід – 1431 р. (Wyrostek L.- C.68), засновник роду – Ходко, його син – Сенько, онуки – Васько, Сенько, правнуки – Дмитро, Олександр, Федько (Wyrostek L.- C.171).

[3] AGZ-XVIII, c.XXI. Перша згадка про рід – 1476 р. (Wyrostek L.- C.69), представники роду в XV – XVI ст. – Гриць Берендич, Юрко, Яцко, Васько, Федько, Івашко, Івашко, Петро, Стецько, Олехно, Іван, Гриць, Мишко, Яцко, Іван (Wyrostek L.- C.172).

[4] Перша згадка про рід – 1424 р. (AGZ-XVIII, c.XVII-XIX).

[5] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1431 р. (Wyrostek L.- C.68), засновник роду – Занко, його сини – Васько, Шимко, Федько, онуки – Богдан, Яцко, Івашко, Роман, Федько, Дмитро, правнуки – Лукаш, Михайло, Гнат, Олександр, Роман, Михайло (Wyrostek L.- C.171).

[6] AGZ-XVIII, c.XX.

[7] AGZ-XVIII, c.XIV, XVII; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237. Перша згадка про рід – 1367 р. (Wyrostek L.- C.31-32), походить від четвертого сина молдавського господаря Саса та онука засновника Молдавського господарства воєводи Драга – Стефана Сасовича пана на Риботичах; сини останнього – Радко та Іванко, онуки – Федько, Андрій, Микола, Ігнат і Малафей-Мирча Радковичі, Іван, Олександр, Юрій та Васько Івановичі (Wyrostek L.- C.153-154).

[8] AGZ-XVIII, c.XIX. Перша згадка про рід – 1443 р. (Wyrostek L.- C.33).

[9] Перша згадка про рід – 1472 р. (Wyrostek L.- C.36).

[10] AGZ-XVIII, c.XIX. Перша згадка про рід – 1458 р. (Wyrostek L.- C.34).

[11] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.36).

[12] AGZ-XVIII, c.XX. Перша згадка про рід – 1442 р. (Wyrostek L.- C.35).

[13] RTH.- Tom III.- n.283; Wyrostek L.- C.117.

[14] с.Берестяни Перемиської землі.

[15] Haisig M.- C.50, мал.125 (кругла, 15 мм; згори літери: рб).

[16] Halecki O., Nr.2[5], 5; Wyrostek L.- C.31-32.

[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.870 (sigillum sequens tale).

[18] Згадується в документах до 1483 р. (Wyrostek L.- C.112).

stella aurea depingitur et ex medio lune sagita cuspide sursum erecta ... Hec familia post nactam nobilitatem in Riboticze Premisliensi territorio primam sue nobilitatis constituit domum, e quibus vir illustris et egregius Raphael nostris temporibus eloquencia claruit 1570 [1470]”.[1]

Другим серед найбільш поширених сюжетів родового герботворення Перемиської землі було зображення трьох врубів. Ними, зокрема, користувався в якості родових гербів цілий ряд місцевих панських родів, таких як Дрогоївські,[2] Порохницькі[3] та їх молодша галузь – Розборські,[4] Дершняки пани з Рокитниці,[5] Сінновські,[6] Барзі,[7] Чурили пани зі Стоян[8] (галузь роду панів Горайських) та ін. Три вруба було зображено на печатці Івана пана з Дорогоїва від 1427 р. (sigillum Ioannis de Drahow: Wrembi).[9] Очевидно, той самий сюжет знаходився на, втрачених на сьогодні, печатках Олехна, Марка і Ленька панів з Дорогоїва (Olyechno de Drohoschow, Marko et Lyenko de ibidem), якими вони засвідчили акт Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р.[10]

Представник молодшої галузі роду Дрогоївських[11] – Микола Крукеницький 1439 р. користувався печаткою з тим самим зображенням (sigillum Nicolai Krukieniczki: Vremby).[12] Незнаний з імені пан Порохницький мав на печатці від 1436 р. три вруба в щиті, над яким розміщувався шолом (sigillum Prochniczki: Wrembi cum galea, ita tamen, vt supra galeam nihil pictum sit).[13] Подібний сюжет був, очевидно, наявний і на печатці Петра з Порохника від 1427 р. (sigillum Petri de Prochnik tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.119).[14]

Представник роду Дершняків панів з Рокитниці – Іванко користувався 1427 р. (sigillum Iwankonis de Rokitnicza Wrembi inequales, vt numerus signatur)[15] і 1436 р. (sigillum Ioannis Iuanek de Rokitnicza: Wrembi)[16] печаткою з трьома врубами. Подібно, як і Сенько з Оревичів (sigillum Sienkonis de Orzeuicz: Wrembi equa1es)[17] та Юрко зі Струсовичів (sigillum Jurkonis de Strzizeuicze, ut est in libello Cracoviensi fol.68).[18] 1427 р. На печатці Миколи з Кручі від того ж року знаходилося зображення трьох доземих вруба – проведені від горішньої частини щита до долішньої (sigillum Nicolai de Krucze: Wrembi, a summo scuti ad imum ducti).[19] Незнаний з імені пан Чурило користувався 1439 р. печаткою з малюнком трьох нерівних між собою врубів (sigillum Czurilonis: Wrembi impares).[20] Кольрову версію герба галицького підкоморія (1434 – 1453) Андрія Чурила пана зі Стоян і Вітовиць (сина пана Олександра Івановича Горайського) знаходимо в бургундському Гербовнику ордену Золотого Руна 30-х років XV ст. на картці 121 – на червоному полі три срібних вруба.[21]

Перемиський підкоморій (1438 – 1439) Сенько пан з Сіннова герб з трьома врубами розміщував на печатці від 1439 р. (sigillum Sienkonis succamerarij Premisliensis: Wremby

---

[1] Friedberg M.- C.86; Wyrostek L.- C.112.
[2] AGZ-XVIII, c.XIX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[3] AGZ-XVIII, c.XIV; ŻD-XVIII-II, c.290, 293, 341; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[4] AGZ-XVIII, c.XXI; ŻD-XVIII-II, c.305.
[5] AGZ-XVIII, c.XIX; ŻD-XVIII-II, c.288, 293, 342; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.
[6] AGZ-XVIII, c.XIV, XX-XXI; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[7] AGZ-XVIII, c.XXII.
[8] AGZ-XVIII, c.XIII, XIX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1169; Halecki O.- n.5[8], 39.
[10] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[11] AGZ-XVIII, c.XIX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.330.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.211.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1193; Halecki O.- n.5[8], 61.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.109; Halecki O.- n.2[5], 34.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.212.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1159; Halecki O.- n.5[8], 30.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1106; Halecki O., Nr.2[5], 1.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1118; Halecki O., Nr.2[5], 14.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.337.
[21] Ancien armorial équestre de la Toison d’Or.- F.121r; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.154-155; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.39; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.374-375, n.62; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.340, n.47.

impares).[1] Аналогічне зображення, імовірно, було присутнє також на печатці Андрія пана з Сіннова (Andreas de Szenno), якою останній скріпив акт 13 грудня 1464 р., і яка до сьогодні не збереглася.[2] Згідно з судовою запискою від 23 жовтня 1456 р. гербом з трьома врубами користувалися Микола Сінновський та Михайло зі Стріличів (clenodio Trzechwrabow Nicolaus de Syennowo et Michael de Strzelicze).[3] В іншій судовій записці, від 19 квітня 1474 р., користувачами того самого герба названо Матвія з Сідлища, Петра з Замостя та Яцка Барзого (Qui Mathwyey [de Syedlyska] hos nobiles duos de armis et clenodio patris videlicet trzech wrabow Petrum de Zamosczcze et Iaczkonem Barzy de Orzovicze).[4]

Гербом з трьома врубами користувалися землянські роди Бистрийовських,[5] Бойовських з Гусакова,[6] Глинських[7] та Созанських.[8] Це зображення бачимо також на печатках двох неідентифікованих перемиських земян від 1436 р. (sigillum sequens Wrembi pares)[9] і 1439 р. (sigillum Wremby).[10] В першому з цих випадків справу маємо з трьома рівними між собою врубами. Так само, як і в разі з зображенням на печатці Петра з Журовичів від 1427 р. (sigillum Petri de Zurowicze: Wrembi pares).[11] На печатці іншого представника цього роду – Мечеслава з Журовичів від того ж року знаходився інший сюжет – знак у вигляді перехрещеної лілії з потрійним розгалуженням здолу в супроводі двох шестипроменевих зірок в німецькому щиті (sigillum Meczslai de Zurowicze).[12]

Це не єдиний в герботворенні перемиського нобілітету випадок використання однією і тією ж самою родиною, поруч з гербом з трьома врубами, іншого геральдичного сюжету. Так рід Мзуровських мав, крім врубів,[13] також герб з зображенням орла без хвоста з кільцем в дзьобі (відомий в пізніших джерелах під назвою Амадей). Про це свідчать нотатки Яна Замойського, щодо використання цього герба на печатці Івана Мзуровського від 1439 р. (sigillum Ioannis Mzurowski: Amadeyowa).[14]

мал.228: герб з печатки Мечеслава з Журовичів 1427 р.
мал.229: герб з печатки Івана Кулі з Шашоровичів 1427 р.

В свою чергу Островські, крім герба з трьома врубами,[15] уживали за герб зображення топора – на печатці Івашка з Острова (sigillum Ivaskonis de Ostern obliteratum, ita tamen, ut Topor videretur).[16] та, імовірно, Дерслава з Острова (sigillum Derslai de Ostrow periit)[17] від

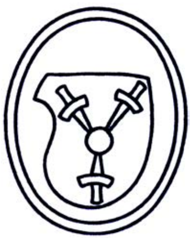
[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.321.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[3] AGZ-XII, c.244, n.2775.
[4] AGZ-XVIII, c.74-75, n.494; AGZ-XVIII, c.XXI-XXII.
[5] AGZ-XVIII, c.XIX.
[6] Перша згадка про рід – 1408 р. (AGZ-XVIII, c.XVI, XIX).
[7] AGZ-XVIII, c.XXII.
[8] AGZ-XVIII, c.XXI.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.859.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.362.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.113; Halecki O.- n.2[5], 38.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.111; Halecki O.- n.2[5], 36.
[13] AGZ-XVIII, c.XX.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.340.
[15] AGZ-XVIII, c.XXI.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1151; Halecki O.- n.5[8], 20.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1126; Halecki O., Nr.2[5], 22.

1427 р. Іван Куля з Шашоровичів мав на печатці від 1427 р. зображення розтятого іспанського щита, в першій частині якого знаходилося три вруба, що виходять, а в другій укоронований орел, що виходить (sigillum Joannis Kula de Zwarownicz).[1] Знак у вигляді **Т**-подібного хреста з півкулями на кінцях над трьома врубами (знаний в часи Замойського під назвою Біс або Корнич) знаходився на печатці незнаного ближче перемиського земянина від 1436 р. (sigillum sequitur Bissi cum galea et super galeam corona regalis et super coronam crux parua).[2]

Відповідно до змісту судової записки від 1439 р. Іван Чижовський, Ленько з Семакова та Лукаш з Новоселиць користувалися гербом у вигляді трьох врубів, над якими розташовано коло (Post Iwan Czizowski pro nobilitate, in quantum ipsum stren. Stadniczski inculpaverat, fratres duo de clenodio patris videlicet Lyenko de Syemacow et Lucas de Nowossyelcze videlicet rotha cum tribus wranby chmara iuraverunt). [3] Ще один представник останнього з названих родів – Яцко з Новоселиць (Iaczko de Nowosyelcze) користувався 1464 р. печаткою, яка, втім, до сьогодні не збереглася.[4]

Частина руських родів Перемиської землі користувалася в цей період гербами з зображенням гербових фігур (тварин, рослин, зброї). Ці сюжети становили основу західно-європейського герботворення, але на руському грунті, особливо на теренах Великого князівства Литовського і Руського, зустрічаються не надто часто. Дана обставина також вирізняє геральдичну практику на просторі Підкарпаття від решти руських земель.

мал.230: печатка пана Фредра 1464 р.
мал.231: печатка Фридриха Гербурта з Фельштина 1436 р.
мал.232: печатка Андрія Гербурта з Фельштина 1512 р.

Найбільшою кількістю сфрагістичних пам’яток з-посеред родин, що уживали гербових фігур, вирізнявся рід Фредрів панів з Плешовичів, на гербі яких, як вже зазначалося вище, перебувало зображення однорога. Його бачимо на печатках представників роду від 1427 р. – Фредра пана з Плешовичів (sigillum Fredro de Plessow: Boncza),[5] 1436 р.[6] та 1439 р.,[7] а також на печатці незнаного з імені пана Фредра від 13 грудня 1464 р. – в іспанському щиті.[8]

Аналогічне зображення, імовірно, оздоблювало також печатки (від 1427 р.) Осипа (sigillum Iozephi de Chodnowicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.174)[9] та Стецька з Ходновичів (sigillum Steczko de Jednowicze tale, vt in libello Cracouiensi pag.174),[10] а також Вацка, можливо представника цього ж роду (sigillum Vaczko de Scz ... tale, vt in libello

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1125; Halecki O., Nr.2[5], 21.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.856.
[3] AGZ-Tom XIII, c.81, n.1116; AGZ-XVIII, c.XIX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1150; Halecki O.- n.5[8], 24.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657-658; Zamoyski J.- n.170 (sigillum Fredronis Buncza), n.195 (sigillum Fredronis: Boncza).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.344 (sigillum Fredronis obliteratum).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.17, мал.11; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.67 (кругла, 16 мм).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.749; Halecki O.- n.7[10], 30.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.776; Halecki O.- n.7[10], 51.

Cracouiensi pag.174),[1] що випливає з використання в подальшому родом Ходновських герба Бонча.[2]

На печатці Венцеслава з Радоховичів[3] від 1427 р. було зображено голову оленя (sigillum Venceslai de Radochouicze: capitis cerui),[4] а на печатці Михайла з Дроздовичів з того ж року – пса (sigillum Michaelis de Dustouicze cum imagine, ut videbatur, canis, charta directa ad dextram partem).[5] Перемиський земський суддя (1435 – 1449) Петро Богданович пан з Гроховичів користувався 1439 р. печаткою з зображенням барана (sigillum iudicis Premisliensis: Iunossa).[6] На його раніших печатках від 1427 р.[7] і 1436 р.[8] знаходився, очевидно, той самий малюнок. Молодша галузь роду Гроховських – пани Германовські також мали в гербі зображення барана.[9] Натомість на печатці Андрія пана з Германовичів 1427 р. знаходилося, імовірно, зображення родового знака у вигляді літери **w** – подібного до польського герба Абданк (sigillum Andreae de Germanowicz: Audaniecz).[10] Інша галузь Гроховських – пани Корманицькі теж розміщували в своєму родовому гербі фігуру барана,[11] що знаходилася, імовірно, також на відбитках печатки Петра Дялоса пана з Корманиць від 1427 р. (sigillum Petri de Kormanicz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.110).[12] Аналогічний зміст має, очевидно, і герб на печатці Кумина з Любині від того ж року (sigillum Cunim de Bien ... tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.110).[13]

З панами Гроховськими був споріднений рід Воютицьких панів з Воютичів,[14] що також користувався гербом з зображенням барана. Останнє випливає з інформації, щоправда не надто певної, яку подав у своїх геральдичних виписах Ян Замойський, щодо печатки Васька з Воютичів від 1427 р. (sigillum Juaskonis de Voiaticze: equi, ut videbatur, aut bouis aut Junossa).[15] Судова записка від 1478 р. подає відомості про використання герба, подібного до польського герба Юноша, перемиськими землянами Занком і Прокопом з Заболоття (Zaynko et Procop de Zabloczcze post matrem de clenodio et armis Baran proclamacionis Iunoschyczy).[16]

Зображення орлиного крила правило в XV ст. за герб роду Городиських.[17] Кривицькі[18] та пани Чапличі користувалися в цьому часі гербом з трьома ліліями (пізніший герб Кирдея).[19] Гербом з трьома мечами вістрями додолу у вістря (пізніша Ковня) користувалися Станіслав з Пашохів[20] та рід Птачків.[1] Рід Гербуртів, що мав чеське походження,[2] також

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.789; Halecki O.- n.7[10], 38.
[2] Gajl T.- C.264.
[3] Ім'я може вказувати на польське або чеське походження цієї особи.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1119; Halecki O., Nr.2[5], 15.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1153; Halecki O.- n.5[8], 26.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.323; AGZ-XVIII, c.XIII, XV, XVII. Походження цього герба могло бути суто руським, і лише згодом його, імовірно, ототожнили з польським гербом Юноша (на червоному полі срібний баран), спираючись на подібність зображень.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1174 (sigillum Petri de Grochouiecz obliteratum); Halecki O.- n.5[8], 43.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657-658; Zamoyski J.- n.169 (sigillum iudicis Przemisliensis obliteratum), n.194 (sigillum iudicis Premisliensis obliteratum).
[9] AGZ-XVIII, c.XIII, XV, XIX.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.728; Halecki O.- n.7[10], 20.
[11] AGZ-XVIII, c.XIII, XV, XX.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1173, n.1176 (sigillum Dzialossa de Cormanicz obliteratum); Halecki O.- n.5[8], 42, 45.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1179; Halecki O.- n.5[8], 49.
[14] Перша згадка про рід – 1417 р. (AGZ-XVIII, c.XV, XVIII), засновник роду – Васько Богданович пан з Воютичів, рідний брат Петра пана на Гороховичах – засновника роду панів Гроховських (Мицько І. Про нащадків воєводи Богдана, засновника Молдавського князівства // Знак.- 1999.- Ч.19.- С.4-5.).
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1177; Halecki O.- n.5[8], 46.
[16] AGZ-XVIII, c.165, n.1084; AGZ-XVIII, c.XXII.
[17] AGZ-XVIII, c.XIX (пізніше користуються гербами Корчак і Сас – див.: ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.281; RTH.- Tom III.- n.235).
[18] AGZ-XVIII, c.XX.
[19] AGZ-XVIII, c.XVI (1424 р. королівське надання в Перемиській землі одержав пан Іван Чаплич).
[20] Про Станіслава з Пашохів в Русі гербу Ковня згадує Ян Длугош (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.668).

уживав у своєму родовому гербі зображення трьох мечів, які були розташовані в зірку та пронизували яблуко.

Дане зображення знаходимо на цілому ряді печаток представників цього роду з XV ст. Так, на печатці Фридрих Гербурт з Фельштина[3] 1436 р. в іспанському щиті було зображено три меча в зірку, що пронизують яблуко в супроводі довколового напису: s + fredrici + de + fulsteyn.[4] Цей же сюжет мала і його раніша печатка від 1427 р. (sigillum Fredrich de Felstin: Miecze.[5] Перемиський хоружий (1436 – 1453) Гербурт з Фельштина, Брухналя та Прилбиць користувався 1427 р. (sigillum Herboth de Fulstin: Miecze),[6] 1436 р. (sigillum Herbortonis vexilliferi: Miecze)[7] і 1439 р. (sigillum Herborti: tres gladij in pomo)[8] тим же зображенням. Так само, як і ловчий львівський (1436) і перемиський (1437 – 1447) Микола (Міклаш) Гербурт з Фельштина 1439 р. (sigillum Miklasz: tres gladij in pomo).[9]

На печатці самбірського войського (1503 – 1514) Андрія Гербурта з Фельштина від 1512 р. родовий герб було розміщено в німецькому щиті.[10] Кольорову версію герба роду Гербуртів подають „Stemmata Polonica” – на червоному полі три срібних меча з чорними руків’ями в зірку пронизують золоте яблуко (Herbortowa)[11] та „Liber insigniorum ” Еразма Каміна – на червоному полі три срібних меча в зірку пронизують золоте яблуко (Herborthowa in campo rubeo pomum aureum tribus gladiis ad instar crucis aciebus transfixum portans pro armis. Genus Almanicum).[12]

мал.233: герб Гербурт в “Stemmata Polonica”

Щодо цілого ряду печаток перемиських земян, які було прикладено до присяжних листів від 1427 р., Ян Замойський у своїх нотатках робить посилання на відповідні герби з Краківського кодексу. З огляду на це можемо зробити припущення про використання цими земянами своєрідних родових гербів, складених, імовірно, в своїй більшості на основі родових знаків. Серед них – Сенько з Ворховичів (sigillum Sienkonis de Marchouicze tale, ut est in libello Cracoviensi pag.103),[13] Ходор з Грушової (sigillum Chodori de Chroczeuicz ... tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.115),[14] Беняш з Іванчеполя (sigillum Bieniassij do

[1] AGZ-XVIII, с.XXII.
[2] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; AGZ-XVIII, с.XIII.
[3] с.Фельштин Перемиської землі.
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.104, арк.1; AGZ.- Tom V.- С.83; Haisig M.- С.22-23, мал.31 (кругла, 26 мм).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1227; Halecki O.- n.5[8], 87.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1172; Halecki O.- n.5[8], 41.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.197.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.339.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.341.
[10] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.305, арк.1 (овальна, 12х9 мм).
[11] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.89, n.156; Polaczkówna H. Stemmata Polonica.- С.46.
[12] Friedberg M. Klejnoty Długoszowe.- С.89, n.156; С.105, n.146.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1157; Halecki O.- n.5[8], 28.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1188; Halecki O.- n.5[8], 57.

Iwanczepole, vt est in libello Cracouiensi, pag.86),[1] Астасій з Молодовичів (sigillum Ostasii de Mlodzieczicza tale, vt in libello Cracouiensi pag.154),[2] Іван з Пакощі (sigillum Iuani de Pakoscz, ut est in libello Cracoviensi pag.74),[3] Івашко (sigillum Iwaskonis de Sul ... tale, vt in libello Cracouiensi pag.158)[4] та Павло зі Стрілкова (sigillum Pauli de Strzelkouo tale, vt in libello Cracouiensi pag.158),[5] Кунат з Тулиголов (sigillum Kunath de Tuliglovi tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.112)[6] та незнаний з імені перемиський землянин (sigillum incerti, quia nomen appenso non sit adscriptum, tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.113).[7]

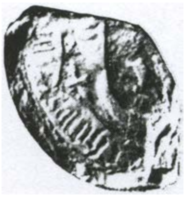
Нарешті, деякі з печаток руських земян Перемиської землі вже за часів Яна Замойського були втрачені або мали затерте зображення в своєму полі – Ванька з Викотів (sigillum Vankonis de Vikothi obliteratum),[8] Івана Ковалевського (sigillum Joannis de Kovaloua obliteratum),[9] Андрія з Тамановичів (sigillum Andreae de Tha ... obliteratum)[10] та Матвія (sigillum Mathiae, nescio cuius, obliteratum cum magnis eiusdem […]).[11]

Серед польських земянських родів, що одержали землеволодіння в Перемиській землі впродовж XV ст., найчастіше уживаним геральдичним сюжетом був герб Трубки. Його в якості родової відзнаки використовували представники відразу десяти земянських родин, серед яких – Микола з Бідаловичів – на печатці 1427 р. (sigillum Nicolai de Gidalowiecz: Trambki),[12] Микола Мілчицький 1427 р. (sigillum Nicolai Milcziczki ut videbatur, Trampki),[13] Бернард з Угерців 1427 р. (sigillum Bernhardi de Vhercze: Trambкі),[14] незнаний з імені Видельський 1436 р. (sigillum Videlski: Trampki),[15] Міклаш 1427 р. (sigillum Miklasz de ... Trambki)[16] та неідентифікований перемиський землянин 1436 р. (sigillum ... de Bsoranczcze: Trambki),[17] Садковські,[18] Ковеницькі[19] та Поруденські.[20] Щодо герба останніх збереглися відомості в судовій записці 1436 р., в якій свідками, що користувалися гербом Трубки названо Матвія з Порудного та Миколу з Хойничів (Item Mathia de Porudno et Nicolao de Choyncze fratribus de domo matris de clenodio trzech trop).[21]

Дев’ять родин, що перемістилися до Перемиської землі з польських земель Корони, мали за герб – Гриф: Троєцькі,[22] Турські,[23] перемиський земський підсудок (1435 – 1439) Микола Буринський – на печатці 1439 р. (sigillum subiudicis Premisliensis: Grifonis),[24] Мартин зі Щуковичів[25] 1427 р. (sigillum Martini de Sczinouicze, ut est in libello Cracoviensi pag.69)[26] та земяни з Щепановичів.[27] Щодо представника останніх – Павла з Щепановичів, а також –

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.107; Halecki O.- n.2[5], 32.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.737; Halecki O.- n.7[10], 44.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1114; Halecki O., Nr.2[5], 10.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.758.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.740; Halecki O.- n.7[10], 50.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1181; Halecki O.- n.5[8], 51.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1182.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.730; Halecki O.- n.7[10], 24.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1180; Halecki O.- n.5[8], 50.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.778; Halecki O.- n.7[10], 60.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.106.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1130; Halecki O., Nr.2[5], 26.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1184; Halecki O.- n.5[8], 53.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.117; Halecki O., Nr.2[5], 45.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.214.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.825.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.866.
[18] AGZ-XVIII, c.XXI.
[19] AGZ-XVIII, c.XX.
[20] AGZ-XVIII, c.XXI.
[21] AGZ-XIII, c.4, n.21.
[22] AGZ-XVIII, c.XXI.
[23] AGZ-XVIII, c.XXI.
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.338.
[25] Рід герба Гриф (Gajl T.- C.314).
[26] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1107; Halecki O., Nr.2[5], 2.
[27] AGZ-XVIII, c.XXII.

Миколи з Раковичів та Миколи з Натковичів збереглася інформація в судовій записці 1445 р., про використання ними герба Гриф – "Nobil. Nicolaus de Rakouicze ... de patris genelogia et de clenodio, quod dicitur Gryff et de proclamacione eiusdem clenodii Szweboda videlicet nobiles Nicolaum heredem de Nathcouicze et Paulum de Sczepanowicz, qui iuraverunt in hunc modum, quia Nicolaus egressus est de nostro clenodio et de nostro sangwine, ita nos Deus adiuvat et sancta Crux".[1] Гербом Гриф користувався також рід Голомбків-Будків з Гнатковичів[2] та їх галузь – Голомбеки-Заміховські.[3] Зображення цього герба в іспанському щиті бачимо на печатці перемиського земського підсудка (1435 – 1448) Павла Голомбека з Заміхова[4] і Зимної Води[5] від 1447 р. в супроводі довколового напису: ... echow + sub ....[6] Той самий сюжет знаходився, очевидно, і на його раніших печатках від 1427 р. (sigillum Pauli de Zamiechow obliteratum)[7] і 1436 р. (sigillum Golambek: Griph).[8]

мал.234: печатка Павла Голомбека з Заміхова і Зимної Води 1447 р.
мал.235: печатка Марциша з Моравська і Ловців 1472 р.
мал.236: герб з печатки Микути 1427 р.
мал.237: герб з печатки Вишека Кухаревського 1427 р.

Представники семи родин користувалися гербом Леліва – Рафал з Острова – на печатці 1436 р. (sigillum Raphaelis de Ostrow: Leliua),[9] Спитко з Панталовичів 1427 р. (sigillum Spitkonis de Pantouicze: Leliua),[10] два незнаних з імені перемиських землянина 1436 р. – один з зображенням зірки та півмісяця в самому лише щиті (sigillum sequitur Leliua),[11] інший – з використанням позащитових елементів повного герба (sigillum, quod sequebatur, Leliwa cum galea, et super galeam caput hominis in galea, ex qua pennae prominent),[12] Боболі з Грабовниці (рід малопольського походження),[13] Голуховські (з Судомирської землі)[14] та Яскманицькі.[15]

Ще по шість родин використовували герби Яструб – Бейковські,[16] Внучеки – на печатці 1436 р. (sigillum Wnuczkonis: Iastrzembiecz),[17] Петро з Кульмятичів 1427 р. (sigillum Petri de Kulmancze: Jastrzembiecz),[18] Птачеки-Янковські,[19] Хмілецькі,[20] Микола з

[1] AGZ-XIII, c.184, n.2576.
[2] AGZ-XVIII, c.XVI, XX.
[3] AGZ-XVIII, c.XVI, XXII.
[4] с.Заміхів Перемиської землі.
[5] с.Зимна Вода Львівської землі.
[6] AGZ.- Tom IV.- C.155; Haisig M.- C.21, мал.26 (кругла, 30 мм).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1116; Halecki O., Nr.2[5], 12.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.205.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.206.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1112; Halecki O., Nr.2[5], 8.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.871.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.872.
[13] AGZ-XVIII, c.XXII.
[14] AGZ-XVIII, c.XIII.
[15] AGZ-XVIII, c.XX.
[16] AGZ-XVIII, c.XXII.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.178; AGZ-XVIII, c.XXII.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1149; Halecki O.- n.5[8], 23.
[19] AGZ-XVIII, c.XX.
[20] AGZ-XVIII, c.XXII.

Чиркочина 1427 р. (sigillum Nicolai de Czirkoczin: Jastrzembiecz)[1] та Остоя – Дубаневські,[2] Купятицькі[3] та Солецькі[4]; на використання герба Остоя Миколою з Бобини та Марцишем з Дулова вказує судова записка 1436 р. – “Item Nicolao de Bobina et Marcisio de Dulova fratribus de clenodio et de proclamacione Hostoya alias obcze”.[5] Зображення хрестика між двома півмісяцями, що лежать рогами в різні боки знаходилося також, в іспанському щиті, на печатці перемиського земського судді (1470 – 1483) Марциша з Моравська[6] і Ловців від 1472 р. в супроводі довколового напису: **s marcissy • de • moravsko**.[7]

П’ять перемиських родин мали за герб Кораб – Моравські,[8] Сливницькі[9] та Станіслав з Дуниковичів – на печатці 1427 р. (sigillum Stanislai de Dunikouicz: Corab)[10] і 1439 р. (sigillum cuiusdam: Corab).[11] Про використання герба Кораб Іваном з Дмитровичів та Степаном з Соколова повідомляє судова записка 1445 р. – “De matris autem geneloya produxit eciam duos videlicet nobiles Iohannem de Dmitrouicze, Stephanum de Socolow de clenodio Corab et de proclamacione eciam Corab, qui in hunc modum iuraverunt, quia idem Nicolaus exivit post matrem eius de clenodio ipsorum et de sangwine ipsorum, ita nos Deus adiuvat et sancta Crux”.[12]

В іншій судовій записці, 1436 р., мова йшла про використання герба Варна Михайлом з Завади, Чехославом з Мітли та старосамбірським війтом Георгієм – “Palewrim Rutenus nobilem Ieorgium Advocatum de Antiqua Sambor ... videlicet istis: Michaele de Zavada et Czechoslao de Myethla fratribus de domo patris de clenodio Racow et de proclamacione Warna”.[13]

Цілим рядом польських гербів користувалося по дві родини перемиського нобілітету. Зокрема, герб Абданк уживали Боровські[14] та Дуниковські.[15] Єліта – Голови[16] та Маковицькі.[17] Люба – Боляновські[18] та земяни з Повітної.[19] Сренява – Бориславські[20] та Іван з Волі – на печатці 1427 р. (sigillum Ioannis de Volia: Srzeniava)[21] і 1436 р. (sigillum incerti: Srzeniaua).[22] Белина – Тарановські[23] та Микута 1427 р. (sigillum Mikutha de Pon ...).[24] Гоздава – Тишковські[25] та Осип 1427 р. (sigillum Josii de Missaniecz fratris vladicae tale, vt in libello Cracouiensi pag.167)[26] й Іван з Міжинця 1436 р. (sigillum Ioannis de Mieznicze Gosdoua).[27]

По одній перемиській родині уживали герби: Лис – Болестрашицькі,[28] Брохва – Вояковські,[29] Тарнава – Броневські (рід з Судомирської землі),[1] Траска – Михаловські,[2]

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1152; Halecki O.- n.5[8], 25.
[2] AGZ-XVIII, c.XVI, XIX.
[3] AGZ-XVIII, c.XX.
[4] AGZ-XVIII, c.XXI.
[5] AGZ-XIII, c.4, n.21.
[6] с.Моравсько Перемиської землі.
[7] AGZ.- Tom IV.- C.191; Haisig M.- C.42, мал.100 (кругла, 22 мм).
[8] AGZ-XVIII, c.XX.
[9] AGZ-XVIII, c.XXI.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1200; Halecki O.- n.5[8], 67.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.343.
[12] AGZ-XIII, c.184, n.2576; AGZ-XVIII, c.XIX, XXI.
[13] AGZ-XIII, c.4, n.21; AGZ-XVIII, c.XXII.
[14] AGZ-XVIII, c.XXII.
[15] AGZ-XVIII, c.XIX.
[16] AGZ-XVIII, c.XXII.
[17] AGZ-XVIII, c.XX.
[18] AGZ-XVIII, c.XIX.
[19] AGZ-XVIII, c.XXII.
[20] AGZ-XVIII, c.XIX.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1186; Halecki O.- n.5[8], 55.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.213.
[23] Перша згадка про рід – 1442 р. (AGZ-XVIII, c.XVII).
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.827; Halecki O.- n.8[11], 27.
[25] AGZ-XVIII, c.XXI.
[26] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.785; Halecki O.- n.7[10], 13.
[27] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.597.
[28] Перша згадка про рід – 1425 р. (AGZ-XVIII, c.XIII, XVI).
[29] AGZ-XVIII, c.XXII.

Годеба – Петро Дрогобиш з Ликовковичів – на печатці 1427 р. (sigillum Drohobisz de Likoukouicz: Godziemba),[3] Кроє – Петро з Мислятич 1427 р. (sigillum Petri de Mislaticz: Croye),[4] Наленч – Петро з Рудників 1427 р. (sigillum Petri de Rudniki, ut est in libello Cracoviensi n.78)[5] і 1436 р. (sigillum sequens Nalecz),[6] Огон – Микола з Добановичів 1427 р. (sigillum Nicolai de Dulcamovicz: Ogon),[7] Окша – Микола з Оріховичів 1427 р. (sigillum Nicolai de Orzechowicze periit),[8] Помян – Микола з Янковичів 1427 р. (sigillum Nicolai de Jankouicze Pomian, gladio a sinistra aure ad dextrum cornu mucrone sursum versus directo),[9] Сулима – Книшинський 1439 р. (sigillum Knyesinski: Sulima),[10] Топор – Микола Чашницькмий 1436 р. (sigillum Nicolai: Topor)[11] і 1439 р. (sigillum sequens: Topor).[12] Гербами Орля (sigillum item Orla),[13] Богория (sigillum sequens: Bogoria)[14] та Гримала (sigillum sequens: Grzimala)[15] 1436 – 1439 р.р. користувалися три незнаних з імені перемиських землянина.

Гербом з зображенням родового знака у вигляді трикутника над стовпом, що має три відгалуження праворуч і спирається на основу користувався 1427 р. Вишек Кухаревський (sigillum Vissek Kucharzewski),[16] можливо виходець з Сілезії. В "Adnotationes spectantes ad familias" повідомлялося про використання 1427 р. цілим рядом перемиських земян польського походження власних печаток, які, втім, було втрачено вже за часів Замойського: Премисл Добестал (sigillum Przemisl Dobestal tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.116),[17] Бартоломей з Накла (sigillum Bartolomei de Naret ... obliteratum),[18] Будзивой з Рамча і Волчищовичів (sigillum Budzivogii de Ramiecz obliteratum),[19] Ганцек з Секирчиць (sigillum Hanczek de Siekirczicze obliteratum)[20] та Рамш з Чешачина (Ramsch de Czeszaczin).[21]

ІІ. Сяноцька земля

Сяноцька земля, як окрема територіально-адміністративна одиниця, імовірно була утворена з західної чатини Перемиської землі впродовж 1340 – 1349 р.р., після опанування цих теренів польським королем Казимиром ІІІ, який після смерті Болеслава-Юрія ІІ висунув претензії на галицько-волинський спадок та став титулуватися королем Русі.[22] Те що Сяноцька земля найраніше з-посеред усіх руських земель потрапила під польські впливи наклало значний відбиток на її родове герботворення, в якому бачимо порівняно велику кількість пам'яток перенесених з польських теренів. Сяноцька земля першою стала об'єктом королівських надань прийшлому елементу, що й зумовило строкату етнічну палітру місцевого нобілітету в XV ст.

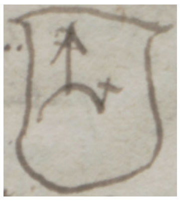
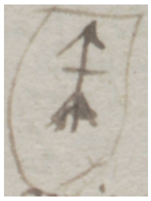
---

[1] Перша згадка про рід – 1487 р. (AGZ-XVIII, c.XXII).
[2] AGZ-XVIII, c.XIV.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1117; Halecki O., Nr.2[5], 13.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.103; Halecki O.- n.2[5], 28.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1121; Halecki O., Nr.2[5], 17.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.867; AGZ-XVIII, c.XXI.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1197; Halecki O.- n.5[8], 64.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1128; Halecki O., Nr.2[5], 24; AGZ-XVIII, c.XXI.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1110; Halecki O., Nr.2[5], 6.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.334.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.215; AGZ-XVIII, c.XXII.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.355.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.863.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.349.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.666; Zamoyski J.- n.353.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.114; Halecki O.- n.2[5], 39.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1190.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.768; Halecki O.- n.7[10], 11.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1195; Halecki O.- n.5[8], 63.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.775; Halecki O.- n.7[10], 41.
[21] Halecki O.- n.5[8], 48.
[22] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV.- С.30-31.

Разом з тим, в родовому герботворенні Сяноцької землі знаходимо звичні для руської середньовічної геральдики сюжети, утворені на основі родових знаків. Так, Юрій пан з Букова[1] користувався 1446 р. печаткою з зображенням в іспанському щиті родового знака у вигляді півкола кінцями догори, в середині якого хрест.[2] Аналогічне зображення знаходилося, очевидно, також на печатках Чешика (sigillum Cziessik de Tiraua tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.123)[3] та Миколи з Тиряви (Nicolai de Tyrawa)[4] від 1427 р., оскільки саме цей герб відомий з пізніших джерел, як герб роду панів Тирявських.[5]

Подібного герба, імовірно, уживав також рід з Ольшаниці, оскільки Ян Замойський, описуючи їхній родовий герб з печатки від 1427 р., порівнював його з польськими гербами Шелига та Яструб (sigillum Olssi alias Lisz: Seliga vel Jastrzembiecz).[6] Повідомляючи про печатку Микити з Ольшаниці від 1427 р., автор "Adnotationes spectantes ad familias" робить посилання на Краківський кодекс (sigillum Mikitae de Olsanycze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.106).[7] Подібно як і в разі з печаткою Іванка з Трешнева 1427 р. (sigillum Iwankonis de Strzeczenow tale, vt in libello Cracouiensi pag.151),[8] герб якого, швидше за все, мав вигляд трьох шестипроменевих зірок, що випливає з нашої реконструкції 151 сторінки "Libellum Cracouiensi" (див. вище).

Щодо родового герба панів Тарнавських (скоріш за все мішаного русько-волоського походження),[9] які від 2-ї пол. XVI ст. користувалися гербом Сас,[10] то Ян Замойський описує їхній герб, вміщений на печатці Стецька пана з Тарнави від 1427 р., шляхом порівняння з польським гербом Годеба (sigillum Steczkonis de Tarnaua, ut videbatur Godziemba),[11] на підставі чого можемо зробити висновок про перебування на гербі Тарнавських родового знака у вигляді півкола кінцями догори, яке перетинає стовп або стріла, що своїм зовнішнім виглядом міг нагадувати сосну з трьома кронами герба Годеба.

мал.238: герб з печатки Юрія з Крочина 1427 р.
мал.239: герб з печатки Івана з Конюшек 1427 р.

Родові знаки було, очевидно, розміщено також на печатках Миколи з Небещан (sigillum Nicolai de Niebesczany Dzak)[12] та Івана з Ясенева (sigillum Ioannis de Iassienow tale, vt in libello Cracouiensi pag.160)[13] від 1427 р., щодо яких "Adnotationes spectantes ad familias" подає лише побіжні відомості. На печатці Юрія з Крочина від 1427 р. в іспанському щиті було розміщено родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, що лежить

[1] Boniecki A.- Tom II.- C.243-244: пани Буковські – галузь роду Тирявських панів з Тиряви.
[2] AGAD, Perg.7301 (кругла, 21 мм).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1207; Halecki O.- n.5[8], 72.
[4] Halecki O.- n.5[8], 8.
[5] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.220-221, n.1274.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1206; Halecki O.- n.5[8], 71.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1163; Halecki O.- n.5[8], 35.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.735; Halecki O.- n.7[10], 37.
[9] AGZ-XVIII, c.XVII. Перша згадка про рід – 1383 р. (Wyrostek L.- C.41, 68), засновник роду – Петро Волох, його сини – Осип і Матвій, онуки – Микола, Стецько, Мушата, правнук – Ян Стецькович, праправнуки – Микола, Ян, Рафал, Северин, Осип, Микола (Wyrostek L.- C.170).
[10] APK, ZR, Rkps 124, st.391; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.696; ŻD-XVIII-II, c.288, 296; Wyrostek L.- C.122.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1154; Halecki O.- n.5[8], 27.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.105; Halecki O., Nr.2[5], 31.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.743; Halecki O.- n.7[10], 69.

кінцями додолу з хрестиком на лівому кінці (sigillum Jurgii de Chrocy ...).[1] Іван з Конюшек мав на печатці 1427 р. герб у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору в іспанському щиті (sigillum Ivan de Konskie).[2]

Гербом, що складався зі стріли, півмісяця або півкола, та можливо зірок, користувався на печатці від 1427 р. Волошко з Сепеличів (sigillum Volosz de Siepielicze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.127),[3] з огляду на те що пізніше його рід мав за герб Сас.[4] Подібну ситуацію спостерігаємо і в разі з родовим гербом Мороховських (рід яких мав швидше за все мішане русько-волоське походження),[5] щодо якого Ян Замойський робить посилання на сторінки 104 та 125 Краківського кодексу, описуючи печатку Павла (sigillum Petri de Mrochow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.104)[6] та дві печатки Клементія з Морохова (sigillum Clementis de Morochow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.104)[7] і (sigillum Clementis de Rogow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.125)[8] від 1427 р.

Гербом з цієї останьої сторінки користувалися також (на печатках від 1427 р.) Петро з Юрговців (sigillum Petri de Jurgiowcze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.125)[9] та Матвій з Боїська (sigillum Mathiae de Bogisko tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.125).[10] Від останнього походив рід Балів панів з Боїська, Нового Танця та Гочви, що пізніше користувався гербом з лілією (часто ототожнюваний з польським гербом Гоздава, хоч імовірно мав з останнім лише зовнішню подібність).[11]

Предки Матвія з Боїська переселилися в Сяноцьку землю з теренів Угорського королівства. 1361 р. Пашко Венгрин з братом Петром (судячи з імені першого з них, рід з якого вони походили мав руське коріння) одержали від короля Казимира надання на Боїсько, Вислок і Радошичі в Сяноцькій землі. Від них, крім панів Балів вели свій родовід Деденські, Бирецькі та Гумницькі (Гуменські),[12] в герботворенні яких переважало зображення лілії.[13] Про використання останньої Іваном Матвійовичем Балом, Павлом і Миколою Деденськими, а також Петром Солецьким, повідомляє судова записка 1448 р. – "Ibidem coram nobis nobiles Paulus et Nicolaus fratres Dedenscziy pro spolio se expurgarunt cum sex testibus acsi nobilitatem eciam expurgarunt. Primi duo testes post patrem videlicet Iohannes Bal et Petrus Soleczki Gozdawy clenodii".[14]

Руське походження, згідно з відомостями Папроцького,[15] мав також рід Яцимирських,[16] що користувався від початку XVI ст. гербом Сулима.[1] На печатці

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1158; Halecki O.- n.5[8], 29.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1226; Halecki O.- n.5[8], 90; Wyrostek L.- C.128.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1203; Halecki O.- n.5[8], 70.
[4] Wyrostek L.- C.121.
[5] Перша згадка про рід – 1402 р. (Wyrostek L.- C.46), засновник роду – Бота, його сини – Клементій, Стеф, Павло, Гриць та Станко, онуки – Петро, Леонард, Бартоломей, Павло, Олександр, Ян, правнуки – Матвій, Станіслав (Wyrostek L.- C.164).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1165; Halecki O.- n.5[8], 36; Wyrostek L.- C.46, 121.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1162; Halecki O.- n.5[8], 33; Wyrostek L.- C.121.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1212; Halecki O.- n.5[8], 4; Wyrostek L.- C.46.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1209; Halecki O.- n.5[8], 73.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1205; Halecki O.- n.5[8], 13.
[11] ŻD-XVIII-II, c.289, 296; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.295. Виходячи з того, що "Adnotationes spectantes ad familias" вказує на подібність герба Матвія з Боїська з гербом Мороховських (очевидно якась знакоподібна конструкція зі стріли та півкола), а також факту пізнішого використання родом Балів зображення лілії, можемо припустити, що первісним родовим гербом роду, з якого походив Матвій з Боїська, був родовий знак складений з півкіл та подібний до лілії, скажімо, такий який бачимо в гербі львівського роду Каїв з Милятина (AGAD, AZ, Sygn.33, st.689-690; Zamoyski J.- n.818, 841; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.29, мал.50; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.232-233, мал.390), який пізніше також ототожнювали з лілією та гербом Гоздава (AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.657).
[12] Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom I.- Warszawa, 1901.- C.90.
[13] AGZ-XVIII, c.XIX; ŻD-XVIII-II, c.289, 296, 352.
[14] AGZ-XI, c.333, n.2666.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.583.
[16] м.Яцимир Сяноцької землі.

львівського підстарости Івана Яцимирського з Небещан від 1508 р. в перетятому німецькому щиті в першій частині було зображено орла, що виникає, а в другій – три хрестика.[2] Можемо припустити, що на печатці Фридриха з Яцимира від 1427 р. (sigillum Fridrici de Jaczimirsz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.133, simile nimirum)[3] було зображено той самий герб, хоч і не виключено, якщо відомості Папроцького про руське походження цього роду є вірними, що Ян Замойський мав на увазі інший геральдичний сюжет, можливо на основі родового знака. Прикметно, що гербом зі 133 сторінки Краківського гербовника користувався також Іван з Яблониці (sigillum Juanis de Jablonicza tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.133).[4]

мал.240: печатка Івана Яцимирського з Небещан 1508 р.
мал.241: печатка Фелікса Заршинського 1513 р.

Серед польських родів Сяноцької землі найбільш поширеним геральдичним сюжетом, як і на теренах Перемиської землі, був герб Трубки, якого уживали представники чотирьох місцевих родин: на печатках від 1427 р. сяноцький війт Петро з Трепчі (sigillum advocati de Sanok: Trambki)[5] та Микола з Пакошовки (sigillum Nicolai de Pakoscho ... Trambki).[6] Про використання герба Трубки останнім, а також Миколою Лопуським і Георгієм Дунчовським, повідомляє і судова записка від 1425 р. – "Quia nobilis Nicolaus filius Hermany de Lopusze ... fratres suos nobiles videlicet Ieorgium de Duncowicz filius Mamay, Nicolaus Pacoszowisz ex parte patris ... clenodii trium tubarum".[7]

Сренява правила за герб представникам трьох родів. Її зображення було присутнє на печатках Миколи зі Вздова (sigillum Nicolai de Wsta ... Srzeniawa)[8] та Петра зі Смоличів (sigillum Petri de Smolicze: Srzeniawa cum galea et super galeam cornua in superiori parte a se reflexa, cum ramis in modum globorum)[9] від 1427 р., а також на печатці сяноцького земського судді (1511 – 1519) Фелікса Заршинського від 1513 р. – в іспанському щиті втятий хвилястий перев'яз під хрестиком.[10]

Печатками з гербом Яніна користувалися представники двох сяноцьких родів – Мартин з Завартова (sigillum Martini de Zauart ... Janina)[11] та Мартин з Загутина (Martini de Zawkmye)[12] від 1427 р. Про герб останнього, а також – Пелки з Загутина, згадано в судовій записці від 1448 р. – "secundi duo testes post avam videlicet Martinus et Pelka de Zahuthin clenodii Ianyny".[13] В цій же судовій записці повідомляється про герб Гриф Миколи та

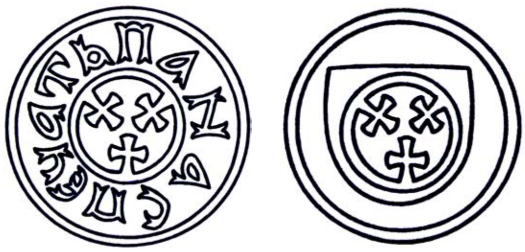
1 ŻD-XVIII-II, c.308; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.98.
2 Haisig M.- C.52, мал.132 (восьмикутна, 15x12 мм; згори літери: **I • N**).
3 AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1225; Halecki O.- n.5[8], 12.
4 AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1224; Halecki O.- n.5[8], 85.
5 AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1120; Halecki O., Nr.2[5], 16.
6 AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1201; Halecki O.- n.5[8], 68.
7 AGZ-XI, c.20-21, n.159.
8 AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1220; Halecki O.- n.5[8], 82.
9 AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1222; Halecki O.- n.5[8], 3.
10 APK, ADz, Perg.II/20 (кругла, 23 мм; довколовий напис стерто).
11 AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1218; Halecki O.- n.5[8], 80.
12 Halecki O.- n.5[8], 2.
13 AGZ-XI, c.333, n.2666.

Леонарда з Побідна – “tercii duo testes post matrem Nicolaus et Leonardus de Pobyedne clenodii Griff et posuerunt memoriale”. 1427 р. Клементій з Побідна користувався печаткою з тим же зображенням (sigillum Clementis de Pobiedna tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.128).[1]

Герб Побог, в якості родового, використовували Іван з Долини – на печатці 1427 р. (sigillum Ioannis de Dolina: Pobodze)[2] та Микола з Пели – на двох печатках від 1427 р. (“sigillum Nicolai de Pella, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.102”[3] та “sigillum Nicolai de Pella: Pobodze”).[4] Герб Старий кінь – Спитко з Семушова (sigillum Spitkonis de Siemussow: equi)[5] 1427 р. Пилява – Мартин з Камінця (sigillum Martini de Camieniecz: Pilaua)[6] 1427 р.

III. Львівська земля

Найбільш поширеним сюжетом родового герботворення Львівської землі було зображення родових знаків у вигляді кола, як правило в супроводі додаткових елементів – хрестиків, прямокутників, менших колечок, кульок та півкіл. Найзнанішою з-посеред цих конструкцій є зображення кола з трьома хрестиками всередині, яке в річпосполитську добу одержало назву Салава, і потрапивши до друкованих гербовників, стало основою для формування відповідної гербової спільноти.

мал.242: печатка Сенька Галки пана зІлляшова 1464 р.
мал.243: печатка Івана пана з Кошави 1464 р.

Зображення цього родового знака було присутнє відразу на двох печатках прикладених до акту Львівської конфедерації 13 грудня 1464 р. – Сенька Галки пана зІлляшова (Syenko Halka de Elgyschow)[7] та Івана з Кошави (Iwan de Koschawa).[8] В свою чергу, до присяжних листів 1427 р. було прикладено три печатки з подібним зображенням – Юшка з Глуховичів (sigillum Iuskonis de Gluchowcze),[9] Дмитра Сугмановського (sigillum Demetrii Sugmanowski)[10] та Івана з Янчина (sigillum Iwani de Janczino).[11]

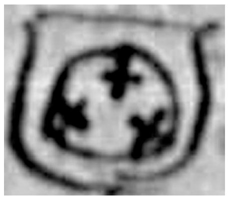
На печатці іншого представника останнього з названих родів – Павла Янчинського від 1427 р. знаходилося відмінне зображення – в іспанському щиті фігура схожа на доземий вруб з загостренням на горішньому кінці, втім, Замойський вказує на незадовільний стан збереження цього відбитка (sigillum Pauli Jarczowski obliteratum, vt nonnisi in scuto tantillum

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1216; Halecki O.- n.5[8], 78.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1199; Halecki O.- n.5[8], 66.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1155; Halecki O.- n.5[8], 89.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1204; Halecki O.- n.5[8], 15.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1214; Halecki O.- n.5[8], 9.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1167; Halecki O.- n.5[8], 1.
[7] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.52-53, мал.134; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.260, мал.430; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237 (кругла, 22 мм; напис по колу: **ПЄЧАТЬ ПАНА Є**).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.53, мал.135; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.260, мал.430; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237 (кругла, 13 мм; знак розміщено в іспанському щиті).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1092; Halecki O.- n.1[4], 4.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1067; Halecki O.- n.1[4], 5.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.819; Halecki O.- n.8[11], 12.

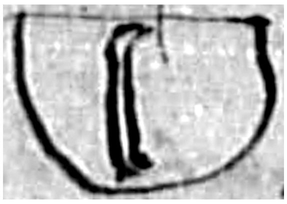
appareat, aliis in partibus cera attrita).[1]

мал.244: герб з печатки Юшка з Глуховичів 1427 р.
мал.245: герб з печатки Дмитра Сугмановського 1427 р.
мал.246: герб з печатки Івана з Янчина 1427 р.

На гербі роду Лагодовських[2] панів з Погорільців[3] розміщувався дещо інший родовий знак – у вигляді кола в супроводі трьох хрестиків зовні. На печатці Юрія з Лагодова від 1427 р. цей знак перебував у круглому щиті (sigillum Jurga de Galadow).[4] Печатка Дмитра з Лагодова від того ж року вже у часи Замойського мала стерте зображення, але, імовірно, несла в своєму полі той самий геральдичний сюжет (sigillum Demetrii de Hladouo obliteratum).[5] Ще одна печатка з присяжного листа 1427 р. належала Кальнику Лагодовському пану з Погорільців і мала в своєму полі в іспанському щиті подібний знак, але з кулькою всередині (sigillum Calnik de Pagorzelecz).[6] Імовірний нащадок останнього – Мартин Каленик з Підгайців[7] (Martinus Calyenyk de Podhaycze), користувався 1464 р. власною печаткою, яка до сьогодні не збереглася.[8]

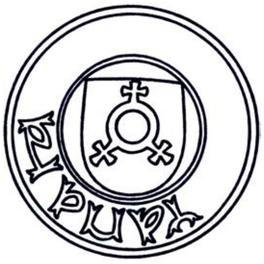

мал.247: герб з печатки Павла Янчинського 1427 р.
мал.248: герб з печатки Юрія з Лагодова 1427 р.
мал.249: герб з печатки Кальника Лагодовського пана з Погорільців 1427 р.

Натомість, при документі від 13 грудня 1464 р. маємо печатку Дмитра Лагодовського пана з Погорільців (Dmitr Lahodowsky de Pohorelcze), в полі якої в іспанському щиті знаходився знак у вигляді кола в супроводі трьох хрестів зовні.[9] Схожу конструкцію мав родовий герб на печатці львівського бурграбія Альберта Слизня з Сулимова[10] від 1421 р., але цього разу в іспанському щиті розміщувався знак у вигляді кола під розширеним хрестиком, а ще один хрестик знаходився над щитом, який оточував довколовий напис: **s alberti * de * sulimow** .[11]

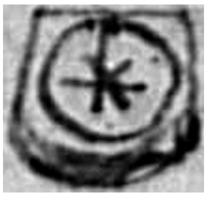
[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1071; Halecki O.- n.1[4], 12.
[2] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[3] с.Погорільці Львівської землі.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1090; Halecki O.- n.1[4], 39.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1089; Halecki O.- n.1[4], 38.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.837.
[7] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.59, мал.155 (кругла, 25 мм; напис по колу: ... **ЧА ПАНА** ...).
[10] с.Сулимів Львівської землі.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.59, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.112; Haisig M.- C.50-51, мал.127; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.283, мал.472 (кругла, 30 мм).

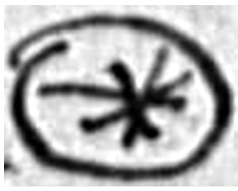

мал.250: печатка Дмитра Лагодовського пана з Погорільців 1464 р.
мал.251: печатка Альберта Слизня з Сулимова 1421 р.

Рід Калениковичів, що мав вірменське походження,[1] в якості герба використовував родовий знак у вигляді перехрещеного хреста над колом, згори якого знаходилася дуга.[2] Цілком можливо, що саме це зображення прикрашало також печатку Маска Калениковича від 1427 р. (sigillum Iosko de Malabonowicz tale, vt in libello Cracouiensi pag.182).[3] Простішу конструкцію мали родові знаки на печатках Волчка з Підгайців (sigillum Volczkonis de Podhaicze),[4] Данилка з Волкова (sigillum Danilonis de Volkow)[5] і Гринька Телешовича з Волкова (sigillum Hrinkonis de Volkow, ut est, in libello Cracoviensi folio 64)[6] від 1427 р. – шестипроменева зірка в колі.

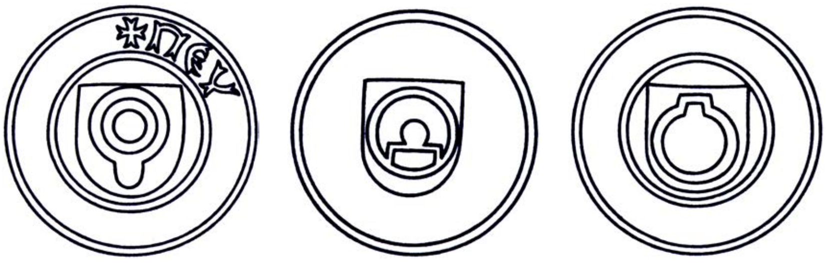

мал.252: герб з печатки Волчка з Підгайців 1427 р.
мал.253: герб з печатки Данилка з Волкова 1427 р.

Рід панів з Ходороставу[7] мав за герб зображення родового знака у вигляді кола з півкруглим розширенням здолу. Саме його бачимо в іспанському щиті на печатці жидачівського (1469 – 1474) та стрийського (1469) старости Юрші пана з Ходороставу (Iurscha de Chodorostaw) від 1464 р.[8] Незнаний з імені пан Ходоровський користувався 1436 р. печаткою, імовірно, з тим самим зображенням (sequitur sigillum Chodorkouicz obliteratum).[9] В свою чергу, на печатці львівського підстолія (1461 – 1467) Івана Ходоровського пана з Бороздовичів[10] і Ходороставу[11] (Iohannes Chodorowsky de Brozdowcze subdapifer) від 1464 р. в іспанському щиті знаходимо дещо іншу конструкцію родового знака – коло з поясом з загнутими додолу кінцями під колом всередині, в супроводі довколового напису: s ianko nis

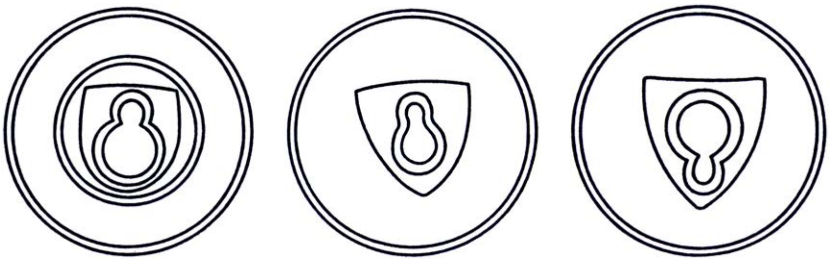
[1] Собчук В. Волинський шляхетський рід вірменського походження // Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник.- Випуск III.- Луцьк, 2004.- С.379; Собчук В. Мережа оборонних споруд Південної Волині (середина XIV – 1-а пол. XVII ст.) // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині: Збірник наукових праць.- Кременець, 2006.- С.49-50.
[2] ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.70, арк.1; AGAD, Perg.7931; APK, ASang, Teka XV, Plik 25 Teka XIX, Plik 52.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.762; Halecki O.- n.7[10], 57.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1088; Halecki O.- n.1[4], 37.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1099; Halecki O.- n.1[4], 34.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1100; Halecki O.- n.1[4], 33.
[7] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.63, мал.162; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.302, мал.518 (кругла, 25 мм; напис по колу: + ПЄЧ ...).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.185.
[10] с.Бороздовичі Львівської землі.
[11] с.Ходоростав Львівської землі.

de chodorow.[1] При тому ж акті Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. маємо ще одну печатку з подібним зображенням, що належала Петру з Біличів[2] і містила в своєму полі в іспанському щиті зображення знака у вигляді кола з прямокутним розширенням вгорі в супроводі напису: s petri de bielicz.[3] Той самий знак, але з півкруглим розширенням вгорі вмістив на своїй печатці від 1420 р., також в іспанському щиті, Микола Дмитровський з Чишок,[4] в супроводі маюскульного напису: **+ S ... INKO ... E CZI ... ZI**.[5]

мал.254: печатка Юрші пана з Ходороставу 1464 р.
мал.255: печатка Івана пана з Ходороставу і Бороздовичів 1464 р.
мал.256: печатка Петра з Біличів 1464 р.

На пізнішій печатці Івана Дмитровського з Чишок від 18 листопада 1437 р. знаходимо те саме зображення, але цього разу в готичному щиті та в супроводі напису мінускульним шрифтом: s iohis dmit ... czeszke.[6] Солтис села Чишки Минько Сочевчич при тому ж документі приклав свою печатку з зображенням в готичному щиті подібного родового знака у вигляді кола з півкруглим розширенням здолу, в супроводі довколового напису: mynko ... so ... owt.[7] Ще раніше, його печатка скріплювала присяжний лист від 1427 р. (sigillum Minkonis Soczewicz tale, ut est in libello Cracouiensi pag.66).[8]

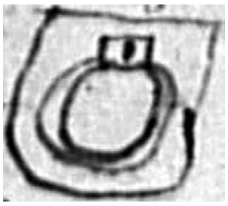

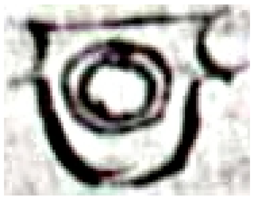
мал.257: печатка Миколи Дмитровського з Чишок 1420 р.
мал.258: печатка Івана Дмитровського з Чишок 1437 р.
мал.259: печатка Минька Сочевчича 1437 р.

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.62-63, мал.161 (кругла, 19 мм). Пізніше пани Ходоровські користуються гербом Корчак (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679).
[2] с.Біличі Львівської землі.
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.62, мал.160; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.302, мал.519 (кругла, 23 мм).
[4] с.Чишки Львівської землі.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.56, арк.1; Haisig M.- C.61, мал.157 (кругла, 24 мм).
[6] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.109, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 293; Haisig M.- C.61, мал.158; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.263, мал.437; C.299, мал.511 (кругла, 25 мм).
[7] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.109, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 293; Haisig M.- C.62, мал.159; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Lwów, 1890.- C.344; Wittyg W. Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku.- Kraków, 1907.- C.152; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.263, мал.436; C.299, мал.510 (кругла, 25 мм).
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1087; Halecki O.- n.1[4], 32.

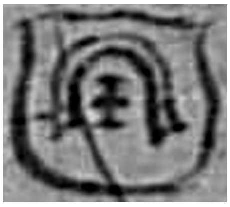
При тому ж листі знаходилися також печатки Петра і Григорія Бартошевських з зображенням в іспанському щиті родового герба у вигляді кола з прямокутним розширенням вгорі (sigillum Bartossowski simile).[1] На іншій печатці Григорія з Бартошева від того ж року родовий знак мав дещо інший вигляд – хрест над півколом з загнутими догори та в бік кінцями (sigillum Gregorii de Bartossow tale, vt in libello Cracouiensi pag.186).[2] Подібне зображення містилося, очевидно, і на печатці Івана Бартошевського, з огляду на що Ян Замойський невірно ідентифікував його як герб Новина (sigillum Ioannis Bartoszewski Nouina).[3]

мал.260: герб з печаток Петра і Григорія Бартошевських 1427 р.
мал.261: герб з печатки Григорія Бартошевського 1427 р.
мал.262: герб з печатки львівського земянина 1436 р.

На печатці незнаного з імені львівського земянина від 1436 р. знаходилося зображення родового знака у вигляді кола в німецькому щиті (sigillum cuiusdam vltimum huiusmodi).[4] Очевидно, саме цей герб, помилково ідентифікований як Кучаба, мав на увазі Ян Замойський коли описував печатки Івашка від 1427 р. (sigillum Iwasko Zborzinicz: Kuczaba)[5] і 1436 р. (sigillum Iwaskonis de Boruncze Leopoliensis: Kuczaba)[6] і Петра з Бориничів від 1427 р. (sigillum Petri de Boruczaz obliteratum)[7] та Грицька з Куликова від 1436 р. (sigillum Hriczkonis de Kuliczow: Kuczaba).[8]

мал.263: герб з печатки Домініка з Чоловичів 1436 р.
мал.264: герб з печатки Андрія Кузлятича 1436 р.

Доволі широко в родовому герботворенні руських родів Львівської землі застосовувалися також родові знаки складені з півкола, часто у поєднанні з тими ж хрестиками. Скажімо, на печатці Домініка з Чоловичів (рід якого пізніше користувався гербом Сас)[9] від 1436 р. в іспанському щиті було зображено знак у вигляді півкола кінцями додолу над двораменним хрестом (sigillum cuiusdam Dominici huiusmodi).[10] Описуючи його

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1095; Halecki O.- n.1[4], 23-24.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.765; Halecki O.- n.7[10], 66.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1096.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.693.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.725; Halecki O.- n.7[10], 16.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.612.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.763; Halecki O.- n.7[10], 58.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.648.
[9] Перша згадка про рід – 1380 р. (Wyrostek L.- C.100), засновник роду – Михайло, його син – Домінік, онуки – Олешко та Сенько, правнуки – Гриць, Михайло, Павло (Wyrostek L.- C.157).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.660.

ранішу печатку, від 1427 р., Ян Замойський порівняв герб розміщений в її полі з польським гербом Побог, очевидно, лише в силу певної зовнішньої подібності (sigillum Dominici de Czolouicze: Pobodze).[1]

Очевидно, в цей час зображення півкола та підкови були фігурами цілком взаємозамінними. Так, приміром, можемо припустити, що первісною формою родового герба панів Струмил було зображення півкола кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, і лише пізніше змінено цю конструкцію на підкову кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків, що її бачимо в іспанському щиті на печатці львівського підкоморія (1461 – 1476) Юрія Струмила пана з Димосина,[2] Підберезиць і Винників (Georgius Strumilo de Dimoszyn succamerarius Leopoliensis) від 1464 р., в супроводі довколового напису: + s geo strumilo ... dymosin.[3] На печатці Андрія Кузлятича від 1436 р. фігура над трираменним хрестом нагадує водночас і півколо кінцями додолу і підкову (sigillum Andreae Kuzlaticz).[4] Ще один знакоподібний родовий герб з використанням хреста бачимо на печатці львівського міщанина, вихідця з Генуї, Барнаби Негроно від 1464 – 1467 р.р. В її полі вміщено знак у вигляді чотирихвостої хоругви під хрестиком в іспанському щиті в оточенні напису: s barnabe • de • negrono.[5]

мал.265: печатка Юрія Струмила пана з Димосина 1464 р.
мал.266: печатка Барнаби Негроно 1464 р.

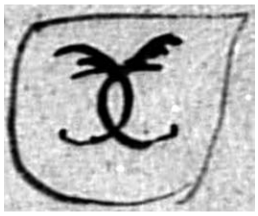
Найбільш знаним сюжетом руського герботворення з використанням півкіл та хреста в цей час був родовий герб панів Давидовських,[6] що являв собою знак у вигляді перетнутих і перехрещених вгорі двох півкіл з гаками на долішніх кінцях. На печатці львівського земського судді (1430 – 1442) Станіслава пана з Давидова[7] від 1425 – 1435 р.р. його розміщено в іспанському щиті в супроводі довколового напису: + s stanislai • de • dauidow •.[8] Її відбиток знаходився також при присяжному листі від 28 червня 1427 р. (sigillum Stanislai Dauidowski tale, ut est in libello Cracouiensi pictum pag.56).[9]

Іншу печатку Станіслава Давидовського було використано для засвідчення акта від 1436 р. (sigillum Stanislai Dauidowski iudicis Leopoliensis).[10] Її автентичні відбитки знаходимо при двох документах від 19 січня 1436 р. і 7 червня 1437 р. В своєму полі вона містить те саме зображення, але в оточенні цілком іншого напису: s + wicency de schamotuli,[11] що мало б вказувати на її приналежність до генерального руського старости (1431 – 1439)

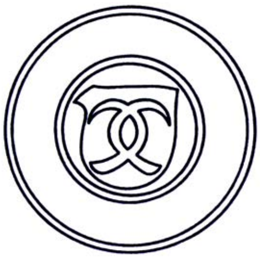
[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1196; Halecki O.- n.5[8], 65.
[2] с.Димосин Львівської землі.
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.18, мал.14; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.38, мал.30 (кругла, 21 мм).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.658.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.198, арк.1; Haisig M.- С.65, мал.165 (кругла, 22 мм).
[6] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[7] с.Давидів Львівської землі.
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.99, арк.1; MNK, Rkps 1713, karta 12; Haisig M.- С.45, мал.112; Haisig M. Ciekawa pieczęć Stanisława z Dawidowa, z połowy XV-go wieku // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom XVII.- Lwów, 1938.- С.41; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.177-178, мал.298 (кругла, 24 мм).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1070; Halecki O.- n.1[4], 10.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.174.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.103, арк.1; спр.107, арк.1; Haisig M.- С.45, мал.113; Haisig M. Ciekawa pieczęć Stanisława z Dawidowa.- С.41-42 (кругла, розмір 24 мм).

Вінцентія Свидви пана з Шамотул. На думку М.Гайсига подібне поєднання герба з невідповідним написом могло статися внаслідок того, що майстер який виготовляв печатку для Станіслава з Давидова міг водночас виготовляти таку ж печатку для Вінцентія з Шамотул (що цілком вірогідно з огляду на тісну співпрацю цих осіб) та по-просту поплутав довколові написи на них. Останній в цей час (1433 – 1437 р.р.) користувався печаткою з гербом Наленч (пов’язкою),[1] який іконографічно є доволі близьким до родового знаку панів Давидовських, тож не дивно що різчик печаток міг поплутати їхні зображення.

мал.267: печатка Станіслава пана з Давидова 1425 р.
мал.268: герб з печатки Станіслава пана з Давидова 1436 р.
мал.269: печатка Станіслава пана з Давидова 1436 р.

Те що в XV ст. зображення родового знака у вигляді перетнутих півкіл або кос сприймалося як подібне до герба Наленч (а не Вовчі коси, до якого помилково зараховували панів з Давидова),[2] підтверджується тією обставиною, що родовий герб (імовірно знак у вигляді пов’язки з косоподібними кінцями) львівських земян Станіслава і Супруна з Чеперова в судовій записці від 1444 р. описувався шляхом порівняння з гербом Наленч пана Вінцентія Шамотульського – “Nobiles Stanislaum et Suprom reos de Czeperow ... de quibus armis essent et quid fuerint in terra Russie. Qui dixerunt: sumus heredes et terrigene ab antiquo Rutheni. Et de armis dixit, quod eum homines facerent de armis dom. Vincencii Schamothulski”.[3]

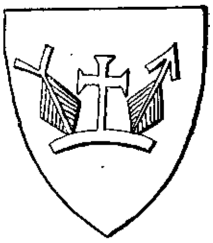

мал.270: печатка Івана пана з Давидова 1503 р.
мал.271: печатка Івана пана з Давидова 10.3.1509
мал.272: печатка Івана пана з Давидова 1509-1512 р.р.

При акті Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. свого часу були прикладені печатки панів Станка (Stanko de Dawydow) та Івана з Давидова (Iohannes de Dawydow), які до сьогодні не збереглися.[4] Натомість маємо печатку львівського земського підсудка (1502 – 1509) Івана Давидовського від 1503 р., на якій в німецькому щиті знаходимо звичне зображення знака у вигляді перетнутих і перехрещених вгорі двох півкіл з гаками на долішніх кінцях в супроводі довколового напису виконаного готичним шрифтом: s io annis

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.106, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.71; Haisig M.- C.35-36, мал.76; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.102.
[2] Haisig M. Ciekawa pieczęć Stanisława z Dawidowa.- C.40-42.
[3] AGZ-XIV, c.121-122, n.946; Wyrostek L.- C.143.
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.

d : dauydo • sb iudicis + t leo .[1] На його інших печатках від 10 березня 1509 р.[2] і 1509 – 1512 р.р.[3] бачимо те саме зображення в супроводі написів: s iohis de davidow : sb iudicis leopo : (зображення родового знака на цій печатці вирізняється відсутністю перехрестя), та: • dawiki iudex terestris I відповідно.

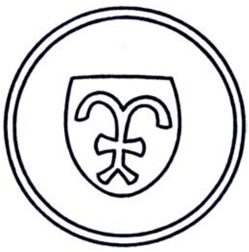

мал.273: герб з печатки Володка з Репишева XV ст.
мал.274: герб з печатки львівського землянина 1436 р.
мал.275: герб з печатки Гинка 1436 р.

Знак у вигляді хреста над півколом, що лежить кінцями додолу в супроводі двох стріл, права з яких має подвійне вістря, знаходився на печатці Володка з Репишева з середини XV ст.[4] А на печатці Сенька з Нагорців[5] (Syenko de Nahorecz) від 1464 р. бачимо родовий знак у вигляді перехрещених потрійних вил над півколом, що лежить кінцями догори в іспанському щиті в супроводі частково збереженого довколового напису виконаного руською мовою: **ПЄЧАТЬ ....**[6] Схожу конструкцію, але без півкола (перехрещений потрійний хрест) мав герб незнаного з імені львівського землянина від 1436 р. (sigillum cuiusdam Leopoliensis huiusmodi).[7] При тому ж документі знаходилася печатка Гинка з зображенням родового знака у вигляді костурного хреста над трикутником, що лежить вершиною додолу з подвійним розгалуженням (sigillum Hinkonis huiusmodi).[8]

мал.276: печатка Сенька з Нагорців 1464 р.
мал.277: печатка Федька і Стецька з Млинищ 1464 р.
мал.278: печатка Івашка з Дуліб 1464 р.

В свою чергу, на печатці Федька і Стецька з Млинищ (Fyedko et Steczko de Mlynyscze) від 1464 р. було зображено знак у вигляді хреста з подвійним заокругленим розгалуженням вгорі та подвійним розгалуженням здолу в іспанському щиті.[9] Івашко з Дуліб[1] (Iwaschko de

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.266, арк.1; Haisig M.- C.46, мал.114 (кругла, 22 мм).
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.287, арк.1; Haisig M.- C.46, мал.115 (кругла, 26 мм).
[3] Haisig M.- C.47, мал.116 (кругла, 26 мм).
[4] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.98, мал.139.
[5] с.Нагорці Львівської землі.
[6] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.30, мал.53 (кругла, 22 мм); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.636.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.639.
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.59, мал.154; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.147 (кругла, 20 мм); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.

Dulyebi) мав за герб знак у вигляді лапчастого хреста над півмісяцем, що лежить рогами догори в іспанському щиті, який розміщено в полі печатки від 1464 р. в супроводі довколового напису: s • iohannis de ... powli.[2] Подібне зображення, цілком вірогідно, міг мати на своїй печатці від 1427 р. і Братко з Дуліб (sigillum Brathko de Dulcz periit).[3]

Хрестоподібну конструкцію має також герб на печатці жидачівського земянина Івана з Отиновичів від 1427 р. – родовий знак у вигляді перехрещеної літери **S** (sigillum Iwan de Othienowicz).[4] Подібне зображення розміщувалося також на печатках Пилипа (Филька) Мишича з Лединичів від 1427 р. (sigillum Filkonis de Ledeuicze tale, ut est in libello Cracouiensi n.60)[5] і 1436 р. (sigillum Philippi de Ledzinicze huiusmodi).[6] Варто зауважити, що в пізнішій судовій записці від 1440 р. гербом Пилипа з Лединичів названо зображення трьох врубів – "de clenodio Trzech wramb. Et duo fratres primi ex parte patris nominantur his nominibus: primus est Pylipko Misczicz de Ledenecz".[7]

мал.279: герб з печатки Івана з Отиновичів 1427 р.
мал.280: герб з печатки Пилипа Мишича з Лединичів 1436 р.
мал.281: герб з печатки львівського земянина 1436 р.

Знак у вигляді стовпа з подвійними заокругленими розгалуженнями згори та здолу, який перетинає перехрестя з кульками на кінцях, знаходився на печатці незнаного з імені львівського земянина від 1436 р. (sequitur sigillum incerti).[8] Аналогічну конструкцію, але без перехрестя мав родовий знак (подібний до літери **X** з заокругленими кінцями) на печатці Гринька Кая з Милятина від 1427 р. (sigillum Hrinko de ...).[9] При тому ж присяжному листі знаходилася також печатка Станіслава Кая з Милятина[10] і Лешків (sigillum Stanislai de Milath).[11] На пізнішій печатці Станіслава Кая, яку він приклав разом зі своїми родичами (печатки яких до сьогодні не збереглися) до акту Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. (Iohannes de Mylathin, Michael Kay de Drewlyani, Martinus de Mylathin, Stanislaus de Lyesky), знак у вигляді стовпа з подвійними заокругленими розгалуженнями згори та здолу було розміщено в щиті іспанської геральдичної форми в супроводі довколового напису: + s * stanislay * kays • d'mylath.[12] Певна подібність родового знака Каїв до фігури геральдичної лілії зумовила ототожнення, очевидно помилкове, Яном Замойським герба Івана Кая з Милятина на його печатці від 1436 р. з польським гербом Гоздава (sigillum Ioannis Kay de Milathin: Gozdowa).[13]

---

[1] с.Дуліби Львівської землі.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.53, мал.136; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.158 (кругла, 21 мм); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.237.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.810; Halecki O.- n.8[11], 38.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.779; Halecki O.- n.7[10], 59.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1086; Halecki O.- n.1[4], 41.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.649.
[7] AGZ.- Tom XIV.- C.5, n.38; Wyrostek L.- C.119.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.187.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.818.
[10] с.Милятин Львівської землі.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.841; Halecki O.- n.8[11], 57.
[12] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.29, мал.50; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.232-233, мал.390 (кругла, 23 мм).
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.657.

мал.282: герб з печатки Гринька Кая з Милятина 1427 р.
мал.283: герб з печатки Станіслава Кая з Милятина і Лешків 1427 р.
мал.284: печатка Станіслава Кая з Милятина і Лешків 1464 р.

Ще одним знакоподібним сюжетом, поширеним в родовому герботворенні Львівської землі (щоправда не настільки як в Перемиській землі), було зображення стріли. В подальшому роди, що користувалися цими знаками у вигляді стріли в поєднанні з іншими фігурами, як правило переходили на уживання герба Сас (від 2-ї пол. XVI ст.). Втім, різноманітність конструкцій на їхніх автентичних гербах XV ст. вказує на відсутність початкової єдності в їхньому герботворенні, а разом з тим – і відсутність гербової спільноти Драго-Сасів впродовж XV – 1-ї пол. XVI ст.

мал.285: герб з печатки Матвія з Голина 1427 р.
мал.286: герб з печатки Ходка з Чайковичів 1427 р.
мал.287: герб з печатки Дрогобиша з Чайковичів 1427 р.

Найпростіше зображення родового знака (у вигляді стріли вістрям вгору) знаходилося в іспанському щиті на печатці жидачівського землянина Матвія з Голина[1] від 1427 р. (sigillum Mathwili de Golino).[2] Зображення перехрещеної стріли вістрям вгору становило основу родового герба Чайковських.[3] Воно перебувало на печатках Ходка (sigillum Choitkonis de Czaikouicze)[4] і Дрогобиша з Чайковичів (sigillum Drohobisz de Czaikowicze)[5] та Стецька Бреговича Погорецького з Чайковичів (sigillum Steczkonis de Czeikouicze)[6] від 1427 р.

Про герб останнього, який мав дещо інший вигляд (знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори), повідомляє судова записка від 1439 р., надаючи йому назву "Судкович" – "Item Steczko Brechowicz de Pochorcze et Stanko de Chlopczicze de clenodio matris videlicet de clamacione Sudkowicz alias de media rotha cum sagitta".[7] Наявність в герботворанні Чайковських різних сюжетів підтверджується також зображенням на печатці Івана з Чайковичів від 1427 р. (sigillum Iwan de Sczeikouicz),[8] в полі

[1] Перша згадка про рід – 1391 р. (Wyrostek L.- С.89-90), представники роду в XV ст. – Ленько, Матвій, Федька-Оринка, Іван (Wyrostek L.- С.160).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.298; Halecki O.- n.8[11].
[3] AGZ-XVIII, c.XVI. Перша згадка про рід – 1415 р. (Wyrostek L.- С.98), представники роду в XV ст. – Панкрат, Стецько, Дробиш, Андрій, Занко, Прокоп, Ігнат, Іван, Артем, Ігнат, Іванко, Гриць (Wyrostek L.- С.156).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1228; Halecki O.- n.5[8], 86.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.782.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.784; Halecki O.- n.7[10], 9.
[7] AGZ-XIII, c.81, n.1116; Wyrostek L.- С.98.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.773; Halecki O.- n.7[10], 27.

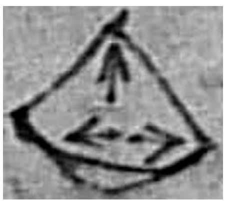
якої розміщено родовий знак у вигляді хреста над півколом, що лежить кінцями догори, і який своєю конструкцією нагадує герб Судкович з судової записки 1439 р.

мал.288: герб з печатки Стецька Бреговича Погорецького з Чайковичів 1427 р.
мал.289: герб з печатки Івана з Чайковичів 1427 р.
мал.290: герб з печатки львівського землянина 1436 р.

Рід панів Даниловичів впродовж XV ст., очевидно, користувався в якості родового герба знаком у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над літерою **П**, який було зображено на печатці засновника цього роду[1] – пана Данила Задеревецького від 1404 р.[2] На печатці незнаного з імені львівського землянина від 1436 р. знаходилося схоже зображення у вигляді перехрещеної та роздвоєної здолу стріли вістрям вгору (sequitur sigillum huiusmodi, cuius nomen in appenso est omissum).[3] Знак у вигляді трикутника вершиною вгору з заокругленим долішнім пругом, в середині якого розміщено три стріли вістрями вгору та в різні боки, перебував на печатці львівського землянина Юрія від 1436 р. (sigillum Georgij cuiusdam huiusmodi).[4] Зображення подвійної стріли в стовп, яку перетинає півмісяць рогами догори з двома шестипроменевими зірками на кінцях, оздоблювало печатку Івашка Несвізького від того ж року (sigillum Iwasko Nieswisky).[5]

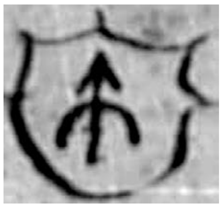
мал.291: герб з печатки Юрія 1436 р.
мал.292: герб з печатки Івашка Несвізького 1436 р.
мал.293: герб з печатки Татомира пана з Балиць 1427 р.

Засновник роду панів Балицьких[6] – Татомир пан з Балиць користувався 1427 р. печаткою з зображенням в німецькому щиті родового знака у вигляді стріли вістрям вгору з кулькою на кінці в супроводі двох семипроменевих зірок обабіч та півмісяця ліворуч з оберненими вправо рогами (sigillum Tatumir de Balicze).[7] Дана конструкція, очевидно, дала підстави для невірного ототожнення герба Балицьких з польським гербом Остоя.[8] Останнє є мало ймовірним також з огляду на те, що від 2-ї пол. XVI ст. Балицькі користуються гербом Сас.[9] При акті Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. було прикладено печатки

[1] Wyrostek L.- C.77.
[2] BCz, Perg.272; AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- C.87, n.893.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.613.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.661.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.651.
[6] Перша згадка про рід – 1411 р. (Wyrostek L.- C.83; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237), син Татомира Балицького – Івашко, онуки – Гриць-Юрій, Данько, Михно, Стецько (Wyrostek L.- C.155).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.815; Halecki O.- n.8[11], 54.
[8] AGZ-XVIII, c.XVIII.
[9] ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- C.83.

Сенька (Syenko de Balicz), Данька і Михна з Балиць (Danko et Myka de Balycz), які до сьогодні не збереглися.[1]

Первісною формою родового герба панів Дідушицьких[2] було зображення родового знака у вигляді стріли вістрям вгору з потрійним розгалуженням здолу, яку перетинає півмісяць рогами догори, здолу півколо кінцями догори. Він знаходився на печатці Мика пана з Дідушиць від 1427 р. (sigillum Mik de Czadessicze),[3] та, можливо, на печатках – Петра з Дідушиць від 1427 р. (sigillum Petri de Dziedoticze tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.1)[4] та Миколи Дідушицького від 1436 р. (sigillum Nicolai de Dzedossicze obliteratum).[5] На пізнішій печатці Яцка пан з Дідушиць (Dmitr et Iaczko de Dedoschycze) від 13 грудня 1464 р. в готичному щиті було зображено стрілу вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, здолу літера: n; навколо розміщено напис: s + iackonis • de dzedosicze.[6]

мал.294: герб з печатки Мика з Дідушиць 1427 р.
мал.295: герб з печатки Івашка зі Сваричова 1427 р.

При тому ж акті Львівської конфедерації знаходилася печатка Германа зі Сваричова[7] (акт підписано його родичем – “Andreyko de Swariczow“), на якій перебувало зображення стріли вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в супроводі довколового напису: s hermani de sw arycow .[8] Раніша печатка Івашка зі Сваричова від 1427 р. містила в своєму полі в німецькому щиті родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору, яку перетинає півколо кінцями додолу (sigillum Iwasko de Sinaczicze).[9]

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.

[2] Перша згадка про рід (назва якого походить від с.Дідушиці Львівської землі) – 1400 р. (Wyrostek L.- С.81-82, 121; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237), представники роду в XV ст. – Івашко Міличич (припущення Виростека, що в даному випадку маємо перед собою іменування по-батькові, виглядає саме по собі малоймовірним, і тим більш гіпотетичною є реконструкція імені батька, яке Виростек виводив з балканського середовища; по-за сумнівом лишається слов’янський характер імені Івашка Міличича), Юрій Курешевич (Виростек вважав це ім’я по-батькові також волоським вказуючи на його незнаність в руському середовищі, що є очевидною помилкою: вкажемо для прикладу пинський рід панів Курейшичів), Мик (ім’я яке Виростек також вважав за волоське, хоч в даному разі можемо мати перед собою скорочення руського імені Мицько, Микита, Микула або Микола, оскільки подібні скорочення були доволі характерними для тогочасних латиномовних документів, що воліли скорочувати руські імена: Jacz – Яцко, Zan – Занко, Hrycz – Грицько, Hryn – Гринько, Sen – Сенько, Stecz – Стецько, Len – Ленько, Dasz – Дашко, Procz – Процко, Trusz – Трушко, Chot – Хотко, Masz – Машко та ін.), Дмитро, Яцко, Сенько, Івашко, Михайло, Ян, Сенько, Федько (Wyrostek L.- С.159).

[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.812; Halecki O.- n.8[11], 44.

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1171; Halecki O.- n.5[8], 40.

[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.691.

[6] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.49, мал.121; Wyrostek L.- С.129, мал.37 (кругла, 17 мм).

[7] Перша згадка про рід Сваричівських (назву одержав від с.Сваричів Львівської землі) – 1387 р. (Wyrostek L.- С.88-89; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237), представники роду в XV ст. – Іван, Бочко, Логинович, Давид, Логин, Клеменс, Андрій, Яцко, Роман, Іван, Васько, Рашко, Мишко, Станіслав (Wyrostek L.- С.169).

[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.50, мал.124; Wyrostek L.- С.129, мал.33 (кругла, 21 мм).

[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.853; Halecki O.- n.8[11], 53.

мал.296: печатка Яцка пан з Дідушиць 1464 р.
мал.297: печатка Германа зі Сваричова 1464 р.
мал.298: печатка Ілька-Стецька з Черкас 1464 р.

Ілько-Стецько з Черкас[1] (Steczko Ilko de Czerkas) користувався 1464 р. печаткою, в полі якої, оздобленому рослиноподібним візерунком, знаходився іспанський щит з зображенням стріли вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого розміщено дві шестипроменеві зірки, в супроводі напису: s ilko stecko * domin sircai.[2] Печатки Стецька та Ониська з Черкас (Steczko et Onysko … de Czerkas), при тому ж документі, до сьогодні не збереглися.[3]

Натомість, маємо печатку Юрія з Мальчиць[4] (Iurgy de Malczicze) з зображенням тієї ж стріли вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в супроводі напису: **+ А СЕ ПЕЧАТЬ ЮРЬЕВА**.[5] Судова записка 1440 р. повідомляє про Федорка з Мальчиць, що користувався, імовірно, тим самим гербом, як і Михайло Ременовський – “et duo ex parte matris: primus Michalo Rzemienowsky, alter Phedoirko de Malczycz”.[6]

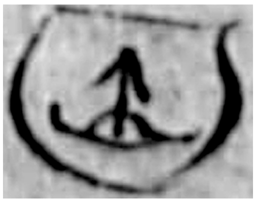
мал.299: печатка Юрія з Мальчиць 1464 р.
мал.300: печатка Івана з Гошова 1464 р.

Акт Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. засвідчено також печаткою Івана з Гошова,[7] на якій в іспанському щиті зображено стрілу вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, в супроводі напису: s

---

[1] Перша згадка про рід Черкаських (назва від с.Черкаси Львівської землі) – 1449 р. (Wyrostek L.- C.101; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237), представники роду в XV ст. – Онисько, Ілько, Стецько, Мірча, Дмитро, Гриць, Івашко, Онисько, Берило (Wyrostek L.- C.157).
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.48, мал.120; Wyrostek L.- C.129, мал.36 (кругла, 22 мм).
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[4] с.Мальчиці Львівської землі (Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237).
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.49, мал.123; Wyrostek L.- C.129, мал.34 (кругла, 25 мм).
[6] AGZ.- Tom XIV.- C.5, n.38.
[7] Перша згадка про рід (назва від с.Гошів Львівської землі) – 1427 р. (Wyrostek L.- C.74-75, 121, 160), представники роду в XV ст. – Михайло, Негрило, Георгій, Данило, Мела, Осип, Кость, Сенько, Ганило, Михайло, Андрій, Федько, Олехно (виразно руські імена починають домінувати в третьому та четвертому поколінні цього роду, що вказує на його імовірно волоське походження).

iohannis de hoschow -.[1] Незнаний з імені Гошовський 1436 р. користувався печаткою з подібним зображенням, з тією лише різницею, що стрілу було спрямовано вістрям вгору (sigillum cuiusdum terrigene Zidaczouiensis).[2] Натомість, на печатці Негрила Гошовського від 1427 р. знаходимо іншу видозміну родового герба – напнутий лук зі стрілою вістрям вгору (sigillum Miegulo Hassowski).[3] Якою з цих видозмін користувався Данило з Гошова, про печатку якого від того ж року згадує Ян Замойський (sigillum Danilo de Czossow obliteratum),[4] наразі невідомо.

мал.301: герб з печатки Гошовського 1436 р.
мал.302: герб з печатки Негрила Гошовського 1427 р.
мал.303: герб з печатки Ходка Станімирського 1427 р.

Представники цілого ряду родів, які починаючи від 2-ї пол. XVI ст. користувалися гербом Сас, залишили свої печатки при документах від XV ст., які до сьогодні не збереглися (приміром, Рашки).[5] Деякі з них було описано Яном Замойським, але лише частково, що не дає змогу говорити про їх зображення. З огляду на це можемо висловити лише припущення про використання цими особами гербів на основі родових знаків у вигляді поєднання стріли, півкола або півмісяця та зірок, що власне і стало підставою їх подальшої уніфікації з гербом Драго-Сас.

Серед власників сфрагістичних пам’яток, якими було засвідчено присяжні листи 1427 р., маємо наступних осіб: Вацко з Андриянова (sigillum Wacz de Androwan tale, vt in libello Cracouiensi pag.169),[6] Санько з Подгорців (sigillum San de Pocharzecz tale, vt in libello Cracouiensi pag.176),[7] Лев Подгорецький (sigillum Leonis Pohorzeczki obliteratum),[8] Семен з Сулятичів[9] (sigillum Semon de Sulaticze, obliteratum).[10] До акту від 13 грудня 1464 р. було прикладено печатки Протасія Сулятицького (Prothassy de Sulyeyathicze), Олекси і Лучки з Вітвиць[11] (Alexa de Wyethwycze, Luczka de ibidem) та Яцка з Рожнятова[12] (Iaczko de Rosznytow), які до сьогодні не збереглися.[13]

Виходячи з імені засновника роду львівських земян Струтинських[14] – Татомира Бирлича,[15] можна зробити припущення про його походження від пана радного (1384 – 1404)

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.49, мал.122; Wyrostek L.- С.129, мал.35 (кругла, 23 мм).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.690.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.851; Halecki O.- n.8[11], 50.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.300.
[5] Перша згадка про рід – 1426 р. (Wyrostek L.- С.99), засновник роду – Рашко, його сини – Федько і Стецько, дальші нащадки – Ян, Станіслав, Микола, Прокоп, Станіслав, Мартин (Wyrostek L.- С.166).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.774; Halecki O.- n.7[10], 31; Wyrostek L.- С.121.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.750; Halecki O.- n.7[10], 36; Wyrostek L.- С.121.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1213; Halecki O.- n.5[8], 76.
[9] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- С.62, 87, 121), засновник роду – Семен, представники роду в XV ст. – Юхно, Машко, Протасій, Андрій, Данило, Федір, Ян (Wyrostek L.- С.168).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.829; Halecki O.- n.8[11], 32.
[11] ŻD-XVIII-II, с.331; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[12] ŻD-XVIII-II, с.331; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237; Wyrostek L.- С.80.
[13] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[14] Перша згадка про рід – 1411 р. (Wyrostek L.- С.87-88), представники роду в XV ст. – Журж, Данило, Петро, Івашко, Лукаш, Васько, Левко (Wyrostek L.- С.167).
[15] Wyrostek L.- С.87-88.

Молдавського господарства Бирли Хорловського. Якщо подібна гіпотеза є вірною, то можемо припустити, що герб Струтинських був близьким до родового герба панів Бирличів – напнутий лук зі стрілою в супроводі півмісяця та зірки.[1]

В окремих родових гербах можемо спостерігати зображення самих лише зірок та півмісяця. Так, на печатках Івана Гологорського (sigillum Ioannis Gologorski: Drzeuicza)[2] та незнаного з імені Куликовського (sigillum Culikowski: Drzeuicza)[3] від 1436 р. було зображено півмісяць рогами догори в супроводі двох зірок згори та здолу, з огляду на те, що Ян Замойський порівнював їхні герби з польським гербом Древиця.

Згідно з відомостями "Adnotationes spectantes ad familias" герб у вигляді трьох шестипроменевих зірок, крім печатки Ходка Станімирського від 1427 р. (sigillum Ahatko de Stanimir),[4] знаходився також на печатках Данка Станімирського (sigillum Dankonis de Stanimir simile sigillo Oleskonis Hrukutouicz),[5] Дробиша (sigillum Drobisz de Poluchow, simile sigillo Oleskonis Hrukutouicz, quod est in libello Cracoviensi pag.54)[6] та Яцка з Полюхова (sigillum simile Jaczkonis de Poluchow),[7] львівського судді Олешка Крукотовича з Чижикова (sigillum Oleskonis Hrukotouicz iudicis Leopoliensis tale, ut est pictum in libello Cracouiensi, pagina 54)[8] та Петра з Чижикова від 1427 р. (sigillum Petri de Czizikow tale, vt in libello Cracouiensi pag.151)[9] і 1436 р. (sigillum Petri de Czizikow tale, vt est pictum in libello Cracouiensi pag.54, ad dextram tamen partem directo animali).[10] Слід зазначити, що в пізнішій судовій записці від 1440 р. говориться про цілком інший родовий герб Станімирських – з зображенням трьох врубів, яким користувалися Гліб Станімирський, Пилип (Филько) Мишич з Лединичів та Івашко з Плетеничів – "Nob. Hleb de Stanimirz ... quod ipse est nobilis et est de clenodio Trzech wramb. Et duo fratres primi ex parte patris nominantur his nominibus: primus est Pylipko Misczicz de Ledenecz, secundus Iwasko de Pletenicze".[11]

Три вруба в якості герба, крім того, уживали Любко з Ласок – на печатці від 1427 р. (sigillum Lubiri de Laski: Wrembi)[12] та Грицько Одиславський від 1436 р. (sigillum Hriczkonis Odzislawski: Wrembi).[13] На печатці Олександра пана з Борщова[14] від 1427 р. зображено три рівних між собою вруба (sigillum Alexandri de Boczow: Wrembi pares).[15] При акті Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. бачимо відразу дві печатки Михайла (Михна) пана з Борщова (Michno et Paschko de Borschow) з зображенням трьох врубів в іспанському щиті в супроводі довколових написів: s michaelis de borsofsky (кругла, розмір 23 мм)[16] та: s michaelis de borssev (кругла, розмір 22 мм)[17] відповідно.

Печатка Івана пана з Банунина[18] (Iohannes et Stanislaus de Banunyn) при тому ж документі має аналогічне зображення в супроводі напису: s iohannis de bannynsky.[19]

---

[1] AGAD, Perg.5303; Perg.5304; Perg.5308; Perg.5317; Perg.5330; Perg.5333; Perg.5339; Perg.5343; Perg.5367; Perg.7285; Şimanschi L. Cele mai vechi sigilii domneşti şi boiereşti din Moldova (1387 – 1421) // Anuarul Institutului de istorie şi arheologie "A.D.Xenopol".- Vol.XVII.- Iaşi, 1980.- С.155, мал.12; С.157, мал.31.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.179.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.181.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1085; Halecki O.- n.1[4], 43.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1084; Halecki O.- n.1[4], 42.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1097; Halecki O.- n.1[4], 36.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1098; Halecki O.- n.1[4], 35.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1065; Halecki O.- n.1[4], 1.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.732; Halecki O.- n.7[10], 32.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.188.
[11] AGZ.- Tom XIV.- С.5, n.38.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1215; Halecki O.- n.5[8], 77.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.191.
[14] с.Борщів Львівської землі.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1161; Halecki O.- n.5[8], 32; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[16] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.26, мал.43.
[17] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.27, мал.44.
[18] с.Банунин Львівської землі.
[19] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.26, мал.42 (кругла, 22 мм).

Натомість, на печатці Андрія Банунинського при присяжному листі від 1427 р. знаходилося, імовірно, зображення родового знаку у вигляді лілії, який Ян Замойський порівнював з польським гербом Гоздава (sigillum Andreae de Baninienski Gosdowa).[1]

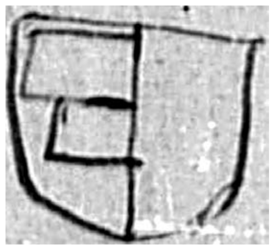

мал.304: печатка Михна пана з Борщова 1464 р.
мал.305: печатка Михна пана з Борщова 1464 р.
мал.306: печатка Івана пана з Банунина 1464 р.

Галицький земський суддя (1438 – 1471) Гнат пан з Кутищ,[2] Братишова і Низнова мав на печатці від 1447 – 1466 р.р. зображення трьох врубів в іспанському щиті в супроводі напису: + s • ihnat • de • cuthicza.[3] На пізнішій печатці Гната Кутиського від 1469 р. бачимо той самий герб в готичному щиті в оточенні напису: * s * ihnat * de * cuthyszcza.[4] На печатці Михайла Романовського від 1427 р. було вміщено розтятий щит, в першій частині якого виходить два вруба (sigillum Michaelis Remianowski ita tamen, ut nonnihil attritum esse apparet).[5] Подібне зображення, імовірно, оздоблювало й печатку Гліба з Романова (sigillum Leb de Romanow tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.129).[6]

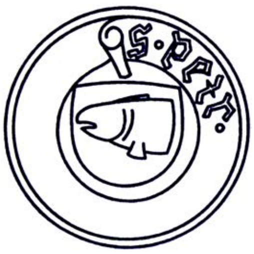

мал.307: печатка Гната пана з Кутищ 1447 р.
мал.308: печатка Гната пана з Кутищ 1469 р.
мал.309: герб з печатки Михайла Романовського 1427 р.

На деяких гербах руського нобілітету Львівської землі бачимо зображення гербових фігур, і в першу чергу тварин. Так, на двох печатках львівського земського судді (1461 – 1477) Петра пана з Бранча[7] від 1462 р. і 1463 – 1473 р.р. бачимо зображення половини риби в іспанському щиті в супроводі написів: s petr • ... cz iudi ... leo (кругла, 24 мм)[8] та: s • petri • de • brancze • iudicis • leopolie (кругла, 22 мм)[9] відповідно. Подібно представлено родовий

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1101; Halecki O.- n.1[4], 31.
[2] с.Кутища Львівської землі (Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237).
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.146, арк.1; спр.197, арк.1; AGZ.- Tom V.- С.211; Haisig M.- С.27, мал.45 (кругла, 21 мм).
[4] Haisig M.- С.27, мал.46; AGZ.- Tom V.- С.216 (кругла, 23 мм).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1069; Halecki O.- n.1[4], 9.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1217; Halecki O.- n.5[8], 79.
[7] с.Бранча Львівської землі.
[8] Haisig M.- С.23, мал.32; AGZ.- Tom II.- С.166; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.52, мал.56; AGZ-XVIII, с.XIX.
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.186, арк.1; спр.190, арк.1; спр.192, арк.1; спр.196, арк.1; спр.201, арк.1; спр.202, арк.1; спр.203, арк.1; спр.204, арк.1; спр.206, арк.1; спр.207, арк.1; спр.208, арк.1; спр.210, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.23, мал.33; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.52, мал.56.

герб також на печатці Петра Браницького-Цебровського пана зі Стоків[1] (Petrus Czebrowsky de Stoky) від 1464 р. в оточенні напису: s • petrus czekowsky.[2]

мал.310: печатка Петра пана з Бранча 1462 р.
мал.311: печатка Петра пана з Бранча 1463 р.
мал.312: печатка Петра Браницького-Цебровського пана зі Стоків 1464 р.

Незнаний з імені львівський землянин користувався 1436 р. печаткою з зображенням рогатої тварини з оберненою вправо головою в іспанському щиті (sigillum cuiusdem terrigenae Leopoliensis).[3] Орлине крило в якості герба використовували Михайло з Линовичів – на печатці 1427 р. (sigillum Michaelis de Linowicze)[4] та Держислав з Брезеча 1436 р. (sigillum Derslai de Brzezecz: Kopacz).[5]

мал.313: герб з печатки львівського землянина 1436 р.
мал.314: герб з печатки Михайла з Линовичів 1427 р.
мал.315: герб з печатки Івана Білецького 1436 р.
мал.316: герб з печатки Павла Печихвостського 1427 р.
мал.317: герб з печатки Франциска з Древятни 1436 р.

На печатках Івана Білецького від 1427 р. (sigillum Ioannis Bielieczky: Lilii (ita in originali)[6] і 1436 р. (sigillum Ioannis Bielieczki: Lilij)[7] було зображено лілію. В свою чергу, Павло Печихвостський мав за герб (на печатці від 1427 р.) не зовсім ясне поєднання лілії та голови бика в профіль (sigillum Pauli de Pieczichost Gosdoua aut Vieniawa),[8] а Франциск з Древятни користувався 1436 р. печаткою з зображенням брусків, що усіювали поле щита іспанської геральдичної форми (sigillum Francisci de Dzyewianthna huiusmodi).[9]

Нобілітаційним привілеєм короля Володислава III від 16 листопада 1436 р. руському боярину Іванові Служці з Мирова було надано герб під назвою Волга – закута в срібні лати рука, що тримає срібну стрілу на червоному полі щита, над яким розміщувався шолом з червоно-срібним наметом та закута в срібні лати рука, що тримає срібну стрілу в нашоломнику (clipeum sive scutum rubeum, in cuius medio manus armata usqve ad pugnum

---

[1] с.Стоки Львівської землі.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.23, мал.34 (кругла, 21 мм).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.642.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.838; Halecki O.- n.8[11], 46.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.646.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1077; Halecki O.- n.1[4], 18.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.217.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1105; Halecki O.- n.1[4], 30.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.653.

sagittam gerens apparet et super clipeo galeam tectura rubei et albi coloris coopertam, super cuius summitate similiter manus armata cum sagitta …, cum proclamacione Wolha).[1]

Щодо цілого ряду львівських земян руського походження Ян Замойський подає відомості про використання ними печаток при документах від 1427 і 1436 р.р. Втім, вже на час створення "Adnotationes spectantes ad familias" їхні відбитки мали незадовільний вигляд або взагалі були втрачені. Тож залишається лише здогадуватися про вигляд гербів, які свого часу прикрашали печатки Івана з Германова (sigillum Ioannis de Hermanow obliteratum),[2] Івана Кривчицького (sigillum Ivani Kuroticzki obliteratum),[3] Юрія Лопатича (sigillum Jurga Lopaticz obliteratum),[4] Станіслава з Мітолина (Stanislai de Mitolin obliteratum),[5] Ванька з Неслухова (sigillum Vankonis de Niesluchow obliteratum),[6] Юрги з Осталовичів (Jurga Sostalowycz, et sub sigillis, ut in appensis scriptum est),[7] Івана з Петуловичів (sigillum Ioannis de Pietulow obliteratum),[8] Дмитра Честинського (sigillum Demetrii Czestinski obliteratum),[9] жидачівського війта Сулка (sigillum aduocati Zidaczouiensis obliteratum)[10] від 1427 р., Андрія Глібовського (sequebatur sigillum Andreae Hlebowski, quod perijt),[11] Влодка зі Свиничів (sigillum Wlodek de Swienycze),[12] Васька (sigillum Vaskonis cuiusdam obliteratum)[13] і Станімира (sigillum cuiusdam Stanimiri obliteratum)[14] від 1436 р.

Роди Львівської землі польського походження найчастіше користувалися гербом Яструб. Серед них Андрій з Якимова (sigillum Andreae de Jakim ... Jastrzembiecz)[15] та Альберт з Белзця[16] (sigillum Alberti de Belzecz, ut est in libello Cracoviensi folio 65)[17] – на печатках від 1427 р. На печатці львівського земського підсудка (1444 – 1454) Стиборія з Вишні та Кутни від 1445 – 1458 р.р. розміщено підкову кінцями догори, в колі якої лапчастий хрестик в іспанському щиті в супроводі напису: s • stiborii de wisnya.[18] Аналогічне зображення знаходимо також на печатці Миколи з Сорок[19] (Blazek de Sroky) від 1464 р. в оточенні напису: s nicolai de sarkowcze.[20]

Представники трьох родів користувалися гербом Абданк – Микола зі Здурова (sigillum Nicolai de Zdurowa: Audank),[21] Станіслав Кривецький (sigillum Stanislai Krziuieczki: Haudaniecz)[22] 1427 р. та Микола з Жукова 1436 р. (sigillum Nicolai de Zukow Zidaczouiensis: Audaniecz.[23] Ще три родини мали за герб Топор – Іван Боський (sigillum Ioannis Bosczki: Topor),[24] Іван Білецький (sigillum Ioannis Bielieczky: Topor, ita in originali)[1] та Петро Жолтанський (sigillum Petri Zoltanski: Topor)[2] – на печатках від 1427 р.

---

[1] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.45, n.7; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.278; Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- C.295-296.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1074; Halecki O.- n.1[4], 15.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1194; Halecki O.- n.5[8], 62.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1091; Halecki O.- n.1[4], 46.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.800; Halecki O.- n.8[11], 21.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.817; Halecki O.- n.8[11], 58.
[7] Halecki O.- n.1[4], 44.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.820; Halecki O.- n.8[11], 13.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1068; Halecki O.- n.1[4], 7.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.729; Halecki O.- n.7[10], 23.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.183.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.189.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.647.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.656.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.769; Halecki O.- n.7[10], 12.
[16] Gajl T.- C.259.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1102; Halecki O.- n.1[4], 29.
[18] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.142, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.149; Haisig M.- C.24, мал.35 (кругла, 25 мм).
[19] с.Сороки Львівської землі.
[20] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.24, мал.37 (кругла, 22 мм).
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.770; Halecki O.- n.7[10], 15.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1072; Halecki O.- n.1[4], 13.
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.641.
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.796; Halecki O.- n.8[11], 9.

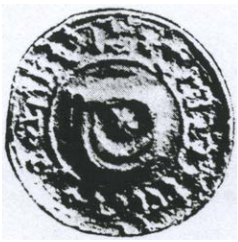
Гербом Гримала користувалися – Матвій з Подністрян (sigillum Mathiae de Podniestre: Grzimali)[3] та Микола з Подсоснова (sigillum Nicolai de Podsosnouo: Grzimala)[4] – на печатках від 1427 р., а також Чтан Юрковський 1436 р. (sigillum Cztan Iurkowski: trium turrium sine porta, panxilum muro superposito).[5] На пізнішій печатці Павла з Юрковичів[6] і Чорториї[7] (Paulus et Stano de Charthorie) від 1464 р. зображено мур під трьома вежами в іспанському щиті в супроводі напису: s • paulis • de • iurkowicz.[8]

мал.318: печатка Стиборія з Вишні та Кутни 1445 р.
мал.319: печатка Миколи з Сорок 1464 р.
мал.320: герб з печатки Чтана Юрковського 1436 р.
мал.321: печатка Павла з Юрковичів і Чорториї 1464 р.

Гербом Леліва користувався рід Лисаковських.[9] На печатці Станіслава з Гор від 1464 р. було зображено шестипроменеву зірку над півмісяцем, що лежить рогами догори в іспанському щиті в супроводі напису: s • stanislai + de + hwr •.[10] Аналогічний сюжет, але цього разу в німецькому щиті бачимо на двох печатках львівського земського судді (1502 – 1509) Фелікса з Балучина[11] від 1503 – 1507 р.р. та 1508 р. в оточенні довколових написів: + s + felicis d'balucin iudic ... (кругла, 22 мм)[12] та: * felix * de balucin iudex • leopolien (кругла, розмір 26 мм)[13] відповідно.

мал.322: печатка Станіслава з Гор 1464 р.
мал.323: печатка Фелікса з Балучина 1503 р.
мал.324: печатка Фелікса з Балучина 1508 р.

---

1 AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1078; Halecki O.- n.1[4], 18.
2 AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1093; Halecki O.- n.1[4], 6.
3 AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1202; Halecki O.- n.5[8], 69.
4 AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1075; Halecki O.- n.1[4], 16.
5 AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.193.
6 с.Юрковичі в Малопольщі.
7 с.Чортория Львівської землі.
8 ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.22, мал.30 (кругла, 23 мм).
9 AGZ-XVIII, c.XIII.
10 ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- C.105; Haisig M.- C.31, мал.60 (кругла, 23 мм).
11 с.Балучин Львівської землі.
12 ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.266, арк.1; Haisig M.- C.33, мал.68; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.91.
13 Haisig M.- C.33, мал.69.

Очевидно, герба Гриф уживав на своїй печатці від 1427 р. Чорний з Вячлавичів (sigillum Czarnus de Wiantslauicze tale, ut est in libello Cracoviensi pagina 69).[1] Крім того, зображення грифа мали у своєму гербі Голомбеки-Зимноводські.[2] Його бачимо на печатках львівського земського підсудка (1435 – 1444), згодом – судді (1444 – 1454) Івана Голомбека-Зимноводського з Зимної Води від 1427 р. (sigillum Ioannis de Zimna Voda: Griph),[3] 1435 – 1442 р.р. (в іспанському щиті в супроводі напису: + sigil + ian + de + zymnowoda),[4] 1445 – 1461 р.р. (також в іспанському щиті в оточенні напису: + s + ian + szymnywoczki),[5] а також – на печатці львівського земського підсудка (1484 – 1489) Петра Івановича Голомбека з Зимної Води (Iohannes et Petrus de Zymnawoda) від 1480 р.[6] (в іспанському щиті, з написом: s • petri • zimnowodczky).[7]

мал.325: печатка Івана Голомбека з Зимної Води 1435 р.
мал.326: печатка Івана Голомбека з Зимної Води 1445 р.
мал.327: печатка Петра Івановича Голомбека з Зимної Води 1480 р.

На печатці львівського земського підсудка (1454 – 1488) Івана з Високого від 1457 – 1485 р.р. було зображено видозміну герба Одровос – знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу в супроводі двох колечок в іспанському щиті в оточенні напису: s ioha*nnis de w i*sokye.[8] Аналогічне зображення герба, але цього разу без колечок знаходимо на печатці Івана Юрія з Малехова[9] (Iohannes de Malyeczkowycze) від 1471 р.[10] Інші відомості про герб Малеховських подав у своїх нотатках Ян Замойський, згідно з якими на печатках Михайла і Андрія з Малехова від 1427 р. перебувало зображення коня (sigillum Michaelis et Andreae fratrum de Maliechouo: equi, ut est pictus in libello Cracouiensi pag.55).[11] Львівський земський підсудок (1510 – 1512) Микола Веглинський з Руди користувався 1512 р. печаткою з гербом Годеба (сосна з трьома кронами) в німецькому щиті в оточенні напису: **S WIEYKI SUBIU ... TERRESTRIS**.[12] Судова записка 1452 р. повідомляє про використання герба Ясона Дмитром Завишею – "Dymythr Zawyscha ... qui respondit, quod est post patrem de clipeo Iassyona et post matrem mediam aquilam et post awam Lodza".[13] Герб

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1079; Halecki O.- n.1[4], 19.
[2] AGZ-XVIII, c.XVI.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.706; Zamoyski J.- n.1211; Halecki O.- n.5[8], 75.
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.99, арк.1; спр.103, арк.1; спр.107, арк.1; спр.124, арк.1; ф.181, оп.2, спр.217, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.77, 81, 87, 115; Haisig M.- C.20, мал.22 (кругла, 25 мм).
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.140, арк.1; спр.141, арк.1; спр.142, арк.1; спр.178, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.150; Haisig M.- C.21, мал.23 (кругла, 24 мм).
[6] Печатка при документі від 13 грудня 1464 р. не збереглася (ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1).
[7] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.226, арк.1; AGZ.- Tom VI.- C.204; Haisig M.- C.21, мал.24 (кругла, 22 мм).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.192, арк.1; спр.201, арк.1; спр.202, арк.1; спр.203, арк.1; спр.204, арк.1; спр.206, арк.1; спр.207, арк.1; спр.208, арк.1; спр.221, арк.1; спр.223, арк.1; спр.233, арк.1; ф.134, оп.1, спр.1247, арк.1; AGZ.- Tom II.- C.164, 183; Haisig M.- C.39, мал.89; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.108 (кругла, 21 мм).
[9] с.Малехів Львівської землі.
[10] AGZ.- Tom VI.- C.141; Haisig M.- C.37, мал.82 (кругла, 20 мм; напис: s • iohannis ...); печатка при документі від 13 грудня 1464 р. не збереглася (ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1066; Halecki O.- n.1[4], 2-3.
[12] Haisig M.- C.20, мал.21 (кругла, 25 мм).
[13] AGZ.- Tom XIV.- C.342, n.2640.

Правда (лев, що виникає з муру) в німецькому щиті знаходився на печатці львівського підстарости Станіслава Стахири з Сорок[1] від 1458 р.[2] Іван Олеський[3] (Iohannes et Dobeslaus de Olyesko) 1464 р. користувався печаткою з зображенням герба Дубно (хрест і втятий ламаний пояс у лівому долішньому куті) в іспанському щиті в супроводі напису: sigillum iohanis de olezko.[4] Імовірно, цей же герб перебував на печатці Козарина з Олеська[5] від 1427 р. (sigillum Kozarzin de Olesko, ut est in libello Cracoviensi n.79).[6]

мал.328: печатка Івана з Високого 1457 р.
мал.329: печатка Івана Юрія з Малехова 1471 р.
мал.330: печатка Миколи Веглинського з Руди 1512 р.

Герб Остоя (хрестик між двома півмісяцями, що лежать рогами в різні боки) знаходився на печатці львівського каноніка Миколи Рокоша з Кощич від 1503 р.[7] А на печатці львівського земського судді (1518 – 1525) Яна з Хометова[8] від 1520 – 1524 р.р. в іспанському щиті було зображено сокиру вістрям додолу (герб Окша), в оточенні довколового напису: s : iohai : chometo : iud : ter ... leo polie.[9]

мал.331: печатка Станіслава Стахири з Сорок 1458 р.
мал.332: печатка Івана з Олеська 1464 р.
мал.333: печатка Миколи Рокоша з Кощич 1503 р.
мал.334: печатка Яна з Хометова 1520 р.

Присяжні листи львівської шляхти 1427 р. було засвідчено цілим рядом печаток з наступними польськими гербами: Гоздава – Стиборія (sigillum Sakonis de Brzeze: Lilii)[10] і Дерслава з Березця (sigillum Derslai de Brzescze obliteratum),[11] Трубки – Станіслава

---

[1] с.Сороки Львівської землі.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.167, арк.1; AGZ.- Tom IV.- С.165; Haisig M.- С.44, мал.110 (кругла, 20 мм; напис по колу: s • stanislai ...).
[3] Олеські – руська галузь польського роду Сененських гербу Дубно (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.386).
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.19, мал.18 (кругла, 20 мм).
[5] м.Олесько Львівської землі.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1122; Halecki O., Nr.2[5], 18.
[7] Haisig M.- С.42, мал.101; AGZ.- Tom IX.- С.210 (кругла, 12 мм; згори літери: **NR**).
[8] с.Хометів в Малопольщі; “ode Lwowa dom starodawny” (Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.565).
[9] ЦДІАЛ, ф.181, оп.1, спр.1224, арк.1; Haisig M.- С.40-41, мал.96 (кругла, 27 мм).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1160; Halecki O.- n.5[8], 31.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.705; Zamoyski J.- n.1189; Halecki O.- n.5[8], 58.

Волковського (sigillum Stanislai Volkoczki: Trambki),[1] Пилява – Петра Драгуша (sigillum Petri Drahusz: Pilyawa),[2] Свинка – Миколи Подбреського (sigillum Nicolai Podbrzoski: Swinki),[3] Венява – долинського війта Ланча (sigillum Lanczki advocati de Dolina: Vieniawa),[4] Яніна – Венцеслава Сірки з Нараїва (sigillum Venceslai Serka obliteratum, ita tamen, ut Janina videatur),[5] Станіслава Нараївського (sigillum Stanislai Namiowski obliteratum),[6] (sigillum Stanislai de Naraiew: Janina)[7] та (sigillum Stanislai de Narayow obliteratum)[8] від 1436 р., Петра з Нараїва 1436 р. (sigillum Petri de Narayow obliteratum).[9]

При акті 1436 р. знаходилася печатка незнаного з імені Білицького з гербом Сулима (sigillum Bielieczki Lepoliensis: Sulima),[10] а також печатка Івана з Добринця з гербом Радван (sigillum Ioannis de Dobrincze: Radwan),[11] яка знаходилася, імовірно, й при акті 1427 р. (sigillum Ioannis Dobrinski obliteratum).[12] 1503 р. печаткою з гербом Новина користувався львівський декан Ян Кровицький.[13]

IV. Галицька земля

В родовому герботворенні Галицької землі представлено в основному ті ж самі сюжети, які ми могли бачити в гербах нобілітету Перемиської та Львівської земель. Домінуючою формою в галицьких родових гербах залишаються знакоподібні конструкції на основі кола, півкола, хреста і стріли (як правило перехрещеної чи розгалуженої). Першу з названих фігур можемо бачити на печатці Денка з Ляховичів від 1427 р. (sigillum Denkonis de Lachowicze).[14] Знак у вигляді кола з кулькою в середині та прямокутним розширенням здолу знаходився на печатці Дмитра з Подвербиців від того ж року (sigillum Dimetrii de Podwirzbicze).[15]

мал.335: герб з печатки Денка з Ляховичів 1427 р.
мал.336: герб з печатки Дмитра з Подвербиців 1427 р.
мал.337: герб з печатки Петра з Лошнева 1427 р.

Відразу три кола, з шестипроменевими зірками всередині знаходимо в гербі Петра з Лошнева на печатці від 1427 р. (sigillum Petri de Lischow huiusmodi).[16] Подібне зображення, але з хрестиками замість зірок, було присутнє на печатці Михайла Роска з Чорноложців від

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1073; Halecki O.- n.1[4], 14.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.659.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1080; Halecki O.- n.1[4], 20.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.816; Halecki O.- n.8[11], 63.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1082; Halecki O.- n.1[4], 21.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1083; Halecki O.- n.1[4], 22.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1103; Halecki O.- n.1[4], 22.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.650.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.654.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.190.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.192.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1104; Halecki O.- n.1[4], 27.
[13] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.106; мал.158; AGZ.- Tom IX.- n.153.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.125; Halecki O.- n.3[6], 6.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.120; Halecki O.- n.3[6], 1.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.695; Halecki O.- n.6[9], 2.

1427 р. (sigillum Michaelis Rosek de Czarnalani).[1] Три хреста, цього разу – костурних довгих, які розташовано один біля одного, становили герб Станіслава з Завалова на печатці від 1436 р. (sigillum Stanislai de Zawalow, terrigenae Haliciensis).[2]

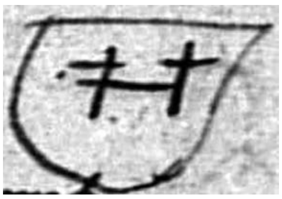
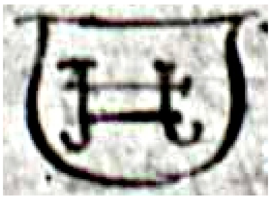

мал.338: герб з печатки Михайла з Чорноложців 1427 р.
мал.339: герб з печатки Станіслава з Завалова 1436 р.
мал.340: герб з печатки Станіслава з Посохова 1427 р.

Можливо, саме такий вигляд мав герб Андрія з Золочова та Петра Полюшовського, що його опис подає судова записка від 1456 р. – "Bogdan [de Hynkowcze] alios duos fratres post matrem ipsius statuit de clenodio Trzechkrzyszow Petrum de Poluschov, Andream de Zolczow et iuraverunt, quod eorum verus frater clenodialis est post matrem".[3] Втім, не виключено, що під гербом з трьому хрестами малася на увазі якась інша конструкція, скажімо, перехрещений потрійний хрест або три довгих хреста покладених в зірку. Остання конструкція правила за герб Станіслава з Посохова від 1427 р. (sigillum Stanislai de Mosochow).[4]

Зображення двох довгих хрестів, які з'єднано поясом було вміщено на печатках галицького хоружого (1436 – 1437) Якова Гизи з Мартинова від 1427 р. (sigillum Iacobi, alias Gissa de Martino ... tale, vt in libello Cracouiensi pag.155)[5] і 1436 р. (sigillum Iacobi Giza vexilliferi et tutoris Haliciensis).[6] Подібну конструкцію, що нагадувала літеру **Н** з перехрещеними горішніми кінцями та заокругленими в різні боки долішніми, мав родовий знак на печатці Варфоломія з Парановичів від 1427 р. (sigillum Bartholomaei de Paranowicze).[7] Буквоподібний знак (у вигляді трираменної літери **Т**) прикрашав також печатку Хотка з Нерусова і Бишова від 1427 р. (sigillum Chotkonis de Nierussow).[8]

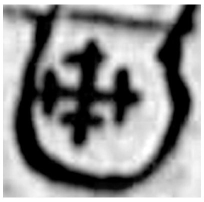

мал.341: герб з печатки Якова Гизи з Мартинова 1436 р.
мал.342: герб з печатки Варфоломія з Парановичів 1427 р.
мал.343: герб з печатки Хотка з Нерусова і Бишова 1427 р.

Герб Матвія з Городниці на печатці від 1427 р. мав вигляд перехрещеного хреста (sigillum Mathiae de Grodnicza).[9] В свою чергу, незнаний з імені галицький земянин користувався 1436 р. печаткою з зображенням родового знака у вигляді косого хреста з

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.842; Halecki O.- n.8[11], 56.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.644; Wyrostek L.- C.122.
[3] AGZ.- Tom XII.- C.244-245, n.2776.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.133; Halecki O.- n.4[7], 7.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.738; Halecki O.- n.7[10], 46.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.175.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.713; Halecki O.- n.6[9], 21.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.123; Halecki O.- n.3[6], 4.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.811; Halecki O.- n.8[11], 40.

тризубоподібними навершями (sigillum cuiusdam Haliciensis).[1] Ще складнішу конструкцію мав герб на печатці Івана з Незвиська від 1427 р. – довгий костурний хрест над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві восьмипроменеві зірки (sigillum Iwani de Niewiescza).[2]

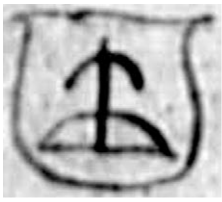

мал.344: герб з печатки Матвія з Городниці 1427 р.
мал.345: герб з печатки галицького землянина 1436 р.
мал.346: герб з печатки Івана з Незвиська 1427 р.

Костурний хрест, над яким розміщено півмісяць рогами додолу, знаходився також на печатках Юрка (sigillum nonum)[3] та Кость з Кам'янки (sigillum vndecimum simile nono)[4] від 1427 р. Подібний вигляд мав також родовий герб Мединських,[5] з тією лише різницею, що замість півмісяця в ньому знаходилося півколо. Його було розміщено на печатках Дмитра Салочича з Мединя від 1427 р. (sigillum Demetrii de Medni tale, ut est in libello Cracoviensi pag.95)[6] та Івана Мединського від 1436 р. (sigillum Ioannis Medunski).[7]

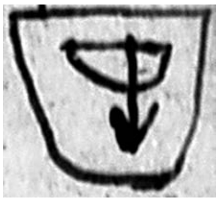

мал.347: герб з печатки Юрка з Кам'янки 1427 р.
мал.348: герб з печатки Івана Мединського 1436 р.
мал.349: герб з печатки Журжа з Преросля 1427 р.

Зображення півкола знаходилося також в родовому гербі Коморовських[8] та їх молодшої галузі – Прероських.[9] На печатці Журжа з Преросля від 1427 р. було зображено родовий знак у вигляді замкненого півкола, яке перетинає стовп, на горішньому кінці якого півколо, що лежить кінцями додолу (sigillum Fricz de Przelosz huiusmodi).[10] Останній, очевидно, перебував і на печатках Ходка (sigillum Czithkonis Arlowenczicz tale, vt est pictum

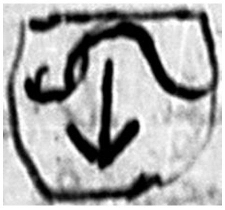
[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.632.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.121; Halecki O.- n.3[6], 2.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.310; Halecki O., Nr.9[12], 9.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.312; Halecki O., Nr.9[12], 11.
[5] Перша згадка про рід – 1420 р. (Wyrostek L.- C.91), представники роду в XV ст. – Ходко, Гануш, Волчко, Дмитро, Гриць, Ходко, Федір, Іван, Федор, Оначко, Динис, Тача, Прокоп, Олександр, Богдан (Wyrostek L.- C.164).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1133; Halecki O.- n.4[7], 51; Wyrostek L.- C.91, 121.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.599.
[8] Перша згадка про рід – 1401 р. (Wyrostek L.- C.91-92), представники роду в XV ст. – Кость, Васько, Ходко, Стецько, Яцко, Юрко; рід згас в середині XV ст. (Wyrostek L.- C.161).
[9] Перша згадка про рід – 1424 р. (Wyrostek L.- C.92), представники роду в XV – на початку XVI ст. – Журж, Ходко, Олекса, Балк (це безумовно волоське ім'я може вказувати хіба що на походження матері даної особи з волоського середовища, оскільки більшість інших чоловічих імен представників цього роду мали виразно руський характер, а імена в старшій галузі цього роду – Коморовських, є всі без виключення руськими), Іваниш, Олекса, Василь, Матвій, Федько, Іванко, Федько (Wyrostek L.- C.161).
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.798; Halecki O.- n.8[11], 11; Wyrostek L.- C.92.

in libello Cracouiensi, pag.89)[1] і Стецька Головенчичів Коморовських (sigillum Steczkonis Holowienczicz obliteratum)[2] від 1427 р.

мал.350: герб з печатки Дмитра з Драгомирчан 1427 р.
мал.351: герб з печатки Власка Гирі з Драгомирчан 1427 р.
мал.352: герб з печатки Костка-Манька Ордвієвича з Корнева 1427 р.

Дана конструкція доволі виразно нагадує зображення напнутого лука зі стрілою – сюжет доволі широко представлений в гербах галицько-руського нобілітету. Його, зокрема, бачимо в герботворенні роду Дрогомирецьких.[3] Так, на печатках Дмитра (sigillum Dimetrii de Drahomyecz)[4] та Власка Гирі з Драгомирчан (sigillum Wlasko Drohomczziczki)[5] від 1427 р. в іспанському щиті розміщено напнутий лук зі стрілою вістрям додолу. В свою чергу, на печатці Костка-Манька Ордвієвича з Корнева (sigillum decimum)[6] від 1427 р. аналогічне зображення спрямовано вгору, а здолу розташовано восьмипроменеву зірку. Цей же герб, імовірно, було представлено і на печатках Панаса (sigillum duodecimum obliteratum)[7] і Андрія з Корнева (sigillum Andreae de Cza ... obliteratum)[8] від того ж року.

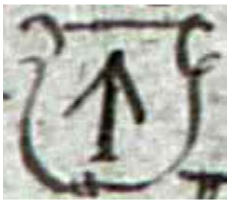
мал.353: герб з печатки Строїча 1427 р.
мал.354: герб з печатки Юрка Цуциловського 1427 р.
мал.355: герб з печатки Романа з Подмихаловичів 1427 р.

Напнутий лук зі стрілою вістрям вгору, очевидно, знаходився також на печатках двох представників роду Строїчів – Георгія (sigillum Georgii de Sa ... obliteratum)[9] та незнаного з імені (sigillum incerti)[10] від 1427 р. Ян Замойський в останньому випадку, щоправда, подає лише зображення горішньої частини стріли, але зважаючи на те, що імовірний нащадок цих галицьких земян великий логофет Молдавського господарства (1580 – 1607) Лука Строїч користувався печаткою з зображенням напнутого лука зі стрілою вістрям вгору,[11] можемо

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.143; Halecki O.- n.4[7], 28; Wyrostek L.- C.92, 121.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.145; Halecki O.- n.4[7], 29.
[3] Перша згадка про рід – 1378 р. (Wyrostek L.- C.92), представники роду в XV ст. – Ладомир, Драгомир, Станко, Негрило, Дмитро, Власко, Михайло, Андрій, Прокоп, Іван, Лука, Оначко, Іван, Ходко, Григорій (Wyrostek L.- C.158); слов'янські імена сусідять з волоськими, що може вказувати на волоське або етнічно мішане походження роду.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1143; Halecki O.- n.4[7], 47; Wyrostek L.- C.93.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1145; Halecki O.- n.4[7], 46; Wyrostek L.- C.93.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.311; Halecki O., Nr.9[12], 10; Wyrostek L.- C.128.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.313; Halecki O., Nr.9[12], 12.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.839; Halecki O.- n.8[11], 47.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1140; Halecki O.- n.4[7], 27.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1141.
[11] AGAD, Pap.4062.

зробити припущення про тотожність цього сюжета з гербом галицьких Строїчів.

Певну подібність до зображення напнутого лука зі стрілою мала також іконографія родових гербів Цуциловських[1] та Подмихальських.[2] Так, на печатках Гліба з Цуцилова (sigillum Leb de Czisikow tale, vt in libello Cracouiensi pag.153)[3] та Юрка Цуциловського (sigillum Jurkonis Kuczilowski)[4] від 1427 р. було зображено стрілу вістрям додолу під лукоподібним півколом з загнутими додолу та в бік кінцями. В свою чергу, на печатках Івана (sigillum Ioannis de Michalowicze tale, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.87)[5] та Романа з Подмихаловичів (sigillum Romani de Podmiholcza)[6] від того ж року подано родовий знак у вигляді подвійної стріли в стовп під замкненим півколом.

мал.356: герб з печатки Ходора з Книгинина 1427 р.
мал.357: герб з печатки Дмитра з Рибачова 1427 р.
мал.358: герб з печатки Івана з Рибна 1427 р.

Зображення стріли перебувало в основі ще цілого ряду родових знаків галицьких земян. Зокрема, стріла вістрям вгору знаходилася на печатках Ходора з Книгинина[7] (sigillum Chodori de Knyehinino)[8] та Дмитра з Рибачова (sigillum Dmiso de Ribaczow)[9] від 1427 р. Герб на печатці Івана з Рибна від 1427 р. мав вигляд перехрещеної стріли вістрям вгору (sigillum Iwan de Ribno).[10] Так само, як і на печатці Лук'яна з Луки від того ж року (sigillum Lukian de Lu ... tale).[11]

мал.359: герб з печатки Лук'яна з Луки 1427 р.
мал.360: герб з печатки Івана з Луки 1427 р.
мал.361: герб з печатки Івана Превозецького 1427 р.

Натомість, печатка Івана з Луки мала в своєму полі родовий знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом з кінцями догори (sigillum Ioannis de

[1] Перша згадка про рід – 1420 р. (Wyrostek L.- C.95), засновник роду – Журж-Юрій, його сини – Івашко та Василь, онук – Іванко Івашкович (Wyrostek L.- C.156).
[2] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.91), представники роду в XV ст. – Занко, Роман, Будко, Денис, Микита, Федько, Григорій, Андрій, Гриць, Яцко, Михайло, Іван, Костко (Wyrostek L.- C.165).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.734; Halecki O.- n.7[10], 35.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1142; Halecki O.- n.4[7], 39; Wyrostek L.- C.95.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.138; Halecki O.- n.4[7], 41; Wyrostek L.- C.91, 121.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1144; Halecki O.- n.4[7], 42.
[7] Перша згадка про рід Книгининських – 1427 р. (Wyrostek L.- C.94), представники роду в XV ст. – Ходор, Матвій, Михайло, Янко, Сидір, Василь, Марко, Іван, Гринько (Wyrostek L.- C.162).
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.124; Halecki O.- n.3[6], 7; Wyrostek L.- C.94.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.801; Halecki O.- n.8[11], 7.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.804; Halecki O.- n.8[11], 4; Wyrostek L.- C.128.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.752; Halecki O.- n.7[10], 67; Wyrostek L.- C.128.

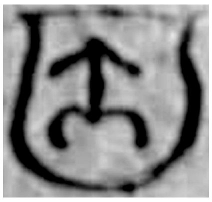
Luca).[1] Подібно, як і печатки Данила (sigillum Danylo Luczinski tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.99)[2] і Сенька Лучинських (sigillum Sienkonis Luczinski tale, ut est in libello Cracoviensi pag.96)[3] від 1427 р. Аналогічне, але перевернуте, зображення цього герба оздоблювало печатки Івана Превозецького (sigillum Ioannis Przevazeczki)[4] та Олександра Лая Креховецького[5] (sigillum Alexandri Krehouicz simile Ioannis Przevazeczki)[6] від 1427 р. В свою чергу, на печатках Андрійка (sigillum tertium huiusmodi)[7] та Романа з Княждвору[8] (sigillum quartum simile)[9] від 1427 р. родовий знак має вигляд перехрещеної на кінці стріли вістрям вгору, яку перетинає півколо кінцями додолу.

мал.362: герб з печатки Андрійка з Княждвору 1427 р.
мал.363: герб з печатки Сенька Семаковського 1427 р.
мал.364: герб з печатки Яцка з Новосельців 1427 р.

Сенько Семаковський того ж року уживав печатку з зображенням перехрещеної стріли вістрям вгору з потрійним розгалуженням здолу (sigillum tredecimum).[10] Така ж стріла, але з перехрестям у вигляді півмісяця рогами догори та, очевидно, над півколом з кінцями догори, знаходилася на печатці Яцка з Новосельців (sigillum Iaczko de Nouosiedlecz).[11] Троян з Івановки 1427 р. (sigillum Troyani de Iwanowka periit)[12] та Іван з Івановки 1427 р. (sigillum ... an de Iwanowka)[13] і 1436 р. (sigillum sequens) мали в гербі зображення родового знака у вигляді стріли вістрям вгору над двома півколами, що лежать кінцями додолу.[14]

мал.365: герб з печатки Івана з Івановки 1427 р.
мал.366: герб з печатки Івана з Івановки 1436 р.
мал.367: герб з печатки Охріма з Тулукова 1427 р.
мал.368: герб з печатки Івана з Добеславичів 1427 р.

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.122; Halecki O.- n.3[6], 3; Wyrostek L.- C.128.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1146; Halecki O.- n.4[7], 56; Wyrostek L.- C.121.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1134; Halecki O.- n.4[7], 34; Wyrostek L.- C.121.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1132; Halecki O.- n.4[7], 33; Wyrostek L.- C.128.
[5] Перша згадка про рід – 1387 р. (Wyrostek L.- C.94), засновник роду – Лайко, його син – Олександр, внук – Васько, правнуки – Гриць та Михно (Wyrostek L.- C.162).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1138; Halecki O.- n.4[7], 40; Wyrostek L.- C.94.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.304; Halecki O., Nr.9[12], 3; Wyrostek L.- C.97.
[8] Перша згадка про рід Княждворських – 1427 р. (Wyrostek L.- C.97), представники роду в XV ст. – Андрійко, Роман, Герман; рід згас наприкінці XV ст. (Wyrostek L.- C.160).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.305; Halecki O., Nr.9[12], 4; Wyrostek L.- C.97.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.314; Halecki O., Nr.9[12], 13; Wyrostek L.- C.128.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.299; Halecki O.- n.8[11], 62; Wyrostek L.- C.128.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.714; Halecki O.- n.6[9], 22.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.850; Halecki O.- n.8[11], 49.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.691; Zamoyski J.- n.876.

Охрім (sigillum septimum)[1] та Георгій з Тулукова (sigillum octauum simille)[2] 1427 р. користувалися печатками з зображенням стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу та заокругленими відгалуженнями обабіч у формі пальмових галузок, навколо всього розміщено дві інші пальмові галузки. Згідно з відомостями "Adnotationes spectantes ad familias" подібним гербом користувався також Ботиш з Добеславичів (sigillum quartumdecimum simile septimo et octauo).[3] Разом з тим, на печатках Івана з Добеславичів (sigillum Iwan de Dobeslauicze)[4] та Шандра Добеславського (sigillum Sandronis Dobeslawski tale, vt est scriptum in libello Cracouiensi, pag.71)[5] від того ж 1427 р. було зображено інший родовий знак – у вигляді літери **П** під хрестиком.

Герб роду Баворовських – знак у вигляді напівперехрещеного ліворуч піввістря стріли з подвійним розгалуженням здолу над числом **8**[6] було, очевидно, зображено на печатці Станіслава з Баворова від 1427 р. (sigillum Stanislai de Bauorkouo tale, vt in libello Cracouiensi pag.143).[7] Не менш складна конструкція присутня на печатці Іляша з Покутів (sigillum Iliae de Palmithow huiusmodi)[8] від 1427 р. – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору під півмісяцем, що лежить рогами додолу з двома шестипроменевими зірками на кінцях. З останньою з названих осіб є, імовірно, ідентичним Іляш з Кутів (Ilias de Kuthy).[9] Якщо це так, то можна зробити припущення про використання вище описаного герба також Борутою (Borutha de Kuthow)[10] та Балутою з Кутів (sigillum Balutae de Kanlow obliteratum)[11] на печатках від 1427 р. Гербом з півмісяцем рогами догори з двома шестипроменевими зірками на кінцях користувалися Стецько (sigillum primum huiusmodi)[12] та Івашко з Делятина[13] (sigillum secundum simile),[14] представники молодшої галузі роду Делятинських – Ланчинські,[15] Стецько Волканович Угерницький[16] з Димичів (sigillum quintum)[17] та Ходко з Угерників (sigillum sextum simile)[18] на печатках від 1427 р. Не зовсім ясною виглядає справа в разі з родовим гербом Опришовських, що від середини XVI ст. користувалися гербом Сас.[19] За інформацією Яна Замойського 1427 р. Шандро та Івашко Опришовські (sigillum Sandronis Aprissowski: Zaremba)[20] і (sigillum Sandronis Aprischowski obliteratum)[21] користувалися гербом подібним (але, скоріш за все, відмінного походження) до польського герба Заруба. Подібну ситуацію спостерігаємо і в разі з гербом Гнилецьких, що пізніше

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.308; Halecki O., Nr.9[12], 7; Wyrostek L.- C.128.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.309; Halecki O., Nr.9[12], 8; Wyrostek L.- C.128.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.315; Halecki O., Nr.9[12], 14; Wyrostek L.- C.128.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.808; Halecki O.- n.8[11], 33; Wyrostek L.- C.122.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.146; Halecki O.- n.4[7], 54; Wyrostek L.- C.121.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.J 1v.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.711; Halecki O.- n.6[9], 19.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.803; Halecki O.- n.8[11], 26; Wyrostek L.- C.128.
[9] Halecki O.- n.8[11], 2.
[10] Halecki O.- n.8[11], 23.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.802; Halecki O.- n.8[11], 3; Wyrostek L.- C.121.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.302; Halecki O., Nr.9[12], 1; Wyrostek L.- C.97.
[13] Перша згадка про рід Делятинських – 1400 р. (Wyrostek L.- C.97), представники роду в XV ст. – Стецько, Івашко, Мелешко, Кость, Івашко, Роман, Максим, Яків, Стефан, Василь (Wyrostek L.- C.172), рід згас на початку XVI ст.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.303; Halecki O., Nr.9[12], 2; Wyrostek L.- C.97.
[15] Перша згадка про рід – 1400 р. (Wyrostek L.- C.97); рід згас наприкінці XV ст.
[16] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.97), імовірний засновник роду – Балк, його можливі нащадки – Ходко, Федько, Стецько, Іванко, Петро, Василь, Петро, Федір Лостовський, Марко-Сенько, Стефан, Дахно, Петро, Станіслав, Богдан (Wyrostek L.- C.174); ім'я засновника роду вказує на його імовірно волоське походження, але всі наступні представники роду мають суто руські імена, що ставить під сумнів генеалогічний зв'язок між Балком та представниками роду Угерницьких.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.306; Halecki O., Nr.9[12], 5; Wyrostek L.- C.97.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.665; Zamoyski J.- n.307; Halecki O., Nr.9[12], 6; Wyrostek L.- C.97.
[19] Перша згадка про рід – 1424 р. (Wyrostek L.- C.96), представники роду в XV ст. – Шандро, Івашко, Юрко, Сенько, Федько, Василь, Іван, Васько (Wyrostek L.- C.164); рід згас наприкінці XV ст.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.141; Halecki O.- n.4[7], 37-38; Wyrostek L.- C.96, 122.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1139; Wyrostek L.- C.96, 121.

користувалися гербом Сас,[1] в той час як на печатці Завиши Гнилецького від 1436 р. знаходилося зображення споруди під трьома вежами, що було подібним до герба Гримала (sigillum Zauissae Huileczki: Grzimala).[2]

мал.369: герб з печатки Іляша з Покутів 1427 р.
мал.370: герб з печатки Стецька з Делятина 1427 р.
мал.371: герб з печатки Стецька Волкановича Угерницького з Димичів 1427 р.

“Adnotationes spectantes ad familias” під 1427 р. повідомляє (щоправда, без опису та зображень) також про цілий ряд печаток представників інших родів, що від середини XVI ст. мали за герб Сас, з огляду на що можна зробити припущення про наявність в полі цих печаток зображень знакоподібних гербів на основі стріли та півкола або півмісяця і зірок, тим більше, що по відношенню до деяких з цих гербів Ян Замойський робить посилання на “Libellum Cracouiensi” – Трунчек Завиша з Гнильча (sigillum Trunczek de Hudcze tale, vt in libello Cracouiensi pag),[3] Влад Косовський (sigillum Vlad. Kressowski tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.93),[4] Драгуш (sigillum Drohisz de Lankie simile),[5] Марко (sigillum Markonis de Lesczhe simile)[6] та Михайло з Ляцького[7] (sigillum Michalkonis de Leczke obliteratum),[8] Федько з Тишковців (sigillum Fedkonis de Tiskowcze tale, vt in libello Cracouiensi pag.169),[9] Петро Свистильницький[10] (sigillum Petri Svistilinski tale, vt est in libello Cracouiensi, pag.92),[11] Кунден з Шумлян (Kunden de Schumlany)[12] та Андрій Кунденович Шумлянський[13] (sigillum Andreae de Kundeyouicz tale, vt est pictum in libello Cracouiensi, pag.88).[14] Подібну ситуацію спостерігаємо також в разі з гербами – Станка Березовського[15] (sigillum Sandronis [Stanko] Brzezowski obliteratum),[16] Івана Сасовича Жукотинського (Iwan Schassowycz Zukotinski),[17] Дашка з Куниць (sigillum primum periit,[18] Івана Воєводки з Обельниці (Iwan Sabyebnycz Woyewodka)[19] та Яцка з Путятичів (sigillum Jaczko de Par ... obliteratum)[1] від 1427 р., а також

[1] Рід гербу Сас (Wyrostek L.- C.122).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.631.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.708; Halecki O.- n.6[9], 14; Wyrostek L.- C.103.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.152; Halecki O.- n.4[7], 55; Wyrostek L.- C.121.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.153; Halecki O.- n.4[7], 43; Wyrostek L.- C.96, 121.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.154; Halecki O.- n.4[7], 44; Wyrostek L.- C.96, 121.
[7] Перша згадка про рід Ляцьких – 1427 р. (Wyrostek L.- C.96), представники роду в XV ст. – Михайло, Драг, Марко, Лазар, Омелян, Ходко, Яцко, Лазар, Сенько, Максим, Федір; рід згас в кінці XV ст. (Wyrostek L.- C.162).
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.156; Halecki O.- n.4[7], 45; Wyrostek L.- C.96, 121.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.756; Halecki O.- n.7[10], 19; Wyrostek L.- C.121.
[10] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.101), засновник роду – Петро, його сини – Яцко, Андрій, Васько, онуки – Михайло, Данило (Wyrostek L.- C.169).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.148; Halecki O.- n.4[7], 30; Wyrostek L.- C.101, 121.
[12] Halecki O.- n.4[7], 9; Wyrostek L.- C.122.
[13] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.102), засновник роду – Кунден, представники роду в XV ст. – Андрій, Михайло, Івашко, Богдан, Василь, Марко, Станіслав, Вацлав, Ілляш (Wyrostek L.- C.169).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.142; Halecki O.- n.4[7], 49; Wyrostek L.- C.102, 121.
[15] Перша згадка про рід – 1427 р. (Wyrostek L.- C.90), засновник роду – Шандро-Станко, інші представники роду в XV ст. – Микула, Івашко, Данко, Тимко, Яким, Юрко, Семен, Івашко, Іван, Гриць, Іван, Василь, Петро, Григорій (Wyrostek L.- C.155).
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.144; Halecki O.- n.4[7], 53; Wyrostek L.- C.90, 121.
[17] Halecki O.- n.4[7], 52; Wyrostek L.- C.122.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.721; Halecki O.- n.7[10], 1; Wyrostek L.- C.122.
[19] Halecki O.- n.4[7], 50; Wyrostek L.- C.122.

родовими гербами – Грабовецьких,[2] Жураковських,[3] Завиш,[4] Желіборських (галузь руського роду Свистильницьких)[5] та Турецьких (галузь руського роду Делятинських).[6]

Гербом з зображенням трьох врубів на печатках від 1427 р. користувалися – Грицько з Бортників (sigillum Hriczkonis de Borthnik: Wremby),[7] Іван Премиловський (sigillum Ioannis Przemilowski: Wrembi impares),[8] Петро (sigillum Petri de Sel ...: Wrembi)[9] і Грицько з Сільця (sigillum Hriczkonis de Sielcze tale, vt in libello Cracouiensi pag.166),[10] Васюта з Тисьмениці (sigillum Vasuta de Tismieniecz: Wrembi),[11] Андрій зі Сновидова (sigillum Andreae de Snewidow: Wrembi inuersum[12]),[13] Іванко зі Срочка (sigillum Iwankonis de Sroczsko: Wrembi impares),[14] Прокіп з Гвоздця (sigillum Procopij de Gwozdziecz: Wrembi),[15] Михайло Скоморошич (sigillum Michaelis Scowroczicz tale, vt est pietum in libello Cracouiensi pag.138),[16] Прокіп (sigillum Procopij Dorbeschewicz obliteratum)[17] і Пашко Дробишевичі зі Скоморохів (sigillum Paskonis Drobischewicz obliteratum).[18]

Від 1436 р. походять відомості про печатку з трьома врубами Андрія зі Скоморохів (sigillum Andreae de Skomroch Haliciensis: Wrembi impares),[19] а від 1456 р. судова записка про той же герб, що ним користувалися Івашко зі Скоморохів та Гринько з Тешиловичів – “Aliique duo fratres post awam prelibati Bogdan de clenodio Trzechwrambow Iwaszko de Skomrochi, Hrynko de Theszylowcze pari modo iuraverunt manu tacta cruce, quod Bogdan est frater ipsorum clenodialis post awam”.[20] Нарешті, на печатці галицького підчашого (1471 – 1485) Івана Прокоповича з Гвоздця,[21] Храплина, Ганьковець і Стріличів від 1475 р. в трилуковому полі зображено іспанський щит з трьома врубами.[22]

На печатках Диниска Макосіїча пана з Подгородичів (sigillum Dinisco, vt est in libello Cracouiensi pag.146)[23] та Сенька Динисковича Макосіїча пана з Владичина (sigillum Sienko Makoszieycz obliteratum)[24] від 1427 р., очевидно, було зображено герб у вигляді хреста без правого рамена в супроводі двох півмісяців, що лежать в стовп рогами один до одного над трьома врубами, яким пізніше користувалися їхні нащадки – волинські пани Дениски (Дениски-Мокосії).[25]

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.783; Halecki O.- n.7[10], 6; Wyrostek L.- C.121.

[2] Перша згадка про рід – 1386 р. (Wyrostek L.- C.95), засновник роду – Янчо, його сини – Михайло, Малафей, онуки – Ардвей (імена вказують на можливе волоське походження роду), Федько, Юрій (Wyrostek L.- C.159).

[3] Перша згадка про рід – 1378 р. (Wyrostek L.- C.92), засновник роду – Ленько, його нащадки – Васько, Сенько, Стецько, Федір, Осип, Івашко, Іван, Гнат, Федір, Осип, Стефан, Павло, Лазар, Ілля (Wyrostek L.- C.176).

[4] Перша згадка про рід – 1395 р. (Wyrostek L.- C.102), засновник роду – Іваниш, його син – Трунчек, онуки – Ян Завиша і Станіслав, правнуки – Ян, Михайло, Петро, Семен, Ян, Михайло, Станіслав (Wyrostek L.- C.175); імена представників роду не дають виразного уявлення про його етнічне походження.

[5] Wyrostek L.- C.101 (перша згадка про рід – 1427 р.).

[6] Перша згадка про рід – 1400 р. (Wyrostek L.- C.97).

[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.723; Halecki O.- n.7[10], 7.

[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.703; Halecki O.- n.6[9], 11.

[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.845; Halecki O.- n.8[11], 14.

[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.767; Halecki O.- n.7[10], 8.

[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1115; Halecki O., Nr.2[5], 11.

[12] Очевидно, мається на увазі, що розмір врубів збільшується в зворотньому напрямі – додолу.

[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.137; Halecki O.- n.4[7], 6.

[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.710; Halecki O.- n.6[9], 18.

[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.147; Halecki O.- n.4[7], 19.

[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.699; Halecki O.- n.6[9], 6.

[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.150; Halecki O.- n.4[7], 31.

[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.151; Halecki O.- n.4[7], 32.

[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.629.

[20] AGZ.- Tom XII.- C.244-245, n.2776.

[21] с.Гвоздець Галицької землі.

[22] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.219, арк.1; AGZ.- Tom VI.- C.184; Haisig M.- C.27, мал.47 (кругла, 20 мм).

[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.718; Halecki O.- n.6[9], 27.

[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.704; Halecki O.- n.6[9], 17.

[25] Kojałowicz W. Compendium.- C.86; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.336; Том VI.- C.451, 587; Том X.- Dodatek.- C.289; Український портрет.- C.208-211, n.211-216.

На деяких печатках галицьких земян руського походження бачимо гербові фігури (в першу чергу – тварин та рослин). Так, на печатках Михайла (sigillum Michaelis Grabowieczki scilicet leonis integri stantis et retro spectantis)[1] та Юрка (Георгія) з Грабовця (sigillum Georgij de Grabowiecz simile)[2] від 1427 р. зображено лева з оберненою головою. Дитрих з Сулова мав на печатці від того ж року зображення тварини, подібної до козла, в іспанському щиті (sigillum Dzieduch de Thulow).[3] Імовірно, що тією самою печаткою було затверджено і документ від 1436 р. (sequitur sigillum huiusmodi, cuius nomen in appenso est omissum).[4] Галицький війт Микола користувався 1427 р. печаткою з зображенням голови оленя в іспанському щиті (sigillum Nicolai advocati de Halicz huiusmodi).[5]

мал.372: герб з печатки Дитриха з Сулова 1427 р.
мал.373: герб з печатки Дитриха з Сулова 1436 р.
мал.374: герб з печатки війта Миколи 1427 р.

Симко Копичинський, нащадки якого від 2-ї пол. XVI ст. користувалися гербом Копач,[6] очевидно, користувався гербом з орлиним крилом (sigillum Simek Kopiczienski tale, vt est pictum in libello Cracoviensi, pag.137).[7] Подібно, як і Іван Бидловський з Тисменичан (Johannes Bidlowsky de Tysmieniczany)[8] 1427 р., рід якого в подальшому також належав до герба Копач.[9] Втім, варто зауважити, що на печатці галицького земського судді (1510 – 1537) Петра Блудницького від 1525 – 1535 р.р. в іспанському щиті знаходився інший геральдичний сюжет – п'ятипелюсткова троянда, в супроводі напису: s • petr ....[10]

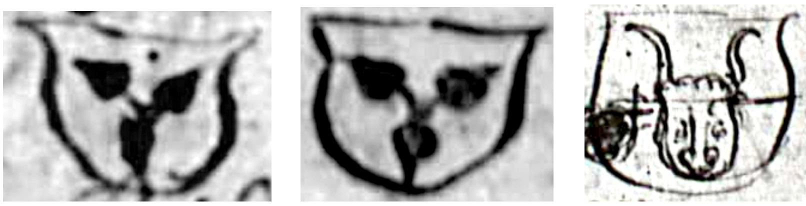

мал.375: печатка Івана Прокоповича з Гвоздця 1475 р.
мал.376: печатка Петра Блудницького 1525 р.
мал.377: печатка Стиборія з Васючина 1447 р.

---

1 AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.129; Halecki O.- n.4[7], 2.
2 AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.130; Halecki O.- n.4[7], 3.
3 AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.831; Halecki O.- n.8[11], 35.
4 AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.609.
5 AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.821; Halecki O.- n.8[11], 18.
6 Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
7 AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.698; Halecki O.- n.6[9], 5.
8 Halecki O.- n.4[7], 5.
9 Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.375; ŻD-XVIII-II, c.312, 345.
10 AGAD, Perg.4764; Perg.4773; Perg 4774 (кругла, 18 мм).

Зображення трилистника в готичному щиті правило за герб роду Васючинських.[1] Його знаходимо на печатках Юрка (sigillum cuiusdam Jurek)[2] та Стиборія з Васючина (sigillum Stiborij de Wissicz)[3] від 1427 р. На пізнішій печатці галицького земського підсудка (1435 – 1459) Стиборія Васючинського-Кунашовського з Васючина[4] і Конюх від 1447 р. бачимо аналогічний малюнок в супроводі довколвого напису: stibori de wasizynsky.[5] Рослиноподібний сюжет містився, очевидно, також на печатці Завалка Васючинського від 1427 р., про що свідчить відповідний запис Яна Замойського (sigillum Zaualkonis Vakischowski: Gosdoua, ut videbatur),[6] хоч в даному разі навряд чи справді ним був герб Гоздава – хіба подібний до нього малюнок. Стефан з Медухи послуговувався 1427 р. печаткою з зображенням троянди (sigillum Stephani de Meducha: Rosa),[7] а Кристин з Гербуртова – родовим гербом у вигляді трьох мечів в зірку, що пронизують яблуко (sigillum Cristini de Harborth ... tale, vt in libello Cracouiensi pag.183).[8]

мал.378: герб з печатки Юрка з Васючина 1427 р.
мал.379: герб з печатки Стиборія з Васючина 1427 р.
мал.380: герб з печатки Прандоти з Чорткова 1427 р.

Щодо цілого ряду печаток, якими було засвідчено присяжні листи 1427 р., в "Adnotationes spectantes ad familias" маємо записи лише з посиланням на "Libellum Cracouiensi", що не піддаються докладнішому розшифруванню, або взагалі вказівки на пошкодження чи відсутність відповідних відбитків. Це, зокрема, печатки Святослава з Білолуї (sigillum Swantoslai de Bialoluya obliteratum),[9] Юрги Волчковича (sigillum Iurga Walczkowicz obliteratum),[10] Мишка з Голгоча (sigillum Miskonis de Holhocz tale, ut est pictum in libello Cracoviensi pag.107),[11] Дмитра з Гриновців (sigillum Dimitr Chrinoczuplicz obliteratum),[12] Івана з Желехова (sigillum Ioannis de Zelechow tale, vt in libello Cracouiensi pag.156),[13] Януша Зарваницького (sigillum Janussii Zanssanski tale, vt est pictum in libello Cracouiensi pag.134),[14] Петрика Лопатича зі Злотників (Petrzyk Lopatycz de Zlothnyki),[15] Івашка Клоковича (Iwasko Klokowyzc),[16] Конрада з Кунашова (sigillum Conradi de Cunaszow tale, vt est in libello Cracouiensi pag.94),[17] Станка Куропатвича (sigillum Zankonicz Kuropatuicz tale, ut est in libello Cracoviensi pag.97),[18] Малечка зі Мсонішмів (sigillum Maleczka de

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690 (подає інформацію про Васичинських герба Корчак).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.787.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.843; Halecki O.- n.8[11], 59.
[4] с.Васючин Галицької землі.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.146, арк.1; AGZ.- Tom IV.- C.153; Haisig M.- C.58, мал.153 (кругла, 23 мм).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1147; Halecki O.- n.4[7], 48.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.134; Halecki O.- n.4[7], 23.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.764; Halecki O.- n.7[10], 60.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.131; Halecki O.- n.4[7], 15.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.688; Zamoyski J.- n.760; Halecki O.- n.7[10], 42.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.704; Zamoyski J.- n.1168; Halecki O.- n.5[8], 38.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.799; Halecki O.- n.8[11], 20.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.739; Halecki O.- n.7[10], 49.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.694; Halecki O.- n.6[9], 1.
[15] Halecki O.- n.4[7], 8.
[16] Halecki O.- n.6[9], 28.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.155; Halecki O.- n.4[7], 22.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1137; Halecki O.- n.4[7], 36.

Msonissmy tale, vt in libello Cracouiensi pag.147),[1] Станіслава з Мишковців (sigillum Stanislai de Miskowiecz tale, vt est in libello Cracouiensi pag.140),[2] Франциска з Мілованого (sigillum Francisci de Milowanie tale, vt in libello Cracouiensi pag.149),[3] Тодура з Музищева (Thodur de Muzisczewo),[4] Миколи Насташинського (Nicolai Nastaschinski),[5] Каспера з Оріховця (sigillum Casper de Orzechowicze tale, vt pictum in libello Cracouiensi, pag.136),[6] Микити (sigillum Mikithae de Gossow obliteratum)[7] і Данила з Осовців (Danylo de Ossow),[8] Флоріана з Острої (sigillum Floriani de Goslna obliteratum),[9] Манила з Подгарду (Manilo de Podhard),[10] Михайла зі Ставного (Michaelis de Stawalow),[11] Андрія зі Стачови (sigillum Andreae de Starzawa obliteratum),[12] Івана Мадрого з Сущина (sigillum Ioannis Munda tale, ut in libello Cracouiensi pag.139),[13] Івана з Тельшова (sigillum Ioannis de Telschow periit),[14] Говорека з Тлустилуга і Печка з Білобожниці (sequebantur duo sigilla, quae perierunt),[15] Станіслава з Тлустилуга (sigillum Stanislai de Thlustilug obliteratum),[16] Януша (Janussy de Choczimirczs)[17] та Івана з Хотимира (sigillum Ioannis de Chocimierz obliteratum),[18] Івана з Частилова (sigillum Ioannis de Caszilow obliteratum),[19] Грицька Чешницького (sigillum Hankonis Czesniczki obliteratum),[20] Миколи з Яблонова (sigillum Nicolai de Iablonow tale, vt in libello Cracouiensi pag.145)[21] та Якуша Ярецького (Jakusii Jarecz).[22]

Серед родин Галицької землі польського походження найуживанішим геральдичним сюжетом в XV ст. був герб Абданк, яким користувалися представники семи родин, зокрема, – Альберт з Дрищова (sigillum Alberti de Drischow: Audanyecz),[23] Абданк з Рукомиша (sigillum Audank de Bukomiesch: Audaniecz),[24] Теодор з Чагрова[25] (sigillum Theodorici de Czuhrow: Audanyecz)[26] та Якуш з Явча (sigillum Jacussii de Jamcze ... Audaniecz)[27] на печатках від 1427 р. Крім того, в судовій записці від 23 жовтня 1456 р., власниками герба Абданк названо Богдана з Гинковичів, Миколу з Вичина та Іван з Ненчина – "Bogdan de Hynkowcze ... ipse Bogdan primos duos testes produxit de clenodio patris sui Habdanczow Nicolaum de Wyczin, Iohannem de Nyenczin, qui iuraverunt, quod ipsorum frater est clenodialis".[28]

Гербом Помян користувалися представники чотирьох родин – Іван з Дзикова (sigillum Ioannis de Dziczkow: Pomian, mucrone gladii sursum versus dextrum cornu directo),[29] Станіслав

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.720.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.707; Halecki O.- n.6[9], 13.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.726; Halecki O.- n.7[10], 14.
[4] Halecki O.- n.1[4], 40.
[5] Halecki O.- n.4[7], 26.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.697; Halecki O.- n.6[9], 4.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.854; Halecki O.- n.8[11], 55.
[8] Halecki O.- n.8[11], 61.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.806; Halecki O.- n.8[11], 30.
[10] Halecki O.- n.4[7], 24.
[11] Halecki O.- n.8[11], 8.
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.834; Halecki O.- n.8[11], 41.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.705; Halecki O.- n.6[9], 16.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.630.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.700; Halecki O.- n.6[9], 7-8.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.719.
[17] Halecki O.- n.4[7], 20.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.754; Halecki O.- n.7[10], 5.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.712; Halecki O.- n.6[9], 20.
[20] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1136; Halecki O.- n.4[7], 35.
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.716; Halecki O.- n.6[9], 24.
[22] Halecki O.- n.4[7], 8.
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1127; Halecki O., Nr.2[5], 23.
[24] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.731; Halecki O.- n.7[10], 29.
[25] На думку Виростека, є імовірним представником роду Даниловичів (Wyrostek L.- C.80, 122).
[26] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.139; Halecki O.- n.4[7], 25.
[27] AGAD, AZ, Sygn.33, st.687; Zamoyski J.- n.753; Halecki O.- n.7[10], 4.
[28] AGZ.- Tom XII.- C.244-245, n.2776.
[29] AGAD, AZ, Sygn.33, st.702; Zamoyski J.- n.1129; Halecki O., n.2[5], 25; n.6[9], 26 (Joannis Dzyczkowski).

(sigillum Stanislai de Luzkouicze: Pomyan)[1] та Жегота з Личковців (sigillum Zegotae de Luzkouicz tale, vt in libello Cracouiensi pag.144),[2] Стригеч з Силковичів (sigillum Strigecz de Silkowiecz tale, vt est in libello Cracouiensi pag.144)[3] та Прандота з Чорткова (sigillum Prandothae de Czarnthkow: Pomian).[4] До герба Наленч належали Якуб з Бучнова (sigillum Jacobi de Buczika: Nalecz)[5] та Станіслав Говиловський (sigillum Stanislai Howilowski: Nalecz).[6] До герба Рава – Мартин з Соботова (sigillum Martini de Sobothow: Rawa)[7] та Олександр з Галича, що одержав привілей на шляхетство та герб Рава 10 жовтня 1475 р. – “clenodium dictum Rava”.[8] Герб Пирхала, згідно з судовою запискою від 23 жовтня 1456 р., уживали Іван з Надольного та Степан Павловський – “Premissus vero Michael alios duos fratres post matrem ipsius coram nobis statuit de clenodio dicto Pyrzchala Iohannem de Nadolne et Stephanum de Pawl ... et predicti iuraverunt, quod eorum verus frater clenodialis est post matrem ipsius Michaelis”.[9]

Герб Долива (лівий перев’яз, що обтяжено трьома трояндами) бачимо в іспанському щиті на печатці галицького земського підсудка (1462 – 1467) Петра Семаковського з Семаковців[10] і Добеїва від 1463 р.[11] Надзвичайно цікаву пару печаток (більшу і меншу) галицького хоружого (1441 – 1471) Петра Годовського з Годова і Рошнова бачимо при двох документах, які було виставлено в один і той же день, – 28 травня 1466 р. Перша з них, круглої форми розміром 26 мм,, містить в своєму полі іспанський щит, на якому зображено видозміну герба Одровос – знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу в супроводі двох колечок, в супроводі частково збереженого довколового напису: s + petri • de g ... o .[12] На другій печатці, круглої форми розміром 23 мм, бачимо аналогічне зображення в супроводі напису: s • petri • de • godowo ~.[13]

мал.381: печатка Петра Годовського 1466 р.
мал.382: печатка Петра Годовського 1466 р.

Гербом Заруба користувався Іван Лелек з Городниці (sigillum Ioannis Lelek: Zaremba),[14] гербом Пилява Альберт з Обертина (sigillum Alberti de Obertin: Pilawa)[15] та (sigillum Alberti de Oberthin obliteratum),[16] Трубки – Іван Хлопський з Тисмениці (sigillum Iohannis Chlopski: Trampki),[17] Юноша – Богуфал з Мокра (sigillum Bogufal: Junossa),[18] Яструб

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.717; Halecki O.- n.6[9], 25.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.709; Halecki O.- n.6[9], 15.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.715; Halecki O.- n.6[9], 23.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.702; Halecki O.- n.6[9], 10.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.690; Zamoyski J.- n.822; Halecki O.- n.8[11], 22.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.696; Halecki O.- n.6[9], 3.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.126; Halecki O.- n.3[6], 5.
[8] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.52, n.29.
[9] AGZ.- Tom XII.- C.244, n.2775.
[10] с.Семаковці Галицької землі.
[11] AGZ.- Tom II.- C.177; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.45; Haisig M.- C.20, n.19 (кругла, 20 мм).
[12] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.197, арк.1; AGZ.- Tom V.- C.210; Haisig M.- C.36, мал.79.
[13] AGZ.- Tom II.- C.192; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.108; Haisig M.- C.36-37, мал.80.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.701; Halecki O.- n.6[9], 9.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.132; Halecki O.- n.4[7], 17.
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.140; Halecki O.- n.4[7], 18.
[17] AGAD, AZ, Sygn.33, st.656; Zamoyski J.- n.127; Halecki O.- n.4[7], 5.
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.706; Halecki O.- n.6[9], 12.

– Тодорек (sigillum Thodorek de Roznouo obliteratum)[1] та Станіслав з Рожнова (sigillum Stanislai de Rocznow: Jastrzembiecz)[2] – всі на печатках від 1427 р. Судова записка від 23 жовтня 1456 р. повідомляє про використання герба Телок Петром і Миколою з Чешибісів – "ipseque Michael primos duos testes coram presencia nostri produxit de clenodio patris sui Czolkowe Petrum et Nicolaum de Czychobuszch, qui Petrus et Nicolaus iuraverunt, quod ipsorum frater est clenodialis".[3]

V. Холмська земля

В герботворенні руських родів Холмської землі знакоподібні сюжети творили значну, але далеко не переважаючу, частку. Не надто значним було і використання в геральдичній практиці трьох врубів, натомість поширеним було уживання гербових фігур. Втім, попри відмінність в кількісних пропорціях між різними групами використаних в цих гербах сюжетів, геральдичний репертуар на печатках холмських земян руського походження мало чим різнився від аналогічного гербового набору інших руських земель.

Так, на печатці незнаного з імені холмського земянина від 1436 р. було вміщено звичний для руських родових гербів сюжет – знак у вигляді кола з костурним хрестом всередині (sigillum cuiusdam Chelmensis).[4] На печатці Івашка від того ж року в іспанському щиті було зображено самий лише костурний на поземому рамені хрест (sigillum Iwaskonis terrigenae Chelmensis).[5] А на печатці Василя при тому ж документі родовий знак мав вигляд двох піввістрь в стовп між двома врубами (sigillum Vissalo Chelmensis).[6]

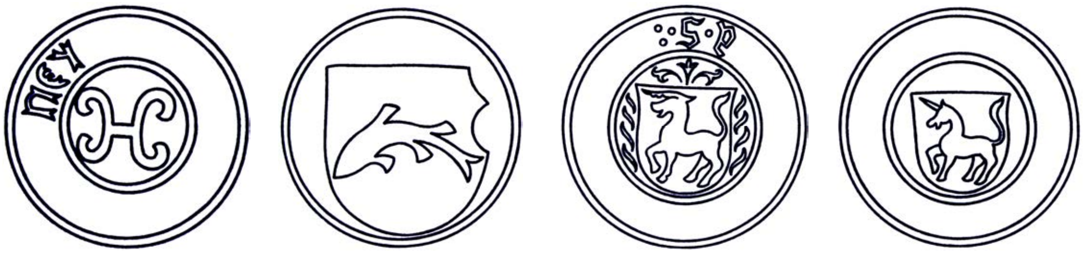
мал.383: герб з печатки холмського земянина 1436 р.
мал.384: герб з печатки Івашка 1436 р.
мал.385: герб з печатки Василя 1436 р.

Автентичні відбитки печатки холмського земського підсудка (1436 – 1447) Васька Верещинського[7] маємо при двох актах від 1447 і 1448 р. В її полі знаходимо знак у вигляді двох півкіл з заокругленими кінцями, які з'єднано поясом, в супроводі ушкодженого напису: **ПЄЧ ...**.[8] Згодом, відповідно до відомостей пізніших річпосполитських гербовників, Верещинські користувалися гербом з трьома врубами.[9] В XV-у ж ст. трьома врубами в якості герба на теренах Холмської землі користувалися Станіслав з Могильниці (sigillum Stanislai de Mogielnicza Chelmensis: Wrembi equales, vt nunc pinguntur)[10] та холмський підстолій (1436 – 1448) Васько Скорута з Молодятичів (sigillum Vaskonis subdapiferi Chelmensis: Vrembi)[11] – на печатках від 1436 р. Котромусь з їхніх родичів, очевидно, належала ще одна печатка з

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.689; Zamoyski J.- n.805; Halecki O.- n.8[11], 1 (29).
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.703; Zamoyski J.- n.1135; Halecki O.- n.4[7], 21.
[3] AGZ.- Tom XII.- C.244, n.2775.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.626.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.616.
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.620.
[7] с.Верещин Холмської землі.
[8] AGAD, Perg.4834; Haisig M.- C.59, мал.156 (кругла, 22 мм).
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688-689.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.617.
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.614.

трьома врубами при тому ж документі (sigillum sequitur Wrembi, nescitur cuius, in cuius appenso nihil est scriptum).[1]

Ще однією холмською родиною, що пізніше (в середині XVI ст.) користувалася гербом з трьома врубами, були Лятичинські.[2] Разом з тим, в їхньому герботворенні бачимо також зображення половини риби (герб знаний в пізніших джерелах під назвою Голобок).[3] З огляду на це, постає питання про первісну форму родового герба Лятичинських. Наявні в нашому розпорядженні сфрагістичні відомості з самого початку XVI ст. дозволяють стверджувати, що друга видозміна герба щільніше пов'язана з початковою геральдичною відзнакою цього рода, оскільки на печатці холмського земського підсудка (1505 – 1521) Миколи Лятичинського від 1511 – 1521 р.р. знаходимо зображення риби в німецькому щиті.[4]

мал.386: печатка Васька Верещинського 1447 р.
мал.387: печатка Миколи Лятичинського 1511 р.
мал.388: печатка Петра Сметанки з Трембачова 1494 р.
мал.389: печатка Івана Синицького 1494 р.

Поширеним сюжетом тогочасної руської геральдики було зображення однорога, що його бачимо на печатках Якова Сметанки[5] від 1436 р. (sigillum Iacobi Smiotanka Chelmensis: Vnicornis),[6] холмського земського судді (1479 – 1500) Петра Сметанки з Трембачова від 1494 р. (в іспанському щиті, оточеному рослиноподібним візерунком)[7] та холмського земського підсудка (1490 – 1501) Івана Синицького від 1494 р. (в іспанському щиті).[8]

мал.390: герб з печатки холмського земянина 1436 р.
мал.391: герб з печатки Ходка з Хотча 1436 р.
мал.392: герб з печатки холмського земянина 1436 р.

Зображенням оленя повернутого вліво в іспанському щиті користувався незнаний з імені холмський земянин на печатці від 1436 р. (sigillum cuiusdam Chelmensis).[9] Печатку холмського ловчого (1436 – 1446) Ходка з Хотча від того ж року було оздоблено гербом у

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.604.
[2] Wittyg W. NSP.- C.172.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.395; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.31; ŻD-XVIII-II, c.315.
[4] AGAD, Perg. Perg.6774; Perg.6776; Perg.6781; Perg.6784; Perg.6794 (кругла, 17 мм).
[5] Згодом рід Сметонок користувався гербом Корчак (Niesiecki K.- Tom VIII.- C.419-420).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.618.
[7] AGAD, Perg.6734 (кругла, 24 мм; напис по колу: + : ꞡ • ꝑ …).
[8] AGAD, Perg.6734 (кругла, 20 мм).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.624.

вигляді трьох восьмипроменевих зірок в іспанському щиті (sigillum Chodkonis venatoris Chelmensis).[1] На цілому ряді печаток при цьому ж акті було зображено герби, в основі яких перебував малюнок підкови з хрестиком. Так, незнаний ближче земянин мав у іспанському щиті зображення підкови кінцями додолу, в колі якої знаходився костурний хрест (sigillum cuiusdam Chelmensis).[2]

мал.393: герб з печатки Хотка 1436 р.
мал.394: герб з печатки холмського земянина 1436 р.
мал.395: герб з печатки холмського земянина 1436 р.

Холмський земянин Хотко (sigillum Chotkonis Chelmensis)[3] користувався печаткою з малюнком підкови в супроводі двох хрестиків (конструкція подібна до польського герба Люба, втім, руське ім'я власника печатки вказує на вірогідне руське походження цього герба, що є лише зовнішньо подібним до польського відповідника). Імовірно, інша печатка з подібним зображенням належала родичу Хотка (sequitur sigillum huiusmodi, cuius nomen in appenso est ommissum).[4] Нарешті, на прорисі печатки ще одного незнаного з імені холмського земянина знаходимо повний герб – підкова кінцями догори, в колі якої хрестик, в іспанському щиті, над яким знаходилося невиразне зображення шолома та нашоломник подібний до сокири з загнутим руків'ям (sigillum cuiusdam Chelmensis).[5] Саме своєрідність нашоломника дозволяє припустити руське походження цього герба, який навіть Ян Замойський, попри зовнішню подібність, не наважився окреслити як польський герб Яструб.

мал.396: герб з печатки пана Волчка Рокутовича 1413 р.
мал.397: печатка пана Петра Волчка Рокутовича 1456 р.

Варто зазначити, що на теренах Холмської землі маємо приклад використання польського герба родиною руського походження, але пов'язано цей приклад з доволі неординарною подією, яким був акт адаптації польських гербів аристократією Великого князівства Литовського і Руського за умовами Городельської унії 2 жовтня 1413 р. Згідно з ними, до герба Дялоса мав належати відтоді рід пана Волчка Рокутовича[6] – "Dzaloscha Wolczconem Rocuthowicz".[7] Згідно з відомостями Яна Замойського названий пан радний

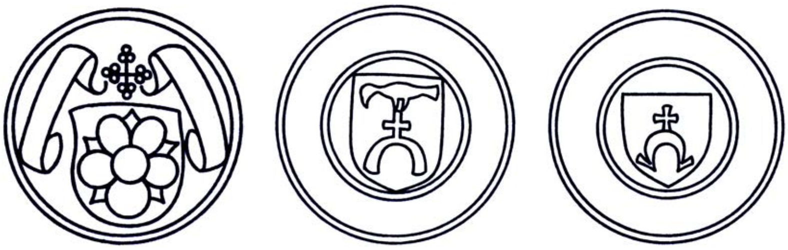
---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.615.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.684; Zamoyski J.- n.625.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.619.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.621.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.623.
[6] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.237.
[7] Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.- С.69-70; НБУ, ІР, ф.1, спр.57487, арк.408 зв.-409 (**Дıалоса Волчкови Бокутовичу**).

вже сам акт Городельської унії засвідчив печаткою з зображенням герба Дялоса (sigillum alae cum cornu cerui, videtur esse Dzialosza),[1] що до сьогодні не збереглася.[2]

Натомість, заховано до сьогодні відбиток печатки холмського старости (1443 – 1444) та земського підсудка (1456) Петра Волчка Рокутовича пана зі Свиржа та Колодна від 14 червня 1456 р., в полі якої в німецькому щиті зображено праворуч – оленячий ріг, ліворуч – орлине крило, в супроводі частково пошкодженого довколового напису: * g * vol ....[3] Очевидно, що цю печатку було прикладено також до акту Львівської конфедерації від 13 грудня 1464 р. (Petrus Wolczko de Clodzyencze).[4]

Серед холмських земян польського походження уживано наступні герби: Абданк, яким користувався Ян Брода (згідно з судовою запискою від 1465 р.),[5] Гримала – холмський писар Микола з Моравиці, на печатці від 1436 р. (sigillum Nicolai alias Morawcze notarij Chelmensis: Grzimala),[6] Наленч – холмський земський суддя (1436 – 1477) Гнівош з Мостиськ, на печатках при двох документах від 1436 р. (sigillum iudicis Chelmensis: Nalencz)[7] та (item aliud sigillum sequebatur Nalecz, cuius nomen in appenso non est scriptum),[8] Одровос – холмський підсудок Гнівош, на печатці від 1436 р. (sigillum Gneuossij subiudicis Chelmensis: Odrowansch),[9] Порай – холмський підкоморій (1481 – 1497) Завиша Ружа-Боришовський, на печатці від 1495 р. (в іспанському щиті в супроводі хрестика та стрічки з затертим написом),[10] Рогаля – Микола Палуковський з Седлища (відповідно до судової записки від 1455 р.),[11] Сліповрон – холмський земський суддя (1436 – 1477) Гнівош Мостицький з Мостиськ, на двох печатках від 1447 р. (в іспанському щиті півколо кінцями додолу під хрестиком, згори крук)[12] і 1467 – 1470 р.р. (в готичному щиті підкова кінцями додолу під хрестиком),[13] Яніна – холмський староста (1429 – 1430) Волчко, на печатці від 1436 р. (sigillum Volczkonis Chelmensis: Ianina).[14]

мал.398: печатка Завиши Ружі-Боришовського 1495 р.
мал.399: печатка Гнівоша Мостицького 1447 р.
мал.400: печатка Гнівоша Мостицького 1467 р.

Холмський стольник (1427 – 1453) Матвій Смок з Сідлища користувався 1436 р. гербом з зображенням підкови з хрестиком,[15] подібним до гербів Сліповрон і Побог (sigillum

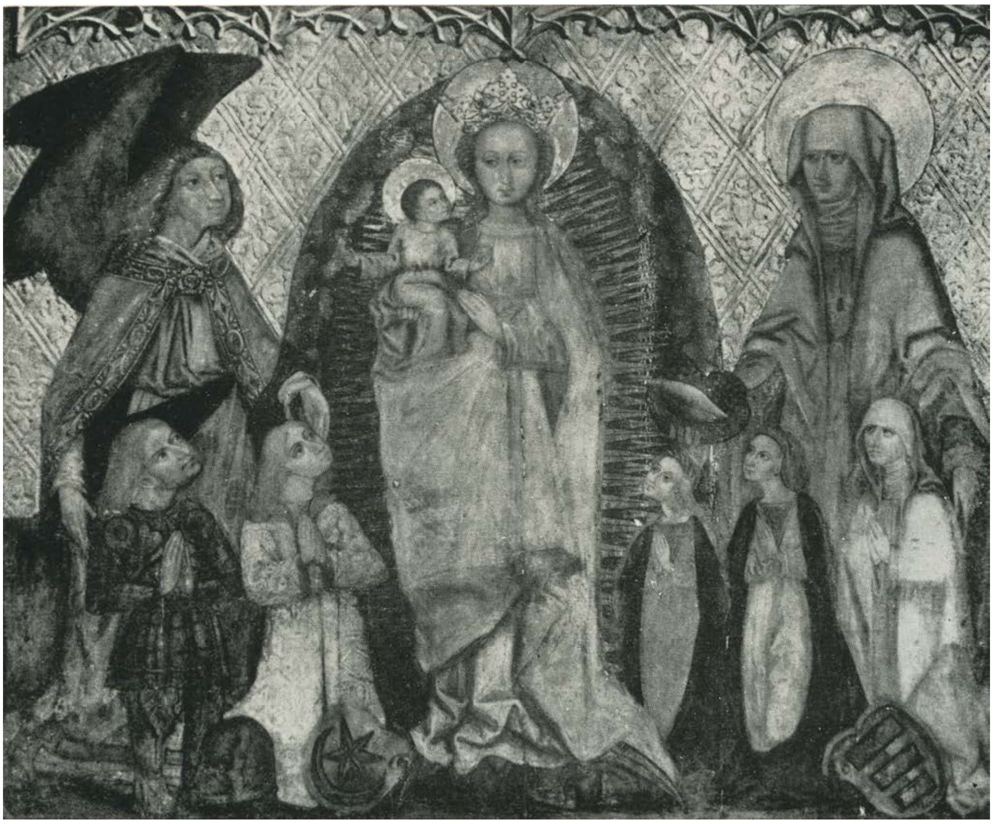
[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.653; Zamoyski J.- n.76.
[2] BCz, Perg.301.
[3] APK, ZR, Perg.140 (кругла, 24 мм); Ю.Шиманський невірно зідентифікував це зображення як герб Оленячі роги (Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.- С.142).
[4] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1.
[5] RTH.- Tom III.- С.239, n.312 (Awdoncze).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.209.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.202.
[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.622.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.204.
[10] BCz, Perg.641 (кругла, 19 мм).
[11] RTH.- Tom III.- С.236, n.301 (Rogyaly).
[12] AGAD, Perg.4834 (кругла, 24 мм; довколовий напис стерто).
[13] AGAD, Perg.6680; Perg.6685 (кругла, 21 мм; довколовий напис стерто).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.605.
[15] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.203.

dapiferi Chelmensis: Slepowron cum Pobodze coniunctum). Врешті, в “Adnotationes spectantes ad familias” згадано про печатки холмського чашника Машка (sigillum Maskonis pincernae Chelmensis perijt)[1] та холмського хоружого (1436 – 1438) Говорека з Хланова (sigillum vexilliferi Chelmensis obliteratum)[2] від 1436 р., які вже в часи створення інвентаря Коронного архіву (Inventarium documentorum) Яном Замойським було цілком пошкоджено.

VI. Белзька земля

Між усіма руськими землями доби середньовіччя Белзька земля була єдиною, в шляхетському складі якої, а отже і в родовому герботворенні, виразно домінував польський етнічний елемент. Пов’язано це зі своєрідними політичними обставинами, в яких знаходилася Белзька земля впродовж 1388 – 1462 р.р. В цей період західно-волинські терени з центром в Белзі перебували під контролем мазовецьких князів, і лише 1462 р. були інкорпоровані до складу Корони Польської з перетворенням їх на Белзьке воєводство.

На етнічний склад зформованого впродовж XV ст. нобілітету Белзької землі вирішальний вплив справила політика мазовецьких Пястів, щодо земельних надань. По-перше, останні вели масову роздачу земель на цих західно-волинських теренах мазовецькій шляхті, а по-друге – не визнали прав на землеволодіння старого руського боярства, що грунтувалося на одвічності посідання, а не письмових привілеях. Подібний підхід кардинально відрізнявся від тієї політики, яку провадили володарі інших руських земель впродовж 2-ї пол. XIV – XV ст., і врешті призвів до того, що на просторі Белзької землі руське землеволодіння було лише спорадичним явищем, цілком розчиненим у мазовецькій стихії.[3]

мал.401: герб Єлізавети з Коморова на епітафії 1490 р.

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.208.
[2] AGAD, AZ, Sygn.33, st.658; Zamoyski J.- n.200.
[3] Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII wieku.- Warszawa, 1991.- C.76-79.

Все це справило вирішальний вплив на формування комплексу родових гербів Белзької землі, в якому руський компонент займав доволі скромне місце. В загальних рисах цей геральдичний комплекс зреконструйовано у фундаментальній праці А.Янечека з історії Белзької землі кінця XIV – початку XVII ст.[1] В подальших студіях над герботворенням белзького нобілітету спираємося на висновки саме цієї роботи з доповненням деяких відомостей "Adnotationes spectantes ad familias" та окремих сфрагістичних пам'яток.

Отже, відомими на сьогодні зразками руського герботворення на теренах Белзької землі в XV ст. є, в першу чергу, використання трьох врубів в гербах Добрачинських,[2] Коморовських та їх галузі – Струсів з Коморова.[3] Представнику останніх імовірно належала печатка з зображенням трьох врубів при документі від 1436 р., про яку згадував свого часу Ян Замойський (sigillum cuiusdam Wrembi pares, cuius nomen in appenso non est scriptum).[4] Крім того, маємо зображення трьох срібних врубів на червоному полі, як герба Єлізавети з Коморова на епітафії судомирського каштеляна і старости, коронного маршалка Яна Тарновського пана з Ярослава у Переворську від 1490 р.[5] Рід Каїв (що походив з теренів Львівської землі) та їх галузь – Милятинські в якості герба уживали родовий знак у вигляді стовпа з подвійними заокругленими розгалуженнями згори та здолу.[6]

Окремого розгляду потребує справа з родовим гербом Лабунських, втім, як і з їх етнічним походженням. Янечек вказує на використання цим родом польського герба Заглоба.[7] Зображення на печатці кам'янецького біскупа (1460 – 1467) Миколи Лабунського (підкова кінцями додолу, яку пронизує шабля вістрям вгору в іспанському щиті)[8] здається підтверджує цей висновок. Водночас, варто звернути увагу на ту обставину, що волинська галузь роду Лабунських в XVI ст. користувалася дещо відмінними варіантами родового герба, утвореними на основі видозмін старого родового знаку – у вигляді літер **Ѱ** і трираменної **Т** в стовп, у вигляді перехрещеної літери **Ж**,[9] у вигляді трираменної літери **Т** під вістрям стріли,[10] у вигляді трираменної літери **Т** під хрестом з загнутими додолу кінцями на поземному рамені.[11]

Не важко помітити, що загальний обрис цих родових знаків, особливо останніх двох, виразно нагадує ту конструкцію, яку бачимо в гербі біскупа Миколи Лабунського, з тим лише, що в останньому випадку герб виконано за допомогою гербових фігур. Можемо, на підставі цього, зробити вірогідне припущення, що первісною формою родового герба Лабунських було знакоподібне зображення у вигляді півкола кінцями додолу (або літери **П**), яке перетинає стовп чи довгий хрест, утворюючи в такий спосіб конструкцію подібну як до герба Заглоба так і до трираменної літери **Т** під хрестиком.

Герб кам'янецького біскупа, очевидно, штучно було наближено до відповідних польських геральдичних зразків, що є цілком зрозумілим, зважаючи на визначне становище Миколи Лабунського в ієрархії Корони та очевидну можливість добре ознайомитися з тогочасною практикою польського герботворення. Натомість волинські представники роду Лабунських, перебуваючи так би мовити в цілком іншому геральдичному оточенні (що знало в основному самі лише родові знаки), не мали потреби переосмислювати свій первісний

[1] Janeczek A.- С.328-370.
[2] Janeczek A.- С.355.
[3] Janeczek A.- С.338; AGZ-XVIII, с.XIV.
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.677.
[5] Lepszy L. Kultura epoki jagiellońskiej.- Kraków, 1901.- С.18; Łomnicka-Żakowska E. Początki portretu polskiego. Adoranci w polskim malarstwie tablicowym, miniaturowym i ściennym w wieku XV i w pierwszych dziesięcioleciach wieku XVI // Studia Żródłoznawcze.- Tom XIV.- Warszawa – Poznań, 1969.- С.30, мал. n.A-72.
[6] Janeczek A.- С.352; див.: AGAD, AZ, Sygn.33, st.689-690; Zamoyski J.- n.818, 841; ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.190, арк.1; AGZ.- Tom VII.- С.105; Haisig M.- С.29, мал.50; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.232-233, мал.390.
[7] Janeczek A.- С.351.
[8] AGAD, Perg.1140; Grzegorz M.- С.111-112, n.12, табл.III, мал.9.
[9] APK, ASang, Teka X, Plik 6.
[10] APK, ASang, Teka XV, Plik 49; Plik 55; Plik 71.
[11] APK, ASang, Teka XV a, st.140, 180; Teka XVII a, Plik 66.

родовий знак в натуралістичний спосіб, видозмінюючи його лише за допомогою додавання другорядних деталей.

Щодо походження роду Лабунських, то здається вказівка на їх польське етнічне коріння є мало правдоподібною. Католицьке віросповідання навряд чи може бути тут вирішальним аргументом, з огляду на неподинокі випадки покатоличення руських родів (що в умовах Белзької землі мало відбуватися в значно швидший термін, зважаючи на суцільно католицьке оточення в шляхетському середовищі) та навіть досягнення ними визначних позицій в католицькій церковній ієрархії (наведемо хоч би приклади родів Порохницьких та Верещинських). З іншого боку використання в основному польських імен є, як здається, не наслідком польського походження, а того ж таки католицького віросповідання. Зазначимо, що серед безсумнівно руських родин Белзької землі (Коморовських, Струсів, Каїв, Добрачинських) також бачимо виразне домінування польських (католицьких) імен.[1] Варто, втім, зауважити, що найстарший з відомих на сьогодні представників роду Лабунських мав, як здається, руське ім'я – Занко.[2] Вирішальним же аргументом в даному питанні, на нашу думку, має бути факт використання волинською галуззю Лабунських в якості герба видозмін старого родового знака, що вводить його в коло руського герботворення, а разом з тим вказує на можливо руське походження самого роду.

Чисельно домінуючим сюжетом родового герботворення белзького нобілітету в XV ст. був герб Правда, яким користувалося дванадцять місцевих родин – Кіницькі,[3] Лащі-Тучапські,[4] Неборовські та їх галузь – Радостовські,[5] Пиви,[6] Правди з Рахан,[7] Радзановські-Нищицькі[8] (в тому числі Павло Радзановський-Нищицький з Радзанова – на печатці від 1422 р., оздобленій рослиноподібним візерунком, в іспанському щиті),[9] Радзановські-Угновські,[10] Табори,[11] Шмитковські та їх галузь – Михаловські.[12] Герб Правда,[13] імовірно, було зображено також на печатці белзького земського підсудка (1436 – 1444) Томаша Квачали з Монятичів від 1436 р. (sigillum Thomae subiudicis Belzensis obliteratum).[14]

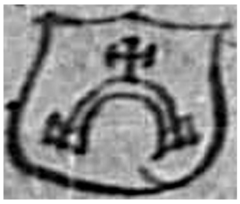
Вісім родин белзької шляхти належало до герба Гоздава – Гдешинські,[15] Гоздзі та їх галузі – Хохловські й Черминські,[16] Островські та їх галузь – Станинські,[17] Ощовські.[18] Гербова приналежність роду Жоховських є непевною (Янечек вказує на Гоздаву або Прус),[19] вирішити це питання можливо наразі лише за допомогою віднайдення відповідного сфрагістичного матеріалу тієї доби. Герб Гоздава був присутній також на печатці белзького старости (1407 – 1420), плоцького хоружого (1409 – 1438) та воєводи (1441), віського каштеляна (1436 – 1440) Андрія Виджги від 1422 р. в іспанському щиті, в супроводі довколового напису: + s x w ydzdzex dex goszdo.[20]

---

[1] Janeczek A.- С.338, 352, 355.
[2] Janeczek A.- С.351.
[3] Janeczek A.- С.354 (рід з Плоцької землі).
[4] Janeczek A.- С.333 (з Закрочимської землі).
[5] Janeczek A.- С.337 (з Сохачевської землі).
[6] Janeczek A.- С.355 (з Гостинської землі).
[7] Janeczek A.- С.369 (з Плоцької землі).
[8] Janeczek A.- С.330 (з Плоцької землі).
[9] GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Nowak P., Pokora P.- С.52, мал.В-44 (кругла, 24 мм; напис по колу: x s ˆ*ˆ pauli *ˆ de * radzonovo).
[10] Janeczek A.- С.330 (з Плоцької землі).
[11] Janeczek A.- С.341 (з Плоцької землі).
[12] Janeczek A.- С.345 (з Цехановської землі).
[13] Gajl T.- С.287.
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.662.
[15] Janeczek A.- С.339 (з Плоцької землі).
[16] Janeczek A.- С.339 (з Плоцької землі).
[17] Janeczek A.- С.344 (з Плоцької землі).
[18] Janeczek A.- С.349 (з Варшавської землі).
[19] Janeczek A.- С.350 (з Плоцької землі).
[20] GStAPKB, XX.HA, PU, Schiebl. 109, n.68; Nowak P., Pokora P.- С.70, мал.В-73 (кругла, 24 мм).

Гербом Яструб користувалося сім родин – Виджги та їх галузь – Сипицькі,[1] Кенпські,[2] Крашевські,[3] Модринські,[4] Реплинські,[5] Трояни,[6] а також незнаний з імені белзький земянин – на печатці від 1436 р. (sigillum Jastrzembiecz sequitur, nescitur cuius).[7] Ще п'ять родин уживали герба Шелига – Лазневські,[8] Рогалі з Варешина,[9] Шелиги та їх галузь – Мирецькі,[10] а також Магери[11], зокрема, Ян Магера – на двох печатках при документі від 1436 р. (sigillum Ioannis Magera Belzensis huiusmodi)[12] і (sigillum Ianussii cum fratre Belzensium obliteratum).[13]

мал.402: герб з печатки Яна Магери 1436 р.
мал.403: герб з печатки белзького земянина 1436 р.

По чотири родини користувалося гербами: Леліва – Балучинські,[14] Бартковські та їх галузі – Висоцькі та Скниловські,[15] врешті неідентифікований земянин (на печатці від 1436 р.), що очевидно належав до котроїсь з названих вище родин (sigillum sequitur, cuius item nomen non adscribitur: Leliwa),[16] Рогаля – Чамбори з Лукошина,[17] Рогалі з Закрева,[18] Рогалі з Козолина,[19] Рогалі з Кольчина[20] та незнаний з імені белзький земянин (1436 р.), що належав до якоїсь з вище перелічених родин (sequitur item sigillum Rogala).[21]

Три родини належало до герба Юноша – Малицькі та їх галузі – Гостинські,[22] а також Жицькі.[23] Гербом Вуж користувалися Козловські[24] та Малдрики,[25] гербом Топор – Тенчинські[26] та Мицовські[27] (зокрема, белзький підкоморій Готард Мицовський 1436 р. – "sigillum Gottardi succamerarii Belzensis: Starza"),[28] Рава – Ожги[29] і Трцинські,[1] Радван –

---

[1] Janeczek A.- C.357 (з Сохачівської землі).
[2] Janeczek A.- C.367 (з Плоцької землі).
[3] Janeczek A.- C.367 (з Равської землі).
[4] Janeczek A.- C.359 (з Завкренської землі) – вказує, що можливо користувалися гербом Люба.
[5] Janeczek A.- C.342 (з Черської землі).
[6] Janeczek A.- C.343 (з Плоцької землі).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.683.
[8] Janeczek A.- C.356 (з Варшавської землі).
[9] Janeczek A.- C.336 (з Завкренської землі).
[10] Janeczek A.- C.360 (з Равської землі).
[11] Janeczek A.- C.334 (з Равської землі).
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.663.
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.664.
[14] Janeczek A.- C.363 (з Львівської землі).
[15] Janeczek A.- C.354 (з Сохачівської землі).
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.680.
[17] Janeczek A.- C.363.
[18] Janeczek A.- C.366 (з Вишеградської землі).
[19] Janeczek A.- C.369 (з Плоцької землі).
[20] Janeczek A.- C.365 (з Плоцької землі).
[21] AGAD, AZ, Sygn.33, st.686; Zamoyski J.- n.688.
[22] Janeczek A.- C.346 (з Завкренської землі).
[23] Janeczek A.- C.368 (з Гостинської землі).
[24] Janeczek A.- C.343 (з Гостинської землі).
[25] Janeczek A.- C.340 (з Плоцької землі).
[26] Janeczek A.- C.338 (з Краківської землі).
[27] Janeczek A.- C.347 (з Черської землі).
[28] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.607.
[29] Janeczek A.- C.362 (з Равської землі).

Надажинські[2] та Радвани з Бабська,[3] Абданк – Слонки,[4] Венява – неідентифікований белзький землянин, на печатці від 1436 р. (sigillum cuiusdam terrigenae Belzensis: Vieniawa),[5] Годеба – Вожучинські,[6] Годеба – белзький землянин 1436 р. (sigillum cuiusdam terrigenae Belzensis: Godziemba),[7] Гримала – Хондзинські[8] та, імовірно, приналежні до їхньої родини земяни, на печатках від 1436 р. (sigillum terrigenae Belzensis cuiusdam: Grzimala)[9] і (sequitur item sigillum Grzimala, nescio cuius),[10] Гриф – Грифи з Яновиць,[11] Древиця – Єжи з Маркова,[12] Єліта – Замойські,[13] Колмаш (дві підкови кінцями додолу в стовп, які пронизує меч вістрям додолу) – Наброські та їх галузь – Менкицькі,[14] Наленч – Іловецькі[15] та, очевидно, приналежний до них землянин, на печатці від 1436 р. (sequitur sigillum Nalecz cuiusdam, cuius nomen in appenso non adscribitur),[16] Нечуя – Бишовські,[17] Новина – два незнаних з імені белзьких землянина, на печатках від 1436 р. (sequitur sigillum Nouina, nescitur cuius)[18] і (sequitur sigillum Nouina, nescio cuius),[19] Окша – Островецькі,[20] видозміною герба Остоя (п'ятикінцевий хрест в супроводі двох півмісяців, що лежать рогами в різні боки) – Храпки[21] та, імовірно, їхній представник на печатці від 1436 р. (sigillum iterum sequebatur, nescitur cuius: Ostoia),[22] Побог – белзький землянин 1436 р. (sequitur sigillum huiusmodi cuius sit, in appenso non est signatum),[23] Порай – Малдрики[24] (зокрема, белзький каштелян Микола Малдрик з Старогроду 1436 р. – "sigillum Nicolai Maldrzik castellani Belzensis: Rosa, vigesimum primum"),[25] Прус – Пруси з Фаленцина,[26] Роля – невідомий землянин 1436 р. (sequitur iterum sigillum, nescitur cuius Rolicz),[27] Сліповрон – Дахновські,[28] Телок – Цихоборські,[29] Траска – одноіменний рід,[30] Ясона – Зброжки.[31] Можна припустити, що на печатці Станіслава Пукаревського від 1427 р. (sigillum Stanislai Pukarzewski obliteratum)[32] було, зображено герб Сренява, оскільки в подальшому представники даного роду користувалися саме цим гербом.[33] Нарешті, представник роду Угриновських[34] – белзький

---

[1] Janeczek A.- C.331 (з Равської землі).
[2] Janeczek A.- C.346 (з Варшавської землі).
[3] Janeczek A.- C.370 (з Равської землі).
[4] Janeczek A.- C.361.
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.670.
[6] Janeczek A.- C.351.
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.671.
[8] Janeczek A.- C.366 (з Плоцької землі).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.672.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.684.
[11] Janeczek A.- C.369.
[12] Janeczek A.- C.367 (з Сохачевської землі).
[13] Janeczek A.- C.345 (з Ланчицької землі).
[14] Janeczek A.- C.350 (з Завкренської землі).
[15] Janeczek A.- C.359 (з Плонського повіту).
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.665.
[17] Janeczek A.- C.341 (з Судомирської землі).
[18] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.666.
[19] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.685.
[20] Janeczek A.- C.361.
[21] Janeczek A.- C.348.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.681.
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.679.
[24] Janeczek A.- C.341 (з Сірадзької землі).
[25] AGAD, AZ, Sygn.33, st.657; Zamoyski J.- n.165.
[26] Janeczek A.- C.369 (з Вишеградської землі).
[27] AGAD, AZ, Sygn.33, st.685; Zamoyski J.- n.682.
[28] Janeczek A.- C.365.
[29] Janeczek A.- C.363.
[30] Janeczek A.- C.367 (з Равської землі).
[31] Janeczek A.- C.333.
[32] AGAD, AZ, Sygn.33, st.700; Zamoyski J.- n.1076; Halecki O.- n.1[4], 17.
[33] Gajl T.- C.304.
[34] Janeczek A.- C.332 (з Цехановської землі).

земський суддя (1435 – 1447) Сасин з Угринова і Вириськ користувався 1436 р. печаткою, яка вже за часів Яна Замойського була втрачена (sigillum iudicis Belzensis obliteratum).[1]

VII. Подільська земля

Польський нобілітет на теренах Подільської землі також мав домінуюче становище, хоч ця перевага і не сягала того рівня, що її бачимо в Белзькій землі. Подібний стан речей було, імовірно, спричинено відсутністю значного числа знатних родів на цих теренах в галицько-волинський період та за часів Подільського господарства Коріатовичів. Натомість, польські королі після встановлення контроля над західною частиною Поділля у 1430 р. провадили надавчу політику в основному на користь шляхти польського походження.[2]

Концентрацію руських родів спостерігаємо, щоправда, на східних кордонах Подільської землі, приміром в Барському старостві.[3] Втім, відсутність відповідного актового, а разом з тим і сфрагістичного, матеріалу робить вельми проблемною реконструкцію їхнього герботворення. Наявні в нашому розпорядженні відомості дають змогу відтворити геральдичну спадщину лише незначної частини місцевого нобілітету, в основному тих родин, представники яких займали земські уряди в Подільській землі.

Фактично, за виключенням незначної кількості печаток та згадок письмових джерел (в гербовниках та судових записках), наші відмості про герботворення подільського нобілітету XV ст. спираються в основному на відомості Яна Замойського про печатки, що скріплювали один з актів подільських урядників та шляхти від 1439 р. Побіжні описи цих печаток вміщено в “Adnotationes spectantes ad familias”,[4] а сам зміст документу з вичісленням осіб, що засвідчили його – в третьому томі інвентаря Коронного архіву (Inventarium documentorum).[5]

По-за кам’янецьким біскупом (1439 – 1453) Павлом[6] та представниками можновладних родів Бучацьких та Кирдеєвичів, про яких мова йшла вище, акт 1439 р. було засвідчено близько двадцятьма печатками, що належали шляхтичам як руського так і польського походження. З-посеред них в першу чергу варто назвати представників роду панів Свирчів, що залишили при акті 1439 р. три свої печатки. Перша з них належала кам’янецькому каштеляну (1438 – 1441) Миколі Бедриху (Свирчу) з Бедриховичів[7] і містила в своєму полі зображення родового знака у вигляді літери **N** з півколом на навскісній перекладині, що пізніше одержав назву Свирчек – “sigillum tertium Swirczek”.[8] Аналогічне зображення прикрашало також печатку подільського підчашого Юрка Свирчовича зі Свирчковичів[9] – “sigillum nonum Swirczek”.[10]

Несподівану інформацію Ян Замойський подає, натомість, при описі печатки подільського хорунжого (1439 – 1458) Пехна (Петра) Свирча зі Свирчковичів і Вахновичів[11] –

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.683; Zamoyski J.- n.608.

[2] Михайловський В. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434 – 1444) // Український археографічний щорічник.- Випуск VIII – IX.- К., 2004.- С.227-265; Михайловський В. Надання земельної власности у Подільському воєводстві за Казимира IV (1448 – 1492) // Записки Наукового товариства імені Шевченка.- Том CCLI: Праці Історично-філософської секції.- Львів, 2006.- С.399-438.

[3] Грушевський М. Барське староство. Історичні нариси (XV – XVIII ст.).- Львів, 1996.

[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692-693.

[5] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899-900, 918.

[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.904 (sigillum primum in cera rubra: Druzina cum imagine episcopi); AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Pauli Epi); st.918 (Pauli Episcopi).

[7] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Nicolai Byedrzych de Byedrzichowicze castellani); st.918 (Nicolai Biedrzich de Biedrzichowicze castellani).

[8] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.906.

[9] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Iurkonis de Swyrczkowicze subpincerna); st.918 (Iurkonis de Swirczkowicze subpincerna).

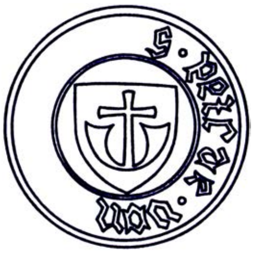
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.912.

[11] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Piechnonis de Wachnowicze vexilliferi); st.918 (Pyechnonis de Wachnowicze vexiliferi).

“sigillum sextum Dembno”.[1] Пояснити чому автор “Adnotationes spectantes ad familias” вказував на польський герб Дубно як герб пана Пехна Свирча можемо порівнявши його з зображенням на пізнішій печатці подільського хоружого від 1449 р. В її полі в готичному щиті зображено знак у вигляді хреста над півколом, що лежить кінцями догори, в супроводі частково збереженого довколового напису: s • petr de • von ....[2] Імовірно, наявність на печатці Петра пана зі Свирчковичів і Вахновичів невиразного (можливо пошкодженого) зображення родового знака, в основі якого перебувала фігура хреста, спонукала Яна Замойського до невірного ототожнення цього геральдичного сюжета з гербом Дубно.

Певне різночитання між відомостями Замойського та наявним у нашому розпорядженні сфрагістичним матеріалом спостерігаємо і в разі з родовим герботворенням Гуменських. “Adnotationes spectantes ad familias” вказує на наявність на печатці кам’янецького земського підсудка (1437 – 1439), згодом – судді (1441 – 1447) Миколи Чорного з Гуменця і Бабштина[3] зображення знака у вигляді літери **N** з півколом на навскісній перекладині – “sigillum octauum Swirczek”.[4] Натомість, на печатці кам’янецького хоружого (1466 – 1471) Михайла Гуменського (Бабштинського) з Гуменця, Бабштина і Крикова від 1466 р. бачимо зображення лілії.[5] Останні відомості видаються більш правдоподібними, з огляду на пізніші відомості про герботворення цього роду,[6] що був споріднений з Балами та Деденськими – сяноцькими родами, які імовірно мали руське походження.[7] З іншого боку нам достеменно невідомо, яким гербом користувалися початково ці родини (про що вже йшла мова вище). Цілком вірогідно, що ним могло бути і зображення знака у вигляді літери **N** з півколом на навскісній перекладині, лише пізніше замінене зображенням лілії, стилізація якої на печатці 1466 р. є, доречі, цілком відмінною від іконографії польського герба Гоздава, з яким неправомірно ототожнюють родовий герб Балів, Деденських та Гуменських.

Зображення родового знака бачимо також на печатці кам’янецького земського підсудка (1439 – 1499) Івана Борисковського[8] – хрест з подвійним розгалуженням на кінцях над півколом, що лежить кінцями догори (sigillum decimum huiusmodi).[9] На пізнішій печатці Івана Борисковського від 1458 р. в готичному щиті вміщено подібне зображення, з тим лише, що подвійне розгалуження розташовано тільки на лівому кінці поземого рамена.[10]

мал.404: печатка пана Пехна Свирча 1449 р.
мал.405: печатка Михайла Гуменського 1466 р.
мал.406: герб з печатки Івана Борисковського 1439 р.
мал.407: печатка Івана Борисковського 1458 р.

[1] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.909.
[2] AGAD, Perg.7306; Perg.7307 (кругла, 22 мм).
[3] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 918 (Nicolai de Humencze iudicis).
[4] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.911.
[5] AGAD, Perg.1140; Grzegorz M.- C.122-123, n.68, табл.XII, мал.39 (кругла, 12 мм).
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.395; ŻD-XVIII-II, c.289, 296, 352.
[7] Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom I.- Warszawa, 1901.- C.90.
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Ioannis Pyeczowycz de Boryskowicze subiudicis); st.918 (Iohannis Pieczowicz de Boriskowicze subiudicis).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.913.
[10] AGAD, Perg.7319 (кругла, 22 мм; напис по колу: + • s … on • de …).

Кам'янецький земський суддя (1449 – 1487) Жигимонт Новоселецький з Новосельців і Ягельниці користувався 1456 р. печаткою з зображенням підкови кінцями додолу під півколом, що лежить кінцями додолу, в супроводі стріли вістрям вгору та хрестика в іспанському щиті в оточенні довколового напису: s • sigismundi d' ... + lec ... iud.[1] Водночас (впродовж 1449 – 1480 р.р.) Жигимонт Новоселецький уживав ще однієї печатки з зображенням підкови кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків в іспанському щиті (герб, що в гербовниках 2-ї пол. XVI ст. одержав назву Дуброва III), в оточенні напису: + • s • sigism ....[2] Можемо припустити, що саме цю печатку було прикладено також до акта 1439 р., яка, втім, вже за часів Яна Замойського була втрачена.[3]

мал.408: печатка Жигимонта Новоселецького 1449 р.
мал.409: печатка Жигимонта Новоселецького 1456 р.
мал.410: печатка Віктора Подпилипського 1512 р.

Гербом Дуброва III в річпосполитські часи користувалися також Подольці та Гродковські,[4] з огляду на що можемо припустити, що зображення підкови кінцями додолу в супроводі трьох хрестиків прикрашала також печатку пізнішого кам'янецького підкоморія (1455 – 1456) та каштеляна (1456 – 1458) Миколи Подольця з Гродкова і Новосельців від 1439 р.[5] Печаткою з зображенням родового знака подібного до герба Нечуя (sigillum decimum nonum: Ostrew sine cruce)[6] міг користуватися хтось з наступних подільських земян – Іван Ярошовський (Iohannis Iarossowski), Іван з Ганиловичів (Iohannis de Hanilowcze), Іван зі Степаниковичів (Ioannis de Stepanikowcze), Івашко з Тешиловичів (Ivaskonis Sydlo de Theschilowcze), Денис Пилипкович (Danisis Philipkowycz), Андрійко і Данчул Шандровичі (Andreykonis et Danczul Schandrowycz Wyanowcze).[7]

А на печатці Олехна з Ярмолинців[8] імовірно перебувало зображення трьох врубів, з огляду на пізніше використання саме цього герба родом Ярмолинських.[9] Доволі незвичний сюжет можемо бачити на печатці (sigillum vigesimum quartum),[10] що належала комусь з наступних осіб – Станко з Лобковичів (Stankonis de Lobkowcze), Гринько Ясманович (Hrynkonis Iaszmanowycz), Юшко Бикович (Iuskonis Bykowycz) та Петро Вірменин (Petri Armeni).[11] В її полі в іспанському щиті знаходилося зображення кола з брусом під чотирма перами – доволі своєрідний для руського герботворення сюжет, що не дає змоги більш точніше зідентифікувати його приналежність.

Найскладнішим же на сьогодні питанням родового герботворення Подільської землі XV ст. є справа з гербом кам'янецького підстолія (1439 – 1443) Яна Крушини з Галова. Його

[1] AGZ.- Tom IV.- С.164; Haisig M.- С.18-19, мал.15; Piekosiński F. Heraldika polska.- С.143 (кругла, 29 мм).
[2] ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.489, арк.1; AGAD, Perg.7306; Perg.7307; Perg.7319 (кругла, 23 мм).
[3] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Sigismundi de Nowosielcze).
[4] Gajl T.- С.275, 302.
[5] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Nicolai Podolyecz de ibidem); st.918 (Nicolai Podolecz de ibidem).
[6] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.922.
[7] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918.
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Olechnonis de Iarmolincze).
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.690; Białkowski L.-С.136.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.927.
[11] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918.

зображення бачимо в тогочасних західно-європейських гербовниках – “Armorial Lyncenich” (на другому місці четвертого ряду картки 109, в супроводі напису: jan crusenay von galom),[1] “Codex Bergshammar” (на четвертому місці третього ряду картки 149r, в супроводі напису: van galom)[2] та “Armorial équestre de la Toison d’Or” (на четвертому місці першого ряду картки 120v, в супроводі напису: mandrustky),[3] які презентують його як срібний знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу на червоному полі, тобто як герб Мадроський (на що є відповідна вказівка в бургундському гербовнику).[4]

Проблема полягає в тому, що в “Armorial Lyncenich” (на третьому місці першого ряду картки 106)[5] та “Codex Bergshammar” (на першому місці другого ряду картки 147v)[6] вміщено зображення подібного герба (на червоному полі срібний знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори) беж жодних підписів, що не дозволяє зідентифікувати власника цього герба. Подібна геральдична конструкція є доволі поширеним сюжетом середньовічного руського герботворення. Її зокрема бачимо в родових гербах князів Слуцьких,[7] князів Городецьких,[8] галицьких земян Лучинських[9] та ін. Але до жодного з цих родів зображення у фламандських гербовниках віднести не можемо, оскільки на тих картках, на яких вміщено вище описаний герб присутні лише герби можновладців Корони Польської. Це виключає з числа можливих власників цього герба, як князів з теренів Великого князівства Литовського і Руського, так і дрібно-шляхетські роди на зразок Лучинських.

Варто зазначити, що при акті від 1439 р. також маємо дві печатки зі схожою парою гербів. На першій з них, що належала Янові Крушині з Галова,[10] зображено родовий знак у вигляді перехрещеної подвійної стріли в стовп (якщо не рахувати долішньої частини то це зображення більш-менш точно відтворює варіант знаний з фламандських гербовників), який Замойський описав шляхом порівняння, очевидно безпідставно, з польським гербом Богория (sigillum septimum Bogoria).[11] Натомість, на другій печатці (яка відповідно до нумерації печаток та порядку осіб, що засвідчили документ, мала належати Олексію Машевичу з Копистерина)[12] було відтворено точну видозміну герба Яна Крушини з Галова з середньовічних гербовників – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу (sigillum vigesimum),[13] хіба що загини кінців півкола в гербі на печатці є значно більшими ніж в гербі з гербовників.

Можемо зробити, таким чином, два припущення, щодо приналежності цієї печатки – до Олексія Машевича або Яна Крушини. В зв’язку з цим маємо зазначити, що

---

[1] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.111, n.63.
[2] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.96, n.70.
[3] Ancien armorial équestre de la Toison d’Or.- F.120 v; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.150-151; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.38; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.373-374, n.44; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.340, 363, n.44.
[4] Рід Крушин з Галова походив з Малопольщі та користувався гербом Мадроський (Kurtyka J. Z dziejów walki szlachty ruskiej o równouprawnienie: represje lat 1426 – 1427 i sejmiki roku 1439 // Rocznik historyczny.- Poznań, 2000.- R.LXVI.- C.115).
[5] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.103, n.19.
[6] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.88, n.27.
[7] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899, 917; Sygn.33, st.654, 693; BCz, Perg.374; Perg.384; MNK, Rkps 1713, karta 258; Akta unji.- C.90, n.59, опис n.6; Daniłowicz J. Skarbiec dyplomatów.- Tom II.- C.143; Gumowski M.- C.691, табл.9, мал.66; Piekosiński F. Heraldyka polska.- C.248, мал.411; Puzyna J. // MH.- Tom IV.- C.82; Zamoyski J.- C.25, n.92; C.89, n.928; Nowak P., Pokora P.- C.75, мал.B-82.
[8] BCz, Perg.212; MNK, Rkps 1713, karta 171; Rkps 1482, Tom 2, karta 1 v; Грамоти XIV ст.- C.82, n.43; Пекосинский Ф. Источники русской геральдики.- C.109, мал.14; Akta unji.- C.17, n.20, опис n.1; Piekosiński F. Heraldika polska.- C.53; Piekosiński F. O żródłach heraldyki russkiej.- C.203, мал.14.
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.655; Zamoyski J.- n.122.
[10] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899 (Ioanis Crossina de Galewo subdapiferi); st.918 (Ioannis Cruszina de Galowo subdapiferi).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.910.
[12] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Olexij Massewicz de Copesterin).
[13] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.923.

1435 р. Ян Крушина з Галова користувався печаткою з зображенням герба Мадроський, що може вказувати на ідентичність цієї печатки з другою печаткою від 1439 р.[1] Втім, навіть це припущення не знімає питання про належність герба з зображенням знака у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом, оскільки доволі важко припустити, що у фламандських гербовниках герб Яна Крушини з Галова могли відтворити двічі.

мал.411: герб з печатки подільського землянина 1439 р.
мал.412: герб з печатки Яна Крушини з Галова 1439 р.
мал.413: герб з печатки подільського землянина 1439 р.

Іншими польськими гербами, що їх уживав, на печатках від 1439 р., нобілітет Подільської землі, були: Абданк, який розмістив на своїй печатці Михайло Бринза зі Слюнова[2] (sigillum sedecimum: Audank),[3] Білина – Вартислав Вишкович з Данилковичів[4] (sigillum vigesimum tertium: Bilini,trium solearum et crucis),[5] Гримала – кам’янецький земський писар (1439 – 1442) Домарат зі Шлядкова[6] (sigillum quartumdecimum: Grzimala),[7] Лодя – Ян і Петро Бахавські[8] (sigillum duodecimum: Lodzia),[9] Люба – Петро Імрамович з Соколовичів (sigillum decimum septimum: Lubecz),[10] Побог – майбутній кам’янецький підкоморій (1452 – 1453) Борш з Коцини[11] (sigillum tredecimum: Pobodze),[12] Рогаля – Марциш з Глиненця[13] (sigillum vigesimum primum: Rogala),[14] Сулима – Павло Щуковський[15] (sigillum quintum decimum: Sulima).[16]

Ян Слабош з Покляків мав на печатці від 1439 р.,[17] яка вже за часів Замойського була втрачена, швидше за все зображення герба Венява, з огляду на те що цим гербом згодом користувався рід Слабошів.[18] Аналогічне припущення можемо зробити також щодо зображення на втраченій печатці Яна Кемлича зі Студениці,[19] рід якого (переселенці з Люблинської землі) користувався згодом гербом Рава.[20] Петро і Ян Цьолки з Цьолковичів[1]

---

[1] Piekosiński F. Heraldika polska.- C.101-101.
[2] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Michaelis Brinsa de Slunow).
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.919.
[4] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Varcislai de Danilkowycze).
[5] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.926.
[6] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Domarati de Sladcow terrestry notary); st.918 (Domarathi de Sladkow terestri notariy); Białkowski L. Podole w XVI wieku: Rysy społeczne i gospodarcze.- Warszawa, 1920.- C.167 (рід Шлядковських походив з Ланчицької землі).
[7] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.917.
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Ioanis et Petri de Bachawycza); st.918 (Ioannis et Petri de Bachawicza).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.915.
[10] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.920.
[11] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Borsczonis de Coczyna); st.918 (Borsonis de Coczina); Kurtyka J.- C.116 (рід походив з Малопольщі).
[12] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.916.
[13] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Marcissy de Hlinyenecz); st.918 (Marcissy de Hlynenecz).
[14] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.924.
[15] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Pauli Sczukowski); st.918 (Pauli Sczukowsky).
[16] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.918.
[17] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Ioannis Slabosz de Poklaky); st.918 (Iohannis Slabosz de Poklaky).
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.403.
[19] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Ioanis Kemlycz de Studzyenicza); st.918 (Iohannis Kemlicz de Studzienicza).
[20] Białkowski L.- C.154.

(рід з Люблинської землі)[2] мали на своїх печатках (втрачених вже на час створення "Adnotationes spectantes ad familias"), імовірно, зображення герба Телок (sigillum decimum octauum obliteratum).[3]

Врешті, Іван Пілігрим Подпилипський,[4] цілком вірогідно, користувався гербом Телок, як і решта представників роду Подпилипських.[5] Скажімо, про уживання цього герба Михайлом з Подпилипова, свідчить галицька судова записка від 23 жовтня 1456 р. – "Michael de Podphilipow ... ipseque Michael primos duos testes coram presencia nostri produxit de clenodio patris sui Czolkowe Petrum et Nicolaum de Czychobuszch, qui Petrus et Nicolaus iuraverunt, quod ipsorum frater est clenodialis".[6] А на печатці кам'янецького земського підсудка (1502 – 1528), згодом судді (1528 – 1541), Віктора Подпилипського з Подпилипова і Фредрівців від 1512 та 1532 р.р. бачимо зображення бика вліво в німецькому щиті, в супроводі довколового напису: **• S • VICTOR • POTfEILIPSKI • POTSEDE •**.[7]

Єдиними печатками акта 1439 р., зображення яких на сьогодні не піддаються реконструкції є печатки Януша з Зарваниці[8] (sigillum vndecimum periit)[9] та Яхна з Шандрова[10] (sigillum vigesimum secundum obliteratum),[11] оскільки Замойський інформує нас лише про втрату цих печаток вже на час створення "Adnotationes spectantes ad familias", а герби їхніх нащадків залишаються невідомими.

---

[1] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Petri Czolek, Ioannis Czolek de Czolkowcze).
[2] Białkowski L.- C.147.
[3] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.921.
[4] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900 (Ioannis Pilgrzym de Podpilipye); st.918 (Ioannis Pielgrzim de Potpylipie).
[5] Białkowski L.-C.160-161.
[6] AGZ.- Том XII.- C.244, n.2775.
[7] Haisig M.- C.18, мал.13; AGAD, Perg.6097 (кругла, 24 мм).
[8] AGAD, AZ, Sygn.32, st.899-900, 918 (Ianussy de Zarwanycza).
[9] AGAD, AZ, Sygn.33, st.692; Zamoyski J.- n.914.
[10] AGAD, AZ, Sygn.32, st.900, 918 (Iachnonis de Schandrow).
[11] AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.925.

Глава III: “O klejnocie, które tak z ruskiego narodu ma początek”: Родова геральдика Руських земель Корони Польської XVI ст.

XVI ст., власне друга його половина, є перехідною добою в розвитку герботворення Руських земель Корони. В цей період спостерігаємо формування руських гербових спільнот, які надалі визначатимуть геральдичне тло даного регіону в системі річпосполитського герботворення. Поява в цей час перших друкованих гербовників, в яких розмаїття руських гербів було зуніфіковано до кількох десятків геральдичних знаків, закріпило даний стан речей в масовій свідомості. Не лише шляхетський загал річпосполитської доби, але й історики XIX – XX ст., сприймали витворену в 2-й пол. XVI ст. систему, як щось існуюче здавна – від самої появи гербів в Руських землях.

Чи не найбільш повно ці уявлення зарепрезентовано О.Яблоновським – “Najprzód i przedewszystkiem rody i domy, używające na szczycie znaku herbowego Sas – bez wyjątku chyba sama Ruś, mniejsza o legendę, prowadzącą ich niby przodka wspólnego z po za gór Beskidu, ze środowiska Wołoszy węgierskich. Zaraz za nimi, co do siły i liczby, idą, noszący na szczycie Wręby – herbu Korczak; podobnież, bodaj nie wszystkie rody – Ruś pierwotna. Wyłącznie też, choć nie w takiem rozgałęzieniu, staroruskie tylko rody szczycą się herbami: Kierdeja [...], Saława, Hołobok. Reszta zaś rodów, notorycznie staroruskich, przystosowała pierwotne znaki swe pieczętne do postaci wykształczonych już herbów polskich lub poprzybierała sobie wprost takowe. Częściej zaś od innych takie, jak: Nieczuja, Sulima, Junosza, Jastrąb, Ostoja”.[1]

Насправді ж, як було показано в попередній главі, говорити про руські гербові спільноти або адоптацію руських гербів до польських зразків принаймні до середини XVI ст. явно передчасно. Щоправда, з 1-ї пол. XVI ст. у нас немає такого роду масових джерел, які бачимо в другій його половині (завдяки друкованим гербовникам) або, навіть, в XV ст. (завдяки геральдичним нотаткам Яна Замойського та акту Львівської конфедерації 1464 р.). Втім, як показує аналіз окремих сфрагістичних пам’яток, частково проведений в попередній главі, геральдичні сюжети з початку XVI ст. (принаймні, 1-ї третини або, навіть, всієї 1-ї пол. XVI ст.) вказують на незмінність свого характеру в порівнянні з попереднім століттям.

З огляду на це, при опрацюванні герботворення Руських земель Корони Польської в XVI ст., ми зупиняємося в основному на його другій половині. Завдяки гербовникам Папроцького,[2] сфрагістичним пам’яткам (в меншій мірі) та реконструкціям О.Яблоновського[3] і Л.Бялковського[4] геральдична система місцевого нобілітету цього часу реконструюється в більш-менш повному обсязі. І лише в окремих випадках сягаємо по приклади з 1-ї пол. XVI ст., в основному – коли відповідний матеріал дозволяє проілюструвати зародження нових форм в герботворенні Русі, так би мовити – зазирнути в переддень річпосполитської геральдики.

І. Перемиська земля

Система родових гербів нобілітету Перемиської землі в 2-й пол. XVI ст. складалася навколо двох новоутворених руських гербових спільнот, що одержали назву Корчак і Драго-Сас. Останнім з них користувалася ледве чи не третина всіх осілих на перемиському Підкарпатті шляхетських родів. В переважній більшості це була дрібна шляхта, яка щільно заселяла цілі околиці, в основному в підгірській частині землі. Тривала боротьба цієї

---

[1] Źródła dziejowe.- Tom XVIII.- Część II: Polsca XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VII.- Część II: Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona.- Warszawa, 1903.- С.339.

[2] Paprocki B. Panosza, to jest wystawienie panow i paniąt ziem ruskich i podolskich.- Kraków, 1575; Paprocki B. Gniazdo cnoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych panstw początek swoy maia.- Kraków, 1578; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- Kraków, 1584.

[3] Źródła dziejowe.- Tom XVIII.- Część II: Polsca XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VII.- Część II: Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona.- Warszawa, 1903.- С.272-353.

[4] Białkowski L. Podole w XVI wieku: Rysy społeczne i gospodarcze.- Warszawa, 1920.- С.134-172.

шляхетської дрібноти за власний статус зумовила, як вже зазначалося вище, масовий її перехід на використання геральдичного сюжета, що первісно правив за родовий герб панів Риботицьких, – як правило, шляхом уніфікації власних родових гербів (що часто мали в своїй основі зображення стріли або зірок з півмісяцем – сюжети надзвичайно поширені в герботворенні всіх земель середньовічної Русі) з гербом Драго-Сас.

Витворена впродовж 2-ї пол. XVI ст. гербова спільнота, що користувалася спільним геральдичним зображенням стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, стає однією з найчисельніших на просторі всієї Речі Посполитої. А якщо взяти до уваги щільну концентрацію носіїв цього герба на доволі локальній території, то можемо говорити про феномен справді унікальний для річпосполитського герботворення, на говорячи вже про руську геральдику доби середньовіччя, яка оперувала в основному гербами окремих родин, подібність між якими була пов'язана майже виключно зі спільним походженням останніх.

Для руського герботворення правилом було радше уживання різних гербів окремими галузями однієї родини, з огляду на що використання величезною кількістю родин, явно не споріднених між собою, одного й того ж самого герба можемо вважати найбільш яскравим та суттєвим впливом системи польського герботворення (що було зорганізоване за допомогою гербових братств) на руську геральдику. Приклад гербової спільноти Драго-Сасів є найбільш показовим в цьому ряду.

Приналежними до неї, виходячи з відомостей джерел, були – Бандрівські,[1] Бараницькі,[2] Бачинські,[3] Березницькі,[4] Білинські,[5] Білицькі,[6] Блажовські,[7] Боярські,[8] Брилинські,[9] Вачевські,[10] Матвій Вачевський (на печатці 1552 р.),[11] Вислоцькі,[12] Височанські,[13] Вінницькі,[14] Гординські,[15] Городиські (судова записка 1635 р.),[16] Гостиславські,[17] Гошовські,[18] Гусаревські,[19] Дверницькі (судова записка 1620 р.),[20] Добрянські,[21] Древицькі,[1] Дриневичі,[2] Дубравські,[3] Фелікс Жуковський (судова записка 1537

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.56; ŻD-XVIII-II, с.341; Wyrostek L.- С.145.

[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.56; ŻD-XVIII-II, с.330, 334.

[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.40; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.331.

[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.106; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.41 (Bereznicki h. Sas).

[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.159; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241; ŻD-XVIII-II, с.331.

[6] AGZ-XVIII, с.XIX.

[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.166; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244; ŻD-XVIII-II, с.331; Wyrostek L.- С.53.

[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.216; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.331.

[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.323; ŻD-XVIII-II, с.334, 341.

[10] Wyrostek L.- С.59.

[11] Wittyg W. NSP.- С.340.

[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.345.

[13] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; Wyrostek L.- С.70.

[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.344; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241, 244; ŻD-XVIII-II, с.331; Wyrostek L.- С.57; RTH.- Tom III.- n.235 (Sas); ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.217 (Winnicki h. Sas).

[15] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.12; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244.

[16] RTH.- Tom III.- n.235 (Sas).

[17] AGZ-XVIII, с.XX.

[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.387; AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, с.334; Wyrostek L.- С.52.

[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.177 (від часів короля Яна III використовують поєднання гербів Сас і Прус).

[20] RTH.- Tom III.- n.230 (Sas); Wyrostek L.- С.68.

[21] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- С.99; RTH.- Tom III.- n.260 (Sas); ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.184 (Dobrzanski h. Sas).

1537 р.),[4] Жукотинські,[5] Затварницькі,[6] Книгининські (Княгиницькі),[7] Кобилянські,[8] Комарницькі,[9] Корнеловські,[10] Корчинські,[11] Крушельницькі,[12] Криницькі,[13] Лодинські,[14] Лозанські,[15] Лопушанські (Лопуські),[16] Лучицькі,[17] Маніовські (на надгробній корогві ієромонаха та ігумена монастиря в Улючі Іоїля від 1683 р.),[18] Матковські,[19] Микульські,[20] Монастирські,[21] Негребецькі,[22] Новоселецькі (Волчки-Новоселецькі),[23] Одреховські,[24] Ортинські,[25] Подгородецькі,[26] Полянські (судова записка 1620 р.),[27] Станіслав Путятицький (судова записка 1537 р.),[28] Розлуцькі,[29] Сасимовські,[30] Сасовські,[31] Семигиновські,[32] Семяші-Дриневичі,[33] Сідлецькі (Селицькі),[34] Скольські,[35] Смеречанські,[36] Созанські,[37] Стрільбицькі,[38] Ступницькі,[39] Сярчинські,[40] Татомири,[41] Терновські (судова записка 1620 р.),[42] Тисаровські,[43]

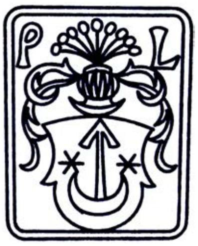
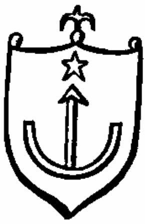
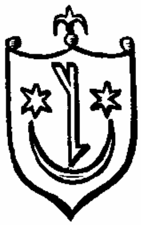
[1] Wittyg W. NSP.- С.80.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.104.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.431; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[4] RTH.- Tom III.- n.283; Wyrostek L.- С.117.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.192.
[6] AGZ-XX, n.62.
[7] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.332; Wyrostek L.- С.94.
[8] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.166, 441; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.70; Український портрет.- С.96-97, n.14.
[10] AGZ-XVIII, c.XX.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.233; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.52, 71; RTH.- Tom III.- n.243, 247 (Sas).
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.397; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.70.
[13] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; Wyrostek L.- С.60.
[14] ŻD-XVIII-II, c.341.
[15] ŻD-XVIII-II, c.331.
[16] AGZ-XVIII, c.XX; ŻD-XVIII-II, c.334; Wyrostek L.- С.145.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.285; ŻD-XVIII-II, c.334.
[18] Український портрет.- С.95, n.11.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.292; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.145.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.300.
[21] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244.
[22] AGZ-XX, n.62.
[23] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.586; AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, c.330.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.46; Wyrostek L.- С.145.
[25] AGZ-XX, n.62.
[26] Wyrostek L.- С.71-72.
[27] RTH.- Tom III.- n.230 (Sas); Wyrostek L.- С.68.
[28] RTH.- Tom III.- n.283; Wyrostek L.- С.117.
[29] Wyrostek L.- С.145.
[30] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.394.
[31] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.394.
[32] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.398; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Wyrostek L.- С.73.
[33] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.337.
[34] AGZ-XVIII, c.XXI.
[35] Wyrostek L.- С.72.
[36] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[37] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; Wyrostek L.- С.53.
[38] Wyrostek L.- С.145.
[39] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.56.
[40] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.397.
[41] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.54; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.182 (Tatomir h. Sas); Wyrostek L.- С.67.
[42] RTH.- Tom III.- n.230 (Sas); Wyrostek L.- С.68.
[43] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.173; Том X.- Dodatek.- С.457.

Угерницькі,[1] Ульницькі,[2] Унятицькі,[3] Урбанські та Уротицькі,[4] Уруські з Уружа,[5] Харевичі,[6] Хлопицькі,[7] Чолганські,[8] Яминські (судова записка 1559 р.),[9] Ясеницькі,[10] Ясинські,[11] Турецькі[12] та їх відгалуження – Ільницькі[13] та Яворські[14] (щоправда, зустрічаємо згадки також про використання цим родом гербів Єліта[15] та Костеша[16]), Тустановські[17] та їх галузі – Бориславські,[18] Колодницькі,[19] Кропивницькі,[20] Любинецькі[21] та Літинські.[22] Герб останніх фіксує також печатка Прокопа Літинського від 1585 р., на якій зображено стрілу вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки в ренесансовому щиті, над яким розміщено шолом з наметом і дев'ять страусових пер в нашоломнику.[23]

Крім того, закономірно що до гербової спільноти Драго-Сасів належали пани Риботицькі[24] (імовірно волоського або мішаного русько-волоського походження) – перші носії цього геральдичного сюжета, а також їх відгалуження – Берестянські,[25] Буховські,[26] Волосицькі,[27] Губицькі[28] та Бісковицькі.[29] Щодо представників останніх (Єлізавети з Бісковиць), то опис їхнього герба присутній ще в судовій записці від 1537 р. – "de stirpe et armis ipsorum, quae Sassischi nuncupantur, cuius simbolum est luna semiplena sursum cornibus erecta, quam sagitta transverso mucrone sursum porrecto intersecat, duabus utrinque stellulis circum lucentibus".[30]

---

[1] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239-240, 244; Wyrostek L.- С.97.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.457.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.200; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.58.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.463.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.463; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.330; Wyrostek L.- С.58; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.541 (Uruski h. Sas).
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.67.
[7] AGZ-XVIII, c.XIX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244; Wyrostek L.- С.39.
[8] Wyrostek L.- С.75; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.272.
[9] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; RTH.- Tom III.- n.179; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.433.
[10] AGZ-XVIII, c.XX; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.459; ŻD-XVIII-II, c.330.
[12] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.307, 331; Wyrostek L.- С.68.
[13] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; AGZ-XVIII, c.XIX; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.68.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.473; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241; ŻD-XVIII-II, c.306, 331; Wyrostek L.- С.68-69.
[15] В судовій записці 1537 р. (RTH.- Tom III.- n.283; Wyrostek L.- С.117).
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.473.
[17] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; ŻD-XVIII-II, c.307, 331; RTH.- Tom III.- n.235 (Sas); Wyrostek L.- С.60.
[18] AGZ-XX, n.62; Wyrostek L.- С.63.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.117; ŻD-XVIII-II, c.307, 331; Wyrostek L.- С.63.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.386; ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.367 (Kropiwnicki h. Sas); Wyrostek L.- С.63.
[21] Wyrostek L.- С.62.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.139; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.65.
[23] APK, ASang, Teka XVI a, Plik 16 (прямокутна, 13x10 мм; згори літери: PL).
[24] ŻD-XVIII-II, c.306; Wyrostek L.- С.31-32.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.325; ŻD-XVIII-II, c.334; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.89 (Brzesciański h. Sas); Wyrostek L.- С.33.
[26] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.696; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.343; ŻD-XVIII-II, c.306, 337; Wyrostek L.- С.34.
[27] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.414; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- С.36.
[28] Wyrostek L.- С.35.
[29] Wyrostek L.- С.36.
[30] RTH.- Tom III.- n.283; Wyrostek L.- С.117.

мал.414: печатка Прокопа Літинського 1585 р.
мал.415: герб з печаток Іллі та Сенька Криницьких 1552 р.
мал.416: герб з печаток Івана та Яцка Туринських 1552 р.

Щодо цілого ряду родів, які пізніше користувалися гербом Сас, знаходимо приклади використання їхніми представниками ще в середині XVI ст. геральдичних видозмін, які мали іконографічну неподібність до зафіксованої в гербовниках форми цього герба. Скажімо, Ілля та Сенько Криницькі 1552 р. користувалися печатками з зображенням знака у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями догори в супроводі п'ятипроменевої зірки згори.[1] А представники роду Туринських[2] – Іван та Яцко мали на печатках від того ж року зображення стріли піввістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки.[3]

Прокіп Мищовський 1569 р. користувався печаткою з гербом у вигляді стріли вістрям вгору, що пронизує півмісяць, який лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки.[4] Представник роду Луцьких[5] – Мишко Луцький мав за герб, на печатці 1565 р., зображення стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори з шестипроменевою зіркою ліворуч.[6] Аналогічне зображення, але з зіркою розміщеною праворуч, мав герб на печатках Мишка і Міклаша Стецьковичів від 1553 р.[7]

мал.417: герб з печатки Прокопа Мищовського 1569 р.
мал.418: герб з печатки Мишка Луцького 1565 р.
мал.419: герб з печаток Мишка і Міклаша Стецьковичів 1553 р.

Представник роду Радиловських[8] – Іван розміщував на власній печатці від 1571 р. подібний малюнок, але цього разу зовсім без зірок.[9] Рід Кульчицьких, що пізніше користувався гербом Сас,[10] мав на печатках середини XVI ст. дещо відмінні від останнього геральдичні сюжети. Хома, Юрко, Дашко і Савка Кульчицькі 1553 р. користувалися

[1] Wittyg W. NSP.- C.160.
[2] Wyrostek L.- C.69.
[3] Wittyg W. NSP.- C.335.
[4] Wyrostek L.- C.124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1267.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.285; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 243; ŻD-XVIII-II, c.331.
[6] Wyrostek L.- C.124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1265.
[7] Wyrostek L.- C.124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1264.
[8] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; Wyrostek L.- C.53.
[9] Wyrostek L.- C.55, 124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1259.
[10] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241, 244; Wyrostek L.- C.55; RTH.- Tom III.- C.191.- n.263 (Sas); ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.396 (Kulczycki h. Sas).

печатками з гербом у вигляді двох стріл вістрями вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки.[1] В свою чергу на печатках Федька, Василя та Івана Кульчицьких від 1565 р. було вміщено те саме зображення, але без зірок.[2]

мал.420: герб з печатки Івана Радиловського 1571 р.
мал.421: герб з печаток Хоми, Юрка, Дашка і Савки Кульчицьких 1553 р.
мал.422: герб з печаток Федька, Василя та Івана Кульчицьких 1565 р.

Рід Терлецьких, крім герба Сас,[3] уживав у 2-й пол. XVI ст. також герб Топор, одержаний під час підтвердження шляхетства попу з села Терле Яцку Терлецькому від 26 листопада 1551 р., до якого його прийняли коронний крайчий і холмський староста Габриель Тарло та скарбник королеви Бони Микола Тарло – “arma et insigne Bipennum, videlicet scutum rubeum, in cuius medio bipennis continetur, albam circumcurca vero emblematibus adornatum scutum”.[4] Характерно, що невдовзі по-тому, 1565 р., Яцко Терлецький користувався печаткою зі старим родовим гербом – стрілою вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори.[5] На пізнішій печатці мінського війта Григорія Терлецького від 1603 р. було зображено стрілу вістрям додолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві п’ятипроменеві зірки, в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – павичеві пера.[6]

мал.423: герб з печатки Яцка Терлецького 1565 р.
мал.424: печатка Григорія Терлецького 1603 р.
мал.425: герб з печатки Івана Братковського 1564 р.

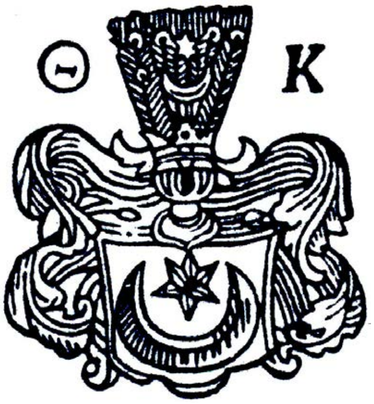
Двома різними гербами, одним з яких був Сас,[7] користувалися також представники роду Братковських. Так, на печатці Івана Братковського від 1564 р. було вміщено зображення стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на правому кінці якого шестипроменева зірка, на лівому – вістря стріли.[8] Іншим геральдичним знаком цього роду

[1] Wyrostek L.- C.55; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1269.
[2] Wyrostek L.- C.55; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1268.
[3] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.186 (Terlecki h. Sas); Wyrostek L.- C.51.
[4] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.117, n.216.
[5] Wyrostek L.- C.124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1263.
[6] Rimša E. Pieczęcie miast Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Warszawa, 2007.- C.668-669, n.199 (кругла, 25 мм; напис по колу: *** GREGORI9 TERLECK ... NSCEN**).
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.287; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.307, 331; Wyrostek L.- C.73-74.
[8] Wyrostek L.- C.74, 124; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.218-219, n.1266.

був малюнок підкови кінцями додолу, на якій стріла вістрям вгору і меч вістрям вправо, обабіч дві пальмові галузки.[1]

Рід Желіборських по-за гербом Сас[2] користувався родовим знаком, у вигляді кола з відгалуженнями згори та здолу в супроводі двох півкіл, що лежать кінцями одне до одного, який бачимо на печатці представника цього роду від 1552 р.[3] Пізніше це зображення було, очевидно, зближене з іконографією герба Вовчі коси (Wilczekosy, Prus II), що зумовило їх ототожнення в письмових джерелах, зокрема, – в епіграмі "**На старожитный клейнодъ ихъ милостей пановъ Желиборскихъ**" Іоаникія Галятовського в книзі "**Ключ разумѣнія**" від 1665 р., в якій подано тлумачення символіки цього герба:

Враговъ церкви отчизны, косы подтыкаютъ
вовчыи, волками ся враги называютъ.
Для того косы тыи суть въ червономъ полю
обляно кровю, враговъ громячи сваволю.
За крестъ воюютъ; креста святаго съ врагами,
Желиборскіи, прето крестъ есть съ ихъ косами.
Митру святительскую на челмѣ высокомъ,
и Пастораль уйзримо, гды кинемо окомъ.
Не тылко валечная Желиборскихъ битва,
помощь отчизнѣ чинитъ, але и молитва.[4]

мал.426: герб Федора Копистенського з "Бесѣдъ свѧтого Іоанна Златоустого" 1623 р.
мал.427: герб Захарії Копистенського в "Тріоди Постной" 1627 р.

Копистинські, крім Саса,[5] користувалися гербом з зображенням шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори, що зовні нагадувало герб Лелів.[6] Тлумачення символіки цього герба знаходимо у вірші Тарасія Левоновича Земки на герб Захарії Копистенського в "**Толкованіи на Апокалипсисъ свѧтого Андрѣѧ Критского**" від 1625 року:

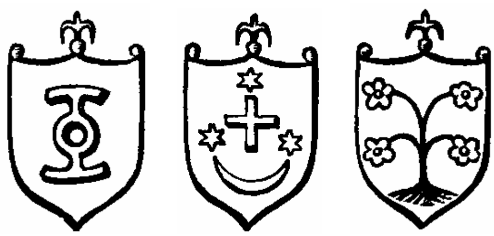
[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.286-287.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.153; AGZ-XX, п.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- С.101.
[3] Wittyg W. NSP.- С.378.
[4] Голубев С. Описание и истолкование дворянских гербов южно-русских фамилий.- С.355-356, 358-359, мал.V. Втім, автор віршів не обмежується лише цим, а намагається (в поясненні, що супроводжує вірш) приписати релігійне значення також зображенню мотузки, що зв'язує коси – "**Шнуръ золотой, которымъ въ гербѣ вашемъ косы звязаны суть, значитъ любовь, согласно съ словами апостола Павла, говорящаго: стяжите любовь, яже союзъ совершенства; и злато также любовь значитъ, потому что Іисусъ Христосъ въ Апокалипсисѣ говоритъ: совѣщаю тебѣ купить отъ него злато рожденно огнемъ, да обогатишися. Посему-то шнуръ вашъ золотой двоякую любовь символизуетъ: одну до Бога, а другую до ближнего.**"
[5] AGZ-XX, п.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; ŻD-XVIII-II, с.330.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.219; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.397 (Kopystyński h. Leliwa).

ѧкѡ звѣзда ѹ мѹдрыхъ цнотѹ прозначаетъ,
И ѧкъ мѣсѧцъ взвышъ по ѡстрый погоды знакъ маетъ:
Такъ тежъ мѣсѧцъ и звѣзда въ Копистенскихъ домѹ,
Вѣры и цнотъ, ижъ знакомъ, не тайно нѣкомѹ.[1]

Розширене пояснення символіки фігур цього герба бачимо також в "**Єпїграммѣ**" на герб того ж таки Захарії Копистенського, тодішнього архимандрита Києво-Печерського монастиря, в "**Трїоди Постной**" від 1627 р.:

Въ Копистенскихъ Клейнотѣ, Мѣсѧцъ изъ Звѣздою,
Архїмандрїте Печерскїй, славни Тобою,
Жесь Ѿмѣнилъ свѣтъ въ Дѹха, и всѣхъ ѡсвѣчаешъ
Проповѣдю, Кнѣгами, и Житьемъ сїаешъ,
Свѣтѧчи ѧкъ нѣгдысь Копистенскїй Мїхаилъ,
Стрый твой, гды на Премыслской Єпископїи жилъ.
Мѣй же, Мѣсѧцъ, Захарїє, Богородицѹ въ цнѡтахъ,
Преподобныхъ зась Звѣзды, абы въ твыхъ роботахъ,
Вѣра Православна, и дѣтокъ цвиченье,
На ратѹнокъ ближнемѹ, церкви вспоможенье,
И Мѣсѧцъ и Звѣзды ѹставне сїали,
Копистенскихъ въ ѡсобѣ твоей высловлѧли.[2]

Цей вірш Тарасія Земки супроводжує малюнок герба у вигляді шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори, в супроводі літер: **ЗКАК**.[3] В свою чергу герб Федора Копистенського з "**Бесѣдъ свѧтого Іоанна Златоѹстого**" від 1623 р. має оздоблення позащитовими елементами – над щитом з шестипроменевою зіркою та півмісяцем розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – павичеві пера, на яких шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори, згори подано літери: **ѲК**.[4]

мал.428: герб з печатки Желіборського 1552 р.
мал.429: герб з печаток Іванка і Миська Степановичів Попелів 1553 р.
мал.430: герб з печатки Федька Васьковича Попеля-Кунашовича-Петельки 1552 р.

З-посеред носіїв герба Сас найбільш складною виглядає справа з герботворенням роду Попелів. Крім цього герба,[5] представники різних галузей даного роду користувалися геральдичними сюжетами мало або й зовсім неподібними до герба Сас. Так, Іванко і Мисько Степановичі Попелі 1553 р. уживали печатки з зображенням хреста в супроводі трьох шестипроменевих зірок і півмісяця.[6] Геть інший сюжет представлено на печатці Федька

[1] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.145; Чижевський Д. Українське літературне бароко.- С.236.
[2] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.175-176; Чижевський Д. Українське літературне бароко.- С.236.
[3] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.175.
[4] Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.84-85, 188.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.352; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.101; Wyrostek L.- С.48, 50-51, 124.
[6] Wittyg W. NSP.- С.306; Wyrostek L.- С.124.

Васьковича Попеля-Кунашовича-Петельки від 1552 р. – герб у вигляді рослини з чотирма квітками.[1]

Інша галузь Попелів широко уживала герб Сулима.[2] Його знаходимо, зокрема, на епітафійній іконі товариша панцирної корогви Василя Стефановича Попеля від 1693 р.: в першій частині перетятого щита на золотому полі виникає срібний орел, в другій частині – на золотому полі три каменя, над щитом розміщено золоту шоломову корону, в нашоломнику виникає срібний орел, здолу перехрещено дві зелені пальмові галузки, навколо літери: **ВРDР** (див.: мал.XVI).[3]

мал.431: герб Петра Конашевича Сагайдачного 1622 р.

Але найбільш відомим сюжетом родового герботворення Попелів було зображення герба гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного з книги “**Вѣршѣ на жалосный погребъ зацного рыцера Петра Конашевича Сагайдачного, Гетмана Его Королевской Милости Запорозкого. Зложоныи презъ Инока Касїана Саковича Ректора Шкѡлъ Кїевскихъ, въ Братствѣ**” від 1622 р. – підкова кінцями додолу під хрестиком в супроводі літер: **ПКС**,[4] що своїм зовнішнім виглядом нагадувало польський герб Побог. В даному випадку навряд чи можна говорити про запозичення з арсеналу польського герботворення цієї конструкції, радше цей герб Попелів-Конашевичів міг утворитися з первісного родового знака (який бачимо приміром на печатках Іванка і Миська Попелів) шляхом уніфікації з гербом Побог. Це тим більш імовірно, що саме 1-а пол. XVII ст. є періодом найбільш масових уніфікаційних заходів в герботворенні всіх руських теренів, від Підкарпаття до Дніпровських порогів, в рамках витворення єдиної річпосполитської системи родової геральдики. Варто зазначити, що на пізнішій копії портрета Петра Сагайдачного вміщено кольорову версію цього герба – на червоному полі срібна підкова кінцями додолу під золотим хрестиком, що вказує на інше ніж у герба Побог забарвлення поля, а разом з тим може бути додатковим свідченням про відмінне походження цих гербів.[5]

---

[1] Wittyg W. NSP.- С.168; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.81.

[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.385; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.331; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.51.

[3] Український портрет.- С.97, п.12.

[4] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі в XV і XVI ст. // Записки Наукового товариства ім.Шевченка.- Том С: Юбілейний збірник на пошану академіка Кирила Студинського.- Частина II: Праці історичні.- Львів, 1930.- С.23; Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні в XVI – XVIII ст. Всезбірка передмов до українських стародруків // Збірник Історично-Філологічного відділу Всеукраїнської академії наук.- Том XVII.- К., 1924.- С.40.

[5] Історія українського козацтва. Нариси у двох томах.- Том I.- К., 2006.- С.688-689.

мал.432-434: печатка пана Станіслава Дершняка 1571 та 1585 р.р.

Другою за чисельністю гербовою спільнотою Перемиської землі була група нобілітету, що уживала герба з трьома врубами (Корчак). Цим гербом, на відміну від Драго-Саса, окрім земянських родів користувалося значне число панських родів, що займали визначне місце в суспільно-політичному житті Руських земель Корони. Зокрема, – пани Порохницькі[1] та їх галузь – Розборські,[2] пани Жоравинські,[3] пани Скорути,[4] пани Боратинські[5] та їх відгалуження Дубковські,[6] Мальчицькі[7] й Танковські.[8] Крім того, – пани Бибельські,[9] що саме в цей час покинули уживання свого старого родового герба на користь герба з трьома врубами.

Серед інших панських родів руського походження з перемиського Підкарпаття зображення трьох врубів знаходимо в герботворенні Дершняків панів з Рокитниці.[10] Зокрема, на печатці самбірського войського (1558 – 1572) Станіслава Дершняка від 1571 р.[11] та двох його пізніших печатках від 1585 р.[12] вміщено зображення повного герба з трьома врубами в німецькому щиті, над яким розташовано шолом з наметом і нашоломник у вигляді корчака з якого виникає пес. Аналогічне зображення повного герба, цього разу в ренесансовому щиті, бачимо також на тогочасних сфрагістичних пам'ятках представників роду Барзих панів з Бложви[13] – перемиського каштеляна (1558 – 1569) та руського генерального старости (1561 – 1569) Петра Барзого пана з Бложви від 1564 р.[14] та королівського маршалка Станіслава Барзого пана з Бложви від 1569 р.[15]

Подібною є також ситуація в разі з герботворенням Дорогоївських панів з Дорогоїва.[16] На печатках перемиського каштеляна (1574 – 1582) Станіслава Дорогоївського від 1569 р.[1] і

---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.498; ŻD-XVIII-II, c.290, 293, 341.
[2] ŻD-XVIII-II, c.305.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.190; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.387; ŻD-XVIII-II, c.305, 342; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.37 (Skoruta h. Korczak).
[5] Paprocki B. Panosza.- C.M 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.682; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.235; ŻD-XVIII-II, c.305, 342, 352.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.683; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.282; ŻD-XVIII-II, c.352.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.326; ŻD-XVIII-II, c.352.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.5.
[9] ŻD-XVIII-II, c.293, 341; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[10] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90; Paprocki B. Panosza.- C.N 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.681; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.337; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 293, 342.
[11] BCz, Perg.961 (овальна, 15х13 мм; згори літери: **SD**).
[12] APK, ZR, Rkps 124, st.69 (обидві печатки є овальними розміром 16х14 мм, різняться між собою лише стилістикою зображень та наявністю на другій з них літер: **SD**).
[13] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.89v; Paprocki B. Panosza.- C.M 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.681; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.75; ŻD-XVIII-II, c.288, 293, 341-342.
[14] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.526, арк.1 (кругла, 24 мм).
[15] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.333, n.148, опис n.29 (овальна, 21х19 мм; згори літери: **SB**).
[16] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.91; Paprocki B. Panosza.- C.M 1, N 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.682; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.402; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 295, 342.

1574 р.[2] та перемиського старости (1578 – 1604) Яна-Томаша пана з Дорогоїва від 1583 – 1593 р.р.[3] три вруба зображено в ренесансовому щиті, над яким знаходився шолом з наметом, цього разу – під шоломовою короною, та все той же нашоломник з корчаком і псом, що саме в цей час (в 2-й пол. XVI ст.) починає масово з'являтися в герботворенні руських родів, що користувалися гербом з трьома врубами. Останнє свідчить про завершення формування гербової спільноти Корчаків саме в цей період.

мал.435: печатка Петра Барзого пана з Бложви 1564 р.
мал.436: печатка пана Станіслава Дорогоївського 1574 р.
мал.437: печатка Юрія Чурила пана з Гораю 1602 р.

Ще одним панським родом, що належав до цієї спільноти були Чурили пани зі Стоян[4] – галузь роду панів Горайських, що осіла у Перемиській землі, які власне і мали герб Корчак за свій родовий герб, що лише від середини XVI ст. поширив свою іконографію на інші руські герби з зображенням врубів. На печатці Юрія Чурила пана з Гораю від 1602 р. було вміщено чотиридільний німецький щит, на якому в першій частині розмістилося зображення трьох врубів, в другій частині – втятий ламаний пояс (герб Абданк), в третій – голова віслюка (герб Полукоза), в четвертій – топор (герб Топор); над щитом бачимо шолом з наметом, в нашоломнику – корчак, з якого виникає пес; навколо всього напис: **: GEORGIVS : CZVRILO : DE GORAI :**.[5]

Серед земянських родів Перемиської землі гербом Корчак користувалися – Бернавські,[6] Бистрийовські[7] (Валентій Бистрийовський 1573 р. користувався печаткою з зображенням лілії),[8] Білинські[9] (в тому числі Іван Білинський – на печатці 1552 р.),[10] Близинські,[11] Гинки,[12] Глинські,[13] Городинські,[14] Городиські,[15] Губицькі,[16] Замостські,[1

---

[1] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C. 338, n.148, опис n.127 (овальна, 15x14 мм; згори літери: **SD**).

[2] Dziwik K. Inwentarz luźnych pieczęci woskowych Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie // Rocznik Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie.- Rok XVII.- Kraków, 1971.- C.252 (кругла, 26 мм; напис по колу: • **STANISLAVS : DROHO : CASTELA • PREMISL •**).

[3] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.19 зв., 21, 22 зв., 26 зв., 30, 32 зв.; MNK, Rkps 1460, st.9 (кругла, 29 мм; напис по колу: **IOAN • THOMAS • A • DROHOIOW • CAPIT • PRAEMYSLI**).

[4] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.66v; Paprocki B. Panosza.- C.M 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.680; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 295, 342; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.275.

[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.638, арк.1 (кругла, 21 мм).

[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.692; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.156.

[7] AGZ-XVIII, c.XIX.

[8] Wittyg W. NSP.- C.52.

[9] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241.

[10] Wittyg W. NSP.- C.32.

[11] ŻD-XVIII-II, c.345; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.52 (Bliziński h. Korczak).

[12] Paprocki B. Panosza.- C.O 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.400.

[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.141; ŻD-XVIII-II, c.344.

[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.174; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.297 (Horodeński h. Korczak).

[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.377; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.281 (Horodyski v. Horodeński herbu Korczak).

[16] ŻD-XVIII-II, c.334.

Прокіп Кореневський,[2] Криницькі,[3] Крукиницькі[4] (в тому числі Олехно Крукинський – на печатці 1552 р.),[5] Михалевські[6] (в тому числі Юрій Михалевський – на печатці 1571 р.),[7] Новоміські[8] (крім того користувалися родовим знаком подібним до герба Вовчі коси),[9] Остиславські,[10] Пачлавські,[11] Подгородинські,[12] Селицькі,[13] Сінновські,[14] перемиський мечник (1569 – 1572) Станіслав Сливницький на печатці 1570 р. (в ренесансовому щиті),[15] Соломунські,[16] Тамановські,[17] Ханковські,[18] Ярош Хлопицький на печатці 1552 р.,[19] Чижовські,[20] Ясько Шептицький на печатці 1553 р.[21] (пізніше рід Шептицьких користувався гербом у вигляді підкови кінцями додолу під хрестиком, яку пронизує стріла),[22] Ярковські[23] та Ярмолинські.[24]

мал.438: печатка Станіслава Сливницького 1570 р.
мал.439: печатка Андрія Кречовського 1531 р.
мал.440: печатка Яна Островського 1569 р.
мал.441: печатка Войтиха Хотимирського 1588 р.

Зображення врубів бачимо також в гербі Кречовських.[25] Зокрема, на печатці перемиського земського підсудка (1530 – 1545) Андрія Кречовського від 1531 – 1544 р.р. на

---

[1] AGZ-XVIII, c.XXII; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[2] Paprocki B. Panosza.- C.Q 2v.
[3] AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, c.331.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.392; ŻD-XVIII-II, c.330.
[5] Wittyg W. NSP.- C.159.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.O 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.683; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.381.
[7] Wittyg W. NSP.- C.200.
[8] ŻD-XVIII-II, c.288, 293; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.585.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.692; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.142.
[11] AGZ-XVIII, c.XXI; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.344; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.334; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.618 (Podhorodenski h. Korczak).
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.333; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.330; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.25 (Sielicki h. Korczak).
[14] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.363; ŻD-XVIII-II, c.305, 330.
[15] BCz, Perg.956 (овальна, 15x13 мм).
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.683; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.457.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.683; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.5.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.683; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.15; Том X.- Dodatek.- C.67.
[19] Wittyg W. NSP.- C.56.
[20] ŻD-XVIII-II, c.306; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.105.
[21] Wittyg W. NSP.- C.321.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.620; AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, c.330.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.444.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.344.
[25] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.411; ŻD-XVIII-II, c.305.

оздобленому рослиноподібним візерунком полі розміщено німецький щит з трьома врубами в супроводі літер згори: **AC** та довколового напису: **ANDREAS • CRZE • SVB • IVD • TER • PRZEM**.[1] Аналогічно представлено герб також на печатці служебника перемиського каштеляна (1558 – 1569) і руського генерального старости (1561 – 1569) Петра Барзого пана з Бложви – Гаврила Кречовського від 1569 р.[2] Представник роду Островських[3] – Ян Островський користувався 1569 р. печаткою з зображенням герба Корчак в німецькому щиті в супроводі літер згори: * **I** * **O** *.[4]

Деякі перемиські шляхетські роди належали до інших гербових спільнот, що мали геральдичні знаки переважно руського походження. Так, гербом Набрами користувалися Бродельські,[5] а гербом Голобок – Браницькі[6] та Студинські.[7] Рід Кривицьких, що згодом переселився до Волинської землі[8] користувався гербом Кирдея.[9] Новачинські – гербом Приятель.[10] Рамулти,[11] Черминські[12] та Щитинські[13] – гербом Рамулт. Мзуровські мали за герб Амадей.[14] Зображення останнього правило за герб Сускраєвським,[15] які крім того уживали герб Ковня.[16] Амадеєм[17] і Ковнею[18] користувалися також Птачеки. Пізніше гербом Ковня користувалися Нишкевичі.[19]

Зображення орлиного крила (герб Копач) мали в своїх родових гербах Городиські[20] та Лувчицькі.[21] Герб Бонча репрезентував Братіївських,[22] Богданів,[23] панів Фредрів[24] та їх молодші відгалуження – Краковецьких[25] і Моранецьких.[26] Відомості про позащитові елементи цього герба знаходимо на печатці Яна Фредра від 1569 р. – над ренесансовим щитом з однорогом розміщено шолом з наметом і нашоломник, в якому виникає однорог.[27] Пани Фредри, крім того, користувалися в цей час гербом Корчак, про що повідомляє один з творів Миколи Рея.[28] Зображення барана, іконографічно наближене до герба Юноша, використовували в своєму родовому гербі пани Гроховські[29] (зокрема – Томаш Гроховський

---

[1] APK, AADMK, Perg.923; BCz, Perg.800; Perg.860; BPAN, Perg.129 (кругла, 21 мм).
[2] Wittyg W. NSP.- C.161.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.204; ŻD-XVIII-II, c.304.
[4] APK, ZR, Rkps 124, st.257 (овальна, 15x14 мм).
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.693; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.298.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.394; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.282; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.79 (Branicki h. Hołobok).
[7] ŻD-XVIII-II, c.332.
[8] Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom XIII.- C.37.
[9] Kojałowicz W. Compendium.- C.86; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.420; ŻD-XVIII-II, c.304.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.317.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.90-91; ŻD-XVIII-II, c.344.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.245; ŻD-XVIII-II, c.344.
[13] ŻD-XVIII-II, c.344.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.492.
[15] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1087; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.414.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.668; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.570.
[17] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1087; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.570.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.668; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.570; Том X.- Dodatek.- C.372; ŻD-XVIII-II, c.305.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.315.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.286; AGZ-XVIII, c.XIX.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.294.
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.604; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.264; ŻD-XVIII-II, c.344.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.181.
[24] Paprocki B. Panosza.- C.N 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.602; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.49; ŻD-XVIII-II, c.288, 294.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.356.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.459.
[27] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.334, n.148, опис n.59 (овальна, 16x12 мм; згори літери: IF).
[28] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90.
[29] Paprocki B. Panosza.- C.O 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.325; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.280; ŻD-XVIII-II, c.304, 334, 352. С.Окольський виводив рід панів Гроховських від руського князя Богдана. Під 1360 р. згадується перемиський староста Федір Богдан пан з Гроховиць.

на печатці від 1579 р. в ренесансовому щиті)[1] та їх відгалуження – Германовські,[2] Київські[3] та Корманицькі.[4] Гербових фігур у своїх родових гербах уживали, крім того, Васько Тисковський – лева, на печатці 1552 р.[5] та перемиський коморник Ярош Кованський – рись, на печатці 1637 р.[6]

мал.442: герб Бонча панів Фредрів в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.443: герб Корчак панів Фредрів в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.444: герб Юноша панів Гроховських в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Герб Хотимирських складався з трьох срібних граблів у зірку на золотому полі щита, над яким розміщувався шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – п'ять страусових пер.[7] Аналогічне зображення, але без позащитових елементів повного герба знаходимо на печатці ротмистра Войтиха Хотимирського від 1588 р. в ренесансовому щиті в супроводі літер згори: **VC**.[8]

мал.445: герб Салава панів Стрижів в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.446: герб Хотимирських в гербовнику Папроцького "Gniazdo cnoty" 1578 р.
мал.447: герб Нечуя панів Ваповських в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.

Знакоподібну конструкцію мав родовий герб Стрижів (вміщений в гербовниках Папроцького під назвою Салава) – золотий знак у вигляді трьох хрестиків в колі на

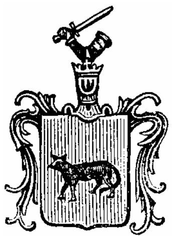
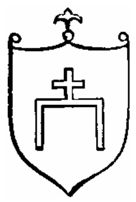
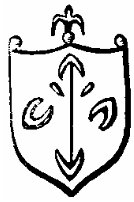
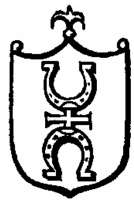
---

[1] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.14 (овальна, 16x14 мм; згори літери: TG).
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.355; ŻD-XVIII-II, с.306, 330, 352.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.92; ŻD-XVIII-II, с.352.
[4] Paprocki B. Panosza.- С.M 3v, N 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.325; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.238; Том X.- Dodatek.- С.224; ŻD-XVIII-II, с.288, 295, 352.
[5] Wittyg W. NSP.- С.336.
[6] Wittyg W. NSP.- С.153 (в нашоломнику виникає рука, що тримає меч).
[7] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1080; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.720; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.43-44; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.312.
[8] APK, ZR, Rkps 124, st.49 (овальна, 18x16 мм).

блакитному полі.[1] Варто наголосити, що незважаючи на уніфікаційні заходи 2-ї пол. XVI ст. в герботворенні руських земель цього періоду зберігається доволі значне число геральдичних сюжетів зформованих на основі родових знаків, що було найхарактернішою рисою руської геральдики 2-ї пол. XIV – 1-ї пол. XVI ст. Переосмислення руських знакоподібних родових гербів польськими авторами 2-ї пол. XVI ст. в певні гербові фігури та взорування їх на польські зразки суттєво скоротило число цих знакоподібних сюжетів, втім, не звело їх нанівець, особливо на сфрагістичних пам’ятках.

Скажімо, рід Гурків користувався в якості герба родовим знаком у вигляді літери **N** з загнутими вбік кінцями та з прямою і навскісною перекладинами під стрілою вістрям вгору на червоному полі,[2] або зображенням срібної лілії над трьома срібними врубами на червоному полі щита, над яким розміщувався шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – срібна лілія (герб Рох III).[3] В свою чергу рід Калиновських мав за герб родовий знак у вигляді срібної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, на яких дві золоті шестипроменеві зірки на червоному полі щита, над яким розташовано шолом з наметом і нашоломник – три страусових пера, які пронизує срібна стріла з подвійним розгалуженням, на яких дві золоті шестипроменеві зірки (герб Калинова).[4]

Цілий ряд перемиських земян користувалися 1552 р. печатками з гербами на основі родових знаків: Андрій Кокотек – знак у вигляді літери **П** під хрестиком,[5] Станіслав Радехівський – знак у вигляді хреста з загнутими кінцями,[6] Василь, Іван та Ілько Івановичі Ординські – знак у вигляді подвійної стріли в стовп в супроводі двох вістрь,[7] Іван Броський – знак у вигляді двох підков, що лежать кінцями в різні боки в стовп і які з’єднано хрестиком,[8] Микола Охабський – розтятий лапчастий хрест.[9]

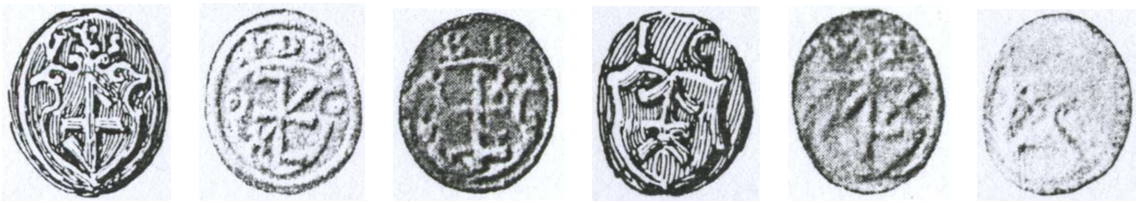

мал.448: герб з печатки Яроша Кованського 1637 р.
мал.449: герб з печатки Андрія Кокотка 1552 р.
мал.450: герб з печатки Василя, Івана та Ілька Ординських 1552 р.
мал.451: герб з печатки Івана Broського 1552 р.
мал.452: герб з печатки Миколи Охабського 1552 р.

Родовий знак був присутній також на печатці самбірського міщанина Петра Борсука від 1631 р., іконографію якого, втім, відтворити не вдалося через поганий стан збереження печатки.[10] Варто зазначити, що міщанство Перемиської землі користувалося в якості гербів в основному знакоподібними конструкціями. Так, на печатці Войтиха Добре Слово від 1560 р. в ренесансовому щиті було зображено знак у вигляді хреста з загнутими кінцями на

[1] Paprocki B. Panosza.- C.P 2v; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.699; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.554.
[2] Kojałowicz W. Compendium.- C.68; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.396-397; AGZ-XX, n.62.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.176.
[4] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I.- C.515; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.10-11 (ten herb jest Ruski, i na Rusi nabyty).
[5] Wittyg W. NSP.- C.143.
[6] Wittyg W. NSP.- C.265.
[7] Wittyg W. NSP.- C.225.
[8] Wittyg W. NSP.- C.47.
[9] Wittyg W. NSP.- C.223.
[10] ЦДІАЛ, ф.132, оп.1, спр.313, арк.2 зв. (кругла, 16 мм).

доземому рамені.[1] Натомість, Войтих Добре Слово молодший користувався 1562 р. печаткою з зображенням знака у вигляді хреста з загнутими кінцями на доземому рамені та з навскісним перетином вправо з перехрестям на долішньому кінці в ренесансовому щиті.[2]

мал.453: печатка Войтиха Добре Слово 1560 р.
мал.454: печатка Войтиха Добре Слово молодшого 1562 р.
мал.455: печатка Станіслава Ридловича 1564 р.
мал.456: печатка Яна Цегли 1562 р.
мал.457: печатка Томаша Русина 1566 р.
мал.458: печатка Войтиха Ткача 1565 р.

Знак у вигляді двораменного хреста з загнутими кінцями в ренесансовому щиті правив за герб перемиського міщанина Станіслава Ридловича, що його бачимо на печатці від 1564 р.[3] Ще один перемиський міщанин – Ян Цегла користувався впродовж 1562 – 1564 р.р. печаткою з зображенням знака у вигляді перехрещеної та роздвоєної здолу стріли вістрям вгору в ренесансовому щиті.[4] В свою чергу, на печатці самбірського міщанина Томаша Русина від 1566 р. в ренесансовому щиті розміщено знак у вигляді стріли вістрям вгору з загнутим вправо долішнім кінцем та хрестиком ліворуч.[5] А на печатці іншого самбірського міщанина Войтиха Ткача від 1565 р. родовий знак має вигляд трикутника з заокругленим відгалуженням на горішній вершині в ренесансовому щиті.[6]

мал.459: печатка Станіслава Гербста 1554 р.
мал.460: печатка Мартина Маречковича 1565 р.
мал.461: печатка Загайка 1554 р.
мал.462: печатка Станіслава Бриковича 1562 р.
мал.463: печатка Адріана Гольцера 1562 р.

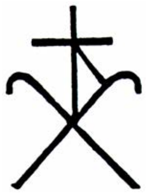
Разом з тим, в герботворенні перемиського міщанства знаходимо приклади використання й інших (не знакоподібних) сюжетів. Так, міщанин і райця Нового Міста Бебеля Станіслав Гербст уживав 1554 р. печатку з зображенням гака під розширеним хрестиком.[7] Три вруба знаходимо в ренесансовому щиті на печатці самбірського міщанина Мартина Маречковича від 1565 р.[8] Перемиський міщанин Загайко користувався 1554 р.[1]

[1] Wittyg W. ZP.- С.29 (овальна; згори літери: **VDS**).
[2] Wittyg W. ZP.- С.29 (овальна; згори літери: **VDS**).
[3] Wittyg W. ZP.- С.98-99 (овальна; згори літери: **SR**).
[4] Wittyg W. ZP.- С.15, 98-99 (овальна; згори літери: **IC**).
[5] Wittyg W. ZP.- С.98 (овальна; згори літери: **TR**).
[6] Wittyg W. ZP.- С.69 (овальна).
[7] Wittyg W. ZP.- С.44 (овальна).
[8] Wittyg W. ZP.- С.69 (кругла).

печаткою з зображенням лілії в ренесансовому щиті. Малюнок подвійної лілії під хрестиком знаходимо в ренесансовому щиті на печатці перемиського міщанина Станіслава Бриковича від 1562 – 1564 р.р.[2] Зображення, що відчутно нагадувало герб Нечуя, бачимо на печатці перемиського міщанина Адріана Гольцера від 1562 р., в полі якої було розміщено пень з трьома коренями та чотирма відгалуженнями в ренесансовому щиті.[3]

В шляхетському середовищі гербом Нечуя, до якого було іконографічно зближено відповідні руські родові знаки, користувалися пани Ваповські,[4] Бистровські,[5] Радохонські,[6] Стареховські[7] та Хлопицькі (Хлопчицькі).[8] Зовнішній вигляд первісних родових гербів названих родів можна приблизно уявити оглянувши зображення, що були присутні на печатках представників останнього з них. Зокрема, на печатці Івана Хлопицького від 1552 р. зображено знак у вигляді стовпа з трьома навскісними відгалуженнями праворуч та двома – ліворуч,[9] а на печатці Серафина Хлопицького від того ж року – знак у вигляді довгого хреста з двома навскісними відгалуженнями праворуч та ліворуч.[10] Хлопчицькі, крім того, користувалися родовим знаком подібним до герба Вовчі коси,[11] так само як і Кальнофойські.[12]

мал.464: герб з печатки Івана Хлопицького 1552 р.
мал.465: герб з печатки Серафина Хлопицького 1552 р.
мал.466: герб з печатки Бартоша 1566 р.
мал.467: герб з печатки Беніаша і Станіслава Обрембських 1566 р.
мал.468: печатка Івана Устрицького 1592 р.

Складну конструкцію мав також родовий знак на печатці Бартоша – урядника господарського дворянина і перемиського конюшого (1573 – 1584) Станіслава Броневського від 1566 р. Він становив собою двораменний хрест з двічи ламаним правим кінцем долішнього рамена та перехрестям на лівому кінці долішнього рамена.[13] Від того ж року походять відбитки печаток з зображенням знака у вигляді літери **Х** під хрестом з відгалуженням ліворуч,[14] що належали Беніашу і Станіславу Обрембським, які судячи з імен мали польське походження.

Швидше за все, іноетнічне походження (волоське, хоч не виключене й мішане – русько-волоське), мав також рід Уніховських, що користувався гербом Перестріл.[15] В Короні Польській право на користування цим гербом разом з підтвердженням шляхетства одержав

[1] Wittyg W. ZP.- C.134 (овальна).
[2] Wittyg W. ZP.- C.14, 98-99 (овальна; згори літери: **SB**).
[3] Wittyg W. ZP.- C.14 (овальна; згори літери: **AH**).
[4] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90; Paprocki B. Panosza.- C.M 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.226; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 294.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.381; ŻD-XVIII-II, c.330.
[6] AGZ-XVIII, c.XXI.
[7] Paprocki B. Panosza.- C.M 1v.
[8] AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.244; ŻD-XVIII-II, c.330-331.
[9] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.217, мал.1249.
[10] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.214-215; мал.1231.
[11] AGZ-XVIII, c.XIX.
[12] AGZ-XX, n.62.
[13] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.230-231, n.1374.
[14] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.237, n.1421.
[15] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- C.27.

згідно з привілеєм від 15 лютого 1569 р. син Теодора Янчі з Уніхова та внук Стефана зі столиці Марамориш – Даміан Стебницький з родини “Varnastorum” – “gladium verberatum catenique incidentem, in medio transfixa sagitta aurea, in campo rubeo, vulgariter Przestrzal dictus”[1] (зображення – на червоному полі срібний меч вістрям вгору, який перетинає золота стріла вістрям вправо).[2] Первісно цей герб походив з нобілітаційного привілея угорського короля Матвія Корвина від 6 червня 1482 р. Стефану Янчо з Уніхова – “fore insignitum, pro arma tua damus gladium vtrinque incidentem, cuius in medio transfixa sagitta aurea apparet”.[3] Крім Уніховських цим гербом користувалися також їхні молодші галузі – Стебницькі,[4] Бережанські,[5] Липки,[6] Терлецькі[7] та Устрицькі.[8] На печатці Івана Устрицького від 1592 р. в ренесансовому щиті бачимо зображення меча вістрям вгору, який пронизує стріла вістрям в лівий долішній кут.[9]

З руських родів Перемиської землі, що користувалися польськими гербами можемо назвати лише кілька: Ритаровські – герб Топор,[10] Рогозинські – Абданк,[11] Тишковські – Гоздава[12] і Чернецькі – Кораб.[13] Втім, і в даному випадку є цілком імовірним пізніше переосмислення цих гербів з первісних гербів створених на основі відповідних родових знаків (на що ми вже звертали увагу в попередній главі). Подібну ситуацію маємо в разі з герботворенням роду Дуниковських, які початково користувалися родовим знаком у вигляді літери **Ν** з півколом на навскісній перекладині (пізніший герб Свирчек),[14] а згодом перейшли на використання герба Абданк.[15]

Серед родів польського походження на перемиському Підкарпатті найбільш поширеним було використання гербів Остоя та Яструб, до яких належало по одинадцять місцевих родів. Першого з них уживали – Балицькі,[16] Воєводки (вихідці з Краківської землі),[17] Дубаневські,[18] Купятицькі,[19] Леські,[20] Ловецькі (Юзеф і Юрек використали цей герб на печатках від 1552 р., Олексій – на печатці 1566 р.),[21] Мартин Моравський – на печатці 1552 р.,[22] Слонські (з Краківської землі),[23] Солецькі (з Краківської землі),[1] Трцинські[2] та

---

[1] ЦДІАЛ, ф.13, спр.306, арк.684; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27, 47; Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.166, n.353.

[2] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.231-232, 245.

[3] ЦДІАЛ, ф.13, спр.306, арк.684; Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.166, n.353; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27-28, 31, 47, 146.

[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.513; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27, 35, 40.

[5] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27, 35; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.41 (Bereżański h. Przestrzał).

[6] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.35, 38.

[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.75; ŻD-XVIII-II, c.330; AGZ-XX, n.62; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27, 35, 38.

[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.204; AGZ-XX, n.62; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.27, 35, 38-40.

[9] APK, ASang, Teka XIX, Plik 3 (овальна, 18х16 мм; згори літери: **IV**).

[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.390; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 244; ŻD-XVIII-II, c.330.

[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.128; AGZ-XX, n.62; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.244; ŻD-XVIII-II, c.330.

[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.253; AGZ-XX, n.62; ŻD-XVIII-II, c.334.

[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.247; AGZ-XX, n.62.

[14] Dunikowski J. O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.- C.202-203.

[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.226; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.435; ŻD-XVIII-II, c.306.

[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.372; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.52; ŻD-XVIII-II, c.330.

[17] ŻD-XVIII-II, c.344.

[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.372; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.431.

[19] AGZ-XVIII, c.XX.

[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.372.

[21] Wittyg W. NSP.- C.189.

[22] Wittyg W. NSP.- C.210.

[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.409; ŻD-XVIII-II, c.331.

Янишевські (з Краківської землі).[3] Гербом Яструб користувалися – Будеки (Будковські),[4] Внучеки,[5] Врублевські,[6] Завацькі,[7] Коренські,[8] Новієвські,[9] Родецькі,[10] Слугоцькі,[11] Хмілецькі,[12] Чесацькі[13] та Бийковські (вихідці з Мазовії).[14] Від 1579 р. маємо печатку перемиського стольника (1571 – 1590) Яна Бийковського, на якій зображено підкову кінцями догори, в колі якої хрестик в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – яструба.[15]

мал.469: герб Яструб в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.470: видозміна герба Яструб в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.471: герб Леліва в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.

Гербом Леліва користувалося десять перемиських родів – Боболі з Грабовниці (малопольський рід),[16] Голуховські (з Судомирської землі),[17] Журовські,[18] Лисаковські[19] та Краєвські (з Краківської землі).[20] За пізнішими відомостями Несецького останні, крім того, мали за герб Лебідь.[21] Гербом Леліва користувався також можновладний рід панів Тарновських,[22] а також їх галузі – пани Ярославські[23] та пани Пилецькі.[24] Краківський каштелян та староста стрийський і любачівський (1539 – 1561) Ян Тарновський граф на Тарнові впродовж 1559 – 1565 р.р. користувався печаткою з зображенням шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори в ренесансовому щиті, над яким знаходився шолом з наметом і нашоломником у вигляді павичевих пер, на яких перебувало аналогічне зображення зірки над півмісяцем, в супроводі напису: **IOANNES COMES IN TARNOW**.[25]

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.452; ŻD-XVIII-II, c.334.
[2] ŻD-XVIII-II, c.334.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.437; ŻD-XVIII-II, c.344.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.352; ŻD-XVIII-II, c.344.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.377; ŻD-XVIII-II, c.334.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.444-445; ŻD-XVIII-II, c.334.
[7] Paprocki B. Panosza.- C.P 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.99.
[8] Paprocki B. Panosza.- C.P 3v.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.180; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.580.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.120.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.410; ŻD-XVIII-II, c.345.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.40; ŻD-XVIII-II, c.305.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.P 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.467.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.467; AGZ-XVIII, c.XXII; ŻD-XVIII-II, c.306.
[15] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.14 (кругла, 18 мм; згори літери: **IB**).
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.173; ŻD-XVIII-II, c.304.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.175; ŻD-XVIII-II, c.304.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.196; ŻD-XVIII-II, c.334.
[19] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.489; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.298; ŻD-XVIII-II, c.305.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.355; ŻD-XVIII-II, c.344.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.356.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.27; ŻD-XVIII-II, c.289, 292.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.447; ŻD-XVIII-II, c.289, 292.
[24] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.89v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.307; ŻD-XVIII-II, c.289, 292.
[25] АРК, ASang, Perg.265; Perg.272; Perg.273 (кругла, 27 мм).

Зображення герба Леліва знаходилося також в основі родового герботворення панів Островських.[1] Зокрема, на печатці перемиського земського писаря (1562 – 1576) Мартина Островського від 1571 р. бачимо цей герб в ренесансовому щиті під шоломом з наметом, шоломовою короною та павичевими перами в нашоломнику.[2] Натомість, на печатці Миколи Островського від 1579 р. шестипроменеву зірку над півмісяцем вміщено в німецькому щиті без позащитових елементів.[3] Подібно, як і на печатці перемиського земського судді (1518 – 1527) Станіслава Яскманицького від 1520 р.,[4] рід якого незмінно уживав герб Леліва.[5]

мал.472: печатка пана Мартина Островського 1571 р.
мал.473: печатка Миколи Угорського 1569 р.
мал.474: печатка пана Павла Коритка 1571 р.

Гербом Трубки послуговувалося сім родів – Брезинські (з Краківської землі),[6] Долуські (з Судомирської землі),[7] Ковиницькі,[8] Якуб Красуський – на печатці 1552 р.,[9] Менкицькі,[10] Поруденські,[11] Садковські,[12] а також незнаний ближче "iudex capit przemislien Georgius" – на печатці 1566 р., в полі якої було розміщено три мисливських ріжка в зірку в німецькому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною і два мисливських ріжка в нашоломнику.[13] Своєрідне зображення двох мисливських ріжків в коло знаходимо в іспанському щиті на печатці ротмистра Миколи Угорського від 1569 р.[14]

По п'ять родів мали за герб Топор, Раву, Єліту, Юношу та Гриф. Першим з них користувалися – Богуцькі (з Мазовії),[15] Кунати,[16] Пудловські (з Малопольщі),[17] Чесницькі (з Сірадзької землі)[18] та пани Тарли (з Малопольщі).[19] Зокрема, перемиський хоружий (1551 – 1578) Микола Тарло мав на печатці від 1567 р. зображення топора в ренесансовому щиті, над яким розміщувався шолом з наметом під шоломовою короною і страусові пера в нашоломнику.[20] Гербом Рава користувалися – Вишомирські (з Мазовії),[21] Лясоти (з

---

[1] Paprocki B. Panosza.- C.O 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.489; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.204.
[2] BCz, Perg.961 (овальна, 16x14 мм; згори літери: **MO**).
[3] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.14 (кругла, 15 мм; згори літери: **M • O**).
[4] BPAN, Perg.110 (кругла, 25 мм).
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.489; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.460; ŻD-XVIII-II, c.306.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.332-333; ŻD-XVIII-II, c.344.
[7] ŻD-XVIII-II, c.344.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.609; Paprocki B. Panosza.- C.O 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.339; ŻD-XVIII-II, c.305.
[9] Wittyg W. NSP.- C.156.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.609; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.392.
[11] AGZ-XVIII, c.XXI.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.227; ŻD-XVIII-II, c.334.
[13] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.4 зв. (кругла, 23 мм).
[14] APK, ZR, Rkps 124, st.391; Wittyg W.- C.337 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **M • V**).
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.200; ŻD-XVIII-II, c.344.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.103; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.441.
[17] ŻD-XVIII-II, c.344.
[18] ŻD-XVIII-II, c.344.
[19] Paprocki B. Panosza.- C.M 2, N 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.9; ŻD-XVIII-II, c.289, 294.
[20] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 16x14 мм; згори літери: **NT**).
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.345; ŻD-XVIII-II, c.344.

Люблинської землі),[1] Рокицькі (з Мазовії),[2] Яцковські[3] (зокрема, ярославський староста Мартин Яцковський – на печатці від 1567 р.)[4] та Богуцькі.[5] На печатках перемиського земського судді (1546 – 1562) Матвія Богуцького від 1562 р.[6] та Альберта з Богучиць від 1563 р.[7] було зображено панну під короною, що сидить на ведмеді в німецькому щиті.

мал.475: герб Топор в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.476: герб Рава в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.477: герб Єліта в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.478: герб Полукоза в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Єлітою користувалися – Літославські,[8] Голови[9] (зокрема, Григорій Голова – на печатці від 1581 р.),[10] Микола Ближинський – на печатці 1565 р.,[11] Ян Рихтицький – на печатці 1552 р.[12] та пани Коритки (вихідці з Малопольщі).[13] На печатці перемиського підкоморія (1570 – 1582) Павла Коритка від 1571 р. знаходилося зображення трьох списів в зірку в німецькому щиті, над яким розміщувався шолом з наметом під шоломовою короною і три страусових пера в нашоломнику.[14] Гербом Юноша – Гливницькі,[15] Дубковські,[16] Ніовські,[17] Опарські[18] та Орловські (з Судомирської землі).[19] Гербом Гриф – Голомбеки-Заміховські,[20] Колачковські (з Краківської землі),[21] Маколинські (з Сірадзької землі),[22] Отвиновські (з Малопольщі)[23] та Троєцькі.[24]

---

[1] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.81; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.26-27; ŻD-XVIII-II, c.345.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.130; ŻD-XVIII-II, c.345.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.461.
[4] Wittyg W. NSP.- C.117.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.P 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.200.
[6] APK, ZR, Rkps 147, st.9 (восьмикутна, 16x12 мм; згори літери: **MB**).
[7] APK, ZR, Rkps 147, st.5, 7 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **SAB**).
[8] Paprocki B. Panosza.- C.Q 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.138.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.P 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.269; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.149; ŻD-XVIII-II, c.305.
[10] Wittyg W. NSP.- C.92.
[11] Wittyg W. NSP.- C.33.
[12] Wittyg W. NSP.- C.279.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.N 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.269; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.255; ŻD-XVIII-II, c.289, 298.
[14] BCz, Perg.961 (овальна, 20x18 мм).
[15] Paprocki B. Panosza.- C.N 3.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.431; ŻD-XVIII-II, c.330.
[17] Paprocki B. Panosza.- C.P 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.325; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.569.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.325; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.121; ŻD-XVIII-II, c.331.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.129; ŻD-XVIII-II, c.344.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.55; ŻD-XVIII-II, c.304, 352.
[21] ŻD-XVIII-II, c.344.
[22] ŻD-XVIII-II, c.345.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.207; ŻD-XVIII-II, c.344.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.135; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.120; ŻD-XVIII-II, c.305.

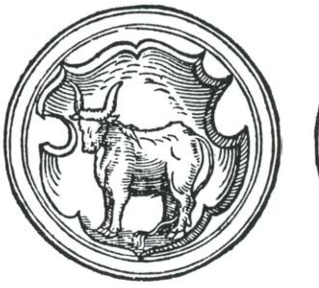
мал.479: герб Любомирських в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.480: герб Дубно в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.481: герб Радван в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

По чотири перемиських рода користувалися гербами: Кораб – Ковальські,[1] Моравські,[2] Піонтковські (з Сірадзької землі)[3] та Сливницькі (з Сірадзької землі),[4] Наленч – Жарчинські (з Великопольщі),[5] Ловецькі,[6] Лонжинські (з Мазовії)[7] та Рудницькі,[8] Прус I – Венцковські,[9] Качковські (з Сірадзької землі),[10] Ян Крижановський – на печатці від 1570 р.[11] та Плонські,[12] Полукоза – Воєнські,[13] пани Лігензи (з Малопольщі),[14] пани Ряшівські[15] та Чижовські (з Судомирської землі),[16] Сренява (хвилястий пояс під хрестиком; іноді цей герб змальовувано без хрестика, що зближувало дане зображення з гербом Дружина) – Бориславські,[17] пани Любомирські,[18] пани Стадницькі[19] та Кміти пани з Віснича.[20]

мал.482: герб Дуброва в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.483: видозміна герба Белина в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.484: герб Вуж в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

[1] Paprocki B. Panosza.- C.O 2.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.462; ŻD-XVIII-II, c.304, 330.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.284; ŻD-XVIII-II, c.344.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.401; ŻD-XVIII-II, c.334.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.79; ŻD-XVIII-II, c.345.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.276; ŻD-XVIII-II, c.330.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.226; ŻD-XVIII-II, c.344.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.180.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.292; ŻD-XVIII-II, c.334.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.2; ŻD-XVIII-II, c.344.
[11] Wittyg W. NSP.- C.163.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.527-528; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.328.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.P 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.388.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.93; ŻD-XVIII-II, c.289-290, 294.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.219; ŻD-XVIII-II, c.289, 293.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.279; ŻD-XVIII-II, c.330.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.46; ŻD-XVIII-II, c.331.
[18] Paprocki B. Panosza.- C.O 1 (без хрестика); Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.147; ŻD-XVIII-II, c.290, 294.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.475; ŻD-XVIII-II, c.290, 294.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.125; ŻD-XVIII-II, c.289.

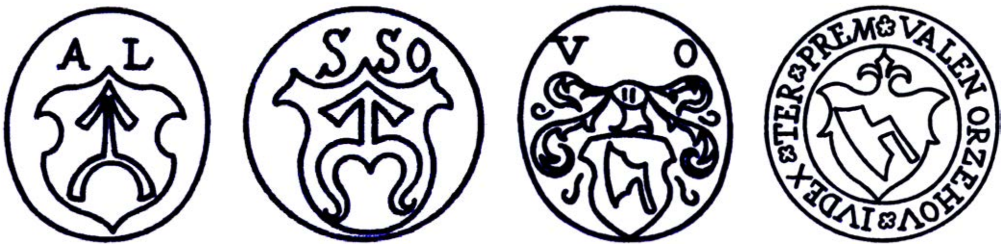
мал.485: герб Одровос в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.486: герб Старий кінь в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.487: герб Телок в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.488: герб Окша в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

По три родини уживали гербів: Бонча – Туробойські (з Мазовії),[1] Гаспарські[2] (в тому числі Олександр Гаспарський на печатці від 1645 р., на якій в овальному бароковому щиті було представлено фігуру однорога вліво)[3] та Хмілецькі[4] (зокрема, перемиський земський підсудок Ієронім Хмілецький – на печатці від 1568 – 1586 р.р. в німецькому щиті),[5] Гоздава – пани Бирецькі (галузь польського роду Гіжицьких з Мазовії),[6] Габриель Бичерський – на печатці 1552 р.[7] та Ганна Барановська – на печатці 1563 р.,[8] Гримала – Семяновські,[9] Туранські[10] та Гримали,[11] Долива – Войтих Молотницький – на печатці 1576 р.,[12] Ряшівські пани зі Сторожиська (з Малопольщі)[13] та Софія Бийковська (прізвище за чоловіком) – на печатці від 1579 р. (в ренесансовому щиті правий перев'яз, який обтяжено трьома трояндами),[14] Дубно – Надковські,[15] пани Сененські[16] та Чайковські,[17] Дуброва – Корневські (з Мазовії),[18] Костки пани на Ярославі[19] та пани Ряшівські (з Малопольщі),[20] Люба – Боляновські,[21] Войтиховські (з Краківської землі)[22] та Стогневи (з Мазовії),[23] Побог – Білицькі,[24] Запольські (з Сірадзької землі)[25] та пани Конецьпольські,[26] Радван – Пелки,[27]

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.153; ŻD-XVIII-II, с.345.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.79.
[3] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.153, арк.16 (овальна, 16х13 мм; згори літери: **AG**).
[4] Paprocki B. Panosza.- С.Q 1; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.604; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.39.
[5] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.1 зв., 3, 15 зв., 17, 25 (кругла, 23 мм).
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.153; ŻD-XVIII-II, с.296, 305, 352.
[7] Wittyg W. NSP.- С.51.
[8] Wittyg W. NSP.- С.23.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.335-336; ŻD-XVIII-II, с.334.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.154; ŻD-XVIII-II, с.307, 331.
[11] Paprocki B. Panosza.- С.Q 1v.
[12] Wittyg W. NSP.- С.207.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.218; ŻD-XVIII-II, с.293.
[14] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.14 (овальна, 13х10 мм; згори літери: **ZB**).
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.388; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.508; ŻD-XVIII-II, с.344.
[16] Paprocki B. Panosza.- С.M 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.354.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.237.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.415; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.285; ŻD-XVIII-II, с.344.
[19] Paprocki B. Panosza.- С.L 4.
[20] ŻD-XVIII-II, с.293.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.219; ŻD-XVIII-II, с.334.
[22] ŻD-XVIII-II, с.344.
[23] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.438; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.521; ŻD-XVIII-II, с.344.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.141; ŻD-XVIII-II, с.334.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.75-76; ŻD-XVIII-II, с.344.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.191.
[27] Paprocki B. Panosza.- С.P 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.359; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.268; ŻD-XVIII-II, с.334.

Дембські[1] та Проковські,[2] Рогаля – Ляпановські (з Плоцької землі),[3] пани Сецинські (з Куявської землі)[4] та їх галузь – Красицькі пани з Сецина.[5] Представник останніх – Олексій Красицький користувався 1567 р. печаткою з зображенням волов'ячого та оленячого рогів у ренесансовому щиті.[6]

мал.489: печатка Альберта Лісовського 1546 р.
мал.490: печатка Станіслава Одровоса пана зі Спрови 1530 р.
мал.491: печатка пана Валентина Оріховського 1567 р.
мал.492: печатка пана Валентина Оріховського 1568 р.

По дві перемиські родини користалися гербами: Скарбки пани з Гори[7] та Челятицькі,[8] Белина – Поруденські[9] й Тарановські,[10] Брода – Франтишек Заваловський – на печатці середини XVI ст.[11] і Микола Падевський (регент ярославський) – на печатці від 1566 р.,[12] Вуж – Малдрики (з Мазовії)[13] та Подолецькі,[14] Граби – Мишковські (з Мазовії)[15] та Станіслав Чурановський (служебник перемиського каштеляна та руського генерального старости Миколи Гербурта пана з Фельштина) – на печатці від 1571 р.,[16] Лис – Кольчицькі[17] та пани Святополки-Болестрашицькі,[18] Огон – стрийський войський (1554 – 1557) Альберт Лісовський – на печатці від 1546 р. (в німецькому щиті)[19] та Гаврило Хваль – на печатці 1565 р.,[20] Одровос – пани Пенязеки-Заршинські[21] та Одровоси пани зі Спрови[22] (зокрема, самбірський староста Станіслав Одровос пан зі Спрови – на печатці 1530 р. в ренесансовому щиті),[23] Порай – Вибрановські (з Познанської землі)[1] та Замойські (з Малопольщі),[2] Правда –

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.332.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.943; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.501.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.664; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.204.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.328; ŻD-XVIII-II, с.290.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.N 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.357; ŻD-XVIII-II, с.290, 295.
[6] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 16х14 мм; згори літери: **G ...**).
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.376; ŻD-XVIII-II, с.345.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.227; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.244; ŻD-XVIII-II, с.334.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.O 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.429; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.423; ŻD-XVIII-II, с.305.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.M 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.427; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.5; ŻD-XVIII-II, с.307, 331.
[11] Wittyg W. NSP.- С.370.
[12] Wittyg W. NSP.- С.231.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.335; ŻD-XVIII-II, с.307.
[14] Paprocki B. Panosza.- C.N 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.349.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.423; ŻD-XVIII-II, с.345.
[16] Wittyg W. NSP.- С.70.
[17] ŻD-XVIII-II, с.330.
[18] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.84; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.190; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.220; ŻD-XVIII-II, с.306.
[19] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.445, арк.1 (овальна, 16х14 мм; згори літери: **AL**).
[20] Wittyg W. NSP.- С.62.
[21] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.76; Paprocki B. Panosza.- C.M 4; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.90; ŻD-XVIII-II, с.290.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.37; ŻD-XVIII-II, с.289, 293.
[23] AGAD, Perg.1452 (кругла, 15 мм; згори літери: **SSO**).

– Якуб Борисовський – на печатці від 1565 р.[3] та Матвій Куровський (служебник перемиського каштеляна і руського генерального старости Петра Барзого пана з Бложви) – на печатці від 1569 р.,[4] Роля – Щасний та Войтих Будеки-Калиновські – на печатках від 1552 р.[5] і Любинецькі (з Куявської землі),[6] Сліповрон – Круковські[7] та Петровські (з Мазовії),[8] Старий кінь – Симушевські[9] та Чорторийські,[10] Телок – Бреські (з Судомирської землі)[11] та Мацієвські,[12] Яніна – Волицькі (з Каліської землі)[13] і Турські (з Судомирської землі),[14] Окша – Станіслав Ясенський – на печатці від 1565 р.[15] та пани Оріховські.[16]

Герботворення останніх представлено на цілому ряді сфрагістичних пам'яток 2-ї пол. XVI ст. Зокрема, на печатці перемиського земського судді (1562 – 1588) Валентина Оріховського від 1567 – 1573 р.р. зображено сокиру в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною і три страусових пера між двома орлиними крилами в нашоломнику.[17] Одночасно, впродовж 1568 – 1586 р.р., він користувався іншою печаткою з гербом Окша в ренесансовому щиті без позащитових елементів та в супроводі довколового напису: * **VALEN ORZEHOV** * **IVDEX** * **TER** * **PREM**.[18] В свою чергу, Ян пан з Оріхова 1567 р. користувався печаткою з аналогічним зображенням в супроводі шолома з наметом під шоломовою короною і трьох страусових пер в нашоломнику.[19] Перемиський земський підсудок (1597 – 1603) Ремигиян Оріховський мав на печатці від 1599 р. подібний малюнок, але з павичевими перами в супроводі двох орлиних крил в нашоломнику, і довколовий напис: **REMIAN • ORZECHO**.[20]

Певну кількість сфрагістичних пам'яток з цього часу полишили по собі представники роду Гербуртів панів з Фельштина, які мали чеське походження та користувалися гербом з зображенням трьох мечів у зірку, що пронизують яблуко.[21] На печатках львівського каштеляна (1554 – 1584), самбірського і дрогобицького старости, генерального жупника руських земель Станіслава Гербурта пана з Фельштина від 1567 р.[22] та 1569 – 1573 р.р.[23] герб Гербурт розміщено в ренесансовому щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною і п'ять страусових пер в нашоломнику. На останній з них малюнок герба супроводжує довколовий напис: * **STA** * **HER** * **D** * **F** * **C** * **L** * **S** * **D** * **C** * **I** * **R** * **G** * **Z**. В свою чергу, на печатці перемиського каштеляна (1589 – 1593) та руського генерального

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.449; ŻD-XVIII-II, c.344.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.74; ŻD-XVIII-II, c.305.
[3] Wittyg W. NSP.- C.41.
[4] Wittyg W. NSP.- C.170.
[5] Wittyg W. NSP.- C.48.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.144; ŻD-XVIII-II, c.307, 331.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.386; ŻD-XVIII-II, c.344.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.412; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.312; ŻD-XVIII-II, c.344.
[9] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.91v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.111; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.340.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.111; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.236.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.326; ŻD-XVIII-II, c.344.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.M 1v.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.399; ŻD-XVIII-II, c.344-345.
[14] ŻD-XVIII-II, c.344.
[15] Wittyg W. NSP.- C.121.
[16] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.91; Paprocki B. Panosza.- C.N 1; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.564; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.133; ŻD-XVIII-II, c.290, 304.
[17] AGAD, Perg.636; APK, ASang, Teka X, Plik 83; BCz, Perg.961; Piekosiński F. WH.- C.35, n.II, 371; Akta unji.- C.337, n.148, опис n.124 (овальна, 17x15 мм; згори літери: **VO**).
[18] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.1 зв., 3, 15 зв., 17, 25; APK, AADMK, Perg.955 (кругла, 25 мм).
[19] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 17x15 мм; згори літери: **IO**).
[20] ЦДІАК, ф.236, оп.1, спр.32, арк.33 зв. (овальна, 19x17 мм).
[21] Paprocki B. Panosza.- C.M 3, M 3v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.665; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.347; ŻD-XVIII-II, c.288, 292.
[22] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 18x16 мм; згори літери: **SH**).
[23] AGAD, Perg.636; BCz, Perg.956; Perg.961; Piekosiński F. WH.- C.31, n.II, 168; Akta unji.- C.332, n.148, опис n.21 (кругла, 22 мм).

старости (1570 – 1593) Миколи Гербурта пана з Фельштина від 1591 р. родовий герб бачимо в півкруглому бароковому щиті в супроводі шолома з наметом під шоломовою короною, трьох страусових пер в нашоломнику, та напису: **NICOLAVS • HER • A FVL • ....**[1]

мал.493: герб Стрім'я в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.494: герб Тарнава в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.495: видозміна герба Тарнава в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Іншими польськими гербами, які було представлено в родовому герботворенні перемиських земян, є: Біберштин – користувалися Блонські (вихідці з Краківської землі),[2] Венява – Брониші (з Великопольщі),[3] Дрогомир – Лютославські (з Краківської землі),[4] Ковнати – Словиковські (з Мазовії),[5] Костеша – Каковські (з Мазовії),[6] Новина – Новошицькі,[7] Пилява – самбірський гродський суддя Павло Радецький (на печатці 1553 р.),[8] Прегина – Братковські[9] (згідно з пізнішими відомостями користувалися також гербом Сліповрон),[10] Прус II – Дембовські,[11] Стрім'я – Третинські,[12] Сулима – Заболоцькі,[13] Тупа підкова – Станіслав Страка (на печатці 1552 р.),[14] Улина – Улинський Криштоф – на печатці 1552 р.[15] (згідно з пізнішими відомостями рід Улинських користувався також гербом Долега),[16] Ясона – Михаловські (з Мазовії),[17] Тарнава – Броневські (з Судомирської землі).[18]

Герб останніх, крім того, був присутній на печатках Мартина Броневського від 1572 р.[19] та перемиського конюшого (1573 – 1584) і господарського дворянина Станіслава Броневського від 1573 р.[20] Щодо останнього, маємо відомості про використання ним печатки з іншим зображенням – знака у вигляді хреста на основі з подвійним розгалуженням вгорі.[21] Рід Вояковських користувався гербом Брохва.[22] Зображення оленя безпосередньо в полі

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.613, арк.1 (кругла, 27 мм).
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.169; ŻD-XVIII-II, с.344.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.311; ŻD-XVIII-II, с.344.
[4] ŻD-XVIII-II, с.344.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.410; ŻD-XVIII-II, с.345.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.392.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.587; ŻD-XVIII-II, с.331.
[8] Wittyg W. NSP.- С.263.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.375; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.287.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.315.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.331; ŻD-XVIII-II, с.330.
[12] Paprocki B. Panosza.- С.О 4v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.446.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.288; ŻD-XVIII-II, с.334.
[14] Wittyg W. NSP.- С.308.
[15] Wittyg W. NSP.- С.339.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.198.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.382; ŻD-XVIII-II, с.304.
[18] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.91v; Paprocki B. Panosza.- С.М 4, М 4v, Р 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.307; ŻD-XVIII-II, с.306.
[19] Piekosiński F. WH.- С.29, n.II, 32.
[20] Piekosiński F. WH.- С.29, n.II, 31.
[21] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.229-230, n.1367.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.384; ŻD-XVIII-II, с.306.

печатки, в супроводі довколового напису: **… LAVRENCIVS WOIAKOWSKI**, бачимо на печатці перемиського земського судді (1543 – 1546) Лаврентія Вояковського від 1544 р.[1] Видозміну герба Кроє (три коси в коло) знаходимо на печатці ротмистра Яна Гольського від 1580 р.[2]

мал.496: печатка Станіслава Гербурта пана з Фельштина 1569 р.
мал.497: герб з печатки Станіслава Броневського
мал.498: печатка Лаврентія Вояковського 1544 р.
мал.499: печатка Яна Гольського 1580 р.

II. Сяноцька земля

Схожу структуру родового герботворення в 2-й пол. XVI ст. мала і сусідня з Перемиською – Сяноцька земля. Серед місцевих земян руського походження найпоширенішим сюжетом цього періоду був герб Драго-Сас, яким користувалися Добрянські,[3] Завиши,[4] Лозинські,[5] Терновські,[6] Попелі,[7] Смольницькі (галузь роду Кульчицьких)[8] і пани Тарнавські[9] та їх галузі Полянські та Дверницькі.[10] На печатці пана Рафала Тарнавського від 1569 р. в ренесансовому щиті зображено малюнок зближений до звичної іконографії герба Сас – стріла вістрям вгору, на якій покладено півмісяць, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки.[11]

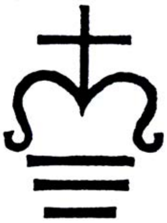
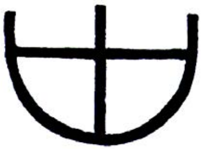

мал.500: герб Сас панів Тарнавських в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.501: герб Домарацьких в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.502: герб Кораб Чернецьких в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.

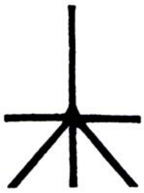
---

[1] BCz, Perg.860 (кругла, 21 мм).
[2] APK, ZR, Rkps 124, st.97 (овальна, 17x14 мм; згори літери: **I • G •**).
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.353; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.112; ŻD-XVIII-II, c.345.
[5] ŻD-XVIII-II, c.331; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[6] ŻD-XVIII-II, c.334; RTH.- Tom III.- n.230 (Sas); Wyrostek L.- C.68.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.352; AGZ-XX, n.62; Wyrostek L.- C.48.
[8] Wyrostek L.- C.55.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.Q 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.696; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.26; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 296; Wyrostek L.- C.41, 68.
[10] Wyrostek L.- C.68.
[11] APK, ZR, Rkps 124, st.391 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **C * T**).

мал.503: печатка пана Рафала Тарнавського 1569 р.
мал.504: герб з печатки Яхима Мороховського 1629 р.
мал.505: печатка Мороховського 1611 р.
мал.506: герб з печатки Мелхіора Тиравського 1564 р.

Гербом Сас, крім того, користувався рід Мороховських,[1] про що свідчить, зокрема, печатка Матвія Мороховського від 1552 р.[2] Разом з тим, необхідно відзначити, що дещо згодом в герботворенні цього роду починають домінувати інші сюжети. Так, Яхим Мороховський 1629 р. гербом у вигляді золотого хреста з подвійним розгалуженням здолу над трьома срібними врубами на червоному полі.[3] На печатці незнаного з імені Мороховського від 1611 р., в свою чергу, знаходимо знак у вигляді стовпа з подвійним розгалуженням згори під трьома врубами в німецькому щиті.[4]

мал.507: печатка Матеуша Миленського 1560 р.
мал.508: печатка Войтиха Лебуша 1574 р.
мал.509: печатка Леонарда Яцимирського 1544 р.
мал.510: герб з печатки Станіслава Стана 1563 р.

Зображення врубів (цього разу трьох) правило за герб Бернашовських,[5] Лещинських,[6] Мрочковських,[7] Островських[8] та Вербовських (знаходилося на печатці Якуба від 1552 р.).[9] Гербом Ковня користувався рід Домарацьких,[10] які, крім того, мали за герб підкову кінцями догори, в колі якої знаходився півмісяць, що лежить рогами догори.[11] Аналогічний герб уживала молодша галузь роду Домарацьких – Кублицькі.[12] 1564 р. Мелхіор Тиравський користувався печаткою з зображенням родового знака у вигляді півкола кінцями догори, в середині якого хрест.[13] Подібну конструкцію мав також малюнок на печатці Станіслава

1 Wyrostek L.- C.46.
2 Wittyg W. NSP.- C.210.
3 Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus III.- C.356; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.463-464; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.77-79, мал.159.
4 Болсуновский К. Выпуск I.- С.5, мал.35 (кругла, 14 мм).
5 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.156; ŻD-XVIII-II, c.345.
6 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.56.
7 ŻD-XVIII-II, c.334.
8 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.204.
9 Wittyg W. NSP.- C.348.
10 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.669; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.370; ŻD-XVIII-II, c.308.
11 Paprocki B. Panosza.- C.R 2.
12 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.258.
13 Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.220-221, n.1274.

Тиравського від 1565 р. – підкова кінцями додолу в колі якої хрест.[1] Втім, вже Папроцький описував цей герб під назвою "Осория", очевидно, спираючись на певну зовнішню подібність між цими геральдичними сюжетами.[2] Спільне походження з Тиравськими мали Буковські, що також користувалися родовим знаком подібним до герба Осория.[3]

Родовий знак, цього разу у вигляді трираменного хреста, уживав в якості герба ліський міщанин Матеуш Миленський – в ренесансовому щиті на печатці від 1560 р.[4] Знакоподібну конструкцію, з використанням елементів які уживано в гербі Сас, бачимо в ренесансовому щиті на печатці кросненського міщанина Войтиха Лебуша від 1574 р. – стріла вістрям вгору між двома півмісяцями, що лежать рогами в різні боки.[5]

Рід панів Фредрів користувався в цей час двома гербами – Бончею[6] та Корчаком.[7] Подібно, як і Буковські (очевидно, не споріднені з вище названими), що уживали герби Бонча[8] і Шашор.[9] Пани Ваповські мали за герб родовий знак зуніфікований пізніше з гербом Нечуя.[10] Польським гербом Кораб користувався руський рід Чернецьких,[11] а Яцимирські уживали герб Сулима,[12] на що вказує, зокрема, зображення на печатці Леонарда Яцимирського від 1544 р., в полі якої вміщено перетятий ренесансовий щит, в першій частині якого виникає орел, в другій частині – три хрестика.[13]

Рід Балів панів з Боїська, Нового Танця та Гочви мав у гербі зображення лілії (або родового знака подібного до лілії), що стало підставою для ототожнення цього геральдичного сюжета з гербом Гоздава.[14] Останнім користувалися також споріднені з Балами пани Деденські,[15] пани Гумницькі (Гуменські),[16] Бирецькі,[17] а також нащадки нобілітованого 28 лютого1545 р. в Кракові коросненського міщанина Єроніма Стана[18] (предки якого походили з Семигорода та імовірно мали руське коріння), якого до герба Гоздава прийняли Станіслав та Матвій Бали – "insigne stemmata … Gozdawa vulgari nostro appellantur, flores liliae in campo rubeo".[19] Характерно, що дещо згодом (1563 р.) інший представник цього роду – Станіслав Стано користувався печаткою з зображенням знака у вигляді хреста з потрійним розгалуженням здолу, що являв собою, очевидно, первісну форму родового герба.[20] Вихідцями з теренів Угорського королівства був також рід Терлецькі (галузь роду Уніховських), що користувалися гербом Перестріл.[21]

Сілезького походження був рід Крушин, що користувався гербом у вигляді золотого лапчастого хреста над золотою шестипроменевою зіркою на блакитному полі.[22] З теренів

---

[1] Wittyg W. NSP.- C.336.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.559; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.171; ŻD-XVIII-II, c.308.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.358; ŻD-XVIII-II, c.331.
[4] Wittyg W. ZP.- C.73 (восьмикутна; згори літери: **MM**).
[5] Wittyg W. ZP.- C.67 (овальна; згори літери: **A + L**).
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.602; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.49; ŻD-XVIII-II, c.288.
[7] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.357.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.358.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.226; ŻD-XVIII-II, c.288.
[11] Paprocki B. Panosza.- C.R 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.247; AGZ-XX, n.62.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.583; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.422; ŻD-XVIII-II, c.308; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- C.98.
[13] APK, ZR, Rkps 124, st.132, 133 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **LI**).
[14] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.90v; Paprocki B. Panosza.- C.Q 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.295; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.49; ŻD-XVIII-II, c.289, 296.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.295; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.334; ŻD-XVIII-II, c.289, 296.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.395; ŻD-XVIII-II, c.289, 296, 352.
[17] Paprocki B. Panosza.- C.R 3.
[18] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1189-1190; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.494; ŻD-XVIII-II, c.308.
[19] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.109-110, n.192.
[20] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.215-216, мал.1237.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.75; AGZ-XX, n.62.
[22] ŻD-XVIII-II, c.345.

Чеського королівства вели свій родовід також пани Гербурти, що користувалися одноіменним гербом.[1] На печатках сяноцького каштеляна (1568 – 1577) і перемиського старости (1569 – 1577) Яна Гербурта пана з Фельштина від 1567 р.[2] і 1570 – 1573 р.р.[3] бачимо зображення трьох мечів в зірку, що пронизують яблуко в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з намет під шоломовою короною та п'ять страусових пер в нашоломнику. В останньому випадку малюнок герба супроводжує частково збережений довколовий напис: **IOA * HERBVRT ... CAS * S ...**.

Натомість, на його портреті від 1577 р. знаходимо чотиридільний щит в першій частині якого на червоному полі зображено три срібних меча в зірку, що пронизують срібне яблуко (герб Гербурт), в другій частині – на блакитному полі срібний знак у вигляді стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями додолу, в третій частині – на червоному полі срібний баран (герб Юноша), в четвертій частині – на червоному полі срібна пов'язка (герб Наленч), над щитом розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – три страусових пера, навколо літери – **IHCSCP** (див.: мал.XVII).[4]

мал.511: герб Гербурт в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.512: герб Абданк в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Серед сяноцьких родів польського походження найбільш поширеним геральдичним сюжетом було зображення герба Сренява, яким користувалися п'ять місцевих родин – пани Кміти-Собенські,[5] пани Стадницькі,[6] Рупневські (вихідці з Краківської землі),[7] Уздовські[8] та Ян Пелвицький – на печатці 1552 р.[9] По три сяноцькі родини користувалися гербами: Радван – Лещинські,[10] Пакошевські,[11] Пелки[12] та Леліва – Боболі,[13] Ян Гортинський[14] та Софія Пенязек[15] – на печатках 1565 р.

Гербом Наленч користувалися Диляговські[16] та Заршинські.[17] Гербом Стрім'я – Вельопольські (з Люблинської землі)[18] та Станіслав Сніжек – на печатці 1552 р.[1] Гоздава –

---

[1] Paprocki B. Panosza.- C.Q 3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.665; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.347; ŻD-XVIII-II, c.292.
[2] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 17x14 мм; згори літери: **IH**).
[3] Piekosiński F. WH.- C.31, n.II, 169; BCz, Perg.956 (кругла, 22 мм).
[4] Український портрет.- C.88, 91, n.1.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.125; ŻD-XVIII-II, c.289, 296.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.Q 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.475; ŻD-XVIII-II, c.290.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.193-194; ŻD-XVIII-II, c.308.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.468; ŻD-XVIII-II, c.334.
[9] Wittyg W. NSP.- C.242.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.359; ŻD-XVIII-II, c.331.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.359; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.239; ŻD-XVIII-II, c.308, 334.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.359; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.268; ŻD-XVIII-II, c.307.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.R 3.
[14] Wittyg W. NSP.- C.114.
[15] Wittyg W. NSP.- C.242.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.444.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.90.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.301; ŻD-XVIII-II, c.345.

Боболі[2] та пани Гіжицькі (з Мазовії).[3] Крім того, Абданк мали за герб Конарські,[4] Біберштин – Блонські (з Краківської землі),[5] Богория – Коляновські (з Краківської землі),[6] Бонарова – одноіменний рід з Краківської землі,[7] Брода – Вроченські,[8] Варна – Гноєнські,[9] Годеба – Станіслав Тарговицький (на печатці 1564 р.),[10] Гримала – Кобилянські (з Краківської землі),[11] Гриф – Побідинські[12] (зокрема, сяноцький земський підсудок Ян з Побідиськ – на печатці 1513 р. в іспанському щиті),[13] Дубно – пани Сененські,[14] Єліта – Пенязеки (з Малопольщі),[15] Заруба – Заремби з Калинови (з Сірадзької землі),[16] Костеша – Завої,[17] Леварт – Конарські (з Судомирської землі),[18] Лис – Чарноцькі (з Краківської землі),[19] Одровос – пани Пенязеки-Заршинські,[20] Остоя – Мостичі пани з Великого Козьмина,[21] Пилява – пани Камінецькі (з Малопольщі),[22] Побог – Буринські (з Краківської землі),[23] Порай – сяноцький адміністратор Єронім Пенпецький (на печатці 1552 р.),[24] Правда – сяноцький нотарій Тиберій Борисовський (на печатці 1552 р.),[25] Прус І – Ярош Сверчовський, слуга сяноцького підкоморія Андрія Ваповського (на печатці XVI ст.),[26] Рогаля – пани Красицькі (з Куявії),[27] Роля – Гольські (з Куявії),[28] Свинка – Зеленські (з Мазовії),[29] Сліповрон – Беньковські (з Мазовії),[30] Соколя – Горецькі (з Великопольщі),[31] Старий кінь – Семушевські,[32] Сулима – Озембловські (з Судомирської землі),[33] Тарнава – Тарговицькі,[34] Трубки – Пакошевські,[35] Улина – Ян Улинський – на печатці від 1552 р.[36] (водночас користувалися гербом Долега).[37]

---

[1] Wittyg W. NSP.- C.298.
[2] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1189-1190.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.132.
[4] Paprocki B. Panosza.- C.R 1v.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.169.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.246; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.155; ŻD-XVIII-II, c.345.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.222-223; ŻD-XVIII-II, c.308.
[8] ŻD-XVIII-II, c.334.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.Q 4v.
[10] Wittyg W. NSP.- C.325.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.136; ŻD-XVIII-II, c.308.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.R 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.331; ŻD-XVIII-II, c.308.
[13] APK, ADz, Perg.II/20 (кругла, 21 мм).
[14] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.57; Paprocki B. Panosza.- C.Q 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.354; ŻD-XVIII-II, c.289.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.289; ŻD-XVIII-II, c.297.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.81; ŻD-XVIII-II, c.308.
[17] Wittyg W. NSP.- C.370.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.182; ŻD-XVIII-II, c.345.
[19] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.191; ŻD-XVIII-II, c.345.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.90; ŻD-XVIII-II, c.290, 297, 308, 352.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.172; ŻD-XVIII-II, c.280.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.20; ŻD-XVIII-II, c.289, 296.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.362; ŻD-XVIII-II, c.345.
[24] Wittyg W. NSP.- C.239.
[25] Wittyg W. NSP.- C.41.
[26] Wittyg W. NSP.- C.317.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.357; ŻD-XVIII-II, c.290.
[28] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.171-172; ŻD-XVIII-II, c.345.
[29] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.166-167; ŻD-XVIII-II, c.345.
[30] ŻD-XVIII-II, c.345.
[31] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.198; ŻD-XVIII-II, c.334.
[32] Paprocki B. Panosza.- C.R 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.340; ŻD-XVIII-II, c.308.
[33] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.218; ŻD-XVIII-II, c.345.
[34] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.8; ŻD-XVIII-II, c.334.
[35] Paprocki B. Panosza.- C.R 3v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.610; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.239; ŻD-XVIII-II, c.334.
[36] Wittyg W. NSP.- C.338.
[37] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.198; ŻD-XVIII-II, c.308.

мал.513: герб Варна в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.514: герб Гриф в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.515: герб Трубки в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

ІІІ. Львівська земля

Гербові спільноти Корчак і Драго-Сас в 2-й пол. XVI ст. виразно домінували також в герботворенні Львівської землі. Останнім з них користувалися – пани Балицькі,[1] Бросневські – галузь роду Попелів[2] (користувалися, крім того гербом Сулима),[3] Вільжинські,[4] Вітвицькі,[5] Вориські,[6] Голинські,[7] Гординські,[8] Гошовські,[9] Гугерницькі,[10] Дубровські,[11] Заплатинські,[12] Креховицькі,[13] Левинські[14] (на пізнішій печатці Івана Левинського бачимо зображення двох стріл, одна з яких без пір'я, на яких лежить півмісяць рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки),[15] Левицькі,[16] Новосельські,[17] Погорецькі[18] (користувалися, крім того гербом Кирдея), Подвисоцькі,[19] Подлісницькі,[20] Рашки (Рашковичі),[21] Рожнятовські,[22] Рудницькі,[23] Сваричівські[24] (пізніше представники цього роду користувалися гербом Корчак: Домінік – на печатці 1748 р.[25] та Юзеф-Антоній – на печатці 1782 р.[1]), Семигиновські,[2]

[1] ŻD-XVIII-II, c.331; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 242; Wyrostek L.- C.83.
[2] Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.51; ŻD-XVIII-II, c.331.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.385-386; Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі.- С.51; ŻD-XVIII-II, c.331.
[4] Paprocki B. Panosza.- C.L 2.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.370; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-242; ŻD-XVIII-II, c.331.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.432.
[7] ŻD-XVIII-II, c.331; RTH.- Tom III.- n.229, 243 (Sas); Wyrostek L.- C.89.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.174.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.387; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240-241; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- C.74.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.390.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.431; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.195 (Dubrowski h. Sas); Wyrostek L.- C.87.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.75; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.241.
[13] ŻD-XVIII-II, c.331.
[14] Wittyg W. NSP.- C.175.
[15] Wittyg W. NSP.- C.186.
[16] Wittyg W. NSP.- C.175.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.586; ŻD-XVIII-II, c.331.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.351; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.352; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[20] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.94; ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- C.80, 99.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.154; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.737 (Rozniatowski h. Sas); Wyrostek L.- C.80.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.180; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.241.
[24] ŻD-XVIII-II, c.331; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- C.87-88.
[25] НБУ, ІР, ф.2, спр.22014, арк.277 (овальна, 17х14 мм; в бароковому щиті, над яким розміщено шоломову корону з нашоломником у вигляді корчака, з якого виникає пес, здолу перехрещено дві пальмові галузки).

Струтинські,[3] Сулятицькі,[4] Топольницькі,[5] Трояновські,[6] Ходковські[7] (втім, на печатці Адама Ходковського від 1585 р. в ренесансовому щиті бачимо підкову кінцями додолу, в колі якої розміщено хрест з потрійним розгалуженням здолу),[8] Чагровські,[9] Чайковські,[10] Чемиринські,[11] Черкаські,[12] Чолганські,[13] Чоловські,[14] Шумлянські[15] та Ясницькі.[16]

мал.516: герб з печатки Івана Левинського
мал.517: печатка Адама Ходковського 1585 р.
мал.518: печатка Валеріана Подгородинського 1645 р.
мал.519: печатка пана Петра Даниловича 1638 р.

Користувалися в цей час гербом Сас також можновладні роди панів Даниловичів[17] та панів Дідушицьких.[18] На печатках кременецького старости (1636 – 1645) Петра Даниловича від 1638 р.,[19] 1639 – 1642 р.р.[20] та 1642 р.[21] герб зі стрілою вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори, на кінцях якого дві шестипроменеві зірки, зображено в супроводі шолома з наметом під шоломовою короною та нашоломника у вигляді трьох павичевих пера, які пронизує стріла. А на печатці коронного підскарбія та перемиського старости (1631 – 1650) Яна-Миколи Даниловича від 1634 р. вміщено чотиридільний ренесансовий щит, в першій частині якого розташовано герб Сас, в другій – знак у вигляді трираменної літери **Т** під хрестом, в третій – герб Топор, в четвертій – герб Гербурт, над щитом – шолом з наметом

---

[1] Wittyg W. NSP.- C.316.

[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.398; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- C.73.

[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.540; ŻD-XVIII-II, c.331; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Wyrostek L.- C.87-88.

[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.561; ŻD-XVIII-II, c.331; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Wyrostek L.- C.87.

[5] RTH.- Tom III.- n.264 (Sas); Wyrostek L.- C.145.

[6] Wittyg W. NSP.- C.332.

[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.63.

[8] APK, ZR, Rkps 124, st.51 (восьмикутна, 15x13 мм; згори літери: A * H).

[9] ŻD-XVIII-II, c.331; Wyrostek L.- C.80.

[10] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.241, 244; Wyrostek L.- C.98.

[11] ŻD-XVIII-II, c.331.

[12] Wyrostek L.- C.101.

[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.272; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.311, 331; Wyrostek L.- C.75.

[14] ŻD-XVIII-II, c.311, 335; RTH.- Tom III.- n.261 (Sas); Wyrostek L.- C.100.

[15] RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.241; Wyrostek L.- C.102.

[16] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.241.

[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.695; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.301; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 299; Wyrostek L.- C.77.

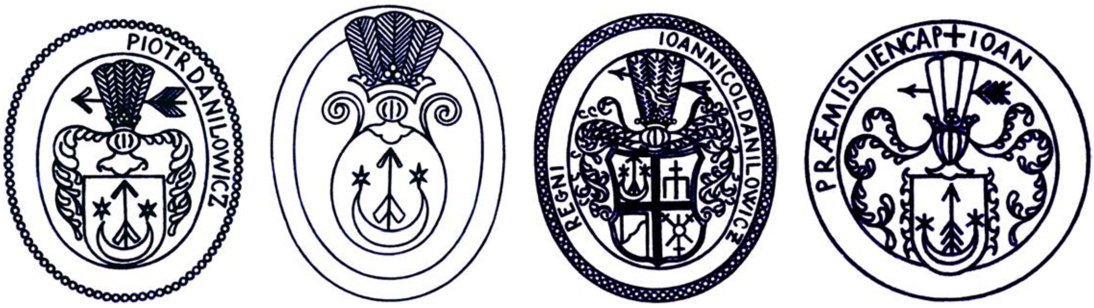
[18] Paprocki B. Panosza.- C.F 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.696; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.464; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 299; Wyrostek L.- C.81.

[19] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.90, арк.70 (овальна, 22x18 мм; в щиті німецької геральдичної форми; напис по колу: PETR ...).

[20] НБУ, ІР, ф.2, спр.17469; ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138, арк.164, 316; ф.2228, оп.1, спр.191, арк.1 зв. (овальна, 36x30 мм; в іспанському щиті; напис по колу: **PIOTR DANILOWICZ ...**).

[21] ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.138, арк.319 (овальна, 45x35 мм; в італійському щиті; довколовий напис стерто).

під шоломовою короною, в нашоломнику – три павичевих пера, які пронизує стріла, на яких птах.[1] На його пізнішій печатці від 1640 р. герб Сас бачимо в півкруглому бароковому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – три павичевих пера, які пронизує стріла.[2] В свою чергу, на печатці львівського земського підсудка (1512 – 1533) Яна Дідушицького від 1520 р. цей герб розміщено в іспанському щиті без позащитових елементів.[3]

мал.520: печатка пана Петра Даниловича 1639 р.
мал.521: печатка пана Петра Даниловича 1642 р.
мал.522: печатка пана Яна-Миколи Даниловича 1634 р.
мал.523: печатка пана Яна-Миколи Даниловича 1640 р.

Гербом Корчак у Львівській землі користувалися наступні земянські роди – Близинські,[4] Ваньки,[5] Головицькі,[6] Зборовські,[7] Зйолковські,[8] Мальчицькі (галузь роду Боратинських),[9] Масичинські,[10] Рашки,[11] Ротимирські,[12] Садлохи,[13] Самплавські,[14] Сметанки[15] (Станіслав Сметанка 1552 р. користувався печаткою з зображенням однорога),[16] Черніївські[17] (зокрема, Станіслав Черніївський – на печатці 1552 р.),[18] Чорторийські,[19] Подгородинські.[20] Волинський мечник Валеріан Подгородинський впродовж 1645 – 1648 р.р. користувався печаткою з зображенням трьох врубів в іспанському щиті, над яким розміщено заборело з наметом під шоломовою короною, а також – корчак, з якого виникає пес, в нашоломнику.[21] На печатці Гнівоша Стрижовського три вруба розташовано в ренесансовому щиті.[22]

---

[1] ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.118, арк.1 (овальна, 39x33 мм; напис по колу: **IOAN NICOL DANILOWICZ ... REGNI ...**).
[2] ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.411, арк.3 зв. (кругла, 30 мм; напис по колу: **+ IOAN ... PRAEMISLIEN CAP**).
[3] АРК, ADz, Perg.II/21 (кругла, 25 мм; довколовий напис стерто).
[4] ŻD-XVIII-II, c.346.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.D 3v.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.174.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.497.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.174; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.306 (Ziołkowski h. Korczak).
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.326.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.L 1v.
[11] Wyrostek L.- C.99.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.120.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.227.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.233.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.419.
[16] Wittyg W. NSP.- C.298.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.247; ŻD-XVIII-II, c.311, 335.
[18] Wittyg W. NSP.- C.69.
[19] Paprocki B. Panosza.- C.L 1.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.344; ŻD-XVIII-II, c.335.
[21] ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.407, арк.54; спр.421, арк.1 зв. (восьмикутна, 16x13 мм; навколо літери: **WPMZW**).
[22] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.335, n.148, опис n.79 (овальна, 17x14 мм; згори літери: **GS**).

Крім того, гербом з трьома врубами послуговувалися також деякі панські роди, приміром – Балабани.[1] Так, герб львівського єпископа Гедеона Балабана мав вигляд трьох врубів у щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – корчак, з якого виникає пес, в супроводі літер: **ГБЕЛ** і довколового напису: **Гедїѡнъ Болобанъ епископъ Лвовскїй, Галицкий и Камѧнца подолскаго и Еѯархъ въселенскаго великаго ѳрѡноу Константинѡполскаго.**[2]

мал.524: герб львівського єпископа Гедеона Балабана
мал.525: герб панів Балабанів в "Лексиконѣ Словенороскомъ" 1627 р.

Аналогічно представлено герб Данила та Дмитра Федоровичів Балабанів в "**Лексиконѣ Словенороскомъ**" Памви Беринди від 1627 р., але цього разу в супроводі літер: **ДБДБ**[3] та вірша Тарасія Левоновича Земки "**На Старожитный Клейнѡтъ ихъ милостей Панѡвъ Балабанѡвъ**":

Домꙋ цныхъ Балабанѡвъ цныи тежъ клейноты,
Знаками сꙋтъ чꙋлои и дѣлнои цноты.
Бо три врꙋбы мꙋжество, любъ цнотъ досконалость,
Вѣры, любве, надѣи, и въ Троицы цалость,
А шахъ въ чаши, въ ѿчизнѣ и церковномъ тѣле,
Чꙋйность стражи, въ ихъ домꙋ, ѡпѣваютъ смѣле,
Взоромъ мꙋзства Маркїанъ, котрый полѣгъ въ бою,
Шесть кроть бывши на Герцꙋ, въ ѿчизны покою.
А чꙋлости Гедїонъ, епископъ ѡнъ Лвовскїи,
Сторожъ церкве и пастыръ, смѣле рекꙋ, бозскїи.
Алеѯандеръ въ тымъ домꙋ дигнитаръ велможный
Мꙋжъ въ коронѣ валечный и въ церкви побожный.
Жійте жъ и вы Дѵмитрїй и цный Данїиле,
Выражайте тотъ клейнотъ Балабановъ цѣле.

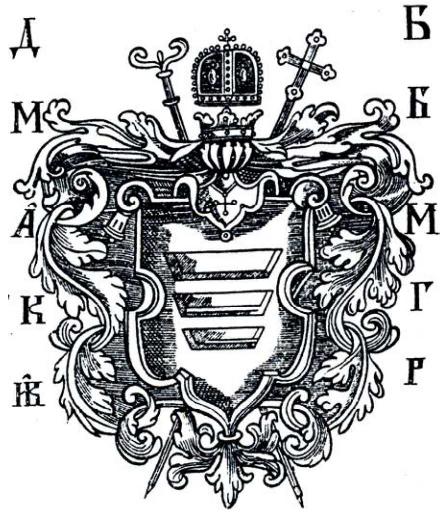
---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.54; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; ŻD-XVIII-II, с.310, 342.

[2] Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні в XVI – XVII віці.- Київ – Львів, 1912.- С.131; Українська графіка.- С.117.

[3] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні в XVI – XVIII ст. Всезбірка передмов до українських стародруків // Збірник Історично-Філологічного відділу Всеукраїнської академії наук.- Том XVII.- К., 1924.- С.177; Українська графіка.- С.117.

За чѹлость въ церкви стражи, за дѣлныи справы,
Тѹтъ въ ѿчизнѣ и въ небѣ достѹпите славы.[1]

мал.526: герб Дионісія Балабана зі “Столпа Цнотъ” 1658 р.
мал.527: герб Корчак (Чаша) в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.528: герб Єлисея Плетенецького з “Бесѣдъ свѧтого Іоанна Златоѹстого” 1623 р.

Нарешті, герб митрополита Дионісія Балабана зі “**Столпа Цнотъ**” від 1658 р. має вигляд трьох врубів у щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною, згори зображено митру, за щитом перехрещено посох і довгий хрест, навколо подано літери: **ДБМБАМКГИВР**.[2] Зображення супроводжує вірш “**На Старожитный Клейнотъ ꙗсне Велможного Домѹ ихъ милостей Панѡвъ Балабанѡвъ**”:

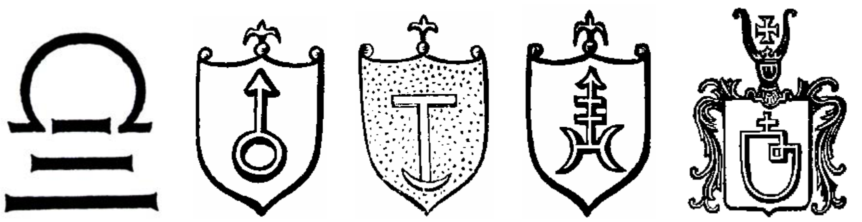
К Небѹ найгойнѣй Любовъ Балабана,
къ ѿчизнѣ Цноты сродкомъ Розлїꙗна:
зась ѿ Приватѹ Домѹ наймнѣй трваетъ,
такъ Три Неровныхъ Рѣкъ Любви зливаетъ.[3]

Гербом Корчак користувалися також Ходоровські пани з Ходороставу[4] та їх молодша галузь пани Жоравинські.[5] Але поруч з тим, як перші,[6] так і другі,[7] уживали в своєму герботворенні іншу видозміну герба Корчак – з зображенням в щиті корчака, з якого виникає пес, що фігурує в тогочасних гербовниках також під назвою “Чаша”.

Зображення трьох врубів знаходилося також на одній з видозмін родового герба панів Давидовських (в супроводі підкови кінцями додолу).[8] Останній, очевидно, був новотвором, оскільки пани з Давидова ще від XV ст. послуговувалися іншим родовим гербом, який в 2-й пол XVI ст. було зуніфіковано з польським гербом Вовчі коси.[9]

---

[1] Kroll W. Heraldische Dichtung bei den Slaven. Mit einer Bibliographie zur Rezeption der Heraldik und Emblematik bei den Slaven (XVI – XVIII Jahrhundert) // Opera Slavica. Neue Folge.- Band VII.- Wiesbaden, 1986.- C.23; Титов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.186.
[2] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.461.
[3] Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.419.
[4] Paprocki B. Panosza.- C.D 3v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.64; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 299, 342.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.190; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239; ŻD-XVIII-II, c.288, 298, 342.
[6] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.85; Paprocki B. Panosza.- C.D 1; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1028.
[7] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.85; Paprocki B. Panosza.- C.K 4; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1028.
[8] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.82-83, мал.209.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.315; ŻD-XVIII-II, c.311.

мал.529: герб з печатки пана Давидовського
мал.530: герб з печатки Андрія Бережанського 1580 р.
мал.531: герб з печатки Івана Бонашевича 1582 р.
мал.532: герб з печатки Івана Празнорського 1569 р.
мал.533: герб з печатки Івашка Тувшовича 1603 р.

Старими родовими знаками в якості гербів надалі послуговувалися Калиновські (на червоному полі знак у вигляді срібної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, на яких дві золоті шестипроменеві зірки),[1] Дашкевичі (знак у вигляді перехрещеного хреста над півмісяцем, що лежить рогами догори над шестипроменевою зіркою),[2] Лопатки та Осталовські (знак у вигляді літери **Х** з загнутими в бік кінцями).[3] Родові знаки, крім того, бачимо на печатках – Андрія Бережанського від 1580 р. (знак у вигляді стріли вістрям вгору над колом),[4] Івана Бонашевича від 1582 р. (знак у вигляді літери **Т** над півмісяцем, що лежить рогами догори),[5] Івана Празнорського від 1569 р. (знак у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору над літерою **Н** з загнутими в бік кінцями),[6] Івашка Тувшовича від 1603 р. (знак у вигляді квадрата, лівий горішній кут якого замкнено в квадратик в середину під хрестиком; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику між двома мисливськими ріжками лапчастий хрест, навколо щита намет),[7] Андрія Черніївського від 1576 р. (двораменний хрест)[8] та двох незнаних ближче руських земян від 1569 р.[9]

Родовий знак перебував також в основі герботворення роду Плетенецьких.[10] Так, в гербі архимандрита Київо-Печерського монастиря (1599 – 1624) Єлисея Плетенецького з "**Бесѣдъ свѧтого Іоанна Златоѹстого**" від 1623 р. бачимо зображення знака у вигляді довгого хреста з трьома напівраменами ліворуч в супроводі півмісяця, що лежить рогами вправо, праворуч; навколо літери: **ЄПАК**.[11] Супроводжує зображення "**Єпіграмма на Клейнот Пречестнѣйшаго в Христѣ Господина Ѿца Кѵр Єліссеа Плетенецкого Архимандрита Кіевскогѡ**", зі спробою потрактування його символіки відповідно до релігійного контексту:

В Молитвахъ и Чтеніихъ, Ѿче Всечестнѣйшій,
Понеже бысть из млада до днесь искѹснѣйшіи:
Пріатовалъ еси Крестъ кѹпно съ Лѹною,
Ѿ благородіа ти въ Сѵмволъ обою.

[1] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I.- C.515; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.10-11 (ten herb jest Ruski, i na Rusi nabyty).
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.97-98.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.266-267; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239, 241; ŻD-XVIII-II, c.310.
[4] Wittyg W. NSP.- C.46.
[5] Wittyg W. NSP.- C.38.
[6] Wittyg W. NSP.- C.254.
[7] Wittyg W. NSP.- C.335.
[8] Wittyg W. NSP.- C.69.
[9] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.335-336, n.148, опис n.85 (овальна, 17x14 мм; згори літери: **GD**; знак у вигляді трираменної літери **Т** під вістрям стріли в ренесансовому щиті); опис n.93 (овальна, 16x12 мм; згори напис: **БтРД**; неясне зображення родового знака в ренесансовому щиті).
[10] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240.
[11] Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні в XVI – XVII віці.- Київ – Львів, 1912.- C.211; Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- C.85; Українська графіка.- C.116.

Аще во Крестъ знамена Христовымъ тѧ быти

Еще въ мірскихъ. Лꙋна же Мꙋжествомъ свѣтлѣти

Здє по всѧ дни съ Христомъ жити тѧ ꙗвлѧетъ

И крестъ въ молбахъ, лꙋна же въ чтеніихъ вѣщает:

Сегѡ ради и Ѵалтиръ по общꙋ Совѣтꙋ,

Исправлениꙋ подати велѣлъ еси свѣтꙋ.

Съдержащꙋ сіа два къ православной Вѣрѣ.

Да наꙋчей и сътворь, еще сый въ мірѣ

Тождє даси и прочимъ: въ Дарахъ же толикїй

Въ царствѣ наречешисѧ небеснѣмъ великїи.[1]

Дещо раніше, 1618 р., в панегірику А.Мітури “**Вѣзерꙋнкъ Цнѡтъ Превелебного в Бозѣ Его Милости, Господина Ѿца Елисеꙗ Плетенецкого, Архїмандрита Кіевского, Монастырѧ Печарского**” від було вміщено інший вірш “**На Клейнотъ Ихъ Милостей Панѡвъ Плетенецкихъ**” з аналогічною прив’язкою до християнської символіки зображених в гербі фігур:

На Крестѣ наш Богъ в тѣлѣ всѣм збавене справилъ.

И през него оупадок нашъ въ рай направилъ.

Тымже тежъ пышного шатана поразилъ,

Кгды мꙋ тое ѡрꙋже въ сердце его вразилъ.

Того и на звитѧзство подалъ Кѡнстантінꙋ,

През котрого до вѣры взбꙋжон был причинꙋ.

Тымъ и вшелкихъ ересей мꙋры оупадають,

А сыны Православныхъ сличне проквитают.

До котрого и Мѣсѧцъ з звѣздою посполꙋ

Приданый есть: свѣтѧчїй земномꙋ падолꙋ.

Тот Клейнотъ невысловный дан есть за Гербъ домꙋ

Плетенецкихъ: кѡтрыи впрод нѣкды нѣкомꙋ

В вѣрѣ, цнотѣ и мензствѣ, житю свѧтовливом,

Мѣстца нѣкгды не дали, речю и теж дѣлом.

То их бронь была и есть, Крестомъ звитѧжати,

И прикладнымъ житемъ своим ꙗк солнце сїати.

Нехай прето слава ихъ дотоль не вступꙋетъ,

Поколь Мѣсѧцъ з звѣздами вѣк свой Ѿправꙋет.[2]

Несподіване, і навряд чи вірне, зображення герба Єлисея Плетенецького зустрічаємо на копії його портрета від 1624 р. – на червоному полі чорна змія в коло над трьома срібними шестипроменевими зірками (див.: мал.XVIII).[3] Що спонукало автора портрета вмістити на ньому саме це зображення наразі з’ясувати не є можливим.

Поширеним сюжетом в герботворенні Львівської землі в 2-й пол. XVI ст. залишалося зображення кола з трьома хрестиками всередині (назване Папроцьким гербом Салава),[4] що ним користувалися – Галки пани з Лагодова,[5] Навротинські,[6] Романовські,[7] Свирські[8] та

[1] Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.85.

[2] Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.14.

[3] Український портрет.- С.169, п.149.

[4] Paprocki B. Panosza.- C.D 3v; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.698.

[5] Paprocki B. Panosza.- C.D 3v; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.698; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.339; ŻD-XVIII-II, c.288, 298.

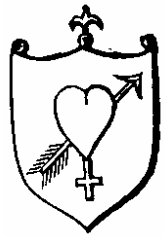
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.529.

[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.379.

[8] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.699; Kojałowicz W. Compendium.- C.268; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.584; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.55 (Swirski h. Szaława); ŻD-XVIII-II, c.309.

Стрижі.[1] Лагодовські уживали подібного знака – у вигляді кола в супроводі трьох хрестів,[2] а також – герб Корчак.[3] Родовим знаком зуніфікованим в 2-й пол. XVI ст. з гербом Нечуя послуговувалися Стареховські.[4] Зокрема, львівський підкоморій (1564 – 1576) Войтих Стареховський на печатці від 1570 р. мав зображення обтесаного дерева під хрестиком в ренесансовому щиті, над яким розміщувався шолом з наметом, а в нашоломнику все те ж дерево під хрестиком в супроводі двох крил.[5]

мал.534: печатка Данила Вольвановського 1538 р.
мал.535: печатка Яхима 1554 р.
мал.536: герб з печатки Станіслава Домамирчевського 1565 р.

Гербами в основі яких перебувало зображення врубів, іноді з додатковими елементами, користувалися Горецькі[6] та Інвальдські[7] (гербом Корнич), Карші (Рох III)[8] та Вольвановські (Набрами).[9] На печатці львівського земського підсудка (1539 – 1547) Данила з Вольвановичів від 1538 – 1545 р.р. в в іспанському щиті зображено шість доземих смуг в супроводі літер згори: **DV** та довколового напису: **DANIEL • VOLVANOVSKI • SVBIVD**.[10] Гербом Голобок користувалися – Борецькі[11] (зокрема, Петро Борецький – на печатці від 1569 р. в ренесансовому щиті),[12] Браницькі,[13] Цебровські[14] та незнаний ближче львівський землянин Яхим – на печатці 1554 р. (в ренесансовому щиті виходить риба).[15]

Герб Кирдея (три лілії) уживали Кирдеї пани з Поморян.[16] Зображення лілій, крім того, було присутнє в гербі львівського райці Матвія Березецького, який він одержав згідно з нобілітаційним привілеєм 7 грудня 1521 р. – "arma … in clipeo transversaliter distinctio, in cuius superiori parte tria lilia alba in campo coelestini coloris sunt locuta, in altera vero medietate tria sceptra aurea, quarumduo instar crucis transversaliter collocata sunt, tertium vero per interfectionem medietatis illorum se extendes in rubeo campo et in superiori parte clipei galea, super quam regia locata est, in cuius medietate pomum inauratum, ex cuius summitate crux aurea

---

[1] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.699; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.554; ŻD-XVIII-II, с.345.

[2] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.

[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.204; ŻD-XVIII-II, с.309, 334.

[4] Paprocki B. Panosza.- C.C 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.507; ŻD-XVIII-II, с.346.

[5] BCz, Perg.956 (кругла, 15 мм; згори літери: **AS**).

[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.198 (зазначає, що рід розселено також в Сілезії).

[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.404 (в Руській землі та Освітимському князівстві, переселилися з Русі в Краківську землю).

[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.50.

[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.693; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.449.

[10] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.406, арк.1; спр.418, арк.1; BCz, Perg.863 (кругла, 23 мм).

[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.395; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.240; ŻD-XVIII-II, с.309.

[12] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.336, n.148, опис n.96 (овальна, 16х12 мм; згори літери: **PB**).

[13] Paprocki B. Panosza.- C.K 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.394; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.282; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.79 (Branicki h. Hołobok); ŻD-XVIII-II, с.309, 311.

[14] Paprocki B. Panosza.- C.E 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.1; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.157-b (Cebrowski h. Hołobok); ŻD-XVIII-II, с.309-310, 345.

[15] AGAD, Perg.8566 (овальна, 16х13 мм).

[16] Paprocki B. Panosza.- C.E 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.80-81; ŻD-XVIII-II, с.288, 298.

prominebit denique ab extremitate galeae utrinque fasciae in similitudinem floris sese extendentes coelestini et rubei coloris"[1] (щит перетято: в першій частині – на блакитному полі три срібні лілії в пояс, в другій частині – на червоному полі три золотих жезла в зірку; над щитом шолом під шоломовою короною, в нашоломнику золота куля під золотим хрестиком, навколо щита блакитно-червоний намет).[2]

мал.537: герб Голобок в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.538: герб Копач в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.539: герб Хотимирських в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.540: герб Корняктів в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Серед інших львівських земян руського походження маємо використання наступних гербів: Копач, що його уживали Бидловські[3] та Виступи,[4] Покора – Поляковські[5] та Покори,[6] Лук – Предримирські-Тури,[7] Приятель – Климкевичі.[8] Зображення серця, яке пронизує стріла, в супроводі хрестика здолу бачимо на печатці Станіслава Домамирчевського від 1565 р.[9] Рід Хотимирських користувався гербом у вигляді трьох граблів у зірку.[10] Андрій Моренда мав на печатці від 1607 р. зображення виникаючого рицаря, що тримає в правиці меч, над щитом розміщувався шолом з наметом, в нашоломнику – виникає пес.[11] Дружбацькі мали в гербі лева на трьох пагорбах, що тримає три лілії.[12] Зображення барана, уніфікованого з гербом Юноша мали в своєму гербі Германовські – галузь роду Гроховських,[13] які крім того уживали герб Корчак, про що свідчить печатка від 1621 р.[14] Варто зазначити, що серед львівських земян руського походження лише вкрай незначне число користувалося польськими гербами. Серед них, приміром, Лозинські, що уживали герб Люба,[15] Орлики – герб Новина,[16] Сороковські – Яструб,[1] Попелі-Бросневські[2] та Яцимирські[3] – Сулима.

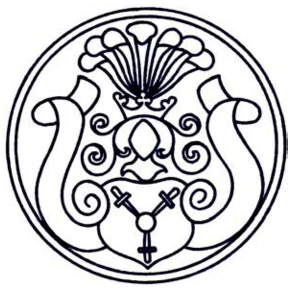
---

[1] Trelińska B. Album armorum nobilium.- С.78, n.102.
[2] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- С.25, 35.
[3] Paprocki B. Panosza.- C.L 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.375; ŻD-XVIII-II, с.345.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.463.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.352.
[6] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1123; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.443; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.357.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.361; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.220.
[9] Wittyg W. NSP.- С.76.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.F 2v; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.1080; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.720; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.43-44; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.312.
[11] Wittyg W. NSP.- С.210.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.410.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.355; ŻD-XVIII-II, с.331, 352.
[14] Wittyg W. NSP.- С.112.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.277; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, с.331.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.312.

Серед нобілітету Львівської землі іноземного походження найчисельнішу групу закономірно становили собою роди польського походження. Втім, бачимо також представників інших етнічних груп. Скажімо, своєрідним родовим знаком користувався рід Корняктів, що мав грецьке походження. На печатці руського митника Костянтина Корнякта від 1587 – 1597 р.р. зображено знак у вигляді літери **А** під хрестиком та літери **КОК** здолу в німецькому щиті, над яким вміщено шолом з наметом під шоломовою короною і три страусових пера в нашоломнику.[4]

В гербовнику Папроцького “Panosza” цей герб було доповнено орлиним крилом здолу.[5] В пізніших гербовниках родовий герб Корняктів фігурує під назвою Круцини.[6] Втім, не ясно чи стосується це означення вище описаного герба чи того геральдичного сюжета, який бачимо на портретах синів Костянтина Корнякта – Олександра та Костянтина від 1630-х р.р.: срібний лапчастий хрест на чорному полі в оточенні золотого картуша, над яким розміщено срібний шолом під золотою шоломовою короною і три срібних страусових пера в нашоломнику (див.: мал.XIX-XX).[7]

мал.541: печатка Костянтина Корнякта 1587 р.
мал.542: печатка Миколи Гербурта-Одновського 1544 р.
мал.543: печатка Яна Гербурта-Межинецького 1546 р.
мал.544: печатка Петра Гербурта 1554 р.

Різні галузі роду Гербуртів, що мав чеське походження, – пани з Кукизова[8] та пани з Однова[9] користувалися родовим гербом, що одержав у межах геральдичної системи Корони Польської назву Гербурт. На печатці перемиського каштеляна (1535 – 1552) та руського генерального старости (1537 – 1555) Миколи Гербурта-Одновського пана з Фельштина від 1544 р. зображено три меча в зірку, які пронизують яблуко в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною та сім страусових пер в нашоломнику.[10] На печатках львівського підкоморія (1545 – 1558) Яна Гербурта-Межинецького від 1546 р.[11] та Петра Гербурта від 1554 р.[12] зображено той же герб, але без позащитових елементів.

---

1 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.473; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.331.

2 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.385; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; ŻD-XVIII-II, c.311.

3 Paprocki B. Panosza.- C.D v.

4 Wittyg W. NSP.- C.147; AGAD, AZ, Sygn.675, st.2 (восьмикутна, 19х17 мм; згори літери: **KK**).

5 Paprocki B. Panosza.- C.F 4v.

6 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.238; ŻD-XVIII-II, c.290, 295.

7 Український портрет.- С.122, п.64-65.

8 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.665; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.347; ŻD-XVIII-II, c.288, 292.

9 Paprocki B. Panosza.- C.C 1v, C 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.665; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.347; ŻD-XVIII-II, c.288, 292.

10 ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.434, арк.1 (кругла, 35 мм; довколовий напис стерто).

11 ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.445, арк.1 (кругла, 14 мм; згори літери: **IH**).

12 AGAD, Perg.8566 (кругла, 13 мм; згори літери: **PH**).

Вихідці з Чеського королівства Мнішки мали за герб сім чорних страусових пер на червоному полі.[1] Аналогічне зображення, але цього разу над золотим півмісяцем, що лежить рогами додолу, присутнє в першій частині герба княгині Софії Головчинської, дружини львівського старости Станіслава-Боніфація Мнішка, на її портреті від 1602 р.[2] Пізніший портрет (2-ї пол. XVIII ст.) сокальського старости Юрія Вандаліна Мнішка містив той самий малюнок семи чорних страусових пер над золотим півмісяцем на червоному полі в золотому картуші.[3]

Інше кольорове вирішення мав герб на портреті сяноцького (1573 – 1593) та самбірського старости, радомського каштеляна та судомирського воєводи Юрія Мнішка від 1610 р. – в золотому картуші на срібному полі сім чорних страусових пер; над щитом срібний шолом під золотою шоломовою короною, в нашоломнику сім чорних страусових пер, навколо щита чорно-срібний намет; навколо літери: **GMPSLSMCZK** (див.: мал.XXI).[4] Флорентійський рід Строцьких, що одержав індигенат в Короні Польській за часів короля Жигимонта II Августа користувався гербом з зображенням трьох місяців.[5]

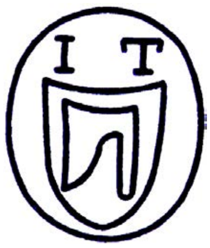
мал.545: герб Сулима Яцимирських в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.546: герб Мнішків в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.547: герб Порай в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.

Шляхта Львівської землі польського походження найчастіше користовувалася гербом Яструб, до якого належало тринадцять місцевих родин – Белзецькі,[6] Білевські (вихідці з Мазовії),[7] Брудницькі (з Мазовії),[8] Венглевські,[9] Германовські,[10] пани Зборовські (з Малопольщі),[11] Куропатницькі,[12] Матчинські,[13] Рихловські (з Сірадзької землі),[14] Сокольницькі (з Мазовії),[15] Хойнацькі,[16] Яструбці[17] та Ячинські (з Мазовії).[18] Гербом Гриф користувалися представники семи львівських родин – Брезинські (з Судомирської землі),[19]

[1] Paprocki B. Panosza.- C.Q 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.433.
[2] Український портрет.- С.116, n.54 (в другій частині зображено родовий герб князів Головчинських – на червоному полі срібний лебідь; над щитом розміщено князівську корону).
[3] Український портрет.- С.245, n.264.
[4] Український портрет.- С.117-118, n.56.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.536.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.D 3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.176; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.101; ŻD-XVIII-II, c.309, 331.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.141; ŻD-XVIII-II, c.346.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.316; ŻD-XVIII-II, c.345.
[9] ŻD-XVIII-II, c.346.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.F 2.
[11] Paprocki B. Panosza.- C.C 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.126.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.K 4v.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.356.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.204; ŻD-XVIII-II, c.345.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.446; ŻD-XVIII-II, c.345.
[16] Paprocki B. Panosza.- C.F 1v.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.470-471; ŻD-XVIII-II, c.331.
[18] ŻD-XVIII-II, c.345.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.331; ŻD-XVIII-II, c.335.

пани Милецькі (з Малопольщі),[1] пани Островські,[2] Гаврило Рожновський – на печатці від 1593 р. в овальному бароковому щиті,[3] Турські,[4] Голомбеки-Зимноводські[5] та Голомбеки-Лешньовські.[6] На печатці львівського земського судді (1539 – 1550) Миколи Голомбека-Лешньовського пана з Зимної Води від 1540 – 1545 р.р. зображено грифа в німецькому щиті в супроводі довколового напису: **NIKOL GOLVSV IV LEOP**.[7] На його ранішій печатці від 1538 р. герб Гриф розміщено в іспанському щиті в супроводі шолома з наметом під шоломовою короною та нашоломника, в якому виникає гриф.[8] Аналогічну конструкцію має і герб на печатці ротмистра Криштофа Голомбека-Лешньовського від 1581 р. (в ренесансовому щиті).[9]

мал.548: печатка Миколи Голомбека-Лешньовського пана з Зимної Води 1540 р.
мал.549: печатка Павла Тарла пана з Щекаровичів 1533 р.
мал.550: печатка пана Яна Тарла 1546 р.

Шість родів уживало герб Наленч – Вербинські (з Великопольщі),[10] Зарчинські,[11] пани Остророги (з Великопольщі),[12] Струмили,[13] Требинські[14] та пани Шамотульські (з Великопольщі).[15] По п’ять львівських родин користалися з гербів Єліта та Юноша. Першим з них – Дідуські,[16] Заліські (з Сірадзької землі),[17] пани Коритки (з Малопольщі),[18] львівський пробош Войтих Перлицький (на печатці 1604 р.)[19] та Сокольницькі.[20] Іншим – Бояновські (з Великопольщі),[21] Крогульські (з Судомирської землі),[22] Сенпи-Шаренські (з Мазовії),[23] львівський земський підсудок (1543 – 1557) Петро Теслинський (на печатці від 1554 р. в ренесансовому щиті)[24] та пани Ходецькі (галузь роду Колів з Куявської землі).[1]

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.392; ŻD-XVIII-II, с.290.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.136; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.202.
[3] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.621, арк.1 (овальна, 16х15 мм; згори літери: **GR**).
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.153; ŻD-XVIII-II, с.335.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.49; ŻD-XVIII-II, с.310.
[6] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.83v; Paprocki B. Panosza.- С.E 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.135; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.49; ŻD-XVIII-II, с.310, 334-335, 352.
[7] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.418, арк.1; BCz, Perg.863 (кругла, 26 мм).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.406, арк.1 (овальна, 17х15 мм).
[9] APK, ZR, Rkps 124, st.189 (овальна, 16х14 мм; навколо літери: **KLDZ**).
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.314; ŻD-XVIII-II, с.345.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.215.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.195; ŻD-XVIII-II, с.290, 298.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.537; ŻD-XVIII-II, с.310.
[14] Paprocki B. Panosza.- С.E 1v.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.594-595; ŻD-XVIII-II, с.289.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.269; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.463.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.40; ŻD-XVIII-II, с.345.
[18] Paprocki B. Panosza.- С.D 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.269; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.255.
[19] Wittyg W. NSP.- С.238.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.445; ŻD-XVIII-II, с.335.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.215; ŻD-XVIII-II, с.346.
[22] ŻD-XVIII-II, с.346.
[23] Paprocki B. Panosza.- С.E v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.325; ŻD-XVIII-II, с.345.
[24] AGAD, Perg.8566 (кругла, 14 мм; згори літери: **PT**).

По чотири родини користувалися гербами: Абданк – Білоскурські (з Плоцької землі),[2] львівський ректор Адам Мнішковський (на печатці від 1542 р.),[3] Скарбки пани з Гори (з Малопольщі)[4] та Цеклинські,[5] Дубно – Гологорські пани з Гологор,[6] Олесницькі пани з Олесниці (з Великопольщі),[7] Сененські пани з Поморян (з Малопольщі)[8] та Чайковські (Чайки),[9] Порай – Вилчеки (з Судомирської землі),[10] Гарниші (з Сірадзької землі),[11] Добросоловські (з Куявії)[12] і Требинські (з Мазовії),[13] Топор – Кривчицькі,[14] Кунати (з Великопольщі),[15] Прусиновські[16] та пани Тарли.[17]

Щодо герботворення останніх маємо декілька сфрагістичних пам’яток з XVI ст. Так, львівський земський суддя (1527 – 1536) Павло Тарло пан з Щекаровичів користувався 1533 р. печаткою з зображенням топора в німецькому щиті.[18] На печатці львівського хоружого (1532 – 1571) Яна Тарла від 1546 р. герб Топор було розміщено в іспанському щиті.[19] Його пізніша печатка від 1567 р. містила малюнок повного герба – над ренесансовим щитом знаходився шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – страусові пера.[20] Інший нашоломник бачимо на печатці від 1564 р. холмського старости (1545 – 1565) Габриеля Тарла – між двома орлиними крилами топор вістрям додолу.[21]

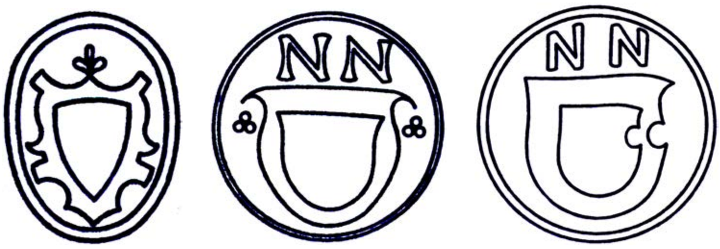
мал.551-553: печатки Івана Бороздовського 1561, 1568 та 1586 р.р.

Гербом Лелiва користувалися Краєвські (рід, що переселився з Малопольщі)[22] та Бороздовські (галузь роду Грановських).[23] На печатках представника останнього – львівського земського підсудка (1558 – 1575), згодом судді (1575 – 1599), Івана Бороздовського від 1561 р.,[24] 1568 р.[1] і 1586 – 1591 р.р.[2] в ренесансовому щиті було розміщено шестипроменеву зірку над півмісяцем, що лежить рогами догори.

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.47; ŻD-XVIII-II, с.289, 298.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.124; ŻD-XVIII-II, с.310, 346.
[3] Wittyg W. NSP.- С.208.
[4] Paprocki B. Panosza.- С.Е 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.376.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.225, 934.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.175; ŻD-XVIII-II, с.297.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.74; ŻD-XVIII-II, с.297.
[8] Paprocki B. Panosza.- С.С 2v, D 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.354; ŻD-XVIII-II, с.289, 297.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.237; ŻD-XVIII-II, с.331.
[10] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.84v; Paprocki B. Panosza.- С.С 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.467; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.332; ŻD-XVIII-II, с.311, 345.
[11] Paprocki B. Panosza.- С.Е 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.76.
[12] Paprocki B. Panosza.- С.Е 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.351.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.138; ŻD-XVIII-II, с.345.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.419; ŻD-XVIII-II, с.334.
[15] Paprocki B. Panosza.- С.D 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.441; ŻD-XVIII-II, с.309.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.526; ŻD-XVIII-II, с.346.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.9.
[18] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.382, арк.1 (кругла, 24 мм; довколовий напис стерто).
[19] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.445, арк.1 (овальна, 14х12 мм; згори літери: **IT**).
[20] APK, ASang, Teka X, Plik 83 (овальна, 16х14 мм; згори літери: **IT**).
[21] APK, ASang, Teka IX, Plik 126 (кругла, 32 мм; напис по колу: **GAB : TARLO : ... CHEL CAP**).
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.355; ŻD-XVIII-II, с.346.
[23] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.489; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.337; ŻD-XVIII-II, с.309.
[24] APK, ASang, Perg.266; Perg.267; Perg.268; Perg.269; Perg.270; Perg.271 (кругла, 21 мм; згори літери: **IB**).

Крім того, гербом Лелiва користувалися пани Тарновські[3] та їх галузь – пани Синявські.[4] Руський воєвода (1553 – 1569) та великий коронний гетьман Микола пан з Синяви 1 липня 1569 р. засвідчив акт Люблинської унії печаткою з зображенням герба Леліва в ренесансовому щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику бачимо п'ять павичевих пер, на яких шестипроменева зірка над півмісяцем, що лежить рогами догори.[5] На його дещо ранішій печатці, від 1566 – 1567 р.р., маємо подібне зображення, але без пер в нашоломнику, в супроводі довколового напису: **NICOLA • A • SZIEN ... PAL ... TERRE • RVSS**.[6] Ротмистр Рафал Синявський мав на печатці від 1570 р. аналогічний малюнок, але без шоломової корони та з павичевими перами в нашоломнику.[7] Нарешті, на печатці Адама-Єроніма пана з Синяви від 1610 р. знаходимо герб подібний до того, який було вміщено на печатці пана Миколи Синявського від 1569 р., але цього разу в овальному бароковому щиті в супроводі довколового напису: **ADAM HIERONIM ... COMES ... LEOPOLIENSIS ....**[8]

мал.554-556: печатки Миколи Нараївського 1554, 1561 та 1568 р.р.

По три львівські родини належали до гербових спільнот: Гримала – Будзишовські (з Великопольщі),[9] Лагевницькі (з Великопольщі)[10] та Лудзицькі,[11] Одровос – Висоцькі,[12] Куранські[13] та Одровоси пани зі Спрови,[14] Правда – Дембські (з Мазовії),[15] Кухарські (з Мазовії)[16] та Ожигалки,[17] Сліповрон – Копчинські (з Судомирської землі),[18] Круковські[19] та Рембовські (з Мазовії),[20] Сренява – Клюси пани з Вижнян,[21] Мрочеки (з Судомирської землі)[22] та Скотницькі (з Краківської землі),[23] Сулима – Гаєвські (з Краківської землі),[1] пани

---

[1] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.541, арк.1; спр.542, арк.1; спр.543, арк.1; спр.544, арк.1 (кругла, 25 мм; згори: **IB**).
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.613, арк.1; BCz, Perg.1228 (кругла, 22 мм; довколовий напис стерто).
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.27; ŻD-XVIII-II, с.289, 297.
[4] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.51, 80, 80v, 82; Paprocki B. Panosza.- С.C 3v, C 4, C 4v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.340; ŻD-XVIII-II, с.289, 297.
[5] AGAD, Perg.636 (кругла, 27 мм; напис по колу: **NIC ...**).
[6] Akta unji.- С.405, n.93 a, опис n.7; С.408, n.94 b, опис n.8 (кругла, 30 мм).
[7] APK, ZR, Rkps 124, st.333 (кругла, 19 мм; згори літери: RS).
[8] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.647, арк.1 (овальна, 46х40 мм).
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.353; ŻD-XVIII-II, с.346.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.203; ŻD-XVIII-II, с.345.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.618; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.286.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.460; ŻD-XVIII-II, с.309.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.517; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.466-467; ŻD-XVIII-II, с.309.
[14] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.51v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.37; ŻD-XVIII-II, с.289.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.331; ŻD-XVIII-II, с.345.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.428; ŻD-XVIII-II, с.345.
[17] ŻD-XVIII-II, с.345.
[18] ŻD-XVIII-II, с.345.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.386.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.104; ŻD-XVIII-II, с.346.
[21] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.87v; Paprocki B. Panosza.- С.D 3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.205; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.114; ŻD-XVIII-II, с.310, 352.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.489; ŻD-XVIII-II, с.345.
[23] ŻD-XVIII-II, с.345; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.389.

Опоровські (з Ланчицької землі)[2] та Сулими (з Малопольщі),[3] Яніна – Білецькі,[4] пани Собеські[5] та Нараївські.[6] Представник останнього – львівський земський суддя (1551 – 1575) Микола Нараївський користувався 1554 р.,[7] 1561 р.[8] та 1568 р.[9] трьома печатками з зображенням щита в ренесансовому щиті.

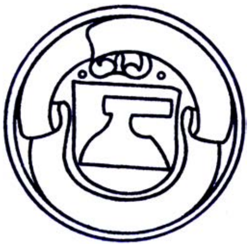
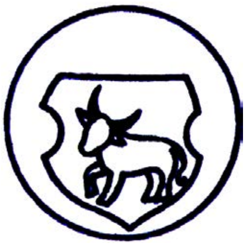
мал.557: герб Яніна в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.558: герб Люба в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.559: герб Побог в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

Гербом Вуж користувалися Корачі (рід з Мазовії)[10] та Подолецькі.[11] Гербом Задора – Боршовські[12] та Врещі.[13] Люба – пани Жолкевські[14] та Свидерські (з Люблинської землі),[15] Огон – Рошковські (з Куявської землі)[16] та Скарбинські,[17] Окша – Недзведзькі (з Судомирської землі)[18] та Хоментовські[19] (в тому числі львівський земський суддя Ян Хоментовський – на печатці від 1520 р. в іспанському щиті),[20] Полукоза – Жебровські[21] та пани Лігензи,[22] Помян – Бруховські[23] та Янчинські,[24] Рогаля – Поплавські[25] та Скульські (з Мазовії),[26] Телок – Желеховські (з Малопольщі)[27] та городоцький войський Станіслав Михаловський – на печатці від 1570 р. в німецькому щиті),[28] Старий кінь – Чорторийські[1] та

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.61-62; ŻD-XVIII-II, с.309, 345.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.122; ŻD-XVIII-II, с.311.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.562-564; ŻD-XVIII-II, с.309.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.139; ŻD-XVIII-II, с.309, 334.
[5] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.87.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.317; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.518; ŻD-XVIII-II, с.309, 331.
[7] AGAD, Perg.8566 (овальна, 17x13 мм).
[8] APK, ASang, Perg.266; Perg.267; Perg.268; Perg.269; Perg.270; Perg.271 (кругла, 22 мм; згори літери: **NN**).
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.541, арк.1; спр.542, арк.1; спр.543, арк.1; спр.544, арк.1 (кругла, 27 мм; згори: **NN**).
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.255; ŻD-XVIII-II, с.346.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.366; ŻD-XVIII-II, с.309, 334.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.294.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.446; ŻD-XVIII-II, с.346.
[14] Paprocki B. Panosza.- С.D 2, D 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.432; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.183.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.571; ŻD-XVIII-II, с.346.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.149; ŻD-XVIII-II, с.345.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.524; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.377.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.391; ŻD-XVIII-II, с.345.
[19] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.565; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.77; ŻD-XVIII-II, с.345.
[20] APK, ADz, Perg.II/21 (кругла, 26 мм; довколовий напис стерто).
[21] Wittyg W. NSP.- С.377.
[22] Paprocki B. Panosza.- С.K 4; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.93.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.341; ŻD-XVIII-II, с.335.
[24] ŻD-XVIII-II, с.335.
[25] Wittyg W. NSP.- С.253.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.395; ŻD-XVIII-II, с.345.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.151; ŻD-XVIII-II, с.310, 335, 352.
[28] BCz, Perg.956 (кругла, 14 мм).

заступник львівського старости Адам Семушовський, на печатці якого від 1568 р. зображено коня в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною і топор в нашоломнику, в супроводі довколового напису: **ADAM • SIEMVSSOWSKI • SVROGAT • LEOPO**.[2]

мал.560: печатка Яна Хоментовського 1520 р.
мал.561: печатка Станіслава Михаловського 1570 р.
мал.562: печатка Матвія Гембицького 1546 р.
мал.563: герб з печатки Валентина з Пільзна 1546 р.

Гербом Нечуя користувалися Куропатницькі[3] та Гембицькі[4] (зокрема, жидачівський войський Матвій Гембицький – на печатці від 1546 р. в ренесансовому щиті).[5] Віттиг, щоправда, повідомляє про використання Яном Гембицьким на печатці від 1646 р. герба Лис,[6] але в даному випадку це могла бути й печатка іншої особи, лише прикладена від імені Яна Гембицького. Герб Побог уживали Кухарські з Лагодова[7] та Запольські (рід з Сірадзької землі).[8] Щодо останніх маємо відомості про використання дещо іншого сюжета – на печатці львівського граничного коморнка Яна Запольського від 1591 р. знаходимо зображення підкови кінцями додолу в супроводі двох хрестиків в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною і три страусових пера в нашоломнику, тобто малюнок, що відповідає гербу Люба.[9]

мал.564: герб Віруш в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.565: герб Годеба в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.566: герб Остоя в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.567: герб Стрейковських в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.

---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.111; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.236; ŻD-XVIII-II, c.311.
[2] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.539, арк.1 (кругла, 28 мм).
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.329; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.458; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.414 (Kuropatnicki h. Nieczuja); ŻD-XVIII-II, c.335.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.104.
[5] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.445, арк.1 (кругла, 15 мм; згори літери: **MG**).
[6] Wittyg W. NSP.- C.90.
[7] Paprocki B. Panosza.- C.E 3.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.75-76; ŻD-XVIII-II, c.346.
[9] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.613, арк.1 (овальна, 20x19 мм; згори літери: **IZ**).

Серед інших гербів львівського нобілітету польського походження можемо назвати наступні: Божа воля, яким користувалися Романовські,[1] Віруш – Горецькі,[2] Годеба – Венглинські (рід з Судомирської землі),[3] Гоздава – Печихойські,[4] Долива – Трецькі (з Великопольщі),[5] Дрия – Лісицькі (з Каліської землі),[6] Дрогомир – Куликовські,[7] Дуброва – Лосі (з Мазовії),[8] Забава – Пясецькі (з Мазовії),[9] Кораб – Ковальські[10] (в тому числі львівський земський підсудок Вікторин Ковальський – на печатці від 1586 – 1591 р.р. в ренесансовому щиті),[11] Ласка – Семенські (з Сірадзької землі),[12] Левaрт – Конарські (з Судомирської землі),[13] Лис – Ольшевські (з Мазовії),[14] Новина – львівський декан Ян Кровицький (на печатці від 1503 р.),[15] Остоя – Стариські,[16] Пилява – Камінецькі пани з Олеська і Заложців,[17] Прегина – Звяртовські,[18] Просна – Вільжинські (з Великопольщі),[19] Прус II – Дембовські,[20] Рава – Ожги (з Мазовії),[21] Радван – Славковські,[22] Рудниця – Старинські (з Великопольщі),[23] Тарнава – Броневські,[24] Траска – Вилежинські (з Мазовії),[25] Трубки – Йордани,[26] Шелига – Роздольські.[27] Гербом з зображенням трьох щитків користувався рід Стрейковських.[28] Нарешті, львівський канонік та буський пробош Валентій з Пільзна мав у гербі з печатки від 1546 р. зображення родового знака у вигляді шестипроменевої зірки, яку з'єднано стовпом з колом, в ренесансовому щиті.[29]

IV. Родова геральдика львівських міщан

Проблема родового герботворення львівських міщан, а якщо брати ширше, то і розгляд геральдики напівпривілейованих верств середньовічного суспільства Корони Польської, супроводжується в науковій літературі певними протиріччями теоретичного характеру. Польська історіографія традиційно воліє визнавати повноцінними родовими (особовими) гербами лише геральдичні знаки шляхетського стану. Міщанські герби,

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.136; ŻD-XVIII-II, с.311, 335.
[2] Paprocki B. Panosza.- С.D 2.
[3] Paprocki B. Panosza.- С.D 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.264; ŻD-XVIII-II, с.310, 345.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.285; ŻD-XVIII-II, с.331.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.139; ŻD-XVIII-II, с.345.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.131; ŻD-XVIII-II, с.345.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.440; ŻD-XVIII-II, с.311.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.268; ŻD-XVIII-II, с.345.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.281; ŻD-XVIII-II, с.310.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.589.
[11] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.613, арк.1; BCz, Perg.1228 (кругла, 22 мм; напис по колу: **VICTORINVS KOWALSKI SVBIVDEX LEO**).
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.337.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.182; ŻD-XVIII-II, с.346.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.87; ŻD-XVIII-II, с.345-346.
[15] Piekosiński F. Heraldika polska.- С.106; мал.158; AGZ.- Tom IX.- n.153.
[16] Paprocki B. Panosza.- С.G 1; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.372; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.509.
[17] Paprocki B. Panosza.- С.C 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.381; ŻD-XVIII-II, с.289, 299.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.375; ŻD-XVIII-II, с.335.
[19] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.332; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.343.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.331; ŻD-XVIII-II, с.310.
[21] Paprocki B. Panosza.- С.E 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.214.
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.359.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.511; ŻD-XVIII-II, с.345.
[24] Paprocki B. Panosza.- С.E 3.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.456; ŻD-XVIII-II, с.346.
[26] Paprocki B. Panosza.- С.D 4v.
[27] Wittyg W. NSP.- С.274.
[28] Paprocki B. Panosza.- С.F 3; Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus III.- С.218; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.536.
[29] Wittyg W. ZP.- С.86; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.210-211, мал.1197.

натомість, трактовано як "gmerki", тобто як розпізнавально-власницькі знаки, що мають лише певну зовнішню подібність до "справжніх" гербів.[1]

Подібне трактування рішуче розминається з дійсністю. По-перше – зовнішнє оформлення міщанських гербів практично нічим не відрізняється від витворів шляхетської геральдики. В герботворенні міщан зазвичай бачимо ту саму структуру геральдичної композиції, що і в шляхетських гербах. Геральдика міщан доволі часто оперує не лише обов'язковими складовими герба – щитом та гербовою фігурою, але також і позащитовими елементами. Щоправда використання останніх в міщанських гербах не є таким поширеним як в шляхетському герботворенні, але в даному випадку мова може йти лише про кількісні, але аж ніяк не про якісні, характеристики. Міщанський герб, навіть без позащитових елементів, є таким же самим гербом, що і зразки шляхетської геральдики, які, до слова, також нерідко постають в спрощеній формі – без позащитових елементів, а в деяких випадках навіть без щитів.

По-друге – з юридичної точки зору геральдична практика доби середньовіччя не знала жодної правової різниці між шляхетським та міщанським гербом. На це, зокрема, вказує положення трактату "De Insigniis et Armis", що належить перу одного з найвизначніших італійських правників епохи середньовіччя Бартоло ді Сасоферато – "Деякі особи набувають собі герби або знаки за власним бажанням. Необхідно розглянути, чи дозволено їм це. Я вважаю, що дозволено. Адже як імена вигадано для розрізнення людей, так і ці знаки або герби винайдено для того ж. Але ім'я будь-хто може взяти за власним бажанням. В такому разі й знаки будь-хто може використовувати та зображувати на власних речах, однак не на чужих".[2] Вибір герба, як представником привілейованої верстви, так і особою незнатного походження, був актом особистого волевиявлення, що тривалий час не обмежувався жодними юридичними приписами. Винятками з цієї практики в добу середньовіччя були хіба що герби, які позначали гідність або посаду певної особи, і якими могли користуватися лише ті хто володів цією гідністю або обіймав відповідну посаду, а також герби, що їх було надано верховною владою. Але в даному разі заборона на використання стосувалася лише конкретних гербів, а не ідеї використання герба як такого.

Очевидно, що впродовж середньовіччя герб виконував соціально-ідентифікуючу функцію, але порівняно легкий спосіб, в який можна було набути власний герб, робив його надбанням не лише справді привілейованих верств середньовічного суспільства, але і тих груп, які мали лише претензії на подібний статус. Відповідно, міський патриціат, що провадив активну боротьбу за урівняння власних прав і свобод з шляхетським станом (в багатьох країнах Європи – доволі успішно), послуговувався гербами в той самий спосіб і з тією ж самою метою, що і середньовічне рицарство.

Жорстке регламентування геральдичної творчості, в тому числі й обмеження права на використання родових чи особових гербів, є явищем доволі пізнім, що поширилося в країнах Європи лише у ранньомодерні часи. Пов'язано цей процес зі створенням центральних установ, що провадили облік та затвердження гербів, і відповідно до цього дозволяли їх використання лише тим особам, що мали на це санкцію державних органів. Наслідком подібного роду діяльності ставали монументальні зведення родових гербів у відповідних загальнодержавних гербовниках. Разом з тим, відсутність родового герба в подібних геральдично-генеалогічних зведеннях створювало поважні труднощі для його використання, незважаючи на те що історія подібного герба могла налічувати багато років.

В окремих країнах право на використання гербів почало асоціюватися виключно зі шляхетським станом, як приміром в Речі Посполитій, де шляхетський стан здійснив спробу зробити герби лише своїм соціально-ідентифікуючим надбанням. Річпосполитські

---

[1] Wittyg W. Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku.- Kraków, 1907.- C.I-VI; Szymański J. Nauki pomocnicze historii.- Warszawa, 1983.- C.671; Follprecht K. Pieczęcie mieszczan krakowskich // Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań.- Warszawa, 2006.- C.339.

[2] Черных А. Трактат Бартоло ди Сассоферрато "О знаках и гербах" // Средние века.- Выпуск LII.- М., 1989.- С.313.

гербовники нотують в основному шляхетські герби, практично повністю ігноруючи герби міщан. Втім, у даному випадку це може вказувати лише на політичні погляди річпосполитської шляхти, що прагнула виключити з політичного життя всі інші стани, а зовсім не на відсутність міщанського герботворення в ранньомодерну добу на теренах Речі Посполитої. Тим більше немає підстав стверджувати неповноцінність міщанських гербів Корони в період середньовіччя, коли міські громади, а також визначні патриціанські роди таких міст як Львів чи Краків, приймали жваву участь не лише в економічному, але й у політичному житті Королівства.

По-третє – варто звернути увагу на ту обставину, що в сусідніх з Короною країнах (Чехія, Угорщина, Німеччина) міське герботворення перебувало на доволі високому рівні, і мало чим поступалося, як числом і пишністю форм, так і ідейно-символічним наповненням, геральдичним витворам шляхетського стану.[1] Відсутність тотального домінування шляхти в суспільно-політичному житті цих країн ніколи не провокувало питання про виключну приналежність гербів до шляхетського стану, як це бачимо в разі з родовим герботворенням Корони (згодом – Речі Посполитої). Міщанські герби в країнах Центральної Європи незмінно трактовано як геральдичні витвори, нарівні зі шляхетськими гербами.

Очевидно, що герби міщан, які займали осібне місце в соціальній структурі середньовічного суспільства, мали цілий ряд своєрідних ознак, характерних лише для цієї групи гербів, що втім не дає підстав говорити про їх негеральдичність, а радше – про певну специфіку, що є притаманною будь-якій соціально обумовленій групі гербів. Адже, приміром, знайти певні відмінності в герботворенні титулованої знаті та звичайного рицарства також не складе значних труднощів, але це, очевидно, не змусить нас говорити про "неповноцінність" рицарських гербів.

Крім того, необхідно зазначити, що в герботворенні міщан Центрально-Східної Європи можемо спостерігати одні й ті самі сюжети, що не в останню чергу зумовлено спільним (німецьким) етнічним походженням патриціату найбільших міст Руського (до 1434 р.), Польського, Чеського та Угорського королівств. Зрозуміло, що якщо певна міщанська родина німецького походження користувалася на своїй батьківщині гербом, то останній не переставав бути таким лише внаслідок самого факту переселення даної родини на терени Корони. Характерна ж наявність в герботворенні міщан всіх центрально-європейських країн геральдичних сюжетів на основі знакоподібних конструкцій,[2] зайвий раз доводить, що герби міщан з території Польського королівства є такими ж самими повноцінними геральдичними витворами як і герби міщанства сусідніх країн.

Саме на основі родових знаків було витворено більшість міщанських гербів Львова. Цілком очікувано, львівські міщанські родини німецького походження користувалися традиційними Hausmarken,[3] які були одним з основних джерел міщанського герботворення в німецьких землях.[4] Аналогічно чинили також міщани польського, вірменського та руського походження. Для останніх це було тим природнішим, що руська родова геральдика сама по-собі оперувала в основному старими родовими знаками. Відповідно родова геральдика львівського патриціату та міщанства в цілому не надто вирізнялася на загальноруському тлі родового герботворення, хоч і мала в своїй основі німецьку геральдичну традицію.

Найпоширенішим сюжетом родового герботворення львівських міщан XVI ст. були родові знаки з використанням різноманітних хрестоподібних конструкцій – прямі, довгі, косі хрести та їх поєднання з вістрями, піввістрями, колами, півколами, ламаними та хвилястими

---

[1] Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom IX.- Lwów, 1930; Bárczay O. Heraldika késikönyve.- Budapest, 1897; Neubecker O. Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz.- Augsburg, 1992.

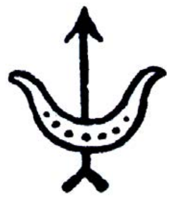
[2] Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom IX.- Lwów, 1930.- C.122; Neubecker O. Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz.- Augsburg, 1992.- C.777-815.

[3] Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku.- Lwów, 1912.- C.385.

[4] Ruppel K.K. Die Hausmarke. Das Symbol der germanischen Sippe.- Berlin, 1939.

лініями схожими на літери. Так, найвизначніша патриціанська родина Львова доби пізнього середньовіччя – Шольців (Шольців-Вольфовичів) користувалася геральдичними конструкціями з використанням косого хреста. Зокрема, на печатці Станіслава Шольца-Станцловича від середини XVI ст. було вміщено знак у вигляді косого хреста з доземим перехрестям на костурній основі та з **N**-подібним відгалуженням вгорі.[1]

мал.568: герб з печатки Станіслава Шольца-Станцловича середини XVI ст.
мал.569: герб з печатки Шольца-Станцловича 1556 р.
мал.570: герб з печатки Яна Шольца-Вольфовича 1562 р.
мал.571: герб з печатки Якуба Шольца XVI ст.
мал.572: печатка Станіслава Шольца 1588 р.

Печатка Шольца-Станцловича від 1556 р. мала подібну конструкцію родового знака – у вигляді перехрещеної літери **X** з загнутими та костуроподібними кінцями.[2] Натомість, Ян Шольц-Вольфович 1562 р. користувався печаткою з гербом у вигляді літери **X** з загнутими кінцями та перехрестям на правому горішньому кінці.[3] В подальшому це зображення було відтворено на одному з барельєфів лівівської ратуші в овоченні барокового картуша.[4] Варто зазначити, що в 2-й пол. XVI ст. деякі представники роду Шольців користувалися і дещо відмінними сюжетами, в основі яких, втім, перебували все ті ж знакоподібні конструкції.

мал.573: герб Шольців-Вольфовичів з львівської ратуші
мал.574: герб Шольців-Вольфовичів 1595 р. з львівської ратуші

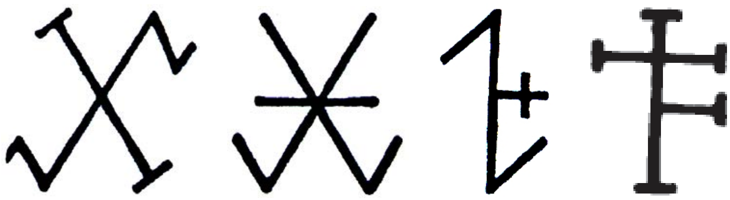
Так, львівський райця Якуб Шольц мав на своїй печатці зображення знака у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, яка перетинає підкову, що лежить кінцями догори.[5] А на печатці Станіслава Шольца від 1588 р. було розміщено знак у вигляді

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.92; Łoziński W. Złotnictwo lwowskie.- Lwów, 1912.- C.165, n.92.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.93; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.93; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Lwów, 1890.- Табл.IV, n.67; Wittyg W. ZP.- C.151.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.94; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.94; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- C.148, табл.IV, n.50; Wittyg W. ZP.- C.151-152.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.72, мал.19; c.387, 391, n.94; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.94.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.91; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.91.

хреста з навскісним перехрестям вліво, трикутником в лівій горішній частині та загнутим вправо долішнім кінцем в овальному бароковому щиті, в супроводі довколового напису: **STANI • SCHOLC • LEOPOLI ::::.**[1]

14 жовтня 1595 р. імператор Рудольф II надав Шольцам-Вольфовичам нобілітаційний привілей,[2] згідно з яким за родиною було затверджено новий герб на все тій же знакоподібній основі –м у вигляді кола з потрійним розгалуженням назовні з півмісяцями і кульками на кінцях. Невдовзі його зображенням було прикрашено консоль старої ратуші – в бароковому картуші з левом-щитотримачем.[3]

Знак у вигляді косого хреста з загнутими та костуроподібними кінцями знаходився також на печатці Матвія Кашера від 1541 р.[4] А на печатці Анни Симонової Томашевичової від 1538 р. знак мав вигляд перехреченого косого хреста з загнутими догори долішніми кінцями.[5] Пізніше, 1571 р., вона, імовірно, користувалася печаткою з дещо відмінним зображенням знака у вигляді двох піввістрь в стовп з хрестиком ліворуч.[6] Втім, слід визнати, що остання інформація не є надто надійною, оскільки найповніше зведення гербів львівських міщан за авторством Лозинського даних відомостей не віднотовує.

мал.575: герб з печатки Матвія Кашера 1541 р.
мал.576: герб з печатки Анни Симонової Томашевичової 1538 р.
мал.577: герб з печатки Анни Симонової 1571 р.
мал.578: герб з печатки Миколи Айхингера середини XVI ст.

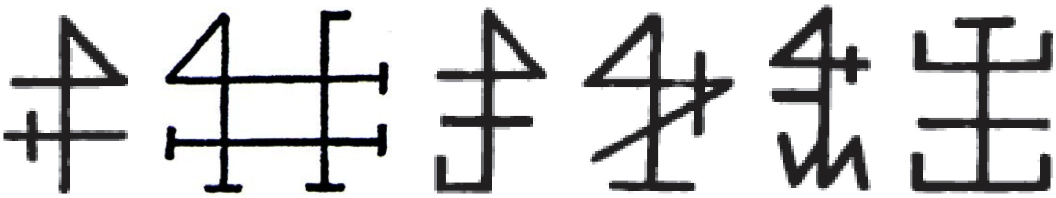
Зображення півторараменного хреста оздоблювало печатку Миколи Айхингера середини XVI ст.[7] Більш складну хрестоподібну конструкцію знаходимо на печатці Юрка Войнара на печатці 1577 р. – у вигляді двораменного хреста з трикутником в лівому горішньому куті та перехрестям на правому кінці долішнього рамена.[8] Натомість, на печатці Яна Войнара від 1581 р. знак має вигляд двох переплетених хрестів або грат з костурними закінченнями і трикутником в правому горішньому куті.[9]

Двораменний хрест у поєднанні з трикутником в горішній частині знаходимо ще в кількох гербах львівських міщан. Приміром, Каспер Млечко 1577 р. уживав печатку з зображенням знака у вигляді двораменного хреста з трикутником в лівій горішній частині та кутастим відгалуженням вправо на долішньому кінці.[10] На печатці Якуба Купчовича 1577 р. знак мав вигляд хреста на основі з трикутником в правій горішній частині, перехрестям та відгалуженням на лівому кінці поземого рамена.[11] А львівський райця Андрій Чехович розміщував на печатці знак у вигляді хреста з трикутником в правій горішній частині,

---

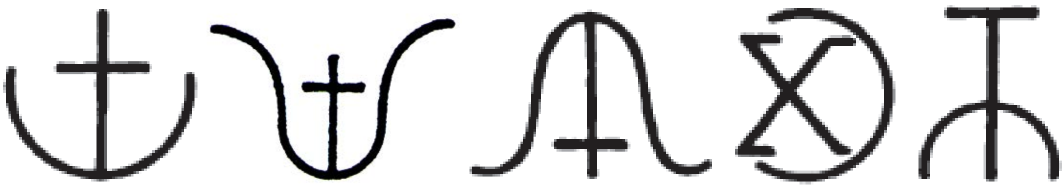
[1] Wittyg W. ZP.- C.105.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.70.
[3] Сварник І. Державні, земельні, міські й приватні символи в пам’ятках архітектури Львова // Знак.- 2007.- Ч.43.- С.10; Łoziński W. Patrycyat.- C.76, мал.20; c.387, 391, n.95; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.95.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.37; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.37; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.58; Wittyg W. ZP.- C.147-148.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.97; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.97.
[6] Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.45; Wittyg W. ZP.- C.154.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 388, n.1; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.1.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.103; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.103.
[9] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.104; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.104.
[10] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.38; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.38.
[11] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.47; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.47.

перехрестям на лівому кінці поземого рамена, відгалуженням праворуч та двома **V**-подібними відгалуженнями здолу.[1] В свою чергу на печатці Миколи Кошлі від 1541 р. був присутній знак у вигляді двораменного хреста з загнутими догори кінцями на горішньому рамені на основі з загнутими догори кінцями та з костурним завершенням.[2]

мал.579: герб з печатки Юрка Войнара 1577 р.
мал.580: герб з печатки Яна Войнара 1581 р.
мал.581: герб з печатки Каспера Млечка 1577 р.
мал.582: герб з печатки Якуба Купчовича 1577 р.
мал.583: герб з печатки Андрія Чеховича
мал.584: герб з печатки Миколи Кошлі 1541 р.

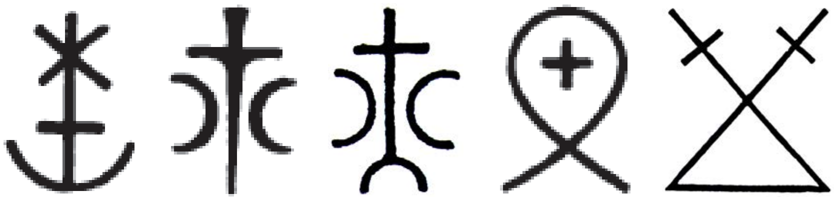
Крім хрестоподібних конструкцій у львівському міщанському герботворенні доволі уживаним було поєднання хреста з півколом або колом та іншими геометричними фігурами. Приміром, на печатці Бальтазара Глови від 1530 р. знаходимо знак у вигляді хреста над півколом, що лежить кінцями догори.[3] Микола Страдомчик 1470 р. користувався печаткою з подібним зображенням, але цього разу з півколом з загнутими в бік кінцями.[4] Аналогічне, але перевернуте зображення, перебувало на печатці Криштофа Скляра від 1595 р.[5] Блажей Сосна користувався печаткою зі знаком у вигляді косого хреста, що перебував у середині півкола, яке лежить кінцями вправо.[6] Знак у вигляді літери **Т**-подібного хреста, який перетинало півколо кінцями додолу знаходився на печатці Станіслава Кантора від 1575 р.[7]

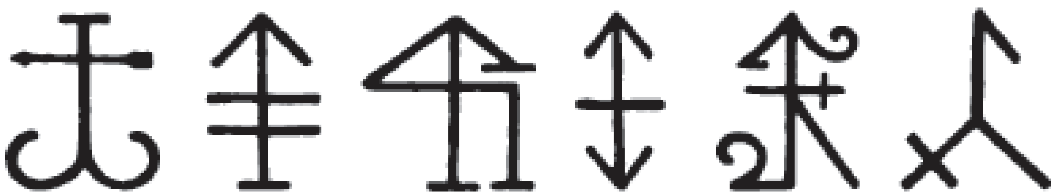
мал.585: герб з печатки Бальтазара Глови 1530 р.
мал.586: герб з печатки Миколи Страдомчика 1470 р.
мал.587: герб з печатки Криштофа Скляра 1595 р.
мал.588: герб з печатки Блажея Сосни XVI ст.
мал.589: герб з печатки Станіслава Кантора 1575 р.

[1] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.13; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.13.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.40; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.40; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.62; Wittyg W. ZP.- С.148.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.22; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.22.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.54; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.54; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.23; Wittyg W. ZP.- С.153.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.90; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.90; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.24; Wittyg W. ZP.- С.154.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.83; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.83; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.57; Wittyg W. ZP.- С.152.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.35; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.35; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.61; Wittyg W. ZP.- С.147.

На титульній сторінці львівських війтівських актів від 1559 р. було зображено знакоподібний герб у вигляді хреста над півколом кінцями догори з шестипроменевою зіркою вгорі, що належав Альберту (Albertus Baccalaureus Ostrosius).[1] Певну подібність до шляхетського герба Остоя мало зображення на печатці Дороти Билини від 1575 р., в полі якої знаходився довгий хрест в супроводі двох півкіл (або півмісяців), що лежать кінцями в різні боки.[2] Подібною є конструкція герба і на печатці Миколи Мораковського від 1616 р. – знак у вигляді довгого хреста в супроводі трьох півкіл.[3] Знак у вигляді кола з подвійним розгалуженням здолу (подібне до пов'язки) з хрестиком у середині прикрашав печатку райці та бурмистра Станіслава Дибовицького від 1618 р.[4] А на печатці Фридерика Фрича від 1542 р. зображено знак у вигляді трикутника з двома перехрещеними розгалуженнями вгорі.[5]

мал.590: герб Альберта з війтівських актів 1559 р.
мал.591: герб з печатки Дороти Билини 1575 р.
мал.592: герб з печатки Миколи Мораковського 1616 р.
мал.593: герб з печатки Станіслава Дибовицького 1618 р.
мал.594: герб з печатки Фридерика Фрича 1542 р.

мал.595: герб з печатки Альбрихта 1541 р.
мал.596: герб з печатки Данила Заліського 1580 р.
мал.597: герб з печатки Станіслава Мазанця 1554 р.
мал.598: герб з печатки Франциска Веніга 1577 р.
мал.599: герб з печатки Криштофа Фокса 1574 р.
мал.600: герб з печатки Ганса Фокса кінця XVI ст.

Не менш поширеним сюжетом герботворення львівських міщан було також поєднання хреста зі стрілою або піввістрям стріли. Скажімо, на печатці львівського міського писаря Альбрихта від 1541 – 1546 р.р. бачимо знак у вигляді хреста з подвійним розгалуженням здолу та стрілою вістрям вправо замість поземого рамена.[6] Данило Заліський 1580 р. користувався печаткою з зображенням знака у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору з костурним закінченням.[7] А на печатці Станіслава Мазанця від 1554 р. було

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 388, n.2; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.2.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.12; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.12; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.51; Wittyg W. ZP.- C.141.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 390, n.55; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.55.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.15; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.15; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- C.348, табл.IV, n.59; Wittyg W. ZP.- C.143.
[5] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.234, n.1399.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 388, n.3; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.3; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.15; Wittyg W. ZP.- C.141.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.106; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.106.

розміщено знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з загнутим додолу лівим кінцем поземого рамена.[1] За герб Франциска Веніга, на печатці від 1577 р., правило зображення знака у вигляді перехрещеної подвійної стріли в стовп.[2]

Доволі складна геральдична конструкція знаходилася на печатці Криштофа Фокса від 1574 р. – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з загнутим в правий бік та заокругленим кінцем, перехрещеним лівим кінцем поземого рамена та відгалуженням від середини додолу вліво.[3] Спрощену видозміну родового герба бачимо натомість на печатці Ганса Фокса від кінця XVI ст. – знак у вигляді піввістря стріли з подвійним розгалуженням здолу з перехрестям на правому відгалуженні.[4] Герб райці Еразма Сикста – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу з перехрестям на лівому відгалуженні, було розміщено на барельєфі львівської ратуші.[5] Подібно як і герб роду Ансеринів – знак у вигляді літери **S**, на якій стріла вістрям вгору з відгалуженням здолу та перехрестям загнутим додолу на лівому кінці.[6]

мал.601: герб Еразма Сикста з львівської ратуші
мал.602: герб Ансеринів з львівської ратуші

Зображення піввістря стріли з подвійним розгалуженням здолу та відгалуженням ліворуч становило собою герб роду Капиносів, що знаходився, зокрема, на печатці представника цього роду – Войтиха від XVII ст.[7] На печатці львівського купця Мельхіора Газа від 1556 р. родовий знак мав вигляд перехрещеного ліворуч піввістря стріли, на якому знаходилася покладена на бік літера **V**.[8] Подібну конструкцію мав також герб Домагаличів на барельєфі катедрального собору.[9] Значно сладнішим було зображення на печатці Фридрика Пенса від 1578 р.[10] – знак у вигляді перехрещеного піввістря стріли з перехрестям ліворуч, з подвійним розгалуженням здолу, з перехрещеним правим відгалуженням та

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.52; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.52; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.63; Wittyg W. ZP.- C.148-149.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.101; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.101.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.20; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.20; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.41; Wittyg W. ZP.- C.144.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.19; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.19.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.12, мал.4; c.387, 391, n.99; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.99.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- C.24, мал.7; c.386, 388, n.6; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.6; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.39; Wittyg W. ZP.- C.153-154 (описано як герб Еразма Сикста).
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.36; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.36; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.44; Wittyg W. ZP.- C.147.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.27; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.27; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.43; Wittyg W. ZP.- C.146.
[9] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.14; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.14; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.49; Wittyg W. ZP.- C.143.
[10] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.77; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.77.

загнутим вгору лівим відгалуженням, праворуч коло, ліворуч півколо. Врешті, Андрій Самбор користувався печаткою зі знаком-гербом у вигляді навскіс перехрещених двох піввістрь стріли в стовп.[1]

мал.603: герб з печатки Войтиха Капиноса XVII ст.
мал.604: герб з печатки Мельхіора Газа 1556 р.
мал.605: герб Домагаличів на барельєфі кінця XVI ст.
мал.606: герб з печатки Фридрика Пенса 1578 р.
мал.607: герб з печатки Андрія Самбора
мал.608: герб з печатки Мартина Кореневського
мал.609: герб з печатки Бартоломея Зимировича 1671 р.

Поєднання стріли вістрям вгору та півкола, що лежить кінцями додолу, становило собою знак львівського райці Мартина Кореневського.[2] В свою чергу, рід Зимировичів в якості герба користувався, очевидно, знаком у вигляді перехрещеної стріли вістрям додолу в супроводі двох півкіл, що лежать кінцями в різні боки. Принаймні, саме це зображення було присутнє на пізнішій печатці Бартоломея Зиморовича від 1671 р.[3] А печатку Самуеля Кушевича прикрашало оригінальне зображення родового знака у вигляді ключа.[4]

мал.610: герб з печатки Самуеля Кушевича
мал.611: герб з печатки Каспера Кудлика 1577 р.
мал.612: герб з печатки Сенька Русина 1539 р.
мал.613: герб з печатки Манастерського 1578 р.
мал.614: герб з печатки Симоновича 1576 р.

Буквоподібну конструкцію мав герб на печатці Каспера Кудлика від 1577 р. – у вигляді літери Ѧ з перекладиною вгорі та відгалуженням ліворуч.[5] Руський міщанин Сенько 1539 р. користувався печаткою з зображенням знака у вигляді літери ѡ.[6] А на печатці незнаного з імені Манастерського від 1578 р. літеру ѡ супроводжувало два хрестика згори та здолу.[7] Врешті, представник роду Симоновичів 1576 р.[8] користувався печаткою з

[1] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.79; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.79.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.39; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.39.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 392, n.109; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.109.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.49; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.49.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.46; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.46.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.80; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.80; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.55; Wittyg W. ZP.- С.151.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.51; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.51; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.56; Wittyg W. ZP.- С.148.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.98; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.98; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.68; Wittyg W. ZP.- С.1548.

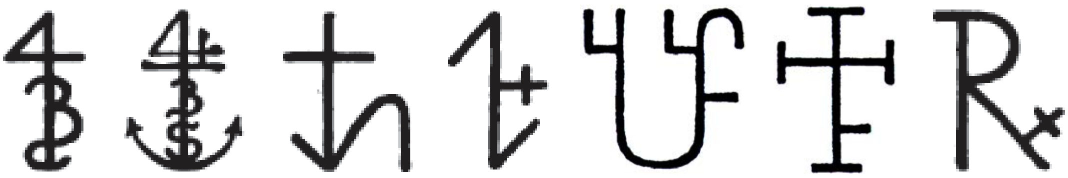
зображенням знака у вигляді перевернутої літери **П** з перехрестям на правому кінці та відгалуженням – на лівому.

Варто зазначити, що львівські міщани італійського походження також користувалися зазвичай знако- та буквоподібними гербами. Так, львівський лавник Микола Зихіні на печатці від 1628 р. вмістив знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу.[1] Юліус Атаванті користувався знаком-гербом у вигляді кола з косим хрестом в середині.[2] Знак у вигляді літери **Н** в колі під хрестиком оздоблював печатку львівського купця Антонія з Валетарії (Antonius de Valetariis) від 1470 р.[3] А на печатці іншого купця – Гебелето від того ж року бачимо вензельне поєднання літер **J** та **G** – очевидно ініціалів власника печатки.[4]

мал.615: герб з печатки Миколи Зихіні 1628 р.
мал.616: герб з печатки Юліуса Атаванті
мал.617: герб з печатки Антонія з Валетарії 1470 р.
мал.618: герб з печатки Гебелето 1470 р.

Використання літер-ініціалів, що позначали імена або прізвища відповідних власників, особливо у поєднанні з родовими знаками, становило звичайну практику в герботворенні львівських міщан. Подібний прийом, щоправда, був зовсім нехарактерним для руської родової геральдики, натомість, він є надзвичайно поширеним в міщанському герботворенні країн Центрально-Східної Європи (Німеччини, Чехії, Польщі, Угорщини). Дана група гербів є виразним свідченням збереження традицій німецької геральдики у герботворенні львівських міщан німецького походження. Подібні приклади подав у своєму зведенні В.Лозинський. Так, він занотував прориси цілого ряду міщанських гербів, утворених шляхом поєднання знаків та літер-ініціалів (щоправда незідентифікувавши їхніх власників), що прикрашали печатки, зброю та різні побутові предмети.[5]

мал.619-625: прориси гербів львівських міщан XVI ст.

Один з найвизначніших патриціанських родів Львова – Боїми також уживали в своєму родовому герботворенні поєднання родового знака з початковою літерою власного прізвища. Видозміна родового герба, що прикрашала каплицю Боїмів, мала наступну конструкцію – знак у вигляді стріли вістрям вгору з піввістрям здолу та літерою В в долішній частині та подвійним підковоподібним розгалуженням кінцями додолу в горішній частині, в колі якого

---

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.110; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.110.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.8; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.8.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 388, n.7; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.7; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.52; Wittyg W. ZP.- C.154.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.21; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.21.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 390, n.57-63; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.57-63.

хрестик; над щитом розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику – п’ять павичевих пер, які пронизує стріла; згори напис: **PDB MDCL**.[1] Ще одним гербом, утвореним за тим же принципом, зображення якого прикрашало каплицю Боїмів, був знак Нижньовської-Боїмової – у вигляді перехрещеного піввістря стріли з літерами **N** і **B** на долішньому кінці; згори напис: **DB DL**.[2]

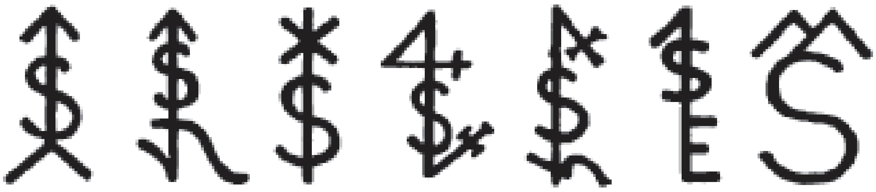
мал.626: герб Боїмів з каплиці
мал.627: герб Нижньовської-Боїмової з каплиці

На пізніших портретах представників родини Боїмів – Георгія (див.: мал.XXI)[3] та Павла (див.: мал.XXII)[4] від 70-х р.р. XVII ст. розміщено кольорову версію їхнього родового герба – на блакитному полі срібна підкова кінцями додолу в супроводі срібного вістря стріли та золотого хрестика, над щитом шолом під золотою шоломовою короною, в нашоломнику п’ять павичевих пер, які пронизує срібна стріла. Відмінним на обох портретах є забарвлення наметів – у першому випадку воно є червоно-срібним, у другому – блакитно-золотим.

Найчастіше в якості складової частини міщанських гербів Львова уживано літеру **S**. Так, на гербі з печатки Станіслава Скробирога від 1579 р. її поєднано зі знаком у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу.[5] А на гербі Юрія Спонера на книжковій обкладинці від 1569 р. – її розміщено на стрілі вістрям вгору з загнутим вправо долішнім кінцем та вигнутим перехрестям.[6] Львівський міщанин Симон наприкінці XVI ст. користувався печаткою з зображенням знака у вигляді стовпа з шестипроменевою зіркою вгорі, на якому розташовано літеру **S**.[7] Станіслав Юзефович на печатці від 1707 р. мав зображення знака у вигляді хреста з трикутником в правій горішній частині, перехрестям на лівому кінці поземого рамена, літерою **S** посередині та перехрещеним відгалуженням ліворуч.[8] За герб львівського купця Станіслава Ганеля, зображення якого знаходилося на його пам’ятнику в львівській катедрі, правило піввістря стріли, перехрещене ліворуч, з літерою **S** вгорі та літерою **h** здолу.[9] Самуель Едверт 1653 р. користувався печаткою з

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.140, мал.35; с.386, 389, n.11; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.11.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.144, мал.36; с.387, 391, n.76; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.76.
[3] Український портрет.- C.131, n.84; Łoziński W. Patrycyat.- C.124, мал.31.
[4] Український портрет.- C.131, n.85; Łoziński W. Patrycyat.- C.136, мал.34.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.82; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.82.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.84; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.84; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.40; Wittyg W. ZP.- C.152.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.81; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.81.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.31; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.31.
[9] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.25; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.25; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.52; Wittyg W. ZP.- C.146.

зображенням знака у вигляді піввістря стріли, на якому розміщувалися літери **S** та **E**.[1] Врешті, на печатці Симона Войші знаходимо літеру **S** під перевернутою літерою **W**.[2]

мал.628: герб з печатки Станіслава Скробирога 1579 р.
мал.629: прорис герба Юрія Спонера 1569 р.
мал.630: герб з печатки Симона кінця XVI ст.
мал.631: герб з печатки Станіслава Юзефовича 1707 р.
мал.632: прорис герба Станіслава Ганеля
мал.633: герб з печатки Самуеля Едверта 1653 р.
мал.634: герб з печатки Симона Войші

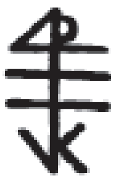
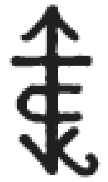
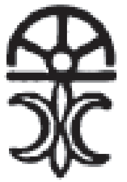
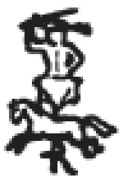
На печатці львівського купця Галенбергера від 1574 р. розміщено літеру **H** з відгалуженням праворуч та піввістрям на горішньому кінці правої щогли.[3] Герб Матея Гайдера на книжковій оправі мав вигляд перехрещеної косим хрестом стріли вістрям вгору з літерами **M** та **H** на долішньому кінці.[4] Львівський хірург Іоган Флотвель 1658 р. використав печатку з зображенням знака у вигляді літери **H** з загнутими в бік кінцями під довгим хрестом, на якому знаходилася літера **C**.[5] Печатку Криштофа Нича прикрашало зображення знака у вигляді двічі перехрещеної стріли вістрям вгору з літерами **C** та **N** здолу.[6]

мал.635: герб з печатки Галенбергера 1574 р.
мал.636: прорис герба Матея Гайдера
мал.637: герб з печатки Іогана Флотвеля 1658 р.
мал.638: герб з печатки Криштофа Нича

На печатці Юрія Краля від середини XVII ст. знак мав вигляд трираменного хреста з трикутником в правій горішній частині, півколом ліворуч, відгалуження вправо на долішньому кінці та літерою **K** ліворуч.[7] В свою чергу Криштоф Краус розмістив на печатці від 1650 р. знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з півколом кінцями вліво посередині, піввістрям на долішньому кінці та літерою **K** ліворуч.[8] Прикметно, що на дещо пізнішій печатці Якуба-Себастияна Крауса від 1670 р. знаходилося зовсім інше зображення – половина колеса над лілією.[9]

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.16; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.16.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.105; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.105.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.24; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.24; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.IV, n.53; Wittyg W. ZP.- C.146.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.26; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.26.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.18; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.18.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 390, n.56; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.56.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.42; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.42.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.43; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.43.
[9] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.44; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.44.

мал.639: герб з печатки Юрія Краля XVII ст.
мал.640: герб з печатки Криштофа Крауса 1650 р.
мал.641: герб з печатки Якуба-Себастияна Крауса 1670 р.
мал.642: прорис герба Гепнера

Варто зазначити, що використання гербових фігур було не поодиноким явищем у герботворенні львівських міщан. Іноді їх розміщували поруч зі знакоподібними сюжетами, як приміром, на гербі Гепнера, що складався з фігури коня, що біжить вправо, рицаря з мечем, що виникає згори та знака у вигляді літери **R** здолу.[1] Герб іншого, незнаного з імені, львівського міщанина, що прикрашав собою будівлю ратуші мав розтятий щит, в горішній частині якого виникає лев, в долішній частині – знак у вигляді дзеркально перевернутої перехрещеної літери **R** в супроводі трьох п’ятипелюсткових троянд.[2]

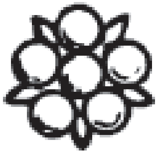
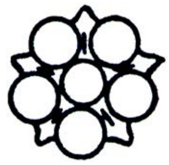
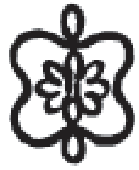
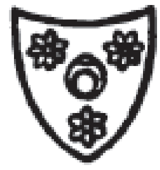

мал.643: герб львівського райці з львівської ратуші
мал.644: герб Юліана Лоренцовича з львівської ратуші
мал.645: герб Кампіанів з львівської ратуші

Приклад переосмислення родового знака у гербові фігури спостерігаємо в разі з родовим гербом Лоренцовичів, що початково мав вигляд костурного хреста над серцем в супроводі двох шестипроменевих зірок. Дане зображення відтворювало герб львівського райці Юліана Лоренцовича на будівлі ратуші.[3] Натомість, в останні роки свого життя він відчутно змодифікував власний герб, що набув вигляду стріли вістрям вгору над півмісяцем, що лежить рогами догори в супроводі двох шестипроменевих зірок, тобто – шляхетського герба Драго-Сас.[4] Втім, значно частіше в гербах львівських міщан знаходимо гербові фігури без супроводу родових знаків. Найпоширенішим сюжетом в даній групі гербів було зображення різноманітних рослин. Так, за гербові знаки писаря Войтиха Зимницького[5] та райці Войтиха Купинського[6] правило зображення п’ятипелюсткової троянди. А на печатці

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.28; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.28.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.28, мал.8; с.387, 390, n.74; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.74.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.16, мал.5; с.386, 390, n.50; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.50.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.388.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.108; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.108.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 390, n.48; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.48.

Войтиха Сурика від 1628 р. бачимо зображення неідентифікованої квітки.[1] Малюнком лілії оздоблено печатку львівського писаря Симона від XVI ст.[2]

мал.646: герб з печатки Войтиха Зимницького
мал.647: герб з печатки Войтиха Купинського 1706 р.
мал.648: герб з печатки Войтиха Сурика 1628 р.
мал.649: герб з печатки Симона XVI ст.
мал.650: прорис герба Кампіанів
мал.651: герб з печатки Зебальда Ворцеля 1555 р.
мал.652: герб з печатки Франциска Вільчека 1729 р.

Гербом визначного патриціанського роду Кампіанів було зображення трилистника в супроводі шестипроменевої зірки, яке бачимо на консолі львівської ратуші.[3] Натомість, надмогильні плити Павла і Мартина Кампіанів в катедральному костелі оздоблено іншою видозміною родового герба – з пальмою в супроводі шестипроменевої зірки.[4] Зображення золотого дерева з потрійною кроною на зеленому пагорбі в блакитному полі щита, над яким розмістився шолом з червоно-золотим наметом під золотою шоломовою короною та нашоломник з тією ж фігурою, що і в щиті, правило за герб львівського райці Войтиха Ожгевича, про що свідчить зображення на його портреті від 1693 р. (див.: мал.XXIII).[5]

Зебальд Ворцель користувався 1555 р. печаткою з зображенням глечика з трьома квітками в ренесансовому щиті.[6] А на печатці Франциска Вільчека від 1729 р. в готичному щиті було розміщено кільце в супроводі трьох квіток.[7] Можливо, що саме йому належав також портрет від кінця XVII ст., який було прикрашено гербом у вигляді кола пронизаного в зірку трьома золотими списами на червоному полі щита, над яким було розташовано золоту шоломову корону, в супроводі літер: **FWSIKMRL** (див.: мал.XXIV).[8] Зважаючи на зміст цього напису (імовірно – Франциск Вільчек ... їх королівської милості райця львівський), а також певну подібність в зображенні гербів (збережено головну фігури а також потрійність другорядних), можемо вважати дану версію доволі вірогідною.

Певна кількість львівських міщан користувалася гербами з зображенням тварин. Зокрема, на портреті Павла Козловського від 1600 р. знаходимо зображення козла на зеленій землі в блакитному полі щита під золотою шоломовою короною, в супроводі літер: **PKCRL** (див.: мал.XXV).[9] Гербом львівського каноніка Станіслава Мостицького (розміщено на його портреті від 60 – 70-х р.р. XVII ст.) було зображення срібного однорога на зеленій землі в червоному полі в оточенні золотого картуша та літер: **SMCL** (див.: мал.XXVI).[10]

Герб райці Якуба Мишковського, що прикрашав львівську ратушу, складався з фігури ягняти, що тримає довгий хрест з прапорцем.[11] Герб Анчевських є знаним за зображенням на

---

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.89; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.89.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.96; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.96.
[3] Сварник І.- С.10; Łoziński W. Patrycyat.- C.88, мал.23; c.386, 389, n.33; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.33.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.34; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.34.
[5] Український портрет.- С.136, n.92.
[6] Wittyg W. ZP.- C.134 (овальна; згори літери: **SW**).
[7] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 392, n.102; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.102.
[8] Український портрет.- С.136, n.93.
[9] Український портрет.- С.116, n.55.
[10] Український портрет.- С.130, n.81.
[11] Łoziński W. Patrycyat.- C.20, мал.6; c.386, 390, n.53; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.53.

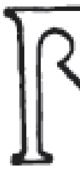
фасаді будинку Мартина-Никанора Анчевського і являє собою мур, з якого виникає лев, що тримає меч, в супроводі літер: **MASR MDCL**.[1] За герб роду Алембеків правило зображення голови орла, що її знаходимо на барельєфі з львівської ратуші[2] та на печатці львівського купця Зебальда Алембека від 1561 р. – в ренесансовому щиті в супроводі літер: **SA** згори.[3]

мал.653: герб Якуба Мишковського з львівської ратуші
мал.654: герб Анчевських на фасаді будинку Мартина-Никанора
мал.655: герб Алембеків з львівської ратуші

В герботворенні львівських міщан знаходимо ще цілий ряд гербових фігур, в основному зброї. Зокрема, на печатці Себастияна Зелинського від 1575 р. бачимо зображення топора вістрям вліво.[4] А на печатці Станіслава Крщоновського від 1628 р. вміщено малюнок сокири.[5] За герб Каспера Пшездецького, на його печатці від 1604 р., правило зображення трьох списів над врубом.[6] Микола Григорович користувався 1682 р. печаткою з зображенням шестипроменевої зірки.[7] Себастиян Ковалевський – 1590 р. з малюнком шестипроменевої зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори.[8] Врешті львівський пушкар Леонард Герл мав на печатці від 1572 р. зображення дзвону в ренесансовому щиті.[9]

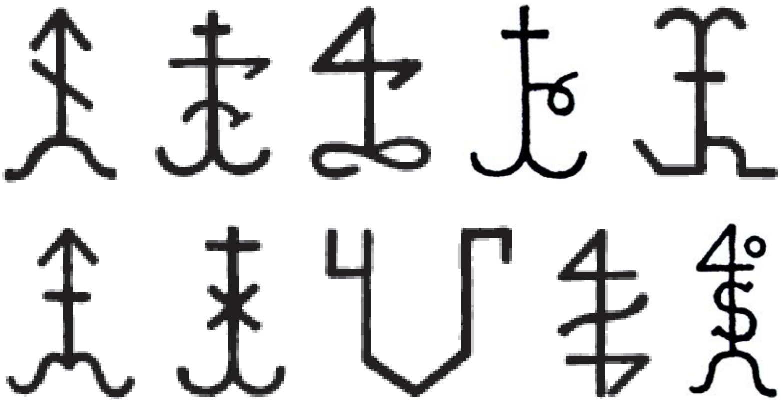

мал.656: герб з печатки Зебальда Алембека 1561 р.
мал.657: герб з печатки Себастияна Зелинського 1575 р.
мал.658: герб з печатки Станіслава Крщоновського 1628 р.
мал.659: герб з печатки Каспера Пшездецького 1604 р.
мал.660: герб з печатки Миколи Григоровича 1682 р.
мал.661: герб з печатки Себастияна Ковалевського 1590 р.
мал.662: герб з печатки Леонарда Герла 1572 р.

[1] Łoziński W. Patrycyat.- С.260, мал.73; с.386, 388, n.5; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.5.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- С.152, мал.38; с.386, 388, n.4; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.4.
[3] Wittyg W. ZP.- С.3 (овальна).
[4] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 392, n.107; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.107; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- С.362; Wittyg W. ZP.- С.155.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.45; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.45.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.78; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.78.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.23; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.23.
[8] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 390, n.41; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.41.
[9] Wittyg W. ZP.- С.44-45 (овальна; згори літери: **LH**).

Окремим питанням в рамках проблеми герботворення львівських міщан є родова геральдика вірменської громади Львова. Якщо оцінювати її в цілому то виразно впадає у вічі абсолютне домінування знакоподібних сюжетів в герботворенні львівських вірмен. Численні зразки останнього, які було представлено на надмогильних плитах цвинтаря вірменської катедри, подав у своєму зведенні В.Лозинський, щоправда не вказавши власників відповідних геральдичних конструкцій.[1]

мал.663-672: герби львівських міщан-вірмен на надмогильних плитах цвинтаря вірменської катедри

Найдавнішою пам’яткою родового герботворення львівських вірмен є зображення на печатці Каленика від 1464 р., що являє собою доволі складну (і не надто ясну) конструкцію у вигляді літери **U** з відгалуженнями всередині (кутастим) та ліворуч (заокругленим), півколом кінцями додолу та колом з подвійним розгалуженням вгорі – в центрі знака, згори вміщене поземе рамено з подвійним розгалуженням праворуч, косим хрестом посередині та костурним закінченням ліворуч.[2]

мал.673: герб з печатки Каленика 1464 р.
мал.674: герб з печатки Стецька Захновича 1538 р.
мал.675: герб з печатки Стецьковича 1541 р.
мал.676: герб з печатки Криштофа Василевича 1570 р.
мал.677: герб з печатки Стецька XVI ст.
мал.678: прорис герба Яскевича
мал.679: герб з печатки Теодора Яскевича 1699 р.

З XVI ст. маємо печатки Стецька Захновича (від 1538 р.) – з зображенням знака у вигляді **Т**-подібного довгого двораменного хреста з подвійним розгалуженням здолу та загнутими в різні боки кінцями поземих рамен;[3] Стецьковича (від 1541 р.)[4] – зі знаком у вигляді трираменного хреста; Криштофа Василевича (від 1570 р.) – зі знаком у вигляді довгого хреста з косим хрестиком посередині та пір’ям здолу в іспанському щиті;[5] Стецька –

[1] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 390, n.64-73; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.64-73.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- C.386, 389, n.32; Łoziński W. Złotnictwo.- C.164, n.32; Wittyg W. ZP.- C.147.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.87; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.87; Wittyg W. ZP.- C.155.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- C.387, 391, n.88; Łoziński W. Złotnictwo.- C.165, n.88; Wittyg W. ZP.- C.153.
[5] Wittyg W. ZP.- C.126; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.234-235, n.1401.

зі знаком у вигляді перехрещеного роздвоєного здолу піввістря стріли з загнутими вгору кінцями поземого рамена.[1]

На надмогильній плиті Яскевича з цвинтаря вірменської катедри було вміщено зображення знака у вигляді двораменного хреста з трикутником в правій горішній частині.[2] Натомість на печатці Теодора Яскевича з тестаменту 1699 р. знак мав вигляді двораменного хреста з трикутниками в правій горішній та лівій долішній частинах.[3] Івашко Пилипович користувався 1635 р. печаткою з зображенням знака у вигляді літери **П** в супроводі двох хрестиків.[4] А на печатці Захарія Богдановича від 1688 р. знак мав вигляд літери **Щ** з загнутими кінцями та перехрестям з загнутими кінцями на долішньому відгалуженні.[5] В свою чергу, герб на надмогильній плиті Стецькевича від 1730 р. складався з перехрещеної стріли вістрям вгору над покладеною на бік літерою **S**.[6]

мал.680: герб з печатки Івашка Пилиповича 1635 р.
мал.681: герб з печатки Захарія Богдановича 1688 р.
мал.682: прорис герба Стецькевича 1730 р.
мал.683: герб з печатки Криштофа-Аведика Вартановича 1645 р.
мал.684: прорис герба Нікоровича
мал.685: герб з печатки Григорія Балсамовича 1712 р.

Герб Криштофа-Аведика Вартановича (Бернатовича) знаємо у двох варіантах. На печатці від 1645 р. розміщено знак у вигляді літери **U** з потрійним відгалуженням ліворуч та кутастим відгалуженням в середині.[7] Натомість, на його портреті від 1671 р. на червоному полі в золотому рококовому картуші зображено чорний мисливський ріжок над яким розташовано дві золоті вежі та золоту галузку, а над щитом – золоту шоломову корону,[8] тобто – натуралістичне переосмислення родового знака (див.: мал.XXVII).

Зображення гербових фігур бачимо також на гербі вірменського міщанина Симеона Муратовича з його портрета від 1691 р. – в золотому картуші перетятий щит: в першій частині – на блакитному полі три срібні шестипроменеві зірки, в другій частині – на червоному полі золота шабля, над щитом золота шоломова корона (див.: мал.XXVIII).[9] Втім, гербові фігури в родовому герботворенні львівських вірмен не були надто популярними. Бачимо їх лише у кількох випадках. Приміром, на надмогильній плиті Нікоровича з цвинтаря вірменської катедри було зображено кітву.[10] А на печатці Григорія Балсамовича від 1712 р. знаходилося зображення голови козла.[11]

---

[1] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.85; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.85; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.21; Wittyg W. ZP.- С.153.
[2] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.29; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.29; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.27; Wittyg W. ZP.- С.147.
[3] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.30; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.30.
[4] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.17; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.17.
[5] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.10; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.10.
[6] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.86; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.86; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Табл.III, n.35; Wittyg W. ZP.- С.152-153.
[7] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 391, n.100; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.100.
[8] Український портрет.- С.129, n.80.
[9] Український портрет.- С.135-136, n.90.
[10] Łoziński W. Patrycyat.- С.387, 390, n.75; Łoziński W. Złotnictwo.- С.165, n.75; Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- С.374, табл.III, n.20; Wittyg W. ZP.- С.149.
[11] Łoziński W. Patrycyat.- С.386, 389, n.9; Łoziński W. Złotnictwo.- С.164, n.9.

V. Галицька земля

В родовому герботворенні Галицької землі домінуюче становище належало геральдичному знаку гербової спільноти Драго-Сасів, до якої належали – Березовські,[1] Білявські,[2] Братковські,[3] Волковицькі,[4] Гнилецькі,[5] Грабовецькі,[6] з Денисковичів,[7] Дрогомирецькі,[8] Дубравські[9] (в тому числі, галицький земський підсудок Томаш Дубравський – на печатці 1569 р. в ренесансовому щит, над яким розміщено шолом з наметом і стрілу вістрям додолу в нашоломнику),[10] Желіборські,[11] Жураковські (Джураковські),[12] Завиши,[13] Книгининські (Княгиницькі),[14] Корчинські,[15] Креховецькі,[16] Лостовські,[17] Railsдинські,[18] Обертинські,[19] Подмихальські,[20] Покутинські,[21] Рашковські,[22] Рашки,[23] Свистильницькі,[24] Скотницькі,[25] Струтинські,[26] Сулятицькі,[27] Турецькі (галузь роду Делятинських),[28] Угерницькі,[29] Цуциловські[30] та Шумлянські.[31]

Останні, крім того, уживали гербів Нечуя[32] та Корчак.[33] Гербом з трьома врубами користувалися також – Васичинські,[1] пани Дорогоївські,[2] Могильницькі,[3] Пишинські,[4]

---

[1] RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.42 (Berezowski h. Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 242; Wyrostek L.- С.90.
[2] RTH.- Tom III.- n.243 (Sas).
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.287; ŻD-XVIII-II, с.335.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.410; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.248 (Wołkowicki h. Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[5] ŻD-XVIII-II, с.332.
[6] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239; Wyrostek L.- С.95.
[7] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.242.
[8] RTH.- Tom III.- n.229, 243 (Sas); ŻD-XVIII-II, с.332; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 242; Wyrostek L.- С.92.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.431; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.195 (Dubrowski h. Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[10] AGAD, Perg.636; Akta unji.- С.337-338, n.148, опис n.126 (овальна, 17х14 мм; згори літери: **TD**).
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.153; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 240; ŻD-XVIII-II, с.312, 332, 335; Wyrostek L.- С.101.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.195; RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 245; ŻD-XVIII-II, с.332; Wyrostek L.- С.92.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.696; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.112; Wyrostek L.- С.102.
[14] ŻD-XVIII-II, с.332; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240, 242; Wyrostek L.- С.94.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- С.233.
[16] ŻD-XVIII-II, с.332; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- С.94.
[17] Wyrostek L.- С.97.
[18] RTH.- Tom III.- n.229 (Sas); ŻD-XVIII-II, с.332; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; Wyrostek L.- С.91.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.285; ŻD-XVIII-II, с.332.
[20] Wyrostek L.- С.91.
[21] Wittyg W. NSP.- С.251.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.94.
[23] Paprocki B. Panosza.- С.G 3v; Wittyg W. NSP.- С.267.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.588; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 240; ŻD-XVIII-II, с.332; Wyrostek L.- С.101.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.390; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.83 (Skotnicki h. Sas).
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.540; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.40 (Strutyński h. Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.561; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240.
[28] Wyrostek L.- С.97.
[29] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 240; Wyrostek L.- С.97.
[30] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.242; Wyrostek L.- С.95.
[31] RTH.- Tom III.- n.243 (Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 242; Wyrostek L.- С.102.
[32] Paprocki B. Panosza.- С.H 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.330; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.632; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 242; ŻD-XVIII-II, с.332.
[33] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.632; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.34 (Szumlański h. Korczak); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239, 242.

Сметанки,[5] Струсі пани з Коморова[6] та Ярмолинські.[7] Пани Жоравинські уживали обидві видозміни герба Корчак – з трьома врубами[8] та з корчаком, з якого виникає пес.[9] Галицький стольник Криштоф Кремпський 1573 р. користувався печаткою з зображенням розтятого щита, в першій частині якого знаходилося два вруба.[10]

Герб Голобок належав руським родам Студинських[11] та Цебровських.[12] Гербом Ковня користувалися Лосневські,[13] а гербом Копач – Копичинські,[14] Бидловські[15] та Блудницькі.[16] Руський рід[17] Хотимирських мав у гербі зображення трьох срібних граблів у зірку на золотому полі щита, над яким було розміщено шолом з наметом і п'ять страусових пер в нашоломнику.[18] Герб Салава уживали Стрижі,[19] Покора – Ліхтанські,[20] а Тупа підкова – Островські.[21] Зображення підкови кінцями додолу, в колі якої знаходився розширений хрестик, бачимо також на печатці надвірнянського війта Станіслава Рихлевича від 1708 р.[22] Рід Станімирських очевидно продовжував користуватися гербом у вигляді трьох шестипроменевих зірок.[23] Переселені з Волині Сербини мали за герб зображення знака у вигляді літери **П** з загнутими вбік та заокругленими кінцями.[24] Волинське коріння мав також рід Сенют-Ляховецьких, герб яких становив собою малюнок родового знака у вигляді дзеркально зображеної літери **Г** з хрестиком під перекладиною.[25]

За герб панів Баворовських правило зображення золотого знака у вигляді напівперехрещеного ліворуч піввістря стріли з подвійним розгалуженням здолу над числом **8** на блакитному полі.[26] Крім того, в якості родового герба пани з Баворова використовували

---

[1] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.86; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.244; ŻD-XVIII-II, c.312.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.402; ŻD-XVIII-II, c.288.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.446; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[4] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.242.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.J 3v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.419.
[6] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.84; Paprocki B. Panosza.- C.H 4v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.538; ŻD-XVIII-II, c.288, 301, 342.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.190; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.G 2v.
[10] Piekosiński F. WH.- C.33, n.II, 244.
[11] ŻD-XVIII-II, c.332.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.J 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.1; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.157-b (Cebrowski h. Hołobok).
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.669; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.274; ŻD-XVIII-II, c.335.
[14] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[15] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.375; ŻD-XVIII-II, c.312, 345.
[16] Paprocki B. Panosza.- C.H 1v; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.170; ŻD-XVIII-II, c.312, 332.
[17] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240.
[18] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1080; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.720; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.43-44; ŻD-XVIII-II, c.312.
[19] Paprocki B. Panosza.- C.G 3; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.209, 300; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.699; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.554.
[20] Paprocki B. Panosza.- C.K 2;Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.91.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.206.
[22] "Stanisław Rychlewicz wyjt nadwurniański s kolegami" – ЦДІАЛ, ф.52, оп.2, спр.204, арк.40 (овальна, 26х24 мм; напис по колу: **... STANISLAW ...**).
[23] AGAD, AZ, Sygn.33, st.701; Zamoyski J.- n.1085; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.
[24] APK, ASang, Teka XI, Plik 137; Teka XII, Plik 64; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240.
[25] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1126; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.862; Kojałowicz W. Compendium.- C.272; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.361; Том X.- Dodatek.- C.264; ŻD-XVIII-II, c.335.
[26] Paprocki B. Panosza.- C.J 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.79.

польський герб Вовчі коси,[1] який було, очевидно, ототожнено зі старим родовим знаком. Гербом Калиновських був родовий знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, на яких дві шестипроменеві зірки.[2] Цей малюнок бачимо на печатці Адама Калиновського від 1628 – 1635 р.р. в іспанському щиті, над яким було розміщено шолом з наметом під шоломовою короною і три страусових пера в нашоломнику, в супроводі довколового напису: **+ ADAM + KALINOV …**.[3]

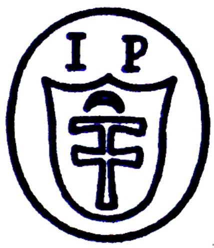

мал.686: герб Салава панів Стрижів в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.687: герб Покора в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.688: герб Баворовських в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.

Самсоновичі користувалися знаком-гербом у вигляді двічи перехрещеної стріли вістрям вгору в супроводі шаблі.[4] А рогатинський міщанин Василь мав на печатці від 1594 р. зображення двох шестипроменевих зірок в стовп між двома півколами, що лежать кінцями в різні боки.[5] Інший, незнаний з імені, рогатинський міщанин уживав на печатці від 1594 р. знак у вигляді хреста з восьмипроменевою зіркою на долішньому кінці над півмісяцем, що лежить рогами догори.[6]

мал.689: печатка Станіслава Рихлевича 1708 р.
мал.690: печатка Адама Калиновського 1628 р.
мал.691: печатка рогатинського міщанина Василя 1594 р.
мал.692: печатка рогатинського міщанина 1594 р.
мал.693: печатка Якуба Потоцького 1535 р.

Рід панів Потоцьких, щодо яких зазвичай подають відомості про їх походження з теренів Малопольщі та використання герба Пилява[7] в 1-й пол. XVI ст. користувалися своєрідним родовим знаком, що ставить під сумнів дану інформацію про їх етнічну та гербову приналежність. На печатці галицького земського підсудка (1535 – 1543) Якуба

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.529; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.78; ŻD-XVIII-II, c.301.
[2] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I.- C.515; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.10-11 (ten herb jest Ruski, i na Rusi nabyty); ŻD-XVIII-II, c.312, 347.
[3] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.226, арк.1 зв.; ф.256, оп.1, спр.80, арк.37 зв., 42 зв., 47 (овальна, 33х28 мм).
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.234.
[5] Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.330, мал.652.
[6] Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- C.330, мал.653.
[7] Paprocki B. Panosza.- C.G 4; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.427; ŻD-XVIII-II, c.290, 301.

Потоцького від 1535 р. в німецькому щиті знаходимо родовий знак у вигляді двораменного хреста, над яким подано півмісяць, що лежить рогами додолу.[1] Очевидно, це зображення було первісним родовим гербом панів Потоцьких, що знаходить широкі паралелі в тогочасному родовому герботворенні інших руських земель.

Рід Претвичів, що мав чеське походження, користувався гербом Шахівниця.[2] Вихідці з Франції – Стоєнські, що одержали індигенат в Короні Польській за часів короля Жигимонта III – у 1591 р., користувалися гербом у вигляді меча в супроводі двох стріл вістрями додолу в щиті, над яким розміщувався шолом з наметом та кітвою в нашоломнику.[3] Волоський рід Талафусів користувався гербом Лебідь.[4]

Серед польських родів Галицької землі найбільш уживаним був герб Яструб, яким користувалося вісім місцевих родин – Балинські,[5] Виджги (вихідці з Краківської землі),[6] Куропатви,[7] Кучковські (з Краківської землі),[8] Янковські,[9] пани Зборовські.[10] Городельський староста (1619-1639) Станіслав-Габріель Зборовський користувався 1621 р. печаткою з зображенням підкови кінцями догори, в колі якої знаходився розширений хрестик в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною та яструб в нашоломнику, щит тримають два грифа; навколо всього подано довколовий напис: **... ZBOROWSKI : CAP : HROD :**.[11]

мал.694: печатка пана Станіслава-Габріеля Зборовського 1621 р.

мал.695: печатка Єроніма Зборовського пана з Ритвян 1643 р.

мал.696: печатка Яна Мишковського 1570 р.

мал.697: печатка Миколи Вольського пана з Підгайців 1535 р.

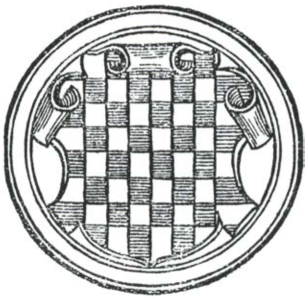
мал.698: печатка Якуба Лиховського 1616 р.

Інший представник цього роду – Єронім Зборовський пан з Ритвян уживав впродовж 1643 – 1647 р.р. печатку з зображенням герба Яструб в іспанському щиті, над яким було розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, а в нашоломнику – яструба з кільцем в дзьобі, що тримає підкову кінцями догори, в колі якої хрестик; навколо напис: **+ ZBOROWSKI • HIERONIM • Z RITWIAN ⌁**.[12] Мишковські (рід з Краківської землі) крім герба Яструб[13] уживали також герб Сліповрон, про що свідчить зображення на печатці

[1] AGAD, Perg.4773; Perg.4774 (овальна, 12x10 мм; згори літери: IP).
[2] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.80; Paprocki B. Panosza.- C.H 4.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.524.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.70-71; ŻD-XVIII-II, c.347.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.53; ŻD-XVIII-II, c.335.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.451; ŻD-XVIII-II, c.346.
[7] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.89; Paprocki B. Panosza.- C.G 4v, J 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.180; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.459; ŻD-XVIII-II, c.312.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.436; ŻD-XVIII-II, c.346.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.439; ŻD-XVIII-II, c.346.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.G 2v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.126; ŻD-XVIII-II, c.290, 300.
[11] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.32, арк.2 (овальна, 35x30 мм).
[12] НБУ, ІР, ф.2, спр.22017, арк.13; ЦДІАК, ф.2228, оп.1, спр.129, арк.52, 61, 65, 67 зв., 73 зв., 74 зв., 75 (овальна, 28x24 мм).
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.499-506; ŻD-XVIII-II, c.335.

ротмистра Яна Мишковського від 1570 р. в ренесансовому щиті, на якому підкова кінцями догори, в колі якої лапчастий хрестик, згори крук вліво.[1] Подібну пару гербів – Яструб[2] і Сліповрон,[3] використовував також рід Яструбських.

П'ять галицьких родин польського походження уживали герб Леліва – пани Будзановські,[4] Водицькі (з Краківської землі),[5] пани Островські,[6] пани Тарновські[7] та їх галузь – пани Синявські.[8] Гербом Люба користувалося чотири місцеві родини – Беднавські,[9] Закревські (з Судомирської землі),[10] Маковицькі (з Куявської землі)[11] та Щуцькі.[12] Так само, як і гербом Топор – Клонські,[13] Коритинські (з Великопольщі),[14] Сецехи (з Краківської землі)[15] та пани Тенчинські.[16]

мал.699: герб Претвичів в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.700: герб Пилява в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.701: видозміна герба Правда в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

По три родини користувалося гербами: Абданк – пани Бучацькі,[17] Петруховські (з Судомирської землі)[18] та пани Язловецькі,[19] Пилява – Камінецькі,[20] Творовські пани з Бучача[21] та їх галузь – Монастирські пани з Монастирища,[22] Сліповрон – Вириковські (з Підляшшя),[23] Петровські[24] та Уєздовські (з Мазовії),[25] Юноша – пани Коли-Даліївські,[26]

[1] APK, ZR, Rkps 124, st.233 (кругла, 15 мм; згори літери: IM).
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.471.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.471; ŻD-XVIII-II, c.346.
[4] ŻD-XVIII-II, c.283.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.380; ŻD-XVIII-II, c.346.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.J 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.204.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.27; ŻD-XVIII-II, c.289.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.340; ŻD-XVIII-II, c.289.
[9] ŻD-XVIII-II, c.332.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.34; ŻD-XVIII-II, c.335.
[11] Paprocki B. Panosza.- C.H 2; ŻD-XVIII-II, c.346.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.H 3.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.J 4v.
[14] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.99, 927; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.248; ŻD-XVIII-II, c.346.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.328; ŻD-XVIII-II, c.347.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.57; ŻD-XVIII-II, c.290, 301.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.220; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.345; ŻD-XVIII-II, c.289, 299.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.310-311; ŻD-XVIII-II, c.346.
[19] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.79v; Paprocki B. Panosza.- C.C 1v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.474-475; ŻD-XVIII-II, c.289, 300.
[20] Paprocki B. Panosza.- C.J 2.
[21] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.87; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.347; ŻD-XVIII-II, c.289, 299.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.338; ŻD-XVIII-II, c.282.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.458; ŻD-XVIII-II, c.346.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.412; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.312; ŻD-XVIII-II, c.335.
[25] ŻD-XVIII-II, c.335.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.159; ŻD-XVIII-II, c.289, 300.

Коли-Мартиновські (з Куявської землі)[1] та Курдвановські[2] (Несецький вважав, що Папроцький та Окольський помилялися коли вказували на використання Курдвановськими герба Юноша та повідомляв про уживання ними герба Полукоза;[3] погодити дану розбіжність можна хіба припущенням про заміну герба Юноша на герб Полукоза впродовж 2-ї пол. XVII – початку XVIII ст.), Полукоза – Пікарські (з Мазовії),[4] Загвойські[5] та Вольські пани з Підгайців.[6] На печатці войницького каштеляна, господарського охмистра, сяноцького, лозенського та лянцкоронського старости Миколи Вольського пана з Підгайців від 1535 р. голову віслюка зображено в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною та гербову фігуру зі щита – в нашоломнику.[7]

Гербом Гримала користувалися Грабовські (з Великопольщі)[8] та Скотницькі[9] (в тому числі, галицький хоружий Павло Скотницький[10] – на печатці від 1569 р. в ренесансовому щиті),[11] гербом Гриф – пани Милецькі[12] та королівський ротмистр Габріель Рожен,[13] Кораб – Порадовські (з Мазовії)[14] та Чортковські (з Сірадзької землі),[15] Новина – Злотницькі[16] та Срочинські,[17] Огон – Швиковські[18] та Андрій Луковський, поручик роти галицького підкоморія Прокопа Рашки (на печатці від 1566 р.),[19] Одровос – Бембновські (з Малопольщі)[20] та Годовські,[21] Остоя – Кремпські (з Судомирської землі)[22] та Сухорабські (з Судомирської землі),[23] Порай – Боришовські[24] та Вилчеки (з Судомирської землі),[25] Правда – Влодеки (з Мазовії)[26] та Сенковські (з Мазовії),[27] Рогаля – Вишлі (з Мазовії)[28] та Оріховські,[29] Трубки – Чашницькі[30] та пани Йордани.[31] На печатці краківського каштеляна і перемиського старости (1553 – 1568) Спитека Вавринця Йордана пана на Закличині від 1 червня 1567 р. (кругла, 23 мм) зображено три мисливських ріжка в зірку в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною і двома туровими рогами в нашоломнику, в супроводі довколового напису: **SPI • IOR • DE • ZAKL CAST •**

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.159; ŻD-XVIII-II, с.289, 300.
[2] ŻD-XVIII-II, с.346.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.453.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.299-301; ŻD-XVIII-II, с.346.
[5] ŻD-XVIII-II, с.332.
[6] Paprocki B. Panosza.- С.G 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.405-408; ŻD-XVIII-II, с.290, 301.
[7] AGAD, Perg.6181 (восьмикутна, 17x15 мм; згори літери: **NW**).
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.264; ŻD-XVIII-II, с.332.
[9] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.92; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.389.
[10] Окольський, а слідом за ним і Несецький подає інформацію про використання Павлом Скотницьким герба Сас (Niesiecki K. Herbarz Polski.- Tom VIII.- С.390).
[11] AGAD, Perg.636; Akta unji.- С.334, n.148, опис n.56 (овальна, 16x12 мм; згори літери: **PS**).
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.392; ŻD-XVIII-II, с.290, 300.
[13] Paprocki B. Panosza.- С.J 3v.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.388; ŻD-XVIII-II, с.346.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.222; ŻD-XVIII-II, с.313, 335, 352.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.176-178; ŻD-XVIII-II, с.313, 335.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.472-473; ŻD-XVIII-II, с.347.
[18] Kojałowicz W. Compendium.- С.192.
[19] Wittyg W. NSP.- С.189.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.87; ŻD-XVIII-II, с.346.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.164.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.159; ŻD-XVIII-II, с.347.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.559; ŻD-XVIII-II, с.346.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.254; ŻD-XVIII-II, с.347.
[25] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.84v; Paprocki B. Panosza.- С.J 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.467; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.332; ŻD-XVIII-II, с.311, 347.
[26] Paprocki B. Panosza.- С.H 4v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.374; ŻD-XVIII-II, с.313, 347.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.324; ŻD-XVIII-II, с.346.
[28] ŻD-XVIII-II, с.346.
[29] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.137; ŻD-XVIII-II, с.332.
[30] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.237; ŻD-XVIII-II, с.335.
[31] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.75v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.501-507; ŻD-XVIII-II, с.284.

CRA • CAP • PRE.[1] За тиждень, 8 червня того ж року, Спитек Йордан використав більшу печатку (кругла, 32 мм) з аналогічним зображенням, що відрізнявся від попереднього лише наявністю хреста між двома рогами. Крім того дещо іншим є зміст довколового напису: **ϫ SPI * IOR ... AK * ET * IN * MEL * CAS ... ETC * CAPI**.[2] На печатці брацлавського воєводи Михайла Йордана пана на Закличині від 1724 р. герб Трубки було розміщено в півкруглому бароковому щиті, за яким знаходилася мантія під короною.[3]

Гербом Бонча користувався рід Харлинських.[4] Зокрема, – ротмистр Симон Харлинський, на печатці якого від 1590 р. зображено однорога в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику виникає однорог.[5] Герб Венява містився на печатці галицького ловчого Якуба Лиховського від 1616 р. в ренесансовому щиті.[6]

Герб Вуж використовували в якості родового Венжики (рід з Малопольщі),[7] Годеба – Паніївські пани на Тисьмениці[8] (в тому числі, жидачівський староста Юрій Паніївський – на печатці від 1540 р. в німецькому щиті),[9] Гоздава – Кавецькі (з Мазовії),[10] Граби – Злочовські,[11] Долива – Гоздецькі (з Судомирської землі),[12] Дрогомир – одноіменний рід (з Мазовії),[13] Дубно – пани Сененські[14] (зокрема, галицький каштелян Ян Сененський пан з Гологор – на печатці від 1569 р. в ренесансовому щиті, над яким розміщено шолом з наметом, в супроводі довколового напису: **IOAN ϫ GOLO ϫ ... SENO ϫ KA ϫ HA ϫ**),[15] Дуброва – Гербуртовські,[16] Єліта – Добринські (з Великопольщі),[17] Задора – Прецлавські (з Краківської землі),[18] Заруба – Ношковські,[19] Клямри – Мишинські (з Сірадзької землі),[20] Наленч – Рачинські (з Великопольщі),[21] Нечуя – Миневські,[22] Побог – Поляновські (з Краківської землі),[23] Просна – Вільжинські (з Великопольщі),[24] Прус I – Гловацькі (з Краківської землі),[25] Прус III – Яблоновські,[26] Радван – Кунашовські,[27] Сирокомля – Жолуді,[28] Сренява – Скотницькі,[1] Сулима – Борковські (з Судомирської землі),[2] Траска – Глинки.[3]

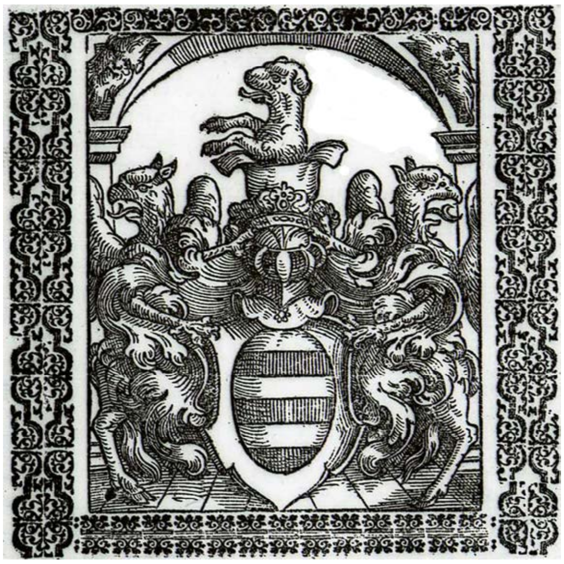
[1] Akta unji.- C.408, n.94 b, опис n.5.
[2] Akta unji.- C.411, n.94 e, опис n.5.
[3] ЦДІАЛ, ф.134, оп.1, спр.510, арк.43 (овальна, 23x20 мм).
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.18.
[5] APK, ZR, Rkps 124, st.45 (овальна, 14x13 мм; згори літери: **SC**).
[6] НБУ, IP, ф.2, спр.20859 (кругла, 15 мм; згори літери: **IL**).
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.284-289; ŻD-XVIII-II, c.346-347.
[8] Paprocki B. Panosza.- C.G 3; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.242; ŻD-XVIII-II, c.289, 300.
[9] ЦДІАЛ, ф.181, оп.1, спр.1223, арк.1 (кругла, 27 мм; довколовий напис стерто).
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.57-58; ŻD-XVIII-II, c.346.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.175.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.254-255; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.400-401; ŻD-XVIII-II, c.346.
[14] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.58; Paprocki B. Panosza.- C.G 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.354; ŻD-XVIII-II, c.289.
[15] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.333, n.148, опис n.42 (кругла, 20 мм).
[16] Wittyg W. NSP.- C.112.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.354; ŻD-XVIII-II, c.347.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.535; ŻD-XVIII-II, c.313.
[19] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.578.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.506; ŻD-XVIII-II, c.346.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.4-5; ŻD-XVIII-II, c.346.
[22] Kojałowicz W. Compendium.- C.182.
[23] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.233; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.358; ŻD-XVIII-II, c.346.
[24] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.86v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.332; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.343; ŻD-XVIII-II, c.346.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.149-150; ŻD-XVIII-II, c.346.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.415-419; ŻD-XVIII-II, c.313, 335.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.262; ŻD-XVIII-II, c.332.
[28] Paprocki B. Panosza.- C.H 3v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.229; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.182; ŻD-XVIII-II, c.346.

мал.702: герб Сирокомля в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.
мал.703: герб Траска в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.

VI. Холмська земля

Серед руських родів Холмської землі впродовж всієї доби пізнього середньовіччя найбільш визначні позиції займав рід панів з Горая, що користувався гербом Корчак.[4] Разом з тим, окремі джерела повідомляють про використання панами Горайськими герба з зображенням однорога.[5] Втім, у джерелах XVI – 1-ї пол. XVII ст. частіше знаходимо відомості саме про зображення з врубами. Так, на печатці ротмистра Яна Горайського від 1570 р. бачимо три вруба в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику з корчака виникає пес.[6]

мал.704: герб панів з Горая в книзі Папроцького “Ogrod Krolewski” 1599 р.

Аналогічне зображення вміщено також на печатці Збігнева Горайського від 1631 р., але цього разу в італійському щиті.[7] Доволі незвичну видозміну родового герба Горайських панів з Горая, Щебрешина, Туробина і Красника бачимо на сторінках книги Папроцького “Ogrod Krolewski”: шість поземих смуг – три срібні та три червоні; над щитом шолом під

---

[1] Paprocki B. Panosza.- C.G 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.389; ŻD-XVIII-II, с.312.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.245; ŻD-XVIII-II, с.346.
[3] Paprocki B. Panosza.- C.G 4; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.136.
[4] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.89; Paprocki B. Panosza.- C.S 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.680; Kojałowicz W. Compendium.- С.94; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.183; ŻD-XVIII-II, с.284, 288, 302, 341; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[5] Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I.- С.65; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.275.
[6] APK, ZR, Rkps 124, st.103 (овальна, 15х13 мм; згори літери: **IG**).
[7] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.200, арк.13 (овальна, 19х15 мм; згори літери: **ZG**).

шоломовою корною, в нашоломнику корчак, з якого виникає пес, щит тримають два грифа з оберненими головами.[1]

Галузь роду Горайських – пани Липські також користувалися гербом Корчак.[2] Його, зокрема, бачимо на печатці Адама Липського пана з Гораю від 1633 р. в іспанському щиті, над яким розміщено шолом з наметом під шоломовою короною та звичним нашоломником (корчак, з якого виникає пес).[3] Серед інших панських родів Холмської землі гербом Корчак користувалися пани Крупські[4] (в тому числі холмський підчаший Януш Крупський пан з Оріхова – на печатці від 1566 р. в німецькому щиті)[5] та пани Скорути.[6]

мал.705: печатка Януша Крупського пана з Оріхова 1566 р.
мал.706: печатка Щасного Дремлика 1590 р.

Власники герба Корчак становили, крім того, найчисельнішу групу серед земянських родів Холмської землі. До неї належали – Верещинські,[7] Ганські,[8] Городинські,[9] Городиські,[10] Долинські,[11] Дремлики[12] (зокрема, Щасний Дремлик, що користувався 1590 р. печаткою з зображенням трьох врубів у ренесансовому щиті),[13] Корбути,[14] Могильницькі,[15] Подгородинські,[16] Сапоровські,[17] Серебриські,[18] Славські,[19] Сметанки,[20] Сосновські,[21] Ставські[22] (пізніше користувалися також гербами Тупа підкова[23] і Белина),[24] Трошеки[25] (вірогідно уживали, крім того, герб у вигляді золотої стріли зі срібним вістрям вгору на

---

[1] Paprocki B. Ogrod Krolewski.- Kraków, 1599.- C.1v.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.681; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.116; ŻD-XVIII-II, c.285, 288, 302, 342; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.
[3] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.204, арк.16 зв. (восьмикутна, 15x13 мм; згори літери: **ALG**).
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.396.
[5] APK, ASang, Teka X, Plik 37 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **I • P • C**).
[6] Paprocki B. Panosza.- C.T 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Kojałowicz W. Compendium.- C.95; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.387; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.37 (Skoruta h. Korczak).
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.688; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.278; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.250 (Wereszczyński h. Korczak); ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.341; ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.174; ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.377; ŻD-XVIII-II, c.335.
[11] Wittyg W. NSP.- C.76 (печатка Валентія Долинського 1553 р.).
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.425.
[13] ЦДІАК, ф.1, оп.1, спр.4, арк.73 (овальна, 12x10 мм; згори літери: **SD**).
[14] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; ŻD-XVIII-II, c.335.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.446.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.344; ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.277.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.692; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.325; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.74 (Serebryski h. Korczak).
[19] ŻD-XVIII-II, c.332.
[20] Paprocki B. Panosza.- C.T 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.419.
[21] Wittyg W. NSP.- C.302 (печатка Остафія Сосновського 1552 р.).
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.692; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.512; ŻD-XVIII-II, c.332.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.513.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.512.
[25] Wittyg W. NSP.- C.332 (печатка Павла Трошека 1552 р.).

чорному полі щита в супроводі шолома з наметом під шоломовою короною та нашоломника у вигляді орлиного крила, на якому золота стріла зі срібним вістрям вгору),[1] Тури,[2] Хишовські,[3] Хоїнські,[4] Черніївські.[5]

Щодо останніх, маємо також відомості про використання ними гербів Побог (печатка Леонарда Черніївського від 1552 р.)[6] та Нечуя.[7] Герб Нечуя уживали, крім того, – Вербицькі[8] та Вихорські.[9] Після Корчака найбільшу гербову спільноту серед руського нобілітету Холмської землі творили власники герба Бонча. Серед яких – Жолкевські,[10] Бартошевські,[11] Куницькі[12] та пани Синицькі.[13] Серед останніх – холмський підкоморій (1567 – 1580) і тарногорський державця Микола Синицький пан з Бончі, на печатці якого від 1569 – 1572 р.р. зображено однорога в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з наметом під шоломовою короною, в нашоломнику вміщено два турових рога.[14]

До гербової спільноти Голобок серед холмських земян належали Бирульти,[15] Лятичинські[16] (уживали, крім того, герб Корчак)[17] та незнаний з імені війт красноставський (на печатці від 1571 р.).[18] Герб з зображенням підкови кінцями додолу, в колі якої хрестик, було вміщено на печатках Станіслава Страхоти (1552 р.),[19] грубешівського і городельського плебана Станіслава Вишневського (1565 р.)[20] та представників роду Хвалибовських – Миколи (1546 р.)[21] і щебрешинського бурграбія Петра (1553 р.).[22] Лише дві руські родини Холмської землі користувалося гербом Сас – Волковицькі[23] та пани Даниловичі.[24]

Волинський рід панів Гостських, що мав землеволодіння в Холмській землі, уживав герб Кирдея.[25] Гербом Набрами користувалися Хотецькі,[26] гербом Копач – Крупські,[27] Салава – Станіслав Стреш (на печатці від 1552 р.).[28] Рід Харитоновичів мав за герб зображення золотого знака у вигляді з'єднаних між собою літер **Н** та **Є** на червоному полі.[29] Родовий знак у вигляді літери **Х** з загнутими в бік горішніми кінцями в супроводі

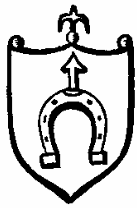
---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.121.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.150; ŻD-XVIII-II, с.332.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.103.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.70; ŻD-XVIII-II, с.314, 332, 335.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.247; ŻD-XVIII-II, с.332.
[6] Wittyg W. NSP.- С.69.
[7] ŻD-XVIII-II, с.313.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.329; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.313; ŻD-XVIII-II, с.332.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.330; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.290.
[10] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.86v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.603; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.183; ŻD-XVIII-II, с.333.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.69.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.448.
[13] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.82v; Paprocki B. Panosza.- C.S 4v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.603; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.352; ŻD-XVIII-II, с.315.
[14] Piekosiński F. WH.- С.37, n.II, 464; AGAD, Perg.636; Akta unji.- С.337, n.148, опис n.123 (овальна, 19х16 мм; згори літери: **NS**).
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.395; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.156.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.395; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.31; ŻD-XVIII-II, с.315.
[17] Wittyg W. NSP.- С.172 (печатка Миколи Лятичинського 1552 р.).
[18] Piekosiński F. WH.- С.29, n.II, 51.
[19] Wittyg W. NSP.- С.307.
[20] Wittyg W. NSP.- С.351.
[21] APK, ASang, Teka V, Plik 53; Plik 72 (овальна, 15х13 мм; згори літери: **NF**; в іспанському щиті).
[22] Wittyg W. NSP.- С.83.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.410; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/ІІ, арк.248 (Wołkowicki h. Sas); ŻD-XVIII-II, с.332.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.301; ŻD-XVIII-II, с.288, 299.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.80-81; ŻD-XVIII-II, с.347.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.79 (в Холмській та Люблинській землях).
[27] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.404; Том X.- Dodatek.- С.256.
[28] Wittyg W. NSP.- С.311.
[29] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.20.

восьмипроменевої зірки здолу над півмісяцем, що лежить рогами догори, правив за родовий герб панів Ласків.[1] Родовий знак у вигляді хреста з загнутим вправо горішнім кінцем бачимо в ренесансовому щиті на печатці холмського міщанина Антона Римара від 1562 р.[2] Аналогічне зображення хреста, але цього разу з загнутим вліво горішнім кінцем, знаходимо в гербі грубешівського міщанина Івашка Яцковича від 1561 р.[3]

На печатці Бенедикта Золотовського від 1552 р. зображено знак у вигляді перевернутої літери **S** над літерами **Т** та **П** в стовп,[4] а грубешівський підстароста Валентій Загаєвський користувався 1567 р. печаткою зі знаком у вигляді підкови кінцями додолу під вістрям стріли.[5] Рід Плісковських користувався гербом у вигляді закутої в лати руки, що тримає меч.[6] А на гербі Жмудських знаходився самостріл на червоному полі.[7] І лише в двох випадках маємо приклади використання холмськими земянами руського походження польських гербів: Рокутовичі уживали герб Дялоса,[8] а Борзобогаті – герб Єліта, до якого їх прийняв Станіслав Медведь-Заліський за часів короля Жигимонта II Августа.[9]

мал.707: печатка Антона Римара 1562 р.
мал.708: печатка Івашка Яцковича 1561 р.
мал.709: герб з печатки Бенедикта Золотовського 1552 р.
мал.710: герб з печатки Валентія Загаєвського 1567 р.

Холмський нобілітет польського походження найчастіше уживав герб Наленч, до якого належало дванадцять місцевих родин – Гостомські (з Мазовії),[10] Дрогичанські,[11] Іловицькі,[12] Липки,[13] Орховські,[14] пани Островські,[15] пани Остророги,[16] Рудницькі,[17] Русяни,[18] Сітанські,[19] Сосновські,[20] Андрієвські. Серед останніх, Михайло Андрієвський мав на печатці від 1550 р. зображення пов'язки в іспанському щиті.[21] Аналогічний малюнок очевидно знаходився також на печатці Ференца Андрієвського від 1594 р.[22]

---

[1] ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.468 (Łasko herbu własnego); ŻD-XVIII-II, с.347.
[2] Wittyg W. ZP.- С.100 (овальна; згори літери: **AR**).
[3] Wittyg W. ZP.- С.47 (овальна).
[4] Wittyg W. NSP.- С.374.
[5] Wittyg W. NSP.- С.365.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.324; ŻD-XVIII-II, с.347.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.180-181.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.155.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.271; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.257.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.230-231; ŻD-XVIII-II, с.347.
[11] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.88; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.402; ŻD-XVIII-II, с.313, 335.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.402.
[13] ŻD-XVIII-II, с.347.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.126; ŻD-XVIII-II, с.332.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.204.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.195; ŻD-XVIII-II, с.290.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.180; ŻD-XVIII-II, с.332.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.198; ŻD-XVIII-II, с.348.
[19] Wittyg W. NSP.- С.290 (печатка Петра Сітанського 1552 р.).
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.464; ŻD-XVIII-II, с.314, 332.
[21] APK, ASang, Teka VII, Plik 8 (овальна, 15x12 мм; згори літери: **АД**).
[22] Wittyg W. NSP.- С.22.

мал.711: герб Наленч в гербовнику Рея “Zwierzyniec” 1574 р.
мал.712: герб Лебідь в гербовнику Папроцького “Panosza” 1575 р.

До герба Яструб належало дев’ять холмських родин – Бобровські,[1] Куропатви,[2] Поликовські (рід з Люблинської землі),[3] Роговські,[4] Родецькі,[5] Слугоцькі,[6] Стибори (з Ланчицької землі),[7] Хилинські,[8] Ясликовські.[9] Представники шести родин користувалися гербом Побог – Біліцькі,[10] Дмоховські (з Мазовії),[11] Жолкевські,[12] пани Конецьпольські,[13] Лисаковські[14] та Стахорські.[15]

мал.713: печатка Михайло Андрієвський 1550 р.
мал.714: печатка пана Станіслава Жолкевського 1511 р.
мал.715: печатка Миколи Домбровського 1566 р.
мал.716: печатка пана Януша Ожаровського 1553 р.

По п’ять родин користувалися гербами: Люба – Боровські,[16] Грушецькі,[17] пани Жолкевські[18] (в тому числі, холмський земський суддя Станіслав – на печатці 1511 – 1521 р.р.[19] та холмський земський писар Павло – на печатці 1598 р.[20]), Незабитовські[1] та

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.181; ŻD-XVIII-II, c.332.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.180; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.459.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.361; ŻD-XVIII-II, c.347.
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.185; ŻD-XVIII-II, c.347.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.184; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.120; ŻD-XVIII-II, c.347.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.410; ŻD-XVIII-II, c.347.
[7] ŻD-XVIII-II, c.347.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.102; ŻD-XVIII-II, c.332.
[9] ŻD-XVIII-II, c.332.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.141; ŻD-XVIII-II, c.335.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.346; ŻD-XVIII-II, c.347.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.S 3.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.191; ŻD-XVIII-II, c.289, 302.
[14] Paprocki B. Panosza.- C.R 4.
[15] Wittyg W. NSP.- C.303 (печатки Павла і Костка Стахорських 1552 р.).
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.439; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.250; ŻD-XVIII-II, c.332.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.438; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.301; ŻD-XVIII-II, c.332.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.432; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.183.
[19] AGAD, Perg. Perg.6774; Perg.6776; Perg.6781; Perg.6784; Perg.6794 (кругла, 25 мм; в іспанському щиті; довколовий напис стерто).
[20] BCz, Perg.1033 (овальна, 16x14 мм; в ренесансовому щиті; згори літери: **PZ**).

Униковські,[2] Правда – Влодеки,[3] Волчки (з Мазовії),[4] пани Лащі,[5] Нищицькі (з Мазовії)[6] та Соколовські,[7] Радван – Брандиші з Грабишиць (з Малопольщі),[8] Домбровські (зокрема, Микола Домбровський – на печатці від 1566 р. в ренесансовому щиті),[9] Радвани (з Краківської землі),[10] Рудгери[11] та пани Уханьські,[12] Рава – Гани-Липські,[13] Жабинські (з Великопольщі),[14] Черські (з Луківської землі),[15] Ожаровські[16] (в тому числі, холмський земський підсудок Януш Ожаровський пан з Великого Хойна – на печатці від 1553 р. в іспанському щиті)[17] та Снопковські.[18] Щодо останніх, маємо відомості про печатку холмського земського судді (1542 – 1560) Фелікса Снопковського з Ситна від 1553 р., на якій герб Рава було розміщено в німецькому щиті.[19] Досить несподівано, на його дещо пізнішій печатці – від 1557 р., було зображено герб Гербурт (три меча пронизують яблуко в зірку) в супроводі напису: **+ FELIX SNOPKO DE SITNO IVDEX TERI CH**.[20] Задовільного пояснення, щодо цієї зміни герба наразі не маємо, хіба що можемо висловити припущення про помилкове вирізьблення на матриці печатки Фелікса Снопковського герба Гербурт.

мал.717: печатка Фелікса Снопковського з Ситна 1553 р.
мал.718: печатка Фелікса Снопковського з Ситна 1557 р.
мал.719: печатка Амвросія Жулинського 1598 р.

По чотири місцеві родини мали герби: Леліва – Пруські,[21] Серединські,[22] Созадинські[23] та пани Тарновські,[24] Остоя – Бзовські,[25] холмський гродський писар і поборця Войтих Жегайло (на печатці 1570 р.),[26] Сідлиські[27] та холмський підстароста Андрій

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.565-566; ŻD-XVIII-II, c.347.
[2] Wittyg W. NSP.- C.339 (печатка щебрешинського пробоша та замойського декана Яна Униковського 1676 р.).
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.623.
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.409; ŻD-XVIII-II, c.314.
[5] Piekosiński F. WH.- C.33-34, п.II, 244, 294 (печатка холмського старости Олександра Лаща 1571 – 1573 р.р.).
[6] Paprocki B. Panosza.- C.R 4v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.569.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.451.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.266; ŻD-XVIII-II, c.314.
[9] APK, ASang, Teka X, Plik 37 (восьмикутна, 14х12 мм; згори літери: • **N** • **D** •).
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.29; ŻD-XVIII-II, c.347.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.357; ŻD-XVIII-II, c.347.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.355; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.188; ŻD-XVIII-II, c.301.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.68; ŻD-XVIII-II, c.332.
[14] ŻD-XVIII-II, c.347.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.252; ŻD-XVIII-II, c.347.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.213; ŻD-XVIII-II, c.347.
[17] AGAD, Perg.6889 (кругла, 24 мм; довколовий напис стерто).
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.547; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.426.
[19] AGAD, Perg.6889 (кругла, 22 мм; довколовий напис стерто).
[20] AGAD, Perg.7596 (кругла, 23 мм).
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.527.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.466.
[23] ŻD-XVIII-II, c.332.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.27; ŻD-XVIII-II, c.289.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.389; ŻD-XVIII-II, c.335.
[26] Wittyg W. NSP.- C.377.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.4; ŻD-XVIII-II, c.332.

Ястребський (на печатці 1580 р.),[1] Прус I – Андрієвські,[2] Вишневські,[3] Качковські (з Сірадзької землі),[4] Пруси (з Краківської землі),[5] Телок – Бзицькі,[6] Жулинські[7] (зокрема, холмський земський підсудок Амвросій Жулинський – на печатці від 1598 – 1603 р.р. в німецькому щиті),[8] пани Мацейовські (з Судомирської землі)[9] та Чорнолузькі.[10]

Гербом Абданк користувалося три родини – Велебицькі,[11] Волчки[12] та Реговські (з Судомирської землі),[13] так само як і гербами: Яніна – холмський підчаший Войтих Свенцицький (печатка 1552 р.),[14] Суходольські,[15] Унішовські (з Люблинської землі)[16] та Рогаля – Завацькі,[17] Собищанські (з Люблинської землі),[18] Оріховські.[19] На печатці холмського підкоморія (1535 – 1567) Яна Оріховського від 1539 р. оленячий і воловій роги розміщено в іспанському щиті.[20] Натомість, на печатці холмського підкоморія (1588 – 1612) Павла Оріховського від 1598 – 1599 р.р. герб Рогаля подано в німецькому щиті, над яким знаходився шолом з наметом, а в нашоломнику оленячий і воловій роги.[21]

мал.720: печатка Яна Оріховського 1539 р.
мал.721: печатка Павла Оріховського 1598 р.
мал.722: печатка Миколи Граби 1543 р.

Герб Гоздава уживали Ганські[22] та Кавецькі (рід з Мазовії),[23] Граби – Псуцькі[24] та Граби[25] (зокрема, на печатці холмського войського Миколи Граби від 1543 р. в ренесансовому щиті),[26] Єліта – Девялтовські (з Краківської землі)[27] та Барбара Рампальська

[1] Wittyg W. NSP.- C.123.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.31; ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.363; ŻD-XVIII-II, c.332.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.2; ŻD-XVIII-II, c.347.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.509-510; ŻD-XVIII-II, c.347.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.T 3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.478; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.389; ŻD-XVIII-II, c.332.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.194; ŻD-XVIII-II, c.314, 332.
[8] BCz, Perg.1033; Perg.1047 (овальна, 16х13 мм; навколо літери: **AZSC**).
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.303; ŻD-XVIII-II, c.302.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.479; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.221; ŻD-XVIII-II, c.332.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.297; ŻD-XVIII-II, c.332.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.227; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.409.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.4; ŻD-XVIII-II, c.347.
[14] Wittyg W. NSP.- C.318.
[15] Paprocki B. Panosza.- C.T 1.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.201; ŻD-XVIII-II, c.347.
[17] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.88v.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.428; ŻD-XVIII-II, c.347.
[19] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.81; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.137.
[20] AGAD, Perg.6824 (овальна, 15х12 мм; згори літери: **IO**).
[21] ЦДІАК, ф.221, оп.1, спр.38, арк.5 зв.; BCz, Perg.1033 (восьмикутна, 14х12 мм; згори літери: **PO**).
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.296; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.341.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.57; ŻD-XVIII-II, c.347.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.719; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.569.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.260; ŻD-XVIII-II, c.314.
[26] AGAD, Perg.4803 (овальна, 14х12 мм; згори літери: **NG**).
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.473; ŻD-XVIII-II, c.347.

(на печатці 1552 р.),[1] Ковнати – Міочинські (з Мазовії)[2] та Угровецькі,[3] Кораб – Зденицькі (з Мазовії)[4] та Лаські,[5] Новина – Вітковські (з Краківської землі)[6] та ратненський староста Ян Світицький (на печатці 1550 р. в німецькому щиті),[7] Сліповрон – Мостицькі[8] та пани Сарницькі,[9] Сренява – Кміти пани з Віснича[10] та Мрочеки (з Судомирської землі),[11] Старий кінь – Анна Волчек з Ошелена (на печатці 1552 р.)[12] та Страхоти-Горицькі (з Судомирської землі),[13] Тарнава – Броневські (з Малопольщі)[14] та Горзковські,[15] Топор – пани Тенчинські[16] (в тому числі, холмський підкоморій Ян Тенчинський – на печатці 1519 р. в німецькому щиті)[17] та Чижовські,[18] Юноша – Галецькі (з Підлящщя)[19] і Трояни (з Підлящщя).[20]

мал.723: печатка Яна Світицького 1550 р.
мал.724: печатка пана Яна Тенчинського 1519 р.
мал.725: печатка Петра Горзковського 1557 р.

До герба Божа воля належали Романовські,[21] Годеба – Горзковські[22] (зокрема, холмський земський підсудок Петро Горзковський – на печатці від 1557 р. в ренесансовому щиті, в супроводі довколового напису: **... PETRI GORZKOVSKI ...**),[23] Гримала – Олеські,[24] Гриф – Запорськії,[25] Долива – Слешинські (з Мазовії),[26] Забава – Пясецькі,[27] Кучаба – одноіменний рід,[28] Ласка – Добрицькі (з Великопольщі),[1] Лебідь – Оріховські,[2] Лодя – графи

---

[1] Wittyg W. NSP.- C.267.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.376; ŻD-XVIII-II, c.347.
[3] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.86; Paprocki B. Panosza.- C.T 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.193; ŻD-XVIII-II, c.314, 335.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.142; ŻD-XVIII-II, c.347.
[5] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.69v.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.364-366; ŻD-XVIII-II, c.347.
[7] APK, ASang, Teka VII, Plik 2 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **... S**).
[8] ŻD-XVIII-II, c.335.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.412; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.280; ŻD-XVIII-II, c.285, 347.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.125; ŻD-XVIII-II, c.289.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.489; ŻD-XVIII-II, c.347.
[12] Wittyg W. NSP.- C.357.
[13] ŻD-XVIII-II, c.347.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.307; ŻD-XVIII-II, c.347.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.576; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.219; ŻD-XVIII-II, c.315, 332.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.57; ŻD-XVIII-II, c.290, 302.
[17] AGAD, Perg.6791 (кругла, 15 мм; згори літери: **IT**).
[18] Paprocki B. Panosza.- C.S 1v.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.63-64; ŻD-XVIII-II, c.347.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.120; ŻD-XVIII-II, c.314.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.136; ŻD-XVIII-II, c.332.
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.362; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.219.
[23] AGAD, Perg.7596 (кругла, 26 мм).
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.73; ŻD-XVIII-II, c.332.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.78; ŻD-XVIII-II, c.315, 333.
[26] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.242; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.399; ŻD-XVIII-II, c.347.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.281; ŻD-XVIII-II, c.332.
[28] ŻD-XVIII-II, c.332.

графи з Горки (сілезький рід),[3] Огон – Ружицькі (печатка від 1591 р.),[4] Окша – Реї пани з Нагловиць (з Краківської землі),[5] Осморог – Станіслав Вишицький (печатка від 1553 р.),[6] Пирхала – одноіменний рід з Підлящщя,[7] Помян – Клопотовські (з Підлящщя),[8] Порай – Щербичі (з Краківської землі),[9] Прегина – Вітринські (з Малопольщі),[10] Роля – Крщони (з Ланчицької землі),[11] Стрім'я – Суловські,[12] Трубки – Хвальчевські (з Каліської землі).[13] Холмський декан Сециминський користувався 1559 р. печаткою з зображенням колеса.[14] Рід Мнішків, що мав чеське походження користувався гербом у вигляді семи чорних страусових пер на червоному полі.[15]

VII. Белзька земля

На теренах Белзької землі в 2-й пол. XVI ст., так само як і в сусідній Холмській землі, чисельно домінуючим геральдичним сюжетом було зображення трьох поземих врубів. Гербом Корчак в цей час користувалися пани з Гораю[16] та їх галузь пани Липські,[17] зокрема, Андрій Липський пан з Гораю, що мав на печатці від 1573 р. малюнок трьох врубів у ренесансовому щиті.[18]

Крім того, герб з трьома врубами уживали пани Боратинські,[19] пани Жоравинські,[20] пани Крупські[21] (в тому числі, белзький каштелян Юрій Крупський – на печатці від 1510 р.),[22] Струсі пани з Коморова,[23] пани Браницькі[24] (також, господарський референдар та краківський канонік Петро Браницький – на печатці від 1535 р. в німецькому щиті)[25] та пани Коморовські.[26] Щодо герботворення останніх, маємо значну кількість сфрагістичних пам'яток з цього часу з зображенням трьох врубів у ренесансовому щиті – на печатках

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.353; ŻD-XVIII-II, c.347.
[2] Paprocki B. Panosza.- C.S 2v.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.199-209; ŻD-XVIII-II, c.302.
[4] Wittyg W. NSP.- C.276.
[5] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.64v; Paprocki B. Panosza.- C.S 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.109; ŻD-XVIII-II, c.313, 347.
[6] Wittyg W. NSP.- C.352.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.295; ŻD-XVIII-II, c.347.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.121; ŻD-XVIII-II, c.347.
[9] ŻD-XVIII-II, c.347.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.327; ŻD-XVIII-II, c.347.
[11] ŻD-XVIII-II, c.347.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.567-568; ŻD-XVIII-II, c.332.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.12; ŻD-XVIII-II, c.314, 347.
[14] Wittyg W. NSP.- C.285.
[15] Paprocki B. Panosza.- C.S 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.433.
[16] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.89; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.680; Kojałowicz W. Compendium.- C.94; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.183; ŻD-XVIII-II, c.348; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.681; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.116; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[18] BCz, Perg.962 (овальна, 14х13 мм; згори літери: **IL**).
[19] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.57.
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.679; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.190; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[21] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.80v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.396.
[22] AGAD, AZ, Sygn.33, st.681; Zamoyski J.- n.572 (sigillum castellani Belzensis, Georgij Krupski, vt in appenso scriptum est Wrembi).
[23] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.84; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.538; ŻD-XVIII-II, c.288, 301, 316; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.239.
[24] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.283; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/I, арк.78 (Branicki h. Korczak); ŻD-XVIII-II, c.315.
[25] AGAD, Perg.6181 (овальна, розмір 13х10 мм; навколо літери: **SBCL**).
[26] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.686; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.170; ŻD-XVIII-II, c.333.

Катерини Орликової з Коморова від 1572 р.,[1] панів Андрія та Валентина Коморовських від 1573 р.[2] На пізнішій печатці Валентина пана з Коморова від 1598 р. зображено повний герб – з шоломом і наметом під шоломовою короною та нашоломником у вигляді корчака, з виникає пес.[3] Аналогічну конструкцію має герб на печатці пана Себастияна Коморовського від 1620 рік.[4]

мал.726: печатка Андрія Липського пана з Гораю 1573 р.
мал.727: печатка пана Петра Браницького 1535 р.
мал.728: печатка пана Андрія Коморовського 1573 р.
мал.729: печатка пана Валентина Коморовського 1573 р.
мал.730: печатка пана Себастияна Коморовського 1620 р.

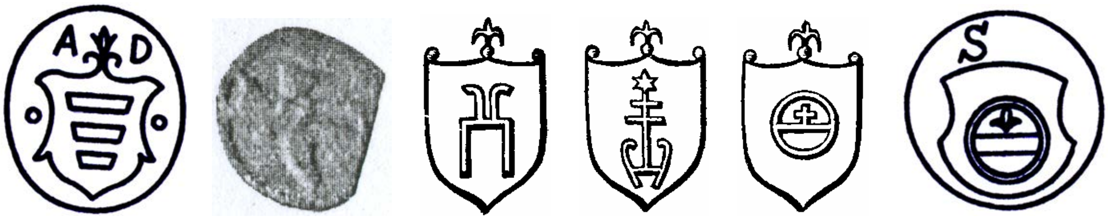
Земянськими родинами, що користувалися гербом Корчак були Будзинські,[5] Дзинковські (на печатці Андрія Дзинковського від 1573 р. три вруба зображено в ренесансовому щиті),[6] Добрачинські,[7] Жабицькі,[8] Жоратинські,[9] Кадлубиські,[10] Корчминські,[11] Лужковські,[12] Лущевські,[13] Люшковські,[14] Терновські,[15] Хишовські[16] та Чижовські.[17] Друге місце серед земянських родів Белзької землі руського походження належало власникам герба Сас, до якого належали – Волковицькі,[18] Гребницькі,[19] Новосельські,[20] Раставецькі,[21] Струтинські[22] та Чемирницькі.[23]

Гербом Кирдея користувалися пани Кирдеєвичі[24] та Кривицькі,[1] гербом Нечуя – Вербицькі[2] та Стареховські,[3] Копач – Крупські,[4] Рамулт – Черминські.[5] В гербі Напольських

[1] Piekosiński F. WH.- C.35, n.II, 371.
[2] BCz, Perg.962 (обидві овальної форми розміром 14x12 мм).
[3] BCz, Perg.1033 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **VK**).
[4] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.30, арк.1 зв. (овальна, 18x16 мм; згори літери: **SK**).
[5] Wittyg W. NSP.- C.48 (печатка Station Будзинського 1576 р.).
[6] BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **AD**).
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.348.
[8] Wittyg W. NSP.- C.375 (печатка Дороти Жабицької 1565 р.).
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.505; ŻD-XVIII-II, c.336.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.3; ŻD-XVIII-II, c.333.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; ŻD-XVIII-II, c.336.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.227; ŻD-XVIII-II, c.333.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.292.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.173.
[15] Wittyg W. NSP.- C.328 (печатка городельського підстарости Щасного Терновського 1580 р.).
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.103.
[17] ŻD-XVIII-II, c.333.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.410; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.248 (Wołkowicki h. Sas); ŻD-XVIII-II, c.332.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.387.
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.697; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.586; ŻD-XVIII-II, c.333.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.376.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.540; ЛНБ, ВР, ф.5, оп.2, спр.7444/II, арк.40 (Strutyński h. Sas); Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240.
[23] ŻD-XVIII-II, c.348.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.80-81; ŻD-XVIII-II, c.336; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.239.

Напольських бачимо підкову кінцями додолу, яку пронизує стріла вістрям в правий горішній кут на червоному полі,[6] а на гербі Шистовських – підкову кінцями додолу під хрестиком, яку пронизує стріла.[7]

Певна кількість руських родин Белзької землі користувалася знакоподібними гербами. Так, знак у вигляді хреста з подвійним розгалуженням здолу на червоному полі знаходимо в гербі Богушевських.[8] Юрко з Потилича мав на печатці від 1560 р. зображення знака у вигляді півкола кінцями додолу під розширеним хрестом.[9] Гербом Волчків було зображення знака у вигляді літери **П** з подвійним розгалуженням вгорі, що його бачимо на печатці Григорія Волчка від 1572 р.[10] За герб Захарія Григоровича правило зображення родового знака у вигляді літери **Ꙟ** з загнутими всередину горішніми кінцями під двораменним хрестом, на горішньому кінці якого шестипроменева зірка.[11]

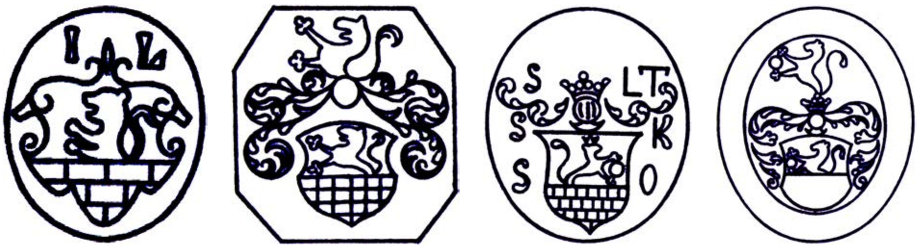
мал.731: печатка Андрія Дзинковського 1573 р.
мал.732: печатка Юрка з Потилича 1560 р.
мал.733: герб з печатки Григорія Волчка 1572 р.
мал.734: герб з печатки Захарія Григоровича 1636 р.
мал.735: герб з печатки Жигимонта Систовського 1563 р.
мал.736: печатка Станіслава Систовського 1573 р.

Герб Дробишів (вихідці з Берестейської землі) являв собою зображення знака у вигляді двох піввістрь в стовп, з загнутим кінцем на долішньому з них, які перетинає стріла вістрям вліво в супроводі двох шестипроменевих зірок на червоному полі.[12] В свою чергу, на гербі Ощовських (волинський рід) бачимо знак у вигляді двох трикутників в стовп, в середині горішнього – хрестик.[13] На печатці Жигимонта Систовського від 1563 р. знак мав вигляд кола, в середині якого пояс під хрестиком.[14] Дещо відмінним є зображення на печатці белзького земського писаря (1564 – 1575) Станіслава Систовського від 1573 р. – в німецькому щиті знак у вигляді кола, в середині якого пояс під лілією.[15] Єдиним прикладом використання руськими земянами польських гербів на теренах Белзької землі є герб роду Соболів (що переселилися з теренів Великого князівства Литовського і Руського),[16] який вони одержали 12 жовтня 1547 р. згідно з привілеєм на шляхетство та герб Телок (на

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.420; ŻD-XVIII-II, c.348.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.313; ŻD-XVIII-II, c.336.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.507.
[4] Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.404; Том X.- Dodatek.- C.256.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.245; ŻD-XVIII-II, c.336.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.517-518; ŻD-XVIII-II, c.349.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.620; ŻD-XVIII-II, c.333.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.205.
[9] Wittyg W. ZP.- C.88 (овальна).
[10] Wittyg W. NSP.- C.357.
[11] Wittyg W. NSP.- C.106 (на печатці 1636 р.).
[12] Kojałowicz W. Compendium.- C.294; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.399; ŻD-XVIII-II, c.349.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.208; ŻD-XVIII-II, c.316.
[14] Wittyg W. NSP.- C.290.
[15] BCz, Perg.962 (кругла, розмір 15 мм; згори літери: **SS**).
[16] ŻD-XVIII-II, c.349.

блакитному полі червоний бик – “**Тєлокъ**”) дворному машталеру Орестові Михайловичу Соболю, до якого прийняв його дворний конюший польський Ярош Корицький.[1]

мал.737: печатка пана Яна Лаща-Стримілецького 1573 р.
мал.738: печатка пана Адама Лаща-Стримілецького 1595 р.
мал.739: печатка пана Самійла Лаща-Тучапського 1638 р.
мал.740: печатка пана Самійла Лаща-Тучапського 1640 р.

Серед белзьких земян польського походження найбільш чисельну гербову спільноту становили власники герба Правда, яким користувалося вісімнадцять місцевих родин. Найбільш визначне місце серед них займав рід панів Лащів, який було представлено кількома галузями – Лащі-Тучапські,[2] пани Лащі-Стримілецькі,[3] Лащі-Кобельські,[4] Лащі-Нарольські[5] та Лащі-Неледовські.[6] Значну кількість сфрагістичних пам’яток представників цієї родової спільноти знаходимо при акті белзької шляхти від 16 травня 1573 р. На печатках холмського старости (1569 – 1582) Олександра Лаща (кругла, 22 мм), Станіслава Лаща (овальна, 20х16 мм), Яна Лаща (кругла, 22 мм), Яна Лаща-Стримілецького (овальна, 16х13 мм), Андрія Лаща-Стримілецький (овальна, 16х14 мм) і Адама Лаща-Стримілецького (овальна, 16х14 мм; згори літери: **AL**) незмінно бачимо зображення мура, з якого виникає лев, що тримає в передніх лапах кільце в ренесансовому щиті.[7]

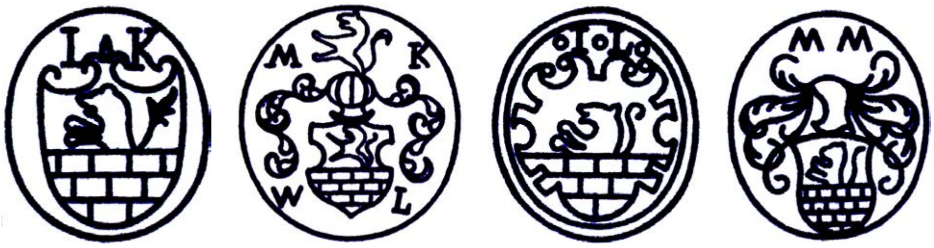
На пізнішій печатці останнього, від 1595 р., вміщено повний герб – з шоломом і наметом та нашоломником у вигляді виникаючого лева, що тримає в передніх лапах кільце.[8] Повний герб присутній також на печатці овруцького старости Самійла Лаща-Тучапського від 1638 р. – у французькому щиті мур, з якого виникає лев під короною вліво, що тримає в передніх лапах кільце, над щитом – шолом з наметом під шоломовою короною.[9] На його іншій печатці від 1640 р. маємо аналогічне зображення, але цього разу в іспанському щиті та з додачею нашоломника, в якому виникає лев, що тримає в передніх лапах кільце.[10]

Гербом Правда користувалися також – Вербовські (з Підляшшя),[11] Голембіонські (з Краківської землі),[12] Доміховські (з Великопольщі),[13] Киницькі[14] (в тому числі Ян

---

[1] Любавский М. Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства.- М., 1901.- С.461; Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- C.41, 48.
[2] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.82v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.626; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.144; ŻD-XVIII-II, c.289, 302, 336, 352.
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.626; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.218; ŻD-XVIII-II, c.289, 302, 352.
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.626; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.218; ŻD-XVIII-II, c.289, 302, 352.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.626; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.218; ŻD-XVIII-II, c.336.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.626; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.218; ŻD-XVIII-II, c.289, 302, 316, 352.
[7] BCz, Perg.962.
[8] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.20, арк.1 (восьмикутна, 24х22 мм).
[9] НБУ, ІР, ф.2, спр.17449 (овальна, 26х22 мм; навколо літери: **SLTSO**).
[10] НБУ, ІР, ф.2, спр.17468; спр.17470 (овальна, 34х28 мм; довколовий напис стерто).
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.321; ŻD-XVIII-II, c.348.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.173; ŻD-XVIII-II, c.348.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.372; ŻD-XVIII-II, c.349.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.94; ŻD-XVIII-II, c.348.

Киницький – на печатці 1573 р.[1] та Мартин Киницький– на печатці 1595 р.[2]), Лазневські[3] (зокрема, Ян Лазневський – на печатці 1573 р.),[4] Лешковські[5] (також, белзький земський підсудок Якуб Лешковський – на печатці 1621 р.),[6] Макосії,[7] Матвій Макосицький користувався 1573 р. печаткою з зображенням герба Правда в німецькому щиті над яким шолом з наметом,[8] Муканські,[9] Нищицькі (з Мазовії),[10] пани Пиви,[11] Радзановські (з Мазовії),[12] Смаревські (з Добринської землі),[13] Смітовські,[14] Соколовські,[15] Стрілковські (з Мазовії),[16] Строжевські (з Мазовії)[17] та Щавинські (з Мазовії).[18]

мал.741: печатка Яна Киницького 1573 р.
мал.742: печатка Мартина Киницького 1595 р.
мал.743: печатка Яна Лазневського 1573 р.
мал.744: печатка Матвія Макосицького 1573 р.

Герб Яструб уживало п’ятнадцять земянських родин Белзької землі – Белзецькі,[19] Виджги (з Краківської землі),[20] Гоголевські,[21] Завацькі,[22] Закревські (з Судомирської землі),[23] Лазинські (з Підляшщя),[24] Лисаковські (з Мазовії),[25] Матчинські,[26] Модринські,[27] Раханські,[28] Рихловські (з Сірадзької землі),[29] Роговські,[30] Свенцицькі (з Мазовії),[31]

---

[1] BCz, Perg.962 (овальна, 14x12 мм; в ренесансовому щиті; згори літери: **IK**).
[2] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.20, арк.1 (овальна, 18x17 мм; в німецькому щиті, над яким шолом з наметом і нашоломник, в якому виникає лев; навколо літери: **MKWL**).
[3] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.225.
[4] BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **• I • L •**).
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.491; ŻD-XVIII-II, c.333.
[6] Wittyg W. NSP.- C.174.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.322.
[8] BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **MM**).
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.492; ŻD-XVIII-II, c.333.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.569; ŻD-XVIII-II, c.315, 348.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.318; ŻD-XVIII-II, c.302, 316, 348.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.30; ŻD-XVIII-II, c.316, 348.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.417; ŻD-XVIII-II, c.348.
[14] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.420; ŻD-XVIII-II, c.333.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.451.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.631; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.545.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.537; ŻD-XVIII-II, c.348.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.305; ŻD-XVIII-II, c.348.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.101; ŻD-XVIII-II, c.309.
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.185; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.451.
[21] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.185; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.360; ŻD-XVIII-II, c.333.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.99; ŻD-XVIII-II, c.315.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.34; ŻD-XVIII-II, c.348.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.225; ŻD-XVIII-II, c.349.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.298; ŻD-XVIII-II, c.349.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.356; ŻD-XVIII-II, c.348.
[27] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.446; ŻD-XVIII-II, c.336.
[28] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.179; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.2.
[29] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.204; ŻD-XVIII-II, c.349.
[30] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.185; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.126; ŻD-XVIII-II, c.333.
[31] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.573; ŻD-XVIII-II, c.349.

Янковські,[1] Трояни-Раханські (з Підляшшя).[2] На печатці белзького хоружого Станіслава Трояна від 1568 – 1573 р.р. герб Яструб знаходився в ренесансовому щиті, над яким зображено шолом з наметом та яструба в нашоломнику.[3]

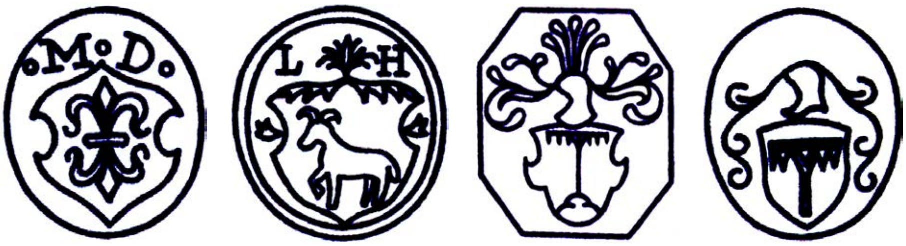

мал.745: печатка Станіслава Трояна 1568 р.
мал.746: печатка Миколи Возицького 1573 р.
мал.747: печатка Сендзивоя Дрогичанського 1573 р.
мал.748: печатка Олексія Дрогичанського 1573 р.
мал.749: печатка Людовика Дрогичанського 1573 р.

Ще однією, доволі чисельною, гербовою спільнотою белзьких земян були носії герба Наленч, до якого належали представники дванадцяти родин – Микола Возицький (герб Наленч в ренесансовому щиті на печатці від 1573 р.),[4] Вольські,[5] Гоздзі (з Малопольщі),[6] Горишовські,[7] Іловицькі,[8] Лущевські,[9] Рогальські (з Ланчицької землі),[10] Русяни (з Холмської землі),[11] Скоморовські,[12] Удрицькі,[13] Ярчевські (з Малопольщі),[14] Дрогичанські.[15] Щодо останніх, маємо відомості про печатки представників цього роду від 1573 р. Так, на печатці любачівського каштеляна (1572 – 1588) Сендзивоя Дрогичанського пов'язку розміщено в німецькому щиті, над яким зображено шолом з наметом під шоломовою короною та п'ять страусових пер в нашоломнику (овальна, 17x16 мм). Натомість, на печатках Олексія (овальна, 14x13 мм; згори літери: **AD**) та Людовика (овальна, 14x12 мм; згори літери: **LD**) Дрогичанських герб Наленч подано без позащитових елементів.[16] Гоздавою послуговувалися представники восьми родин – Гдешинські,[17] Голембіовські з Подльодова,[18] Марциан Дембський – на печатці від 1573 р. в ренесансовому щиті,[19] Моргалиці,[20] Соколи (з Судомирської землі),[21] Станинські,[22] Сулимовські,[1] Турковицькі.[2]

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.439.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.120; ŻD-XVIII-II, с.316, 352.
[3] AGAD, Perg.636; BCz, Perg.962; Wittyg W. NSP.- С.331; Akta unji.- С.337, n.148, опис n.125 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **ST**).
[4] BCz, Perg.962 (овальна, 14x12 мм; згори літери: • **N** • **V** •).
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.403.
[6] ŻD-XVIII-II, с.348.
[7] ŻD-XVIII-II, с.333.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.402; ŻD-XVIII-II, с.333.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.291; ŻD-XVIII-II, с.333, 348.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.124; ŻD-XVIII-II, с.348.
[11] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.214; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.198; ŻD-XVIII-II, с.348.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.382; ŻD-XVIII-II, с.333.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.213; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.192; ŻD-XVIII-II, с.333.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.444; ŻD-XVIII-II, с.315, 348.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.402.
[16] BCz, Perg.962.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.296; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.84; ŻD-XVIII-II, с.336, 349.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.296; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.172.
[19] BCz, Perg.962 (овальна, 14x12 мм; згори літери: • **M** • **D** •).
[20] ŻD-XVIII-II, с.348.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.446-447; ŻD-XVIII-II, с.348.
[22] Wittyg W. NSP.- С.303 (печатка Миколи Станинського від 1665 р.).

До герба Сліповрон належало шість родин – Дахновські,[3] Мостицькі (з Мазовії),[4] Ольшевські,[5] Петровські (з Мазовії),[6] Уєздовські (з Мазовії)[7] та Шеплевські.[8] Подібно як і до герба Юноша – Горишевські[9] (в тому числі Лукаш Горишевський – печатка від 1573 р.),[10] Долецькі (з Мазовії),[11] Ковалевські (з Мазовії),[12] Малицькі,[13] Понятовські (з Мазовії),[14] Трояни-Петровські (з Підляшшя).[15] Представники ще шести родин мали за герб Граби – Артиховські (з Мазовії),[16] Гаспарські,[17] Бальтазар Голомбіонський (на печатці від 1621 р. на тригір'ї зображено граблі в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом та п'ять страусових пер в нашоломнику),[18] Дреляхівські,[19] Доброгойські[20] та Липські[21] (зокрема Святослав Липський – на печатці від 1573 р., в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом).[22]

мал.750: печатка Марциана Дембського 1573 р.
мал.751: печатка Лукаша Горишевського 1573 р.
мал.752: печатка Бальтазара Голомбіонського 1621 р.
мал.753: печатка Святослава Липського 1573 р.

П'ять родин користувалося гербами Люба і Радван. Першим з них – Незабитовські (рід з Люблинської землі),[23] Свидерські (з Люблинської землі),[24] Стабровські,[25] Лисаковські[26] (в тому числі любачівський каштелян Микола Лисаковський – на печатці від 1569 р.,[27] в ренесансовому щиті, над яким знаходився шолом з наметом і три страусових пера в

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.253; ŻD-XVIII-II, c.333.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.296; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.151; ŻD-XVIII-II, c.316, 333.
[3] ŻD-XVIII-II, c.336.
[4] ŻD-XVIII-II, c.349.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.412.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.312; ŻD-XVIII-II, c.349.
[7] ŻD-XVIII-II, c.348.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.412; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.620.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.326; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.378.
[10] BCz, Perg.962 (овальна, 16х14 мм; в ренесансовому щиті баран; згори літери: **LH**).
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.354-355; ŻD-XVIII-II, c.348.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.334; ŻD-XVIII-II, c.348-349.
[13] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.327; ŻD-XVIII-II, c.333.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.380; ŻD-XVIII-II, c.348.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.120; ŻD-XVIII-II, c.348.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.34; ŻD-XVIII-II, c.349.
[17] Wittyg W. NSP.- C.88 (печатка белзького міського регента Матеуша Гаспарського від 1621 р.).
[18] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.33, арк.2 зв. (восьмикутна, 19х16 мм).
[19] Wittyg W. NSP.- C.79 (печатка Якуба Дреляхівського від 1621 р.).
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.720; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.350.
[21] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.719; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.107.
[22] BCz, Perg.962 (овальна, 14х12 мм).
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.565-566; ŻD-XVIII-II, c.347.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.571; ŻD-XVIII-II, c.349.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.474; ŻD-XVIII-II, c.333.
[26] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.298-299; ŻD-XVIII-II, c.349.
[27] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.337, n.148, опис n.117 (овальна, 19х16 мм; згори літери: **RL**).

нашоломнику) та пани Жолкевські.[1] Зокрема, на печатці пана Станіслава Жолкевського від 1569 – 1573 р.р. в ренесансовому щиті було зображено підкову кінцями додолу в супроводі двох хрестиків.[2] А на печатці львівського каштеляна (1590 – 1608) та коронного гетьмана Станіслава Жолкевського від 1598 р. знаходимо аналогічне зображення, але з позащитовими елементами повного герба –шолом з наметом під шоломовою короною та шість павичевих пер в нашоломнику, в супроводі напису: **STANISLAVS ZOLKIEVSKI**.[3] Радван уживали – Радванські (з Краківської землі),[4] Рудгери,[5] пани Уханські,[6] Якацькі (з Мазовії)[7] та Олесницькі.[8] Зокрема, на печатці Мартина Олесницького від 1573 р. в ренесансовому щиті бачимо трихвосту корогву під хрестиком.[9]

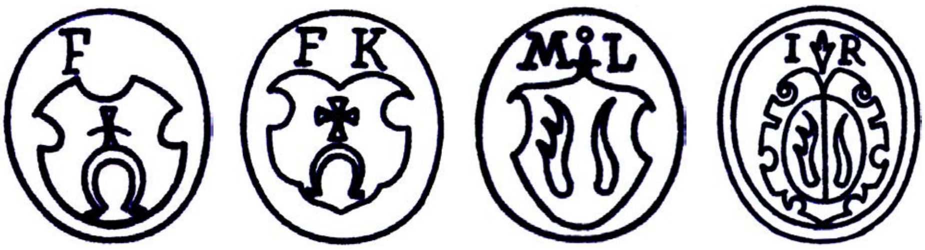

мал.754: печатка пана Станіслава Жолкевського 1569 р.
мал.755: печатка Мартина Олесницького 1573 р.
мал.756: печатка Срединського 1573 р.
мал.757: печатка Жигимонта Трцинського 1573 р.

По чотири родини белзького нобілітету уживало герби: Бонча – Гаспарські (з Краківської землі),[10] Осмольські (з Люблинської землі),[11] Пери[12] та Стребицькі,[13] Кораб – Броновські (з Сірадзької землі),[14] Ласковські,[15] Порадовські (з Мазовії)[16] та Руліковські,[17] Леліва – Лисаковські,[18] пани Синявські,[19] Срединські[20] (зокрема, на печатці незнаного з імені представника цього роду від 1573 р. в ренесансовому щиті)[21] та Яскманицькі (зокрема, белзький підвоєвода Ян Яскманицький на печатці від 1624 р. мав зображення герба Леліва в німецькому щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною та павичеві пера в нашоломнику),[22] Лис – Воровські,[23] Квилинські (з Краківської землі),[1]

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.432; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.183; ŻD-XVIII-II, c.290, 298, 352.
[2] AGAD, Perg.636; BCz, Perg.962; Akta unji.- C.334, n.148, опис n.60 (овальна, 15x14 мм; згори літери: **SZ**).
[3] BCz, Perg.1033 (овальна, 19x16 мм).
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.30; ŻD-XVIII-II, c.348.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.357.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.355; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.188; ŻD-XVIII-II, c.301.
[7] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.357; ŻD-XVIII-II, c.316, 348.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.82.
[9] BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **M • O •**).
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.79; ŻD-XVIII-II, c.348.
[11] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.146; ŻD-XVIII-II, c.348.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.604; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.310.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.603; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.473.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.314; ŻD-XVIII-II, c.316.
[15] ŻD-XVIII-II, c.333.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.388; ŻD-XVIII-II, c.348.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.190 (Несецький вважав, очевидно помилково, що Руліковські користувалися гербом Наленч); ŻD-XVIII-II, c.333, 352.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.489; ŻD-XVIII-II, c.349.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.340; ŻD-XVIII-II, c.289.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.466-467; ŻD-XVIII-II, c.315.
[21] BCz, Perg.962 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **SS**).
[22] ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.79, арк.25 зв., 27 (восьмикутна, 15x13 мм; згори літери: **IIPB**).
[23] ŻD-XVIII-II, c.349.

Осендовські (з Ланчицької землі)[2] та Чарноцькі (з Краківської землі),[3] Побог – Круші (зокрема, Фронц Круш – на двох печатках від 1578 р.[4] і 1583 р.,[5] в німецькому щиті), Муховицькі (з Мазовії),[6] Станки[7] та Суходольські (з Мазовії),[8] Рава – Гнівоші (з Судомирської землі),[9] Гротовські (з Мазовії),[10] Нуринські[11] та Трцинські[12] (приміром, на печатці Жигимонта Трцинського від 1573 р. герб Рава розміщувався в німецькому щиті, над яким знаходився шолом з наметом під шоломовою короною),[13] Рогаля – Красовські (з Підляшшя),[14] Матвій Ласький (на печатці від 1573 р. в ренесансовому щиті),[15] Рогалі (з Мазовії)[16] та Рудгери[17] (між іншими – Ян Рудгер, на печатці від 1573 р. в овальному бароковому щиті).[18]

мал.758: печатка Фронца Круша 1578 р.
мал.759: печатка Фронца Круша 1583 р.
мал.760: печатка Матвія Ласького 1573 р.
мал.761: печатка Яна Рудгера 1573 р.

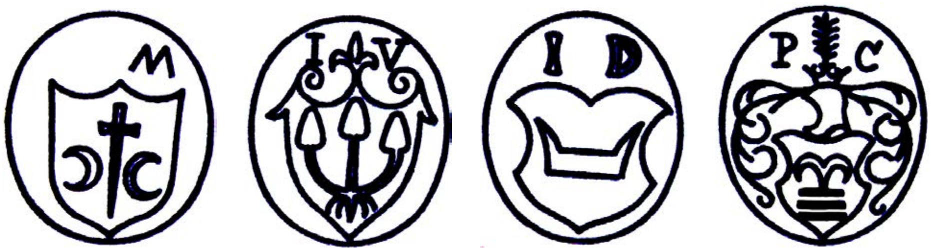
Представники трьох родів користувалися гербами: Долива – Гоздецькі (з Краківської землі),[19] Рикальські (з Мазовії)[20] та Слешинські (з Мазовії),[21] Нечуя – Садленські (з Куявської землі),[22] Станки[23] та Шклянки,[24] Остоя – Забировські (з Судомирської землі),[25] Карапчевські[26] та Микола Мілковський (на печатці від 1573 р. герб Остоя в німецькому щиті),[27] Шелига – Магери,[28] Мирецькі[1] та Пстраги,[2] Топор – Мартиновські (з Краківської

---

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.475; ŻD-XVIII-II, c.349.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.142; ŻD-XVIII-II, c.349.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.219; ŻD-XVIII-II, c.349.
[4] ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.64, арк.1 (овальна, 14х12 мм; згори літери: **F …**).
[5] AGAD, Perg.8792 (овальна, 15х13 мм; згори літери: **FK**).
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.235; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.492; ŻD-XVIII-II, c.348.
[7] Wittyg W. NSP.- С.303.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.559; ŻD-XVIII-II, c.348.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.155-157; ŻD-XVIII-II, c.348.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.294; ŻD-XVIII-II, c.349.
[11] ŻD-XVIII-II, c.348.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.131; ŻD-XVIII-II, c.316.
[13] BCz, Perg.962 (овальна, 15х14 мм; згори літери: **ST**).
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.374; ŻD-XVIII-II, c.348.
[15] BCz, Perg.962 (овальна, 13х12 мм; згори літери: **M • L**).
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.663; ŻD-XVIII-II, c.348.
[17] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.663; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.173.
[18] BCz, Perg.962 (овальна, 17х14 мм; згори літери: **IR**).
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.254-255; ŻD-XVIII-II, c.348.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.207-208; ŻD-XVIII-II, c.349.
[21] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.242; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.399.
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.330; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.227; ŻD-XVIII-II, c.349.
[23] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.330.
[24] Wittyg W. NSP.- С.322; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.396.
[25] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.8; ŻD-XVIII-II, c.349.
[26] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.369; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.32; ŻD-XVIII-II, c.315.
[27] BCz, Perg.962 (овальна, 15х13 мм; згори літери: **NM**).
[28] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.378; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.320.

землі),[3] Прусиновські[4] та пани Тенчинські.[5] Серед сфрагістичних пам'яток останніх знаємо печатки белзького каштеляна (1569 – 1574) Андрія графа на Тенчині від 1569 р. та 1573 р. На першій з яких зображено чотиридільний ренесансовий щит, на якому: в першій та четвертій частинах – топор (герб Топор), в другій та третій частинах – двоголовий орел, над щитом шолом з наметом, в нашоломнику топор.[6] Наступна печатка мала зворотнє розташування гербів у чотиридільному щиті, а крім того – над щитом розміщувалися два шолома під шоломовими коронами, в першому нашоломнику містився двоголовий орел, в другому – топор.[7]

Гербом Абданк користувалися Рогуські (рід з Мазовії)[8] та Скарбки пани з Гори,[9] Годеба – Горзковські[10] та Вожучинські[11] (в тому числі, Якуб Вожучинський – на печатці від 1573 р., в ренесансовому щиті),[12] Гриф – Петро Григорович (на печатці 1596 р.)[13] та Хамці (рід з Судомирської землі),[14] Лада – Заліські (з Мазовії)[15] та Радонські (з Мазовії),[16] Новина – Пашинські (з Краківської землі)[17] та Холойовські,[18] Пирхала – Погрошевські (з Мазовії)[19] і Токарські (з Прусії),[20] Траска – Забільські (з Мазовії)[21] та Поплавські (з Підлящщя),[22] Трубки – Винарські (з Краківської землі)[23] та Менкицькі,[24] Ясона – Жебровські (з Малопольщі)[25] та Ліхновські (з Сірадзької землі).[26]

мал.762: печатка Миколи Мілковського 1573 р.
мал.763: печатка Якуба Вожучинського 1573 р.
мал.764: печатка Яна Долецького 1573 р.
мал.765: печатка Петра Цецишовського 1573 р.

---

1 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.378; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.419; ŻD-XVIII-II, c.333.
2 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.378.
3 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.346; ŻD-XVIII-II, c.348.
4 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.526.
5 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.57.
6 AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.332, n.148, опис n.22 (овальна, 22x18 мм; напис по колу: **ANDREAS • COMES • IN • TECZIN**).
7 BCz, Perg.962 (кругла, 24 мм; напис по колу: **AND …**).
8 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.226; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.128; ŻD-XVIII-II, c.348.
9 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.376; ŻD-XVIII-II, c.348.
10 Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.362; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.219.
11 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.444; ŻD-XVIII-II, c.316.
12 BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **IV**).
13 Wittyg W. NSP.- C.106.
14 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.15; ŻD-XVIII-II, c.348.
15 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.41; ŻD-XVIII-II, c.349.
16 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.23; ŻD-XVIII-II, c.348.
17 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.255; ŻD-XVIII-II, c.315, 348.
18 ŻD-XVIII-II, c.333.
19 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.356; ŻD-XVIII-II, c.348.
20 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.77; ŻD-XVIII-II, c.348.
21 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.7; ŻD-XVIII-II, c.349.
22 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.387; ŻD-XVIII-II, c.348.
23 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.343; ŻD-XVIII-II, c.349.
24 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.392; ŻD-XVIII-II, c.315.
25 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.143; ŻD-XVIII-II, c.349.
26 Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.91; ŻD-XVIII-II, c.348.

Герб Белина уживали Подгорецькі,[1] Богория – Горські (з Мазовії),[2] Вуж – Малдрики (з Мазовії),[3] Гримала – Заліські (з Мазовії),[4] Долега – Длужневські (з Мазовії),[5] Дрогомир – Лютославські (з Краківської землі),[6] Дружина – Лапковські (з Краківської землі),[7] Дубно – пани з Олесниці,[8] Заглоба – Смаревські (з Мазовії),[9] Задора – Врещі,[10] Ковнати – Драминські (з Мазовії),[11] Корвин – Ягодинські,[12] Лодя – Ян Долецький (на печатці від 1573 р., в німецькому щиті),[13] Одровос – Левицькі,[14] Орля – Рамші,[15] Пилява – Дмитровські,[16] Поронія – Єронім і Станіслав Бончальські (на печатках від 1600 р.),[17] Прегина – Звяртовські,[18] Прус І – Юлевські (з Мазовії),[19] Прус ІІ – Рудовські (з Куявської землі),[20] Прус ІІІ – Вітвинські (з Мазовії),[21] Роля – Хростицькі (з Судомирської землі),[22] Сренява – Тушовські,[23] Тарнава – Слянки (з Судомирської землі),[24] Телок – Глуські,[25] Яніна – Жулицькі,[26] Рох ІІІ – Цецишовські (з Мазовії).[27] На печатці Петра Цецишовського від 1573 р. зображено лілію над трьома врубами в німецькому щиті, над яким розташовано шолом під шоломовою короною і страусове перо в нашоломнику.[28]

мал.766: герб Орля в гербовнику Рея "Zwierzyniec" 1574 р.
мал.767: печатка пана Фелікса Замойського 1528 р.
мал.768: печатка пана Станіслава Замойського 1571 р.
мал.769: печатка пана Яна Замойського 1573 р.

---

[1] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.429; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.343; ŻD-XVIII-II, c.315, 333.
[2] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.246; ŻD-XVIII-II, c.348.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.335; ŻD-XVIII-II, c.307.
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.40; ŻD-XVIII-II, c.349.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.345; ŻD-XVIII-II, c.348.
[6] ŻD-XVIII-II, c.348.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.205; ŻD-XVIII-II, c.348.
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- С.74; ŻD-XVIII-II, c.297, 316.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.417; ŻD-XVIII-II, c.336.
[10] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.446; ŻD-XVIII-II, c.348.
[11] ŻD-XVIII-II, c.348-349.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.426.
[13] BCz, Perg.962 (овальна, 14x12 мм; згори літери: **ID**).
[14] ŻD-XVIII-II, c.333.
[15] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.92.
[16] ŻD-XVIII-II, c.336.
[17] Wittyg W. NSP.- С.25.
[18] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.375; ŻD-XVIII-II, c.333.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.510; ŻD-XVIII-II, c.349.
[20] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.186; ŻD-XVIII-II, c.348.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.292-293; ŻD-XVIII-II, c.349.
[22] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.90; ŻD-XVIII-II, c.349.
[23] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.155; ŻD-XVIII-II, c.348.
[24] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.396; ŻD-XVIII-II, c.348.
[25] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.479.
[26] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.318; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- С.194; ŻD-XVIII-II, c.336.
[27] Польський рід з Мазовії (Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.111).
[28] BCz, Perg.962 (овальна, 15x13 мм; згори літери: **PC**).

Нарешті, гербом Єліта на теренах Белзької землі користувилося дві можновладні родини – Дембовські та Замойські.[1] На печатках белзького воєводи (1563 – 1573) Андрія Дембовського від 1566 – 1569 р.р.[2] і 1573 р.[3] знаходимо три списа в зірку в ренесансовому щиті, над яким розташовано шолом з намет, в нашоломнику виникає козел. Найдавнішою сфрагістичною пам'яткою панів Замойських з цих теренів є печатка белзького войського (1514 – 1535) Фелікса Замойського від 1528 р., в полі якої зображено три списа в зірку в німецькому щиті, в супроводі напису: **S * FEL + ϰ * ZA * IV * TER * CHEL**.[4]

На печатці холмського каштеляна (1569 – 1572) і белзького старости (1563 – 1572) Станіслава Замойського від 1571 р. бачимо повний герб – над німецьким щитом з трьома списами в зірку розташовано шолом з наметом під шоломовою короною та нашоломник у вигляді козла, що виникає.[5] Аналогічне зображення представлене також на печатці майбутнього великого коронного канцлера (1578 – 1605) та коронного гетьмана (1581 – 1605) Яна Замойського від 1573 р.[6]

мал.770: герб пана Томаша Замойського в "Тріоди Цвѣтной" 1631 р.

Кольрову версію його герба вміщено на портреті від 1600 р. – на червоному полі три золотих списа в зірку; над щитом срібний шолом під золотою шоломовою короною, в нашоломнику виникає срібний козел з золотим узброєнням, навколо щита червоно-золотий намет (навколо літери: **IZKK**).[7] Ідентичне забарвлення має герб великого коронного канцлера (1635 – 1638) Томаша Замойського на його портреті від 1638 р. (навколо літери: **TZKK**).[8] Нарешті, зображення повного герба пана Томаша Замойського розміщено в "**Тріоди Цвѣтной**" від 1631 р. в супроводі вірша архимандрита Київо-Печерського монастиря Петра Могили "**На Пресвѣтлый Клейнотъ Гербꙋ въ Коронѣ Полской Презнаменитого, ꙗсне Велможного Его Милости Пана Томаша Замойского**":

---

[1] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.81v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.258; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- C.58; ŻD-XVIII-II, c.290, 302, 352.

[2] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.333, n.148, опис n.39; C.405, n.93 a, опис n.10 (овальна, 16x14 мм; згори літери: **AD**).

[3] BCz, Perg.962 (кругла, 23 мм).

[4] AGAD, Perg.6810 (кругла, 25 мм).

[5] BCz, Perg.961 (овальна, 19x17 мм; згори літери: **ZZ**).

[6] BCz, Perg.962 (кругла, 22 мм).

[7] Український портрет.- C.115, n.53.

[8] Український портрет.- C.125, n.67.

Знаєтъ ѡ Марсобыстрыхъ южъ Єврѡпа цнотахъ
Замоискихъ Февоѧсныхъ, знаєтъ ѡ Клеинотахъ.
Ты що въ Зѡни ѡдлеглой на Гербъ ѡказалый
Пойзри, ꙗкъ тотъ, познаєшъ, Домъ завше в'спанѧлыи.
Пойзри на три копѣи, котрыми в'спираєтъ
Вѣкопомне Ѿтчизнꙋ, здобитъ, вывышаєтъ,
Ѡбачишъ, ꙗкъ єстъ Томашъ Замоискїи сердечный:
ꙗкъ въ Сенатѣ, въ ѡбозѣ, въ Парнасѣ валечный.
Трꙋдно зъ рꙋкъ Геркꙋлесꙋ снать бꙋлавы брати;
Ѿ трꙋднѣй Замоискомꙋ Тарчи вырывати.[1]

VIII. Подільська земля

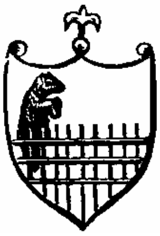
Комплекс родових гербів Подільської землі 2-ї пол. XVI ст., що належали нобілітету як руського так й іноземного походження,[2] реконструюється в основному завдяки геральдичним виписам Віттига з поборових книг Подільського воєводства від 1563 – 1565 р.р. (тобто, скороченим описам печаток, якими місцеві земяни засвідчували поборові квити).[3] Особливо важливими є ці виписи, щодо руського герботворення, оскільки родові знаки якими користувалася місцева руська шляхта лише зрідка знаходили відображення в пізніших гербовниках, на відміну від геральдичної спадщини нобілітету польського походження.

Як і в геральдиці більшості інших руських земель, в 2-й пол. XVI ст. чільне місце в подільському родовому герботворенні належало гербу з трьома врубами. Гербом Корчак в цей час користувалися – Бернашовські (Лукаш – на печатці з поборових квитів від 1563 – 1565 р.р.),[4] Борщовські (Іван),[5] Васильковські (Павло, Івашко, Христина, Гнат і Андрій),[6] Васютинські,[7] Володиєвські (Володовські),[8] Лагодовські,[9] Ринки (Ринські),[10] Сметанки,[11] Ярмолинські[12] та їх галузь – Сутковські.[13] Зокрема, герб Івана Дахновича Сутковського було вміщено на його надмогильній плиті в сутківській церкві від середини XVI ст.[14]

Герб панів Струсів представлено, крім гербовників,[15] також на печатці Григорія Струся пана з Коморова від 1590 р. – три вруба розміщено в ренесансовому щиті, над яким знаходиться шолом під шоломовою короною, а в нашоломнику – корчак, з якого виникає пес.[16] Можливо, що Струсям належало також дві печатки з поборових квитів 1563 – 1565 р.р. з гербом Корчак та відповідними ініціалами – "**OS**" та "**SS**".[17]

---

[1] Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.245; Українська графіка.- С.116.
[2] Етнічну приналежність окремих родів визначено, з незначними уточненнями, за: Białkowski L. Podole w XVI wieku: Rysy społeczne i gospodarcze.- Warszawa, 1920.- C.134-172.
[3] Wittyg W. Wypisy heraldyczne z ksiąg poborowych województwa podolskiego z lat 1563 – 1565 // Herold polski.- Kraków, 1906.- C.1-17.
[4] Wittyg W. WH.- C.5; Wittyg W. NSP.- C.31.
[5] Wittyg W. WH.- C.4.
[6] Wittyg W. WH.- C.15; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.245.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том X.- Dodatek.- C.471.
[8] Wittyg W. WH.- C.17; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.414; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.251.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; ŻD-XVIII-II, c.309, 334.
[10] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.691; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.210.
[11] Białkowski L.- C.166.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.Z 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.690; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.445; Białkowski L.- C.136; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.240, 251.
[13] Białkowski L.- C.140; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.251.
[14] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.251.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.686; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.538; Białkowski L.- C.166.
[16] AGAD, AZ, Sygn.279, st.25 (овальна, 20x18 мм).
[17] Wittyg W. WH.- C.9, 16.

мал.771: печатка Григорія Струся пана з Коморова 1590 р.
мал.772: герб з печатки Станіслава Беганського 1563 р.
мал.773: печатка Осипа Куриловича 1740 р.

Гербом Сас користувалися Бориславські,[1] Боярські,[2] Завиши,[3] Лосковські,[4] Мичовські,[5] Мищовські,[6] Угерницькі,[7] Чолганські[8] та Чоловські.[9] Гербом Кирдея користувався рід панів Кирдеїв-Оринининських.[10] Гербом Копач – Копичинські.[11] На печатці Романа Карачовського від 1565 р. було вміщено зображення зірки над півмісяцем, що лежить рогами догори.[12] Подібно, як і на печатці Дмитра Митька з Верещатинець[13] (варто зазначити, що в подальшому рід Митьків-Верещатинських користувався гербом Сліповрон).[14]

Герб Покора правив за геральдичний знак Кулинських.[15] Подільська галузь роду Лабунських уживала в якості герба зображення подібне до герба Заглоба.[16] Цей сюжет був присутній в герботворенні даного роду ще від XV ст., про що свідчить зображення на печатці кам'янецького біскупа (1460 – 1467) Миколи Лабунського від 1466 р. – підкова кінцями додолу, яку пронизує шабля вістрям вгору в іспанському щиті, над яким розміщено інфулу та посох, в супроводі напису: nicolaus • d • g • eps • cameczen.[17]

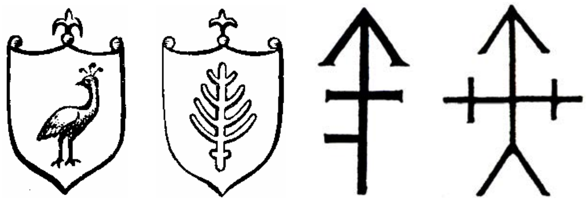
мал.774: герб Рамулт в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.775: герб Огон в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.
мал.776: герб Долива в гербовнику Папроцького "Panosza" 1575 р.

---

[1] Wittyg W. NSP.- С.41.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.216.
[3] Wyrostek L.- С.102.
[4] Wyrostek L.- С.97; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251.
[5] Wittyg W. WH.- С.10.
[6] Wittyg W. WH.- С.11.
[7] Wyrostek L.- С.97; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251.
[8] Wittyg W. WH.- С.10.
[9] Wyrostek L.- С.100.
[10] Białkowski L.-С.137; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.250.
[11] Paprocki B. Panosza.- С.X 4, Y 3; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- С.907-908; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.729; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.218; ŻD-XVIII-II, с.313, 335.
[12] Wittyg W. WH.- С.8; Wittyg W. NSP.- С.129; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251.
[13] Wittyg W. WH.- С.11; Wittyg W. NSP.- С.213; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251-252.
[14] Wittyg W. NSP.- С.343.
[15] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.440.
[16] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.184.
[17] AGAD, Perg.1140; Grzegorz M.- С.111-112, n.12, табл.III, мал.9 (кругла, 27 мм).

Гербом з підковою кінцями додолу, в колі якої хрестик, користувалися 1563 – 1565 р.р. Станіслав Закревський,[1] Бартош Зеленецький[2] та незнаний з імені подільський земянин (на печатці – ініціали "**SP**").[3] Гербом Рамулт користувалися Черминські[4] та Рамулти,[5] на печатці Станіслава Беганського від 1563 р. було зображено ведмедя вліво за парканом,[6] а на печатці Федора Римовича – павича.[7] Герб Хотимирських являв собою зображення трьох граблів у зірку з колом в середині.[8]

Значне число родів Подільської землі руського походження користувалися в 2-й пол. XVI ст. знакоподібними гербами. В першу чергу, серед них варто назвати рід панів Свирчів, що користувалися гербом Свирчек,[9] і панів Стареховських, первісний родовий знак яких було зуніфіковано з гербом Нечуя.[10] На печатці подільського воєводи (1562 – 1567) Івана Стареховського від 1566 р. цей герб розміщено в ренесансовому щиті, над яким знаходимо шолом з наметом під шоломовою короною та хрестик над деревом між двома орлиними крилами в нашоломнику, в супроводі напису: **+ IOA • STARZECHOVSKI • PAL • POD**.[11] Гербом Нечуя користувався також руський рід[12] Куриловських. На пізнішій печатці летичівського старости Осипа Куриловича від 1740 р. герб Нечуя розташовано в овальному бароковому щиті під шоломовою короною.[13] Як мав би виглядати початково родовий герб тих родів, що згодом перейшли на використання Нечуї, може свідчити зображення на печатці Василя Ходовського від 1565 р., що містить в своєму полі знак у вигляді дерева з хрестиком на долішньому кінці.[14]

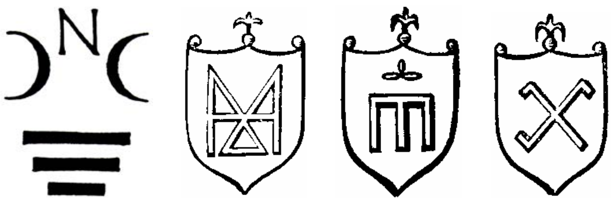
мал.777: герб з печатки Федора Римовича
мал.778: герб з печатки Василя Ходовського 1565 р.
мал.779: герб з печатки Станіслава Миколаївського
мал.780: герб з печатки подільського земянина 1565 р.

Калиновські уживали знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним розгалуженням здолу, на яких дві шестипроменеві зірки,[15] а рід Білокурів (Білокуровичів) з Углова[16] користувався гербом у вигляді навскісного вруба між двома вістрями стріл над півмісяцем, що лежить рогами догори (Białokurowicz herb, zowie się Pocisk, pierwszy go otrzymał Bazyli Białokurowicz za heroiczne w Moskiewskiej expedycji dzieła od Stefana Batorego Króla).[17]

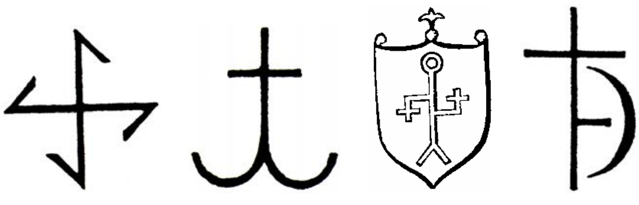
[1] Wittyg W. WH.- C.17; Wittyg W. NSP.- C.366.
[2] Wittyg W. WH.- C.17; Wittyg W. NSP.- C.373.
[3] Wittyg W. WH.- C.8.
[4] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.731; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.245; Wittyg W. WH.- C.6.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.Aa 4.
[6] Wittyg W. WH.- C.5; Wittyg W. NSP.- C.29.
[7] Wittyg W. NSP.- C.280.
[8] Paprocki B. Panosza.- C.Z 2; Paprocki B. Gniazdo cnoty.- C.1080; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.720; Wittyg W. WH.- C.5; Białkowski L. -C.146.
[9] Białkowski L.- C.167.
[10] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.53; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.507.
[11] Akta unji.- C.405, n.93 a, опис n.8 (кругла, 24 мм).
[12] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.252.
[13] НБУ, ІР, ф.2, спр.22016, арк.26 (овальна, 13x11 мм; згори літери: **IK**).
[14] Wittyg W. WH.- C.5; Wittyg W. NSP.- C.58.
[15] Białkowski L.- C.153.
[16] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- C.253.
[17] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- C.124.

Гербом Єрличів був знак у вигляді стріли вістрям вгору з подвійним навскісним перехрестям вліво.[1] Схожу конструкцію мав герб на печатці Станіслава Миколаївського – знак у вигляді перехрещеної та напівперехрещеної праворуч стріли вістрям вгору.[2] Пізніше цей герб було зуніфіковано з польським гербом Лис.[3] Зображення стріли перебувало також в основі родового герба Проскури – знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору з заокругленим відгалуженням ліворуч.[4] Незнаний з імені подільський землянин (на печатці – ініціали "**ТС**") користувався печаткою з зображенням знака у вигляді перехрещеної з перехрестями на кінцях роздвоєної здолу стріли вістрям вгору.[5]

мал.781: герб з печатки Миколи Козака-Волковиського 1565 р.
мал.782: герб з печатки Дмитра Ігнатовського 1565 р.
мал.783: герб з печаток Василя та Івашка Лойовських 1565 р.
мал.784: герб з печатки Григорія Яковича Золотаря 1565 р.

Буквоподібний знак у вигляді літери **П** з загнутими в бік та заокругленими кінцями використовували Сербини-Моломолинські.[6] На печатці Миколи Козака-Волковиського знак має вигляд літери **N** в супроводі двох півмісяців, що лежать рогами в різні боки, здолу три вруба.[7] Дмитро Ігнатовський користувався гербом у вигляді літери **М** над поясом і трикутником,[8] а Василь та Івашко Лойовські – знаком у вигляді трираменної літери **Т** під потрійним розгалуженням.[9]

мал.785: герб з печаток Юрія, Івана і Демка Діаковських 1565 р.
мал.786: герб з печатки при квиті Івахна Діаковського 1565 р.
мал.787: герб з печатки Григорія Ясенського 1565 р.
мал.788: герб з печатки подільського землянина 1565 р.

На печатці Григорія Яковича Золотаря знак має вигляд літери **Х** з загнутими кінцями.[10] Схожу свастикоподібну конструкцію вміщено на печатках Юрія, Івана і Демка Діаковських – знак у вигляді хреста з загнутими кінцями.[11] В подальшому це зображення,

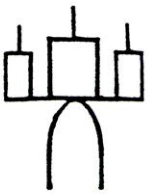
[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.488.
[2] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.228-229, n.1359.
[3] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- С.407.
[4] Голубев С. Рисунки к сочинению "Описание и истолкование дворянских гербов южно-русских фамилий".- Мал.XI; Тітов Ф. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні.- С.194.
[5] Wittyg W. WH.- С.15.
[6] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.240; див.: АРК, ASang, Teka XI, Plik 137; Teka XII, Plik 64.
[7] Wittyg W. WH.- С.17; Wittyg W. NSP.- С.358.
[8] Wittyg W. WH.- С.7; Wittyg W. NSP.- С.116.
[9] Wittyg W. WH.- С.10; Wittyg W. NSP.- С.187; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251.
[10] Wittyg W. WH.- С.17; Wittyg W. NSP.- С.374.
[11] Wittyg W. WH.- С.6; Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.252.

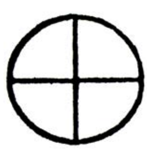
очевидно, було осмислено в натуралістичний спосіб – гербовник Несецького подає герб Діаковських як зображення чотирьох мисливських ріжків укладених в свастикоподібний спосіб на червоному полі, з долученням легендарних відомостей про походження цього роду з теренів Угорського королівства – "herb ten z Węgier do Polski przyniesiony, za Władysława Warneńskiego, Węgierskiego i Polskiego Króla, przez Seńka Koslewskiego, któremu u zasługach ten pan dał na Podolu dobra Dyakowce i Tusypowce prawem dziedzicznem".[1] Варто зазначити, що при поборовому квиті Івахна Діаковського було прикладено печатку зі знаком у вигляді хреста з подвійним заокругленим розгалуженням здолу,[2] втім, очевидно, що дана печатка належала іншій особі.

Хрестподібні сюжети знаходимо ще в цілому ряді тогочасних родових гербів подільського нобілітету. Приміром, на печатці пиківського намісника Григорія Ясенського від 1571 р. знак має вигляд роздвоєного здолу хреста під колом із зсунутим загнутим і перехрещеним на кінцях раменом.[3] Конрад Ольшовський користувався в якості герба перехрещеним потрійним хрестом над двома перехрещеними пальмовими галузками.[4] Незнаний ближче землянин (ініціали "**VG**") мав на печатці знак у вигляді п'ятикінцевого хреста в супроводі півмісяця, що лежить рогами вправо.[5] Знак у вигляді перехрещених сокири та молота знаходився на печатці Ничипора Селеховського.[6]

мал.789: герб з печатки Ничипора Селеховського 1565 р.
мал.790: герб з печатки Миколи Лончинського 1565 р.
мал.791: герб з печатки Миколи Линдицького 1565 р.
мал.792: герб з печатки подільського землянина 1565 р.

Писар коронного скарбу в Подільському воєводстві Микола Лончинський користувався на печатці від 1575 р. складною гербовою конструкцією у вигляді вістря з загнутими в бік і додолу кінцями під хрестиком, здолу півмісяць рогами додолу, в колі якого колечко.[7] А знак на печатці Миколи Линдицького мав вигляд півкола кінцями додолу під поясом, на якому три прямокутника з відгалуженнями вгорі.[8] Врешті, незнаний з імені подільський землянин (ініціали "**IP**") користувався знаком у вигляді перехрещеного кола.[9]

Знакоподібні конструкції не були рідкістю також в герботворенні подільського (в першу чергу – кам'янецького) міщанства. Приміром, знак у вигляді перехрещеної стріли вістрям додолу над літерою **Ꝑ** правив за герб кам'янецьких райців Юрія[10] та Якуба Витеків від 1565 р.[11] Кам'янецький міщанин Ян Стирна користувався 1565 р. печаткою з зображенням родового знака у вигляді перехрещеної літери **X** в ренесансовому щиті.[12] Інший міщанин – Григорій Костнищин мав на печатці від 1565 р. малюнок знака у вигляді півкола

[1] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- С.443.
[2] Wittyg W. WH.- С.7.
[3] Wittyg W. NSP.- С.121.
[4] Wittyg W. WH.- С.11.
[5] Wittyg W. WH.- С.10.
[6] Wittyg W. WH.- С.13; Wittyg W. NSP.- С.288.
[7] Wittyg W. NSP.- С.185.
[8] Wittyg W. WH.- С.9.
[9] Wittyg W. WH.- С.11.
[10] Wittyg W. WH.- С.7; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- С.217, n.1253.
[11] Wittyg W. ZP.- С.131 (овальна; згори літери: **IV**).
[12] Wittyg W. ZP.- С.111 (овальна; згори літери: **IS**).

кінцями додолу з хвилястим перехрестям праворуч та хвилястим відгалуженням ліворуч, над шестипроменевою зіркою.[1] Гербові фігури бачимо натомість на печатках трьох кам'янецьких пушкарів від 1571 р. Так, гербом Карпа Кобилява було зображення листка в ренесансовому щиті.[2] А на печатці Яна Крушини в ренесансовому щиті знаходимо малюнок виноградного грона.[3] Зображення пов'язки, що нагадує герб Наленч, правило, в свою чергу, за герб Павла Орешинського.[4]

мал.793: герб з печатки Юрія Витека 1565 р.
мал.794: печатка Якуба Витека 1565 р.
мал.795: печатка Яна Стирни 1565 р.
мал.796: печатка Григорія Костнищина 1565 р.
мал.797: печатка Карпа Кобилява 1571 р.
мал.798: печатка Яна Крушини 1571 р.
мал.799: печатка Павла Орешинського 1571 р.

Окремий геральдичний комплекс складають герби кам'янецьких міщан вірменського походження, в основі яких також часто бачимо знакоподібні конструкції. Зокрема, Сергій Ленонович користувався 1564 р. печаткою з зображенням знака у вигляді перехрещеної стріли вістрям вгору над півколом, що лежить кінцями додолу, в ренесансовому щиті.[5] В свою чергу, на печатці Якуба Митниковича від 1564 р. в ренесансовому щиті було вміщено знак у вигляді хреста з загнутими кінцями.[6] Зображення двох рук в потиску в супроводі трьох каменів знаходимо на печатці Юрка Гереора від 1565 р.[7] А на печатці Матвія Бкача від 1564 р. в ренесансовому щиті розташовано півмісяць рогами догори під п'ятипроменевою зіркою.[8]

мал.800: печатка Сергія Леноновича 1564 р.
мал.801: печатка Якуба Митниковича 1564 р.
мал.802: печатка Юрка Гереора 1565 р.
мал.803: печатка Матвія Бкача 1564 р.

[1] Wittyg W. ZP.- C.56 (овальна).
[2] Wittyg W. ZP.- C.107 (овальна; згори літери: **CK**).
[3] Wittyg W. ZP.- C.107 (кругла; згори літери: **IK**).
[4] Wittyg W. ZP.- C.107 (овальна; згори літери: **PO**).
[5] Wittyg W. ZP.- C.79 (овальна).
[6] Wittyg W. ZP.- C.79 (овальна; згори літери: **IM**).
[7] Wittyg W. ZP.- C.44 (овальна).
[8] Wittyg W. ZP.- C.79 (овальна; згори літери: **MB**).

Геральдичною конструкцією схожою на герб Остоя, послуговувався невідомий землянин (ініціали "**IS**"), на печатці якого було зображено меч вістрям додолу, в супроводі двох півмісяців та двох шестипроменевих зірок.[1] Навряд чи маємо в даному разі справу з польськими геральдичними впливами, хоч прикладів використання руськими землянами польських гербів на теренах Подільського воєводства маємо порівняно більше ніж в інших руських землях. Ці приклади не є чисельними і стосуються в основному польських гербів, що містили в собі зображення хреста або підкови з хрестом, що може свідчити про уніфікування з цими гербами старих родових знаків на основі хресто- та півколоподібних зображень.

Так, Семен Івановський мав на печатці від 1565 р. зображення підкови кінцями додолу під хрестиком (герб Побог).[2] Буцні та їх галузь рід Берлинських користувалися гербом Сліповрон,[3] а Семен Кердвановський – гербом Прус I (на печатці 1563 р.).[4] Кам'янецький ротмістр Станіслав Яцимирський мав на печатці герб Сулима.[5] Разом з тим, Папроцький називає гербом подільської галузі Яцимирських герб Бонча.[6] Дві родини, що мали волоське походження також користувалися польськими гербами – Івоні (Фелікс Івонич – на печатці 1565 р.) – гербом Єліта,[7] Талафуси – гербом Лебідь.[8]

Чеський рід Претвичів (Prethwicz de Gawrony) користувався гербом Шахівниця,[9] що його набуто вже за часів перебування цього роду на теренах Польської Корони. В XV ст. за герб Претвичів правило геть інше зображення. В бургундському Гербовнику ордену Золотого Руна (Armorial équestre de la Toison d'Or), на другому місці четвертого ряду картки 120v, бачимо в горішній частині навскіс перетятого щита на блакитному полі золоту шестипроменеву зірку, в долішній частині – на червоному полі золотий правий перев'яз.[10] В "Armorial Lyncenich" (на другому місці другого ряду картки 108)[11] та "Codex Bergshammar" (на другому місці другого ряду картки 148v)[12] зображення герба є подібним, з тією лише відміною, що перев'яз має срібне забарвлення. Чеське походження мав також рід Гербуртів, що уживав герб з зображенням трьох мечів у зірку, які пронизують яблуко.[13] Цим же гербом користувався руський рід Вороничів.[14]

Найуживанішим геральдичним сюжетом серед землянських родів Подільської землі польського походження був герб Огон, яким користувалися представники семи родин – Андрій Недвицький на Жукові,[15] Андрій Цвикловський,[16] Швиковські,[17] гродський підсудок Матвій Шляхтинський,[18] Якуб Юрковський,[19] Домбровські[20] (користувалися також гербом Єліта, хоч скоріш за все ці родини мали різне походження),[21] Кореневські[1] (уживали також

---

[1] Wittyg W. WH.- C.12.
[2] Wittyg W. WH.- C.8; Wittyg W. NSP.- C.116.
[3] Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI.- С.251.
[4] Wittyg W. WH.- C.8; Wittyg W. NSP.- C.133.
[5] Wittyg W. WH.- C.8; Białkowski L.- C.151.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.Y 1, Z 3.
[7] Wittyg W. WH.- C.8.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.570; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.70; Wittyg W. WH.- C.15.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.497; Wittyg W. WH.- C.13; Białkowski L.- C.163.
[10] Ancien armorial équestre de la Toison d'Or.- F.120v; Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B.- C.150-151; Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska.- C.38; Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej.- C.374-375, n.54; Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- C.341, 363, n.60.
[11] Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Lyncenich.- C.108, n.45.
[12] Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar.- C.92, n.52.
[13] Paprocki B. Panosza.- C.X v; Wittyg W. WH.-C.7; Białkowski L.- C.150.
[14] Wittyg W. WH.- C.17.
[15] Paprocki B. Panosza.- C.X 3.
[16] Wittyg W. WH.- C.6; Wittyg W. NSP.- C.66.
[17] Kojałowicz W. Compendium.- C.192.
[18] Wittyg W. WH.- C.14.
[19] Wittyg W. WH.- C.8.
[20] Wittyg W. WH.- C.6.
[21] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.289.

герб Наленч).[2] По шість родин уживало герби Топор і Яструб. До першого з них належали – Матеуш Борковський,[3] Юрій Заліський,[4] Клонські,[5] Коритинські (рід з Великопольщі),[6] Станіслав Островський,[7] Сецехи.[8] До іншого – Вижги,[9] Мартин Поплавський,[10] Стуженські,[11] Хмілецькі,[12] Циолковські,[13] Ясовські (з Радомської землі).[14]

мал.804: печатка Миколи пана з Бучача і Язловця 1546 р.
мал.805: герб з печатки уживаної Станіславом Творовським
мал.806: герб з печатки Мартина Гарниша

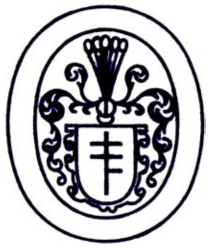
П'ять родин мали за герб Абданк – Молибозькі,[15] Цеклинські,[16] Язловецькі (Язловецькі-Монастирські) пани з Бучача[17] (зокрема, кам'янецький каштелян Микола Язловецький-Монастирський пан з Бучача і Язловця – на печатці від 1546 р., в іспанському щиті).[18] Рід Ковальських користувався видозміною герба Абданк – втятий ламаний пояс між двома мисливськими ріжками.[19] Відміну герба Абданк одержав кам'янецький канонік Войтих з Урядова згідно з привілеєм від 9 березня 1518 р. на шляхетство та герб, до якого прийняв його кам'янецький біскуп Якуб з Бучача – на червоному полі срібний втятий ламаний пояс; над щитом шолом, в нашоломнику павичевий хвіст, навколо щита червоно-срібний намет (insignis et armis … Hawdaniecz vulgo nominatur, [tractura] alba in rubeo campo seu clipeo, galea torneamentalis super clipeum posita et fascia circa galeam rubra, ab intus alba, in apice galeae pennae pavonis prominens).[20]

Своєрідним прикладом гербового надання є нобілітаційні привілеї від 25 березня 1512 р., які було надано представникам родини Балицьких з Яромирки. При цьому різні особи одержали цілком різні герби: кам'янецький канонік Амброзій Балицький з Яромирки – герб Кучаба, кам'янецький канонік Микола Балицький – герб Задора, Петро Балицький – Старий кінь, Станіслав Балицький – Прус.[21]

---

[1] Wittyg W. WH.- С.9; Wittyg W. NSP.- С.148.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.260.
[3] Wittyg W. WH.- С.5; Wittyg W. NSP.- С.40.
[4] Wittyg W. WH.- С.17.
[5] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.103; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- С.120.
[6] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.99, 927.
[7] Wittyg W. WH.- С.12.
[8] Białkowski L.- С.165.
[9] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.185.
[10] Wittyg W. WH.- С.12.
[11] Paprocki B. Panosza.- С.Cc 2.
[12] Paprocki B. Panosza.- С.Aa 3; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.185; Białkowski L.- С.146.
[13] Paprocki B. Panosza.- С.Aa 2; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.185.
[14] Wittyg W. WH.- С.8; Wittyg W. NSP.- С.123.
[15] Paprocki B. Panosza.- С.Z 4v.
[16] Paprocki B. Panosza.- С.Z 1v.
[17] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.79v; Paprocki B. Panosza.- С.X 1v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- С.221; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- С.474; Piekosiński F. WH.- С.32, n.II, 184.
[18] ЦДІАЛ, ф.131, оп.1, спр.445, арк.1 (овальна, 17х16 мм; навколо літери: **MIDKC**).
[19] Wittyg W. WH.- С.9.
[20] Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- С.11, 14; Trelińska B. Album armorum nobilium.- С.76-77, n.98.
[21] Trelińska B. Album armorum nobilium.- С.67-68, n.73-76.

Ще одне гербове надання – привілей 28 березня 1547 р. на шляхетство та герб Пилява, яке одержав економ маєтностей подільського воєводи Яна Тарновського – Михайло Грофик з Фельштина, до якого прийняли його Ян Творовський, галицький підкоморій Якуб Потоцький, Якуб та Франциск Ляховські.[1] Крім того, герб Пилява уживало ще чотири родини – Камінецькі,[2] Творовські пани з Бучача[3] (прикметно, що на печатці, якою користувався Станіслав Творовський було вміщено знак у вигляді літери **N**, хоч не виключено, що дана печатка могла належати іншій особі)[4] та їх галузь – пани з Монастирища,[5] а також пани Потоцькі.[6] Серед останніх, королівський уповноважений Адам Потоцький на печатці від 1585 р. уживав семикінцевий хрест в німецькому щиті.[7] Натомість, на печатках кам'янецького старости (1588 – 1611) Яна Потоцького від 1598 р.,[8] брацлавського воєводи Станіслава Потоцького від 1633 р.[9] та кам'янецького і летичівського старости (1631 – 1642) Миколи Потоцького від 1629 – 1642 р.р.[10] незмінно бачимо позащитові елементи повного герба – шолом з наметом та страусові пера в нашоломнику, а на останній з них ще й шоломова корона.

мал.807: печатка пана Яна Потоцького 1598 р.
мал.808: печатка пана Станіслава Потоцького 1633 р.
мал.809: печатка пана Миколи Потоцького 1629 р.

Гербом Побог також користувалися представники п'яти родин – Олексій Крушовський,[11] Яцек Цеклинський,[12] Якуб Цепловський,[13] Якуб Ярковицький[14] та Вилковські.[15] До останньої з цих родин, імовірно, належав подільський землянин, що засвідчив поборовий квит від 1565 р. печаткою з гербом Побог та ініціалами "**VK**".[16] Представники чотирьох родин уживали герби: Гримала – сатанівський державця Микола Людицький,[17] Бенедикт Скотницький,[18] Шлядковські[19] та їх галузь – Шаравські,[1] Гриф –

---

[1] Trelińska B. Album armorum nobilium.- C.110, n.195.
[2] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.20-21.
[3] Paprocki B. Panosza.- C.U 4, X 2; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.157.
[4] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.233, n.1392.
[5] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.338.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.X 2, X 2v; Wittyg W. WH.- C.12; Białkowski L.- C.162.
[7] ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.69, арк.1 (овальна, 15х13 мм).
[8] Болсуновский К. Выпуск I.- С.5, мал.24 (кругла, 28 мм; в ренесансовому щиті; згори літери: **IPCL**; напис по колу: **✠ SIGIL • CASTE • LATIC • IOAN • POTOCKI • CAPI • CAMINE**).
[9] ЦДІАК, ф.220, оп.1, спр.117, арк.1 зв. (овальна, 30х24 мм; в півкруглому бароковому щиті; довколовий напис стерто).
[10] НБУ, ІР, ф.2, спр.7329; спр.22012, арк.324; ЦДІАК, ф.256, оп.1, спр.160, арк.16 (овальна, 37х31 мм; в овальному бароковому щиті; напис по колу: **+ NICOLAVS POTOCKI …**).
[11] Wittyg W. WH.- C.9; Wittyg W. NSP.- C.159.
[12] Wittyg W. WH.- C.6.
[13] Wittyg W. WH.- C.6; Wittyg W. NSP.- C.64.
[14] Wittyg W. WH.- C.8.
[15] Paprocki B. Panosza.- C.Aa 1.
[16] Wittyg W. WH.- C.13.
[17] Wittyg W. WH.- C.10.
[18] Wittyg W. WH.- C.14.
[19] Див.: AGAD, AZ, Sygn.33, st.693; Zamoyski J.- n.917.

Вишневські (нобілітація 1547 р),[2] кам'янецький земський суддя (1569 – 1583) Станіслав Добко-Ловчовський з Ловчова, Білої та Курилова (на печатці від 1569 р., в ренесансовому щиті),[3] Папеські[4] та Милецькі,[5] в тому числі, подільський воєвода (1547 – 1561) Ян Милецький (на печатці від 1554 – 1556 р.р., в німецькому щиті),[6] Остоя – Добромирські (рід з Судомирської землі),[7] Станіслав Жераковський,[8] Карапчевські[9] та Пилявські,[10] Порай – Ян Будишевський,[11] Гарниші[12] (на печатці Мартина Гарниша зображено знак у вигляді пов'язки в колі якої шестипроменева зірка),[13] Іскрицькі,[14] Ян і Станіслав Стралковські,[15] Телок – кам'янецький староста Микола Бреський,[16] Юрій Горецький,[17] Подпилипські[18] та Цьолки.[19]

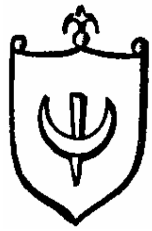
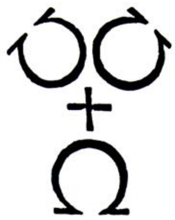
По три подільські родини польського походження уживали герби: Люба – Петро Білоскорський,[20] справця барського старости Микола Незабитовський[21] та Ян Стремський,[22] Наленч – служебник скальського старости Ян Длуський,[23] кам'янецький підчаший Пилявський[24] та слуга хмільницького старости Вавринець Поринський (печатка 1570 р.),[25] Рава – Борчевські,[26] Петро Пясецький[27] та Кемличі,[28] Сулима – Марко Мармузовський,[29] Анна Надольська (вдова кам'янецького земського регента Станіслава Надольського)[30] та Сулими,[31] Трубки – Войтих Винарський,[32] Йордани,[33] Андрій та Вавринець Милецькі,[34] Юноша – пани Коли,[35] Станіслав Шанявський[36] та Гумецькі,[37] зокрема, кам'янецький

---

[1] Wittyg W. WH.- C.13; Białkowski L.- C.167.
[2] Białkowski L.- C.169.
[3] AGAD, Perg.636; Akta unji.- C.334, n.148, опис n.54; Wittyg W. WH.-C.6 (овальна, 16x14 мм; згори літери: **S : D**).
[4] Białkowski L.- C.158; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.244.
[5] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- C.53, 78; Paprocki B. Panosza.- C.A 2v, U 3v.
[6] AGAD, Perg.8566; BPAN, Perg.412 (овальна, 23x21 мм; згори літери: IM; напис по колу: **SIGILLVM PALATINI PODO**).
[7] Paprocki B. Panosza.- C.X 3v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.351; Wittyg W. WH.- C.6.
[8] Wittyg W. WH.- C.17; Wittyg W. NSP.- C.378.
[9] Paprocki B. Panosza.- C.Y 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.369; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.32; Wittyg W. WH.- C.8; Białkowski L.- C.153.
[10] Paprocki B. Panosza.- C.Y 4; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.372; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.305.
[11] Wittyg W. WH.- C.5.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.Bb 2; Wittyg W. WH.- C.7.
[13] Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.232-233, n.1391.
[14] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.406.
[15] Wittyg W. WH.- C.14.
[16] Wittyg W. WH.- C.5; Piekosiński F. WH.- C.29, n.II, 37.
[17] Wittyg W. WH.-C.5; Wittyg W. NSP.- C.100.
[18] Wittyg W. WH.- C.12; Białkowski L.- C.160-161 (de domo et armis Taurorum); Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.343.
[19] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том III.- C.135-136.
[20] Wittyg W. WH.- C.4; Wittyg W. NSP.- C.28.
[21] Wittyg W. WH.- C.11.
[22] Wittyg W. WH.- C.15.
[23] Wittyg W. WH.- C.6.
[24] Wittyg W. WH.- C.12; Wittyg W. NSP.- C.243.
[25] Wittyg W. NSP.- C.253.
[26] Wittyg W. WH.- C.5; Wittyg W. NSP.- C.41.
[27] Wittyg W. WH.- C.12.
[28] Białkowski L.- C.154.
[29] Wittyg W. WH.- C.10.
[30] Wittyg W. WH.- C.12.
[31] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.581; Wittyg W. WH.- C.14; Białkowski L.- C.166.
[32] Wittyg W. WH.- C.16.
[33] Paprocki B. Panosza.- C.X 4.
[34] Wittyg W. WH.- C.11; Wittyg W. NSP.- C.203.
[35] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.159.
[36] Wittyg W. WH.- C.15.
[37] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IV.- C.393.

каштелян Войтих Гумецький мав на печатці від 1616 р. зображення барана в бароковому щиті, над яким знаходився шолом з наметом та бик, що виникає в нашоломнику.[1]

мал.810: печатка Войтиха Гумецького 1616 р.
мал.811: печатка Ієронім Лянцкоронський пан з Бжезя 1552 р.
мал.812: герб з печатки при квиті Яна Вольського 1565 р.
мал.813: герб з печатки Островського 1565 р.

Гербом Задора також користувалося три родини – Бонки (з Судомирської землі),[2] Секеринські[3] (вірменський рід, що послуговувався пізніше ще й гербом Костеша)[4] і пани Лянцкоронські.[5] Єронім Лянцкоронський пан з Бжезя користувався впродовж 1552 – 1565 р.р. печаткою з зображенням голови лева, з пащі якого виходить полум’я, в ренесансовому щиті.[6] Натомість, повний герб знаходимо на печатці кам’янецького каштеляна Станіслава Лянцкоронського пана з Бжезя від 1649 р. – над півкруглим бароковим щитом з гербом Задора розташовано три шолома з наметами, в першому нашоломнику – виникає орел під короною вліво, в другому нашоломнику – виникає лев з мечем в правій передній лапі, в третьому нашоломнику – три страусових пера, які пронизано стрілою в супроводі двох шестипроменевих зірок, навколо всього подано напис: **+ STAN : LANCKORONSKI • IN • BRZEZIE • CAST : CAMEN : SKAL : DIMIR : CAP :**.[7]

Рід Верейських (з Люблинської землі) користувався гербом Єліта.[8] Останній належав також роду Вольських (з Ланчицької землі).[9] На печатці, що її використав при поборовому квиті від 1565 р. Ян Вольський було зображено знак у вигляді півкола кінцями догори, яке перетинає стовп,[10] що може вказувати на приналежність цієї печатки до іншої особи. Герб Леліва уживали Пруські[11] та пани Синявські,[12] Лодя – начальник кам’янецький Блажей Кихарський (печатка 1547 р.)[13] і Ян Ясинський,[14] Прус І – Обрицькі (з Мазовії),[15] Криштоф і Ян Крепинські,[16] Сліповрон – Вилковські[17] та Рачинські (з Велюнської землі).[18] Відміною герба Белина (хрестик в супроводі трьох підков) користувався бурграбій кам’янецького замку Островський (на печатці від 1565 р.).[19] До герба Бонча належали Осмольські (з

[1] НБУ, ІР, ф.2, спр.20859 (овальна, 27х22 мм; довколовий напис стерто).
[2] Białkowski L.- C.143.
[3] Białkowski L.- C.165 (de domo et armis Zadora).
[4] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.332.
[5] Paprocki B. Panosza.- C.X 1; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.5.
[6] Wittyg W. WH.- C.9; Białkowski L.- C.156; AGAD, Perg.5915 (кругла, 15 мм; згори літери: **IL**).
[7] AGAD, AZ, Sygn.3036, st.137 (овальна, 45х38 мм).
[8] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- C.322; Wittyg W. WH.- C.16.
[9] Białkowski L.- C.169-170; Wittyg W. WH.- C.16.
[10] Wittyg W. WH.- C.16; Wittyg W. NSP.- C.356.
[11] Wittyg W. WH.- C.13.
[12] Paprocki B. Panosza.- C.U 1, U 4, X 1; Białkowski L.- C.165.
[13] Wittyg W. NSP.- C.133.
[14] Wittyg W. WH.- C.8.
[15] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.527; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.17.
[16] Wittyg W. WH.- C.9; Wittyg W. NSP.- C.157.
[17] Wittyg W. WH.- C.16.
[18] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.214.
[19] Wittyg W. NSP.- C.228; Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich.- C.209; мал.1189.

Люблинської землі).[1] Гербом Брода користувався кам’янецький староста Ян-Станіслав пан на Радзимні – на печатці від 1587 р., в полі якої знаходився перехрещений потрійний хрест в німецькому щиті, над яким розміщено шолом з наметом і три страусових пера в нашоломнику, в супроводі напису: **STANISLA • RADZIMI**.[2] Ротмистр Микола Немоєвський мав на печатці від 1580 – 1581 р.р. зображення оленя (герб Брохва) в ренесансовому щиті.[3] Відміна герба Вуж (вуж тримає в пащі яблуко, згори жезл з навершям у вигляді лілії) присутня на печатках Матвія та Миколи Венжиків.[4]

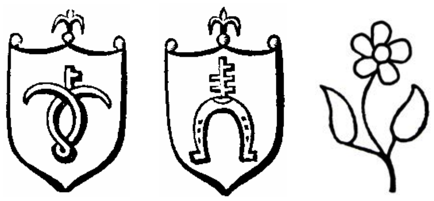

мал.814: печатка пана Яна-Станіслава Радзимінського 1587 р.
мал.815: печатка Миколи Немоєвського 1580 р.
мал.816: печатка Матвія Радецького 1532 р.
мал.817: печатка Матвія Радецького 1547 р.

Гербом Венява користувався кам’янецький гродський суддя Ян Кольбус,[5] Віруш – Горецькі,[6] Вчеле – Войтих Зборковський,[7] Geralt – одноіменний рід,[8] Гоздава – Пясецькі,[9] Долега – Добруховські,[10] Долива – Трецькі,[11] Забава – Презводські (Пясецькі),[12] Заруба – Ношковські,[13] Ковнати – Миляновські,[14] Ласка – Флоріан Ставський,[15] Лебідь – Кострієвські,[16] Лис – подільський земський підсудок (1542 – 1554) Михайло Костревський (на печатці від 1547 р., в німецькому щиті)[17] та Клеменс Костревський (печатка від 1563 – 1565 р.р.),[18] Нечуя – Вавринець Вилчепольський,[19] Новина – Срочицькі,[20] Одровос – пани Одровоси,[21] Окша – Реї пани з Нагловиць,[22] Осория – Поплавницькі,[23] Помян – Радецькі[24] (зокрема, подільський земський підсудок Матвій Радецький з Круків, Радець та Грабя – на

[1] Paprocki B. Panosza.- C.Aa 2v.
[2] ЦДІАК, ф.223, оп.1, спр.12, арк.4 зв. (кругла, 27 мм).
[3] APK, ZR, Rkps 124, st.235, 237 (овальна, 18х16 мм; згори літери: **MN**).
[4] Wittyg W. WH.- C.16.
[5] Wittyg W. WH.- C.9; Wittyg W. NSP.- C.143.
[6] Paprocki B. Panosza.- C.Bb 3.
[7] Wittyg W. WH.- C.17.
[8] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.340.
[9] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VII.- C.278; Wittyg W. WH.- C.12.
[10] Wittyg W. WH.- C.6; Wittyg W. NSP.- C.75.
[11] Paprocki B. Panosza.- C.Bb v.
[12] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.557; Wittyg W. WH.- C.12; Wittyg W. NSP.- C.240.
[13] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.578.
[14] Paprocki B. Panosza.- C.Z 2v; Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.612; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VI.- C.411; Wittyg W. WH.- C.11.
[15] Wittyg W. WH.- C.14.
[16] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.570; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том V.- C.319.
[17] APK, ZR, Perg.218 (кругла, 27 мм; довколовий напис стерто).
[18] Wittyg W. WH.- C.9; Wittyg W. NSP.-C.150; Białkowski L.- C.154.
[19] Wittyg W. WH.- C.16.
[20] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.312; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- C.472; Wittyg W. WH.- C.14; Białkowski L.- C.166.
[21] Białkowski L.- C.158.
[22] Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- C.564.
[23] Białkowski L.- C.162.
[24] Wittyg W. WH.- C.13; Wittyg W. NSP.- C.263; Białkowski L.- C.163-164 (de domo et armis Pomyanorum).

печатках від 1532 р.[1] і 1547 р.,[2] в німецькому щиті), Влодеки з Германова[3] (кам'янецький хоружий Матвій Влодек з Германова – на печатці від 1552 р., в німецькому щиті, над яким розташовано шолом з наметом, в нашоломнику виникає лев),[4] видозміною герба Прус II (півраменний хрест над двома косами) – Ян Любятовський,[5] Прус III – Розсохацькі,[6] Ратулт – судячи з прізвища цим гербом мали користуватися Ратолти,[7] Роля – Доманиковські (з Ленчицької землі),[8] Войтих Чацький,[9] Сренява – Адам Пичек (печатка від 1552 р.)[10] та незнаний з імені (ініціали "**BS**") подільський землянин (печатка від 1565 р.),[11] Тривдар – Буринські,[12] Шелига – Ян Огоріловський,[13] Яніна – Ян Виджга.[14] Томаш Лонцький (управитель і справця подільських маєтностей руського воєводи Миколи Синявського) користувався 1563 р. печаткою з зображенням герба у вигляді підкови кінцями додолу під трираменним хрестом з відсутньою правою стороною горішнього рамена.[15] Нарешті, незнаний з імені кам'янецький хірург (ініціали "**SI**") мав на печатці від 1565 р. малюнок квітки на стеблі.[16]

мал.818: герб з печатки Яна Любятовського 1565 р.
мал.819: герб з печатки Томаш Лонцького 1563 р.
мал.820: герб з печатки кам'янецького хірурга 1565 р.

[1] AGAD, Perg.6097 (кругла, 22 мм; напис по колу: **... RADECSKY DE CRVCOV**).
[2] APK, ZR, Perg.218 (кругла, 27 мм; згори літери: **MR**; напис по колу: **MATHIAS RADECKI IVDEX PODOLIE**).
[3] Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1574.- С.79v; Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том IX.- С.374.
[4] AGAD, Perg.5915 (овальна, 22х20 мм; згори літери: **MWCC**).
[5] Wittyg W. NSP.- С.180.
[6] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.143.
[7] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том VIII.- С.96.
[8] Wittyg W. WH.- С.6; Wittyg W. NSP.- С.77.
[9] Wittyg W. WH.- С.6; Białkowski L.- С.147.
[10] Wittyg W. NSP.- С.241.
[11] Wittyg W. WH.- С.8.
[12] Niesiecki K. Herbarz Polski.- Том II.- С.363.
[13] Wittyg W. WH.- С.11; Wittyg W. NSP.- С.223.
[14] Wittyg W. WH.- С.17.
[15] Wittyg W. WH.- С.10; Wittyg W. NSP.- С.185.
[16] Wittyg W. WH.- С.13.

Висновки

Руська родова геральдика доби середньовіччя залишила по собі надзвичайно багату спадщину, яка, здавалося, була цілком загубленою в пітьмі історії. Ще зовсім недавно студії над руським герботворенням цього періоду стосувалися поодиноких пам'яток і були зосереджені в основному в ділянці державної[1] та міської[2] геральдики. Родове герботворення, яке в геральдичних комплексах інших європейських країн відігравало роль своєрідного кістяка, складаючи в них абсолютну більшість пам'яток, на руських теренах розглядалося як щось маргінальне та цілковито залежне від зовнішніх впливів.

Насправді ж, реальна панорама, що відкривається в результаті опрацювання доступного джерельного матеріалу, змушує зробити цілком протилежні висновки до тих стереотипів, що наразі панують в українській історіографії. Почати з того, що часом появи самобутньої руської родової геральдики слід безсумнівно визнати XIV ст. І це при тому що в нашому розпорядженні залишилося вкрай мало джерел тієї доби, що, очевидно, відображають реальний стан речей далеко не в повному обсязі. Принаймні, з першої третини XV ст., яке рептрезентовано джерелами значно краще, походить в десятки разів більше геральдичних пам'яток, які, втім, зберігають всі ті ознаки, що були притаманні руському герботворенню XIV ст.

Найбільш характерною рисою останнього є широке використання старих родових знаків, що мали, очевидно, доволі архаїчне походження. На відміну від геральдичних систем більшості європейських країн, які були цілковитими новотворами (що оперували в основному геральдичними та гербовими фігурами), руське родове герботворення спиралося на багатовікову (догеральдичну) традицію, що надало йому неповторних форм та ореолу "старожытности". В основі абсолютної більшості руських родових гербів впродовж всього пізнього середньовіччя, перебували різноманітні знакоподібні конструкції (хрести, стріли, вруби, букви, кола і півкола та їх комбінації). Маємо, звичайно, і приклади використання в руських родових гербах геральдичних та гербових фігур, але їх число не виходить за межі кількох десятків відсотків від загального числа пам'яток.

Знакоподібні герби не були чужими і для інших європейських країн. Скажімо, в середньовічній польській геральдиці частка шляхетських гербів утворених на знакоподібній основі складала менше 20% від загального числа.[3] Дещо частіше родові знаки використовувалися в якості родових гербів польським міщанством (часто німецького походження),[4] так само як і міським патриціатом середньовічного Чеського королівства.[5] Серед німецького міщанства частка знакоподібних гербів становила близько трьох відсотків від загального числа бюргерських гербів.[6] Ще меншим було число таких конструкцій в герботворенні німецької шляхти, не говорячи вже за нобілітет інших європейських країн, в яких знакоподібні герби залишалися практично невідомими.

---

[1] Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907; Дашкевич Я. Геральдичне зображення лева в період Галицько-Волинської держави (перша половина XIV сторіччя) // Знак.- 1998.- Ч.16.- С.6-8; Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початку XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2001.- С.128-136.

[2] Грушевський М. Лист володимирської громади з 1324 року // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том 72.- Львів, 1906.- С.5-8; Гречило А. Українська міська геральдика.- К., 1998; Дашкевич Я. Володимир-Волинська печатка 1324 року: міська чи князівська // Знак.- 1997.- Ч.13.- С.8-9; Гречило А., Савчук Ю., Сварник І. Герби міст України (XIV – перша половина XX ст.).- К., 2001.

[3] Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.

[4] Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom II.- Lwów, 1890.- C.324-385; Wittyg W. Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku.- Kraków, 1907; Follprecht K. Pieczęcie mieszczan krakowskich // Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań.- Warszawa, 2006.- C.339-354.

[5] Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom IX.- Lwów, 1930.- C.122.

[6] Neubecker O. Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz.- Augsburg, 1992.- C.777-815.

Натомість, руське герботворення було представлено знакоподібними гербами на всіх щаблях соціальних сходів. "**Старожытными**" родовими знаками в якості гербів широко користувалася всі без винятку привілейовані та напівпривілейовані верстви середньовічного руського суспільства. Подібна практика була цілком незнаною в інших країнах тогочасної Європи, навіть в тих, геральдичні комплекси яких (в основному серед напівпривілейованого елементу) частково складалися зі знакоподібних сюжетів.

Окремою проблемою є питання геральдизації руських родових знаків, тобто часу коли останні було осмислено в геральдичних категоріях та перетворено на особові, а згодом – родові, герби. Як правило, вихідним моментом угербовлення родових знаків називають їх розміщення в геральдичних щитах, або використання поруч з ними специфічних позащитових елементів повного герба (шолом, нашоломник, намет). Простежити цей процес можемо за допомогою аналізу тогочасного сфрагістичного матеріалу, що являє собою основу в наших студіях над середньовічним руським герботворенням. Геральдичні елементи спостерігаємо вже від самого початку використання родових знаків на сфрагістичних пам'ятках (від середини XIV ст.), що дозволяє ув'язати процес геральдизації цих знаків з виникненням нового типу печатки на руських землях.

Останній прийшов на зміну київо-руській (русько-візантійській) традиції, для якої характерним було зображення в полі печатки образів тезоіменних святих.[1] Найпізніша пам'ятка, яку було створено на цій основі, походила від 1341 р. (печатка Дмитра Дядька). По тому всі без виключення руські особові печатки незмінно оздоблювано зображеннями родових знаків – в щитах або безпосередньо в полі печатки (від середини XIV ст. – бачимо паралельне уживання обох способів). Варто звернути увагу, що в руській сфрагістиці не було особливої різниці між зображенням знаків в щитах чи без нього – навіть в XVI – XVII ст. руські знакоподібні родові герби не раз розміщувано на печатках безпосередньо в їх полі.

Тож наявність чи відсутність щита на печатці не може бути надійною підставою для штучного поділу на гербові чи негербові печатки. Очевидно, що всі печатки, які містили в своєму полі родові знаки, були гербовими. Це є тим більш вірогідним з огляду на те, що на окремих печатках 2-ї пол. XIV ст. бачимо позащитові елементи повного герба (печатки Дмитра пана з Гораю та Ходка Чемера), зображення яких в гербах руського нобілітету подають також західно-європейські гербовники 2-ї пол. XIV ст. З огляду на це, відсутність щита в зображенні окремих руських знакоподібних гербів варто пов'язати скоріше з особливостями тогочасної сфрагістичної практики на руських землях, ніж з передгеральдичним характером цих знаків.

Попри наполегливі намагання окремих дослідників пов'язати виникнення руської геральдичної традиції з польськими впливами,[2] мусимо констатувати – жодна геральдична пам'ятка Русі XIV ст. не містить в собі жодних ознак подібних впливів. Більше того – навіть від XV – 1-ї пол. XVI ст. (періоду який приносить нам масовий матеріал для вивчення руського герботворення, що налічує тисячі пам'яток) практично не маємо прикладів уживання руським нобілітетом гербів польського походження і це попри те, що в Руських землях Корони Польської руська шляхта постійно мала перед очима приклади польського герботворення – з огляду на масову присутність на цих теренах урядовців та землевласників польського походження.

Власне наявністю на коронних землях Русі гербів шляхти польського етнічного походження і обмежується присутність польського герботворення в руському геральдичному просторі доби пізнього середньовіччя – в середовище руської шляхти ці впливи практично не проникали аж до ранньомодерних часів. Окремі зразки опосередкованого польського впливу на руське герботворення можемо бачити хіба що в поодиноких спробах надавати окремим

[1] Див.: Янин В. Актовые печати древней Руси.- Том I: Печати X – начала XIII веков.- М., 1970; Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III.- М., 1998.

[2] Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- S.185-204; Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- С.96-109.

руським гербам відповідні назви за польським зразком. Врешті, більшість цих спроб завершилися невдачею, а період масового вироблення та закріплення гербових назв за руськими гербами припадає вже на річпосполитську добу.

Тоді ж, в основному під впливом геральдичної літератури – в першу чергу гербовників, розпочато процес витворення руських гербових спільнот, що мали зорганізувати руське герботворення на зразок польської геральдики, яка ще від доби середньовіччя витворила систему гербових братств. Останні були специфічно польським явищем, тож намагання розглянути руську гербову спадщину доби середньовіччя через призму цього суто польського інституту видаються явним анахронізмом – тогочасна руська геральдика не знала ні гербових назв (за поодинокими винятками), ні тим більше – гербових спільнот. Наявність останніх на руських теренах є продуктом ранньомодерних трансформацій через які пройшла руська геральдика починаючи від середини XVI ст.

В цей період значне число витворів старого руського герботворення було переосмислено в натуралістичний спосіб – знакоподібні конструкції набули вигляду певних гербових фігур, що не раз не мали жодної подібності з відповідними знаками. Крім цього "опредметнювання" старих родових знаків бачимо також тенденцію до їх зближення з певними зразками польського герботворення (гербами Яструб, Побог, Гоздава, Вовчі коси та ін.). Втім, основна маса уніфікаційних заходів в руському герботворенні 2-ї пол. XVI ст. відбувалася навколо новоутворених руських гербових спільнот. Так, значне число руських гербів, в основі яких перебувало зображення врубів, було зведено до стандартизованої форми герба Корчак, а гербів з різноманітними комбінаціями стріло-, півколо- та зірко-подібних знаків – до герба Драго-Сас.

Вирішальним чином на цей процес вплинула поява друкованих гербовників, в першу чергу – Папроцького, в яких власне і було здійснено спробу переосмислення руської геральдики в категоріях польського герботворення. І лише згодом авторитет друкованих творів призвів до закріплення цих перетворень в практичній сфері. До цього ж часу, на протязі всієї пізньосередньовічної доби (XIV – 1-а пол. XVI ст.), руська геральдична система зберігала власну самобутність, що практично не знала зовнішніх запозичень.

СКОРОЧЕННЯ

Архівні установи та фонди

БЛНУ, ВР **–** Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка. Відділ рукописів

ЛІМ **–** Львівський історичний музей

КР **–** Фондова група „Київська Русь”

Сфр. **–** Фондова група „Сфрагістика”

ЛНБ, ВР **–** Львівська наукова бібліотека ім. В.Стефаника Національної академії наук України. Відділ рукописів

- ***ф.5*** **–** Фонд Оссолінських
- ***ф.46*** **–** Архів Єловицьких
- ***ф.103*** **–** Архів князів Сапєг з Красичина

ЛНУ **–** Львівський національний університет ім. І.Франка

- ***ЗП*** **–** Збірка Павліковських

НБУ, ІР **–** Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України. Інститут рукописів

- ***ф.1*** **–** Літературні матеріали
- ***ф.2*** **–** Історичні матеріали
- ***ф.14*** **–** Колекція історичних документів Інституту рукописів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України
- ***ф.18*** **–** Колекція архівних документів Львівської греко-католицької митрополичої консисторії і Архіву митрополита Андрія Шептицького
- ***ф.301*** **–** Колекція рукописів Церковно-археологічного музею Київської духовної академії

НМІУ **–** Національний музей історії України

- ***СФДМ*** **–** Сектор фотодокументальних матеріалів

ЦДІАК **–** Центральний державний історичний архів України у місті Києві

- ***ф.1*** **–** Скарб коронний
- ***ф.39*** **–** Камінецький магістрат
- ***ф.44*** **–** Вінницький гродський суд
- ***ф.48*** **–** Фонд Сапег
- ***ф.49*** **–** Фонд Потоцьких
- ***ф.62*** **–** Київський магістрат
- ***ф.130*** **–** Київо-Видубецький Михайлівський Чудівський Всеволозький чоловічий монастир
- ***ф.220*** **–** Колекція документів Київської археографічної комісії
- ***ф.221*** **–** Колекція документів “Нова серія”
- ***ф.223*** **–** Колекція “Серія Б”
- ***ф.228*** **–** Колекція рукописів з історії, літератури, права
- ***ф.236*** **–** Фонд Любомирських
- ***ф.256*** **–** Фонд Замойських
- ***ф.257*** **–** Фонд Радзивілів
- ***ф.2070*** **–** Загорівський чоловічий монастир
- ***ф.2071*** **–** Жидичинський чоловічий монастир
- ***ф.2078*** **–** Мелецький монастир
- ***ф.2216*** **–** Фонд Терлецьких
- ***ф.2217*** **–** Фонд Проскур-Сущанських
- ***ф.2219*** **–** Фонд Єрличів та Михайловських
- ***ф.2227*** **–** Колекція документів Волинського музею
- ***ф.2228*** **–** Колекція документів на право власності

ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів України у місті Львові

ф.13 – Перемиський гродський суд

ф.52 – Магістрат міста Львова

ф.129 – Львівський ставропігійський інститут

ф.131 – Колекція грамот на пергаменті

ф.132 – Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн

ф.134 – Колекція документів про шляхетські маєтки на території Руського, Подільського, Волинського та інших воєводств

ф.140 – Колекція документів про католицькі монастирі, костели та окремі парафії на території Польщі, України, Білорусії та Литви

ф.181 – Лянцкоронські

ф.197 – Римо-католицька митрополича капітула

ф.201 – Греко-католицька митрополича консисторія

ф.618 – Римо-католицька митрополича консисторія

AGAD – Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

AKW – Archiwum Koronne Warszawskie

AOU – Archiwum Ostrowskich z Ujazdu

APG, SZ – Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów. Sfragistyczny zbiór pieczęci miast polskich

APR – Archiwum Potockich z Radzynia

AP – Archiwum Przeździeckich

AR – Archiwum Radziwiłłów

ASK – Archiwum Skarbu Koronnego

AZ – Archiwum Zamoyskich

Pap. – Zbiór dokumentów papierowych

Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych

ZCz – Zbiór Aleksandra Czołowskiego

APK – Archiwum Państwowe w Krakowie

AADMK – Archiwum Aktów Dawnych Miasta Krakowa

Perg. – Dyplomy pergaminowe

Rkps – Rękopisy

ADz – Archiwum Dzieduszyckich

ADzT – Archiwum Dzikowskie Tarnowskich

AGSang. – Archiwum Gumniskie Książąt Sanguszków

Pap. – Zbiór dokumentów papierowych

Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych

AGSang.Hr.Tarn. – Archiwum Gumniskie Książąt Sanguszków. Hrabstwo Tarnowskie

AL – Archiwum Lanckorońskich

AMCh – Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów

ARS – Archiwum Rodzinne Książąt Sanguszków

ASang. – Archiwum Książąt Sanguszków w Sławucie

Perg. – Zbiór dokumentów pergaminowych

Rkps – Zbiór rękopisów

Teka – Teki arabskie (Akta Książąt Sanguszków, Akta obcych rodów)
Teki rzymskie

Dok.Dep. – Dokumenty depozytowe

Dok.Dep.Waw. – Dokumenty depozytowe wawielskie

Dok.Pap. – Dokumenty papierowe

Dyp.Perg. – Dyplomy pergaminowe

Lub. – Archiwum Lubomirskich

Luź. – Zbiór luźnych pieczęci
Pap.Kr. **–** Dokumenty królewskie papierowe
Perg.Dep. – Dyplomy pergaminowe depozytowe
Podh. – Archiwum Podhoreckie Rzewuskich
Rkps Dep. – Rękopisy depozytowe
Rkps Dep. Waw. – Rękopisy depozytowe wawielskie
SACh – Spuścizna Adama Chmiela
TSchn. **–** Teki Antoniego Schneidera
ZR **–** Zbiór Rusieckich
Pap. **–** Dyplomy papierowe
Perg. **–** Dokumenty pergaminowe
Rkps – Rękopisy

BCz – Fundacja Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie. Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie
Perg. **–** Zbiór dokumentów pergaminowych
Rkps **–** Zbiór rękopisów

BN – Biblioteka Narodowa w Warszawie
DZS **–** Dział zbiorów specjalnych

BOs – Biblioteka Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu
Rkps **–** Zbiór rękopisów

BPAN – Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
Perg. **–** Zbiór dokumentów pergaminowych

BUW – Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Rkps **–** Dział rękopisów

GStAPKB **–** Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbezitz Berlin
XX. HA, PU **–** XX. Hauptabteilung, Pergamenturkunden

MNK **–** Muzeum Narodowe w Krakowie
Odl. **–** Zbiór odlewów pieczęci
Perg. **–** Zbiór dokumentów pergaminowych
Rkps – Zbiór rękopisów

MNW **–** Muzeum Narodowe w Warszawie
NPO **–** Numizmatyka polska i obca
Odl. **–** Zbiór odlewów pieczęci
Rkps **–** Zbiór rękopisów

UJ **–** Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Perg. **–** Dokumenty pergaminowe
ZNPH, Odl. **–** Zakład Nauk Pomocniczych Historii. Zbiór odlewów pieczęci

Геральдичні джерела

КС – **Кройника Матфея Стрійковъского ... Полская, Литовскаѧ, Жмодская: и всєє Руси** (Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського Національної академії наук України, Інститут рукописів, ф.1, спр.57487, арк.408 зв.-409)
AB **–** Armorial Bellenville
AL **–** Armorial Lyncenich
ATO **–** Armorial équestre de la Toison d'Or
AWG **–** Allgemeines Wappenbuch Grünenberg
CB **–** Codex Bergshammar
CC – Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.
FHL **–** Fryz heraldyczny w Lądzie

***IC (K)* –** Курницький список: Insignorum clenodiorum Regis et regni Poloniae descriptio etc (Biblioteka w Kórniku, Sygn. D1, karta 124 v – 128 r)

***IC-II (O)* –** рукопис Оссолінських: Omnium domorum sive clenodiorum Polonice gentis descripcio (Biblioteka Zakładu Narodowego im.Ossolińskich we Wrocławiu, Zbiór rękopisów, Sygn.16/II)

***IC-III (Ch)* –** Римський рукопис: Insigniorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio feliciter incipit

***IC-IV (Ł)* –** рукопис Лентовського: Insignia seu clenodia regni Polonie

***LSJ* –** Legenda św. Jadwigi

***LI* –** львівський рукопис Еразма Каміна: Liber insigniorum regionum atque clenodiorum Regni Poloniae summa cum diligencia elaboratus 1575 (Бібліотека Львівського національного університету ім. І.Франка, Відділ рукописів, Рукопис ІІІ, 995)

***LI-II* –** варшавський рукопис Еразма Каміна: Arma baronum regni Poloniae (Muzeum Narodowe w Warszawie, inw.210963)

***Paprocki B. Gniazdo cnoty (GC)* –** Paprocki B. Gniazdo cnoty skąd herby rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego y inszych państw początek swoy maia.- Kraków, 1578.

***Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego (HRP)* –** Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego.- Kraków, 1858.

***Paprocki B. Panosza (PP)* –** Paprocki B. Panosza, to jest wystawienie panow i paniąt ziem ruskich i podolskich.- Kraków, 1575.

***RTH.- Tom III* –** Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce XIV – XVII w. // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom III.- Lwów, 1912.

***SP (A)* –** рукопис Бібліотеки Арсеналу в Парижі: Stemmata Polonica (Bibliothéque de l'Arsenal, Sygn.1114)

***WA* –** Wappenbuch von Arlberg

***WG* –** Wapenboek Gelre

***Wittyg W. NSP* –** Wittyg W. Nieznana szlachta polska i jej herby.- Kraków, 1908.

***Wittyg W. WH* –** Wittyg W. Wypisy heraldyczne z ksiąg poborowych województwa podolskiego z lat 1563 – 1565 // Herold polski.- Kraków, 1906.- С.1-17.

***Wittyg W. ZP* –** Wittyg W. Znaki pieczętne (gmerki) mieszczan w Polsce w XVI i zaraniu XVII wieku.- Kraków, 1907.

***Zamoyski J.* –** Piekosiński F. Jana Zamojskiego notaty heraldyczno-sfragistyczne // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.

Географічні назви

ВП – Велика Польща
Вел. – Велюнська земля
Вісл. – Віслицька земля
Д. – Добринська земля
Зат. – Заторське князівство
Кл. – Каліська земля
Кр. – Краківська земля
Куяв. – Куявія
Лан. – Ланчицька земля
Л. – Литовська земля
Люб. – Люблинська земля
Маз. – Мазовія
МП – Мала Польща
Осв. – Освітимське князівство
П. – Подільська земля
Підл. – Підляська земля
Пл. – Плоцька земля
Позн. – Познанська земля
Пом. – Помор'я
Пр. – Прусія
Р. – Руська земля
Сіл. – Сілезія
Сір. – Сірадзька земля
Суд. – Судомирська земля
УК – Угорське королівство

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Алфьоров О., Однороженко О. Українські особові печатки XV – XVII ст. за матеріалами київських архівосховищ.- Харків, 2008.

Анпилогов Г. Бортные знамёна как исторический источник (По Путивльским и Рыльским переписным материалам конца XVI и 20-х годов XVII в.) // Советская археология.- М., 1964.- №4.- С.162-168.

Антошин М. Закарпатская грамота 1404 года // Научные записки Ужгородского государственного университета.- Том XIII.- Львов, 1955.- С.12-13.

Арсеньев Ю. Геральдика. Лекции, читанные в Московском Археологическом институте в 1907 – 1908 году.- М., 2001.

Бандрівський М. До проблеми походження шляхетських родів герба Сас // Четверта наукова геральдична конференція.- Львів, 1994.- С.4.

Барвінський Б. Конашевичі в Перемиській землі в XV і XVI ст. // Записки Наукового товариства ім.Шевченка.- Том С: Юбілейний збірник на пошану академіка Кирила Студинського.- Частина II: Праці історичні.- Львів, 1930.- С.19-175.

Барвінський Б. Українські сфрагістичні пам'ятки XII – XIV ст. // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.- С.242-257.

Білецький П. Український портретний живопис.- К.: Мистецтво, 1969.

Болсуновский К. Дрогичинские плобы.- Часть I.- Киев, 1894.

Болсуновский К. Сфрагистические и геральдические памятники Юго-Западного края.- Выпуск I – III.- Киев, 1899 – 1914.

Бондаренко П. До питання про гербову систему українського лицарства XI – XV ст. // Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства.- Випуск IV.- Львів, 2004.- С.11-16.

Бондаренко П. Лев як український символ // Третя Наукова геральдична конференція.- Львів, 1993.- С.7-9.

Гавриленко В. Українська сфрагістика.- К., 1977.

Гаджега В. Два найдавніші наші привілеї // Науковий збірник товариства "Просвіта".- Річник VI.- Ужгород, 1929.- С.268-270.

Голубев С. Описание и истолкование дворянских гербов южно-русских фамилий в произведениях духовных писателей XVII века // Труды Киевской духовной академии.- Книга X.- Киев, 1872.

Грамоти XIV ст. / Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-покажчики М.Пещак.- К., 1974.

Гречило А. Територіальні символи Галицько-Волинської держави (XIII – початок XIV ст.) // Король Данило Романович і його місце в українській історії.- Львів, 2003.- С.128-136.

Гречило А. Українська міська геральдика.- К., 1998.

Грушевський М. Барське староство. Історичні нариси (XV – XVIII ст.).- Львів, 1996.

Грушевський М. Історія України-Руси.- Том IV: XIV – XVI віки – відносини політичні.- К., 1993.

Грушевський М. Історія України-Руси.- Том VI: Життє економічне, культурне, національне XIV – XVII віків.- К., 1995.

Длугош Я. Грюнвальдская битва.- М., 1962.

Думнич Ю. "Волохи" Закарпатья по даным грамот XIV в. // Славяно-волошские связи.- Кишинёв, 1978.- С.148-162.

Дэже Л. Очерки по истории закарпатских говоров. Будапешт, 1967.

Дяченко В. Наслідки роботи Української антропологічної експедиції 1956 року // Матеріали з антропології України.- Випуск I.- К., 1960.- С.1-36.

Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі від найдавніших часів до наших днів.- Львів, 2002.

Зеленчук В., Полевой Л. Расселение восточнороманского населения в Днестровско-

прутском междуречье (XIV – XV веков) // Славяно-молдавские связи и ранние этапы этнической истории молдаван.- Кишинёв, 1983.- С.114-127.

Инкин В. К вопросу о происхождении и эволюции волошского института “князя” (кнеза) в галицкой деревне XV – XVIII в.в. // Славяно-волошские связи.- Кишинёв, 1978.- С.114-148.

Ідзьо В. Українська держава в IX – XIII століттях.- Львів, 2004.

Інкін В. Сільське суспільство Галицького Прикарпаття у XVI – XVIII століттях: історичні нариси.- Львів, 2004.

Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233 – 1799.- К., 1972.

Констанцкий собор 1414 – 1418. Concilium Constantiense 1414 – 1418. Издание императорского русского археологического общества.- СПб., 1874.

Крип’якевич І. Галицько-Волинське князівство.- Львів, 1999.

Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти.- Львів, 2004.

Лакиер А. Русская геральдика.- М., 1990.

Лаппо-Данилевский А. Печати последних Галицко-Владимирских князей и их советников // Болеслав Юрий II, князь всей Малой Руси.- СПб., 1907.- С.214-307.

Литаврин Г. Влахи византийских источников X – XIII в.в. // Юго-Восточная Европа в средние века.- Кишинёв, 1972.- С.91-138.

Любавский М. Литовско-русский сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешнею жизнью государства.- М., 1901.

Любавский М. Областное деление и местное управление Литовско-русского государства.- М., 1892.

Люта Т. Печатки київського суспільства XVI ст. як джерело до історії української геральдики // Міста та містечка в гербах, прапорах і печатках.- Львів, 2003.- С.159-166.

Маслійчук В. Козацька старшина Слобідських полків другої половини XVII – першої третини XVIII ст.- Харків, 2003.

Маслійчук В. „Шляхетськість” слобідсько-української козацької старшини другої половини XVII – XVIII століть (ономастика, геральдика, генеалогія) // Записки Наукового товариства ім. Шевченка.- Том CCXL.- Львів, 2000.- С.236-246.

Михайловський В. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434 – 1444) // Український археографічний щорічник.- Випуск VIII – IX.- К., 2004.- С.227-265.

Михайловський В. Надання земельної власности у Подільському воєводстві за Казимира IV (1448 – 1492) // Записки Наукового товариства імені Шевченка.- Том CCLI: Праці Історично-філософської секції.- Львів, 2006.- С.399-438.

Мицюк О. Нариси з соціально-господарської історії Угорської, нині Підкарпатської Русі.- Том I.- Ужгород, 1936.

Мицько І. Про нащадків воєводи Богдана, засновника Молдавського князівства // Знак.- 1999.- Ч.19.- С.4-5.

Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма.- Кишинёв, 1964.

Наливайко Д. Очима Заходу. Рецепція України в Західній Європі XI – XVIII ст.- К., 1998.

Однороженко О. Геральдичні традиції українського козацтва // Історія українського козацтва. Нариси у двох томах.- Том II.- К., 2006.- С.177-214.

Однороженко О. Гербовник Вацлава Руліковського: Геральдичні виписи. Zbior notat genealogiczno-heraldycznych Wacława Rulikowskiego: Notaty heraldyczny.- Харків, 2008.

Однороженко О. До питання про українські назви родових гербів Корони Польської // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць.- Число 14.- К., 2007.- С.116-129.

Однороженко О. Князівська геральдика Волині середини XIV – XVIII ст.- Харків, 2008.

Однороженко О. Родова геральдика Волинської землі в другій половині XIV – першій половині XV ст. // Вісник Харківського національного університету ім.В.Н.Каразіна.- Випуск 822.- Харків, 2008.- С.44-50.

Однороженко О. Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV – XVI ст.- Харків, 2008.

Однороженко О. Родова геральдика Сіверської та Смоленської земель доби середньовіччя (друга половина XIV – XV ст.) // Сіверянський літопис.- Чернігів, 2008.- №3.- С.12-22.

Пекосинский Ф. Источники русской геральдики // Heraldica.- Том I.- СПб., 1900.- С.96-109.

Перетц В. Историко-литературные исследования и материалы.- Том I.- Часть I.- СПб., 1900.

Полное собрание русских летописей.- Том XXXII: Хроники: Литовская и Жмойтская и Быховца; Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного.- М.: Наука, 1975.

Полное собрание русских летописей.- Том XXXV: Летописи белорусско-литовские.- М.: Наука, 1980.

Прозоровский Д. Собрание польских и других печатей, принадлежащих императорской академии художеств.- СПб., 1881.

Румянцева В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма.- Киев, 1986.

Русанівський В. Українські грамоти XV ст. // Пам’ятки української мови XV ст. Серія юридичної літератури.- К., 1965.

Ситий І. Козацькі печатки Гетьманщини (середини XVII – XVIII ст.). За архівними матеріалами Чернігівського історичного музею ім. В.В.Тарновського. Дисертація на здобутя наукового ступеня кандидата історичних наук.- Чернігів, 2002.

Собчук В. Волинський шляхетський рід вірменського походження // Волинський музей: історія і сучасність. Науковий збірник.- Випуск III.- Луцьк, 2004.- С.379-382.

Собчук В. Мережа оборонних споруд Південної Волині (середина XIV – 1-а пол. XVII ст.) // Середньовічні і ранньомодерні оборонні споруди Волині: Збірник наукових праць.- Кременець, 2006.- С.17-56.

Собчук В. Шляхетський рід Денисків-Матвіївських // Записки Наукового товариства імені Шевченка.- Том CCLII.- Львів, 2006.- С.410-431.

Ставровський О. Словацько-польсько-українське прикордоння до XVIII ст.- Кошиці – Пряшів, 1967.

Титов Х. Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні в XVI – XVIII ст. Всезбірка передмов до українських стародруків // Збірник Історично-Філологічного відділу Всеукраїнської академії наук.- Том XVII.- К., 1924.

Толочко О. Український переклад “Хроніки ...” Мацея Стрийковського з колекції О.Лазаревського та історіографічні пам’ятки XVII століття (Український хронограф і “Синопсис”) // Записки Наукового товариства імені Шевченка.- Том CCXXXI.- Львів, 1996.

Українська графіка XI – початку XX ст. Альбом.- К., 1994.- 328 с.

Українська література XIV – XVI ст.- К., 1988.

Українська література XVII ст.- К., 1987.

Українська поезія. Кінець XVI – початок XVII ст.- К., 1978.

Український портрет XVI – XVIII століть. Каталог альбом.- К., 2006.

Ульяновський В., Яковенко Н. Український переклад хроніки Стрийковського кінця XVI – початку XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України.- Випуск I.- К., 1993.- С.5-12.

Уляницкий В. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV – XV в.в.- М., 1887.

Хорошкевич А. Печати полоцких грамот XIV – XV веков // Вспомогательные исторические дисциплины.- Выпуск IV.- Л., 1972.- С.128-146.

Цітоў А. Пячаткі старажытнай Беларусі.- Мінск, 1993.

Цітоў А. Сфрагістыка і геральдыка Беларусі.- Мінск, 1999.

Черных А. Геральдика // Введение в специальные исторические дисциплины.- М., 1990.- С.40-80.

Чижевський Д. Українське літературне бароко.- К., 2003.

Шаланда А. Перыядызацыя гісторыі геральдыкі Беларусі // Герольд Litherland.- Год I.- №1(1).- Горадня, 2001.- С.3-7.

Шевчук В. Муза Роксоланська: Українська література XVI – XVIII століть: У двох книгах.- Книга перша: Ренесанс. Раннє бароко.- К., 2004.

Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України.- К., 2005.

Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст.- К., 2002.

Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна).- К., 1993.

Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна.- Видання друге, переглянуте і виправлене.- К., 2008.

Якущенко Г. Каталог збірки живопису Львівського історичного музею.- Львів, 1987.

Янин В. Актовые печати древней Руси.- Том I: Печати X – начала XIII вв.- М., 1970.

Янин В. Актовые печати древней Руси.- Том II: Новгородские печати XIII – XV вв.- М., 1970.

Янин В., Гайдуков П. Актовые печати Древней Руси X – XV веков.- Том III: Печати, зарегистрированные в 1970 – 1996 гг.- М., 1998.

Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie.- Tom I – XXIV.- Lwów, 1870 – 1914.

Ambrosius M. Arma Regni Poloniae.- Antwerpiae, 1562.

Ambrosius M. Arma Regni Poloniae.- Cracoviae, 1882.

Ancien armorial équestre de la Toison d'Or et de l'Europe au XV siécle. Facsimilé par L.Larchey.- Paris, 1890.

Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie.- Tom I – V.- Lwów, 1877 – 1897.

Bárczay O. Heraldika késikönyve.- Budapest, 1897.

Białkowski L. Podole w XVI wieku: Rysy społeczne i gospodarcze.- Warszawa, 1920.

Boniecki A. Herbarz Polski.- Tom I – XVI.- Warszawa, 1901 – 1913.

Boniecki A. Poczet rodów w Wielkiem księstwie Litewskiem w XV i XVI wieku.- Warszawa, 1887.

Cernovodeanu D. Ştiinţa şi arta heraldică în România.- Bucureşti, 1977.

Chronik des Concils zu Constanz von Ulrich von Richental 1414 – 1418.- Constanz, 1869.

Chrząński A. Tablice odmian herbowych.- Warszawa, 1909.

Dacka I.M. "Korona Polska" Kaspra Niesieckiego: pomnik staropolskiego piśmiennictwa heraldycznego.- Warszawa, 2004.

Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1483.

Das Concilium, so zu Constanz gehalten ist worden des Jars, do man zalt von der Geburdt unsers Erlösers 1413 Jar.- Augsburg, 1536.

Dlugossii I. Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis.- Vol.II.- Cracoviae, 1863.

Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.XIII.- Cracovia, 1877.

Documenta Romaniae Historica.- A: Moldova.- Volumul I – III.- Bucureşti, 1975 – 1980.

Dunikowski J. O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.

Duńczewski S.J. Herbarz wielu domów Korony Polskiej y Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Kraków, 1757.

Dymmel P. Pierwsza redakcja najstarszego herbarza polskiego // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- C.89-113.

Dziwik K. Inwentarz luźnych pieczęci woskowych Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie // Rocznik Biblioteki Polskiej akademii nauk w Krakowie.- Rok XVII.- Kraków, 1971.

Engel B. Die mittelalterlichen Siegel.- Danzig, 1902.

Fastnacht A. Osadnictwo ziemi sanockiej w latach 1340 – 1650.- Wrocław, 1962.

Follprecht K. Pieczęcie mieszczan krakowskich // Pieczęcie w dawnej Rzeczypospolitej. Stan i perspektywy badań.- Warszawa, 2006.- C.339-354.

Friedberg M. Klejnoty Długoszowe // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom X.- Lwów, 1930.

Gajl T. Herby szlacheckie Rzeczypospolitej obojga narodów.- Gdańsk, 2003.

Gajl T. Polskie rody szlacheckie i ich herby.- Białystok, 2003.

Giermański S. Summaryusz Kleynotów albo Herbow Państwa y Rycerstwa Korony Polskiey y Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Kraków, 1621.

Gorczyn J.A. Herby Królestwa polskiego.- Kraków, 1653.

Grzegorz M. Analiza dyplomatyczno-sfragistyczna dokumentów traktatu Toruńskiego 1466 roku.- Toruń, 1970.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Heraldik.- Graz, 1969.

Gumowski M. Handbuch der polnischen Siegelkunde.- Graz, 1966.

Gumowski M., Haisig M., Mikucki S. Sfragistyka.- Warszawa, 1960.

Haisig M. Ciekawa pieczęć Stanisława z Dawidowa, z połowy XV-go wieku // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom XVII.- Lwów, 1938.- C.40-42.

Haisig M. Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliow lwowskich.- Lwów, 1938.

Halecki O. Ostatnie lata Swidrigiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka.- Kraków, 1915.

Halecki O. Z Jana Zamoyskiego Inwentarza Archiwum Koronnego. Materyały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku // Archiwum Komisji Historycznej.- Tom XII.- Część I.- Kraków, 1919.

Handlund des Conciliums zu Costenz.- Frankfurt, 1575.

Heymowski A. Herby polskie w brukselskim Armorial Gymnich, rechte Lyncenich // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXIX.- Warszawa, 1985.- C.94-124.

Heymowski A. Herby polskie w paryskim Armorial Bellenville // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa, 1990.- C.113-127.

Heymowski A. Herby polskie w sztokholmskim Codex Bergshammar // Studia Żródłoznawcze.- Tom XII.- Warszawa, 1968.- C.73-111.

Heymowski A. Kot czy małpka? Rozważania o herbie Kot Morski // Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.- Tom XIII.- 1995.- C.205-209.

Heymowski A. Les chevaliers polonais de l'epoque de Louis le Grand représentés dans l'armorial Bellenville // Louis the Great, King of Hungary.- New York, 1986.- C.155-174.

Insignia seu clenodia regis et regni Poloniae. Z kodeksu kórnickiego wydał Z.Celichowski.- Poznań, 1885.

Insigniorum seu clenodiorum regis et regni Polonie descriptio feliciter incipit // Dlugossii I. Opera omnia.- Vol.I.- Cracovia, 1887.- C.559-573.

Jabłonowski A. W sprawie średniowiecznej heraldyki litewsko-ruskiej // Kwartalnik historyczny.- Tom XII.- Kraków, 1898.- C.553-559.

Janeczek A. Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo Bełskie od schyłku XIV do początku XVII wieku.- Warszawa, 1991.

Jequier L. L'armorial Bellenville et l'armorial du héraut Gelre.- Liége, 1972.

Jequier L. L'armorial Bellenville // Cahiers d'heraldique.- Tom V.- Paris, 1983.

Kadlec K. Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. S úvodem

podávajícím přehled theorií o vzníku rumunského národa.- Praha, 1916.
Kłodziński A. Rękopismo Długosza o herbach polskich // Biblioteka Naukowego Zakładu im.Ossolińskich.- Tom V.- Lwów, 1843.
Kojałowicz W. Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego zwany Compendium.- Kraków, 1897.
Konopka J. O polskich herbach złożonych // Miesięcznik heraldyczny.- Tom IV.- Lwów, 1911.- C.82-84, 108-112.
Kozierowski S. Ród Porajów-Rożyców // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom IX.- Lwów, 1929.- C.40-184.
Krandžalov D. Valaši na Moravě. Materiály, problémy, metody.- Praha, 1963.
Kraus A. Slované v literatuře staroněmecké do roku 1500 // Slovansky sbornik.- Tom V.- Praha, 1886.- C.142-163.
Kroll W. Heraldische Dichtung bei den Slaven. Mit einer Bibliographie zur Rezeption der Heraldik und Emblematik bei den Slaven (XVI – XVIII Jahrhundert) // Opera Slavica. Neue Folge.- Band VII.- Wiesbaden, 1986.
Kuczyński S.-K. Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje.- Warszawa, 1993.
Kuczyński S.-K. Pieczęcie książąt mazowieckich.- Warszawa, 1978.
Kuropatnicki A.E. Wiadomość o klejnocie szlacheckim, oraz herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiey i Wielkim Księstwie Litewskim.- Część I – IV.- Warszawa, 1789.
Kurtyka J. Z dziejów walki szlachty ruskiej o równouprawnienie: represje lat 1426 – 1427 i sejmiki roku 1439 // Rocznik historyczny.- Poznań, 2000.- R.LXVI.- C.83-120.
Kutrzeba S., Semkowicz W. Akta unji Polski z Litwą. 1385 – 1791.- Kraków, 1932.
Langlois E. Table des noms propres dans la Chansons de gestes.- Paris, 1911.
L’armorial du héraut Gelre (1370 – 1395). Claes Heinen, roi d’armes des Ruyers // Archives Héraldiques Suisses.- Tom LXXV.- Basel, 1961.
Libellus scutorum seu signorum publicorum regnorum ac statuum sacri Romani Imperii, quae singulari diligentia, cura et industria imaginibus ac coloribus suis expressit Virgilius Solis pictor ac civis Norimbergensis 1555.
Łojko J. Fryz heraldyczny z kaplicy klasztornej Św Jakuba w Lądzie nad Wartą // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXII.- Warszawa, 1977.- C.125-150.
Łomnicka-Żakowska E. Początki portretu polskiego. Adoranci w polskim malarstwie tablicowym, miniaturowym i ściennym w wieku XV i w pierwszych dziesięcioleciach wieku XVI // Studia Żródłoznawcze.- Tom XIV.- Warszawa – Poznań, 1969.- C.75-128.
Łoziński W. Patrycyat i mieszczaństwo lwowskie w XVI i XVII wieku.- Lwów, 1912.
Łoziński W. Złotnictwo lwowskie.- Lwów, 1912.
Małecki A. Studya Heraldyczne.- Tom I – II.- Lwów, 1890.
Merz W., Hegi F. Die Wappenrolle von Zürich.- Zürich – Leipzig, 1930.
Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego // Studia Żródłoznawcze.- Tom III.- Warszawa, 1958.- C.103-122.
Mikucki S. Rycerstwo słowiańskie w Wapenboek Gelrego. Cześć II // Prace z dziejów Polski feudalnej ofirowane R.Grodeckiemu w LXX rocznice urodzin.- Warszawa, 1960.- C.189-203.
Mrozowski P. Polskie tablice erekcyjne z wieków XIV i XV // Studia Żródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.- Warszawa – Poznań, 1990.- C.77-112.
Nałęcz-Małachowski P. Zbiór nazwisk szlachty z opisem Herbow własnych familiom zostaiącym w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim.- Tom I – II.- Łuck, 1790.
Neubecker O. Grosses Wappen-Bilder-Lexikon der bürgerlichen Geschlechter Deutschlands, Österreichs und der Schweiz.- Augsburg, 1992.
Niesiecki K. Herbarz Polski, powiększony dodatkami poźniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wydany przez Jana Nepomucena Bobrowicza.- Том I – X.- Lipsk, 1839 – 1845.
Niesiecki K. Korona Polska przy złotej wolności starożytnymi rycerstwa polskiego i

Wielkiego Księstwa Litewskiego klejnotami, najwyższymi honorami, heroicznym męstwem i odwagą, wytworną nauką a najpierwej cnotą, pobożnośią i świątobliwością ozdobiona, potomnym zaś wiekom na zaszczyt i nieśmiertelną sławnę pamiętnych w tej ojczyźnie synów podana.- Том I – IV.- Lwów, 1728 – 1743.

Nowak P., Pokora P. Dokumenty strony polsko-litewskiej pokoju Mełneńskiego z 1422 roku.- Poznań, 2004.

Okolski S. Orbis Polonus.- Tomus I – III.- Cracoviae, 1641 – 1645.

Ostrowski J. Księga herbowa rodów polskich.- Część I – II.- Warszawa, 1897 – 1906.

Paprocki B. Ogrod Krolewski.- Kraków, 1599.

Piekosiński F. Goście polscy na soborze konstancyjskim // Rozprawy i Sprawozdania Krakowskiej Akademii Umiejętności.- Wydział Historyczno-filozoficzny.- Tom XXXVII.- Kraków, 1899.- C.130-152.

Piekosiński F. Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.

Piekosiński F. Herbarz szlachty polskiej wieków średnich // Herold polski.- Tom II.- Kraków, 1905.- Tom III.- Kraków, 1906.

Piekosiński F. Najstarsza rola marszałkowska polska // Herold polski.- Tom I.- Kraków, 1899.- C.35-47.

Piekosiński F. Nieznane zapiski heraldyczne średniowieczne polskie, głównie sieradzkie // Archiwum Komisji Historycznej.- Tom VIII.- Kraków, 1898.- C.455-485.

Piekosiński F. Nieznane zapiski heraldyczne z ksiąg wiślickich // Studya, rozprawy i materyały z dziedziny historyi polskiej i prawa polskiego.- Tom VII.- Kraków, 1907.- C.140-172.

Piekosiński F. O roli marszałkowskiej polskiej // Heraldika polska wieków średnich.- Kraków, 1899.- C.364-377.

Piekosiński F. O źródlach heraldyki russkiej // Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-filologiczny.- Serya II.- Tom XIII.- Kraków, 1899.- C.185-204.

Piekosiński F. Pieczęcie polskie wieków średnich.- Kraków, 1899.

Piekosiński F. Poczet rodów szlachty polskiej wieków średnich // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom II.- Lwów, 1910.

Piekosiński F. Rycerstwo polskie wieków średnich.- Tom I – II.- Kraków, 1896.

Piekosiński F. Studia, rozprawy i materialy z zakresu prawa i heraldyki polskiej.- Tom I – VII.- Kraków, 1897 – 1907.

Piekosiński F. Wypisy heraldyczne z ksiąg poborowych.- Lwów, 1911.

Piekosiński F. Zapiski sądowe województwa sandomierskiego // Archiwum Komisji Prawnicznej.- Tom VIII.- Kraków, 1907.- C.61-175.

Pilarczyk F. Stemmata w drukach polskich XVI wieku.- Zielona Góra, 1982.

Pilnaček J. Znaczenie figury heraldycznej w herbie Świerczek // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom IX.- Lwów, 1930.- C.120-122.

Pinches R., Wood A., Klec-Pilewski B. A European Armorial. An armorial of the Golden Fleece and XV Century Europe.- London, 1971.

Pokłosie heraldyczne // Rocznik Towarzystwa Heraldycznego.- Tom VI.- Lwów, 1923.

Polaczkówna H. Geneza herbów polskich w herbarzu flamandzkim.- Lwów, 1925.

Polaczkówna H. Księga bracka św. Krzysztofa na Arlbergu w Tyrolu (Rękopis Archiwum Państwowego w Wiedniu n.473) // Miesięcznik heraldyczny.- Tom X.- Lwów, 1931.

Polaczkówna H. Materiały do heraldyki polskiej // Arhiwum Komisji Historycznej.- Tom XI.- Lwów, 1913.- C.32-115.

Polaczkówna H. Najstarsze źródła heraldyki polskiej.- Lwów, 1924.

Polaczkówna H. Stemmata Polonica. Rękopis n.1114 Klejnotów Długosza w Bibliotece Arsenału w Pariżu // Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Towarzystwa Naukowego we Lwowe.- Tom I.- Lwów, 1927.

Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Wrocław, 1959.

Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Tom X.- Wrocław, 1975.

Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego tłoczni polskich XVI stulecia.- Tom XI.- Wrocław, 1975.

Potocki W. Poczet Herbow Szlachty Polskiey y Wielkiego Xięstwa Litewskiego.- Kraków, 1696.

Prochaska A. Konfederacya lwowska 1464 roku // Kwartalnik historyczny.- Rocznik VI.- Lwów, 1892.- C.728-780.

Raneke J. Bergshammarvapenboken: en medeltidshistorisk studie.- Lund, 1975.

Rej M. Zwierczadło.- Kraków, 1567.

Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1561.

Rej M. Zwierzyniec.- Kraków, 1573.

Rimša E. Heraldika. Iš praeities į dabartį.- Vilnius, 2004.

Rimša E. Heraldry. Past to present.- Vilnius, 2005.

Rimša E. Pieczęcie miast Wielkiego Księstwa Litewskiego.- Warszawa, 2007.

Sedláček A. Atlasy erbu a pečeti české a moravské středověké šlechty.- Svazek V.- Praha, 2003.

Semkowicz W. Drużyna i Śrzeniawa. Studium heraldyczne // Kwartalnik Historyczny.- Tom XIV.- Kraków, 1900.- C.200-220.

Semkowicz W. O litewskich rodach bojarskich zbratanych ze szlachtą polską w Horodle w 1413 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom VI – VII.- Lwów, 1913 – 1914.- Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom V – IX.- Lwów, 1920 – 1929.

Semkowicz W. O pochodzeniu i rozsiedleniu rodu Amadejów w Polsce // Miesięcznik Heraldyczny.- Tom V.- Lwów, 1912.- C.139-143.

Semkowicz W. Wywody szlachectwa w Polsce XIV – XVII w. // Rocznik Towarzystwa heraldycznego.- Tom III.- Lwów, 1912.

Skubiszewski P. Rzeźba nagrobna Wita Stwosza.- Warszawa, 1957.

Sokołowski A. Dzieje Polski ilustrowane.- Tom I.- Warszawa, 1899.

Sokołowski M. Ścibor ze Ściborzyc i Pippo Spano, tudyież kilka słów o Kronice Ulricha von Richental.- Kraków, 1907.

Swach A. Herby Polskie z Marcina Bielskiego, Jana Lwa Herbulta, W.O.Szymona Okolskiego Zakonu Kaznodzieyskiego S.T.B. etc. y inszych Authorow.- Poznań, 1705.

Szczur S. Historia Polski. Średniowiecze.- Kraków: Wydawnictwo literackie, 2002.

Szymański J. Herbarz rycerstwa polskiego z XVI wieku.- Warszawa, 2001.

Szymański J. Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego.- Warszawa, 1993.

Szymański J. Nieznane źródło heraldyki polskiej z XVI wieku //.- Studia Źródłoznawcze.- Tom XXXII – XXXIII.-Warszawa, 1990.- C.138-141.

Szymański J. Zmiana formy czy gatunku herbarzy polskich z XVI wieku // Ludzie i herby w dawnej Polsce.- Lublin, 1995.- C.109-125.

Şimanschi L. Cele mai vechi sigilii domneşti şi boiereşti din Moldova (1387 – 1421) // Anuarul Institutului de istorie şi arheologie "A.D.Xenopol".- Vol.XVII.- Iaşi, 1980.- C.141-158.

Trelińska B. Album armorum nobilium Regni Poloniae XV – XVIII saec. Herby nobilitacji i indygenatów XV – XVIII w.- Lublin, 2001.

Ulrich Richental. Concilium zu Costenz 1414 – 1418. Facsimilé. Imp. De L.Baeckmann, publié par le dr. Hermann Sevin d'apres un manuscrit appartenant au comte Gustave de Königsegg.- Karlsruhe, 1881.

Ulrich von Richental. Chronik des Constanzer Concils // Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart.- Band 158.- Tübingen, 1882.

Uruski S., Kosiński A., Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej.- Tom I – XXI.- Warszawa, 1904 – 1938.

Vossberg F. Siegel des Mittelalters von Pollen, Lithauen, Schlesien, Pommern und Preussen.- Berlin, 1854.

Wapenboek ou Armorial de 1334 á 1372 par Gelre, Héraut d’armes, publié pour la premiére fois par M.Victor Bouton, peintre héraldique et paléographe.- Vol.I – VII.- Paris – Bruxelles, 1881 – 1902.

Wdowiszewski Z. Marek Ambroży z Nysy i jego “Arma Regni Poloniae” z 1562 roku // Miesięcznik heraldyczny.- Tom XIII.- Lwów, 1934.- C.166-170, 177-186.

Weriga-Darowski A. Znaky pieczętny ruskie. Noty heraldyczne.- Paryz, 1862.

Wielądko W.W. Heraldyka Czyli Opisanie Herbow, W Iakim Który Iest Kształcie. Oraz Familie rodowitey Szlachty Polskiey, i Wielkiego Księstwa Litewskiego, z ich herbami.- Tom I – V.- Warszawa, 1792 – 1798.

Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy do końca czternastego wieku.- Warszawa, 1895.

Wyrostek L. Ród Dragów-Sasów na Węgrzech i Rusi Halickiej.- Kraków, 1932.

Znamierowski A. Herbarz rodowy. Kompendium.- Warszawa, 2004.

Znamierowski A. Insygnia, symbole i herby polskie. Kompendium.- Warszawa, 2003.

Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej.- Tom I – XXXI.- Poznań, 1879 – 1908.

Żernicki-Szeliga E. Die polnischen Stammwappen, ihre Geschichte und ihre Sagan.- Hamburg, 1904.

Żródła dziejowe.- Tom XVII. Część II: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VI. Część II: Podlasie (Województwo).- Warszawa, 1909.

Żródła dziejowe.- Tom XVIII.- Część II: Polsca XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym.- Tom VII.- Część II: Ziemie Ruskie. Ruś Czerwona.- Warszawa, 1903.

РЕЗЮМЕ

Родовая геральдика Руського королевства и Руських земель Короны Польской XIV – XVI в.в.

Родовая геральдика Руси периода позднего средневековья (XIV – XVI в.в.) оставила после себя чрезвычайно богатое наследие. Исходя из ныне имеющейся информации появление древнейших руських[1] родовых гербов можно отнести самое позже к средине XIV в. При этом нельзя исключать возможности более раннего появления данного института в землях средневековой Руси, поскольку в нашем распоряжении практически отсутствуют источники 2-й пол. XIII – 1-й пол. XIV в.в., которые могли бы пролить свет на истоки руськой геральдики. По-крайней мере древнейшие известия относительно государственной геральдики Руського королевства (Галицко-Волынского государства) восходят к XIII в., исходя из чего предположение о появлении первых родовых гербов на землях Руси именно в этом столетии выглядит весьма правдоподобно.

Не слишком многочисленные сведения по родовой геральдике Руського королевства 2-й пол. XIV в. происходят в основном из двух групп источников – сфрагистического материала и западно-европейских гербовников – Гелре (Wapenboek Gelre) и Беленвиле (Armorial Bellenville). Однако и этих нескольких десятков гербов руського рыцарства XIV в. вполне достаточно, чтобы сделать вывод о вполне самостоятельном и самобытном характере руського геральдического творчества на начальных этапах его развития. Это как нельзя лучше опровергает выводы польских исследователей (в первую очередь Ф.Пекосинского) о решающем значении польской герботворчества для становления руськой геральдики.

На самом деле у нас нет ни одного достоверного свидетельства о каком-либо влиянии польской геральдической системы на руськие гербы не только в XIV в. (период отдельного политического существования Руського королевства), но и в следующем – XV ст., когда западные земли Руського королевства были инкорпорированы в состав Короны Польской (в 1434 г.). В этот период не встречаем практически ни одного примера употребления руськой шляхтой польских гербов, несмотря на то что руськое рыцарство было неплохо ознакомлено с традициями польской геральдики, поскольку в XV в. многие фамилии польского происхождения получали земельные владения и должности в Руських землях Короны, а вместе с тем приносили на эти территории польскую геральдическую практику.

Влияние последней на руськую геральдику в XV в. проявилось разве что в одиночных (часто не имеющих продолжения) попытках присвоить некоторым руським гербам собственные названия, по-примеру польской геральдики где каждая единица родового герботворчества неизменно имела название, объединяя вокруг себя значительное число шляхетских семей (как родственных так и не связанных между собой генеалогически) – в гербовые братства. Сей специфически польский институт длительное время воспринимался как неотъемлемая часть руськой геральдической практики, хотя на самом деле родовая геральдика средневековой Руси не знала ни гербовых братств, ни гербовых названий, обзаведясь ими уже в раннемодерный период, когда на основе польской и руськой геральдических систем создавалась речпосполитская геральдика.

Развитие родовой геральдики Руського королевства и Руських земель Короны происходило в том же направлении, в котором протекала эволюция родового герботворчеста других земель средневековой Руси – Волыни, Подолья, Украины (Киевской земли), Сивера, Русо-Влахии. Её наиболее характерной чертой было чрезвычайно широкое использование

[1] Употребляем данный термин с целью избежать терминологической путаницы, поскольку в эпоху средневековья и раннего модерна (IX – XVIII в.в.) этно-географическое понятие "Русь" имело отношение в основном к территориям заселённым народом, который ныне использует название "Украинцы". Соответственно средневековые понятия "**народ Рѹськии**" и "**ѧзык Рѹськии**" имели совершенно другое этническое наполнение нежели то которое видим в современных условиях, когда название "русские" применяется для обозначения славянского населения Российской федерации.

разнообразных родовых знаков, имеющих, очевидно, довольно древнее происхождение. В отличии от геральдических систем большинства европейских стран, создаваемых в период позднего средневековья на совершенно новой знаковой основе (оперирующей в основном геральдическими и гербовыми фигурами), руськая родовая геральдика опиралась на многовековую (догеральдическую) традицию, что придавало ей неповторимых форм, а также своеобразный ореол "старожытности". В основании большинства руських родовых гербов на протяжении всего позднего середневековья, пребывали всевозможные знакообразные конструкции (кресты, стрелы, прямые и ломаные линии, буквы, кольца и полукольца и их комбинации). Руськая родовая геральдика, безусловно, имела примеры использования геральдических и гербовых фигур, однако их численность никогда и нигде не превышала нескольких десятков процентов от общего количества гербов, а в некоторых землях эти фигуры встречаются только в единичных случаях.

Родовые гербы на основе знаков были распространены и в других европейских странах. Например, в середневековой польской геральдике количество шляхетских гербов созданных на знакообразной основе составляло около 20% общего числа. Несколько чаще родовые знаки в качестве родовых гербов использовало польское мещанство (в основном немецкого происхождения), также как и городской патрициат середневекового Чешского королевства. Среди немецких горожан количество знакообразных гербов составляло около трёх процентов от общего числа бюргерских гербов. Ещё более незначительным было количество таких конструкций в гербах немецкого дворянства, не говоря о нобилитете других европейских стран, практически незнающего гербов на основе древних родовых знаков.

В целом можем утверждать, что знакообразные конструкции были либо совершенно не присущи либо играли второстепенную роль в родовой геральдики большинства европейских стран. И даже в случае их использования в геральдической системе какой-либо страны, большинство таковых примеров относится к сфере бюргерской геральдики. В свою очередь, руськая родовая геральдика была представлена знакообразными гербами на всех ступенях социальной лестницы. "Старожытными" родовыми знаками в качестве гербов пользовались все без исключения привилегированные и частично привилегированные группы средневекового руського общества (от князей и панов (баронов) до простых рыцарей-бояр, слуг и горожан).

Если говорить о начальном этапе развития родовой геральдики Руси, то отдельным вопросом в этой сфере есть проблема геральдизации руських родовых знаков, то есть – определения времени когда последние были осмысленны в геральдических категориях и преобразованы в личные, а вскоре – в родовые, гербы. Как правило, исходной точкой геральдизации родовых знаков называют их розмещение в геральдических щитах, либо использование рядом с ними специфических внещитовых элементов полного герба – шлема, нашлемника, намёта. Данные элементы находим на древнейших печатях несущих в себе изображение родовых знаков, то есть – со средины XIV ст., что позволяет связать процесс геральдизации этих знаков с возникновением нового типа печати в Руських землях.

Последний пришёл на смену старой киево-руськой (русько-византийской) традиции, для которой характерным було изображение в поле печати образов тезоименных святых. Наиболее поздним образцом, созданным на этой основе, была печать Дмитрия Дядька с 1341 р. После этого все без исключения руськие личные печати неизменно несли в себе изображение родовых знаков-гербов – в щитах или непосредственно в поле печати (со средины XIV в. – видим паралельное употребление обеих способов). Необходимо обратить внимание, что в руськой сфрагистике не существовало значительной разницы между изображением знаков в щитах или без него – даже в XVI – XVII в.в. руськие знакообразные родовые гербы часто присутствовали непосредственно в поле печати.

Исходя из этого, присутствие либо отсутствие геральдического щита на печати не может служить надёжным критерием для определения принадлежности её к разряду гербовых либо негербовых печатей. Очевидно, что все руськие печати XIV в. с

изображением родовых знаков следует признать гербовыми. Характерно, что в это же время на отдельных печатях (например, Дмитра пана з Горая и Ходка Чемера) появляются изображения внещитовых элементов полного герба. Последние присутствуют также в родовых гербах руського нобилитета на страницах западно-европейских гербовников 2-й пол. XIV в. Поэтому, отсутствие щита в изображениях отдельных руських знакообразных гербов следует объяснить особенностями руськой сфрагистической практики того времени, а не предгеральдическим характером этих знаков.

Периодом наибольшего рассвета руськой родовой геральдики можем с полным основанием считать XV в. Именно, это столетие приносит нам наибольшее количество геральдических памятников с территории Руських земель Короны Польской и позволяет составить целостное представление о геральдической системе данного региона. Благодаря уникальному источнику, каковым являются геральдические записки Яна Замойского 1567 – 1569 г.г., а также сохранённым сфрагистическим памятникам, у нас есть возможность узнать о родовых гербах большинства шляхетских фамилий Руських земель Короны XV в. А вместе с тем – сделать вывод о сохранении в этот период самобытного характера руськой родовой геральдики.

Существенные изменения в герботворчестве Руських земель Короны происходят не ранее средины XVI в. Именно в речпосполитский период, в основном под влиянием геральдической литературы – в первую очередь гербовников, начато процесс создания руських гербовых сообществ, призванных сорганизовать руськую родовую геральдику сходным с польской геральдикой образом. В этот период значительное число старых руських гербов было переосмыслено натуралистическим способом – знакообразные конструкции приобрели вид определённых гербовых фигур, часто не имеющих никакого соответствия с исходными знаками. Кроме этого переосмысления старых родовых знаков видим также тенденцию к их сближению с отдельными польскими гербами – Яструб, Побог, Гоздава, Волчьи косы и др.

Впрочем, основная масса унификационных мероприятий в руськой геральдике 2-й пол. XVI ст. происходила вокруг новосозданных руських гербовых сообществ. Так, значительное количество руських гербов, содержащих в себе изображение усечённых балок, было сведено в стандартизированную форму герба Корчак, а гербов с разнообразными комбинациями стрело-, круго-, луно- и звёздо-образных знаков – в герб Драго-Сас. Решающим образом на этот процесс повлияло появление печатных гербовников, в первую очередь – авторства Б.Папроцкого, в которых собственно и была предпринята попытка переосмысления руськой геральдики в категориях польського герботворчества. В дальнейшем авторитет этих гербовников закрепил данные изменения в практической сфере. Но принадлежат они уже совершенно другой эпохе – речпосполитской геральдики, сложившейся в раннемодерный период на основе синтеза польской и руськой геральдических систем. В период же позднего средневековья (XIV – 1-й пол. XVI в.в.) руськая родовая геральдика несомненно сохраняла абсолютно самобытный характер, практически не подпадая под внешнее влияние.

SUMMARY

Family heraldry of Ruthenian Kingdom and Ruthenian lands of the Polish Crown of 14th –16th centuries

Family heraldry of the later Middle Ages Ruthenia (14th – 16th cent.) has left extremely rich heritage behind. Proceeding from information available nowadays appearance of the most ancient Ruthenian family coats of arms could be dated to mid-fourteenth century at the latest. And we cannot rule out the possibility of even earlier appearance of the institute on lands of medieval Ruthenia, since sources of the second half of the 13th century – the first half of the 14th that could be able to cast light on Ruthenian heraldry origins are practically unavailable. At any rate the most ancient reports relating to state heraldry of Ruthenian Kingdom (Galician-Volhynian state) date back to the 13th cent. That's why assumption about the first family coats of arms appearing on the Ruthenian lands in that very century seems rather probable.

Not very numerous data on family heraldry of Ruthenian Kingdom in the second half of the 14th century basically come from two groups of sources – sphragistic materials and Western European armorials: Gelre (Wapenboek Gelre) and Bellenville (Armorial Bellenville). Nevertheless even these several dozen coats of arms of 14th century Ruthenian chivalry are quite enough to conclude that Ruthenian heraldic art had independent and original nature at early stages of its development. This is the best way to refute conclusions of Polish researchers (and in the first place those of F.Pekosinsky) as to decisive importance of Polish heraldic art in establishment of Ruthenian heraldry.

Actually we don't have a single reliable evidence of Polish heraldic system having any influence on Ruthenian coats of arms not only in the 14th century (the period of separate political existence of Ruthenian Kingdom), but also in the next, 15th century, when Western lands of Ruthenian Kingdom were incorporated into the Polish Crown (in 1434). During the period we practically can't find a single example of Ruthenian gentry using Polish coats of arms in spite of the fact that Ruthenian chivalry was rather well familiarized with traditions of Polish heraldry since in 15th century many families of Polish origins received land domains and posts in Ruthenian lands of the Crown and thus brought Polish heraldic practice into the lands.

The influence of the latter on Ruthenian heraldry in 15th century showed itself in single attempts (that often were not continued) to assign proper names to some Ruthenian coats of arms similar to Polish heraldry where each unit of family heraldry art invariably had a name uniting essential number of gentry families (kindred ones as well as those without genealogical relations) into armorial brotherhoods. This peculiar Polish institute has been for a long time considered to be a integral part of Ruthenian heraldic practice, though family heraldry of medieval Ruthenia actually was bare of armorial brotherhoods as well as of armorial names and acquired them only during the early Modern period when on the basis of Polish and Ruthenian heraldic systems the Republican (Rechpospolitan) heraldry was created.

Development of family heraldry in Ruthenian Kingdom and Ruthenian lands of the Crown run in the same direction as family heraldry art evolution in other lands of medieval Ruthenia – Volhynia, Podolje, Ukraine (Kyiv land), Siver, Ruso-Vlahia. It was first of all characterized by extremely wide usage of various family symbols that probably had rather ancient origins. Unlike heraldic systems of most European countries that were created at the late Middle Ages on an absolutely new symbolic basis (which generally operated by heraldic and armorial charge), Ruthenian family heraldry rested upon centuries-old (preheraldic) tradition acquiring therefore unique forms and peculiar halo of antiquity. Most Ruthenian family coats of arms throughout the whole late Middle Ages period were based on various sign-like constructions (crosses, arrows, straight and broken lines, letters, circles and semicircles and their combinations). Of course, Ruthenian family heraldry knew examples of using heraldic and armorial charges, but their number never and nowhere exceeded several dozen per cents of coats of arms total amount, and in some lands only singular instances of such charges are found.

Family coats of arms based on symbols existed in other European countries as well. For example, the number of gentry coats of arms created on sign-like basis in medieval Polish heraldry was about 20% of total amount. Polish lower middle classes (of German origins above all) as well as municipal patriciate of Czech Kingdom used family symbols as family coats of arms more often. Among German townspeople the number of sign-like coats of arms was about three per cent of burgher coats of arms' total amount. The number of such constructions in coats of arms of German nobles was even less significant, let alone nobility of other European countries who practically didn't know coats of arms based on ancient family symbols.

On the whole, it can be asserted that sign-like constructions were either uncharacteristic of family heraldry in most European countries or played insignificant part in it. And even in case of their use in the heraldic system of a country most examples belong to the sphere of burgher heraldry. On the other hand, Ruthenian family heraldry was represented by sign-like coats of arms throughout all the steps of the social staircase. Antique family signs were used as coats of arms by all privileged and partly privileged groups of medieval Ruthenian society without exception (beginning with princes and barons and ending with common knights-boyars, servants and townsmen).

Speaking about the initial stage of Ruthenian family heraldry development, a single question in the sphere is the problem of heraldisation of Ruthenian family signs, i.e. determining time when the latter were comprehended in heraldic categories and converted into personal – and soon after that into family – coats of arms. As a rule the starting point of family signs heraldisation considered to be their placement on heraldic shields or using together with them peculiar extra-shield elements of armorial bearing: helmet, crest, mantling. The elements are found on the most ancient seals bearing family signs, i.e. beginning with 14th century, which permits to establish linkage between heraldisation of the signs and appearance of new seal type in Ruthenian lands.

The latter replaced old Kyiv-Ruthenian (Ruthenian-Byzantine) tradition characterized by depicting namesake saints in the field of a seal. The latest sample created on this basis was the seal of Dmitry Diad'ka, 1341. Afterwards all Ruthenian personal seals without exception bore depiction of family sign coats of arms – on shields or directly in the field of the seal (beginning with mid-fourteenth century parallel usage of both modes is observed). It should be noted that Ruthenian sphragistics practically didn't discriminate between depicting signs in shields or without them – even in 16th – 17th centuries Ruthenian sign-like family coats of arms were often found directly in the field of the seal.

Hence, presence or absence of heraldic shield on the seal could not serve as reliably criterion to determine whether it belongs to the class of official or non-official seals. It's obvious that all Ruthenian seals of 14th century with depiction of family signs should be recognized official. It is significant that on some seals (for example, Dmitro the lord of Horay and Khodko Chemer) depictions of extra-shield elements of armorial bearing are found. The latter are also present in family coats of arms of Ruthenian nobility on pages of Western European armorials in the second half of the 14th century. That's why absence of a shield in depictions of certain Ruthenian sign-like coats of arms should be explained by peculiarities of Ruthenian sphragistic practice of the time and not by preheraldic nature of the signs.

The 15th century can be rightfully considered the golden age of Ruthenian family heraldry. This very century brings us the greatest number of heraldic monuments from territories of Ruthenian lands of the Polish Crown and permits to form a holistic idea of the heraldic system in the region. Owning to unique source – heraldic notes of Ian Zaimovsky, 1567 – 1569, – as well as to preserved sphragistic monuments we have an opportunity to learn about family coats of arms of most gentry families of Ruthenian lands of the Crown in 15th century and make conclusion about preservation of original nature of Ruthenian family heraldry in the period.

Essential changes in armorial art of Ruthenian lands of the Crown take place not until the mid-sixteenth century. It is during Republican period and basically under influence of heraldic literature – armorials in the first place – that the process of creating Ruthenian armorial communities began, the communities mission being to organize Ruthenian family heraldry similarly

to Polish one. During the period essential number of old Ruthenian coats of arms were reconsidered in naturalistic way – sign-like constructions acquired images of certain armorial charges that often had nothing in common with original signs. In addition to reconsidering old family signs we can also see tendency towards convergence with some Polish coats of arms.

However, majority of unification events in Ruthenian heraldry of the second half of the 16th century was happening around newly created Ruthenian armorial communities. Thus, essential number of Ruthenian coats of arms bearing depictions of truncated beam were brought to standardized form of Korchak coat of arms, and arms with various combinations of arrow-, circle-, moon-, and estoile-like sings – to Drago-Sas coat of arms. The process was decisively influenced by appearance of seal armorials – in the first place those by B. Paprotzky – in which, actually, the attempt was made to reconsider Ruthenian heraldry in terms of Polish armorial art. Later on the authority of the armorials consolidated these changes in practical sphere. But they belong to absolutely different epoch – that of Republican heraldry established during the early Modern period based on synthesis of Polish and Ruthenian heraldic systems. But during the period of the late Middle Ages (14th – the first half of the 16th centuries). Ruthenian heraldry undoubtedly preserved absolutely original nature and virtually wasn't influenced by external factors.

ЗМІСТ

Однороженко Олег Анатолійович

Родова геральдика Руського королівства та Руських земель Корони Польської XIV – XVI ст.- Харків, 2009.- 312 с.

Наукове видання

Комп'ютерний набір та верстка С.О.Періков

Переклад резюме К.В.Горбатенко

Підписано до друку 14.4.2009. Формат 60х84 1/8.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Обсяг: обл.-вид. арк. 39,5.
Наклад 500 прим.

Харківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім.Т.Г.Шевченка
61057, Харків, вул.Римарська 18

Друк: Типографія "Мадрид"
61024, Харків, вул.Ольмінського 8

ISBN 966-7409-52-X